This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/

LIBRARY OF TH
UNIVERSITY OF MICHIG

THE GIFT OF
Chelsea Methodist Ho

Chelse

SCIENTIA
OF THE
F MICHIGAN

OF
iist Home

M. TVLLII
CICERONIS
OPERA OMNIA.

TOMVS VNDECIMVS.

Insunt
Epistolarum ad diversos XVI libri

1, Ad Lentulum
2, Ad C. Curionem
3, Ad M. Caelium.
4, Ad Cauinium Sallustium
5, Ad Thermum
6, Ad C. Caelium.
7, Ad App. Pulchrum
8, Ad Ser. Sulpicium
9, Ad Marcellum
10, Ad Nigidium Figulum
11, Ad Cn. Plancium
12, Ad Q. Metellum
13. Ad C. Antonium
14, Ad Q. A. D. P. [illegible]
15, Ad Cn. Pompeju[illegible]
16, Ad M. Licinium
17, Ad P. Vatinium
18, Ad L. Luccejum
19, Ad Titium
20, Ad P. Leatium
21, Ad T. Fadium

M. TVLLII
CICERONIS
OPERA
QVAE SVPERSVNT
OMNIA
SECVNDVM OPTIMAS NOVISSIMASQV
EDITIONES.

VOLVMEN VNDECIMVM.

MANNHEMII,

Cura & Sumptibus Societatis literatae

MDCCLXXXIV.

M. TVLLII CICERONIS
EPISTOLARV
AD
DIVERSOS
LIBRI XVI.

LIBER I.
AD P. LENTVLVM

M. T. C. P. LENTVLO PROCOS. S.
(*Anno V. C. 697*).

1. Ego omni officio, ac potius pietate te, ceteris ſatisfacio omnibus; mihi ipſi n quam ſatisfacio. Tanta enim magnitud tuorum erga me meritorum, ut, quia niſi perfecta re, de me non conquieſti, non idem in tua cauſa efficio, vitam eſſe acerbam putem. In cauſa hæc Ammonius, regis legatus, aperte pec nos oppugnat. Res agitur per eosdem ditores, per quos, cum tu aderas, ageba Regis cauſa, ſi qui ſunt, qui velint, pauci ſunt, omnes rem ad Pompejum de volunt. Senatus religionis calumniam

religione, ſ
largitionis i
hortari, &
& monere,
deſiſtimus.
nec admon
cum in ſeri
palam ſic
quentia ma
nec ſtudio,
cum ſumm
ciorum, &
tibi eſſe ir
excepta, e
defenſorem
mus; quoc
ſæpe jam r
Res ante le
mane ſcripſ
ſententia ce
enim res al
tusconſulto
tibi decerni

perio ſint. M. Bibulus tres legatos decernit ex iis, qui privati ſint. Huic aſſentiuntur reliqui conſulares, præter Servilium, qui omnino reduci negat oportere; & Volcatium, qui, Lupo referente, Pompejo decernit; & Afranium, qui aſſentitur Volcatio: quæ res auget ſuſpicionem Pompeji voluntatis. nam advertebantur Pompeji familiares aſſentire Volcatio. Laboratur vehementer. inclinata res eſt. Libonis & Hypſæi non obſcura concurſatio & contentio, omniumque Pompeji familiarium ſtudium, in eam opinionem rem adduxerunt, ut Pompejus cupere videatur: cui qui nolunt, iidem tibi, quod eum ornaſti, non ſunt amici. Nos in cauſa auctoritatem eo minorem habemus, quod tibi debemus. Gratiam autem noſtram exſtinguit hominum ſuſpicio, quod Pompejō ſe gratificari putant. Ut in rebus multo ante, quam profectus es, ab ipſo rege, & ab intimis ac domeſticis Pompeji clam exulceratis, deinde palam a conſularibus exagitatis, & in ſummam invidiam adductis, ita verſamur. Noſtram fidem omnes; amorem tui abſentis præſentisque, tui cognoſcent. Si eſſet in iis fides, in quibus ſumma eſſe debebat, non laboraremus. Vale.

M. T. C

2. IDIB
fectum, p
conſumtu
& Caninii
multa ver
ſenatum c
ga illum c
ridie plac
mus. vide
luntas ſena
apppellanc
que cum ſ
eſſet, ut
cunda Hor
res; tertia
poſtulatum
tur. Qua
rei jam ob
eſt: de tri

Conſules neque concedebant, neque valde repugnabant. diem conſumi volebant; id quod eſt factum. Perſpiciebant enim, in Hortenſii ſententiam multis partibus plures ituros; quamquam aperte Volcatio aſſentirentur. Multi rogabantur, atque id ipſum conſulibus invitis. nam ii Bibuli ſententiam valere cupierunt. Hac controverſia usque ad noctem ducta, ſenatus dimiſſus: & ego eo die caſu apud Pompejum cœnavi, nactusque tempus hoc magis idoneum, quam umquam antea, quod poſt tuum diſceſſum is dies honeſtiſſimus nobis fuerat in ſenatu, ita ſum cum illo locutus, ut mihi viderer animum hominis ab omni alia cogitatione ad tuam dignitatem tuendam traducere, quem ego ipſum cum audio, prorſus eum libero omni ſuſpicione cupiditatis; cum autem ejus familiares omnium ordinum video, perſpicio, id quod jam omnibus eſt apertum, totam rem iſtam jam pridem a certis hominibus, non invito rege ipſo, conſiliariisque ejus, eſſe corruptam. Hæc ſcripſi a. d. XVI Kal. Febr. ante lucem. Eo die ſenatus erat futurus. Nos in ſenatu, quemadmodum ſpero, dignitatem noſtram, ut poteſt in tanta hominum perfidia & iniquitate, retinebimus. Quod ad popularem

rationem attinet, hoc v
cuti, ut ne quid agi cum
auſpiciis, aut ſalvis legib
vi poſſit. De his rebus
ſcripſi, ſenatus auctorit
ceſſit: cui cum Cato & (
ſent, tamen eſt perſcript
ſam eſſe arbitror. De ce
quid erit actum, ſcribam
rectiſſime agantur omnia,
diligentia, gratia provideb

M. T. C. P. LENT
(*Anno V. C.*

3. AVLO Trebonio, qu
magna negotia, & ampla,
multos annos utor valde fa
antea ſemper & ſuo ſplen
ceterorumque amicorum co
tioſiſſimus in provincia fuit;
propter tuum in me amo
neceſſitudinem, vehemente
litteris ſe apud te gratioſu
ſpes eum fallat, vehement
mendoque tibi ejus omnia
procuratores, familiam: i
quæ T. Ampius de ejus re

probes; omnibusque rebus eum ita tractes, ut intelligat, meam commendationem non vulgarem fuiſſe. Vale.

M. T. C. S. D. P. LENTVLO PROCOS.

(*Anno V. C. 697*).

4. ANTE diem XVI Kal. Febr. cum in ſenatu pulcherrime ſtaremus, quod jam illam ſententiam Bibuli de tribus legatis, pridie ejus diei fregeramus, unumque certamen eſſet relictum, ſententia Volcatii; res ab adverſariis noſtris extracta eſt variis calumniis. cauſam enim frequenti ſenatu, in magna varietate, magnaque invidia eorum, qui a te cauſam regiam alio transferebant, obtinebamus. Eo die acerbum habuimus Curionem; Bibulum multo juſtiorem, pæne etiam amicum. Caninius & Cato negarunt, ſe legem ullam ante comitia eſſe laturos. Senatus haberi ante Kalendas Febr. per legem Pupiam, id quod ſcis, non poteſt; neque menſe Febr. toto, niſi perfectis aut rejectis legationibus. Hæc tamen opinio eſt populi Romani, a tuis invidis atque obtrectatoribus nomen inductum fictæ religionis, non tam ut te impedirent, quam ut ne quis propter exercitus cupiditatem Alexandriam vellet ire. Dignitatis

conte
mus,
magn
dinen
in rel
poſita
tibi f
num
di, q
pus p
cogita
que e
neque
tioren
ſint,
cogno
in con
ea pul
Po
d. VI
clamo
que a

videtur ab illo plane eſſe depoſita. Nunc id ſperamus, idque molimur, ut, cum rex intelligat, ſeſe id, quod cogitabat, ut a Pompejo reducatur, aſſequi non poſſe; &, niſi per te ſit reſtitutus, deſertum ſe atque abjectum fore, proficiſcatur ad te. quod ſine ulla dubitatione, ſi Pompejus paulum modo oſtenderit ſibi placere, faciet. Sed noſti hominis tarditatem & taciturnitatem. Nos tamen nihil, quod ad eam rem pertineat, prætermittamus. Ceteris injuriis, quæ propoſitæ ſunt a Catone, facile, ut ſpero, reſiſtemus. Amicum ex conſularibus neminem tibi eſſe video, præter Hortenſium & Lucullum: ceteri ſunt partim obſcurius iniqui, partim non diſſimulanter irati. Tu fac animo forti magnoque ſis, ſperesque fore, ut, fracto impetu leviſſimi hominis, tuam priſtinam dignitatem & gloriam conſequare.

M. T. C. P. LENTVLO PROCOS. S. D.

(*Anno V. C. 697*).

6. QVAE gerantur, accipies ex Pollione, qui omnibus negotiis non interfuit ſolum, ſed præfuit. Me in ſummo dolore, quem in tuis rebus capio, maxime ſcillicet conſolatur ſpes, quod valde ſuſpicor, fore, ut infringa-

tur hominum improbitas, ‹
amicorum, & ipſa die, q
tationes & inimicorum & p
ſecundo loco me conſolatu
rum temporum, quorum i
rebus tuis. Nam etſi min
tua dignitas, quam mea (ſal
men eſt tanta ſimilitudo, u
ignoſcere, ſi ea non timu
quidem umquam timenda d
ſta te eum, qui mihi a ten
cunt) unguiculis es cogni
mihi crede, tuam amplitu
injuria. A me omnia ſumn
ficiaque exſpecta. non fa
tuam. Vale.

M. T. C. P. LENTVLO P
(*Anno V. C. 6*

7. LEGI tuas litteras, qu
bis, gratum tibi eſſe, quod c
me fias de omnibus rebus,
benevolentiam facile perſpi
terum mihi, ut te plurimun
neceſſe eſt, ſi volo is eſſe,
voluiſti; alterum facio liben
intervallo locorum & temp

mus, per litteras tecum quam ſæpiſſime colloquar. Quod ſi rarius fiet, quam tu exſpectabis, id erit cauſæ, quod non ejus generis meæ litteræ ſunt, ut eas audeam temere committere. Quoties mihi certorum hominum poteſtas erit, quibus recte dem, non prætermittam. Quod ſcire vis, qua quisque in te fide ſit & voluntate, difficile dictu eſt de ſingulis. Unum illud audeo, quod antea tibi ſæpe ſignificavi, nunc quoque, re perſpecta & cognita, ſcribere: vehementer quosdam homines, & eos maxime, qui te & maxime debuerunt, & plurimum juvare potuerunt, invidiſſe dignitati tuæ; ſimillimamque in re diſſimili, tui temporis nunc, & noſtri quondam fuiſſe rationem: ut, quos tu reipublicæ cauſa læſeras, palam te oppugnarent; quorum auctoritatem, dignitatem, voluntatemque defenderas, non tam memores eſſent virtutis tuæ, quam laudis inimici. Quo quidem tempore, ut perſcripſi ad te antea, cognovi Hortenſium percupidum tui, ſtudioſum Lucullum; ex magiſtratibus autem L. Racilium & fide & animo in te ſingulari. Nam noſtra propugnatio ac defenſio dignitatis tuæ, propter magnitudinem beneficii tui, fortaſſe plerisque officii majorem auctoritatem ha-

bere videatur, quam ſententiæ.
quidem de conſularibus nemini po
ſtudii erga te, aut officii, aut am
eſſe teſtis. Etenim Pompejum, qu
ſæpiſſime, non ſolum a me provoc
etiam ſua ſponte de te communic
ſcis, temporibus illis non ſæpe i
fuiſſe. cui quidem litteræ tuæ, qu
me miſeras, quod facile intellexerin
cundæ fuerunt. mihi quidem huma
vel ſumma potius ſapientia, non ju
lum, ſed etiam admirabilis viſa eſt.
enim excellentem, & tibi tua præ
eum liberalitate devinctum, nonni
cantem, propter aliquorum opinio
cupiditatis, te ab ſe abalienatum,
ſtola retinuiſti. qui mihi cum ſen
laudi favere viſus eſt, etiam ipſo ſu
ſimo tempore Caniniano; tum ver
tuis litteris, perſpectus eſt a me,
mo de te ac de tuis ornamentis & c
cogitare. Quare ea, quæ ſcribam
beto, me, cum illo re ſæpe comm
de illius ad te ſententia atque auctori
bere: quoniam ſenatusconſultum nu
ſtat, quo reductio regis Alexandrin
emta ſit; eaque, quæ de ea ſcripta

ctoritas, cui ſcis interceſſum eſſe, ut ne quis omnino regem reduceret, tantam vim habet, ut magis iratorum hominum ſtudium, quam conſtantis ſenatus conſilium eſſe videatur; te perſpicere poſſe, qui Ciliciam Cyprumque teneas, quid efficere, & quid conſequi poſſis: &, ſi res facultatem habitura videatur, ut Alexandriam atque Aegyptum tenere poſſis; eſſe & tuæ, & noſtri imperii dignitatis, Ptolemaide, aut aliquo propinquo loco rege collocato, te cum claſſe atque exercitu proficiſci Alexandriam; ut, cum eam pace præſidiisque firmaris, Ptolemæus redeat in regnum: ita fore, ut per te reſtituatur, quemadmodum ſenatus initio cenſuit, & ſine multitudine reducatur, quemadmodum homines religioſi Sibyllæ placere dixerunt. Sed hæc ſententia ſic & illi & nobis probabatur, ut ex eventu homines de tuo conſilio exiſtimaturos videremus: ſi cecidiſſet, ut volumus & optamus, omnes te & ſapienter & fortiter; ſin aliquid eſſet offenſum, eosdem illos, & cupide & temere feciſſe, dicturos. Quare quid aſſequi poſſis, non tam facile eſt nobis, quam tibi, cujus prope in conſpectu Ae[illegible] eſt, judicare. Nos qui[illegible] exploratum tibi ſit, [illegible]

tiri; non eſſe cunctandum: ſi du
eſſe conandum. Illud tibi affirm
iſtam ex ſententia geſſeris, fore,
multis; cum redieris, ab omnibus
offenſionem eſſe periculoſam, pr
poſitam auctoritatem religionem
Sed ego te, ut ad certam laudem
ſic a dimicatione deterreo; redeoq
quod initio ſcripſi, totius facti t
non tam ex conſilio tuo, quam
homines eſſe facturos. Quodſi h
gerendæ periculoſa tibi eſſe vide
cebat illud, ut, ſi rex amicis tu
provinciam atque imperii tui pr
credidiſſent, fidem ſuam præſtiti
xiliis eum tuis & copiis adjuvares
naturam & regionem provinciæ
lius reditum vel adjuvando confir
negligendo impedires. In hac r
res, quid cauſa, quid tempus fe
cillime optimeque perſpicies; qui
cuiſſet, ex me potiſſimum puta
oportere. Quod mihi de noſtro ſt
lonis familiaritate, de levitate &
tate Clodii gratularis, minime m
tuis, ut egregium artificem, pra
ribus lætari: quamquam eſt incr

minum perverſitas, (graviori enim verbo uti non libet,) qui hos, quos favendo in communi cauſa retinere potuerunt, invidendo abalienarunt: quorum malevolentiſſimis obtrectationibus nos ſcito de vetere illa noſtra diuturnaque ſententia prope jam eſſe depulſos, non nos quidem ut noſtræ dignitatis ſimus obliti, ſed ut habeamus rationem aliquando etiam ſalutis. Poterat utrumque præclare, ſi eſſet fides, ſi gravitas in hominibus conſularibus. ſed tanta eſt in plerisque levitas, ut eos non tam conſtantia in republica noſtra delectet, quam ſplendor offendat. Quod eo libentius ad de ſcribo, qui non ſolum temporibus iis, quæ per te ſum adeptus, ſed etiam olim naſcenti prope noſtræ laudi, dignitati, virtutique præfuiſti: ſimul quod video, non, ut antehac putabam, novitati eſſe inviſum meæ: in te enim, homine omnium nobiliſſimo, ſimilia invidorum vitia perſpexi; quem tamen illi eſſe in principibus facile ſunt paſſi, evolare altius certe noluerunt. Gaudeo tuam diſſimilem fuiſſe fortunam. multum enim intereſt, utrum laus imminuatur, an ſalus deſeratur. Me meæ tamen ne nimis pœniteret, tua virtute perfectum eſt. curaſti enim, ut plus additum ad memoriam nomi-

nis noſtri, quam demtum de fortuna
tur. Te vero moneo cum benefici
tum amore incitatus meo, ut omn
riam, ad quam a pueritia inflammat
omni cura atque induſtria conſequa
gnitudinemque animi tui, quam ego
ſum admiratus, ſemperque amavi,
quam inflectas cujusquam injuria. M
hominum opinio de te, magna comm
liberalitatis, magna memoria conſul
Hæc profecto vides quanto expreſſio
toque illuſtriora futura ſint, cum ali
ex provincia atque ex imperio laud
ferit. Quamquam te ita gerere vo
per exercitum atque imperium gere
ut hæc multo ante meditere, huc t
hæc cogites, ad hæc te exerceas, ſe
id, quod quia ſemper ſperaſti, no
quin adeptus, intelligas, te facilli
obtinere ſummum atque altiſſimum
civitatis. Quæ quidem mea cohort
tibi inanis, aut ſine cauſa ſuſcepta v
illa me ratio movit, ut te ex noſtri
communibus admonendum putarem,
ſiderares, in omni reliqua vita, qui
deres, quos caveres. Quod ſcribis
ſcire, qui ſit reipublicæ ſtatus: ſum

ſenſio eſt, ſed contentio diſpar. Nam qui plus opibus, armis, potentia valent, profeciſſe tantum mihi videntur ſtultitia & inconſtantia adverſariorum, ut etiam auctoritate jam plus valerent. Itaque, perpaucis adverſantibus, omnia, quæ ne per populum quidem ſine ſeditione ſe poſſe aſſequi arbitrabantur, per ſenatum conſecuti ſunt. nam & ſtipendium Cæſari decretum eſt, & decem legati: &, ne lege Sempronia ſuccederetur, facile perfectum eſt. Quod ad te brevius ſcribo, quia me ſtatus hic reipublicæ non delectat; ſcribo tamen, ut te admoneam, quod ipſe, litteris omnibus a pueritia deditus, experiendo tamen magis, quam diſcendo, cognovi, tu, rebus tuis integris, diſcas, neque ſalutis noſtræ rationem habendam nobis eſſe ſine dignitate, neque dignitatis ſine ſalute. Quod mihi de filia & de Craſſipede gratularis, agnoſco humanitatem tuam; ſperoque & opto, nobis hanc conjunctionem voluptati fore. Lentulum noſtrum eximia ſpe ſummæ virtutis adoleſcentem, cum ceteris artibus, quibus ſtuduiſti ſemper ipſe, tum in primis imitatione tui fac erudias: nulla enim erit hac præſtantior diſciplina: quem nos, & quia tuus, & quia te dignus eſt filius, & quia nos

diligit, ſemperque dilexit, in p
mus, carumque habemus.

M. T. C. P. LENTVLO PROC
(*Anno V. C. 698*).

8. DE omnibus rebus, quæ a
nent, quid actum, quid conſtitutu
Pompejus ſuſceperit, optime ex
cognoſces; qui non ſolum interſ
ſed etiam præfuit; neque ullum
ga te hominis amantiſſimi, p
diligentiſſimi prætermiſit. Ex e
ſtatu rerum communium cogn
quales ſint, non facile eſt ſcriber
dem certe in amicorum noſtroru
atque ita, ut nullam mutatione
hac hominum ætate, habitura re
tur. Ego quidem, ut debeo, &
præcepiſti, & ut me pietas utilit
me ad ejus rationes adjungo, q
meis rationibus tibi eſſe adjungend
Sed te non præterit, quam ſit d
ſum in republica, præſertim re
firmatum, deponere. Verumta
conformo ad ejus voluntatem, a
diſſentire non poſſum; neque
forſitan quibusdam videar, ſimul

tum enim animi inductio & mehercule amor erga Pompejum apud me valet, ut, quæ illi utilia ſunt, & quæ ille vult, ea mihi omnia jam & recta & vera videantur. Neque (ut ego arbitror) errarent, ne adverſarii quidem ejus, ſi, cum pares eſſe non poſſent, pugnare deſiſterent. Me quidem etiam illa res conſolatur, quod ego is ſum, cui vel maxime concedant omnes, ut vel ea defendam, quæ Pompejus velit, vel taceam, vel etiam, id quod mihi maxime lubet, ad noſtra me ſtudia referam litterarum; quod profecto faciam, ſi mihi per ejusdem amicitiam licebit. Quæ enim propoſita fuerant nobis, cum & honoribus ampliſſimis & laboribus maximis perfuncti eſſemus, dignitas in ſententiis dicendis, libertas in republica capeſſenda: ea ſublata tota, ſed nec mihi magis, quam omnibus. Nam aut aſſentiendum eſt nulla cum gravitate paucis, aut fruſtra diſſentiendum. Hæc ego ad te ob eam cauſam maxime ſcribo, ut jam de tua quoque ratione meditere. Commutata tota ratio eſt ſenatus, judiciorum, rei totius publicæ. otium nobis exoptandum eſt; quod ii, qui potiuntur rerum, præſtaturi videntur, ſi quidam homines patientius eorum potentiam ferre potue-

rint. Dignitatem quid
fortis & conſtantis ſen
cogitemus. amiſſa eſt
ſenatu & ordinem conj
nem clariſſimum abalie
ea, quæ conjunctiora re
tar; Pompejum tibi vald
vi: eo tu conſule, qua
omnia, quæ voles, obti
bus me ſibi ille affixum
ulla res, quæ ad te p
Neque enim verebor, n
jucundum erit, etiam pr
me eſſe gratum videbit.
perſuadeas, nullam rem
ad te pertineat, quæ
quam meæ res omnes.
ſedulitate mihimet ipſe ſ
quidem ipſa ideo mihi
nullam partem tuorum n
do referenda, ſed ne co
tia, conſequi poſſum.
geſſiſſe rumor erat. Ex
tuæ, de quibus eramus
locuti: quæ ſi erunt allat
exſtabit in conveniendis
natoribus. Cetera, quæ

cum etiam plus contenderimus, quam poſſumus, minus tamen faciemus, quam debemus.

M. T. C. P. LENTVLO IMPERATORI S. D.

(*Anno V. C. 699*).

9. PERJVCVNDAE mihi fuerunt litteræ tuæ; quibus intellexi, te perſpicere meam in te pietatem: quid enim dicam benevolentiam, cum illud ipſum graviſſimum & ſanctiſſimum nomen pietatis levius mihi meritis erga me tuis eſſe videatur? Quod autem tibi grata mea erga te ſtudia ſcribis eſſe, facis tu quidem abundantia quadam amoris, ut etiam grata ſint ea, quæ prætermitti ſine nefario ſcelere non poſſunt. Tibi autem multo notior atque illuſtrior meus in te animus eſſet, ſi hoc tempore omni, quo disjuncti fuimus, & una, & Romæ fuiſſemus. Nam in eo ipſo, quod te oſtendis eſſe facturum, quodque & in primis potes, & ego a te vehementer exſpecto, in ſententiis ſenatoriis, & in omni actione atque adminiſtratione reipublicæ floruiſſemus. De qua oſtendam equidem paulo poſt, qui ſit meus ſenſus & ſtatus; & reſcribam tibi ad ea, quæ quæris: ſed certe & ego te auctore amiciſſimo & ſapientiſſimo, & tu me conſiliario, fortaſſe non imperitiſſimo,

n etiam plus contenderimus, quam poſſu-s, minus tamen faciemus, quam debemus.

T. C. P. LENTVLO IMPERATORI S. D.
(*Anno V. C. 699*).

P ERJVCVNDAE mihi fuerunt litteræ ; quibus intellexi, te perſpicere meam pietatem: quid enim dicam benevolen-, cum illud ipſum graviſſimum & ſan-num nomen pietatis levius mihi meritis me tuis eſſe videatur? Quod autem tibi mea erga te ſtudia ſcribis eſſe, facis tu m abundantia quadam amoris, ut etiam ſint ea, quæ prætermitti ſine nefario e non poſſunt. Tibi autem multo no-tque illuſtrior meus in te animus eſſet, tempore omni, quo disjuncti fuimus, , & Romæ fuiſſemus. Nam in eo ipſo, te oſtendis eſſe facturum, quodque & nis potes, & ego a te vehementer ex-, in ſententiis ſenatoriis, & in omni atque adminiſtratione reipublicæ flo-ius. De qua oſtendam equidem paulo qui ſit meus ſenſus & ſtatus; & reſcri-bi ad ea, quæ quæris: ſed certe & auctore amiciſſimo & ſapientiſſimo, & conſiliario, fortaſſe non imperitiſſimo,

fideli quidem & benevolo certe,
quamquam tua quidem cauſa, te
ratorem, provinciamque bene ge
cum exercitu victore obtinere, ut d
tor. Sed certe qui tibi ex me fruct
tur, eos uberiores & præſentiores
capere potuiſſes. In eis vero ul
quos tibi partim inimicos eſſe intell
pter tuam propugnationem ſalutis m
tim invidere propter illius actionis
dinem & gloriam, mirificum me t
tem præbuiſſem: quamquam ille
inimicus amicorum ſuorum, qui t
mis beneficiis ornatus, in te potiſſi
ctam illam & debilitatam vim ſuam
noſtram vicem ultus eſt ipſe ſeſe.
ea conatus, quibus patefactis, null
poſterum, non modo dignitatis, ſed
tatis quidem partem reliquit. Te
mallem in meis rebus expertum,
in tuis, tamen in moleſtia gaud
dem cognoſſe hominum, non ita
cede, quam ego maximo dolore
De qua ratione tota jam videtur
nendi tempus dari, ut tibi reſcr
quæ quæris. Certiorem te per
bis eſſe factum, me cum Cæſar

Neque vero hac in cauſa modo, ſed conſtanter ſæpe in ſenatu. quin etiam, Marcellino & Philippo conſulibus, Nonis April. mihi eſt ſenatus aſſenſus, ut de agro Campano, frequenti ſenatu, Idibus Majis referretur. Num potui magis in arcem illius cauſæ invadere, aut magis oblivifci temporum meorum, meminiſſe actionum? Hac a me ſententia dicta, magnus animorum factus eſt motus, cum eorum, quorum oportuit, tum illorum etiam, quorum numquam putaram. Nam hoc ſenatusconſulto in meam ſententiam facto, Pompejus, cum mihi nihil oſtendiſſet ſe eſſe offenſum, in Sardiniam & in Africam profectus eſt, eoque itinere Lucam ad Cæſarem venit. ibi multa de mea ſententia queſtus eſt Cæſar, quippe qui etiam Ravennæ Craſſum ante vidiſſet, ab eoque in me eſſet incenſus. Sane moleſte Pompejum id ferre conſtabat: quod ego, cum audiſſem ex aliis, maxime ex meo fratre cognovi: quem cum in Sardinia Pompejus paucis poſt diebus, quam Luca diſceſſerat, conveniſſet: Te, inquit, ipſum cupio; nihil opportunius potuit accidere: niſi cum Marco fratre diligenter egeris, dependendum tibi eſt, quod mihi pro illo ſpopondiſti. Quid multa? queſtus eſt graviter; ſua merita

commemoravit: q
Cæſaris cum ipſo
de me recepiſſet,
que, quæ de m
Cæſaris egiſſe, i
eſt; cujus cauſam
mendaret, rogav
ſi nollem, aut n
ad me frater per
Pompejus ad m
miſiſſet, ut integ
na ad ſuum redit
me, & cum ipſ
ſum; ut mihi, t
que perfuncto, co
memoremque in
demque fratris
quem bonum civ
virum eſſe pate
actionibus ſenter
pejum videbantu
num, quos jam
referebantur ad
in republica, q
ſenſiſſent; me ta
jo, Cæſaremque
rum, gaudere

dolendum: ſed multo illud magis, quod inimicum meum, (meum autem? immo vero legum, judiciorum, otii, patriæ, bonorum omnium,) ſic amplexabantur, ſic in manibus habebant, ſic fovebant, ſic me præſente oſculabantur; non illi quidem, ut mihi ſtomachum facerent, quem ego funditus perdidi, ſed certe ut facere ſe arbitrarentur. Hic ego, quantum humano conſilio efficere potui, circumſpectis rebus meis omnibus, rationibusque ſubductis, ſummam feci cogitationum mearum omnium, quam tibi, ſi potero, breviter exponam.

Ego, ſi ab improbis & perditis civibus rempublicam teneri viderem, ſicut & meis temporibus ſcimus, & nonnullis aliis accidiſſe accepimus, non modo præmiis, quæ apud me minimum valent, ſed ne periculis quidem compulſus ullis, quibus tamen moventur etiam fortiſſimi viri, ad eorum cauſam me adjungerem; ne ſi ſumma quidem eorum in me merita conſtarent. Cum autem in republica Cn. Pompejus princeps eſſet, vir is, qui hanc potentiam & gloriam maximis in rempublicam meritis, præſtantiſſimisque rebus geſtis eſſet conſecutus, cujusque ego dignitatis ab adoleſcentia fautor, in prætura

autem & in conſulatu adjut
ſem; cumque idem auctori
per ſe, conſiliis & ſtudiis t
ſet, meumque inimicum
haberet inimicum; non put
ſtantiæ mihi pertimeſcenda
in ſententiis paulum me imr
que voluntatem ad ſummi
optime meriti dignitatem ag
ſententia complectendus er
vides, in conjuncta & ca
Hic multum valuit cum vet
tu non ignoras mihi & Q. f
fuiſſe, tum humanitas eju
brevi tempore & litteris &
nobis & cognita. Vehemen
publica me movit, quæ mil
tentionem, præſertim max
ſare geſtis, cum illis viris r
fieret, vehementer recuſar
tem me in hanc mentem i
fides, quam de me Cæſari d
mei, quam Pompejo. Er
animadvertenda in civitate
Platonem noſtrum ſcripta
in republica principes eſſe
ſolere eſſe cives. Tenebam

conſulibus, ea fundamenta jacta ex Kalendis Januariis confirmandi ſenatus, ut neminem mirari oporteret, Nonis Decembris tantum vel animi fuiſſe in illo ordine, vel auctoritatis. Idemque memineram, nobis privatis uſque ad Cæſarem & Bibulum conſules, cum ſententiæ noſtræ magnum in ſenatu pondus haberent, unum fere ſenſum fuiſſe bonorum omnium. Poſtea, cum tu Hiſpaniam citeriorem cum imperio obtineres, neque respublica conſules haberet, ſed mercatores provinciarum, & ſeditionum ſervos ac miniſtros, jecit quidam caſus caput meum, quaſi certaminis cauſa, in mediam contentionem diſſenſionemque civilem. Quo in diſcrimine cum mirificus ſenatus, incredibilis Italiæ totius, ſingularis omnium bonorum conſenſus in me tuendo exſtitiſſet; non dicam, quid acciderit; (multorum eſt enim, & varia culpa:) tantum dicam brevi, non mihi exercitum, ſed duces defuiſſe. In quo, ut jam ſit in iis culpa, qui me non defenderunt; non minor eſt in iis, qui reliquerunt: &, ſi accuſandi ſunt, ſi qui pertimuerunt; magis etiam reprehendendi, ſi qui ſe timere ſimularunt. Illud quidem certe noſtrum conſilium jure laudandum eſt, qui meos cives, & a me con-

ſervatos, & me ſervare cupien
ducibus, ſervis armatis objici
clararique maluerim, quanta v
ſet in conſenſu bonorum, ſi iis
pugnare licuiſſet; cum afflictum
tuiſſent. Quorum quidem ani
perſpexiſti ſolum, cum de me age
confirmaſti atque tenuiſti. Qua in
modo non negabo, ſed etiam ſem
minero, & prædicabo libenter,) u
busdam nobiliſſimis hominibus,
in me reſtituendo, quam fuerant ii
nendo: qua in ſententia ſi conſtare
ſuam auctoritatem ſimul cum ſalut
cuperaſſent. Recreatis enim bonis
ſulatu tuo, & conſtantiſſimis atqu
actionibus tuis excitatis, Cn. Pom
fortim ad cauſam adjuncto; cum e
ſar, rebus maximis geſtis, ſingula
natus & novis honoribus, ac judicii
ad auctoritatem ejus ordinis adjun
nulli improbo civi locus ad rempubl
landam eſſe potuiſſet. Sed attende
quæ ſunt conſecuta. Primum illa
liebrium religionum, qui non plur
Bonam deam, quam tres ſorores, i
tem eſt illorum ſententiis affecutus,

tribunus plebis pœnas a ſeditioſo cive pe
bonos viros judicio perſequi vellet) exem
plum præclariſſimum in poſterum vindicar
dæ ſeditionis de republica ſuſtulerunt: i
demque poſtea, non meum monumentum
(non enim illæ manubiæ meæ, ſed operis lo
catio mea fuerat,) monumentum vero ſena
tus, hoſtili nomine & cruentis inuſtum lit
teris eſſe paſſi ſunt. Qui me homines quo
ſalvum eſſe voluerunt, eſt mihi gratiſſimum
ſed vellem non ſolum ſalutis meæ, quemad
modum medici, ſed, ut aliptæ, etiam viriu
& coloris rationem habere voluiſſent. nunc
ut Apelles Veneris caput & ſumma pectori
politiſſima arte perfecit, reliquam partem cor
poris inchoatam reliquit: ſic quidam homi
nes in capite meo ſolum elaborarunt, reli
quum corpus imperfectum ac rude relique
runt. In quo ego ſpem fefelli non modo in
vidorum, ſed etiam inimicorum meorum
qui de uno acerrimo & fortiſſimo viro, meo
que judicio, omnium magnitudine animi &
conſtantia præſtantiſſimo, Q. Metello, Luci
filio, quondam falſam opinionem acceperunt
quem poſt reditum dictitant fracto animo &
demiſſo fuiſſe. Eſt vero probandum, qui &
ſumma voluntate ceſſerit, & egregia anim

alacritate abſuerit, neque ſa
eum ob id ipſum fractum fi
omnes homines, tum M.
ſingularem virum, conſtanti
peraſſet. Sed, quod de illo
etiam ſuſpicabantur, de me
abjectiore animo me futurum
ca majorem etiam mihi anim
quam habuiſſem, daret; qu
non potuiſſe me uno cive c
Metellum unius tribuni ple
univerſa reſpublica, duce ſe
Italia, promulgantibus omn
conſule, comitiis centuriatis
bus, hominibus incumben
denique ſuis viribus recuper
ro ego mihi poſtea quidquan
hodie aſſumo, quod quemqu
ſimum jure poſſit offendere.
ut neque amicis, neque alie
conſilio, labore deſim. Hic
offendit eos fortaſſe, qui ſpl
ciem hujus vitæ intuentur, ſe
tem & laborem perſpicere n
lud vero non obſcure querun
tentiis, quibus ornem Cæſ
ſciſſem a priſtina cauſa. Eg

ſequor, quæ paulo ante propoſui, tum non in poſtremis, de quo cœperam expon Non offendes eundem bonorum ſenſu Lentule, quem reliquiſti; qui confirma conſulatu noſtro, nonnumquam poſtea in ruptus, afflictus ante te conſulem, rec tus abs te totus eſt, nunc ab iis, a qui tuendus fuerat, derelictus: idemque non lum fronte atque vultu, quibus ſimul facillime ſuſtinetur, declarant ii, qui noſtro illo ſtatu optimates nominabant ſed etiam ſenſu ſæpe jam tabellaque doc runt. Itaque tota jam ſapientium civi qualem me & eſſe & numerari volo, & tentia, & voluntas, mutata eſſe debet. enim jubet idem ille Plato, quem ego ve menter auctorem ſequor, „Tantum conter re in republica, quantum probare tuis civi poſſis: vim neque parenti, neque patriæ ferri oportere.„ Atque hanc quidem ille c ſam ſibi, ait, non attingendæ reipublicæ f ſe; quod cum offendiſſet populum Atheni ſem prope jam deſipientem ſenectute, cu que eum nec perſuadendo, nec cogendo gi poſſe vidiſſet, cum perſuaderi poſſe di deret, cogi fas eſſe non arbitraretur. M ratio fuit alia, quod, neque deſipiente

pulo, neque integra re mi
capeſſeremne rempublica
bar. Sed lætatus tamen
ceret, in eadem cauſa, &
vis bono recta defendere,
memoranda quædam, &
me fratremque meum lib
quaſcumque res gereret, t
in tanta felicitate tantisq
in nos non is eſſet, qui
dus videretur. Sic enim t
cum a vobis, meæ ſalutis
ſerim, neminem eſſe, cu
eſſe devinctum non ſolum
gaudeam.

Quod quoniam tibi e
ea, quæ a me de Vatinio
ris. Nam de Appio qu
Cæſare, te non reprehen
lium tibi probari meum.
primum reditus interceſſi
Pompejum, ſtatim ut ille
cum quidem ego ejus pet
in ſenatu ſententiis oppug
illius lædendi cauſa, quar
ornandi Catonis. poſt aut
lum defenderem, mira cont

Cur autem laudarim, peto a te, ut id a me, neve in hoc reo, neve in aliis requiras; ne tibi ego idem reponam, cum veneris: tametſi poſſum vel abſenti. Recordare enim, quibus laudationem ex ultimis terris miſeris. nec hoc pertimueris. nam a me ipſo laudantur, & laudabuntur iidem. Sed tamen defendendi Vatinii fuit etiam ille ſtimulus, de quo in judicio, cum illum defenderem, dixi me facere quiddam, quod in Eunucho paraſitus ſuaderet militi:

Ubi nominabit Phaedriam, tu Pamphilam
Continuo. ſi quando illa dicet, Praedriam in-
Tromittamus comiſſatum; tu, Pamphilam
Cantatum provocemus. ſi laudabit haec
Illius formam; tu hujus contra. denique
Par pari referto, quod eam mordeat.

Sic petivi a judicibus, ut, quoniam quidam nobiles homines, & de me optime meriti, nimis amarent inimicum meum, meque inſpectante ſæpe eum in ſenatu modo ſevere ſeducerent, modo familiariter atque hilare amplexarentur; quoniamque illi haberent ſuum Publium; darent mihi ipſi alium Publium, in quo poſſem illorum animos, mediocriter laceſſitus, leviter repungere. Neque ſolum dixi; ſed etiam ſæpe facio, diis homi-

nib
cog
mag
grav
cauſa
ram,
quem
oppug
melia
putant
non ſol
ea tam
cum inc
me injur
arbitraba
fuiſſet; o
tempore i
quos ſæpe
ſe maximu
bertate mea
ſam reipubl
cumque ea
foris fructun
mihi & illum
dem cauſa eſſ
Quorum iniqu
mines honeſti

Vatinio:
cum illo
s omnes
ncordiæ
›atrive-
abinii,
errime
contu-
ne diſ-
xarſi,
(nam
) ſed,
jus in
omne
: me,
ıidem
a illi,
, cum
x li-
e vi-
um,
tiam
ant,
ea-
ıros.
ho-
que

Pompejus ita contendiſſet, ut nihil umqua
magis, ut cum Craſſo redirem in gratian
Cæſarque per litteras maxima ſe moleſtia
illa contentione affectum oſtenderet; hab
non temporum ſolum rationem meorum, ſ
etiam naturæ: Craſſusque, ut quaſi teſta
populo Romano eſſet noſtra gratia, pæne
meis laribus in provinciam eſt profect
Nam cum mihi condixiſſet, cœnavit apud
in mei generi Craſſipedis hortis. Quamobr
ejus cauſam, quod te ſcribis audiſſe, mag
illius commendatione ſuſceptam, defendi
ſenatu, ſicut mea fides poſtulabat. Accepi
quibus rebus adductus, quamque rem ca
ſamque defenderim; quique meus in repu
ca ſit pro mea parte capeſſenda ſtatus.
quo ſic velim ſtatuas, me hæc eadem ſen
rum fuiſſe, ſi mihi integra omnia ac lib
fuiſſent. Nam neque pugnandum arbitra
contra tantas opes, neque delendum, etia
id fieri poſſet, ſummorum civium princi
tum, neque permanendum in una ſenten
converſis rebus, ac bonorum voluntati
immutatis, ſed temporibus aſſentiendu
Numquam enim præſtantibus in republica
bernanda viris laudata eſt in una ſente
perpetua permanſio: ſed, ut in naviga

tempe
tenere
velifica
cum pe
quam,
pervenir
niſtranda
quod a n
tate otium
ſemper ſp
paulo ante
tiſſima, ta
atque nunc
& alliciar b
injuriis; fac
ſentire ac dic
etiam reipub
re. Apertius
& Quintus,
ris, & nullum
modo factum,
ille non ita illu
eum mihi devin
omni & gratia,
quas intelligis
meis. Nec mihi
num perditorum

Pompejus ita contendiſſet, ut nihil umquam magis, ut cum Craſſo redirem in gratiam, Cæſarque per litteras maxima ſe moleſtia ex illa contentione affectum oſtenderet; habui non temporum ſolum rationem meorum, ſed etiam naturæ: Craſſusque, ut quaſi teſtata populo Romano eſſet noſtra gratia, pæne a meis laribus in provinciam eſt profectus. Nam cum mihi condixiſſet, cœnavit apud me in mei generi Craſſipedis hortis. Quamobrem ejus cauſam, quod te ſcribis audiſſe, magna illius commendatione ſuſceptam, defendi in ſenatu, ſicut mea fides poſtulabat. Accepiſti, quibus rebus adductus, quamque rem cauſamque defenderim; quique meus in republica ſit pro mea parte capeſſenda ſtatus. De quo ſic velim ſtatuas, me hæc eadem ſenſurum fuiſſe, ſi mihi integra omnia ac libera fuiſſent. Nam neque pugnandum arbitrarer contra tantas opes, neque delendum, etiamſi id fieri poſſet, ſummorum civium principatum, neque permanendum in una ſententia, converſis rebus, ac bonorum voluntatibus immutatis, ſed temporibus aſſentiendum. Numquam enim præſtantibus in republica gubernanda viris laudata eſt in una ſententia perpetua permanſio: ſed, ut in navigand

maxime
lectant)
admodu
putation
tror Lent
rent enim
antiquoru
rationem
etiam verſi
quos jam p
dos putaſſe
ſempiterni
que pietati
ſe læſos arb
ce, & mollit
bene de me
tamen ipſos
mittam, inv
Atque iſtam
dinisque noſt
tum litteris,
noſtris delecta
id omne ad ar
amaſti, libenti
de tuis rebus
hi commendas
me nolim adm

cum præſidiis iis, quæ ſemper habui, nunc etiam potentium benevolentiam conjunxiſſem. His ego conſiliis, ſi te præſentem habuiſſem, ut opinio mea fert, eſſem uſus iisdem. novi enim temperantiam & moderationem naturæ tuæ: novi animum, tum mihi amiciſſimum, tum nulla in ceteros malevolentia ſuffuſum; contraque cum magnum & excelſum, tum etiam apertum & ſimplicem. Vidi ego quosdam in te tales, quales tu eosdem in me videre potuiſti. Quæ me moverunt, moviſſent eadem te profecto. Sed, quocumque tempore mihi poteſtas præſentis tui fuerit, tu eris omnium moderator conſiliorum meorum. tibi erit eidem, cui ſalus mea fuit, etiam dignitas curæ. Me quidem certe tuarum actionum, ſententiarum, voluntatum, rerum denique omnium ſocium comitemque habebis; neque mihi in omni vita res tam erit ulla propoſita, quam ut quotidie vehementius te de me optime meritum eſſe lætere.

Quod rogas, ut mea tibi ſcripta mittam, quæ poſt diſceſſum tuum ſcripſerim; ſunt orationes quædam, quas Menocrito dabo: neque ita multæ; ne pertimeſcas. Scripſi etiam (nam ab orationibus dijungo me fere, referoque ad manſuetiores Muſas, quæ me

maxime, ſicut jam a prima adole
lectant) ſcripſi igitur Ariſtoteleo
admodum quidem volui, tres l
putatione ac dialogo de Orato
tror Lentulo tuo fore non inut
rent enim a communibus præcep
antiquorum, & Ariſtoteleam,
rationem oratoriam complectu
etiam verſibus tres libros de te
quos jam pridem ad te miſiſſe
dos putaſſem. Sunt enim te
ſempiterni meritorum erga m
que pietatis. Sed quia vereb
ſe læſos arbitrarentur, (ete
ce, & molliter,) ſed eos, qu
bene de me meritos omnes
tamen ipſos libros, ſi que
mittam, invenero, curabo
Atque iſtam quidem par
diniſque noſtræ totam a
tum litteris, quantum
noſtris delectationibus,
id omne ad arbitrium t
amaſti, libentiſſime co
de tuis rebus domeſtic
hi commendas, ea tan
me nolim admoneri;

dolore vix poſſum. Quod de Quinti fratris negotio ſcribis, te priore æſtate, quod morbo impeditus in Ciliciam non tranſieris, conficere non potuiſſe; nunc autem omnia facturum, ut conficias; id ſcito eſſe ejusmodi, ut frater meus vere exiſtimet, adjuncto iſto fundo, patrimonium fore ſuum per te conſtitutum. Tu me de tuis rebus omnibus, & de Lentuli tui noſtrique ſtudiis & exercitationibus, velim quam familiariſſime certiorem, & quam ſæpiſſime facias; exiſtimesque, neminem cuiquam neque cariorem, neque jucundiorem umquam fuiſſe, quam te mihi; idque me, non modo ut tu ſentias, ſed ut omnes gentes, etiam ut poſteritas omnis intelligat, eſſe facturum. Appius in ſermonibus antea dictitabat, poſtea dixit etiam in ſenatu palam, ſeſe, ſi licitum eſſet legem curiatam ferre, ſortiturum eſſe cum collega provinciam: ſi curiata lex non eſſet, ſe paraturum, tibique ſucceſſurum: legem curiatam conſuli ferri opus eſſe, neceſſe non eſſe: ſe, quoniam ex ſenatusconſulto provinciam haberet, lege Cornelia imperium habiturum, quoad in urbem introiſſet. Ego, quid ad te tuorum quisque neceſſariorum ſcribat, neſcio; varias eſſe opiniones intelligo. ſunt,

qui putent, poſſe te non
lege curiata tibi ſuccedat
ſi decedas, a te relinqui
ciæ præſit. Mihi non tam
(quamquam ne id quidem
quam, illud ad tuam ſumm
dignitatem, liberalitatem,
tiſſime frui ſolere, pertine
ra provinciam ſucceſſori c
tim cum ſine ſuſpicione tu
poſſis illius cupiditatem ref
que puto meum eſſe, & qu
dere, & quod feceris, de

Scripta jam epiſtola ſup
litteras de publicanis; quibu
non potui non probare. feli
lem, conſequi potuiſſes, ne
ſemper ornaſti, rem aut vo
res. Equidem non deſina
fendere; ſed noſti conſuet
ſcis, quam graviter inimic
volæ fuerint. Tibi tamen
quibus rebus poſſis, eum
reconcilies, aut mitiges. I
tamen mihi videtur eſſe pru

M. T. C. S. D. L. VALERIO, JVRISCONSVLTO.

(*Anno V. C. 699*).

10. CVR enim tibi hoc non gratificer, neſcio; præſertim, cum his temporibus audacia pro ſapientia liceat uti. Lentulo noſtro egi per litteras tuo nomine gratias diligenter. Sed tu velim deſinas jam noſtris litteris uti, & nos aliquando reviſas, & ibi malis eſſe, ubi aliquo numero ſis, quam iſtic, ubi ſolus ſapere videare. Quamquam qui iſtinc veniunt, partim te ſuperbum eſſe dicunt, quod nihil reſpondeas: partim contumelioſum, quod male reſpondeas. Sed jam cupio tecum coram jocari. Quare fac, ut quam primum venias, neque in Apuliam tuam accedas, ut poſſimus, ſalvum veniſſe, gaudere. Nam illo ſi veneris, tamquam Ulyſſes, cognoſces tuorum neminem. Vale.

M. TVLLII C

EPISTOl

LIBER

AD

CVRIONEM ET

M. T. C. S. D. C.

(Anno V. C.

1. QVAMQVAM me no
ſuſpectum tibi eſſe doleo;
mihi moleſtum fuit, accuſa
meum, quam jucundum re
cum, in quo accuſabar, c
quo autem deſiderare te fig
teras, præ te ferres perſ
dem, ſed tamen dulcem &
tuum. Equidem neminem
quidem ad te perventurum
teras non dederim. etenim
ſcribendo impiger, quam eg
terve ſummum, & eas p

Quare, ſi iniquus es in me judex, condemna
eodem ego te crimine: ſin me id facere n
les, te mihi æquum præbere debebis. Sed
litteris hactenus. non enim vereor, ne n
ſcribendo te expleam; præſertim ſi in eo g
nere ſtudium meum non aſpernabere. E
te abfuiſſe tamdiu a nobis & dolui, quod c
tui fructu jucundiſſimæ conſuetudinis. & la
tor, quod abſens omnia cum maxima dign
tate es conſecutus; quodque, in omnibus tu
rebus, meis optatis fortuna reſpondit. Br
ve eſt, quod me tibi præcipere meus incr
dibilis in te amor cogit. Tanta eſt exſpect
tio vel animi, vel ingenii tui, ut ego te o
ſecrare obteſtarique non dubitem, ſic ad n
conformatus revertare, ut, quam exſpect
tionem tui concitaſti, hanc ſuſtinere ac tue
poſſis. Et, quoniam meam tuorum erga n
meritorum memoriam nulla umquam del
bit oblivio, te rogo, ut memineris, quanta
cumque tibi acceſſiones fient & fortunæ,
dignitatis, eas te non potuiſſe conſequi, n
meis puer olim fideliſſimis atque amantiſſim
conſiliis paruiſſes. Quare hoc animo in n
eſſe debebis, ut ætas noſtra jam ingraveſcen
in amore atque in adoleſcentia tua conqui
ſcat. Vale.

M. T

2. GRA
mi erga te
qui cum ſ
ſuperaſſet
ſet, ut te
deret. Sed
teſtibus.
Me certe h
jucundus,

M. T

3. RUPA
dorum mu
placuit, ne
abſente, fie
eſſet integr
ſcribam ad
ea meditere
ramque cont
ut aut te in
certe teſtat
quam, quid
nolim) diſp

rit, poſſis meum recordari. Brevi tamen ſic habeto, in eum ſtatum temporum tuum reditum incidere, ut iis bonis, quæ tibi natura, ſtudio, fortuna data ſunt, facilius omnia, quæ ſunt ampliſſima in republica, conſequi poſſis, quam muneribus; quorum neque facultatem quisquam admiratur, (eſt enim copiarum, non virtutis) neque quisquam eſt, quin ſatietate jam defeſſus ſit. Sed aliter, atque oſtenderam, facio, qui ingrediar ad explicandam rationem ſententiæ meæ. Quare omnem hanc diſputationem in adventum tuum differo. Summa ſcito in exſpectatione te eſſe, eaque a te exſpectari, quæ a ſumma virtute, ſummoque ingenio exſpectanda ſunt: ad quæ ſi es, ut debes, paratus, (quod ita eſſe confido) plurimis maximisque muneribus, & nos amicos, & cives tuos univerſos, & rempublicam afficies. Illud cognoſces profecto, mihi te neque cariorem, neque jucundiorem eſſe quemquam.

M. T. C. C. CVRIONI S. D.

(*Anno V. C. 700*).

4. EPISTOLARVM genera multa eſſe non ignoras: ſed unum illud certiſſimum, cujus cauſa inventa res ipſa eſt, ut certiores face-

remus abſ
re, aut no
generis lit
Tuarum et
ſcriptores
nihil eſt ſan
genera duo,
unum famili
& grave. Ut
telligo. Joc
mehercule no
ridere poſſit.
quid eſt, quod
bi ad Curionem
hoc genere hæ
quæ non ſentio
quoniam mihi
relictum eſt, u
teque ad ſtudiu
Eſt enim tibi gr
parata, incredibil
tu una re facilli
quarum laudum
artibus eæ laudes
laborandum. In
plura, niſi te tua
conſiderem: & hoc

ſet, quod eos ſci-
interesſet. Hujus
ecto non expetis.
ſticarum habes &
meis autem rebus
ſunt epiſtolarum
opere delectant :
alterum ſeverum
ceat uti, non in-
litteras? civem
i temporibus his
liquid ſcribam?
a Cicerone ſcri-
blica? Atque in
ſt, ut neque ea,
. Quamobrem,
di argumentum
la, qua ſoleo;
dis cohortabor.
ia conſtituta &
ſpectatio; quam
hoc ſtatueris,
maris, quibus
ir, in iis eſſe
iam ſcriberem
incitatum eſſe
ttigi, non feci

inflammandi tui cauſa, ſed t
ris mei. Vale.

M. T. C. C. CVRION
(*Anno V. C.* 70

5. HAEC negotia quomod
epiſtola quidem narrare aude
cumque es, (ut ſcripſi ad te
es navi, tamen, quod abes
quia non vides ea, quæ nos;
& illuſtri loco ſita eſt laus tı
rum & ſociorum & civium
ad nos nec obſcuro, nec var
& clariſſima, & una omnium
Unum illud neſcio, gratulerne
quod mirabilis eſt exſpectatio
quo verear, ne tua virtus op
non reſpondeat; ſed mehercu
neris, non habeas jam, quod
omnia debilitata jam prope &
hæc ipſa neſcio, rectene ſint li
quare cetera cognoſces ex alii
habes aliquam ſpem de repub
ras, ea para, meditare, cogita
civi ac viro debent, qui ſit re
ctam, & oppreſſam miſeris
perditis moribus, in veteren
libertatem vindicaturus.

eorum ventorum, quos propoſui,
quidam, & quaſi gubernator; qui ſi
bus unus optandus eſſet, quem tecu
re poſſemus, non haberemus. Qua
ſi me memorem, ſi gratum, ſi bon
vel ex hoc ipſo, quod tam veheme
lone laborem, exiſtimare potes;
denique tuis beneficiis judicas: ho
ut ſubvenias huic meæ ſollicitud
meæ laudi, vel (ut verius dicam)
tuum ſtudium dices. De ipſo T. A
tibi polliceor, te majoris animi,
conſtantiæ, benevolentiæque erga
plecti hominem volueris, habitu
minem. Mihi vero tantum dec
dignitatis adjunxeris, ut eun
agnoſcam fuiſſe in laude mea
ſalute. Ego, ni te videre ſcir
hæc ſcriberem, quantum offi
quantopere mihi eſſet in hac
nis omni, non modo contenti
dimicatione elaborandum, p
Nunc tibi omnem rem atque
totum commendo, atque tra
ſic habeto: ſi a te hanc rem
pæne plus tibi, quam ipſi Mi

ſarium. Neque enim ſum veritus, ne ſuſtinere tua in me vel innumerabilia non poſſem; cum præſertim confiderem, nullam eſſe gratiam, quam non vel capere animus meus in accipiendo, vel in remunerando, cumulandoque illuſtrare poſſet. Ego omnia mea ſtudia, omnem operam, curam, induſtriam, cogitationem, mentem denique omnem in Milonis conſulatu fixi & locavi; ſtatuique in eo me non officii ſolum fructum, ſed etiam pietatis laudem debere quærere. Neque vero cuiquam ſalutem ac fortunas ſuas tantæ curæ fuiſſe umquam puto, quantæ mihi ſit honos ejus, in quo omnia mea poſita eſſe decrevi. Huic te unum tanto adjumento eſſe, ſi volueris, poſſe intelligo, ut nihil ſit præterea nobis requirendum. Habemus hæc omnia: bonorum ſtudium, conciliatum ex tribunatu, propter noſtram (ut ſpero te intelligere) cauſam: vulgi ac multitudinis, propter magnificentiam munerum, liberalitatemque naturæ: juventutis & gratioſorum in ſuffragiis ſtudia, propter ipſius excellentem in eo genere vel gratiam, vel diligentiam: noſtram ſuffragationem, ſi minus potentem, at probatam tamen, & juſtam, & debitam, & propterea fortaſſe etiam gratioſam. Dux nobis, & auctor opus eſt, &

gites. Sed amabo te,
novi, ſed illud idem, qu
loquere, te adhibe in (
obtempera. alteri qui
poſſit, quam tu, non
tibi vero ipſi certe ne
immortales! cur ego
tor laudum tuarum, v
vel miniſter conſilioru
me tibi deeſt; ſed tam
& vis amoris mei, co
vare. Scribam ad te pl
diebus eram miſſurus (
ut, quoniam ſane felici
tia rem geſſimus, uni
res geſtas ad ſenatum p
dotio tuo quantam cur
quam difficili in re atq
iis litteris, quas Thara
Te, mi Curio, pro tu
nevolentia, meaque ite
atque oro, ne patiare, q
provincialem moleſtiar
Præſens tecum egi, c
iſto anno fore non put
ſæpius per litteras; ſe
re nobiliſſimo, & adol

nunc a tribuno plebis, & a Curione tribuno: non ut decernatur aliquid novi; quod ſolet eſſe difficilius: ſed ut ne quid novi decernatur: & ut ſenatusconſultum & leges defendas; eaque mihi conditio maneat, qua profectus ſum. Hoc te vehementer etiam atque etiam rogo. Vale.

M.T.C. PROCONSVL M. COELIO S.D.
(*Anno V. C. 702*).

8. QVID? tu me hoc tibi mandaſſe exiſtimas, ut mihi gladiatorum compoſitiones, ut vadimonia dilata, & Chreſti compilationem mitteres, & ea, quæ nobis, cum Romæ ſumus, narrare nemo audeat? Vide, quantum tibi meo judicio tribuam; nec mehercule injuria. πολιτικώτερον enim te adhuc neminem cognovi. Ne illa quidem curo mihi ſcribas, quæ maximis in rebus reipublicæ geruntur quotidie, niſi quid ad me ipſum pertinebit. ſcribent alii: multi nuntiabunt: perferet multa etiam ipſe rumor. Quare ego nec præterita, nec præſentia abs te, ſed ut ab homine longe in poſterum proſpiciente, futura exſpecto; ut ex tuis litteris, cum formam reipublicæ viderim, quale ædificium futurum ſit, ſcire poſſim. Neque tamen adhuc habeo, quod te

accuſem. nequ
videre poſſes,
misque ego, qu
nullis in aliis,
verſatus ſum :
ſcribenda ſunt.
gium eſſe Pomp
videnda ſunt in
ſilio paratum.
ctetur, mihi cr
& mali cives vi
Ego cum Athe
multumque me
proficiſcebar ind
hoc ad te litter
mea commenda
magis, quam ne
rogetur. in eo m
do, & quomod
tu optime conſti

M. T. C. COELI
DESI
(*A*

9. PRIMVM
torque cum præ
dignitate, ſeriu

ignoratione rerum omnium. in his enim ſum locis, quo & propter longinquitatem, & propter latrocinia, tardiſſime omnia perferuntur. Et cum gratulor, tum vero quibus verbis tibi gratias agam, non reperio, quod ita factus ſis, ut dederis nobis, quemadmodum ſcripſeras ad me, quem ſemper ridere poſſemus. Itaque cum primum audivi, ego ille ipſe factus ſum, ſcis quem dicam: egique omnes illos adoleſcentes, quos ille jactitat. difficile eſt loqui. Te autem contemplans abſentem, & quaſi tecum coram loquerer, *Non, aedepol, quantam egeris rem, neque quantum facinus feceris.* Quod quia præter opinionem mihi acciderat, referebam me ad illud: *Incredibile hoc factu objicitur.* repente vero inceſſi *omnibus laetitiis.* In quo cum objurgarer, quod nimio gaudio pæne deſiperem; ita me defendebam: *Ego voluptatem animi nimiam.* Quid quæris? dum illum rideo, pæne ſum factus ille. Sed hæc pluribus, multaque alia & de te, & ad te, cum primum ero aliquid otii nactus. Te vero, mi Rufe, diligo, quem mihi fortuna dedit amplificatorem dignitatis meæ, ultorem non modo inimicorum, ſed etiam invidorum meorum; ut eos partim ſcelerum ſuorum, partim etiam ineptiarum pœniteret. Vale.

M. T. C. IMP. M. COELI
CVRVLI DESIG

(*Anno V. C.*

10. TV vide, quam ad m
ferantur. non enim poſſu
te, poſtea quam ædilis es
tem datas; præſertim cun
tantæ gratulationis; de te
bam: de Hillo, (balbus eni
putaram. Atqui ſic habeto,
ſtolam accepiſſe tuam poſt c
clara, quæ me lætitia extul
vereor, ne idem eveniat ir
Equidem numquam domum
ſtolam, quin eſſet ad te alter
te jucundius quidquam, nec c
non ſumus: ad rem redeamus
eſt. velles enim, ais, tantum
rem negotii, quod eſſet ad l
Parthos times, quia diffidis
ergo ita accidit. Nam Parthic
to, locorum quibusdam angu
montium fretus, ad Amanum
duxi, ſatis probe ornatum au
dam auctoritate apud eos, qui
nominis noſtri. Multum eſt eni

RVFO AEDILI

S. D.

2).

tteræ non per-
dduci, ut abs
us, nullas pu-
ſet tanta res,
a quod ſpera-
im) quod non
ullam me epi-
itia iſta præ-
unt: ex quo
neas litteras.
iſi unam epi-
nec mihi eſt
us. Sed balbi
Jt optaſti, ita
do ut habe-
reolam ſatis.
piis noſtris.
bello nuntia-
is & natura
ercitum ad-
iis, & qua-
non norant,
in his locis;

Hiccine

Hiccine eſt ille, qui urbem? quei
noſti cetera. Cum veniſſem ad
qui mons mihi cum Bibulo com
diviſus aquarum divortiis; Caſſ
quod mihi magnæ voluptati fuit,
Antiochia hoſtem rejecerat. Bibu
ciam acceperat. Interea cum n
omnibus vexavi Amanienſes, ho
ternos. multi occiſi, capti; reliq
caſtella munita improviſo advent
incenſa. Ita victoria juſta *Imper*
latus apud Iſſum (quo in loco ſæp
audivi, Clitarchus tibi narravit,
Alexandro eſſe ſuperatum) adduxi
ad infeſtiſſimam Ciliciæ partem. I
viceſimum jam diem aggeribus, v
ribus oppugnabam oppidum mu
Pindeniſſum, tantis opibus, tant
tio, ut mihi ad ſummam gloriam
niſi nomen oppidi: quod ſi, ut ſp
ro; tum vero litteras publice mit
ad te in præſenti ſcripſi, ut ſperes
id, quod optaſſes. Sed, ut rede
thos, hæc æſtas habuit hunc exit
licem. Ea, quæ ſequitur, mag
more. Quare, mi Rufe, vigila:
mihi ſuccedatur: ſin id erit, ut

ut ego
eſt, ne
republic
præſentia
Quare u
perſcribas

M. T.

II. PVTA
ut mihi ver
ſtra oratoria
Deſunt aute
mirifice ſum
decernatur.
bis, incredibi
ſatietas autem
eam famam c
quærenda, qu
quia totum neg
noſtris, qui m
nere & poſſim
gnl timor impen
ſi ad conſtitutam
theris, per eos,
mandato meo di

eſt; & eas, quæ ſunt, valde ajunt queri, quod nihil cuiquam inſidiarum in mea provincia, niſi ſibi, fiat. itaque conſtituiſſe dicuntur, in Cariam ex noſtra provincia decedere. Sed tamen ſedulo fit, & in primis a Patiſco. Quidquid erit, tibi erit: ſed quid eſſet, plane neſciebamus. Mihi, mehercule, magnæ curæ eſt ædilitas tua. ipſe dies me admonebat. ſcripſi enim hæc ipſis Megalenſibus. Tu velim ad me de omni reipublicæ ſtatu quam diligentiſſime perſcribas. ea enim certiſſima putabo, quæ ex te cognoro. Vale.

M. T. C. IMP. M. COELIO AEDILI CVRVLI S. D.

(*Anno V. C. 703*).

12. SOLLICITVS equidem eram de rebus urbanis; ita tumultuoſæ conciones, ita moleſtæ Quinquatrus afferebantur: nam citeriora nondum audiebamus. ſed tamen nihil me magis ſollicitabat, quam in his moleſtiis non me, ſi quæ ridenda eſſent, ridere tecum. ſunt enim multa, ſed ea non audeo ſcribere. Illud moleſte fero, nihil me adhuc his de rebus habere tuarum litterarum. Quare etſi, cum tu hæc leges, ego jam annuum munus confecero; tamen obviæ mihi velim ſint lit-

ſeræ tuæ, quæ me erudiant d
ca, ne hoſpes plane veniam
quam tu, facere nemo poteſt.
homo modeſtus, a me cum
nunte diſceſſit. Iter habeban
regem; quamquam omnia r
copioſa cognorant. Urbem,
ſe, cole, & in iſta luce viv
grinatio (quod ego ab adole
obſcura & ſordida eſt iis, c
Romæ poteſt illuſtris eſſe.
ſcirem, utinam in ſententi
Cum una mehercule ambula
uno ſermone noſtro, omnes
ciæ non confero. Spero me
dem conſecutum. non erat m
nenda, quam ex conſervata p
triumphi? inquis. Satis glo
rem, ſi non eſſem quidem ta
rio rerum mihi cariſſimarum.
propediem te videbo. tu mihi
epiſtolas te dignas. Vale.

M. T. C. IMP. M. COELI
CVRVLI S. D.
(*Anno V. C. 703*

13. RARAS tuas quidem (

non perferuntur) ſed ſuaves accipio litteras: vel quas proxime acceperam, quam prudentes? quam multi & officii & conſilii? Etſi omnia ſic conſtitueram mihi agenda, ut tu admonebas; tamen confirmantur noſtra conſilia, cum ſentimus, prudentibus fideliterque ſuadentibus idem videri. Ego Appium (ut ſæpe tecum locutus ſum) valde diligo; meque ab eo diligi ſtatim cœptum eſſe, ut ſimultatem depoſuimus, ſenſi. Nam & honorificus in me conſul fuit, & ſuavis amicus, & ſtudioſus ſtudiorum etiam meorum. Mea vero officia ei non defuiſſe, tu es teſtis; quoniam κωμικὸς μαρτὺς (ut opinor) occidit Phania: & mehercule etiam pluris eum feci, quod te amari ab eo ſenſi. Jam me Pompeji totum eſſe ſcis. Brutum a me amari intelligis. Quid eſt cauſæ, cur mihi non in optatis ſit complecti hominem, florentem ætate, opibus, honoribus, ingenio, liberis, propinquis, affinibus, amicis, collegam meum præſertim, & in ipſa collegii laude & ſcientia, ſtudioſum mei? Hæc eo pluribus ſcripſi, quod mihi ſignificabant tuæ litteræ, ſubdubitare te, qua eſſem erga illum voluntate. Credo, te audiſſe aliquid. falſum eſt, mihi crede, ſi quid audiſti. Genus inſtitutorum & rationum mea-

me erudiant de omni republi-
:s plane veniam. hoc melius,
re nemo poteſt. Diogenes tuus,
us, a me cum Philone Peſſi-
:. iter habebant ad Dejotarum
quam omnia nec benigna, nec
:ant. Urbem, urbem, mi Ru-
a iſta luce vive. Omnis pere-
. ego ab adoleſcentia judicavi)
:dida eſt iis, quorum induſtria
illuſtris eſſe. Quod cum probe
am in ſententia permanſiſſem!
hercule ambulatiuncula, atque
noſtro, omnes fructus provin-
ero. Spero me integritatis lau-
um. non erat minor ex contem-
ex conſervata provincia. Spem
quis. Satis glorioſe triumpha-
eſſem quidem tamdiu in deſide-
ihi cariſſimarum. Sed (ut ſpero)
e videbo. tu mihi obviam mitte
lignas. Vale.

IMP. M. COELIO AEDILI
CVRVLI S. D.
(*Anno V. C. 703*).

s tuas quidem (fortaſſe enim

M. T. C. IMP. M. COELIO AEDILI CVRVLI S. D.

(*Anno V. C. 703*).

14. Marco Fabio, viro optimo, & homine doctiſſimo, familiariſſime utor, mirificeque eum diligo, cum propter ſummum ingenium ejus, ſummamque doctrinam, tum propter ſingularem modeſtiam. Ejus negotium ſic velim ſuſcipias, ut ſi eſſet res mea. Novi ego vos magnos patronos. hominem occidat oportet, qui veſtra opera uti velit. ſed in hoc homine nullam accipio excuſationem. Omnia relinques, ſi me amabis, cum tua opera Fabius uti volet. Ego res Romanas vehementer exſpecto & deſidero; in primisque, quid agas, ſcire cupio. nam jamdiu, propter hiemis magnitudinem, nihil novi ad nos afferebatur. Vale.

M. T. C. IMP. M. COELIO CVRVLI AEDILI S. P. D.

(*Anno V. C. 703*).

15. Non potuit accuratius agi, nec prudentius, quam actum eſt a te cum Curione de ſupplicatione: &, mehercule, confecta res ex ſententia mea eſt, cum celeritate, tum

.udinem nonnullam habet cum
.ratione provinciæ. Ex eo qui-
fortaſſe ſunt, animorum con-
ı opinionum diſſenſione, me ab
. Nihil autem feci umquam,
ıod contra illius exiſtimationem
Poſt hoc negotium autem, &
oſtri Dolabellæ, deprecatorem
periculo præbeo. Erat in ea-
. veternus civitatis. gaudebam
gelaſſe noſtrum amicum lætabar
ıa pagella pupugit me tuo chiro-
id ais? Cæſarem nunc defendit
hoc putaret præter me? nam,
putavi. Dii immortales! quam
ſtrum deſidero! Mihi erat in ani-
ı jurisdictionem confeceram, ci-
pletaram, publicanis etiam ſu-
ri reliqua, ſine ſociorum ulla
ſervaram, privatis, ſummis, in-
jucundus, proficiſci in Ciliciam
, &, cum prima æſtiva attigiſ-
remque rem collocaſſem, dece-
atusconſulto. Cupio te ædilem
ıque deſiderio me urbs afficit, &
tuque in primis. Vale.

ſet, de provincia deceſſiſſe; quoniam alterun me reliquiſſem. Fortaſſe etiam illud adde rent, ſenatum eos voluiſſe provinciis præeſſe qui antea non præfuiſſent; fratrem meun triennium Aſiæ præfuiſſe. Denique nunc ſol licitus non ſum: ſi fratrem reliquiſſem, omni timerem. Poſtremo non tam mea ſponte quam potentiſſimorum duorum exemplo, qu omnes Caſſios, Antoniosque complexi ſunt nobilem adoleſcentem non tam allicere volu quam alienare nolui. Hoc tu meum conſi lium laudes neceſſe eſt. mutari enim non po teſt. De Ocella parum ad me plane ſcripſe ras; & in actis non erat. Tuæ res geſtæ it notæ ſunt, ut trans montem Taurum etian de Matrinio ſit auditum. Ego, niſi quid m Eteſiæ morabuntur, celeriter (ut ſpero) vo videbo. Vale.

M. T. C. IMP. M. COELIO AEDILI CVRVLI S. P. D.

49 a. Ch. (*Anno V. C. 704*).

16. MAGNO dolore me affeciſſent tuæ lit teræ, niſi jam & ratio ipſa depuliſſet omne moleſtias, & diuturna deſperatione rerun obduruiſſet animus ad dolorem novum. Se tamen quare acciderit, ut ex meis ſuperio

ʼat iratus, competitor tuus, & aſſenſus eſt ei, qui ornavit res s laudibus. Quare ſcito me ſpe- ſequuntur; ad quæ tu te para. te gaudeo primum laudari, de- ari. Nam ea, quæ ſperas Tul- ntia temperari poſſe, ſcio, cui eſpondeant. Quid, ſi meam go tum ex tuis litteris miſi ad quid agas? ſic vivitur. Quod ii approbent. Spero fore jucun- n nobis; multumque in eo tua s adjuvabit. Reſpublica me val- faveo Curioni: Cæſarem hone- o: pro Pompejo emori poſſum. republica nihil mihi eſt carius; valde te jactas. diſtrictus enim eſſe, quod & bonus civis, & s es. Ego de provincia dece- orem Cœlium præpoſui provin- m? inquies. At quæſtorem, at eſcentem, at omnium fere exem- at ſuperiore honore uſus, quem Pomtinus multo ante diſceſſe- fratre impetrari non poterat: ſi reliquiſſem, dicerent iniqui, poſt annum, ut ſenatus voluiſ-

ſe
n
r

tibi nota ſunt. in his mihi neceſſe eſt eſſe, ne amicis moleſtus ſim. Quod autem in maritimis facillime ſum; moveo nonnullis ſuſpicionem, velle me navigare; quod tamen fortaſſe non nollem, ſi poſſem ad otium. nam ad bellum quidem qui convenit? præſertim contra eum, cui ſpero me ſatisfeciſſe; ab eo, cui tamen ſatisfieri nullo modo poteſt? Deinde ſententiam meam tu facillime perſpicere potuiſti jam ab illo tempore, cum in Cumanum mihi obviam veniſti. non enim te celavi ſermonem T. Ampii: vidiſti, quam abhorrerem ab urbe relinquenda. Cum audiſſem, nonne tibi affirmavi, quidvis me potius perpeſſurum, quam ex Italia ad bellum civile exiturum? Quod ergo accidit, cur conſilium mutarem? nonne omnia potius, ut in ſententia permanerem? Credas hoc mihi velim, quod puto te exiſtimare, me ex his miſeriis nihil aliud quærere, niſi ut homines aliquando intelligant, me nihil maluiſſe, quam pacem: ea deſperata, nihil tam fugiſſe, quam arma civilia. Hujus me conſtantiæ puto fore ut numquam pœniteat. Etenim memini, in hoc genere gloriari ſolitum eſſe familiarem noſtrum, Q. Hortenſium, quod numquam bello civili interfuiſſet. Hoc noſtra laus erit

illuſtrior, quod illi tribuebatu nobis id exiſtimari poſſe non a me iſta terrent, quæ mihi a tu fideliſſime atque amantiſſime Nulla eſt enim acerbitas, quæ hac orbis terrarum perturbation videatur; quam quidem ego a re privatis & domeſticis incommo me, vel iſtis ipſis, quæ tu me caveam, redemiſſem. Filio me carum eſſe gaudeo, ſi erit ulli ſatis amplum patrimonium relin moria nominis mei, ſin autem n hil accidet ei ſeparatim a reli Nam quod rogas, ut reſpiciam gen adoleſcentem optimum, mihique an dubitas, cum ſcias, quanti cu vero Tulliam meam faciam, qui vehementiſſime ſollicitet? & eo in communibus miſeriis, hac ta bar ſpecula, Dolabellam meum noſtrum, fore ab iis moleſtiis, q ſua contraxerat, liberum. Vel quos ille dies ſuſtinuerit, in urb quam acerbos ſibi, quam mihi ipſ honeſtos. Itaque neque ego hunc ſem caſum exſpecto, de quo mihi

eſt, ita eſſe, ut tu ſcribis; nec quidquam aſ
te cogito. Si quando erit civitas, erit p
fecto nobis locus: ſin autem non erit, in e
dem ſolitudines tu ipſe (ut arbitror) veni
in quibus nos conſediſſe audies. Sed ego f
taſſe vaticinor; & hæc omnia meliores l
bebunt exitus. recordor enim deſperatio
eorum, qui ſenes erant, adoleſcente me. e
ego fortaſſe nunc imitor, & utor ætatis vit
Velim ita ſit. Sed tamen togam prætext
texi Oppio puto te audiſſe. nam Curtius no
dibaphum cogitat: ſed eum infector morat
Hoc adſperſi, ut ſcires, me tamen in ſton
cho ſolere ridere. Dolabellæ quod ſcrip
ſuadeo videas, tamquam ſi tua res agat
Extremum illud erit: nos nihil turbulent
nihil temere faciemus. Te tamen oram
quibuſcumque erimus in terris, ut nos li
roſque noſtros ita tueare, ut amicitia noſ
& tua fides poſtulabit. Vale.

M. T. C. IMP. CANINIO SALLVSTI PROQVAESTORI S.D.

(*Anno V. C. 703*).

17. LITTERAS a te mihi ſtator tuus r
didit Tarſi a. d. XVI Kalend. Sextiles.
ego ordine, ut videris velle, reſpondebo.

ſucceſſore meo nihil audivi, ı
fore arbitror. Quin ad diem
cauſa eſt, præſertim ſublato ı
Commoraturum me nuſquam
Rhodum, Ciceronum cauſa pu
ſurum puto; neque id tamen
urbem volo quam primum ven
Iter meum reipublicæ & rer
ratio gubernabit. Succeſſor t
ita maturare ullo modo, ut
poſſis convenire. De rationil
non erat incommodum, te n
quam tibi ſcribis a Bibulo fie
ſed id vix mihi videris per leg
cere poſſe; quam Bibulus cer
tione non ſervat, tibi magnop
cenſeo. Quod ſcribis, Apam
deduci non oportuiſſe, videbar
exiſtimare; moleſteque fereb
minus commodos ſermones
fuiſſe. Parthi tranſierint, nec
video dubitare neminem. itac
ſidia, quæ magna & firma p
motus hominum non dubio ſ
Rationes mei quæſtoris, nec
tibi mittere, nec tamen eran
nos Apameæ deponere cogita

da mea, præter quæſtores urbanos, id eſt, populum Romanum, teruncium nec attigit, nec tacturus eſt quiſquam. Laodiceæ me prædas accepturum arbitror omnis pecuniæ publicæ, ut & mihi, & populo cautum ſit ſine vecturæ periculo. Quod ſcribis ad me de drachmis CCCIↃↃↃ; nihil eſt, quod in iſto genere cuiquam poſſim commodare. Omnis enim pecunia ita tractatur, ut præda, a præfectis; quæ autem mihi attributa eſt, a quæſtore curatur. Quod quæris, quid exiſtimem de legionibus, quæ decretæ ſunt in Syriam; antea dubitabam, venturæne eſſent; nunc mihi non eſt dubium, quin, ſi antea auditum erit, otium eſſe in Syria, venturæ non ſint. Marium quidem ſucceſſorem tandem video eſſe venturum; propterea quod ſenatus ita decrevit, ut cum legionibus iret. Uni epiſtolæ reſpondi: venio ad alteram. Petis, ut Bibulo te quam diligentiſſime commendem: in quo mihi voluntas non deeſt; ſed locus eſſe videtur tecum expoſtulandi. ſolus enim tu ex omnibus, qui cum Bibulo ſunt, certiorem me numquam feciſti, quam valde Bibuli voluntas a me ſine cauſa abhorreret. Permulti enim ad me detulerunt, cum magnus Antiochiæ metus eſſet, & magna ſpes in me atque in

olitum dicere, quidvis ſe per-
m videri eguiſſe auxilio meo.
o quæſtorio te adductum, re-
re tuo, non moleſte ferebam;
emadmodum tractarere, au-
utem, cum ad Thermum de
riberet, ad me litteram num-
quem intelligebat ejus belli
nere. Tantum de augurata
id me: in quo ego miſericor-
& quod ſemper amiciſſimus
i operam, ut ei quam huma-
n. Ille ſi omnibus eſt male-
umquam exiſtimavi,) minus
ſin autem a me eſt alienior,
itteræ proderunt. Nam, ad
Bibulus litteras miſit, in iis,
illo erat commune, ſibi ſoli
curaſſe, ut cum quæſtu po-
mutaretur. quod autem meum
ut alariis Transpadanis uti
am populo ſe remiſiſſe ſcribit.
erat ſolius, id mecum com-
tibus auxiliariis, inquit, *cum*
us popularemus. Illud vero
x ipſa malevolentia jejuni at-
od Ariobarzanem, quia ſena-
tus

tus per
mendav
gis Ari
qui ſun
morem
cum ac

M. T

18. O
ceter
ſtiti,
hem
jori
a te
plifi
mihi
tuis
quo
oſte
adol
affec
mini
ſupe
tater
nesq
E

ſus per me regem appellavit, mihique commendavit, iſte in litteris non regem, ſed regis Ariobarzanis filium appellat. Hoc animo qui ſunt, deteriores fiunt rogati. Sed tibi morem geſſi: litteras ad eum ſcripſi, quas cum acceperis, facies quod voles. Vale.

M. T. C. IMPERATOR Q. THERMO PROPRAETORI S. D.

(*Anno V. C. 703*).

18. OFFICIVM meum erga Rhodonem, ceteraque mea ſtudia, quæ tibi ac tuis præſtiti, tibi, homini gratiſſimo, grata eſſe, vehementer gaudeo: mihique ſcito in dies majori curæ eſſe dignitatem tuam; quæ quidem a te ipſo integritate & clementia tua ſic amplificata eſt, ut nihil addi poſſe videatur. Sed mihi magis magisque quotidie de rationibus tuis cogitanti, placet illud meum conſilium, quod initio Ariſtoni noſtro, ut ad me venit, oſtendi; graves te ſuſcepturum inimicitias, ſi adoleſcens potens & nobilis a te ignominia affectus eſſet. & hercle ſine dubio erit ignominia. habes enim neminem honoris gradu ſuperiorem. Ille autem, ut omittam nobilitatem, hoc ipſo vincit viros optimos, hominesque innocentiſſimos, legatos tuos, quod

& quæſtor eſt, & quæſtor tuus
iratum neminem poſſe perſpici
tres fratres, ſummo loco nato
non indiſertos, te nolo haber
præſertim, quos video deincep
bis per triennium fore. Tempo
publicæ qualia futura ſint, qu
quidem turbulenta videntur for
velim incidere in terrores trib
ſertim cum ſine cujusquam
quæſtoriis legatis quæſtorem po
Qui ſi dignum ſe majoribus ſu
(ut ſpero, & opto,) tua laus e
fuerit. ſin quid offenderit; ſibi
tibi offenderit. Quæ mihi veni
tem, quæ ad te pertinere arbi
in Ciliciam proficiſcebar, exiſ
te oportere ſcribere. Tu, qu
velim dii approbent. Sed, ſi m
tabis inimicitias, & poſteritatis
Vale.

M. T. C. IMP. C. COELIO, I
QVAESTORI DES. S
(*Anno V. C. 703*)

19. CVM optatiſſimum nuntiu
te mihi quæſtorem obtigiſſe; e

mihi eam ſortem ſperabam fore, quo diutius in provincia mecum fuiſſes. Magni enim videbatur intereſſe ad eam neceſſitudinem, quam nobis ſors tribuiſſet, conſuetudinem quoque accedere. Poſteaquam mihi nihil neque a te ipſo, neque ab ullo alio de adventu tuo ſcriberetur; verebar, ne id ita caderet, (quod etiam nunc vereor,) ne ante, quam tu in provinciam veniſſes, ego de provincia decederem. Accepi autem a te miſſas litteras in Cilicia, cum eſſem in caſtris, a. d. x Kal. Quintiles, ſcriptas humaniſſime, quibus facile & officium & ingenium tuum perſpici poſſet. ſed neque unde, neque quo die datæ eſſent, atque quo tempore te exſpectarem, ſignificabant; nec is, qui attulerat, a te acceperat, ut ex eo ſcirem, quo ex loco, & quo tempore, eſſent datæ. Quæ cum eſſent incerta, exiſtimavi tamen eſſe faciundum, ut ad te ſtatores meos & lictores cum litteris mitterem; quas ſi ſatis opportuno tempore accepiſti, gratiſſimum mihi feceris, ſi ad me in Ciliciam quam primum veneris. Nam quod ad me Curius, conſobrinus tuus, mihi (ut ſcis) maxime neceſſarius; quod item C. Virgilius, propinquus tuus, familiariſſimus noſter, de te accuratiſſime ſcripſit, valet id

quidem apud me multum, ſicuti deb
num amiciſſimorum diligens comm
ſed tuæ litteræ, de tua præſertim
& de noſtra conjunctione, maximi
me ponderis. Mihi quæſtor optati
gere nemo potuit. Quamobrem
que a me ornamenta ad te proficiſc
omnes intelligant, a me habitam
nem tuæ majorumque tuorum
Sed id facilius conſequar, ſi ad n
ciam veneris: quod ego & mea, &
cæ, & maxime tua intereſſe arbit

M. TVLLII CICERONIS

EPISTOLARVM

LIBER III.

AD

APPIVM CLAVDIVM PVLCHRVM.

M. T. C. APPIO PVLCHRO IMP. S. D.

(*Anno V. C. 702*).

1. SI ipſa reſpublica tibi narrare poſſet, quomodo ſeſe haberet, non facilius ex ea cognoſcere poſſes, quam ex liberto tuo Phania: ita eſt homo non modo prudens, verum etiam (quod juvet) curioſus. quapropter ille tibi omnia explanabit. id & ad brevitatem eſt aptius, & ad reliquas res providentius. De mea autem benevolentia erga te, etſi potes ex eodem Phania cognoſcere; tamen videntur etiam aliquæ meæ partes. Sic enim tibi perſuade, cariſſimum te mihi eſſe, cum propter multas ſuavitates ingenii, officii, humanitatis tuæ; tum quod ex tuis litteris, & ex multorum ſermonibus intelligo, omnia, quæ

a me profecta ſunt in te, tibi a
ſima. Quod cum ita ſit, perfic
ut longi temporis u[illegible]m, q
intermiſſa noſtra conſuetudine
crebritate & magnitudine offici
ſarciam: idque me (quoniam t
non invita Minerva eſſe facturu
dem ego, ſi forte de tuis ſumſer
Pallada, ſed etiam Appiada no
lix, libertus tuus, antea mihi n
tus: ſed ut mihi reddidit a te li
& amoris & officii, mirifice ipſe
ſubſecutus eſt humanitatem lit
rum. Jucunda mihi ejus oratio
animo tuo, de ſermonibus, qu
beres quotidie, mihi narraret. (
biduo factus eſt mihi familiaris
ut Phaniam valde ſim deſidera
cum Romam remittes, quod (u
celeriter eras facturus, omnibu
quas agi, quas curari a me vol
des velim. L. Valerium, ju
valde tibi commendo: ſed ita e
eſt jureconſultus. Melius enim
lo, quam ipſe aliis ſolet. Val
diligo. eſt ex meis domeſticis
familiaribus, omnino tibi agit

idem ſcribit, meas litteras maximum apud te pondus habituras. Id eum ne fallat, te etiam atque etiam rogo. Vale.

M. T. C. PROCONSVL APPIO PVLCHRO IMP. S. D.

(*Anno C. V. 702*).

2. Cvm & contra voluntatem meam, & præter opinionem accidiſſet, ut mihi cum imperio in provinciam proficiſci neceſſe eſſet, in multis & variis moleſtiis cogitationibusque meis, hæc una conſolatio occurrebat, quod neque tibi amicior, quam ego ſum, quisquam poſſet ſuccedere; neque ego ab ullo provinciam accipere, qui mallet eam mihi quam maxime aptam explicatamque tradere. Quodſi tu quoque eandem de mea voluntate erga te ſpem habes, ea te profecto numquam fallet. A te maximo opere, pro noſtra ſumma conjunctione, tuaque ſingulari humanitate, etiam atque etiam quæſo & peto, ut, quibuscumque rebus poteris, (poteris autem plurimis,) proſpicias, conſulas rationibus meis. Vides, ex ſenatusconſulto provinciam eſſe habendam. Si eam (quoad ejus facere potueris) quam expeditiſſimam mihi tradideris, facilior erit mihi quaſi de-

curſus mei temporis. Quid in eo gen cere poſſis, tui conſilii eſt. Ego t tibi veniet in mentem mea intereſſ rogo. Pluribus verbis ad te ſcribere tua humanitas longiorem oratione ctaret, aut id fieri noſtra amicitia p aut res verba deſideraret, ac non p loqueretur. Hoc velim tibi perſuad tionibus meis proviſum eſſe intell gnam te ex eo & perpetuam volu capturum. Vale.

M. T. C. APPIO PVLCHRO

(*Anno V. C. 703*).

3. Ante diem xi Kalendas Ju diſium cum veniſſem, Q. Fabi tuus, mihi præſto fuit, eaque mandatis monuit, quæ non moc quem pertinebant, ſed univerſo nerant in mentem, præſidio f eſſe ad iſtam provinciam. Ce omnes fere, ut in Italia ſupple & Bibuli legionibus ſcriberetur. picius, conſul, paſſurum ſe ne nos quidem queſti ſumus; ſed t ſus ſenatus fuit, ut mature pr t; itaque fe

quod a te petii litteris iis, quas Romæ tabellariis tuis dedi, velim tibi curæ ſit, ut, quæ ſucceſſori conjunctiſſimo & amiciſſimo commodare poteſt is, qui provinciam tradit, ea pro noſtra conſociatiſſima voluntate, cura ac diligentia tua complectare; ut omnes intelligant, nec me benevolentiori cuiquam ſuccedere, nec te amiciori potuiſſe provinciam tradere. Ex iis litteris, quarum ad me exemplum miſiſti, quas in ſenatu recitari voluiſti, ſic intellexeram, permultos a te milites eſſe dimiſſos: ſed mihi Fabius idem demonſtravit, id te cogitaſſe facere; ſed, cum ipſe a te diſcederet, integrum militum numerum fuiſſe. Id ſi ita eſt, pergratum mihi feceris, ſi iſtas exiguas copias, quas habuiſti, quam minime imminueris: qua de re ſenatusconſulta, quæ facta ſunt, ad te miſſa eſſe arbitror. Equidem pro eo, quanti te facio, quidquid feceris, approbabo: ſed te quoque confido ea facturum, quæ mihi intelliges maxime eſſe accommodata. Ego C. Pomtinum, legatum meum, Brundiſii exſpectabam; eumque ante Kalendas Jun. Brundiſium venturum arbitrabar. Qui cum venerit, quae primum navigandi nobis facultas data erit, utemur. Vale.

M. T. C. APPIO PVL(

(Anno V. C. 7(

4. PRIDIE Nonas Jun. c
diſſi, litteras tuas accepi; (
ptum, te L. Clodio mandaſſe
cum loqui velles. Eum fa
ut ea, quæ a te afferret, qu
noſcerem. Meum ſtudium
cium, tametſi multis jam rel
cognitum; tamen in iis ma
quibus plurimum ſignificare
mihi exiſtimationem & dignit
eſſe. Mihi & Q. Fabius Vi
Flaccus, Lucii filius, & d
Octavius, Cnæi filius, dem
te plurimi fieri; quod egom
mentis jam antea judicaram,
libro augurali, quem ad me
ptum, ſuaviſſimum miſiſti. I
ſumma neceſſitudinis officia c
cum te ipſum, ex quo temp
gere cœpiſti, quotidie pluris
ceſſerunt etiam conjunctione
tuorum. Duo enim duarum a
facio, Cn. Pompejum, filiæ
& M. Brutum, generum tuu

conjunctio, præſertim tam honorifice a te approbata, non mediocre vinculum mihi quidem attuliſſe videtur ad voluntates noſtras copulandas. Sed &, ſi Clodium convenero, ex illius ſermone ad te ſcribam plura; & ipſe operam dabo, te ut quam primum videam. Quod ſcribis, tibi manendi cauſam eam fuiſſe, ut me convenires, id mihi, ne mentiar, gratum eſt. Vale.

M. T. C. APPIO PVLCHRO S. D.

(*Anno V. C. 702*).

5. TRALLES veni a. d. VI Kalend. Sextiles. ibi mihi præſto fuit L. Lucilius cum litteris mandatisque tuis; quo quidem homine neminem potuiſti, nec mihi amiciorem, nec (ut arbitror) ad ea cognoſcenda, quæ ſcire volebam, aptiorem prudentioremve mittere. Ego autem & tuas litteras legi libenter, & audivi Lucilium diligenter. Nunc quoniam & tu ita ſentis, (ſcribis enim, quæ de noſtris officiis ego ad te ſcripſerim, etſi tibi jucunda fuerint, tamen, quoniam ex alto repetita ſint, non neceſſaria te putaſſe) & re vera, confirmata amicitia, & perſpecta fide, commemoratio officiorum ſupervacanea eſt; eam partem orationis prætermittam: tibi ta-

men agam, ut debeo, gratias. animadverti enim, & didici ex tuis litteris, te omnibus in rebus habuiſſe rationem, ut mihi conſuleres, reſtitueresque & præparares quodammodo omnia, quo mea ratio facilior & ſolutior eſſe poſſet. Hoc tuum officium cum mihi gratiſſimum eſſe dicam, ſequitur illud, ut te exiſtimare velim, mihi magnæ curæ fore, atque eſſe jam, primum, ut ipſe tu, tuique omnes, deinde ut etiam reliqui ſcire poſſint, me tibi eſſe amiciſſimum. Quod quibus adhuc non ſatis eſt perſpectum, ii mihi nolle magis, nos hoc animo eſſe, quam non intelligere videntur. Sed profecto intelligent; neque enim obſcuris perſonis, nec parvis in cauſis res agetur. Sed hæc fieri melius, quam dici, aut ſcribi volo. Quod itinerum meorum ratio te nonnullam in dubitationem videtur adducere, viſurusne me ſis in provincia; ea res ſic ſe habet. Brundiſii cum loquerer cum Phania, liberto tuo, veni in eum ſermonem, ut dicerem, me libenter ad eam partem provinciæ primum eſſe venturum, quo te maxime velle arbitrarer. Tunc mihi ille dixit, quod claſſe tu velles decedere, & per fore accommodatum tibi, ſi ad illam maritimam partem provinciæ, navibus acceſſiſſem. Dixi

me eſſe facturum; itaque feciſſem, niſi mihi L. Clodius noſter Corcyræ dixiſſet, minime id eſſe faciendum; te Laodiceæ fore ad meum adventum. Erat id mihi multo brevius, multoque commodius, cum præſertim te ita malle arbitrarer. Tua ratio poſtea eſt commutata. Nunc, quid fieri poſſit, tu facillime ſtatues. ego tibi meum conſilium exponam. Prope Kal. Sextil. puto me Laodiceæ fore: ibi perpaucos dies, dum pecunia accipitur, quæ mihi ex publica permutatione debetur, commorabor. Deinde iter faciam ad exercitum, ut circiter Idus Sextil. putem me ad Iconium fore. Sed ſi quid nunc me fallit in ſcribendo, (procul enim aberam ab re ipſa, & a locis,) ſimul ac progredi cœpero, quam celerrime potero, & quam creberrimis litteris faciam, ut tibi nota ſit omnis ratio dierum atque itinerum meorum. Oneris tibi imponere nec audeo quidquam, nec debeo. Sed, quod tuo commodo fieri poſſit, utriusque noſtrum magni intereſt, ut te videam ante, quam decedas. Quam facultatem ſi quis caſus eripuerit, mea tamen in te omnia officia conſtabunt, non ſecus ac ſi te vidiſſem. Tibi de noſtris rebus nihil ſum ante mandaturus per litteras, quam deſperaro, co-

ram me tecum agere poſſe. Quod te a Scævola petiiſſe dicis, ut, dum tu abeſſes, ante adventum meum, provinciæ præeſſet; eum ego Epheſi vidi, fuitque mecum familiariter triduum illud, quod ego Epheſi commoratus ſum; nec ex eo quidquam audivi, quod ſibi a te mandatum diceret. Sane vellem potuiſſet obſequi voluntati tuæ. non enim arbitror noluiſſe. Vale.

M. T. C. APPIO PVLCHRO S. D.
(*Anno V. C. 702*).

6. CVM meum factum cum tuo comparo, etſi non magis mihi faveo in noſtra amicitia tuenda, quam tibi; tamen multo magis meo facto delector, quam tuo. Ego enim Brundiſii quæſivi ex Phania, cujus mihi videbar & fidelitatem erga te perſpexiſſe, & noſſe locum, quem apud te is teneret, quam in partem provinciæ maxime putaret te velle, ut in ſuccedendo primum venirem. Cum ille mihi reſpondiſſet, nihil me tibi gratius facere poſſe, quam ſi ad Sidam navigaſſem; etſi minus dignitatis habebat ille adventus, & ad multas res mihi minus erat aptus, tamen ita me dixi facturum. Idem ego cum L. Clodium Corcyræ conveniſſem, hominem ita tibi con-

junctum, ut mihi, cum illo cum loquerer, tecum loqui viderer; dixi ei, me ita facturum eſſe, ut in eam partem, quam Phania rogaſſet, primum venirem. Tunc ille mihi cum gratias egiſſet, magnopere a me petivit, ut Laodiceam protinus irem: te in prima provincia velle eſſe, ut quam primum decederes: quin, niſi ego ſucceſſor eſſem, quem tu cuperes videre, te antea, quam tibi ſucceſſum eſſet, deceſſurum fuiſſe: quod quidem erat conſentaneum cum iis litteris, quas ego Romæ acceperam; ex quibus perſpexiſſe mihi videbar, quam feſtinares decedere. Reſpondi Clodio, me ita eſſe facturum, ac multo quidem libentius, quam ſi illud eſſet faciendum, quod promiſeram Phaniæ. Itaque & conſilium mutavi, & ad te ſtatim mea manu ſcriptas litteras miſi; quas quidem ex tuis litteris intellexi ſatis mature ad te eſſe perlatas. Hoc ego meo facto valde delector: nihil enim potuit fieri amantius. Conſidera nunc viciſſim tuum. Non modo ibi non fuiſti, ubi me quam primum videre poſſes, ſed eo diſceſſiſti, quo ego te ne perſequi quidem poſſem triginta diebus, qui tibi ad decedendum lege (ut opinor) Cornelia conſtituti eſſent: ut tuum factum illis, qui, quo animo

inter nos ſimus, ignorant, alieni hominis (ut leviſſime dicam) & fugientis congreſſum; meum vero, conjunctiſſimi & amiciſſimi eſſe videatur. Ac mihi tamen ante, quam in provinciam venirem, redditæ ſunt a te litteræ; quibus etſi te Tarſum proficiſci demonſtrabas, tamen mihi non dubiam ſpem mei conveniendi afferebas: cum interea, credo equidem, malevoli homines (late enim patet hoc vitium, & eſt in multis,) ſed tamen probabilem materiam nacti ſermonis, ignari meæ conſtantiæ, conabantur alienare a te voluntatem meam; qui te forum Tarſi agere, ſtatuere multa, decernere, judicare dicerent, cum poſſes jam ſuſpicari, tibi eſſe ſucceſſum: quæ ne ab iis quidem fieri ſolerent, qui brevi tempore ſibi ſuccedi putarent. Horum ego ſermone non movebar. quin etiam (credas mihi velim) ſi quid tu ageres, levari me putabam moleſtia; & ex annua provincia, quæ mihi longa videtur, prope jam undecim menſium provinciam factam eſſe gaudebam, ſi abſenti mihi unius menſis labor detractus eſſet. Illud (vere dicam) me movet, in tanta militum paucitate abeſſe tres cohortes, quæ ſint pleniſſimæ; nec me ſcire, ubi ſint. Moleſtiſſime autem fero, quod, te ubi viſurus ſim, neſcio;

neſcio; eoque ad te tardius ſcripſi, quod quotidie te ipſum exſpectabam: cum interea ne litteras quidem ullas accepi, quæ me docerent, quid ageres, aut ubi te viſurus eſſem. Itaque virum fortem, mihique in primis probatum, Antonium, præfectum evocatorum, miſi ad te, cui, ſi tibi videretur, cohortes traderes; ut, dum tempus anni eſſet idoneum, aliquid negotii gerere poſſem. In quo, tuo conſilio ut me ſperarem eſſe uſurum, & amicitia noſtra, & litteræ tuæ fecerant; quod ne nunc quidem deſpero. Sed plane, quando, aut ubi te viſurus ſim, niſi ad me ſcripſeris, ne ſuſpicari quidem poſſum. Ego, ut me tibi amiciſſimum eſſe, & æqui, & iniqui intelligant, curabo. De tuo in me animo iniquis ſecus exiſtimandi videris nonnihil loci dediſſe. id ſi correxeris, mihi valde gratum erit. Et, ut habere rationem poſſis, quo loco me, ſalva lege Cornelia, convenias, ego in provinciam veni pridie Kalendas Sextilis. Iter in Ciliciam facio per Cappadociam. caſtra movi ab Iconio pridie Kalendas Septembres. Nunc tu & ex diebus, & ex ratione itineris, ſi putabis me eſſe conveniendum, conſtitues, quo loco id commodiſſime fieri poſſit, & quo die. Vale.

M. T. C. S. D. APPIO PVLCHRO.

(*Anno V. C. 702*).

7. PLVRIBVS verbis ad te ſcribam, cum plus otii nactus ero. Hæc ſcripſi ſubito, cum Bruti pueri Laodiceæ me conveniſſent, & ſe Romam properare dixiſſent. Itaque nullas iis, præterquam ad te, & ad Brutum, dedi litteras. Legati Appiani mihi volumen a te, plenum querelæ iniquiſſimæ, reddiderunt, quod eorum ædificationem litteris meis impediſſem. Eadem autem epiſtola petebas, ut eos quam primum, ne in hiemem inciderent, ad facultatem ædificandi liberarem; & ſimul peracute querebare, quod eos tributa exigere vetarem prius, quam ego, re cognita, permiſiſſem. genus enim quoddam fuiſſe impediendi, cum ego cognoſcere non poſſem, niſi cum ad hiemem me ex Cilicia recepiſſem. Ad omnia accipe, & cognoſce æquitatem expoſtulationis tuæ. Primum, cum ad me aditum eſſet ab iis, qui dicerent, a ſe intolerabilia tributa exigi; quid habuit iniquitatis, me ſcribere, ne facerent ante, quam ego rem cauſamque cognoſſem? Non poteram, credo, ante hiemem. ſic enim ſcribis. Quaſi vero ad cognoſcendum ego ad illos,

non illi ad me venire debuerint. Tam longe? inquis. Quid? cum dabas iis litteras, per quas mecum agebas, ne eos impedirem, quo minus ante hiemem ædificarent, non eos ad me venturos arbitrabare? Tametſi id quidem fecerunt ridicule. quas enim litteras afferebant, ut opus æſtate facere poſſent, eas mihi poſt brumam reddiderunt. Sed ſcito, & multo plures eſſe, qui de tributis recuſent, quam qui exigi velint; & me tamen, quod te velle exiſtimem, eſſe facturum. De Appianis hactenus. A Pauſania, Lentuli liberto, accenſo meo, audivi, cum diceret, te ſecum eſſe queſtum, quod tibi obviam non prodiſſem. Scilicet contemſi te; nec poteſt fieri me quidquam ſuperbius. Cum puer tuus ad me ſecunda fere vigilia veniſſet, isque te ante lucem Iconium mihi venturum nuntiaſſet, incertumque, utra via, cum eſſent duæ; altera Varronem, tuum familiariſſimum, altera Q. Leptam, præfectum fabrûm meum, tibi obviam miſi. mandavi utrique eorum, ut ante ad me excurrerent, ut tibi obviam prodire poſſem. Currens Lepta venit, mihique nuntiavit, te jam caſtra prætergreſſum eſſe. confeſtim Iconium veni. cetera jam tibi nota ſunt. An ego tibi obviam non prodi-

rem? primum, Appio Claudio? deinde, imperatori? deinde, more majorum? deinde, quod caput eſt, amico? præſertim cum in iſto genere multo etiam ambitioſius facere ſoleam, quam honos meus & dignitas poſtulat. Sed hæc hactenus. Illud idem Pauſanias dicebat, te dixiſſe: Quidni? Appius Lentulo, Lentulus Appio proceſſit obviam: Cicero Appio noluit? Quæſo, etiamne tu has ineptias, homo (mea ſententia) ſumma prudentia, multa etiam doctrina, plurimo rerum uſu, addo urbanitatem, quæ eſt virtus, ut Stoici rectiſſime putant, ullam Appietatem, aut Lentulitatem, valere apud me plus, quam ornamenta virtutis, exiſtimas? Cum ea conſecutus nondum eram, quæ ſunt hominum opinionibus ampliſſima; tamen iſta veſtra nomina numquam ſum admiratus: viros eſſe, qui ea vobis reliquiſſent, magnos arbitrabar. Poſtea vero, quam ita & cepi & geſſi maxima imperia, ut mihi nihil neque ad honorem, neque ad gloriam acquirendum putarem; ſuperiorem quidem numquam, ſed parem vobis me ſperavi eſſe factum. Nec, mehercule, aliter vidi exiſtimare, vel Cn. Pompejum, quem omnibus, qui umquam fuerunt, vel P. Lentulum, quem

mihi ipſi antepono. Tu ſi aliter exiſtimas, nihil errabis, ſi paulo diligentius, (ut, quid ſit εὐγένεια, quid ſit nobilitas, intelligas,) Athenodorus, Sandonis filius, quid de his rebus dicat, attenderis. Sed, ut ad rem redeam, me tibi non amicum modo, verum etiam amiciſſimum exiſtimes velim. profecto omnibus meis officiis efficiam, ut ita eſſe vere poſſis judicare. Tu autem ſi id agis, ut minus mea cauſa, dum ego abſim, debere videaris, quam ego tua laborarim; libero te iſta cura.

παῤ ἐμοί γε καὶ ἄλλοι,
Οἵ κέ με τιμήσουσι, μάλιστα δὲ μητίετα Ζεύς.

Si autem natura es *φιλαίτιος*, illud non perficies, quo minus tua cauſa velim. hoc aſſequere, ut, quam in partem tu accipias, minus laborem. Hæc ad te ſcripſi liberius, fretus conſcientia officii mei, benevolentiæque; quam a me certo judicio ſuſceptam, quoad tu voles, conſervabo. Vale.

M. T. C. PROCOS. S. D. APPIO PVLCHRO.

(*Anno V. C. 702*).

8. Etsi, quantum ex tuis litteris intelligere potui, videbam, te hanc epiſtolam, cum ad urbem eſſes, eſſe lecturum, refri-

gerato jam leviſſimo ſermone hominum provincialium; tamen, cum tu tam multis verbis ad me de improborum oratione ſcripſiſſes, faciendum mihi putavi, ut tuis litteris brevi reſponderem. Sed prima duo capita epiſtolæ tuæ, tacita mihi quodammodo relinquenda ſunt. Nihil enim habent, quod aut definitum ſit, aut certum, niſi me vultu, taciturnitate ſignificaſſe, tibi non eſſe amicum; idque pro tribunali, cum aliquid ageretur, & nonnullis in conviviis intelligi potuiſſe. Hoc totum nihil eſſe, poſſum intelligere: ſed cum ſit nihil, ne quid dicatur quidem, intelligo. Illud quidem ſcio, meos multos, & illuſtres, & ex ſuperiore, & ex æquo loco ſermones habitos cum tua ſumma laude, & cum magna ſignificatione noſtræ familiaritatis, ad te vere potuiſſe deferri. Nam, quod ad legatos attinet, quid a me fieri potuit aut elegantius, aut juſtius, quam ut ſumtus egentiſſimarum civitatum minuerem, ſine ulla imminutione dignitatis tuæ, præſertim ipſis civitatibus poſtulantibus? Nam mihi totum genus legationum, tuo nomine proficiſcentium, notum non erat. Apameæ cum eſſem, multarum civitatum principes ad me detulerunt, ſumtus decerni le-

gatis nimis magnos, cum ſolvendo civitates non eſſent. Hic ego multa ſimul cogitavi. primum te hominem, non ſolum ſapientem, verum etiam (ut nunc loquimur) urbanum, non arbitrabar genere iſto legationum delectari; idque me arbitror Synnadis pro tribunali multis verbis diſputaviſſe: primum, Appium Claudium ſenatui populoque Romano, non Myndenſium teſtimonio, (in ea enim civitate mentio facta eſt,) ſed ſua ſponte, eſſe laudatum: deinde me iſta vidiſſe multis accidere, ut eorum cauſa legationes Romam venirent; ſed his legationibus non meminiſſe ullum tempus laudandi, aut locum dari: ſtudia mihi eorum placere, quod in te bene merito grati eſſent: conſilium totum videri minime neceſſarium. Si autem vellent declarare in eo officium ſuum, laudaturum me, ſi qui ſuo ſumtu functus eſſet officio; conceſſurum, ſi legitimo; non permiſſurum, ſi infinito. Quid enim reprehendi poteſt, niſi quod addis, viſum eſſe quibusdam edictum meum, quaſi conſulto ad iſtas legationes impediendas eſſe accommodatum? Jam non tam mihi videntur injuriam facere, ſi qui hæc diſputant, quam ſi cujus aures ad hanc diſputationem patent. Romæ compoſui edi-

ctum: nihil addidi, niſi quod publicani r
rogarunt, cum Samum ad me veniſſent,
de tuo edicto totidem verbis transferrem i
meum. Diligentiſſime ſcriptum caput eſt
quod pertinet ad minuendos ſumtus civita
tum; quo in capite ſunt quædam nova, ſa-
lutaria civitatibus; quibus ego magnopere
delector. Hoc vero, ex quo ſuſpicio nata
eſt, me exquiſiſſe aliquid, in quo te offen-
derem, translatitium eſt. Neque enim eram
tam deſipiens, ut privatæ rei cauſa legari
putarem, qui & tibi non privato, & pro re
non privata ſua, ſed publica; non in priva-
to, ſed in publico orbis terræ conſilio, [id
eſt, in ſenatu,] ut gratias agerent, mitte-
bantur; neque cum edixi, ne quis injuſſu
meo proficiſceretur, excluſi eos, qui me in
caſtra, & qui trans Taurum perſequi non
poſſent. Nam id eſt maxime in tuis litteris
irridendum. Quid enim erat, quod me per-
ſequerentur in caſtra, Taurumve tranſirent,
cum ego Laodicea uſque ad Iconium iter ita
fecerim, ut me omnium illarum diœceſium,
quæ cis Taurum ſunt, omniumque earum
civitatum magiſtratus legationesque conve-
nirent? Niſi forte poſtea cœperunt legare,
quam ego Taurum transgreſſus ſum; quod

certe non ita eſt. Cum enim Laodiceæ, cum Apameæ, cum Synnadis, cum Philomeli, cum Iconii eſſem, quibus in oppidis omnibus commoratus ſum; omnes jam iſtius generis legationes erant conſtitutæ. Atque hoc tamen te ſcire volo, me, de iſto ſumtu legationum aut minuendo, aut remittendo, decreviſſe nihil, niſi quod principes civitatum a me poſtulaſſent; ne in venditionem tributorum, & illam acerbiſſimam exactionem (quam tu non ignoras) capitum atque oſtiorum, inducerentur ſumtus minime neceſſarii. Ego autem cum hoc ſuſcepiſſem, non ſolum juſtitia, ſed etiam miſericordia adductus, ut levarem miſeriis perditas civitates, & perditas maxime per magiſtratus ſuos, non potui in illo ſumtu non neceſſario negligens eſſe. Tu, cum iſtiusmodi ſermones ad te delati de me ſunt, non debuiſti credere. Si autem hoc genere delectaris, ut, quæ tibi in mentem veniant, aliis attribuas; genus ſermonis inducis in amicitiam minime liberale. Ego ſi in provincia detrahere de tua fama umquam cogitaſſem, non ad generum tuum Lentulum, neque ad libertum tuum Brundiſii, neque ad præfectum fabrûm Corcyræ, quem in locum me venire velles, retuliſſem. Quare potes,

doctiſſimis hominibus auctoribus, quorum ſint de amicitia gerenda præclariſſime ſcripti libri, genus hoc totum orationis tollere: *Diſputabant; ego contra diſſerebam: Dicebant; ego negabam.* An mihi de te nihil eſſe dictum umquam putas? ne hoc quidem, quod, cum me Laodiceam venire voluiſſes, Taurum ipſe tranſiſti? quod iisdem diebus meus conventus erat Apameæ, Synnadis, Philomeli; tuus Tarſi? Non dicam plura, ne, in quo te objurgem, id ipſum videar imitari. Illud dicam, ut ſentio: Si iſta, quæ alios loqui dicis, ipſe ſentis; tua ſumma culpa eſt: ſin autem alii tecum hæc loquuntur; tua tamen, quod audis, culpa nonnulla eſt. Mea ratio in tota amicitia noſtra conſtans & gravis reperietur. Quod ſi qui me aſtutiorem fingit; quid poteſt eſſe callidius, quam, cum te abſentem ſemper defenderim, cum præſertim mihi uſu venturum non arbitrarer, ut ego quoque abſens a te defendendus eſſem; nunc committere, ut tu jure optimo me abſentem deferere poſſes? Unum genus excipio ſermonis, in quo perſæpe aliquid dicitur, quod te putem nolle dici, ſi aut legatorum tuorum cuipiam, aut præfectorum, aut tribunorum militum male dicitur: quod ta-

men ipſum non mehercule adhuc accidit me audiente, ut aut gravius diceretur, aut in pluris, quam mecum Corcyræ Clodius eſt locutus; cum in eo genere maxime quereretur, te aliorum improbitate minus felicem fuiſſe. Hos ego ſermones, quod & multi ſunt, & tuam exiſtimationem, ut ego ſentio, non offendunt, laceſſivi numquam, ſed non valde repreſſi. Si quis eſt, qui neminem bona fide in gratiam putet redire poſſe; non noſtram is perfidiam coarguit, ſed indicat ſuam; ſimulque non de me is pejus, quam de te exiſtimat. Sin autem quem mea inſtituta in provincia non delectant, & quadam diſſimilitudine inſtitutorum meorum ac tuorum lædi ſe putat, cum uterque noſtrûm recte fecerit, ſed non idem uterque ſecutus ſit; hunc ego amicum habere non curo. Liberalitas tua, ut hominis nobiliſſimi, latius in provincia patuit. Noſtra ſi anguſtior, (etſi de tua prolixa beneficaque natura limavit aliquid poſterior annus, propter quandam triſtitiam temporum,) non debent mirari homines, cum & natura ſemper ad largiendum ex alieno fuerim reſtrictior, & temporibus, quibus alii moventur, iisdem ego movear, *me eſſe acerbum ſibi, ut ſim dulcis mihi.* De

rebus urbanis quod me certiorem
per ſe mihi gratum fuit, tum qu
ſti, tibi omnia mea mandata cu
quibus unum illud te præcipue
res, ne quid mihi ad hoc neg
ris accedat, aut temporis; Ho
noſtrum collegam & familiarem
ſi umquam mea cauſa quidquar
aut fecit, de hac quoque ſenten
cedat, quia mihi nihil poteſt ef
De noſtris rebus quod ſcire vis
nis Octobris Amanum verſus
mus. Hæc ſcripſi poſtridie eju
caſtra haberem in agro Mopſu
quid egero, ſcribam ad te; ne
umquam ad meos litteras mitta
jungam eas, quas tibi reddi vel
this quod quæris, fuiſſe nullos
bes qui fuerunt, admiſto Partl
dicuntur omnes revertiſſe. Ho
Syria negant ullum. Tu velim
ſæpiſſime, & de tuis rebus ſc
meis, & de omni reipublicæ
ſum ſollicitus eo magis, quod
cognovi, Pompejum noſtrum i
iturum. Vale.

M. T. C. APPIO PVLCHRO S. D.

(*Anno V. C. 703*).

9. Vix tandem legi litteras dignas Appio Clodio, plenas humanitatis, officii, diligentiæ. Adſpectus videlicet urbis tibi tuam priſtinam urbanitatem reddidit. Nam, quas ex itinere ante, quam ex Aſia egreſſus es, ad me litteras miſiſti, unas de legatis a me prohibitis proficiſci, alteras de Appianorum ædificatione impedita, legi perinvitus. Itaque conſcientia meæ conſtantis erga te voluntatis reſcripſi tibi ſubiratus. Iis vero litteris lectis, quas Philotimo, liberto meo, dediſti, cognovi, intellexique, in provincia multos fuiſſe, qui nos, quo animo inter nos ſumus, eſſe nollent; ad urbem vero ut acceſſeris, vel potius ut primum tuos videris, cognoſſe te ex iis, qua in te abſentem fide, qua in omnibus officiis tuendis erga te obſervantia & conſtantia fuiſſem. Itaque quanti illud me æſtimare putas, quod eſt in tuis litteris ſcriptum, Si quid inciderit, quod ad meam dignitatem pertineat, etſi vix fieri poſſit, tamen te parem mihi gratiam relaturum? Tu vero facile facies. nihil eſt enim, quod ſtudio & benevolentia, vel amore potius, effici non

poſſit. Ego, etſi & ipſe ita judicabam, fiebam crebro a meis per litteras certior tamen maximam lætitiam cepi ex tuis litteris de ſpe minime dubia & plane explorata triumphi tui: neque vero ob eam cauſam, quo ipſe facilius conſequerer; (nam id quidem ἐπιχάρειον eſt) ſed, mehercule, quod tua dignitas atque amplitudo mihi eſt ipſa cara per ſe. Quare quoniam plures tu habes, quam ceteri, quos ſcias in hanc provinciam proficiſci, quod te adeunt fere omnes, ſi quid velis; gratiſſimum mihi feceris, ſi ad me, ſimul atque adeptus eris, quod & tu confidis, & ego opto, litteras miſeris. Longi ſubſellii (ut noſter Pompejus appellat) judicatio & mora, ſi quem tibi item unum, alterumve diem abſtulerit (quid enim poteſt amplius?) tua tamen dignitas ſuum locum obtinebit. Sed, ſi me diligis, ſi a me diligi vis, ad me litteras, ut quam primum lætitia afficiar, mittito. Et velim, reliquum quod ſt promiſſi ac muneris tui, mihi perſolvas. m ipſam cognitionem juris augurii conſe i cupio; tum mehercule tuis incredibili ſtudiis erga me muneribusque delector. d autem a me tale quiddam deſideras, mihi conſiderandum eſt, quonam te re-

munerer potiſſimum genere: nam profecto non eſt meum, qui in ſcribendo (ut ſoles admirari) tantum induſtriæ ponam, committere, ut negligens ſcribendo fuiſſe videar; præsertim cum id non modo negligentis, ſed etiam ingrati animi crimen futurum ſit. Verum hæc videbimus. Illud, quod polliceris, velim pro tua fide diligentiaque, & pro noſtra, non inſtituta, ſed jam inveterata amicitia, cures, enitare, ut ſupplicatio nobis quam honorificentiſſime, quam primumque decernatur. Omnino ſerius miſi litteras, quam vellem; in quo cum difficultas navigandi fuit odioſa, tum in ipſum diſceſſum ſenatus incidiſſe credo litteras meas. Sed id feci adductus auctoritate & conſilio tuo; idque a me recte factum puto, quod non ſtatim, ut appellatus imperator ſim, ſed aliis rebus additis, æſtivisque confectis, litteras miſerim. Hæc igitur tibi erunt curæ, quemadmodum oſtendis; meque totum, & mea, & meos commendatos habebis. Vale.

M. T. C. C. APPIO PVLCHRO S. D.

(*Anno V. C. 703*).

10. CVM eſt ad nos allatum de temeritate eorum, qui tibi negotium faceſſerent, etſi

graviter primo nuntio commotus ſum, quod nihil tam præter opinionem meam accidere potuit; tamen, ut me collegi, cetera mihi facillima videbantur, quod & in te ipſo maximam ſpem, & in tuis magnam habebam; multaque mihi veniebant in mentem, quamobrem iſtum laborem tibi etiam honori putarem fore. Illud plane moleſte tuli, quod certiſſimum & juſtiſſimum triumphum, hoc invidorum conſilio, eſſe tibi ereptum videbam. Quod tu ſi tanti facies, quanti ego ſemper judicavi faciendum eſſe; facies ſapienter, & ages victor ex inimicorum dolore triumphum juſtiſſimum. Ego enim plane video fore, nervis, opibus, ſapientia tua, vehementer ut inimicos tuos pœniteat intemperantiæ ſuæ. De me tibi ſic, conteſtans omnes deos, promitto atque confirmo, me pro tua dignitate (malo enim dicere, quam pro ſalute,) in hac provincia, cui tu præfuiſti, rogando deprecatoris, laborando propinqui, auctoritate cari hominis (ut ſpero) apud civitates, gravitate imperatoris ſuſcepturum officia atque partes. Omnia volo a me & poſtules, & exſpectes; vincam meis officiis cogitationes tuas. Q. Servilius perbreves mihi a te litteras reddidit, quæ mihi tamen nimis longæ viſæ ſunt.

injuriam

injuriam enim mihi fieri putabam, cum rogabar. Nollem accidiſſet tempus, in quo perſpicere poſſes, quanti te, quanti Pompejum, quem unum ex omnibus facio, ut debeo, plurimi, quanti Brutum facerem; quamquam in conſuetudine quotidiana perſpexiſſes, ſicut perſpicies: ſed, quoniam accidit, ſi quid a me prætermiſſum erit, commiſſum facinus & admiſſum dedecus confitebor. Pomtinus, qui a te tractatus eſt præſtanti ac ſingulari fide, cujus tui beneficii ſum ego teſtis, præſtat tibi memoriam benevolentiamque, quam debet; qui, cum maximis rebus ſuis coactus, a me invitiſſimo deceſſiſſet; tamen, ut vidit intereſſe tua, conſcendens jam navem, Epheſo Laodiceam revertit. Talia te cum ſtudia videam habiturum eſſe innumerabilia, plane dubitare non poſſum, quin tibi amplitudo iſta ſollicitudo futura ſit. Si vero effeceris, ut cenſores creentur, & ſi ita geſſeris cenſuram, ut & debes, & potes; non tibi ſolum, ſed tuis omnibus video in perpetuum ſummo te præſidio futurum. Illud pugna & enitere, ne quid nobis temporis prorogetur; ut, cum hic tibi ſatisfecerimus, iſtic quoque noſtram in te benevolentiam navare poſſimus. Quæ de hominum atque ordinum omnium erga te

ſtudiis ſcribis ad me, minime mihi miranda & maxime jucunda acciderunt, eademque ad me perſcripta ſunt a familiaribus meis. Itaque capio magnam voluptatem, cum tibi, cujus mihi amicitia non ſolum ampla, ſed etiam jucunda eſt, ea tribui, quæ debeantur; tum vero remanere etiam nunc in civitate noſtra ſtudia, prope omnium conſenſu, erga fortes & induſtrios viros; quæ mihi ipſi una ſemper tributa merces eſt laborum & vigiliarum mearum. Illud vero mihi permirum accidit, tantam temeritatem fuiſſe in eo adoleſcente, cujus ego ſalutem duobus capitis judiciis ſumma contentione defendi, ut, tuis inimicitiis ſuſcipiendis, oblivíſceretur patroni omnium fortunarum ac rationum ſuarum; præſertim cum tu omnibus, vel ornamentis, vel præſidiis redundares, illi (ut leviſſime dicam,) multa deeſſent. cujus ſermo ſtultus & puerilis erat jam antea ad me a M. Cœlio, familiari noſtro, perſcriptus: de quo item ſermone multa ſcripta ſunt abs te. Ego autem citius cum eo, qui tuas inimicitias ſuſcepiſſet, veterem conjunctionem diremiſſem, quam novam conciliaſſem. Neque enim de meo erga te ſtudio dubitare debes; neque id eſt obſcurum cuiquam in provincia, nec Romæ

fuit. Sed tamen ſignificatur in tuis litteris ſuſpicio quædam, & dubitatio tua: de qua alienum tempus eſt mihi tecum expoſtulandi; purgandi autem mei, neceſſarium. Ubi enim ego cuiquam legationi fui impedimento, quo minus Romam ad laudem tuam mitteretur? aut in quo potui, ſi te palam odiſſem, minus, quod tibi obeſſet, facere? ſi clam, magis aperte inimicus eſſe? Quodſi eſſem ea perfidia, qua ſunt ii, qui in nos hæc conferunt; tamen ea ſtultitia certe non fuiſſem, ut aut in obſcuro odio apertas inimicitias, aut, in quo tibi nihil nocerem, ſummam oſtenderem voluntatem nocendi. Ad me adire quosdam memini, [nimirum ex Epicteto,] qui dicerent, nimis magnos ſumtus legatis decerni: quibus ego non tam imperavi, quam cenſui, ſumtus legatis quam maxime ad legem Corneliam decernendos. Atque in eo ipſo me non perſeveraſſe, teſtes ſunt rationes civitatum; in quibus, quantum quæque voluit, legatis tuis datum induxit. Te autem quibus mendaciis homines leviſſimi onerarunt? non modo ſublatos ſumtus, ſed etiam a procuratoribus eorum, qui jam profecti eſſent, repetitos & ablatos; eamque cauſam multis omnino non eundi fuiſſe. Quererer tecum atque expoſtu-

larem, ni (ut ſupra ſcripſi) purgare me tibi hoc tuo tempore, quam accuſare te mallem; idque putarem eſſe rectius. Itaque nihil de te, quod credideris de me; quamobrem non debueris credere, pauca dicam. Nam ſi me virum bonum, ſi dignum his ſtudiis eaque doctrina, cui me a pueritia dedi, ſi ſatis magni animi, non minimi conſilii in maximis rebus perſpectum habes; nihil in me, non modo perfidioſum, & inſidioſum, & fallax in amicitia, ſed ne humile quidem aut jejunum debes agnoſcere. Sin autem me aſtutum & occultum juvat fingere; quid eſt, quod minus cadere in ejusmodi naturam poſſit, quam aut florentiſſimi hominis aſpernari benevolentiam, aut ejus exiſtimationem oppugnare in provincia, cujus laudem domi defenderis? aut in ea re animum oſtendere inimicum, in qua nihil obſis? aut id eligere ad perfidiam, quod ad indicandum odium apertiſſimum ſit, ad nocendum, leviſſimum? Quid erat autem, cur ego in te tam implacabilis eſſem, cum te ex fratre meo, ne tunc quidem, cum tibi prope neceſſe eſſet eas agere partes, inimicum mihi fuiſſe cognoſſem? Cum vero reditum noſtrum in gratiam uterque expetiſſet; quid in conſulatu tuo fruſtra mecum egi-

ſti, quod me aut facere, aut ſentire voluiſſes? Quid mihi mandaſti, cum te Puteolis proſequerer, in quo non exſpectationem tuam diligentia mea vicerim? Quodſi id eſt maxime aſtuti, omnia ad ſuam utilitatem referre; quid mihi tandem erat utilius, quid commodis meis aptius, quam hominis nobiliſſimi atque honoratiſſimi conjunctio, cujus opes, ingenium, liberi, affines, propinqui, mihi magno vel ornamento, vel præſidio eſſe poſſent? Quæ tamen ego omnia in expetenda amicitia tua, non aſtutia quadam, ſed aliqua potius ſapientia, ſecutus ſum. Quid? illa vincula, quibus quidem libentiſſime adſtringor, quanta ſunt? ſtudiorum ſimilitudo, ſuavitas conſuetudinis, delectatio vitæ atque victus, ſermonis ſocietas, litteræ interiores. Atque hæc domeſtica. Quid illa tandem popularia? reditus illuſtris in gratiam? in quo ne per imprudentiam quidem errari poteſt ſine ſuſpicione perfidiæ: ampliſſimi ſacerdotii collegium? in quo non modo amicitiam violari apud majores noſtros fas non erat, ſed ne cooptari quidem ſacerdotem licebat, qui cuiquam ex collegio eſſet inimicus. Quæ ut omittam tam multa atque tanta; quis umquam tanti quemquam fecit, aut facere po-

tuit, aut debuit, quanti
ſocerum tuæ filiæ? Eteni
patriam, liberos, ſalutem
metipſum mihi per illum
conſuetudinis jucunditas;
amicitia conſularium in
junctior? ſi illa amoris
quid mihi ille non comm
cum communicavit? qu
cum ipſe abeſſet, per que
quibus ille me rebus ne
luit ampliſſime? qua de
qua humanitate tulit cont
Milone, adverſantem i
ſuis? quo ſtudio providit
temporis invidia attinger
cum auctoritate, cum
ſuis? quibus quidem te
gravitas, hæc animi alti
ut Phrygi alicui, aut L
legatis feciſti, ſed ne ſun
minum malevolis de me
Hujus igitur filius cum
que, præter hanc conju
quam ſis Cn. Pompejo
cundus, intelligam; qu
te eſſe debeo? cum pr

is litteras miſerit, quibus, etiamſi tibi, cui ſum amiciſſimus, hoſtis eſſem, placarer tamen; totumque me ad ejus viri, ita de me meriti, voluntatem nutumque converterem. Sed hæc hactenus. pluribus enim etiam fortaſſe verbis, quam neceſſe fuit, ſcripta ſunt. Nunc ea, quæ a me perfecta, quæque inſtituta ſunt, cognoſce.

Non pauca deſiderantur, quae fortaſſis ab ipſo Cic. detracta ſunt.

Atque hæc agimus, & agemus magis pro dignitate, quam pro periculo tuo. Te enim (ut ſpero) propediem cenſorem audiemus; cujus magiſtratus officia, quæ ſunt maximi animi, ſummique conſilii, tibi diligentius & accuratius, quam hæc, quæ nos de te agimus, cogitanda eſſe cenſeo. Vale.

M. T. C. APPIO PVLCHRO (VT SPERO) CENSORI S. D.

(*Anno V. C. 703*).

II. CVM eſſem in caſtris ad fluvium Pyramum, redditæ mihi ſunt uno tempore a te epiſtolæ duæ, quas ad me Q. Servilius Tarſo miſerat. Earum in altera dies erat adſcripta nonarum Aprilium; in altera, quæ mihi recentior videbatur, dies non erat. Reſponde

H 4

bo igitur ſuperiori prius, in qua ſcribis ad me de abſolutione majeſtatis. de qua, etſi permultum ante certior factus eram litteris, nuntiis, fama denique ipſa; (nihil enim fuit clarius: non quo quisquam aliter putaſſet; ſed nihil de inſignibus ad laudem viris obſcure nuntiari ſolet) tamen eadem illa lætiora fecerunt mihi tuæ litteræ; non ſolum, quia planius loquebantur & uberius, quam vulgi ſermo; ſed etiam, quia magis videbar tibi gratulari, cum de te ex teipſo audiebam. Complexus igitur ſum cogitatione te abſentem: epiſtolam vero oſculatus, etiam ipſe mihi gratulatus ſum. Quæ enim a cuncto populo, a ſenatu, a judicibus, ingenio, induſtriæ, virtuti tribuuntur; (mihi ipſe aſſentor fortaſſe, cum ea eſſe in me fingo:) mihi quoque ipſi tribui puto. Nec tam glorioſum exitum tui judicii exſtitiſſe, ſed tam pravam inimicorum tuorum mentem fuiſſe mirabar. De ambitu vero quid intereſt, inquies, an de majeſtate? Ad rem nihil. alterum enim non attigiſti; alteram auxiſti. Verumtamen eſt majeſtas, (ut Sulla voluit,) ne in quemvis impune declamare liceret. ambitus vero, ita apertam vim habet, ut aut accuſetur improbe, aut defendatur. qui enim facta, aut

non facta largitio ignorari poteſt? Tuorum autem honorum curſus, cui ſuſpectus umquam fuit? Me miſerum, qui non affuerim! quos ego riſus excitaſſem? Sed de majeſtatis judicio duo mihi illa ex tuis litteris jucundiſſima fuerunt: unum, quod te ab ipſa republica defenſum ſcribis; quæ quidem, etiam in ſumma bonorum & fortium civium copia, tueri tales viros deberet; nunc vero eo magis, quod tanta penuria eſt in omni, vel honoris, vel ætatis gradu, ut tam orba civitas tales tutores complecti debeat: alterum, quod Pompeji & Bruti fidem, benevolentiamque mirifice laudas. Lætor virtute & officio, cum tuorum neceſſariorum, meorum amiciſſimorum, tum alterius, omnium ſeculorum & gentium principis; alterius, jampridem juventutis, celeriter (ut ſpero) civitatis. De mercenariis teſtibus a ſuis civitatibus notandis, niſi jam factum aliquid eſt per Flaccum, fiet a me, cum per Aſiam decedam. Nunc ad alteram epiſtolam venio. Quod ad me quaſi formam communium temporum & totius reipublicæ miſiſti expreſſam, prudentia litterarum tuarum valde mihi eſt grata. Video enim & pericula leviora, quam timebam, & majora præſidia, ſi quidem (ut ſcribis)

omnes vires civitatis ſe ad Pompeji ductum applicaverunt: tuumque ſimul promtum animum & alacrem perſpexi ad defendendam rempublicam, mirificamque cepi voluptatem ex hac tua diligentia, quod in ſummis tuis occupationibus, mihi tamen reipublicæ ſtatum per te notum eſſe voluiſti. Nam augurales libros ad commune utriusque noſtrûm otium ſerva. ego enim, a te cum tua promiſſa per litteras flagitabam, ad urbem te otioſiſſimum eſſe arbitrabar. nunc tamen, ut ipſe polliceris, pro auguralibus libris, orationes tuas confectas omnes exſpectabo. Tullius, cui mandata ad me dediſti, non convenerat me; nec erat jam quisquam mecum tuorum, præter omnes meos, qui ſunt omnes tui. Stomachoſiores meas litteras quas dicas eſſe, non intelligo. bis ad te ſcripſi, me purgans diligenter, te leviter accuſans in eo, quod de me cito credidiſſes; quod genus querelæ mihi quidem videbatur eſſe amici: ſin tibi diſplicet, non utar eo poſthac. Sed ſi, ut ſcribis, hæ litteræ non fuerunt diſertæ, ſcito meas non fuiſſe. Ut enim Ariſtarchus Homeri verſum negat, quem non probat; ſic tu (libet enim mihi jocari) quod diſertum non erit, ne putaris meum. Vale, & in

cenſura, ſi jam es cenſor (ut ſpero) de proavo multum cogitato tuo.

M. T. C. APPIO PVLCHRO S. D.

(*Anno V. C. 703*).

12. GRATVLABOR tibi prius: (ita enim rerum ordo poſtulat) deinde ad me convertar. Ego vero vehementer gratulor de judicio ambitus: neque id, quod nemini dubium fuit, abſolutum eſſe te; ſed illud, quod, quo melior civis, quo vir clarior, quo fortior amicus es, quoque plura virtutis & induſtriæ ornamenta in te ſunt, eo mirandum eſt magis, nullam ne in tabellæ quidem latebra fuiſſe abſconditam malevolentiam, quæ te impugnare auderet. Non horum temporum, non horum hominum atque morum negotium: nihil jam ſum pridem admiratus magis. De me autem, ſuſcipe paulisper meas partes, & eum te eſſe finge, qui ſum ego: ſi facile inveneris quod dicas, noli ignoſcere hæſitationi meæ. Ego vero velim mihi, Tulliæque meæ (ſicut tu amiciſſime & ſuaviſſime optas) proſpere evenire ea, quæ, me inſciente, facta ſunt a meis: ſed ita cecidiſſe, ut agerentur eo tempore, ſpero omnino cum aliqua felicitate, & opto. verumtamen plus

me in hac ſpe tua ſapientia & humanitas conſolatur, quam opportunitas temporis. Itaque, quemadmodum expediam exitum hujus inſtitutæ orationis, non reperio. neque enim triſtius dicere quidquam debeo ea de re, quam tu ipſe ominibus optimis proſequeris. neque non me tamen mordet aliquid; in quo unum vereor, ne tu parum perſpicias ea, quæ geſta ſunt, ab aliis eſſe geſta, quibus ego ita mandaram, ut, cum tam longe abfuturus eſſem, ad me ne referrent; agerent, quod probaſſent. In hoc autem mihi illud occurrit. Quid tu igitur, ſi affuiſſes? Rem probaſſem. de tempore, nihil te invito, nihil ſine conſilio egiſſem tuo. Vides ſudare me, jamdudum laborantem, quomodo ea tuear, quæ mihi tuenda ſunt, & te non offendam. Leva me igitur hoc onere. numquam enim mihi videor tractaſſe cauſam difficiliorem. Sic habeto tamen: niſi jam tunc omnia negotia cum ſumma tua dignitate diligentiſſime confeciſſem, tametſi nihil videbatur, ad meum erga te priſtinum ſtudium addi poſſe; tamen, hac mihi affinitate nuntiata, non majore equidem ſtudio, ſed acrius, apertius, ſignificantius dignitatem tuam defendiſſem. Decedenti mihi, & jam imperio

annuo terminato, ante diem III Nonas Sextiles, cum ad Sidam navi accederem, & mecum Q. Servilius eſſet, litteræ a meis ſunt redditæ. Dixi ſtatim Servilio, (etenm videbatur eſſe commotus,) ut omnia a me majora exſpectaret. Quid multa? benevolentior tibi, quam fui, nihilo ſum factus; diligentior ad declarandam benevolentiam multo. Nam, ut vetus noſtra ſimultas antea ſtimulabat me, ut caverem, ne cui ſuſpicionem fictæ reconciliatæ gratiæ darem; ſic affinitas novam curam mihi affert cavendi, ne quid de ſummo meo erga te amore detractum eſſe videatur. Vale.

M. T. C. APPIO PVLCHRO S. P. D.

(*Anno V. C. 703*).

13. QVASI divinarem, tali in officio fore mihi aliquando expetendum ſtudium tuum, ſic, cum de tuis rebus geſtis agebatur, inſerviebam honori tuo. Dicam tamen vere: plus quam acceperas, reddidiſti. Quis enim ad me non perſcripſit, te non ſolum auctoritate orationis, ſententia tua, quibus ego a tali viro contentus eram, ſed etiam opera, conſilio, domum veniendo, conveniendis meis, nullum munus officii cuiquam reliquum fe-

ciſſe? Hæc mihi ampliora multo ſunt, quam illa ipſa, propter quæ hæc laborantur. Inſignia enim virtutis multi etiam ſine virtute aſſecuti ſunt; talium virorum tanta ſtudia aſſequi ſola virtus poteſt. Itaque mihi propono fructum amicitiæ noſtræ, ipſam amicitiam, qua nihil eſt uberius, præſertim in iis ſtudiis, quibus uterque noſtrum devinctus eſt. Nam tibi me profiteor & in republica ſocium, de qua idem ſentimus, & in quotidiana vita conjunctum iis artibus ſtudiisque, quæ colimus. Vellem ita fortuna tuliſſet, quanti ego omnes tuos facio, uti tu meos facere poſſes; quod tamen ipſum, neſcio qua permotus animi divinatione, non deſpero. Sed hoc nihil ad te: noſtrum eſt onus. Illud velim ſic habeas, quod intelliges, hac re novata, additum potius aliquid ad meum erga te ſtudium, cui nihil videbatur addi poſſe, quam quidquam eſſe detractum. Cum hæc ſcribebam, cenſorem te jam eſſe ſperabam. eo brevior eſt hæc epiſtola, &, ut adverſus magiſtrum morum, modeſtior. Vale.

M. TVLLII CICERONIS EPISTOLARVM LIBER IV.

AD SER. SVLPICIVM ET CETEROS.

M. T. C. SER. SVLPICIO S. D.

(*Anno V. C. 704*).

1. CAIVS Trebatius, familiaris meus, ad me ſcripſit, te ex ſe quæſiſſe, quibus in locis eſſem; moleſteque te ferre, quod me propter valetudinem tuam, cum ad urbem acceſſiſſem, non vidiſſes; & hoc tempore velle te mecum, ſi propius acceſſiſſem, de officio utriusque noſtrûm communicare. Utinam, Servi, ſalvis rebus, (ſic enim eſt dicendum,) colloqui potuiſſemus inter nos? profecto aliquid opis occidenti reipublicæ tuliſſemus. Cognoram enim jam abſens, te hæc mala multo ante providentem, defenſorem pacis, & in conſulatu tuo, & poſt conſulatum fuiſſe. Ego autem cum conſilium tuum probarem,

& idem ipſe ſentirem; nihil proficiebam. ſero enim veneram; ſolus eram; rudis eſſe videbar in cauſa; incideram in hominum pugnandi cupidorum inſanias. Nunc, quoniam nihil jam videbimur opitulari poſſe reipublicæ, ſi quid eſt, in quo nobismetipſis conſulere poſſimus, non ut aliquid ex priſtino ſtatu noſtro retineamus, ſed ut quam honeſtiſſime lugeamus; nemo eſt omnium, quicum potius mihi, quam tecum, communicandum putem. Nec enim clariſſimorum virorum, quorum ſimiles eſſe debemus, exempla; neque doctiſſimorum, quos ſemper coluiſti, præcepta te fugiunt. Atque ipſe antea ad te ſcripſiſſem, te fruſtra in ſenatum, ſive potius in conventum ſenatorum eſſe venturum, ni veritus eſſem, ne ejus animum offenderem, qui a me, ut te imitarer, petebat. Cui quidem ego, me cum rogaret, ut adeſſem in ſenatu, eadem omnia, quæ a te de pace & de Hiſpaniis dicta ſunt, oſtendi me eſſe dicturum. Res vides quomodo ſe habeant: orbem terrarum, imperiis diſtributis, ardere bello: urbem ſine legibus, ſine judiciis, ſine jure, ſine fide, relictam direptioni & incendiis. Itaque mihi venire in mentem nihil poteſt, non modo quid ſperem, ſed vix jam

quid

quid audeam optare. Sin autem tibi, homini prudentiſſimo, videtur utile eſſe, nos colloqui; quamquam longius etiam cogitabam ab urbe diſcedere, cujus jam etiam nomen invitus audio; tamen propius accedam: Trebatioque mandavi, ut, ſi quid tu eum velles ad me mittere, ne recuſaret; idque ut facias, velim; aut, ſi quem tuorum fidelium voles, ad me mittas; ne aut tibi exire ex urbe neceſſe ſit, aut mihi accedere. Ego tantum tibi tribuo, quantum mihi fortaſſe arrogo; ut exploratum habeam, quidquid nos de communi ſententia ſtatuerimus, id omnes homines probaturos. Vale.

M. T. C. SER. SVLPICIO S. D.
(*Anno V. C. 704*).

2. ANTE diem III Kal. Majas cum eſſem in Cumano, accepi tuas litteras: quibus lectis, cognovi, non ſatis prudenter feciſſe Philotimum; qui, cum abs te mandata haberet, ut ſcribis, de omnibus rebus, ipſe ad me non veniſſet, litteras tuas miſiſſet; quas intellexi breviores fuiſſe, quod eum perlaturum putaſſes. Sed tamen, poſtquam litteras tuas legi, Poſtumia tua me convenit, & Servius noſter. His placuit, ut tu in Cumanum ve-

nires; quod etiam mecum, ut ad te ſcriberem, egerunt. Quod meum conſilium exquiris, id eſt tale, ut capere facilius ipſe poſſim, quam alteri dare. Quid enim eſt, quod audeam ſuadere tibi, homini ſumma auctoritate, ſummaque prudentia? Si, quid rectiſſimum ſit, quærimus, perſpicuum eſt: ſi, quid maxime expediat; obſcurum: ſin ii ſumus, qui profecto eſſe debemus, ut nihil arbitremur expedire, niſi quod rectum honeſtumque ſit; non poteſt eſſe dubium, quid faciendum nobis ſit. Quod exiſtimas, meam cauſam conjunctam eſſe cum tua; certe ſimilis in utroque noſtrum, cum optime ſentiremus, error fuit. Nam omnia utriusque conſilia ad concordiam ſpectaverunt: qua cum ipſi Cæſari nihil eſſet utilius, gratiam quoque nos inire ab eo, defendenda pace, arbitrabamur. Quantum nos fefellerit, & quem in locum res deducta ſit, vides. Neque ſolum ea perſpicis, quæ geruntur, quæque jam geſta ſunt; ſed etiam, qui curſus rerum, qui exitus futurus ſit. Ergo aut probare oportet ea, quæ fiunt; aut intereſſe, etiamſi non probes: quorum altera mihi turpis, altera etiam periculoſa ratio videtur. Reſtat, ut diſcedendum putem; in quo reliqua vide-

tur eſſe deliberatio, quod conſilium in diſceſſu, quæ loca ſequamur. Omnino cum miſerior res numquam accidit, tum ne deliberatio quidem difficilior. Nihil enim conſtitui poteſt, quod non incurrat in magnam aliquam difficultatem. Tu, ſi videbitur, ita cenſeo facias, ut, ſi habes jam ſtatutum, quid tibi agendum putes, in quo non ſit conjunctum conſilium tuum cum meo, ſuperſedeas hoc labore itineris: ſin autem eſt, quod mecum communicare velis, ego te exſpectabo. Tu, quod tuo commodo fiat, quam primum velim venias, ſicut intellexi & Servio & Poſtumiæ placere. Vale.

M. T. C. SER. SVLPICIO S. D.

(*Anno V. C. 707*).

3. VEHEMENTER te eſſe ſollicitum, & in communibus miſeriis præcipuo quodam dolore angi, multi ad nos quotidie deferunt. Quod quamquam minime miror, & meum quodammodo agnoſco; doleo tamen, te ſapientia præditum prope ſingulari, non tuis bonis delectari potius, quam alienis malis laborare. Me quidem, etſi nemini concedo, qui majorem ex pernicie & peſte reipublicæ moleſtiam traxerit; tamen multa jam conſo-

I 2

lantur, maximeque conſcientia conſiliorum meorum. Multo enim ante, tamquam ex aliqua ſpecula, proſpexi tempeſtatem futuram: neque id ſolum mea ſponte, ſed multo etiam magis, monente & denuntiante te. Etſi enim abfui magnam partem conſulatus tui; tamen & abſens cognoſcebam, quæ eſſet tua in hoc peſtifero bello cavendo & prædicendo ſententia, & ipſe affui primis temporibus tui conſulatus, cum acuratiſſime monuiſti ſenatum, collectis omnibus bellis civilibus, ut & illa timerent, quæ meminiſſent; & ſcirent, cum ſuperiores, nullo tali exemplo antea in republica cognito, tam crudeles fuiſſent, quicumque poſtea rempublicam oppreſſiſſet armis, multo intolerabiliorem futurum. Nam, quod exemplo fit, id etiam jure fieri putant; ſed aliquid, atque adeo multa addunt & afferunt de ſuo. Quare meminiſſe debes, eos, qui auctoritatem & conſilium tuum non ſunt ſecuti, ſua ſtultitia occidiſſe; cum tua prudentia ſalvi eſſe potuiſſent. Dices: Quid me iſta res conſolatur in tantis tenebris & quaſi parietinis reipublicæ? Eſt omnino vix conſolabilis dolor: tanta eſt omnium rerum amiſſio, & deſperatio recuperandi: ſed tamen & Cæſar ipſe ita de te judicat, & omnes cives

ſic exiſtimant, quaſi lumen aliquod, exſtinctis ceteris, elucere ſanctitatem, & prudentiam, & dignitatem tuam. Hæc tibi ad levandas moleſtias magna eſſe debent. Quod autem a tuis abes; id eo levius ferendum eſt, quod eodem tempore a multis & magnis moleſtiis abes; quas ad te omnes perſcriberem, niſi vererer, ne ea cognoſceres abſens, quæ quia non vides, mihi videris meliore eſſe conditione, quam nos, qui videmus. Hactenus exiſtimo noſtram conſolationem recte adhibitam eſſe, quoad certior ab homine amiciſſimo fieres iis de rebus, quibus levari poſſent moleſtiæ tuæ. Reliqua ſunt in te ipſo, neque mihi ignota, nec minima ſolatia, ut quidem ego ſentio, multo maxima: quæ ego experiens quotidie, ſic probo, ut ea mihi ſalutem afferre videantur. Te autem ab initio ætatis memoria teneo ſumme omnium doctrinarum ſtudioſum fuiſſe, omniaque, quæ a ſapientiſſimis ad bene vivendum tradita eſſent, ſummo ſtudio curaque didiciſſe. quæ quidem vel optimis rebus & uſui, & delectationi eſſe poſſent; his vero temporibus habemus aliud nihil, in quo acquieſcamus. Nihil faciam inſolenter; neque te, tali vel ſcientia, vel natura præditum, hortabor, ut ad eas te

referas artes, quibus a primis temporibus ætatis ſtudium tuum dediſti. Tantum dicam, quod te ſpero approbaturum, me, poſteaquam illi arti, cui ſtudueram, nihil eſſe loci, neque in curia, neque in foro, viderim, omnem meam curam atque operam ad philoſophiam contuliſſe. Tuæ ſcientiæ excellenti ac ſingulari non multo plus, quam noſtræ, relictum eſt loci. Quare non equidem te moneo; ſed mihi ita perſuaſi, te quoque in iisdem verſari rebus, quæ, etiamſi minus prodeſſent, animum tamen a ſollicitudine abducerent. Servius quidem tuus in omnibus ingenuis artibus, in primisque hac, in qua ego me ſcripſi acquieſcere, ita verſatur, ut excellat: a me vero ſic diligitur, ut tibi uni concedam, præterea nemini: mihique ab eo gratia refertur: in quo ille exiſtimat, quod facile appareat, cum me colat & obſervet, tibi quoque in eo ſe facere gratiſſimum. Vale.

M. T. C. S. D. SER. SVLPICIO.

(*Anno V. C. 707*).

4. ACCIPIO excuſationem tuam, qua uſus es, cur ſæpius ad me litteras uno exemplo dediſſes; ſed accipio ex ea parte, quatenus aut negligentia, aut improbitate eorum, qui

epiſtolas accipiant, fieri ſcribis, ne ad nos perferantur. illam partem excuſationis, qua te ſcribis orationis paupertate (ſic enim appellas) iisdem verbis epiſtolas ſæpius mittere, nec noſco, nec probo. Et ego ipſe, quem tu per jocum (ſic enim accipio) divitias orationis habere dicis, me non eſſe verborum admodum inopem agnoſco: εἰρωνεύεσθαι enim non neceſſe eſt: ſed tamen idem (nec hoc εἰρωνευόμενος) facile cedo tuorum ſcriptorum ſubtilitati & elegantiæ. Conſilium tuum, quo te uſum ſcribis, hoc Achaicum negotium non recuſaviſſe, cum ſemper probaviſſem, tum multo magis probavi, lectis tuis proximis litteris. Omnes enim cauſæ, quas commemoras, juſtiſſimæ ſunt, tuaque & auctoritate & prudentia digniſſimæ. Quod aliter cecidiſſe rem exiſtimas, atque opinatus ſis, id tibi nullo modo aſſentior. Sed quia tanta perturbatio & confuſio eſt rerum, ita perculſa & proſtrata fœdiſſimo bello jacent omnia, ut is cuique locus, ubi ipſe ſit, ut ſibi quisque miſerrimus eſſe videatur; propterea & tui te conſilii pœnitet, & nos, qui domi ſumus, tibi beati videmur: at contra nobis, non tu quidem vacuus moleſtiis, ſed præ nobis beatus. Atque hoc ipſo melior eſt tua, quam

noſtra, conditio, quod tu, quid doleat, ſcribere audes, nos ne id quidem tuto poſſumus; nec id victoris vitio, quo nihil moderatius, ſed ipſius victoriæ, quæ civilibus bellis ſemper eſt inſolens. Uno te vicimus, quod de Marcelli, collegæ tui, ſalute paulo ante, quam tu, cognovimus; etiam mehercule, quod, quemadmodum ea res ageretur, vidimus. Nam ſic fac exiſtimes; poſt has miſerias, id eſt, poſtquam armis diſceptari cœptum eſt de jure publico, nihil eſſe actum aliud cum dignitate. Nam & ipſe Cæſar, accuſata acerbitate Marcelli: (ſic enim appellabat) laudataque honorificentiſſime & æquitate tua, & prudentia, repente, præter ſpem dixit, ſe ſenatui roganti de Marcello, ne hominis quidem cauſa negaturum. Fecerat autem hoc ſenatus, ut, cum a L. Piſone mentio eſſet facta de Marcello, & cum C. Marcellus ſe ad Cæſaris pedes abjeciſſet, cunctus conſurgeret, & ad Cæſarem ſupplex accederet. Noli quærere. ita mihi pulcher hic dies viſus eſt, ut ſpeciem aliquam viderer videre quaſi reviviſcentis reipublicæ. Itaque cum omnes ante me rogati gratias Cæſari egiſſent, præter Volcatium; (is enim, ſi eo loco eſſet, negavit ſe facturum fuiſſe) ego rogatus, mutavi

meum conſilium. Nam ſtatueram, non mehercule inertia, ſed deſiderio priſtinæ dignitatis, in perpetuum tacere. Fregit hoc meum conſilium & Cæſaris magnitudo animi, & ſenatus officium. Itaque pluribus verbis egi Cæſari gratias; meque, metuo, ne etiam in ceteris rebus honeſto otio privarim; quod erat unum ſolatium in malis. Sed tamen, quoniam effugi ejus offenſionem, qui fortaſſe arbitraretur, me hanc rempublicam non putare, ſi perpetuo tacerem; modice hoc faciam, aut etiam intra modum, ut & illius voluntati & meis ſtudiis ſerviam. Nam etſi a prima ætate me omnis ars & doctrina liberalis, & maxime philoſophia delectavit; tamen hoc ſtudium quotidie ingraveſcit, credo & ætatis maturitate ad prudentiam, & his temporum vitiis, ut nulla res alia levare animum moleſtiis poſſit. A quo ſtudio te abduci negotiis intelligo ex tuis litteris; ſed tamen aliquid jam noctes te adjuvabunt. Servius tuus, vel potius noſter, ſumma me obſervantia colit: cujus ego cum omni probitate, ſummaque virtute, tum ſtudiis doctrinaque delector. Is mecum ſæpe de tua manſione, aut deceſſione communicat. Adhuc in hac ſum ſententia, nihil ut faciamus, niſi quod maxime

Cæſar velle videatur. Res ſunt ejusmodi, ut, ſi Romæ ſis, nihil, præter tuos, delectare te poſſit. De reliquis, nihil melius ipſo eſt. Ceteri & cetera ejusmodi, ut, ſi alterumutrum neceſſe ſit, audire ea malis, quam videre. Hoc noſtrum conſilium nobis minime jucundum eſt, qui te videre cupimus; ſed conſulimus tibi. Vale.

SER. SVLPICIVS M. T. CICERONI S. D.
(*Anno V. C. 708*).

5. POSTEAQVAM mihi renuntiatum eſt de obitu Tulliæ, filiæ tuæ, ſane quam pro eo, ac debui, graviter moleſteque tuli; communemque eam calamitatem exiſtimavi. qui, ſi iſtic affuiſſem, neque tibi defuiſſem, coramque meum dolorem tibi declaraſſem. Etſi genus hoc conſolationis miſerum atque acerbum eſt; propterea quia, per quos ea confieri debet, propinquos ac familiares, ipſi pari moleſtia afficiuntur, neque ſine lacrimis multis id conari poſſunt; uti magis ipſi videantur aliorum conſolatione indigere, quam aliis poſſe ſuum officium præſtare: tamen quæ in præſentia in mentem mihi venerunt, decrevi brevi ad te perſcribere: non quo ea te fugere exiſtimem; ſed quod forſitan dolore

impeditus minus ea perſpicias. Quid eſt, quod tanto opere te commoveat tuus dolor inteſtinus? cogita, quemadmodum adhuc fortuna nobiscum egerit: ea nobis erepta eſſe, quæ hominibus non minus, quam liberi, cara eſſe debent; patriam, honeſtatem, dignitatem, honores omnes. Hoc uno incommodo addito, quid ad dolorem adjungi potuit? aut qui non in illis rebus exercitatus animus callere jam debet, atque omnia minoris æſtimare? An illius vicem (credo) doles? Quoties in eam cogitationem neceſſe eſt & tu veneris, & nos ſæpe incidimus, hisce temporibus non peſſime cum iis eſſe actum, quibus ſine dolore licitum eſt mortem cum vita commutare? Quid autem fuit, quod illam hoc tempore ad vivendum magno opere invitare poſſet? quæ res? quæ ſpes? quod animi ſolatium? Ut cum aliquo adoleſcente primario conjuncta ætatem gereret? Licitum eſt tibi (credo) pro tua dignitate ex hac juventute generum diligere, cujus fidei liberos tuos te tuto committere putares. An ut ea liberos ex ſeſe pareret, quos cum florentes videret, lætaretur? qui rem a parente traditam per ſe tenere poſſent? honores ordinatim petituri eſſent in republica? in amicorum

negotiis libertate ſua uterentur? Quid horum fuit, quod non prius, quam datum eſſet, ademtum ſit? At vero malum eſt liberos amittere. Malum: niſi pejus ſit, hæc ſufferre & perpeti. Quæ res mihi non mediocrem conſolationem attulit, volo tibi commemorare, ſi forte eadem res tibi minuere dolorem poſſit. Ex Aſia rediens, cum ab Aegina Megaram verſus navigarem, cœpi regiones circumcirca proſpicere. poſt me erat Aegina: ante Megara: dextra Piræeus: ſiniſtra Corinthus: quæ oppida quodam tempore florentiſſima fuerunt, nunc proſtrata & diruta ante oculos jacent. Cœpi egomet mecum ſic cogitare: Hem! nos homunculi indignamur, ſi quis noſtrûm interiit, aut occiſus eſt, quorum vita brevior eſſe debet, cum uno loco tot oppidûm cadavera projecta jaceant? Visne tu te, Servi, cohibere, & meminiſſe, hominem te eſſe natum? Crede mihi, cogitatione ea non mediocriter ſum confirmatus. Hoc idem, ſi tibi videtur, fac ante oculos tibi proponas. Modo uno tempore tot viri clariſſimi interierunt: de imperio præterea tanta deminutio facta eſt: omnes provinciæ conquaſſatæ ſunt. in unius mulierculæ animula ſi jactura facta eſt, tanto opere commoveris? quæ ſi hoc

tempore non diem ſuum obiſſet, paucis poſt annis tamen ei moriendum fuit; quoniam homo nata fuerat. Etiam tu ab hisce rebus animum ac cogitationem tuam avoca, atque ea potius reminiſcere, quæ digna tua perſona ſunt: illam, quamdiu ei opus fuerit, vixiſſe; una cum republica fuiſſe; te patrem ſuum, prætorem, conſulem, augurem vidiſſe; adoleſcentibus primariis nuptam fuiſſe; omnibus bonis prope perfunctam eſſe; cum reſpublica occideret, vita exceſſiſſe. Quid eſt, quod tu, aut illa, cum fortuna hoc nomine queri poſſitis? Denique noli te obliviſci Ciceronem eſſe, & eum, qui aliis conſueris præcipere & dare conſilium; neque imitare malos medicos, qui in alienis morbis profitentur tenere ſe medicinæ ſcientiam, ipſi ſe curare non poſſunt; ſed potius, quæ aliis tute præcipere ſoles, ea tute tibi ſubjice, atque apud animum propone. Nullus dolor eſt, quem non longinquitas temporis minuat ac molliat. Hoc te exſpectare tempus, tibi turpe eſt, ac non ei rei ſapientia tua te occurrere. Quodſi qui etiam inferis ſenſus eſt; qui illius in te amor fuit, pietasque in omnes ſuos, hoc certe illa te facere non vult. Da hoc illi mortuæ: da ceteris amicis ac familiaribus, qui tuo dolore

mœrent: da patriæ; ut, ſi qua in re opus ſit, opera & conſilio tuo uti poſſit. Denique, quoniam in eam fortunam devenimus, ut etiam huic rei nobis ſerviendum ſit; noli committere, ut quisquam te putet non tam filiam, quam reipublicæ tempora & aliorum victoriam lugere. Plura me ad te de hac re ſcribere pudet, ne videar prudentiæ tuæ diffidere. Quare, ſi hoc unum propoſuero, finem faciam ſcribendi. Vidimus aliquoties ſecundam pulcherrime te ferre fortunam, magnamque ex ea re te laudem adipiſci: fac aliquando intelligamus, adverſam quoque te æque ferre poſſe, neque id majus, quam debeat, tibi onus videri; ne ex omnibus virtutibus hæc una tibi videatur deeſſe. Quod ad me attinet, cum te tranquilliorem animo eſſe cognoro, de iis rebus, quæ hic geruntur, quemadmodumque ſe provincia habeat, certiorem faciam. Vale.

M. T. C. S. D. SER. SVLPICIO.
(*Anno V. C. 708*).

6. Ego vero, Servi, vellem, ut ſcribis, in meo graviſſimo caſu affuiſſes. Quantum enim præſens me adjuvare potueris & conſolando, & prope æque dolendo, facile ex eo intel-

ligo, quod, litteris lectis, aliquantum acquievi. Nam & ea ſcripſiſti, quæ levare luctum poſſent, & in me conſolando non mediocrem ipſe animi dolorem adhibuiſti. Servius tamen tuus omnibus officiis, quæ illi tempori tribui potuerunt, declaravit, & quanti ipſe me faceret, & quam ſuum talem erga me animum tibi gratum putaret fore: cujus officia jucundiora ſcilicet ſæpe mihi fuerunt, numquam tamen gratiora. Me autem non oratio tua ſolum, & ſocietas pæne ægritudinis, ſed etiam auctoritas conſolatur. Turpe enim eſſe exiſtimo, me non ita ferre caſum meum, ut tu, tali ſapientia præditus, ferendum putas. Sed opprimor interdum, & vix reſiſto dolori, quod ea me ſolatia deficiunt, quæ ceteris, quorum mihi exempla propono, ſimili in fortuna non defuerunt. Nam & Q. Maximus, qui filium conſularem, clarum virum, & magnis rebus geſtis, amiſit; & L. Paullus, qui duo ſeptem diebus; & veſter Gallus, & M. Cato, qui ſummo ingenio, ſumma virtute filium perdidit, iis temporibus fuerunt, ut eorum luctum ipſorum dignitas conſolaretur ea, quam ex republica conſequebantur. Mihi autem, amiſſis ornamentis iis, quæ ipſe commemoras, quæque

eram maximis laboribus adeptus, unum manebat illud ſolatium, quod ereptum eſt. Non amicorum negotiis, non reipublicæ procuratione impediebantur cogitationes meæ: nihil in foro agere libebat: adſpicere curiam non poteram: exiſtimabam, id quod erat, omnes me & induſtriæ meæ fructus & fortunæ perdidiſſe. Sed, cum cogitarem, hæc mihi tecum, & cum quibusdam eſſe communia; & cum frangerem jam ipſe me, cogeremque illa ferre toleranter; habebam quo confugerem, ubi conquieſcerem, cujus in ſermone & ſuavitate omnes curas doloresque deponerem. Nunc autem, hoc tam gravi vulnere, etiam illa, quæ conſanuiſſe videbantur, recrudeſcunt. Non enim, ut tum me a republica mœſtum domus excipiebat, quæ levaret: ſic nunc domo mœrens ad rempublicam confugere poſſum, ut in ejus bonis acquieſcam. Itaque & domo abſum, & foro, quod nec eum dolorem, quem a republica capio, domus jam conſolari poteſt, nec domeſticum reſpublica. Quo magis te exſpecto, teque videre quam primum cupio. Major mihi levatio afferri nulla poteſt, quam conjunctio conſuetudinis ſermonumque noſtrorum: quamquam ſperabam, tuum adventum (ſic enim

audiebam)

audiebam) appropinquare. Ego autem cum multis de cauſis te exopto quam primum videre; tum etiam, ut ante commentemur inter nos, qua ratione nobis traducendum ſit hoc tempus; quod eſt totum ad unius voluntatem accommodandum, & prudentis, & liberalis, & (ut perſpexiſſe videor) nec a me alieni, & tibi amiciſſimi. Quod cum ita ſit, magnæ eſt tamen deliberationis, quæ ratio ſit ineunda nobis, non agendi aliquid, ſed illius conceſſu & beneficio quieſcendi. Vale.

M. T. C. S. D. M. MARCELLO.
(*Anno V. C. 707*).

7. Etsi eo te adhuc conſilio uſum intelligo, ut id reprehendere non audeam, non quin ab eo ipſe diſſentiam, ſed quod ea te ſapientia eſſe judicem, ut meum conſilium non anteponam tuo; tamen & amicitiæ noſtræ vetuſtas, & tua ſumma erga me benevolentia, quæ mihi jam a pueritia tua cognita eſt, me hortata eſt, ut ea ſcriberem ad te, quæ & ſaluti tuæ conducere arbitrarer, & non aliena eſſe ducerem a dignitate. Ego eum te eſſe, qui horum malorum initia multo ante videris, conſulatum magnificentiſſime atque optime geſſeris, præclare memini: ſed idem

etiam illa vidi, neque te conſilium civilis belli ita gerendi, neque copias Cn. Pompeji, nec genus exercitus, probare, ſemperque ſumme diffidere. Qua in ſententia me quoque fuiſſe, memoria tenere te arbitror. Itaque neque tu multum interfuiſti rebus gerendis; & ego id ſemper egi, ne intereſſem. Non enim iis rebus pugnabamus, quibus valere poteramus, conſilio, auctoritate, cauſa, quæ erant in nobis ſuperiora; ſed lacertis & viribus, quibus pares non eramus. Victi ſumus igitur; aut, ſi vinci dignitas non poteſt, fracti certe & abjecti. In quo tuum conſilium nemo poteſt non maxime laudare, quod cum ſpe vincendi ſimul abjeciſti certandi etiam cupiditatem; oſtendiſtique, ſapientem & bonum civem initia belli civilis invitum ſuſcipere, extrema libenter non perſequi. Qui non idem conſilium, quod tu, ſecuti ſunt, eos video in duo genera eſſe diſtractos. Aut enim renovare bellum conati ſunt, hique ſe in Africam contulerunt; aut, quemadmodum nos, victori ſeſe crediderunt. Medium quoddam tuum conſilium fuit, qui hoc fortaſſe humilis animi duceres, illud pertinacis. Fateor, a pleriſque, vel dicam ab omnibus, ſapiens tuum conſilium, a multis

etiam magni ac fortis animi judicatum. Sed habet iſta ratio, ut mihi quidem videtur, quemdam modum; præſertim cum tibi nihil deeſſe arbitrer ad tuas fortunas omnes obtinendas, præter voluntatem. Sic enim intellexi, nihil aliud eſſe, quod dubitationem afferret ei, penes quem eſt poteſtas, niſi quod vereretur, ne tu illud beneficium omnino non putares. De quo quid ſentiam, nihil attinet dicere; cum appareat, ipſe quid fecerim. Sed tamen, ſi jam ita conſtituiſſes, ut abeſſe perpetuo malles, quam ea, quæ nolles, videre; tamen id cogitare deberes, ubicumque eſſes, te fore in ejus ipſius, quem fugeres, poteſtate. Qui ſi facile paſſurus eſſet, te, carentem patria & fortunis tuis, quiete & libere vivere; cogitandum tibi tamen eſſet, Romæne & domi tuæ, cujusmodi res eſſet, an Mitylenis aut Rhodi malles vivere. Sed cum ita late pateat ejus poteſtas, quem veremur, ut terrarum orbem complexa ſit; nonne mavis ſine periculo domi tuæ eſſe, quam cum periculo alienæ? Equidem, etiamſi oppetenda mors eſſet, domi atque in patria mallem, quam in externis atque alienis locis. Hoc idem omnes, qui te diligunt, ſentiunt; quorum eſt magna, pro tuis maximis clariſſimis-

que virtutibus, multitudo. Habemus etiam rationem rei familiaris tuæ, quam diſſipari nolumus. Nam etſi nullam poteſt accipere injuriam, quæ futura perpetua ſit; propterea, quod neque is, qui tenet rempublicam, patietur, neque ipſa respublica; tamen impetum prædonum in tuas fortunas fieri nolo. Hi autem qui eſſent, auderem ſcribere, niſi te intelligere confiderem. Hic te unius ſollicitudines, unius etiam multæ & aſſiduæ lacrymæ C. Marcelli, fratris optimi, deprecantur: nos cura & dolore proximi ſumus; precibus tardiores, quod jus adeundi, cum ipſi deprecatione eguerimus, non habemus. Gratia tantum poſſumus, quantum victi: ſed tamen conſilio, ſtudio, Marcello non deſumus. A tuis reliquis non adhibemur: ad omnia parati ſumus. Vale.

M. T. C. S. D. M. MARCELLO.

(*Anno V. C. 707*).

8. NEQVE monere te audeo, præſtanti prudentia virum; nec confirmare, maximi animi hominem, unumque fortiſſimum; conſolari vero nullo modo. Nam ſi ea, quæ acciderunt, ita fers, ut audio, gratulari magis virtuti debeo, quam conſolari dolorem tuum.

ſin te tanta mala reipublicæ frangunt; non ita abundo ingenio, ut te conſoler, cum ipſe me non poſſim. Reliquum eſt igitur, ut tibi me in omni re eum præbeam præſtemque, ut ad omnia, quæ tui velint, ita adſim præſto, ut me non ſolum omnia debere tua cauſa, ſed ea quoque, etiam quæ non poſſim, putem. Illud vel tu me monuiſſe, vel cenſuiſſe puta, vel propter benevolentiam tacere non potuiſſe; ut, quod ego facio, tu quoque animum inducas; ſi ſit aliqua reſpublica, in ea te eſſe oportere, judicio hominum reque principem, neceſſitate cedentem tempori: ſin autem nulla ſit, hunc tamen aptiſſimum eſſe etiam ad exſulandum locum. Si enim libertatem ſequimur; qui locus hoc dominatu vacat? ſin qualemcumque locum, quæ eſt domeſtica ſede jucundior? Sed mihi crede, etiam is, qui omnia tenet, favet ingeniis: nobilitatem vero & dignitates hominum, quantum ei res & ipſius cauſa concedit, amplectitur. Sed plura, quam ſtatueram. Redeo ergo ad unum illud, me tuum eſſe, fore cum tuis, ſi modo erunt tui: ſi minus, me certe in omnibus rebus ſatis noſtræ conjunctioni, amorique facturum. Vale.

M. T. C. S. D. M. MARCELLO.

(*Anno V. C. 707*).

9. Etsi perpaucis ante diebus dederam Q. Mucio litteras ad te pluribus verbis ſcriptas, quibus declaraveram, quo te animo cenſerem eſſe oportere, & quid tibi faciendum arbitrarer; tamen, cum Theophilus, libertus tuus, proficiſceretur, cujus ego fidem erga te benevolentiamque perſpexeram, ſine meis litteris eum ad te venire nolui. Iisdem igitur te rebus etiam atque etiam hortor, quibus ſuperioribus litteris hortatus ſum, ut in ea republica, quæcumque eſt, quam primum velis eſſe. Multa videbis fortaſſe, quæ nolis; non plura tamen, quam audis quotidie. Non eſt porro tuum, uno ſenſu ſolum oculorum moveri; cum idem illud auribus percipias, quod etiam majus videri ſolet, minus laborare. At tibi ipſi dicendum erit aliquid, quod non ſentias; aut faciendum, quod non probes. Primum tempori cedere, id eſt, neceſſitati parere, ſemper ſapientis eſt habitum. deinde habet, ut nunc quidem eſt, id vitii res. Dicere fortaſſe quæ ſentias, non licet; tacere plane licet. Omnia enim delata ad unum ſunt. Is utitur conſilio, ne ſuorum qui-

dem, ſed ſuo. quod non multo ſecus fieret, ſi is rempublicam teneret, quem ſecuti ſumus. An, qui in bello, cum omnium noſtrûm conjunctum eſſe periculum ſuo cerneret, certorum hominum minime prudentium conſilio uteretur, eum magis communem cenſemus in victoria futurum fuiſſe, quam incertis rebus fuiſſet? & qui nec te conſule tuum ſapientiſſimum conſilium ſecutus eſſet, nec fratre tuo conſulatum ex auctoritate tua gerente, vobis auctoribus uti voluerit, nunc omnia tenentem noſtras ſententias deſideraturum cenſes fuiſſe? Omnia ſunt miſera in bellis civilibus: quæ majores noſtri ne ſemel quidem, noſtra ætas ſæpe jam ſenſit: ſed miſerius nihil, quam ipſa victoria; quæ etiamſi ad meliores venit, tamen eos ipſos ferociores impotentioresque reddit; ut, etiamſi natura tales non ſint, neceſſitate eſſe cogantur. Multa enim victori, eorum arbitrio, per quos vicit, etiam invito, facienda ſunt. An tu non videbas mecum ſimul, quam illa crudelis eſſet futura victoria? igitur tunc quoque patria careres, ne, quæ nolles, videres? Non, inquies. ego enim ipſe tenerem opes & dignitatem meam. At erat tuæ virtutis, in minimis tuas res ponere, de republica ve-

hementius laborare. Deinde, qui finis iſtius conſilii eſt? nam adhuc & factum tuum probatur, &, ut in tali re, etiam fortuna laudatur: factum, quod & initium belli neceſſario ſecutus ſis, & extrema ſapienter perſequi nolueris: fortuna, quod honeſto otio tenueris & ſtatum & famam dignitatis tuæ. Nunc vero nec locus tibi ullus dulcior eſſe debet patria; nec eam diligere minus debes, quod deformior eſt, ſed miſereri potius; nec eam multis claris viris orbatam privare etiam adſpectu tuo. Denique, ſi fuit magni animi, non eſſe ſupplicem victori; vide, ne ſuperbi ſit, aſpernari ejusdem liberalitatem: &, ſi ſapientis eſt, carere patria; duri, non deſiderare: &, ſi re publica non poſſis frui, ſtultum eſt, nolle privata. Caput eſt illud, ut, ſi iſta vita tibi commodior eſſe videatur, cogitandum tamen ſit, ne tutior non ſit. magna gladiorum eſt licentia: ſed in externis locis minor etiam ad facinus verecundia. Mihi ſalus tua tantæ curæ eſt, ut Marcello fratri tuo aut par, aut certe proximus ſim. Tuum eſt conſulere temporibus, & incolumitati, & vitæ, & fortunis tuis. Vale.

M. T. C. M. MARCELLO S. D.

(*Anno V. C. 708*).

10. Etsi nihil erat novi, quod ad te ſcriberem, magisque litteras tuas jam exſpectare incipiebam, vel te potius ipſum; tamen, cum Theophilus proficiſceretur, non potui nihil ei litterarum dare. Cura igitur, ut quam primum venias. venies enim, mihi crede, exſpectatus, neque ſolum nobis, id eſt, tuis, ſed prorſus omnibus. Venit enim mihi in mentem, ſubvereri interdum, ne te delectet tarda deceſſio. Quodſi nullum haberes ſenſum, niſi oculorum, prorſus tibi ignoſcerem, ſi quosdam nolles videre. ſed, cum leviora non multo eſſent, quæ audirentur, quam quæ viderentur; ſuſpicarer autem, multum intereſſe rei familiaris tuæ, te quam primum venire, idque in omnes partes valeret; putavi, ea de re te eſſe admonendum. Sed, quoniam, quid mihi placeret, oſtendi; reliqua tu, pro tua prudentia conſiderabis. Me tamen velim, quod ad tempus te exſpectemus, certiorem facias. Vale.

M. MARCELLVS M. CICERONI S. D.

(*Anno V. C. 707*).

II. Plvrimvm valuiſſe apud me tuam ſemper auctoritatem, cum in omni re, tum in hoc maxime negotio, potes exiſtimare. Cum mihi C. Marcellus, frater amantiſſimus mei, non ſolum conſilium daret, ſed precibus quoque me obſecraret; non prius mihi perſuadere potuit, quam tuis eſt effectum litteris, ut uterer veſtro potiſſimum conſilio. Res quemadmodum ſit acta, veſtræ litteræ mihi declarant. Gratulatio tua etſi eſt mihi probatiſſima, quod optimo ſit animo; tamen hoc mihi multo jucundius eſt, & gratius, quod in ſumma paucitate amicorum, propinquorum, ac neceſſariorum, qui vere meæ ſaluti faverent, te cupidiſſimum mei, ſingularemque mihi benevolentiam præſtitiſſe cognovi. Reliqua ſunt ejusmodi, quibus ego, quoniam hæc erant tempora, facile, & æquo animo carebam: hoc vero ejusmodi eſſe ſtatuo, ut ſine talium virorum & amicorum benevolentia, neque in adverſa, neque in ſecunda fortuna quisquam vivere poſſit. Itaque in hoc ego mihi gratulor. Tu vero ut intelligas, homini amiciſſimo te tribuiſſe officium, re tibi præſtabo. Vale.

SER. SVLPICIVS M. CICERONI S. D.

(*Anno V. C. 708*).

12. Etsi ſcio, non jucundiſſimum nuntium me vobis allaturum; tamen, quoniam caſus & natura in nobis dominatur, viſum eſt faciendum, quoquo modo res ſe haberet, vos certiores facere. A. d. x Kal. Jun. cum ab Epidauro Piræeum navi advectus eſſem, ibi Marcellum, collegam noſtrum, conveni, eumque diem ibi conſumſi, ut cum eo eſſem. Poſtero die, cum ab eo digreſſus eſſem eo conſilio, ut [ab Athenis] in Bœotiam irem, reliquamque jurisdictionem abſolverem; ille, uti ajebat, ſupra Maleas in Italiam verſus navigaturus erat. Poſtridie ejus diei, cum ab Athenis proficiſci in animo haberem, circiter hora decima noctis P. Poſtumius, familiaris ejus, ad me venit, & mihi nuntiavit, M. Marcellum, collegam noſtrum, poſt cœnæ tempus, a P. Magio Cilone, familiare ejus, pugione percuſſum eſſe, & duo vulnera accepiſſe, unum in ſtomacho, alterum in capite, ſecundum aurem: ſperare tamen, eum vivere poſſe. Magium ſeipſum interfeciſſe: poſtea ſe a Marcello ad me miſſum eſſe, qui hæc nuntiaret, & rogaret, uti medicos coge-

rem. Coëgi, & e veſtigio eo ſum profectus prima luce. Cum non longe a Piræeo abeſſem, puer Acidini obviam mihi venit cum codicillis; in quibus erat ſcriptum, paulo ante lucem Marcellum diem ſuum obiiſſe. Ita vir clariſſimus ab homine deterrimo acerbiſſima morte eſt affectus; & cui inimici propter dignitatem pepercerant, inventus eſt amicus, qui mortem afferret. Ego tamen ad tabernaculum ejus perrexi. inveni duos libertos, & pauculos ſervos. reliquos ajebant profugiſſe, metu perterritos, quod dominus eorum ante tabernaculum interfectus eſſet. Coactus ſum in eadem illa lectica, qua ipſe delatus eram, meisque lecticariis in urbem eum referre; ibique pro ea copia, quæ Athenis erat, funus ei ſatis amplum faciendum curavi. Ab Athenienſibus, locum ſepulturæ intra urbem ut darent, impetrare non potui, quod religione ſe impediri dicerent: neque tamen id antea cuiquam conceſſerant. Quod proximum fuit, uti, in quo vellemus gymnaſio, eum ſepeliremus, nobis permiſerunt. Nos in nobiliſſimo orbis terrarum gymnaſio Academiæ locum delegimus, ibique eum combuſſimus: poſteaque curavimus, ut iidem Athenienſes in eodem loco monumentum

marmoreum faciendum locarent? Ita, quæ noſtra officia fuerunt, pro collegio & propinquitate, & vivo & mortuo omnia ei præſtitimus. Vale. Datæ pridie Kalend. Jun. Athenis.

M. T. C. S. D. P. NIGIDIO FIGVLO.

(*Anno V. C. 707*).

13. QVAERENTI mihi jamdiu, quid ad te potiſſimum ſcriberem, non modo certa res nulla, ſed ne genus quidem litterarum uſitatum veniebat in mentem. Unam enim partem & conſuetudinem earum epiſtolarum, quibus ſecundis rebus uti ſolebamus, tempus eripuerat; perfeceratque fortuna, ne quid tale ſcribere poſſem, aut omnino cogitare. Relinquebatur triſte quoddam, & miſerum, & his temporibus conſentaneum genus litterarum. id quoque deficiebat me; in quo debebat eſſe aut promiſſio auxilii alicujus, aut conſolatio doloris tui. Quod pollicerer, non erat. ipſe enim pari fortuna abjectus, aliorum opibus caſus meos ſuſtentabam, ſæpiusque mihi veniebat in mentem queri, quod ita viverem, quam gaudere, quod viverem. Quamquam enim nulla me ipſum privatim pepulit inſignis injuria; nec

mihi quidquam tali tempore in mentem venit optare, quod non ultro mihi Cæſar detulerit; tamen nihilominus eis conficior curis, ut ipſum, quod maneam in vita, peccare me exiſtimem. Careo enim cum familiariſſimis multis, quos aut mors eripuit nobis, aut diſtraxit fuga; tum omnibus amicis, quorum benevolentiam nobis conciliarat per me quondam, te ſocio, defenſa respublica; verſorque in eorum naufragiis & bonorum direptionibus: nec audio ſolum, quod ipſum eſſet miſerum, ſed etiam video, quo nihil eſt acerbius, eorum fortunas diſſipari, quibus nos olim adjutoribus illud incendium exſtinximus: &, in qua urbe modo gratia, auctoritate, gloria floruimus, in ea nunc iis quidem omnibus caremus. Obtinemus ipſius Cæſaris ſummam erga nos humanitatem. ſed ea plus non poteſt, quam vis & mutatio omnium rerum atque temporum. Itaque orbus iis rebus omnibus, quibus & natura me, & voluntas, & conſuetudo aſſuefecerat; cum ceteris, ut quidem videor, tum mihi ipſe diſpliceo. Natus enim ad agendum ſemper aliquid dignum viro, nunc non modo agendi rationem nullam habeo, ſed ne cogitandi quidem: &, qui antea aut obſcuris hominibus,

aut etiam fontibus opitulari poteram, nunc P. Nigidio, uni omnium doctiſſimo & ſanctiſſimo, & maxima quondam gratia, mihi certe amiciſſimo, ne benigne quidem polliceri poſſum. Ergo hoc ereptum eſt litterarum genus. Reliquum eſt, ut conſoler, & afferam rationes, quibus te a moleſtiis coner abducere. At ea quidem facultas vel tui, vel alterius conſolandi, in te ſumma eſt, ſi umquam in ullo fuit. Itaque eam partem, quæ ab exquiſita quadam ratione & doctrina proficiſcitur, non attingam; tibi totam relinquam. Quid ſit forti & ſapienti homine dignum, quid gravitas, quid altitudo animi, quid acta tua vita, quid ſtudia, quid artes, quibus a pueritia floruiſti, a te flagitent, tu videbis. Ego, quod intelligere, & ſentire, quia ſum Romæ, & quia curo attendoque, poſſum, id tibi affirmo: te in iſtis moleſtiis, in quibus es hoc tempore, non diutius futurum; in iis autem, in quibus etiam nos ſumus, fortaſſe ſemper fore. Videor mihi perſpicere primum ipſius animum, qui plurimum poteſt, propenſum ad ſalutem tuam. Non ſcribo hoc temere. Quo minus familiaris ſum, hoc ſum ad inveſtigandum curioſior. Quo facilius, quibus eſt iratior, reſpondere

triſtius poſſit, hoc eſt adhuc tardior ad te moleſtia liberandum. Familiares vero ejus, & ii quidem, qui illi jucundiſſimi ſunt, mirabiliter de te & loquuntur, & ſentiunt. Accedit eodem vulgi voluntas, vel potius conſenſus omnium. etiam illa, quæ minimum nunc quidem poteſt, ſed poſſit neceſſe eſt, respublica, quascumque vires habebit, ab iis ipſis, quibus tenetur, de te propediem (mihi crede) impetrabit. Redeo igitur ad id, ut jam tibi etiam pollicear aliquid, quod primo omiſeram. Nam & complectar ejus familiariſſimos, qui me admodum diligunt, multumque mecum ſunt; & in ipſius conſuetudinem, quam adhuc meus pudor mihi clauſit, inſinuabo; & certe omnes vias perſequar, quibus putabo ad id, quod volumus, pervenire poſſe. In hoc toto genere plura faciam, quam ſcribere audeo: cetera, quæ tibi a multis prompta eſſe certo ſcio, a me ſunt paratiſſima. nihil in re familiari mea eſt, quod ego meum malim eſſe, quam tuum. Hac de re, & de hoc genere toto, hoc ſcribo parcius, quod te, id quod ipſe confido, ſperare malo eſſe uſurum tuis. Extremum illud eſt, ut te orem & obſecrem, animo ut maximo ſis; nec ea ſolum memineris, quæ ab aliis

magnis

magnis viris accepiſti, ſed illa etiam, quæ ipſe ingenio ſtudioque peperiſti. Quæ ſi colliges; & ſperabis omnia optime, &, quæ accident, qualiacumque erunt, ſapienter feres. Sed hæc tu melius, vel optime omnium. Ego, quæ pertinere ad te intelligam, ſtudioſiſſime omnia diligentiſſimeque curabo; tuorumque triſſimo meo tempore meritorum erga me memoriam conſervabo. Vale.

M. T. C. S. D. CN. PLANCIO.
(*Anno V. C. 707*).

14. BINAS a te accepi litteras, Corcyræ datas; quarum alteris mihi gratulabare, quod audiſſes, me meam priſtinam dignitatem obtinere; alteris dicebas te velle, quæ egiſſem, bene & feliciter evenire. Ego autem, ſi dignitas eſt bene de republica ſentire, & bonis viris probare quod ſentias; obtineo dignitatem meam. ſin autem in eo dignitas eſt, ſi, quod ſentias, aut re efficere poſſis, aut denique libera oratione defendere, ne veſtigium quidem ullum eſt reliquum nobis dignitatis; agiturque præclare, ſi nosmetipſos regere poſſumus, ut ea, quæ partim jam adſunt, partim impendent,

moderate feramus: quod eſt difficile in ejuſmodi bello, cujus exitus ex altera parte cædem oſtentat, ex altera ſervitutem. Quo in periculo nonnihil me conſolatur, cum recordor, hæc me tum vidiſſe, cum ſecundas etiam res noſtras, non modo adverſas, pertimeſcebam, videbamque, quanto periculo de jure publico diſceptaretur armis. quibus, ſi viciſſent ii, ad quos ego pacis ſpe, non belli cupiditate adductus acceſſeram; tamen intelligebam, & iratorum hominum, & cupidorum, & inſolentium, quam crudelis eſſet futura victoria: ſin autem victi eſſent, quantus interitus eſſet futurus civium, partim ampliſſimorum, partim etiam optimorum; qui me hæc prædicentem, atque optime conſulentem ſaluti ſuæ, malebant nimium timidum, quam ſatis prudentem exiſtimari. Quod autem mihi de eo, quod egerim, gratularis; te ita velle certo ſcio: ſed ego tam miſero tempore nihil novi conſilii cepiſſem, niſi in reditu meo nihilo meliores res domeſticas, quam rempublicam, offendiſſem. Quibus enim, pro meis immortalibus beneficiis, cariſſima mea ſalus & meæ fortunæ eſſe debebant; cum propter eorum ſcelus nihil mihi intra meos parietes tutum, nihil

inſidiis vacuum viderem, novarum me neceſſitudinum fidelitate contra veterum perfidiam muniendum putavi. Sed de noſtris rebus ſatis, etiam nimium multa. De tuis velim, ut eo ſis animo, quo debes eſſe, id eſt, ut ne quid tibi præcipue timendum putes. Si enim ſtatus erit aliquis civitatis, quicumque erit, te omnium periculorum video expertem fore. Nam alteros tibi jam placatos eſſe intelligo; alteros numquam iratos fuiſſe. De mea autem in te voluntate ſic velim judices, me, quibuscumque rebus opus eſſe intelligam, quamquam videam, qui ſim hoc tempore, & quid poſſim, opera tamen & conſilio, ſtudio quidem certe, rei, famæ, ſaluti tuæ præſto futurum. Tu velim & quid agas, & quid acturum te putes, facias me quam diligentiſſime certiorem. Vale.

M. T. C. S. D. CN. PLANCIO.

(*Anno V. C. 707*).

15. Accepi perbreves tuas litteras, quibus id, quod ſcire cupiebam, cognoſcere non potui; cognovi autem id, quod mihi dubium non fuit. nam quam fortiter ferres communes miſerias, non intellexi; quam me

amares, facile perſpexi: ſed hoc ſciebam. illud ſi ſciſſem, ad id meas litteras accommodaviſſem. Sed tamen etſi antea ſcripſi, quæ exiſtimavi ſcribi oportere; tamen hoc tempore breviter commonendum putavi, ne quo periculo te proprio exiſtimares eſſe: in magno omnes, ſed tamen in communi ſumus. Quare non debes aut propriam fortunam, & præcipuam poſtulare, aut communem recuſare. Quapropter eo animo ſimus inter nos, quo ſemper fuimus. Quod de te ſperare, de me præſtare poſſum. Vale.

M. TVLLII CICERONIS EPISTOLARVM

LIBER V.

AD

Q. METELLVM ET CETEROS.

Q. METELLVS, Q. F. CELER PROCOS. S. D. M. T. CICERONI.

(*Anno V. C. 691*).

1. SI vales, bene eſt. Exiſtimaram pro mutuo inter nos animo, & pro reconciliata gratia, nec abſentem ludibrio læſum iri, nec Metellum fratrem, ob dictum, capite ac fortunis per te oppugnatum iri. quem ſi parum pudor ipſius defendebat; debebat vel familiæ noſtræ dignitas, vel meum ſtudium erga vos remque publicam, ſatis ſublevare. Nunc video illum circumventum; me deſertum, a quibus minime conveniebat. Itaque in luctu & ſqualore ſum, qui provinciæ, qui exercitui præſum, qui bellum gero. Quæ quoniam nec ratione, nec majorum noſtrorum clementia,

adminiſtraſtis, non erit mirandum, ſi vos pœnitebit. Te tam mobili in me meosque eſſe animo non ſperabam. Me interea nec domeſticus dolor, nec cujusquam injuria a republica abducet. Vale.

M. T. M. F. C. Q. METELLO Q. F. CELERI PROCOS. S. D.

(*Anno V. C. 691*).

2. SI tu, exercitusque valetis, bene eſt. Scribis ad me, te exiſtimaſſe, pro mutuo inter nos animo, & pro reconciliata gratia, numquam te a me ludibrio læſum iri. Quod cujusmodi ſit, ſatis intelligere non poſſum: ſed tamen ſuſpicor, ad te eſſe allatum, me, in ſenatu, cum diſputarem, permultos eſſe, qui rempublicam a me conſervatam dolerent, dixiſſe: a te propinquos tuos, quibus negare non potuiſſes, impetraſſe, ut ea, quæ ſtatuiſſes tibi in ſenatu de mea laude eſſe dicenda, reticeres. Quod cum dicerem, illud adjunxi, mihi tecum ita diſpertitum officium fuiſſe in reipublicæ ſalute retinenda, ut ego urbem a domeſticis inſidiis & ab inteſtino ſcelere, tu Italiam & ab armatis hoſtibus & ab occulta conjuratione defenderes: atque hanc noſtram tanti & tam præclari muneris ſocietatem a

tuis propinquis labefactatam: qui, cum tu a me rebus ampliſſimis atque honorificentiſſimis ornatus eſſes, timuiſſent, ne qua mihi pars abs te voluntatis mutuæ tribueretur. Hoc in ſermone, cum a me exponeretur, quæ mea exſpectatio fuiſſet orationis tuæ, quantoque in errore verſatus eſſem; viſa eſt oratio non injucunda; & mediocris quidam eſt riſus conſecutus, non in te, ſed magis in errorem meum; & quod me abs te cupiſſe laudari, aperte atque ingenue confitebar. Jam hoc non poteſt in te non honorifice eſſe dictum, me in clariſſimis meis atque ampliſſimis rebus tamen aliquod teſtimonium tuæ vocis habere voluiſſe. Quod autem ita ſcribis, *pro mutuo inter nos animo;* quid tu exiſtimes eſſe in amicitia mutuum, neſcio. equidem hoc arbitror, cum par voluntas accipitur & redditur. Ego, ſi hoc dicam, me tua cauſa prætermiſiſſe provinciam, tibi ipſe levior videar eſſe. meæ enim rationes ita tulerunt; atque ejus mei conſilii majorem in dies ſingulos fructum voluptatemque capio. Illud dico, me, ut primum in concione provinciam depoſuerim, ſtatim, quemadmodum eam tibi traderem, cogitare cœpiſſe. Nihil dico de ſortitione veſtra; tantum te ſuſpicari volo, nihil in ea

re per collegam meum, me inſciente, eſſe factum. Recordare cetera: quam cito ſenatum illo die, facta ſortitione, coëgerim: quam multa de te verba fecerim, cum tu ipſe mihi dixiſti, orationem meam non ſolum in te honorificam, ſed etiam in collegas tuos contumelioſam fuiſſe. Jam illud ſenatus conſultum, quod eo die factum eſt, ea præſcriptione eſt, ut, dum id exſtabit, officium meum in te obſcurum eſſe non poſſit. Poſtea vero, quam profectus es, velim recordere, quæ ego de te in ſenatu egerim; quæ in concionibus dixerim; quas ad te litteras miſerim. Quæ cum omnia collegeris, tu ipſe velim judices, ſatisne videatur his omnibus rebus tuus adventus, cum proxime Romam veniſti, mutuo reſpondiſſe. Quod ſcribis d *reconciliata noſtra gratia*, non intelligo, c reconciliatam eſſe dicas, quæ numquam i minuta eſt. Quod ſcribis, non oportuiſſe tellum, fratrem tuum, *ob dictum* a me pugnari; primum, hoc velim exiſtimes mum mihi iſtum tuum vehementer p & fraternam plenam humanitatis ac voluntatem: deinde, ſi qua ego in tuo, reipublicæ cauſa, reſtiterim ignoſcas. Tam enim ſum amicus r

quam qui maxime. Si vero meam ſalutem contra illius impetum in me crudeliſſimum defenderim; ſatis habeas, nihil me etiam tecum de tui fratris injuria conqueri. quem ego cum comperiſſem, omnem ſui tribunatus conatum in meam perniciem parare atque meditari; egi cum Claudia, uxore tua, & cum veſtra ſorore Mucia, cujus erga me ſtudium, pro Cn. Pompeji neceſſitudine, multis in rebus perſpexeram, ut eum ab illa injuria deterrerent. Atque ille, quod te audiſſe certo ſcio, pridie Kalendas Januarias, qua injuria nemo umquam in aliquo magiſtratu improbiſſimus civis affectus eſt, ea me conſulem affecit, cum rempublicam conſervaſſem, atque abeuntem magiſtratu concionis habendæ poteſtate privavit: cujus injuria mihi tamen honori ſummo fuit. Nam cum ille mihi nihil, niſi ut jurarem, permitteret; magna voce juravi veriſſimum pulcherrimumque jusjurandum; quod populus idem magna voce me vere juraſſe juravit. Hac accepta tam inſigni injuria, tamen illo ipſo die miſi ad Metellum communes amicos, qui agerent cum eo, ut de illa mente deſiſteret. quibus ille reſpondit, ſibi non eſſe integrum. etenim paulo ante in concione dixerat, ei, qui in alios

animadvertiſſet indicta cauſa, dicendi ip[...] teſtatem fieri non oportere. Hominem [...] vem & civem egregium! qui, qua pœna[...] natus, conſenſu bonorum omnium, eos [...] cerat, qui urbem incendere, & magiſtra[...] ac ſenatum trucidare, bellum maximum co[...] flare voluiſſent, eadem dignum judicaret eu[...] qui curiam cæde, urbem incendiis, Italia[...] bello liberaſſet. Itaque ego Metello, fra[...] tuo, præſenti reſtiti. Nam in ſenatu Kalend[...] Januariis ſic cum eo de republica diſputav[...] ut ſentiret, ſibi cum viro forti & conſtan[...] eſſe pugnandum. Ante diem tertium No[...] Januar. cum agere cœpiſſet, tertio quoq[...] verbo orationis ſuæ me appellabat, mihi m[...] nabatur: neque illi quidquam deliberati[...] fuit, quam me, quacumque ratione poſſet, n[...] judicio, neque diſceptatione, ſed vi at[...] impreſſione evertere. Hujus ego temer[...] ſi virtute atque animo non reſtitiſſem; [...] eſſet, qui me in conſulatu non caſu [...] exiſtimaret, quam conſilio fortem fuiſſ[...] ſi tu Metellum cogitare de me neſciſ[...] exiſtimare, te maximis de rebus a [...] celatum: ſin autem aliquid imperti[...] conſilii; lenis a te & facilis exiſtim[...] qui nihil tecum de his ipſis rebus e[...]

Et, ſi intelligis, non me dicto Metelli, ut ſcribis, ſed conſilio ejus, animoque in me inimiciſſimo eſſe commotnm; cognoſce nunc humanitatem meam; ſi humanitas appellanda eſt in acerbiſſima injuria remiſſio animi ac diſſolutio. Nulla eſt a me umquam ſententia dicta in fratrem tuum: quotiescumque aliquid eſt actum, ſedens iis aſſenſi, qui mihi leniſſime ſentire viſi ſunt. Addam & illud etiam, quod jam ego curare non debui, ſed tamen fieri non moleſte tuli, atque etiam, ut ita fieret, pro mea parte adjuvi, ut ſenatus conſulto meus inimicus, quia tuus frater erat, ſublevaretur. Quare non ego oppugnavi fratrem tuum, ſed fratri tuo repugnavi; nec in te, ut ſcribis, *animo fui mobili*, ſed ita ſtabili, ut in mea erga te voluntate, etiam deſertus ab officiis tuis, permanerem. Atque hoc ipſo tempore tibi, pæne minitanti nobis per litteras, hoc reſcribo atque reſpondeo: Ego dolori tuo non ſolum ignoſco, ſed ſummam etiam laudem tribuo. meus enim me ſenſus, quanta vis fraterni ſit amoris, admonet. A te peto, ut tu quoque æquum te judicem dolori meo præbeas: ſi acerbe, ſi crudeliter, ſi ſine cauſa ſum a tuis oppugnatus, ut ſtatuas, mihi non modo non cedendum,

ſed etiam tuo atque exercitus tui auxilio, in ejusmodi cauſa, utendum fuiſſe. Ego te mihi ſemper amicum eſſe volui: me ut tibi amiciſſimum eſſe intelligeres, laboravi. maneo in voluntate, &, quoad voles tu, permanebo; citiusque amore tui fratrem tuum odiſſe deſinam, quam illius odio quidquam de noſtra benevolentiâ detraham. Vale.

Q. METELLVS NEP. S. D. M. T. C.
(Anno V. C. 697).

3. Hominis importuniſſimi contumeliæ quibus crebris concionibus me onerat, tu erga me officiis leniuntur, &, ut ſunt levi ab ejusmodi homine, a me deſpiciuntur; l benterque, commutata perſona, te mihi f tris loco eſſe duco. De illo ne meminiſſe dem volo; tametſi bis eum invitum ſe De meis rebus, ne vobis multitudine rarum moleſtior eſſem, ad Lollium pe de rationibus provinciæ quid vellem is vos doceret & commonefaceret. S velim priſtinam tuam erga me v conſerves. Vale.

M. C. S. D. Q. METELLO NEPOTI COS.

(*Anno V. C. 696*).

4. LITTERAE Quinti fratris, & T. Pomponii, neceſſarii mei, tantum ſpei dederant, ut in te non minus auxilii, quam in tuo collega mihi conſtitutum fuerit. Itaque litteras ad te ſtatim miſi; per quas, ut fortuna poſtulabat, & gratias tibi egi, & de reliquo tempore auxilium petii. Poſtea mihi non tam meorum litteræ, quam ſermones eorum, qui hoc iter faciebant, animum tuum immutatum ſignificabant. quæ res fecit, ut tibi litteris obſtrepere non auderem. Nunc mihi Quintus, frater meus, mitiſſimam tuam orationem, quam in ſenatu habuiſſes, perſcripſit; qua inductus, ad te ſcribére ſum conatus, & abs te, quantum tua fert voluntas, peto, quæſoque, ut tuos mecum ſerves potius, quam propter arrogantem crudelitatem tuorum me oppugnes. Tu tuas inimicitias ut reipublicæ donares, te viciſti; alienas ut contra rempublicam confirmes, adduceris? Quodſi mihi tua clementia opem tuleris, omnibus in rebus me fore in tua poteſtate, tibi confirmo: ſin mihi neque magiſtratum, neque ſenatum, neque populum auxiliari, propter

eam vim, quæ me cum republica vicit, licuerit; vide, ne, cum velis revocare tempus omnium conſervandorum, cum qui ſervetur non erit, non poſſis. Vale.

M. C. S. D. C. ANTONIO, M. F. IMPERATORI.

(*Anno V. C. 691*).

5. Etsi ſtatueram nullas ad te litteras mittere, niſi commendatitias; non quo eas intelligerem ſatis apud te valere, ſed ne iis, qui me rogarent, aliquid de noſtra conjunctione imminutum eſſe oſtenderem; tamen, cum T. Pomponius, homo omnium meorum in te ſtudiorum & officiorum maxime conſcius, tui cupidus, noſtri amantiſſimus, ad te proficiſceretur; aliquid mihi ſcribendum putavi; præſertim cum aliter ipſi Pomponio ſatisfacere non poſſem. Ego ſi abs te ſumma officia deſiderem, mirum nemini videri debeat. omnia enim a me in te profecta ſunt, quæ ad tuum commodum, quæ ad honorem, quæ ad dignitatem pertinerent. Pro iis rebus nullam mihi abs te relatam eſſe gratiam, tu es optimus teſtis: contra etiam eſſe aliquid abs te profectum, ex multis audivi. nam comperiſſe me, non audeo dicere, ne forte

id ipſum verbum ponam, quod abs te ajunt falſo in me ſolere conferri. Sed ea, quæ ad me delata ſunt, malo te ex Pomponio, cui non minus moleſta fuerunt, quam ex meis litteris, cognoſcere. Meus in te animus quam ſingulari officio fuerit, & ſenatus, & populus Romanus teſtis eſt: tu quam gratus erga me fueris, ipſe exiſtimare potes: quantum mihi debeas, ceteri exiſtiment. Ego quæ tua cauſa antea feci, voluntate ſum adductus, poſteaque conſtantia. Sed reliqua, mihi crede, multo majus meum ſtudium, majoremque gravitatem & laborem deſiderant. Quæ ego ſi non profundere ac perdere videbor; omnibus meis viribus ſuſtinebo. ſin autem ingrata eſſe ſentiam; non committam, ut tibi ipſe inſanire videar. Ea, quæ ſint, & cujusmodi, poteris ex Pomponio cognoſcere. Atque ipſum tibi Pomponium ita commendo, ut, quamquam ipſius cauſa confido te facturum eſſe omnia; tamen abs te hoc petam, ut, ſi quid in te reſidet amoris erga me, id omne in Pomponii negotio oſtendas. Hoc mihi nihil gratius facere potes. Vale.

M. C. S. D. P. SEXTIO, L. F. P
QVAESTORI.

(*Anno V. C. 692*).

6. Cvm ad me Decius, librarius, ve
egiſſetque mecum, ut operam darem,
hoc tempore ſuccederetur; quamquam
hominem frugi & tibi amicum exiſtima
tamen, quod memoria tenebam, cuju
ad me litteras antea miſiſſes, non fati
didi homini [prudenti], tam valde eff
tatam voluntatem tuam. Sed poſteaqu
Cornelia tua Terentiam convenit, &
cum Q. Cornelio locutus ſum; adhibu
gentiam, quotiescumque ſenatus fuit, u
eſſem, plurimumque in eo negotii habu
Q. Fufium, tribunum plebis, & cetero
quos tu ſcripſeras, cogerem potius mih
dere, quam tuis litteris. Omnino res t
menſem Januarium rejecta erat, ſed
obtinebatur. Ego tua gratulatione c
tus, quod ad me pridem ſcripſeras,
bene evenire, quod de Craſſo dom
ſem; emi eam ipſam domum quir
cies, aliquanto poſt tuam gratulat
que nunc me ſcito tantum haber
ut cupiam conjurare, ſi quisp

ſed partim odio inducti me excludunt, & aperte vindicem conjurationis oderunt; partim non credunt, & a me inſidias metuunt: nec putant ei nummos deeſſe poſſe, qui ex obſidione fœneratores exemerit. Omnino ſemiſſibus magna copia eſt. ego autem meis rebus geſtis hoc ſum aſſecutus, ut bonum nomen exiſtimer. Domum tuam atque ædificationem omnem perſpexi, & vehementer probavi. Antonium, etſi ejus in me officia omnes deſiderant, tamen in ſenatu graviſſime ac diligentiſſime defendi; ſenatumque vehementer oratione mea atque auctoritate commovi. Tu ad me velim litteras crebrius mittas. Vale.

M. T. M. F. CICERO S. D. CN. POMPEJO CN. F. MAGNO, IMPERATORI.

(*Anno V. C. 691*).

7. SI tu exercitusque valetis, bene eſt: ego valeo. Ex litteris tuis, quas publice miſiſti, cepi una cum omnibus incredibilem voluptatem. tantam enim ſpem otii oſtendiſti, quantam ego ſemper omnibus, te uno fretus, pollicebar. Sed hoc ſcito, tuos veteres hoſtes, novos amicos, vehementer litteris perculſos, atque ex magna ſpe deturbatos, ja-

cere. Ad me autem litteras, quas miſiſti, quamquam exiguam ſignificationem tuæ erga me voluntatis habebant, tamen mihi ſcito jucundas fuiſſe. nulla enim re tam lætari ſoleo, quam meorum officiorum conſcientia; quibus ſi quando non mutue reſpondetur, apud me plus officii reſidere facillime patior. Illud non dubito, quin, ſi te mea ſumma erga te ſtudia parum mihi adjunxerint, respublica nos inter nos conciliatura, conjunƈturaque ſit. Ac, ne ignores, quid ego in tuis litteris deſiderarim; ſcribam aperte, ſicut & mea natura, & noſtra amicitia poſtulat. Res eas geſſi, quarum aliquam in tuis litteris, & noſtræ neceſſitudinis & reipublicæ cauſa, gratulationem exſpeƈtavi; quam ego abs te prætermiſſam eſſe arbitror, quod vererere, ne cujus animum offenderes. Sed ſcito, ea, quæ nos pro ſalute patriæ geſſimus, orbis terræ judicio ac teſtimonio comprobari. Quæ, cum veneris, tanto conſilio, tantaque animi magnitudine a me geſta eſſe cognoſces, ut tibi multo majori, quam Africanus fuit, me non multo minorem, quam Lælium, facile & in republica & in amicitia adjunƈtum eſſe patiare. Vale.

M. T. C. M. LICINIO P. F. CRASSO S. D.

(*Anno V. C. 699*).

8. QVANTVM meum ſtudium exſtiterit dignitatis tuæ, vel tuendæ, vel etiam augendæ, non dubito, quin ad te omnes tui ſcripſerint. Non enim fuit aut mediocre, aut obſcurum, aut ejusmodi, quod ſilentio poſſet præteriri. Nam & cum conſulibus, & cum multis conſularibus tanta contentione decertavi, quanta numquam antea ulla in cauſa; ſuſcepique mihi perpetuam propugnationem pro omnibus ornamentis tuis; veterique noſtræ neceſſitudini jamdiu debitum, ſed multa varietate temporum interruptum officium cumulate reddidi. Neque mehercule umquam mihi tui aut colendi aut ornandi voluntas defuit; ſed quædam peſtes hominum, laude aliena dolentium, & te nonnumquam a me alienarunt, & me aliquando immutarunt tibi. Sed exſtitit tempus optatum mihi magis, quam ſperatum, ut, florentiſſimis tuis rebus, mea perſpici poſſet & memoria noſtræ voluntatis, & amicitiæ fides. Sum enim conſecutus, non modo ut domus tua tota, ſed ut cuncta civitas me tibi amiciſſimum eſſe cognoſceret. Itaque & præſtantiſſima omnium

feminarum, uxor tua, & eximia pietate, virtute, gratia tui Craſſi, meis conſiliis, monitis, ſtudiis, actionibusque nituntur; & ſenatus populusque Romanus intelligit, tibi abſenti nihil eſſe tam promtum, aut tam paratum, quam in omnibus rebus, quæ ad te pertineant, operam, curam, diligentiam, auctoritatem meam. Quæ ſint acta, quæque agantur, domeſticorum tibi litteris declarari puto. De me ſic exiſtimes, ac tibi perſuadeas vehementer velim, non me repentina aliqua voluntate, aut fortuito, ad tuam amplitudinem meis officiis amplectendam incidiſſe; ſed, ut primum forum attigerim, ſpectaſſe ſemper, ut tibi poſſem quam maxime eſſe conjunctus. Quo quidem ex tempore, memoria teneo, neque meam tibi obſervantiam, neque mihi tuam ſummam benevolentiam, ac liberalitatem defuiſſe. Si quæ interciderunt, non tam re, quam ſuſpicione, violata; ea cum fuerint & falſa & inania, ſint evulſa ex omni memoria vitaque noſtra. Is enim tu vir es, & eum me eſſe cupio, ut, quoniam in eadem reipublicæ tempora incidimus, conjunctionem amicitiamque noſtram utrique noſtrum laudi ſperem fore. Quamobrem tu, quantum tuo

judicio tribuendum eſſe nobis putes, ſtatues ipſe; &, ut ſpero, ſtatues ex noſtra dignitate. Ego vero tibi profiteor atque polliceor eximium & ſingulare meum ſtudium in omni genere officii, quod ad honeſtatem & gloriam tuam ſpectet. in quo, etiamſi multi mecum contendent, tamen, cum reliquis omnibus, tum Craſſis tuis judicibus, omnes facile ſuperabo: quos quidem ego ambo unice diligo; ſed in Marco benevolentia impari. hoc magis ſum Publio deditus, quód me, quamquam a pueritia ſua ſemper, tamen hoc tempore maxime, ſicut alterum parentem, & obſervat, & diligit. Has litteras velim exiſtimes fœderis habituras eſſe vim, non epiſtolæ, meque ea, quæ tibi promitto ac recipio, ſanctiſſime eſſe obſervaturum, diligentiſſimeque facturum. Quæ a me ſuſcepta defenſio eſt, te abſente, dignitatis tuæ, in ea jam ego, non ſolum amicitiæ noſtræ, ſed etiam conſtantiæ meæ cauſa, permanebo. Quamobrem ſatis eſſe hoc tempore arbitratus ſum, hoc ad te ſcribere; me, ſi quid ipſe intelligerem, aut ad voluntatem, aut ad commodum, aut ad amplitudinem tuam pertinere, mea ſponte id eſſe facturum: ſin autem quippiam aut a te eſſem admonitus, aut a

tuis, effecturum, ut intelligeres, nihil neque te ſcripſiſſe, neque quemquam tuorum fruſtra ad me detuliſſe. Quamobrem velim ita & ipſe ad me ſcribas de omnibus minimis, maximis, mediocribusque rebus, ut ad hominem amiciſſimum; & tuis præcipias, ut opera, conſilio, auctoritate, gratia mea ſic utantur in omnibus, publicis, privatis, forenſibus, domeſticis, tuis, amicorum, hoſpitum, clientium tuorum negotiis, ut, quoad ejus fieri poſſit, præſentiæ tuæ deſiderium meo labore minuatur. Vale.

VATINIVS IMP. CICERONI SVO S. D.

(*Anno V. C. 708*).

9. SI vales, bene eſt: ego valeo. Si tuam conſuetudinem in patrociniis tuendis ſervas, P. Vatinius cliens advenit, qui pro ſe cauſam dicier vult. Non, puto, repudiabis in honore, quem in periculo recepiſti. Ego autem, quem potius adoptem, aut invocem, quam illum, quo defendente vincere didici? An verear, ne, qui potentiſſimorum hominum conſpirationem neglexerit pro mea ſalute, is, pro honore meo, puſillorum ac malevolorum obtrectationes & invidias non proſternat atque obterat? Quare, ſi me, ſicu

ſoles, amas, ſuſcipe me totum; atque hoc, quidquid eſt oneris ac muneris, pro mea dignitate tibi tuendum ac ſuſtinendum puta. Scis, meam fortunam, neſcio quomodo, facile obtrectatores invenire, non meo quidem, mehercules, merito; ſed quanti id refert, ſi tamen fato neſcio quo accidit? Si quis forte fuerit, qui noſtræ dignitati obeſſe velit, peto a te, ut tuam conſuetudinem & liberalitatem in me abſente defendendo mihi præſtes. Litteras ad ſenatum de rebus noſtris geſtis, quo exemplo miſeram, infra tibi perſcripſi. Dicitur mihi tuus ſervus anagnoſtes fugitivus cum Vardæis eſſe: de quo tu mihi nihil mandaſti: ego tamen, terra marique ut conquireretur, præmandavi: & profecto tibi illum reperiam, niſi ſi in Dalmatiam aufugerit. & inde tamen aliquando eruam. Tu nos fac ames. Vale. A. d. V Idus Quintiles, ex caſtris, Narona.

P. VATINIVS CICERONI SVO S. D.

(*Anno V. C. 708*).

10. SI vales, bene eſt: ego quidem valeo. De Dionyſio tuo adhuc nihil extrico; & eo minus, quod me frigus Dalmaticum, quod illinc ejecit, etiam hic refrigeravit. Sed ta-

men non deſiſtam, quin illum aliquando eruam. Sed tu omnia mihi dura imperas. De Catilio neſcio quid ad me ſcripſiſti deprecationis diligentiſſimæ. Apage te cum noſtro Sexto Servilio. nam mehercule ego illum quoque amo. ſed hujusmodi vos clientes, hujusmodi cauſas recipitis? hominem unum omnium crudeliſſimum, qui tot ingenuos, matresfamilias, cives Romanos occidit, arripuit, diſperdidit, regiones vaſtavit? Simius, non ſemiſſis homo, contra me arma tulit, & eum bello cepi. Sed tamen, mi Cicero, quid facere poſſum? Omnia, mehercule, cupio, quæ tu mihi imperas. Meam animadverſionem & ſupplicium, quo uſurus eram in eum, quem cepiſſem, remitto tibi & condono. Quid illis reſpondere poſſum, qui ſua bona direpta, naves expugnatas, fratres, liberos, parentes occiſos, actiones expoſtulant? Si mehercules Appii os haberem, in cujus locum ſuffectus ſum, tamen hoc ſuſtinere non poſſem. Quid ergo eſt? faciam omnia ſedulo, quæ te ſciam velle. Defenditur a Q. Voluſio, tuo diſcipulo; ſi forte ea res poterit adverſarios fugare. in eo maxima ſpes eſt. Nos, ſi quid erit iſtic opus, defendes. Cæſar adhuc mihi injuriam facit: de

meis ſupplicationibus, & rebus geſtis Dalmaticis adhuc non refert: quaſi vero non juſtiſſimi triumphi in Dalmatia res geſſerim. Nam ſi hoc exſpectandum eſt, dum totum bellum conficiam; viginti oppida ſunt Dalmatiæ antiqua; quæ ipſa ſibi adſciverunt amplius ſexaginta. hæc niſi omnia expugno, ſi mihi ſupplicationes non decernuntur, longe alia conditione ego ſum, ac ceteri imperatores.

* * *

Ego poſt ſupplicationes mihi decretas in Dalmatiam profectus ſum: ſex oppida vi oppugnando cepi. unum hoc, quod erat maximum, quater a me jam captum. quatuor enim turres & quatuor muros cepi, & arcem eorum totam; ex qua me nives, frigora, imbres detruſerunt: indigneque, mi Cicero, oppidum captum, & bellum jam confectum relinquere ſum coactus. Quare te rogo, ſi opus erit, ad Cæſarem meam cauſam agas, meque tibi in omnes partes defendendum putes; hoc exiſtimans, neminem te tui amantiorem habere. Vale. Data Non. Decembribus, Narona.

M. T. C. P. VATINIO IMPERATORI S. D.

(*Anno V. C. 708*).

11. GRATA tibi mea eſſe officia non miror. cognovi enim te gratiſſimum omnium; idque numquam deſtiti prædicare. nec enim tu mihi habuiſti modo gratiam, verum etiam cumulatiſſime retuliſti. Quamobrem reliquis tuis rebus omnibus, pari me ſtudio erga te & eadem voluntate cognoſces. Quod mihi feminam primariam, Pompejam, uxorem tuam, commendas; cum Sura noſtro ſtatim tuis litteris lectis locutus ſum, ut ei meis verbis diceret, ut, quidquid opus eſſet, mihi denuntiaret: me omnia, quæ ea vellet, ſummo ſtudio curaque facturum: itaque faciam, eamque, ſi opus eſſe videbitur, ipſe conveniam. Tu tamen ei velim ſcribas, ut nullam rem, neque tam magnam, neque tam parvam putet, quæ mihi aut difficilis, aut parum me digna videatur. Omnia, quæ in tuis rebus agam, & non laborioſa mihi, & honeſta videbuntur. De Dionyſio, ſi me amas, confice. quamcumque ei fidem dederis, præſtabo. Si vero improbus fuerit, ut eſt; duces eum [captivum] in triumpho.

Dalmatis dii male faciant, qui tibi moleſti ſunt. Sed, ut ſcribis, brevi capientur, & illuſtrabunt res tuas geſtas. ſemper enim habiti ſunt bellicoſi. Vale.

M. C. S. D. L. LVCCEJO Q. F.
(*Anno V. C. 697*).

12. CORAM me tecum eadem hæc agere ſæpe conantem deterruit pudor quidam, pæne ſubruſticus; quæ nunc expromam abſens audacius. epiſtola enim non erubeſcit. Ardeo cupiditate incredibili, neque, ut ego arbitror, reprehendenda, nomen ut noſtrum ſcriptis illuſtretur & celebretur tuis. Quod etſi mihi ſæpe oſtendis te eſſe facturum; tamen ignoſcas velim huic feſtinationi meæ. Genus enim ſcriptorum tuorum, etſi erat ſemper a me vehementer exſpectatum, tamen vicit opinionem meam, meque ita vel cepit, vel incendit, ut cuperem quam celerrime res noſtras monumentis commendari tuis. Neque enim me ſolum commemoratio poſteritatis ad ſpem quandam immortalitatis rapit; ſed etiam illa cupiditas, ut vel auctoritate teſtimonii tui, vel indicio benevolentiæ, vel ſuavitate ingenii, vivi perfruamur. Neque tamen, hæc cum ſcribebam, eram neſcius,

quantis oneribus premerere ſuſceptarum rerum & jam inſtitutarum: ſed quia videbam, Italici belli & civilis hiſtoriam jam a te pæne eſſe perfectam: dixeras autem mihi, te reliquas res ordiri: deeſſe mihi nolui, quin te admonerem, ut cogitares, conjunctene malles cum reliquis rebus noſtra contexere, an, ut multi Græci fecerunt, Calliſthenes Troicum bellum, Timæus Pyrrhi, Polybius Numantinum, (qui omnes a perpetuis ſuis hiſtoriis ea, quæ dixi, bella ſeparaverunt,) tu quoque item civilem conjurationem ab hoſtilibus externisque bellis ſejungere. Equidem ad noſtram laudem non multum video intereſſe; ſed ad properationem meam quiddam intereſt, non te exſpectare, dum ad locum venias; ac ſtatim cauſam illam totam & tempus arripere. Et ſimul, ſi uno in argumento, unaque in perſona mens tua tota verſabitur, cerno jam animo, quanto omnia uberiora atque ornatiora futura ſint. Neque tamen ignoro, quam impudenter faciam, qui primum tibi tantum oneris imponam, (poteſt enim mihi denegare occupatio tua,) deinde etiam, ut ornes me, poſtulem. Quid, ſi illa tibi non tantopere videntur ornanda? Sed tamen, qui ſemel verecundiæ fines tranſierit, eum bene

& naviter oportet eſſe impudentem. Itaque te plane etiam atque etiam rogo, ut & ornes ea vehementius etiam, quam fortaſſe ſentis, & in eo leges hiſtoriæ negligas: gratiamque illam, de qua ſuaviſſime quodam in procœmio ſcripſiſti, a qua te affici non magis potuiſſe demonſtras, quam Herculem Xenophontium illum a voluptate; ea ſi me tibi vehementius commendabit, ne aſpernere; amorique noſtro pluſculum etiam, quam concedat veritas, largiare. Quodſi te adducemus, ut hoc ſuſcipias; erit, ut mihi perſuadeo, materies digna facultate & copia tua. A principio enim conjurationis usque ad reditum noſtrum videtur mihi modicum quoddam corpus confici poſſe; in quo & illa poteris uti civilium commutationum ſcientia, vel in explicandis cauſis rerum novarum, vel in remediis incommodorum, cum & reprehendes ea, quæ vituperanda duces; &, quæ placebunt, exponendis rationibus comprobabis; &, ſi liberius, ut conſueſti, agendum putabis, multorum in nos perfidiam, inſidias, proditionem notabis. Multam etiam caſus noſtri tibi varietatem in ſcribendo ſuppeditabunt, plenam cujusdam voluptatis, quæ vehementer animos hominum in legendo tenere

poſſit. Nihil eſt enim aptius ad delectationem lectoris, quam temporum varietates, fortunæque viciſſitudines; quæ etſi nobis optabiles in experiendo non fuerunt, in legendo tamen erunt jucundæ. Habet enim præteriti doloris ſecura recordatio delectationem. Ceteris vero, nulla perfunctis propria moleſtia, caſus autem alienos ſine ullo dolore intuentibus, etiam ipſa miſericordia eſt jucunda. Quem enim noſtrûm ille moriens apud Mantineam Epaminondas non cum quadam miſeratione delectat? qui tum denique ſibi avelli jubet ſpiculum, poſteaquam ei percontanti dictum eſt clypeum eſſe ſalvum, ut etiam in vulneris dolore æquo animo cum laude moreretur. Cujus ſtudium in legendo non erectum Themiſtoclis fuga redituque retinetur? Etenim ordo ipſe annalium mediocriter nos retinet, quaſi enumeratione faſtorum. At viri ſæpe excellentis ancipites variique caſus habent admirationem, exſpectationem, lætitiam, moleſtiam, ſpem, timorem: ſi vero exitu notabili concluduntur; expletur animus jucundiſſima lectionis voluptate. Quo mihi acciderit optatius, ſi in hac ſententia fueris, ut a continentibus tuis ſcriptis, in quibus perpetuam rerum geſtarum hiſtoriam

complecteris, ſecernas hanc quaſi fabulam rerum eventorumque noſtrorum. Habet enim varios actus, multasque actiones & conſiliorum & temporum. Ac non vereor, ne aſſentatiuncula quadam aucupari tuam gratiam videar, cum hoc demonſtrem, me a te potiſſimum ornari celebrarique velle. Neque enim tu is es, qui, quid ſis, neſcias; & qui non eos magis, qui te non admirentur, invidos, quam eos, qui laudent, aſſentatores arbitrere. Neque autem ego ſum ita demens, ut me ſempiternæ gloriæ per eum commendari velim, qui non ipſe quoque in me commendando propriam ingenii gloriam conſequatur. Neque enim Alexander ille gratiæ cauſa ab Apelle potiſſimum pingi, & a Lyſippo fingi volebat; ſed quod illorum artem cum ipſis, tum etiam ſibi gloriæ fore putabat. Atque illi artifices corporis ſimulacra ignotis nota faciebant; quæ vel ſi nulla ſint, nihilo ſint tamen obſcuriores clari viri. Nec minus eſt Spartiates Ageſilaus ille perhibendus, qui neque pictam, neque fictam imaginem ſuam paſſus eſt eſſe, quam qui in eo genere laborarunt. Unus enim Xenophontis libellus in eo rege laudando facile omnes imagines omnium ſtatuasque ſuperavit. At-

que hoc præſtantius mihi fuerit & ad lætitiam animi, & ad memoriæ dignitatem, ſi in tua ſcripta pervenero, quam ſi in ceterorum, quod non ingenium mihi ſolum ſuppeditatum fuerit tuum, ſicut Timoleonti a Timæo, aut ab Herodoto Themiſtocli; ſed etiam auctoritas clariſſimi & ſpectatiſſimi viri, & in reipublicæ maximis graviſſimisque cauſis cogniti, atque in primis probati; ut mihi non ſolum præconium, quod, cum in Sigæum veniſſet Alexander, ab Homero Achilli tributum eſſe dixit; ſed etiam grave teſtimonium impertitum clari hominis magnique videatur. Placet enim Hector ille mihi Nævianus, qui non tantum laudari ſe lætatur, ſed addit etiam, *a laudato viro*. Quod ſi a te non impetro, hoc eſt, ſi quæ te res impedierit (neque enim fas eſſe arbitror, quidquam me rogantem abs te non impetrare) cogar fortaſſe facere, quod nonnulli ſæpe reprehendunt: ſcribam ipſe de me; multorum tamen exemplo, & clarorum virorum. Sed, quod te non fugit, hæc ſunt in hoc genere vitia: & verecundius ipſi de ſeſe ſcribant neceſſe eſt, ſi quid eſt laudandum; & prætereant, ſi quid reprehendendum eſt. Accedit etiam, ut minor ſit fides, minor auctoritas;

tas;

tas; multi denique reprehendant, & dicant, verecundiores eſſe præcones ludorum gymnicorum, qui cum ceteris coronas impoſuerint victoribus, eorumque nomina magna voce pronuntiarint, cum ipſi ante ludorum miſſionem corona donentur, alium præconem adhibeant, ne ſua voce ipſi ſe victores eſſe prædicent. Hæc nos vitare cupimus, &, ſi recipis cauſam noſtram, vitabimus; idque ut facias, rogamus. Ac ne forte mirere, cur, cum mihi ſæpe oſtenderis, te accuratiſſime noſtrorum temporum conſilia atque eventus litteris mandaturum, a te id nunc tanto opere & tam multis verbis petamus; illa nos cupiditas incendit, de qua initio ſcripſi, feſtinationis, quod alacres animo ſumus; ut & ceteri, viventibus nobis, ex litteris tuis nos cognoſcant, & nosmetipſi vivi gloriola noſtra perfruamur. His de rebus, quid acturus ſis, ſi tibi non eſt moleſtum, reſcribas mihi velim. Si enim ſuſcipis cauſam, conficiam commentarios rerum omnium: ſin autem differs me in tempus aliud, coram tecum loquar. Tu interea non ceſſabis, & ea, quæ habes inſtituta, perpolies, nosque diliges. Vale.

M. C. S. D. L. LVCCEJO Q. F.

(*Anno V. C. 708*).

13. QVAMQVAM ipſa conſolatio litterarum tuarum mihi gratiſſima eſt; declarat enim ſummam benevolentiam, conjunctam pari prudentia: tamen illum fructum ex iis litteris vel maximum cepi, quod te præclare res humanas contemnentem, & optime contra fortunam paratum armatumque cognovi: quam quidem laudem ſapientiæ ſtatuo eſſe maximam, non aliunde pendere, nec extrinſecus aut bene aut male vivendi ſuſpenſas habere rationes. Quæ cogitatio, cum mihi non omnino excidiſſet, (etenim penitus inſederat) vi tamen tempeſtatum & concurſu calamitatum erat aliquantum labefactata atque convulſa: cui te opitulari & video, & id feciſſe etiam proximis litteris, multumque profeciſſe ſentio. Itaque hoc ſæpius dicendum, tibique non ſignificandum ſolum, ſed etiam declarandum arbitror, nihil mihi eſſe potuiſſe tuis litteris gratius. Ad conſolandum autem cum illa valent, quæ eleganter copioſeque collegiſti, tum nihil plus, quam quod firmitudinem gravitatemque animi tui perſpexi, quam non imitari turpiſſimum exiſti-

mo. Itaque hoc etiam fortiorem me puto, quam teipſum, præceptorem fortitudinis, quod tu mihi videre ſpem nonnullam habere, hæc aliquando futura meliora. Caſus enim gladiatorii, ſimilitudinesque eæ, tum rationes in ea diſputatione a te collectæ, vetabant me reipublicæ penitus diffidere. Itaque alterum minus mirum, fortiorem te eſſe, cum aliquid ſperes; alterum mirum, ſpe ulla teneri. Quid eſt enim non ita affectum, ut id non deletum extinctumque eſſe fateare? Circumſpice omnia membra reipublicæ, quæ notiſſima ſunt tibi. nullum reperies profecto, quod non fractum debilitatumve ſit. quæ perſequerer, ſi aut melius ea viderem, quam tu vides, aut commemorare poſſem ſine dolore; quamquam tuis monimentis præceptisque omnis eſt abjiciendus dolor. Ergo & domeſtica feremus, ut cenſes; & publica paulo etiam fortius fortaſſe, quam tu ipſe, qui præcipis. Te enim ſpes aliqua conſolatur, ut ſcribis: nos autem erimus etiam in omnium deſperatione fortes, ut tu tamen idem & hortaris, & præcipis. Das enim mihi jucundas recordationes conſcientiæ noſtræ, rerumque earum, quas, te in primis auctore, geſſimus. Præſtitimus enim patriæ non minus certe,

quam debuimus; plus profecto, quam eſt ab animo cujusquam, aut conſilio hominis poſtulandum. Ignoſces mihi de meipſo aliquid prædicanti. quarum enim tu rerum cogitatione nos levare [ægritudine] voluiſti, earum etiam commemoratione lenimur. Itaque, ut mones, quantum potero, me ab omnibus moleſtiis & angoribus abducam; transferamque animum ad ea, quibus ſecundæ res ornantur, adverſæ adjuvantur; tecumque & ero tantum, quantum patietur utriusque ætas & valetudo; &, ſi eſſe una minus poterimus, quam volumus, animorum tamen conjunctione, iisdem ſtudiis ita fruemur, ut numquam non una eſſe videamur. Vale.

L. LVCCEJVS Q. F. S. D. M. T. C. M. F.
(*Anno V. C. 708*).

14. SI vales, bene eſt: valeo, ſicut ſoleo; paululo tamen etiam deterius, quam ſoleo. Te requiſivi ſæpius, ut viderem. Romæ quia poſtea non fuiſti, quam diſceſſeras, miratus ſum; quod item nunc miror. Non habeo certum, quæ te res hinc maxime retrahat. Si ſolitudine delectare, cum ſcribas, & aliquid agas eorum, quorum conſueſti, gaudeo; neque reprehendo tuum conſilium. nam nihil

iſto poteſt eſſe jucundius, non modo miſeris his temporibus & luctuoſis, ſed etiam tranquillis & optatis; præſertim vel animo defatigato tuo, qui nunc requietem quærat ex magnis occupationibus; vel erudito, qui ſemper aliquid ex ſe promat, quod alios delectet, ipſum laudibus illuſtret. Sin autem, ſicut hic dum eras, lacrymis ac triſtitiæ te tradidiſti; doleo, quia doles & angere; nec poſſum te non, ſi concedis, quod ſentimus, ut liberius dicamus, accuſare. Quid enim? tu ſolus aperta non videbis, qui propter acumen occultiſſima perſpicis? tu non intelliges, te querelis quotidianis nihil proficere? non intelliges duplicari ſollicitudines, quas elevare te, tua prudentia poſtulat? Quodſi non poſſumus aliquid proficere ſuadendo; gratia contendimus, & rogando, ſi quid noſtra cauſa vis, ut iſtis te moleſtiis laxes, & ad convictum noſtrum redeas, & ad conſuetudinem vel noſtram communem, vel tuam ſolius ac propriam. Cupio non obtundere te, ſi non delectare noſtro ſtudio: cupio deterrere, ne permaneas in incepto, cum duæ res iſtæ contrariæ me conturbent: ex quibus, aut in altera mihi velim, ſi potes, obtemperes, aut in altera non offendas. Vale.

M. CICERO L. LVCCEJO Q. F. S.

(*Anno V. C. 708*).

15. Omnis amor tuus ex omnibus partibus ſe oſtendit in his litteris, quas a te proxime accepi; non ille quidem mihi ignotus, ſed tamen gratus & optatus: dicerem, jucundus, niſi id verbum in omne tempus perdidiſſem. neque ob eam unam cauſam, quam tu ſuſpicaris, & in qua me leniſſimis & amantiſſimis verbis utens, re graviter accuſas; ſed quod illius tanti vulneris quæ remedia eſſe debebant, ea nulla ſunt. Quid enim? ad amicosne confugiam? quam multi ſunt? habuimus enim fere communes; quorum alii occiderunt, alii neſcio quo pacto obduruerunt. Tecum vivere poſſem; equidem & maxime vellem: vetuſtas, amor, conſuetudo, ſtudia paria; quod quaſi vinculum eſt noſtræ conjunctionis. Poſſumusne igitur eſſe una? nec mehercule intelligo, quid impediat. ſed certe adhuc non fuimus, quum eſſemus vicini in Tuſculano, in Puteolano. Nam quid dicam in urbe? in qua, cum forum commune ſit, vicinitas non requiritur. Sed, caſu neſcio quo, in ea tempora noſtra ætas incidit, ut, cum maxime florere nos oporteret, tum vi-

vere etiam puderet. Quod enim mihi poterat eſſe perfugium, ſpoliato & domeſticis & forenſibus ornamentis atque ſolatiis? Litteræ, credo, quibus utor aſſidue. quid enim aliud facere poſſum? ſed, neſcio quomodo, ipſæ illæ excludere me a portu & perfugio videntur, & quaſi exprobrare, quod in ea vita maneam, in qua nihil inſit, niſi propagatio miſerrimi temporis. Hic tu ea me abeſſe urbe miraris, in qua domus nihil delectare poſſit? ſummum ſit odium temporum, hominum, fori, curiæ? Itaque ſic litteris utor, in quibus conſumo omne tempus, non ut ab his medicinam perpetuam, ſed ut exiguam doloris oblivionem petam. Quodſi id egiſſemus, ego atque tu, quod ne in mentem quidem nobis veniebat, propter quotidianos metus, omne tempus una fuiſſemus; neque me valetudo tua offenderet, neque te mœror meus. quod, quantum fieri poterit, conſequamur. Quid enim eſt utrique noſtrûm aptius? Propediem te igitur videbo.

M. T. CICERO S. D. TITIO.

(*Anno V. C. 709*).

16. ETSI unus ex omnibus minime ſum ad te conſolandum accommodatus, quod tantum

ex tuis moleſtiis cepi doloris, ut conſolatione ipſe egerem; tamen, cum longius a ſummi luctus acerbitate meus abeſſet dolor, quam tuus, ſtatui noſtræ neceſſitudinis eſſe, meæque in te benevolentiæ, non tacere tanto in tuo mœrore tamdiu, ſed adhibere aliquam modicam conſolationem, quæ levare dolorem tuum poſſet, ſi minus ſanare potuiſſet. Eſt autem conſolatio pervulgata quidem illa maxime, quam ſemper in ore atque in animo habere debemus, homines nos ut eſſe meminerimus, ea lege natos, ut omnibus telis fortunæ propoſita ſit vita noſtra; neque eſſe recuſandum, quominus ea, qua nati ſumus, conditione vivamus; neve tam graviter eos caſus feramus, quos nullo conſilio vitare poſſimus; eventisque aliorum memoria repetendis, nihil accidiſſe nobis novi cogitemus. Neque hæ, neque ceteræ conſolationes, quæ ſunt a ſapientiſſimis viris uſurpatæ, memoriæque litteris proditæ, tantum videntur proficere debere, quantum ſtatus ipſe noſtræ civitatis, & hæc prolatio temporum perditorum; cum beatiſſimi ſint, qui liberos non ſuſceperunt; minus autem miſeri, qui his temporibus amiſerunt, quam ſi eosdem bona, aut denique aliqua republica perdidiſſent.

Quodſi tuum te deſiderium movet, aut ſi tuarum rerum cogitatione mœres; non facile exhauriri tibi iſtum dolorem poſſe univerſum puto. ſin illa te res cruciat, quæ magis amoris eſt, ut eorum, qui occiderunt, miſerias lugeas; ut ea non dicam, quæ ſæpiſſime & legi & audivi, nihil mali eſſe in morte, in qua ſi reſideat ſenſus, immortalitas illa potius, quam mors ducenda ſit; ſin ſit amiſſus, nulla videri miſeria debeat, quæ non ſentiatur: hoc tamen non dubitans confirmare poſſum, ea miſceri, parari, impendere reipublicæ, quæ qui reliquerit, nullo modo mihi quidem deceptus eſſe videatur. Quid eſt enim jam non modo pudori, probitati, virtuti, rectis ſtudiis, bonis artibus, ſed omnino libertati ac ſaluti loci? non, mehercule, quemquam audivi hoc graviſſimo & peſtilentiſſimo anno adoleſcentulum aut puerum mortuum, qui mihi non a diis immortalibus ereptus ex his miſeriis, atque ex iniquiſſima conditione vitæ, videretur. Quare, ſi tibi unum hoc detrahi poteſt, ne quid iis, quos amaſti, mali putes contigiſſe; permultum erit ex mœrore tuo diminutum. Relinquetur enim ſimplex illa jam cura doloris tui, quæ non cum illis communicabitur, ſed ad te ipſum proprie re-

feretur: in qua non eſt jam gravitatis ac ſapientiæ tuæ, quam tu a puero præſtitiſti, ferre immoderatius caſum incommodorum tuorum, qui ſit ab eorum, quos dilexeris, miſeria maloque ſejunctus. Etenim eum ſemper te, & privatis in rebus, & publicis præſtitiſti, tuenda tibi ut ſit gravitas, & conſtantiæ ſerviendum. Nam, quod allatura eſt ipſa diuturnitas, quæ maximos luctus vetuſtate tollit, id nos præcipere conſilio prudentiaque debemus. Etenim ſi nulla umquam fuit, liberis amiſſis, tam imbecillo mulier animo, quæ non aliquando lugendi modum fecerit: certe nos, quod eſt dies allatura, id conſilio anteferre debemus, neque exſpectare temporis medicinam, quam repræſentare ratione poſſimus. His ego litteris ſi quid profeciſſem, exiſtimabam, optandum quiddam me eſſe aſſecutum: ſin minus forte valuiſſent, officio tamen eſſe functum benevolentiſſimi atque amiciſſimi; quem me tibi & fuiſſe ſemper exiſtimes velim, & futurum eſſe confidas. Vale.

M. C. S. D. P. SEXTIO P. F.

(*Anno V. C. 700*).

17. NON oblivione amicitiæ noſtræ, neque intermiſſione conſuetudinis meæ, ſuperiori-

bus temporibus ad te nullas litteras miſi; ſed quod priora tempora in ruinis reipublicæ noſtriſque jacuerunt, poſteriora autem me a ſcribendo tuis injuſtiſſimis atque acerbiſſimis incommodis retardarunt. Cum vero & intervallum jam ſatis longum fuiſſet, & tuam virtutem animique magnitudinem diligentius eſſem mecum recordatus; non putavi eſſe alienum inſtitutis meis, hæc ad te ſcribere. Ego te, P. Sexti, & primis temporibus illis, quibus in invidiam abſens, & in crimen vocabere, defendi: &, cum in tui familiariſſimi judicio ac periculo tuum [crimen] conjungeretur, ut potui accuratiſſime te tuamque cauſam tutatus ſum; & proxime, recenti adventu meo, cum rem aliter inſtitutam offendiſſem, ac mihi placuiſſet, ſi affuiſſem; tamen nulla re ſaluti tuæ defui: cumque eo tempore invidia annonæ, inimici non ſolum tui, verum etiam amicorum tuorum, iniquitas totius judicii, multaque alia reipublicæ vitia, plus quam cauſa ipſa veritaſque valuiſſent; Publio tuo neque opera, neque conſilio, neque labore, neque gratia, neque teſtimonio defui. Quamobrem, omnibus officiis amicitiæ diligenter a me ſanctequo ſervatis, ne hoc quidem prætermittendum eſſe duxi, te ut

hortarer rogaremque, ut & hominem te, & virum eſſe meminiſſes, id eſt, ut communem incertumque caſum, quem neque vitare quiſquam noſtrûm, nec præſtare ullo pacto poteſt, ſapienter ferres, & dolori fortiter ac fortunæ reſiſteres; cogitaresque, & in noſtra civitate, & in ceteris, quæ rerum potitæ ſunt, multis fortiſſimis atque optimis viris, injuſtis judiciis, tales caſus incidiſſe. Illud utinam ne vere ſcriberem, ea te republica carere, in qua neminem prudentem hominem res ulla delectet. De tuo autem filio, vereor, ne, ſi nihil ad te ſcripſerim, debitum ejus virtuti videar teſtimonium non dediſſe: ſin autem omnia, quæ ſentio, perſcripſerim; ne refricem meis litteris deſiderium ac dolorem tuum. Sed tamen prudentiſſime facies, ſi illius pietatem, virtutem, induſtriam, ubicumque eris, tuam eſſe, tecum eſſe duces. nec enim minus noſtra ſunt, quæ animo complectimur, quam quæ oculis intuemur. Quamobrem & illius eximia virtus, ſummusque in te amor, magnæ tibi conſolationi debet eſſe; & nos ceterique, qui te non ex fortuna, ſed ex virtute tua pendimus, ſemperque pendemus; & maxime, animi tui conſcientiæ, cum tibi nihil merito accidiſſe reputabis, ſi & il-

lud adjunges, homines ſapientes turpitudine, non caſu, & delicto ſuo, non aliorum injuria commoveri. Ego, & memoria noſtræ veteris amicitiæ, & virtute atque obſervantia filii tui monitus, nullo loco deero, neque ad conſolandum, neque ad levandum fortunam tuam. Tu ſi quid ad me forte ſcripſeris, perficiam, ne te fruſtra ſcripſiſſe arbitrere.

M. CICERO S. D. T. FADIO.
(*Anno V. C. 701*).

18. Etsi egomet, qui te conſolari cupio, conſolandus ipſe ſum; propterea quod nullam rem gravius jamdiu tuli, quam incommodum tuum; tamen te magnopere non hortor ſolum, ſed etiam, pro amore noſtro, rogo atque oro, te colligas, virumque præbeas, &, qua conditione omnes homines, &, quibus temporibus nati ſimus, cogites. Plus tibi virtus tua dedit, quam fortuna abſtulit; propterea quod adeptus es, quod non multi homines novi; amiſiſti, quæ plurimi homines nobiliſſimi. Ea denique videtur conditio impendere legum, judiciorum, temporum, ut optime actum cum eo videatur eſſe, qui quam leviſſima pœna ab hac republica diſceſſerit. Tu vero, qui & fortunas & liberos habeas,

cebit, atque eodem, nec continuo poteris; omnia tibi ut nota ſint, faciam. Quidquid ſtatueris, te mihi amicum; ſin id quod opto, etiam amiciſſimum judicabo. Vale.

CICERO RVFO.

(*Anno V. C. 704*).

20. QVO modo potuiſſem, te conveniſſem, ſi eo, quo conſtitueras, venire voluiſſes. Quare etſi tui commodi cauſa commovere me noluiſti, tamen ita exiſtimes velim, me antelaturum fuiſſe, ſi ad me miſiſſes, voluntatem tuam commodo meo. Ad ea, quæ ſcripſiſti, commodius equidem poſſem de ſingulis ad te rebus ſcribere, ſi M. Tullius, ſcriba meus, adeſſet; de quo mihi exploratum eſt, in rationibus duntaxat referendis, (de ceteris rebus affirmare non poſſum,) nihil eum feciſſe ſcientem, quod eſſet contra aut rem, aut exiſtimationem tuam. dein, ſi rationum referendarum jus vetus & mos antiquus maneret, me relaturum rationes, niſi tecum pro conjunctione noſtræ neceſſitudinis contuliſſem confeciſſemque, non fuiſſe. Quod igitur feciſſem ad urbem, ſi conſuetudo priſtina maneret; id, quum lege Julia relinquere rationes in provincia neceſſe erat, easdemque totidem verbis

referre

referre ad ærarium, feci in provincia. Neque ita feci, ut te ad meum arbitrium adducerem; ſed tribui tibi tantum, quantum me tribuiſſe numquam pœnitebit. totum enim ſcribam meum, quem tibi video nunc eſſe ſuſpectum, tibi tradidi. tu ei M. Mindium, fratrem tuum, adjunxiſti. Rationes confectæ me abſente ſunt tecum, ad quas ego nihil adhibui præter lectionem. Ita accepi librum a meo ſervo ſcriba, ut eundem acceperim a fratre tuo. Si honos is fuit, majorem tibi habere non potui: ſi fides, majorem tibi habui, quam pæne ipſi mihi: ſi providendum fuit, ne quid aliter, ac tibi & honeſtum & utile eſſet, referretur; non habui, cui potius id negotii darem. Illud quidem certe factum eſt, quod lex jubebat, ut apud duas civitates, Laodicenſem & Apameenſem, quæ nobis maximæ videbantur, quoniam ita neceſſe erat, rationes confectas & conſolidatas deponeremus. Itaque huic loco primum reſpondeo, me, quamquam juſtis de cauſis rationes deferre properarim, tamen te exſpectaturum fuiſſe, niſi in provincia relictas rationes pro relatis haberem. Quamobrem de Voluſio quod ſcribis, non eſt id rationum. docuerunt enim me periti homines; in his

cum omnium peritiſſimus, tum mihi amiciſſimus, C. Camillus, ad Voluſium transferri nomen a Valerio non potuiſſe; ſed prædes Valerianos teneri. neque id erat HS xxx, ut ſcribis, ſed HS xix. Erat enim nobis curata pecunia Valerii mancipis nomine: ex qua reliquum quod erat, in rationibus retuli. Sed ſic me & liberalitatis fructu privas, & diligentiæ, & (quod minime tamen laboro) mediocris etiam prudentiæ: liberalitatis, quod mavis ſcribæ mei beneficio, quam meo, legatum meum, præfectumque Q. Leptam, maxima calamitate levatos; cum præſertim non deberent eſſe obligati: diligentiæ, quod exiſtimas de tanto officio meo, tanto etiam periculo, nec ſciſſe me quidquam, nec cogitaviſſe; ſcribam, quidquid voluiſſet, cum id mihi ne recitaviſſet quidem, retuliſſe: prudentiæ, cum rem a me non inſipienter excogitatam, ne cogitatam quidem putas. Nam & Voluſii liberandi meum fuit conſilium; &, ut multa tam gravis Valerianis prædibus, ipſique T. Mario depelleretur, a me inita ratio eſt; quam quidem omnes non ſolum probant, ſed etiam laudant: &, ſi verum ſcire vis, hoc uni ſcribæ meo intellexi non nimium placere. Sed ego putavi eſſe viri boni, cum

populus ſuum ſervaret, conſulere fortunis tot vel amicorum, vel civium. Nam de Luccejo eſt ita actum, ut, auctore Cn. Pompejo, iſta pecunia in fano poneretur: (id ego agnovi meo juſſu eſſe factum:) qua pecunia Pompejus eſt uſus, ut ea, quam tu depoſueras, Sextius. Sed hæc ad te nihil intelligo pertinere. Illud me non animadvertiſſe moleſte ferrem, ut adſcriberem, te in fano pecuniam juſſu meo depoſuiſſe, niſi iſta pecunia graviſſimis eſſet certiſſimisque monumentis teſtata, cui data, quo ſenatusconſulto, quibus tuis, quibus meis litteris P. Sextio tradita eſſet. Quæ cum viderem tot veſtigiis impreſſa, ut in his errari non poſſet; non adſcripſi id, quod tua nihil referebat. ego tamen adſcripſiſſe mallem, quum id te video deſiderare. Sicut ſcribis tibi id eſſe referendum, idem ipſe ſentio; neque in eo quidquam a meis rationibus diſcrepabunt tuæ. Addes enim tu, meo juſſu; quod ego quidem non addidi; nec cauſa eſt, cur negem; nec, ſi eſſet, & tu nolles, negarem. Nam de H-S nongentis millibus, certe ita relatum eſt, ut tu, ſive frater tuus referri voluit. Sed, ſi quid eſt, (cum de logio parum gratioſum eſt,) quod ego in rationibus referendis etiam

nunc corrigere poſſim; de eo mihi, cum ſenatusconſulto non ſum uſus, quid per leges liceat, conſiderandum eſt. Te certe in pecunia exacta ita referre ex meis rationibus relatis non oportuit, niſi quid me fallit; ſunt enim alii peritiores. Illud cave dubites, quin ego omnia faciam, quæ intereſſe tua, aut etiam velle te exiſtimem, ſi ullo modo facere poſſim. Quod ſcribis de beneficiis; ſcito a me & tribunos militares, & præfectos, & contubernales duntaxat meos delatos eſſe. In quo quidem ratio me fefellit. liberum enim mihi tempus ad eos deferendos exiſtimabam dari. poſtea certior ſum factus, triginta diebus deferri neceſſe eſſe, quibus rationes retuliſſem. Sane moleſte tuli, non illa beneficia tuæ potius ambitioni reſervata eſſe, quam meæ, qui ambitione nihil uterer. De centurionibus tamen, & de tribunorum militarium contubernalibus, res eſt in integro. genus enim horum beneficiorum definitum lege non erat. Reliquum eſt de H-S centum millibus, de quibus memini mihi a te Myrina litteras eſſe allatas, non mei errati, ſed tui: in quo peccatum videbatur eſſe, ſi modo erat, fratris tui, & Tullii. Sed cum id corrigi non poſſet, quod, jam depoſitis rationibus,

ex provincia deceſſeramus; credo me quidem tibi pro animi mei voluntate, proque ea ſpe facultatum, quam tum habebamus, quam humaniſſime potuerim, reſcripſiſſe. Sed neque tum me humanitate litterarum mearum obligatum puto, neque tuam hodie epiſtolam de H-S centum ſic accepiſſe, ut ii accipiunt, quibus epiſtolæ per hæc tempora moleſtæ ſunt. Simul illud cogitare debes, me omnem pecuniam, quæ ad me ſalvis legibus perveniſſet, Epheſi apud publicanos depoſuiſſe: id fuiſſe H-S XXII. millia: eam omnem pecuniam Pompejum abſtuliſſe: quod ego ſive æquo animo, ſive iniquo fero, tu de H-S centum æquo animo ferre debes, & exiſtimare eo minus ad te, vel te tuis cibariis, vel de mea liberalitate perveniſſe. Quodſi mihi expenſa iſta H-S centum tuliſſes, tamen, quæ tua eſt ſuavitas, quique in me amor, nolles a me hoc tempore æſtimationem accipere. nam numeratum ſi cuperem, non erat. Sed hæc jocatum me putato, ut ego te exiſtimo. Ego tamen, cum Tullius rure redierit, mittam eum ad te, ſi quid ad rem putabis pertinere. Hanc epiſtolam cur non ſcindi velim, cauſa nulla eſt. Vale.

M. T. C. S. D. L. MESCINIO.

(*Anno V. C. 707*).

21. GRATAE mihi tuæ litteræ fuerunt; ex quibus intellexi, quod etiam ſine litteris arbitrabar, te ſumma cupiditate affectum eſſe videndi mei: quod ego ita libenter accipio, ut tamen tibi non concedam. nam tecum eſſe, ita mihi omnia, quæ opto, contingant, ut vehementer velim. Etenim, cum eſſet major & virorum, & civium bonorum, & jucundorum hominum, & amantium mei copia, tamen erat nemo, quicum eſſem libentius, quam tecum; & pauci, quibuscum eſſem æque libenter; hoc vero tempore, cum alii interierint, alii abſint, alii mutati voluntate ſint, unum, medius fidius, tecum diem libentius poſuerim, quam hoc omne tempus cum plerisque eorum, quibuscum vivo neceſſario. Noli enim exiſtimare, mihi ſolitudinem non jucundiorem eſſe, qua tamen ipſa uti non licet, quam ſermones eorum, qui frequentant domum meam, excepto uno, aut ſummum altero. Itaque utor eodem perfugio, quo tibi utendum cenſeo, litterulis noſtris; præterea conſcientia etiam conſiliorum meorum. Ego enim is ſum, quemadmodum tu

faciliime potes exiſtimare, qui nihil umquam mea potius, quam meorum civium cauſa fecerim: cui niſi invidiſſet is, quem tu numquam amaſti; (me enim amabas;) & ipſe beatus eſſet, & omnes boni. Ego ſum, qui nullius vim plus valere volui, quam honeſtum otium: idemque, cum illa ipſa arma, quæ ſemper timueram, plus poſſe ſenſi, quam illum conſenſum bonorum, quem ego idem effeceram; quavis tuta conditione pacem accipere malui, quam viribus cum valentiore pugnare. Sed & hæc, & multa alia coram brevi tempore licebit. Neque me tamen ulla res alia Romæ tenet, niſi exſpectatio rerum Africanarum. videtur enim mihi res in propinquum adducta diſcrimen. Puto autem mea nonnihil intereſſe: (quamquam id ipſum, quid interſit, non ſane intelligo:) verumtamen, quidquid illinc nuntiatum ſit, non longe abeſſe a conſiliis amicorum. Eſt enim res jam in eum locum adducta, ut, quamquam multum interſit inter eorum cauſas, qui dimicant, tamen inter victorias non multum interfuturum putem. Sed plane animus, qui dubiis rebus forſitan fuerit infirmior, deſperatis confirmatus eſt multum; quem etiam tuæ ſuperiores litteræ confirmarunt, quibus

intellexi, quam fortiter injuriam ferres; juvitque me, tibi cum ſummam humanitatem, tum etiam tuas litteras profuiſſe. Verum enim ſcribam, teneriore mihi animo videbare, ſicut omnes fere, qui vita ingenua, in beata civitate & libera viximus. Sed, ut illa ſecunda moderate tulimus; ſic hanc non ſolum adverſam, ſed funditus everſam fortunam fortiter ferre debemus; ut hoc ſaltem in maximis malis boni conſequamur, ut mortem, quam etiam beati contemnere debeamus, propterea quod nullum ſenſum eſſet habitura, nunc, ſic affecti, non modo contemnere debeamus, ſed etiam optare. Tu, ſi me diligis, fruere iſto otio, tibique perſuade, præter culpam ac peccatum, qua ſemper caruiſti & carebis, homini accidere nihil poſſe, quod ſit horribile, aut pertimeſcendum. Ego, ſi videbitur recte fieri poſſe, ad te veniam brevi: ſi quid acciderit, ut mutandum conſilium ſit, te certiorem faciam ſtatim. Tu ita fac cupidus mei videndi ſis, ut iſtinc te ne moveas tam infirma valetudine, niſi ex me prius quæſieris per litteras, quid te velim facere. Me velim, ut facis, diligas, valetudinique tuæ & tranquillitati animi ſervias.

M. TVLLII CICERONIS EPISTOLARVM

LIBER VI.

AD A. TORQVATVM ET CETEROS.

M. CICERO S. D. A. TORQVATO.

(*Anno V. C. 707*).

1. Etsi ea perturbatio eſt omnium rerum, ut ſuæ quemque fortunæ maxime pœniteat, nemoque ſit, quin ubivis, quam ubi eſt, eſſe malit; tamen mihi dubium non eſt, quin hoc tempore, bono viro Romæ eſſe miſerrimum ſit. Nam, etſi, quocumque in loco quisquis eſt, idem eſt ei ſenſus, & eadem acerbitas ex interitu rerum & publicarum, & ſuarum; tamen oculi augent dolorem; qui ea, quæ ceteri audiunt, intueri coguntur, nec avertere a miſeriis cogitationem ſinunt. Quare etſi multarum rerum deſiderio te angi neceſſe eſt; tamen illo dolore, quo maxime te confici audio, quod Romæ non ſis, animum

tuum libera. Etſi enim cum magna moleſtia tuos tuaque deſideras; tamen illa quidem, quæ requiris, ſuum ſtatum tenent, nec melius, ſi tu adeſſes, tenerent, nec ſunt ullo in proprio periculo. Nec debes tu, cum de tuis cogitas, aut præcipuam aliquam fortunam poſtulare, aut communem recuſare. De te autem ipſo, Torquate, eſt tuum, ſic agitare animo, ut non adhibeas in conſilium cogitationum tuarum deſperationem, aut timorem. Nec enim is, qui in te adhuc injuſtior, quam tua dignitas poſtulabat, fuit, non magna ſigna dedit animi erga te mitigati. Nec tamen is ipſe, a quo ſalus petitur, habet explicatam aut exploratam rationem ſalutis ſuæ. Cumque omnium bellorum exitus incerti ſint; ab altera victoria tibi periculum nullum eſſe perſpicio, quod quidem ſejunctum ſit ab omnium interitu; ab altera te ipſum numquam timuiſſe certo ſcio. Reliquum eſt, ut te id ipſum, quod ego quaſi conſolationis loco pono, maxime excruciet, commune periculum reipublicæ; cujus tanti mali, quamvis docti viri multa dicant, tamen vereor, ne conſolatio nulla poſſit vera reperiri, præter illam, quæ tanta eſt, quantum in cujusque animo roboris eſt atque

nervorum. Si enim bene ſentire, recteque facere, ſatis eſt ad bene beateque vivendum; vereor, ne eum, qui ſe optimorum conſiliorum conſcientia ſuſtentare poſſit, miſerum eſſe nefas ſit dicere. Nec enim nos arbitror victoriæ præmiis ductos, patriam olim, & liberos, & fortunas reliquiſſe; ſed quoddam nobis officium juſtum & pium, & debitum reipublicæ, noſtræque dignitati videbamur ſequi; nec cum id faciebamus, tam eramus amentes, ut explorata nobis eſſet victoria. Quare ſi id evenit, quod ingredientibus nobis in cauſam propoſitum fuit accidere poſſe; non debemus ita cadere animis, quaſi aliquid evenerit, quod fieri poſſe numquam putarimus. Simus igitur ea mente, quam ratio & veritas præſcribit, ut nihil in vita nobis præſtandum, præter culpam, putemus; eaque cum careamus, omnia humana placate & moderate feramus. Atque hæc eo pertinet oratio, ut, perditis rebus omnibus, tamen ipſa virtus ſe ſuſtentare poſſe videatur. Sed, ſi eſt ſpes aliqua rebus communibus, eà tu, quicumque ſtatus eſt futurus, carere non debes. Atque hæc mihi ſcribenti veniebat in mentem, me eum eſſe, cujus tu deſperationem accuſare ſolitus eſſes, quemque

auctoritate tua cunctantem & diffidentem excitare. Quo quidem tempore non ego cauſam noſtram, ſed conſilium improbabam. Sero enim nos iis armis adverſari videbam, quæ multo ante confirmata per noſmetipſos erant; dolebamque, pilis & gladiis, non conſiliis, neque auctoritatibus noſtris de jure publico diſceptari. Neque ego ea, quæ facta ſunt, fore cum dicebam, divinabam futura: ſed, quod & fieri poſſe, & exitioſum fore, ſi eveniſſet, videbam, id ne accideret, timebam; præſertim cum, ſi mihi alterutrum de eventu atque exitu rerum promittendum eſſet, id futurum, quod evenit, exploratius poſſem promittere. Iis enim rebus præſtabamus, quæ non prodeunt in aciem; uſu autem armorum, & militum robore inferiores eramus. Sed tu illum animum nunc adhibe, quæſo, quo me tum eſſe oportere cenſebas. Hæc eo ſcripſi, quod mihi Philargyrus tuus, omnia de te requirenti, fideliſſimo animo (ut mihi quidem viſus eſt) narravit, te interdum ſollicitum ſolere vehementius: quod facere non debes, nec dubitare, quin aut aliqua republica ſis futurus, qui eſſe debes; aut perdita, non afflictiore conditione, quam ceteri. Hoc vero tempus, quo

exanimati omnes & ſuſpenſi ſumus, hoc moderatiore animo ferre debes, quod & in urbe ea es, ubi nata & alta eſt ratio ac moderatio vitæ; & habes Ser. Sulpicium, quem ſemper unice dilexiſti; qui te profecto & benevolentia & ſapientia conſolatur: cujus ſi eſſemus & auctoritatem & conſilium ſecuti; togati potius potentiam, quam armati victoriam ſubiſſemus. Sed hæc longiora fortaſſe fuerunt, quam neceſſe fuit: illa, quæ majora ſunt, brevius exponam. Ego habeo, cui plus, quam tibi, debeam, neminem. quibus tantum debeam, quantum tu intelligis, eos mihi hujus belli caſus eripuit. qui ſim autem hoc tempore, intelligo. Sed quia nemo eſt tam afflictus, qui, ſi nihil aliud ſtudeat, niſi id quod agit, non poſſit navare aliquid & efficere; omne meum conſilium, operam, ſtudium, certe velim exiſtimes tibi tuisque liberis eſſe debitum.

M. T. C. S. D. A. TORQVATO.

(*Anno V. C. 707*).

2. SVPERIORIBVS litteris benevolentia magis adductus, quam quo res ita poſtularet, fui longior. neque enim confirmatione noſtra egebat virtus tua; neque erat ea mea

cauſa atque fortuna, ut, cui ipſi omnia deeſſent, alterum confirmarem. Hoc item tempore brevior eſſe debeo. ſive enim nihil tum opus fuit tam multis verbis, nihilo magis nunc opus eſt: ſive tum opus fuit, illud ſatis eſt, præſertim cum acceſſerit nihil novi. Nam etſi quotidie aliquid audimus earum rerum, quas ad te perferri exiſtimo; ſumma tamen eadem eſt, & idem exitus, quem ego tam video animo, quam ea, quæ oculis cernimus. nec vero quidquam video, quod non idem te videre certo ſcio. Nam etſi, quem exitum acies habitura ſit, divinare nemo poteſt; tamen & belli exitum video, &, ſi id minus, hoc quidem certe, cum ſit neceſſe alterutrum vincere, qualis futura ſit vel hæc, vel illa victoria. Idque cum optime perſpexi, tale video, nihil ut mali videatur futurum, ſi id vel ante acciderit, quod vel maximum ad timorem proponitur. Ita enim vivere, ut non ſit vivendum, miſerrimum eſt. mori autem nemo ſapiens miſerum dixit, ne beato quidem. Sed in ea es urbe, in qua hæc, vel plura, & ornatiora parietes ipſi loqui poſſe videantur. Ego tibi hoc confirmo, etſi levis eſt conſolatio ex miſeriis aliorum, nihilo te nunc majore in diſcrimine eſſe, quam

quemvis aut eorum, qui diſceſſerint, *aut eorum, qui remanſerint.* alteri dimicant, alteri victorem timent. Sed hæc conſolatio levis eſt; illa gravior, qua te uti ſpero: ego certe utor. Nec enim, dum ero, angar ulla re, cum omni vacem culpa; &, ſi non ero, ſenſu omnino carebo. Sed rurſus γλαῦκ' εἰς Ἀθήνας, qui ad te hæc. Mihi tu, tui, tua omnia maxime curæ ſunt, &, dum vivam, erunt. Vale.

M. T. C. A. TORQVATO S. D.
(*Anno V. C. 707*).

3. PETO a te, ne me putes oblivione tui rarius ad te ſcribere, quam ſolebam; ſed aut gravitate valetudinis, qua tamen jam paulum videor levari, aut quod abſim ab urbe, ut, qui ad te proficiſcantur, ſcire non poſſim. Quare velim ita ſtatutum habeas, me tui memoriam cum ſumma benevolentia tenere, tuasque omnes res non minori mihi curæ, quam meas eſſe. Quod majore in varietate verſata eſt adhuc tua cauſa, quam homines aut volebant, aut opinabantur; mihi crede, non eſt, pro malis temporum, quod moleſte feras. Neceſſe eſt enim, aut armis urgeri rempublicam ſempiternis, aut, his poſitis,

recreari aliquando, aut funditus interire. Si arma valebunt; nec eos, a quibus reciperis, vereri debes; nec eos, quos adjuviſti: ſi armis aut conditione poſitis, aut defatigatione abjectis, aut victoria detractis civitas reſpiraverit; & dignitate frui tibi, & fortunis licebit. ſin omnino interierint omnia, fueritque is exitus, quem vir prudentiſſimus, M. Antonius, jam tum timebat, cum tantum inſtare malorum ſuſpicabatur; miſera eſt illa quidem conſolatio, tali præſertim civi & viro, ſed tamen neceſſaria, nihil eſſe præcipue cuiquam dolendum in eo, quod accidat univerſis. Quæ vis inſit in his paucis verbis, (plura enim committenda epiſtolæ non erant,) ſi attendes, quod facis; profecto etiam ſine meis litteris intelliges, te aliquid habere quod ſperes; nihil, quod aut hoc, aut aliquo reipublicæ ſtatu timeas: omnia ſi interierint, cum ſuperſtitem te eſſe reipublicæ, ne ſi liceat quidem, velis, ferendam eſſe fortunam, præſertim quæ abſit a culpa. Sed hæc hactenus. Tu velim ſcribas ad me, quid agas, & ubi futurus ſis; ut, aut quo ſcribam, aut quo veniam, ſcire poſſim. Vale.

M. T. C.

M. T. C. A. TORQVATO S. D.

(*Anno V. C. 707*).

4. Novi, quod ad te ſcriberem, nihil erat: & tamen, ſi quid eſſet, ſciebam te a tuis certiorem fieri ſolere. De futuris autem rebus etſi ſemper difficile eſt dicere, tamen interdum conjectura poſſis propius accedere, cum eſt res ejusmodi, cujus exitus provideri poſſit. Nunc tantum videmur intelligere, non diuturnum bellum; etſi idipſum nonnullis videatur ſecus. Equidem cum hæc ſcribebam, aliquid jam actum putabam: non quo *ego certo ſcirem*, ſed quod *haud* difficilis erat conjectura. Nam cum omnis belli Mars communis, & cum ſemper incerti exitus prœliorum ſint; tum hoc tempore ita magnæ utrinque copiæ, ita paratæ ad depugnandum eſſe dicuntur, ut, utercumque vicerit, non ſit mirum futurum. Illa in dies ſingulos magis magisque opinio hominum confirmatur, etiamſi inter cauſas armorum aliquantum interſit, tamen inter victorias non multum interfuturum. Alteros propemodum jam ſumus experti; de altero, nemo eſt, quin cogitet, quam ſit metuendus iratus victor armatus. Hoc loco ſi videor augere dolorem tuum,

quem conſolando levare debeam; fateor me communium malorum conſolationem nullam invenire, præter illam; quæ tamen, ſi poſſis eam ſuſcipere, maxima eſt, quaque ego quotidie magis utor; conſcientiam rectæ voluntatis, maximam conſolationem eſſe rerum incommodarum; nec eſſe ullum magnum malum, præter culpam. A qua quum tantum abſumus, ut etiam optime ſenſerimus, eventusque magis noſtri conſilii, quam conſilium reprehendatur; & quum præſtitimus, quod debuimus, moderate, quod evenit, feramus. Sed hoc mihi tamen non ſumo, ut te conſoler de communibus miſeriis, quæ ad conſolandum, majoris ingenii, & ad ferendum, ſingularis virtutis indigent. Illud cuivis facile eſt docere, cur præcipue tu dolere nihil debeas. Ejus enim, qui tardior in te levando fuit, quam fore putaremus, non eſt mihi dubia de tua ſalute ſententia. de aliis autem non arbitror te exſpectare quid ſentiam. Reliquum eſt, ut te angat, quod abſis a tuis tamdiu. Res moleſta, præſertim ab iis pueris, quibus nihil poteſt eſſe feſtivius. Sed, ut ad te ſcripſi antea, tempus eſt hujusmodi, ut ſuam quisque conditionem miſerrimam putet, & ubi quisque ſit, ibi eſſe minime velit.

Equidem, nos quod Romæ ſumus, miſerrimum eſſe duco, non ſolum quod in malis omnibus acerbius eſt videre, quam audire, ſed etiam, quod ad omnes caſus ſubitorum periculorum magis objecti ſumus, quam ſi abeſſemus. etſi meipſum, conſolatorem tuum, non tantum litteræ, quibus ſemper ſtudui, quantum longinquitas temporis mitigavit. Quanto fuerim dolore, meminiſti. in quo prima illa conſolatio eſt, vidiſſe me plus, quam ceteros, cum cupiebam, quamvis iniqua conditione, pacem. Quod etſi caſu, non divinatione mea factum eſt; tamen in hac inani prudentiæ laude delector. Deinde, quod mihi ad conſolationem commune tecum eſt, ſi jam vocer ad exitum vitæ, non ab ea republica avellar, qua carendum eſſe doleam, præſertim cum id ſine ullo ſenſu futurum ſit. Adjuvat etiam ætas, & acta jam vita, quæ cum curſu ſuo bene confecto delectatur, tum vetat in eo vim timere, quo nos jam natura ipſa pæne perduxerit. Poſtremo, is vir, vel etiam ii viri, hoc bello occiderunt, ut impudentia videatur, eandem fortunam, ſi res cogat, recuſare. Equidem mihi omnia propono; nec ullum eſt tantum malum, quod non putem impendere. Sed cum plus in me-

tuendo mali ſit, quam in ipſo illo, quod timetur, deſino; præſertim cum impendeat, in quo non modo dolor nullus, verum finis etiam doloris futurus ſit. Sed hæc ſatis multa, vel plura potius, quam neceſſe fuit. facit autem non loquacitas mea, ſed benevolentia longiores epiſtolas. Servium diſceſſiſſe Athenis, moleſte tuli. non enim dubito, quin magnæ tibi levationi ſolitus ſit eſſe quotidianus congreſſus, & ſermo cum familiariſſimi hominis, tum optimi & prudentiſſimi viri. Tu velim tete, ut debes & ſoles, tua virtute ſuſtentes. Ego, quæ te velle, quæque ad te & ad tuos pertinere arbitrabor, omnia ſtudioſe diligenterque curabo: quæ cum faciam, benevolentiam tuam erga me imitabor, merita non aſſequar. Vale.

M. T. C. A. CAECINAE S. D.

(*Anno V. C. 707*).

5. QVOTIESCVMQVE filium tuum video, (video autem fere quotidie) polliceor ei ſtudium quidem meum & operam, ſine ulla exceptione aut laboris, aut occupationis, aut temporis, gratiam autem atque auctoritatem, cum hac exceptione, quantum valeam, quantumque poſſim. Liber tuus & lectus eſt, &

legitur a me diligenter, & cuſtoditur diligentiſſime. Res & fortunæ tuæ mihi maximæ curæ ſunt; quæ quidem quotidie faciliores mihi & meliores videntur, multisque video magnæ eſſe curæ: quorum de ſtudio, & de ſua ſpe filium ad te perſcripſiſſe, certo ſcio. His autem de rebus, quas conjectura conſequi poſſumus, non mihi ſumo, ut plus ipſe proſpiciam, quam te videre atque intelligere mihi perſuaſerim: ſed tamen, quia fieri poteſt, ut tu ea perturbatiore animo cogites, puto eſſe meum, quid ſentiam, exponere. Ea natura rerum eſt, & is temporum curſus, ut non poſſit iſta aut tibi, aut ceteris, fortuna eſſe diuturna; neque hærere in tam bona cauſa, & in tam bonis civibus tam acerba injuria. Quare ad eam ſpem, quam extra ordinem de te ipſo habemus, non ſolum propter dignitatem & virtutem tuam (hæc enim ornamenta ſunt tibi etiam cum aliis communia) accedunt tua præcipua, propter eximium ingenium ſummamque doctrinam; cui, mehercules, hic, cujus in poteſtate ſumus, multum tribuit. Itaque ne punctum quidem temporis in iſta fortuna fuiſſes, niſi eo ipſo bono tuo, quo delectatur, ſe violatum putaſſet. quod ipſum lenitur quotidie; ſignificaturque nobis

ab iis, qui ſimul cum eo vivunt, tibi hanc ipſam opinionem ingenii apud ipſum plurimum profuturam. Quapropter primum fac animo forti atque magno ſis. ita enim natus, ita eductus, ita doctus es, ita etiam cognitus, ut tibi id faciendum ſit: deinde ſpem quoque habeas firmiſſimam propter eas cauſas, quas ſcripſi. A me vero tibi omnia liberisque tuis paratiſſima eſſe, confidas velim. Id enim & vetuſtas noſtri amoris, & mea conſuetudo in meos, & tua multa erga me officia poſtulant. Vale.

M. T. C. A. CAECINAE S. D.
(*Anno V. C. 707*).

6. Vereor, ne deſideres officium meum; quod tibi pro noſtra & meritorum multorum, & ſtudiorum, & partium conjunctione, deeſſe non debet: ſed tamen vereor, ne litterarum a me officium requiras; quas tibi & jam pridem & ſæpe miſiſſem, niſi quotidie melius exſpectans, gratulationem quam confirmationem animi tui complecti litteris maluiſſem. Nunc, ut ſpero, brevi gratulabimur. Itaque in aliud tempus id argumentum epiſtolæ differo. His autem litteris animum tuum, quem minime imbecillem eſſe & audio & ſpero, etſi

non ſapientiſſimi, at amiciſſimi hominis auctoritate, confirmandum etiam atque etiam puto; nec iis quidem verbis, quibus te conſoler ut afflictum, & jam omni ſpe ſalutis orbatum, ſed ut eum, de cujus incolumitate non plùs dubitem, quam te memini dubitare de mea. Nam cum me ex republica expuliſſent ii, qui illam cadere poſſe, ſtante me, non putarunt; memini, me ex multis hoſpitibus, qui ad me ex Aſia, in qua tu eras, venerant, audire, te de glorioſo & celeri reditu meo confirmare. Si te ratio quædam Etruſcæ diſciplinæ, quam a patre, nobiliſſimo atque optimo viro, acceperas, non fefellit; ne nos quidem noſtra divinatio fallet, quam cum ſapientiſſimorum virorum monumentis atque præceptis, plurimoque, ut tu ſcis, doctrinæ ſtudio, tum magno etiam uſu tractandæ reipublicæ, magnaque noſtrorum temporum varietate conſecuti ſumus. Cui quidem divinationi hoc plus confidimus, quod ea nos nihil, in his tam obſcuris rebus, tamque perturbatis umquam omnino fefellit. Dicerem, quæ ante futura dixiſſem, ni vererer, ne ex eventis fingere viderer. Sed tamen plurimi ſunt teſtes, me & initio, ne conjungeret ſe cum Cæſare, monuiſſe Pompejum; & poſtea, ne

ſejungeret: conjunctione frangi ſenatus opes, disjunctione civile bellum excitari videbam. Atque utebar familiariſſime Cæſare, Pompejum faciebam plurimi: ſed erat meum conſilium cum fidele Pompejo, tum ſalutare utrique. Quæ præterea providerim, prætereo. Nolo enim, hunc de me optime meritum exiſtimare, ea me ſuaſiſſe Pompejo, quibus ille ſi paruiſſet, eſſet hic quidem clarus in toga & princeps; ſed tantas opes, quantas nunc habet, non haberet. Eundem in Hiſpaniam cenſui; quod ſi feciſſet, civile bellum nullum omnino fuiſſet. Rationem haberi abſentis, non tam pugnavi, ut liceret, quam ut, quando, ipſo conſule pugnante, populus juſſerat, haberetur. Cauſa orta belli eſt. Quid ego prætermiſi aut monitorum, aut querelarum, cum vel iniquiſſimam pacem juſtiſſimo bello anteferrem? Victa eſt auctoritas mea, non tam a Pompejo, (nam is movebatur) quam ab iis, qui duce Pompejo freti, peropportunam & rebus domeſticis & cupiditatibus ſuis illius belli victoriam fore putabant. Suſceptum bellum eſt, quieſcente me: depulſum ex Italia, manente me, quoad potui: ſed valuit apud me plus pudor meus, quam timor. Veritus ſum deeſſe Pompeji ſaluti,

e aliquando non defuiſſet meæ. Itaque
icio, vel fama bonorum, vel pudore
, ut in fabulis Amphiaraus, ſic ego,
is & ſciens, ad peſtem ante oculos po-
um profectus. Quo in bello nihil ad-
ccidit, non prædicente me. Quare,
, ut augures & aſtrologi ſolent, ego
e augur publicus ex meis ſuperioribus
tis conſtitui apud te auctoritatem au-
& divinationis meæ, debebit habere
noſtra prædictio. Non igitur ex alitis
tu, nec e cantu ſiniſtro oſcinis, ut in
diſciplina eſt, nec ex tripudiis ſoliſti-
ut ſoniviis tibi auguror: ſed habeo alia
quæ obſervem; quæ etſi non ſunt cer-
illis, minus tamen habent vel obſcuri-
vel erroris. Notantur autem mihi ad
ndum ſigna duplici quadam via; qua-
lteram duco a Cæſare ipſo, alteram e
rum civilium natura atque ratione. In
e hæc ſunt: mitis clemensque natura,
exprimitur præclaro illo libro *Quere-*
tuarum. Accedit, quod mirifice inge-
xcellentibus, quale eſt tuum, delectatur.
rea cedit multorum juſtis & officio in-
, non inanibus aut ambitioſis, volun-
s. In quo vehementer eum conſentiens

Etruria movebit. Cur hæc igitur adhuc parum profecerunt? Quia non putat ſe ſuſtinere cauſas poſſe multorum, ſi tibi, cui juſtius videtur iraſci poſſe, conceſſerit. Quæ eſt igitur, inquies, ſpes ab irato? Eodem fonte ſe hauſturum intelligit laudes ſuas, e quo ſit leviter adſperſus. Poſtremo homo valde eſt acutus, & multum providens. intelligit, te, hominem in parte Italiæ minime contemnenda facile omnium nobiliſſimum, & in communi republica cuivis ſummorum tuæ ætatis, vel ingenio, vel gratia, vel fama populi Romani parem, non poſſe prohiberi republica diutius. Nolet, hoc temporis potius eſſe aliquando beneficium, quam jam ſuum. Dixi de Cæſare. nunc dicam de temporum rerumque natura. Nemo eſt tam inimicus ei cauſæ, quam Pompejus animatus melius, quam paratus, ſuſceperat, qui nos malos cives dicere, aut homines improbos audeat. In quo admirari ſoleo gravitatem, & juſtitiam, & ſapientiam Cæſaris. numquam, niſi honorificentiſſime, Pompejum appellat. At in ejus perſonam multa fecit aſperius. Armorum iſta, & victoriæ ſunt facta, non Cæſaris. At nos quemadmodum eſt complexus? Caſſium ſibi legavit, Brutum Galliæ præfecit, Sulpicium Græciæ;

ellum, cui maxime ſuccenſebat, cum
na illius dignitate reſtituit. Quo igitur
ſpectant? Rerum hoc natura & civilium
orum non patietur; nec manens, nec
ta ratio feret; primum, ut non in cauſa
eadem ſit & conditio & fortuna omnium:
de, ut in eam civitatem boni viri & boni
nulla ignominia notati non revertantur,
am tot nefariorum ſcelerum condemnati
rterunt. Habes augurium meum, quo,
id addubitarem, non potius uterer, quam
conſolatione, qua facile fortem virum ſu-
tarem: te, ſi explorata victoria arma
ſiſſes pro republica (ita enim tum puta-
non minus eſſe laudandum: ſin, propter
rtos exitus eventusque bellorum, poſſe
dere, ut vinceremur, putaſſes; non de-
te ad ſecundam fortunam bene paratum
e, adverſam ferre nullo modo poſſe. Diſ-
rem etiam, quanto ſolatio tibi conſcien-
ui facti, quantæve delectationi in rebus
erſis litteræ eſſe deberent. Commemora-
uon ſolum veterum, ſed horum etiam
ntium vel ducum, vel comitum tuorum
viſſimos caſus. Etiam externos multos
os viros nominarem. Levat enim dolo-
communis quaſi legis & humanæ condi-

tionis recordatio. Exponerem etiam, quemadmodum hic, & quanta in turba, quantaque in confuſione rerum omnium viveremus. neceſſe eſt enim minore deſiderio perdita republica carere, quam bona. Sed hoc genere nihil opus eſt. incolumem te cito, ut ſpero, vel potius, ut perſpicio, videbimus. Interea tibi abſenti, & huic, qui adeſt, imagini animi & corporis tui, conſtantiſſimo atque optimo filio tuo, ſtudium, officium, operam, laborem meum jampridem & pollicitus ſum & detuli; nunc hoc amplius, quod me amiciſſime quotidie magis Cæſar amplectitur: familiares quidem ejus, ſicuti neminem. Apud quem quidquid valebo vel auctoritate, vel gratia, valebo tibi. Tu cura, ut cum firmitudine te animi, tum etiam ſpe optima ſuſtentes. Vale.

A. CAECINA M. CICERONI S. D.
(*Anno V. C. 707*).

7. QVOD tibi non tam celeriter liber eſt redditus, ignoſce timori noſtro, & miſerere temporis. Filius, ut audio, pertimuit, neque injuria, ſi liber exiſſet (quando non tam intereſt, quo animo ſcribatur, quam quo accipiatur) ne ea res inepte mihi noceret; cum

ſertim adhuc ſtili pœnas dem. Qua qui-
ι in re ſingulari ſum fato. nam cum men-
a ſcripturæ litura tollatur, ſtultitia fama
ltetur; meus error exſilio corrigitur. Cu-
ſumma criminis eſt, quod armatus ad-
ſario maledixi. Nemo noſtrûm eſt, ut opi-
, quin vota victoriæ ſuæ fecerit; nemo,
n, etiam cum de alia re immolaret, tamen
quidem ipſo tempore, ut quam primum
ſar ſuperaretur, optarit. Hoc ſi non co-
ıt, omnibus rebus felix eſt: ſi ſcit & per-
ſus eſt, quid iraſcitur ei, qui aliquid ſcripſit
ıtra ſuam voluntatem, cum ignorit omni-
ı, qui multa deos venerati ſint contra ejus
ıtem? Sed, ut eodem revertar, cauſa hæc
t timoris. Scripſi de te parce, medius fi-
s, & timide, non revocans me ipſe, ſed
ne refugiens. Genus autem hoc ſcripturæ,
ı modo liberum, ſed incitatum atque ela-
n eſſe debere, quis ignorat? Solutum exi-
natur eſſe, alteri maledicere; tamen ca-
ıdum eſt, ne in petulantiam incidas: im-
litum, ſe ipſum laudare, ne vitium arro-
ntiæ ſubſequatur: ſolum vero liberum, al-
um laudare; de quo quidquid detrahas, ne-
ſe eſt, aut infirmitati, aut invidiæ aſſignetur.
; neſcio, an tibi gratius opportuniusque

ciderit. Nam quod præclare facere non po-
eram, primum erat, non attingere; ſecun-
lum [beneficium], quam parciſſime facere.
ſed tamen ego quidem me ſuſtinui: multa mi-
nui, multa ſuſtuli, complura ne poſui qui-
dem. Quemadmodum igitur ſcalarum gradus
ſi alios tollas, alios incidas, nonnullos male
hærentes relinquas, ruinæ periculum ſtruas,
non aſcenſum pares; ſic tot malis cum vin-
ctum, tum fractum ſtudium ſcribendi, quid
dignum auribus, aut probabile poteſt afferre?
Cum vero ad ipſius Cæſaris nomen veni, toto
corpore contremiſco, non pœnæ metu, ſed
illius judicii. totum enim Cæſarem non novi
Quem putas animum eſſe, ubi ſecum loqu
tur? hoc probabit: hoc verbum ſuſpicioſu
eſt. quid, ſi hoc muto? at vereor, ne pej
ſit. Age vero, laudo aliquem, num offend
cum porro offendam, quid, ſi non vult?
mati ſtilum perſequitur; victi & nondum
ſtituti quid faciet? Auges etiam tu mihi
morem, qui in *Oratore* tuo caves tibi
Brutum, & ad excuſationem ſocium qu
Ubi hoc omnium patronus facis; quid
veterem tuum, nunc omnium clientem
tire] oportet? In hac igitur calumnia
ris, & cæçæ ſuſpicionis tormento, cu

rima ad alieni ſenſus conjecturam, non ad ſuum judicium ſcribantur, quam difficile ſit evadere, ſi minus expertus es, quod te ad omnia ſummum atque excellens ingenium armavit, non ſentimus. Sed tamen ego filio dixeram, librum tibi legeret & auferret; aut ea conditione daret, ſi reciperes te correcturum, hoc eſt, ſi totum alium faceres. De Aſiatico itinere, quamquam ſumma neceſſitas premebat, ut imperaſti, feci. Te pro me quid horter? vides tempus veniſſe, quo neceſſe ſit de nobis conſtitui. Nihil eſt, mi Cicero, quod filium meum exſpectes. Adoleſcens eſt: omnia excogitare, vel ſtudio, vel ætate, vel metu non poteſt. Totum negotium tu ſuſtineas, oportet: in te mihi omnis ſpes eſt. Tu, pro tua prudentia, quibus rebus gaudeat, quibus capiatur Cæſar, tenes: a te omnia proficiſcantur, & per te ad exitum perducantur, neceſſe eſt. apud ipſum multum, apud ejus omnes plurimum potes. Unum tibi ſi perſuaſeris, non hoc eſſe tui muneris, ſi quid rogatus fueris, ut facias, (quamquam id magnum & amplum eſt,) ſed totum tuum eſſe onus, perficies. niſi forte aut in miſeria nimis ſtulte, aut in amicitia nimis impudenter tibi onus impono. Sed utrique rei excu-

ſationem, tuæ vitæ conſuetudo dat. nam quod ita conſueſti pro amicis laborare; non jam ſic ſperant abs te, ſed etiam ſic imperant tibi familiares. Qnod ad librum attinet, quem tibi filius dabit, peto a te, ne exeat; aut ita corrigas, ne mihi noceat. Vale.

M. C. A. CAECINAE S. D.
(*Anno V. C. 707*).

8. CVM eſſet mecum Largus, homo tui ſtudioſus, locutus, Kalendas Januarias tibi præfinitas eſſe; quod omnibus rebus perſpexeram, quæ Balbus & Oppius, abſente Cæſare, egiſſent, ea ſolere illi rata eſſe; egi vehementer cum his, ut hoc mihi darent, tibi in Sicilia, quoad vellemus, eſſe uti liceret. Qui mihi conſueſſent aut libenter polliceri, ſi quid eſſet ejusmodi, quod eorum animos non offenderet, aut etiam negare, & afferre rationem, cur negarent, huic meæ rogationi potius non continuo reſponderunt; eodem die tamen ad me reverterunt, mihi hoc dederunt, ut eſſes in Sicilia, quoad velles; ſe præſtaturos, nihil ex eo te offenſionis habiturum. Quando, quid tibi permittatur, cognoſti; quid mihi placeat, puto te ſcire oportere. Actis his rebus, litteræ

a

a te mihi redditæ ſunt, quibus a me conſilium petis, quid ſim tibi auctor, in Siciliane ſubſidas, an ad reliquias Aſiaticæ negotiationis proficiſcare. Hæc tua deliberatio non mihi convenire viſa eſt cum oratione Largi. Ille enim mecum, quaſi tibi non liceret in Sicilia diutius commorari, ita locutus erat: tu autem, quaſi conceſſum ſit, ita deliberas. Sed ego, ſive hoc, ſive illud eſt, in Sicilia cenſeo commorandum. Propinquitas locorum vel ad impetrandum adjuvabit crebris litteris & nuntiis, vel ad reditus celeritatem, re aut impetrata, quod ſpero, aut aliqua ratione confecta. Quamobrem cenſeo magno opere commorandum. T. Furfanio Poſtumo, familiari meo, legatisque ejus, item meis familiaribus, diligentiſſime te commendabo, cum venerint. erant enim omnes Mutinæ. Viri ſunt optimi, & tui ſimilium ſtudioſi, & mei neceſſarii. Quæ mihi venient in mentem, quæ ad te pertinere arbitrabor, ea mea ſponte faciam. Si quid ignorabo, de eo admonitus, omnium ſtudia vincam. Ego etſi coram de te cum Furfanio ita loquar, ut tibi litteris meis ad eum nihil opus ſit: tamen, quoniam tuis placuit, te habere meas litteras, quas

ei redderes, morem his geſſi. earum litterarum exemplum infra ſcriptum eſt.

M. T. C. T. FVRFANIO PROCOS. S. D.
(*Anno V. C. 707*).

9. CVM A. Cæcina tanta mihi familiaritas conſuetudoque ſemper fuit, ut nulla major eſſe poſſit. Nam & patre ejus, claro homine & forti viro, plurimum uſi ſumus; & hunc a puero, quod & ſpem magnam mihi afferebat ſummæ probitatis, ſummæque eloquentiæ, & vivebat mecum conjunctiſſime, non ſolum officiis amicitiæ, ſed etiam ſtudiis communibus, ſic ſemper dilexi, ut non ullo cum homine conjunctius viverem. Nihil attinet me plura ſcribere. quam mihi neceſſe ſit, ejus ſalutem & fortunas, quibuſcum rebus poſſim, tueri, vides. Reliquum eſt, ut, cum cognorim pluribus rebus, quid tu & de bonorum fortuna, & de reipublicæ calamitatibus ſentires, nihil a te petam, niſi, ut ad eam voluntatem, quam tua ſponte erga Cæcinam habiturus eſſes, tantus cumulus accedat commendatione mea, quanti me a te fieri intelligo. hoc mihi gratius facere nihil potes. Vale.

M. T. C. TREBIANO S. D.

(*Anno V. C. 707*).

ͻ. EGO quanti te faciam, ſemperque fece-
m, quanti me a te fieri intellexerim, ſum
ihi ipſe teſtis. Nam & conſilium tuum,
ıl caſus potius, diutius in armis civilibus
ımmorandi, ſemper mihi magno dolori fuit;
: hic eventus, quod tardius, quam eſt æ-
ıum, & quam ego vellem, recuperas for-
nam & dignitatem tuam, mihi non minori
ıræ eſt, quam tibi ſemper fuerunt caſus
ei. Itaque & Poſtumuleno, & Sextio, &
piſſime Attico noſtro, proximeque Theu-
e, liberto tuo, totum me patefeci, & iis
ıgulis ſæpe dixi, quacumque re poſſem,
e tibi & liberis tuis ſatisfacere cupere; id-
ıe tu ad tuos velim ſcribas, hæc quidem
rte, quæ in poteſtate mea ſunt, ut ope-
m, conſilium, rem, fidem meam, ſibi ad
ınes res paratam putent. Si auctoritate &
atia tantum poſſem, quantum in ea repu-
ca, de qua ita meritus ſum, poſſe debe-
m; tu quoque is eſſes, qui fuiſti, cum omni
ıdu ampliſſimo digniſſimus, tum certe or-
ıis tui facile princeps. Sed, quoniam eo-
m tempore, eademque de cauſa, noſtrûm

uterque cecidit; tibi & illa polliceor, quæ ſupra ſcripſi, quæ ſunt adhuc mea; & ea, quæ præterea videor mihi ex aliqua parte retinere, tamquam ex reliquiis priſtinæ dignitatis. Neque enim ipſe Cæſar, ut multis rebus intelligere potui, eſt alienus a nobis; & omnes fere familiariſſimi ejus, caſu devincti magnis meis veteribus officiis, me diligenter obſervant & colunt. Itaque ſi qui mihi erit aditus de tuis fortunis, id eſt, de tua incolumitate, in qua ſunt omnia, agendi; quod quidem quotidie magis ex eorum ſermonibus adducor ut ſperem; agam per me ipſe & moliar. ſingula perſequi non eſt neceſſe. univerſum ſtudium meum & benevolentiam ad te defero. Sed magni mea intereſt, hoc tuos omnes ſcire, quod tuis litteris fieri poteſt; ut intelligant, omnia Ciceronis patere Trebiano. Hoc eo pertinet, ut nihil exiſtiment eſſe tam difficile, quod non, pro te mihi ſuſceptum, jucundum ſit futurum.

Antea miſiſſem ad te litteras, ſi genus ſcribendi invenirem. tali enim tempore, aut conſolari, amicorum eſt, aut polliceri. Conſolatione non utebar, quod ex multis audiebam, quam fortiter ſapienterque ferres injuriam temporum, quamque te vehementer

conſolaretur conſcientia factorum & conſiliorum tuorum: quod quidem ſi facis, magnum fructum ſtudiorum optimorum capis, in quibus te ſemper ſcio eſſe verſatum; idque ut facias, etiam atque etiam te hortor. Simul & illud tibi, homini peritiſſimo rerum & exemplorum, & omnis vetuſtatis, ne ipſe quidem rudis, ſed in ſtudio minus fortaſſe, quam vellem, at rebus atque uſu plus etiam, quam vellem, verſatus, ſpondeo, tibi iſtam acerbitatem & injuriam non diuturnam fore. Nam & ipſe, qui plurimum poteſt, quotidie mihi delabi ad æquitatem & ad rerum naturam videtur; & ipſa cauſa ea eſt, ut jam ſimul cum republica, quæ in perpetuum jacere non poteſt, neceſſario reviviſcat atque recreetur: quotidieque aliquid ſit lenius & liberalius, quam timebamus. Quæ quoniam in temporum inclinationibus ſæpe parvis poſita ſunt; omnia momenta obſervabimus, neque ullum prætermittemus tui juvandi & levandi locum. Itaque illud alterum, quod dixi, litterarum genus, quotidie mihi, ut ſpero, ſiet proclivius, ut etiam polliceri poſſim. id re, quam verbis, faciam libentius. Tu velim exiſtimes, & plures te amicos habere, quam qui in iſto caſu ſint ac fuerint,

quantum quidem ego intelligere pot & me concedere eorum nemini. Forte animum habeas & magnum; quod eſt i te. quæ ſunt in fortuna, temporibus r tur, & conſiliis noſtris providebuntur. V

M. C. TREBIANO S. D.
(*Anno V. C. 707*).

II. DOLABELLAM antea tantummo diligebam: obligatus ei nihil eram. nec eni acciderat mihi opus eſſe; & ille mihi debe bat, quod non defueram ejus periculis. Nunc tanto ſum devinctus ejus beneficio, quod & antea in re, & hoc tempore in ſalute tua cu-mulatiſſime mihi ſatisfecit, ut nemini plus debeam. Qua in re tibi gratulor ita vehe-menter, ut te quoque mihi gratulari, quam gratias agere malim. alterum omnino non deſidero, alterum vere facere poteris. Quod reliquum eſt, quando tibi virtus & dignitas tua reditum ad tuos aperuit; eſt tuæ ſapien-tiæ, magnitudinisque animi, quid amiſeris, oblivisci, quid recuperaris, cogitare. Vives um tuis, vives nobiscum. plus acquiſiſti di-itatis, quam amiſiſti rei familiaris: quæ a tum eſſet jucundior, ſi ulla res eſſet pu-a. Veſtorius, noſter familiaris, ad me

ſcripſit, te mihi maximas gratias agere. Hæc prædicatio tua mihi valde grata eſt, eaque te uti facile patior, cum apud alios, tum mehercule apud Syronem, noſtrum amicum. Quæ enim facimus, ea prudentiſſimo cuique maxime probata eſſe volumus. Te cupio videre quam primum. Vale.

M. T. C. AMPIO S. D.

(*Anno V. C. 707*).

12. GRATVLOR tibi, mi Balbe, vereque gratulor: nec ſum tam ſtultus, ut te uſura falſi gaudii frui velim, deinde frangi repente, atque ita cadere, ut nulla res ad æquitatem te animi poſſit poſtea extollere. Egi tuam cauſam apertius, quam mea tempora ferebant. vincebatur enim fortuna ipſa debilitate gratiæ noſtræ, tui caritate, & meo perpetuo erga te amore, culto a te diligentiſſime. Omnia promiſſa, confirmata, certa & rata ſunt, quæ ad reditum & ad ſalutem tuam pertinent. vidi, cognovi, interfui. Etenim omnes Cæſaris familiares ſatis opportune habeo implicatos conſuetudine & benevolentia, ſic, ut, cum ab illo diſceſſerint, me habeant proximum. Hoc Panſa, Hirtius, Balbus, Oppius, Matius, Poſtumius, plane ita faciunt,

ut me unice diligant. Quod ſi mihi pr efficiendum fuiſſet; non me pœniteret pr tione temporum ita eſſe molitum. Sed eſt a me inſervitum temporis cauſa. vete mihi neceſſitudines cum his omnibus inter dunt, quibuscum ego agere de te non ſtiti. Principem tamen habuimus Panſar tui ſtudioſiſſimum, mei cupidum; qui val ret apud illum non minus auctoritate, quan gratia. Cimber autem Tillius mihi plane ſa tisfecit. Valent tamen apud Cæſarem non tam ambitioſæ rogationes, quam neceſſariæ; quas quia Cimber habebat, plus valuit, quam pro ullo alio valere potuiſſet. Diploma ſta tim non eſt datum, quod mirifica eſt impro bitas in quibusdam, qui tuliſſent acerbius, veniam tibi dari, quem illi appellant *tubam belli civilis:* multaque ita dicunt, quaſi non gaudeant id bellum incidiſſe. Quare viſum eſt occultius agendum, neque ullo modo di vulgandum, de te jam eſſe perfectum. ſed id erit perbrevi; nec dubito, quin, legente te has litteras, confecta jam res futura ſit. Panſa quidem mihi, gravis homo & certus, non ſolum confirmavit, verum etiam recepit, perceleriter ſe ablaturum diploma. Mihi ta men placuit, hæc ad te perſcribi. minus enim

te firmum ſermo Eppuleiæ tuæ, lacrymæque Ampiæ declarabant, quam ſignificant tuæ litteræ. Atque illæ arbitrabantur, cum a te abeſſent ipſæ, multo in graviore te cura futurum. Quare magno opere putavi, angoris & doloris tui levandi cauſa, pro certis ad te ea, quæ eſſent certa, perſcribi oportere. Scis, me antea ſic ſolitum eſſe ſcribere ad te, magis ut conſolarer fortem virum atque ſapientem, quam ut exploratæ ſpem ſalutis oſtenderem, niſi quam ab ipſa republica, cum hic ardor reſtinctus eſſet, ſperari oportere cenſerem. Recordare tuas litteras, quibus & magnum animum mihi ſemper oſtendiſti, & ad omnes caſus ferendos conſtantem ac paratum: quod ego non mirabar, cum recordarer, te & a primis temporibus ætatis in republica eſſe verſatum, & tuos magiſtratus in ipſa diſcrimina incidiſſe ſalutis, fortunarumque communium; & in hoc ipſum bellum eſſe ingreſſum, non ſolum, uti victor, beatus; ſed etiam, ut, ſi ita accidiſſet, victus, ſapiens eſſes. Deinde, cum ſtudium tuum conſumas in virorum fortium factis memoriæ prodendis, conſiderare debes, nihil tibi eſſe committendum, quamobrem eorum, quos laudas, te non ſimillimum præbeas.

Sed hæc oratio magis eſſet apta ad illa tempora, quæ jam effugiſti. Nunc vero tantum te para ad hæc nobiscum ferenda; quibus ego ſi quam medicinam invenirem, tibi quoque eandem traderem. Sed eſt unum perfugium, doctrina ac litteræ, quibus ſemper uſi ſumus; quæ ſecundis rebus delectationem modo habere videbantur, nunc vero etiam ſalutem. Sed, ut ad initium revertar, cave dubites, quin omnia de ſalute ac reditu tuo perfecta ſint. Vale.

CICERO LIGARIO.

(*Anno V. C. 707*).

13. Etsi tali tuo tempore me, aut conſolandi, aut juvandi tui cauſa, ſcribere ad te aliquid pro noſtra amicitia oportebat; tamen adhuc id non feceram; quia neque lenire videbar oratione, neque levare poſſe dolorem tuum. Poſtea vero quam magnam ſpem habere cœpi, fore, ut te brevi tempore incolumem haberemus; facere non potui, quin tibi & ſententiam & voluntatem declararem meam. Primum igitur ſcribam, quod intelligo & perſpicio, non fore in te Cæſarem duriorem. nam & res eum quotidie, & dies, & opinio hominum, &, ut mihi videtur,

etiam ſua natura mitiorem facit; idque cum de reliquis ſentio, tum de te etiam audio ex familiariſſimis ejus, quibus ego ex eo tempore, quo primum ex Africa nuntius venit, ſupplicare una cum fratribus tuis non deſtiti. quorum quidem & virtus, & pietas, & amor in te ſingularis, & aſſidua & perpetua cura ſalutis tuæ tantum proficit, ut nihil ſit, quod non ipſum Cæſarem tributurum exiſtimem. Sed ſi tardius fit, quam volumus; magnis occupationibus ejus, a quo omnia petuntur, aditus ad eum difficiliores fuerunt; & ſimul Africanæ cauſæ iratior, diutius velle videtur eos habere ſollicitos, a quibus ſe putat diuturnioribus eſſe moleſtiis conflictatum. ſed hoc ipſum intelligimus eum quotidie remiſſius & placatius ferre. Quare mihi crede, & memoriæ manda, me tibi id affirmaſſe, te in iſtis moleſtiis diutius non futurum. Quando, quid ſentirem, expoſui; quid velim tua cauſa, re potius, quam oratione, declarabo. &, ſi tantum poſſem, quantum in ea republica, de qua ita ſum meritus, ut tu exiſtimas, poſſe debebam; ne tu quidem in iſtis incommodis eſſes. Eadem enim cauſa opes meas fregit, quæ tuam ſalutem in diſcrimen adduxit. Sed tamen, quidquid ima-

go veteris meæ dignitatis, quidquid reliquæ gratiæ valebunt; ſtudium, conſilium, opera, gratia, fides mea, nullo loco deerit tuis optimis fratribus. Tu fac habeas fortem animum, quem ſemper habuiſti: primum ob eas cauſas, quas ſcripſi; deinde, quod ea de republica ſemper voluiſti atque ſenſiſti, ut non modo ſecunda ſperare debeas, ſed etiam, ſi omnia adverſa eſſent, tamen conſcientia & factorum & conſiliorum tuorum, quæcumque acciderent, fortiſſimo & maximo animo ferre deberes. Vale.

CICERO LIGARIO.

(*Anno V. C.* 707).

14. ME ſcito omnem laborem, omnem operam, curam, ſtudium in tua ſalute conſumere. nam cum te ſemper maxime dilexi, tum fratrum tuorum, quos æque atque te ſumma benevolentia ſum complexus, ſingularis pietas, amorque fraternus, nullum me patitur officii erga te, ſtudiique munus aut tempus prætermittere. Sed quæ faciam, fecerimque pro te, ex illorum te litteris, quam ex meis, malo cognoſcere. Quid autem ſperem, aut confidam, & exploratum habeam de ſalute tua, id tibi a me declarari volo.

Nam ſi quis eſt timidus in magnis periculoſisque rebus, ſemperque magis adverſos rerum exitus metuens, quam ſperans ſecundos, is ego ſum; &, ſi hoc vitium eſt, eo me non carere confiteor. Ego idem tamen cum a. d. v Kalend. intercalares priores, rogatu fratrum tuorum, veniſſem mane ad Cæſarem, atque omnem adeundi & conveniendi illius indignitatem & moleſtiam pertuliſſem; cum fratres & propinqui tui jacerent ad pedes, & ego eſſem locutus, quæ cauſa, quæ tuum tempus poſtulabat; non ſolum ex oratione Cæſaris, quæ ſane mollis & liberalis fuit, ſed etiam ex oculis & vultu, ex multis præterea ſignis, quæ facilius perſpicere potui, quam ſcribere, hanc in opinionem diſceſſi, ut mihi tua ſalus dubia non eſſet. Quamobrem fac animo magno fortique ſis: &, ſi turbidiſſima ſapienter ferebas, tranquilliora læte feras. Ego tamen tuis rebus ſic adero, ut difficillimis; neque Cæſari ſolum, ſed etiam amicis ejus omnibus, quos mihi amiciſſimos eſſe cognovi, pro te, ſicut adhuc feci, libentiſſime ſupplicabo. Vale.

CICERO BASILO S.

(*Anno incerto*).

15. Tibi gratulor, mihi gaudeo, te amo, tua tueor. a te amari, & quid agas, quidque agatur, certior fieri volo.

BITHYNICVS CICERONI S.

(*Anno V. C. 709*).

16. Si mihi tecum non & multæ & juſtæ cauſæ amicitiæ privatim eſſent, repeterem initia amicitiæ ex parentibus noſtris; quod faciendum iis exiſtimo, qui paternam amicitiam nullis ipſi officiis proſecuti ſunt. Itaque contentus ero noſtra ipſorum amicitia; cujus fiducia peto a te, ut abſentem me, quibuscumque in rebus opus fuerit, tueare, ſi nullum officium tuum apud me intermoriturum exiſtimas. Vale.

M. CICERO BITHYNICO S.

(*Anno V. C. 709*).

17. Cum ceterarum rerum cauſa cupio eſſe aliquando rempublicam conſtitutam; tum velim mihi credas, accedere id etiam quo magis expetam, promiſſum tuum, quo in litteris uteris. ſcribis enim, ſi ita ſit, te mecum

eſſe victurum. Gratiſſima mihi tua voluntas eſt; facisque nihil alienum neceſſitudine noſtra, judiciisque patris tui de me, ſummi viri. Nam ſic habeto, beneficiorum magnitudine eos, qui temporibus valuerunt, conjunctiores tecum eſſe, quam me; neceſſitudine neminem. Quamobrem grata mihi eſt & memoria tua noſtræ conjunctionis, & ejus etiam augendæ voluntas. Vale.

CICERO LEPTAE.

(*Anno V. C. 708*).

18. SIMVL accepi a Seleuco tuo litteras, ſtatim quæſivi e Balbo per codicillos, quid eſſet in lege. Reſcripſit: Eos, qui facerent præconium, vetari eſſe in decurionibus; qui feciſſent, non vetari. Quare bono animo ſint & tui, & mei familiares. neque enim erat ferendum, cum, qui hodie haruſpicinam facerent, in ſenatu Romæ legerentur, eos, qui aliquando præconium feciſſent, in municipiis decuriones eſſe non licere. De Hiſpaniis novi nihil. magnum tamen exercitum Pompejum habere conſtat. nam Cæſar ipſe ad nos miſit exemplum Paciæci litterarum, in quo erat, ipſas undecim eſſe legiones. ſcripſerat etiam Meſſala Q. Salaſſo, P. Curtium fratrem

ejus, juſſu Pompeji, inſpectante exercitu, interfectum, quod conſenſiſſet cum Hiſpanis quibusdam, ſi in oppidum, neſcio quod, Pompejus rei frumentariæ cauſa veniſſet; eum comprehendere, ad Cæſaremque deducere. De negotio tuo, quod ſponſor es pro Pompejo, ſi Galba conſponſor tuus redierit, homo in re familiari non parum diligens, non deſinam cum illo communicare, ſi quid expediri poſſit; quod videbatur mihi ille confidere. *Oratorem* meum tantopere a te probari, vehementer gaudeo. Mihi quidem ſic perſuadeo, me, quidquid habuerim judicii de dicendo, in illum librum contuliſſe. qui ſi eſt talis, qualem tibi videri ſcribis, ego quoque aliquid ſum: ſin aliter, non recuſo, quin, quantum de illo libro, tantumdem de mei judicii fama detrahatur. Leptam noſtrum cupio delectari jam talibus ſcriptis. etſi abeſt maturitas ætatis, jam tamen perſonare aures ejus hujusmodi vocibus, non eſt inutile. Me Romæ tenuit omnino Tulliæ meæ partus. Sed cum ea, quemadmodum ſpero, ſatis firma ſit; teneor tamen, dum a Dolabellæ procuratoribus exigam primam penſionem; &, mehercule, non tam ſum peregrinator jam, quam ſolebam. Aedificia mea me delectabant,

&

& otium. domus eſt, quæ nulli villarum mearum cedat; otium omni deſertiſſima regione majus. Itaque ne litteræ quidem meæ impediuntur; in quibus ſine ulla interpellatione verſor. Quare, ut arbitror, prius hic te nos, quam iſtic tu nos videbis. Lepta ſuaviſſimus ediſcat Heſiodum: & habeat in ore,

Τῆς δ' ἀρετῆς ἱδρῶτα.

CICERO LEPTAE S. D.

(*Anno V. C. 708*).

19. MACULAM officio functum eſſe gaudeo. ejus Falernum mihi ſemper idoneum viſum eſt deverſorio, ſi modo tecti ſatis eſt ad comitatum noſtrum recipiendum. Ceteroqui mihi locus non diſplicet; nec ea re Petrinum tuum deſeram. Nam & villa & amœnitas illa, commorationis eſt, non deverſorii. De curatione aliqua munerum regionum, cum Oppio locutus ſum. nam Balbum, poſteaquam tu es profectus, non vidi. tantis pedum doloribus afficitur, ut ſe conveniri nolit. Omnino de tota re, ut mihi videtur, ſapientius faceres, ſi non curares. quod enim eo labore aſſequi vis, nullo modo aſſequere. tanta eſt enim intimorum multitudo, ut ex iis aliquis potius effluat, quam novo ſit aditus; præſer-

tim qui nihil afferat, præter operam; in qua ille ſe dediſſe beneficium putabit, (ſi modo id ipſum ſciet,) non accepiſſe. Sed tamen aliquid videbimus, in quo ſit ſpecies. aliter quidem non modo non appetendum, ſed etiam fugiendum puto. Ego me Aſturæ diutius arbitror commoraturum, quoad ille quandoque veniat. Vale.

CICERO TORANIO S.

(*Anno V. C. 707*).

20. DEDERAM triduo ante pueris Cn. Plancii litteras ad te. eo nunc ero brevior, teque, ut antea conſolabar, hoc tempore monebo. Nihil puto tibi eſſe utilius, quam ibidem opperiri, quoad ſcire poſſis, quid tibi agendum ſit. Nam præter navigationis longæ, & hiemalis, & minime portuoſæ periculum, quod vitaveris, ne illud quidem non quantivis, ſubito, cum certi aliquid audieris, te iſtinc poſſe proficiſci. Nihil eſt præterea, cur advenientibus te offerre geſtias. multa præterea metuo, quæ cum Cilone noſtro communicavi. Quid multa? Loco opportuniore in his malis nullo eſſe potuiſti; ex quo te, quocumque opus erit, facillime & expeditiſſime conferas. Quodſi recipiet ille ſe; ad tempus

aderis. ſin (quoniam multa accidere poſſunt) aliqua res eum vel impediet, vel morabitur; tu ibi eris, ubi omnia ſcire poſſis. hoc mihi prorſus valde placet. De reliquo, ut te ſæpe per litteras hortatus ſum, ita velim tibi perſuadeas, te in hac cauſa nihil habere, quod tibi timendum ſit, præter communem caſum civitatis; qui etſi eſt graviſſimus, tamen ita viximus, & id ætatis jam ſumus, ut omnia, quæ non noſtra culpa nobis accidant, fortiter ferre debeamus. Hic tui omnes valent, ſummaque pietate te deſiderant, & diligunt, & colunt. Tu & cura ut valeas, & te iſtinc ne temere commoveas.

CICERO TORANIO S.

(*Anno V. C. 707*).

21. ETSI, cum hæc ad te ſcribebam, aut appropinquare exitus hujus calamitoſiſſimi belli, aut jam aliquid actum & confectum videbatur; tamen quotidie commemorabam, te unum in tanto exercitu mihi fuiſſe aſſenſorem, & me tibi; ſolosque nos vidiſſe, quantum eſſet in eo bello mali, in quo, ſpe pacis excluſa, ipſa victoria futura eſſet acerbiſſima, quæ aut interitum allatura eſſet, ſi victus eſſes, aut, ſi viciſſes, ſervitutem. Itaque ego,

quem tum fortes illi viri & ſapientes, Do mitii & Lentuli, timidum eſſe dicebant: (eram plane: timebam enim, ne evenirent ea, quæ acciderunt:) idem nunc nihil timeo, & ad omnem eventum paratus ſum. Cum aliquid videbatur caveri poſſe, tum id negligi dolebam. nunc vero, everſis omnibus rebus, cum conſilio profici nihil poſſit, una ratio videtur, quicquid evenerit, ferre moderate; præſertim, cum omnium rerum mors ſit extremum, & mihi ſim conſcius, me, quoad licuerit, dignitati reipublicæ conſuluiſſe, &, hac amiſſa, ſalutem retinere voluiſſe. Hæc ſcripſi, non ut de me ipſe dicerem, ſed ut tu, qui conjunctiſſima fuiſti mecum & ſententia & voluntate, eadem cogitares. Magna enim conſolatio eſt, cum recordare, etiamſi ſecus acciderit, te tamen recte vereque ſenſiſſe. Atque utinam liceat aliquando, aliquo reipublicæ ſtatu nos frui, inter nosque conferre ſollicitudines noſtras, quas pertulimus tum, cum timidi putabamur, quia dicebamus ea futura, quæ facta ſunt. De tuis re-
us nihil eſſe, quod timeas, præter univer-
e reipublicæ interitum, tibi confirmo: de
e autem ſic velim judices, quantum ego
ſſim, me tibi, ſaluti tuæ, liberisque tuis

ſummo cum ſtudio præſto ſemper futurum. Vale.

CICERO DOMITIO.

(*Anno V. C. 707*).

22. Non ea res me deterruit, quo minus, poſteaquam in Italiam veniſti, litteras ad te mitterem, quod tu ad me nullas miſeras; ſed quia, nec quid tibi pollicerer, ipſe egens rebus omnibus, nec, quid ſuaderem, cum mihimetipſi conſilium deeſſet, nec quid conſolationis afferrem in tantis malis, reperiebam. Hæc quamquam nihilo meliora ſunt, nunc etiam atque etiam multo deſperatiora; tamen inanes eſſe meas litteras, quam nullas, malui. Ego, ſi te intelligerem plus conatum eſſe ſuſcipere reipublicæ cauſa muneris, quam quantum præſtare poſſes; tamen, quibuscumque rebus poſſem, ad eam conditionem te vivendi, quæ daretur, quæque eſſet, hortarer. Sed cum conſilii tui, bene fortiterque ſuſcepti, eum tibi finem ſtatueris, quem ipſa fortuna terminum noſtrarum contentionum eſſe voluiſſet; oro obteſtorque te, pro vetere noſtra conjunctione ac neceſſitudine, proque ſumma mea in te benevolentia, & tua in me pari, te ut nobis, parenti, conjugi, tuisque

omnibus, quibus es fuiſtique ſemper cariſſimus, ſalvum conſerves: incolumitati tuæ, tuorumque, qui ex te pendent, conſulas: quæ didiciſti, quæque ab adoleſcentia pulcherrime a ſapientiſſimis viris tradita, memoria & ſcientia comprehendiſti, iis hoc tempore utare: quos conjunctos ſumma benevolentia plurimisque officiis amiſiſti, eorum deſiderium, ſi non æquo animo, at forti feras. Ego, quid poſſim, neſcio, vel potius me parum poſſe ſentio: illud tamen tibi polliceor, me, quæcumque ſaluti dignitatique tuæ conducere arbitrabor, tanto ſtudio eſſe facturum, quanto ſemper tu & ſtudio & officio in meis rebus fuiſti. Hanc meam voluntatem ad matrem tuam, optimam feminam, tuique amantiſſimam, detuli. Si quid ad me ſcripſeris, ita faciam, ut te velle intellexero. Sin autem tu minus ſcripſeris; ego tamen omnia, quæ tibi utilia eſſe arbitrabor, ſummo ſtudio diligenterque curabo. Vale.

M. TVLLII CICERONIS EPISTOLARVM

LIBER VII.

AD M. MARIVM ET CETEROS.

M. CICERO S. D. M. MARIO.

(*Anno V. C. 798*).

1. SI te dolor aliquis corporis, aut infirmitas valetudinis tuæ tenuit, quo minus ad ludos venires, fortunæ magis tribuo, quam ſapientiæ tuæ: ſin hæc, quæ ceteri mirantur, contemnenda duxiſti, &, cum per valetudinem poſſes, venire tamen noluiſti; utrumque lætor, & ſine dolore corporis te fuiſſe, & animo valuiſſe, cum ea, quæ ſine cauſa mirantur alii, neglexeris: modo, ut tibi conſtiterit fructus otii tui; quo quidem tibi perfrui mirifice licuit, cum eſſes in iſta amœnitate pæne ſolus relictus. Neque tamen dubito, quin tu ex illo cubiculo tuo, ex quo tibi Stabianum perforaſti, & patefeciſti

Sejanum, per eos dies matutina tempora lectiunculis conſumſeris; cum illi interea, qui te iſtic reliquerant, ſpectarent communes mimos ſemiſomni. Reliquas vero partes diei tu conſumebas his delectationibus, quas tibi ipſe ad arbitrium tuum comparabas; nobis autem erant ea perpetienda, quæ ſcilicet Sp. Mæcius probaviſſet. Omnino, ſi quæris, ludi apparatiſſimi; ſed non tui ſtomachi. conjecturam enim facio de meo. Nam primum honoris cauſa in ſcenam redierant ii, quos ego honoris cauſa de ſcena deceſſiſſe arbitrabar. Deliciæ vero tuæ, noſter Aeſopus, ejusmodi fuit, ut ei deſinere per omnes homines liceret. Is jurare cum cœpiſſet, vox eum defecit in illo loco, *Si ſciens fallo.* Quid tibi ego alia narrem? noſti enim reliquos ludos; qui ne id quidem leporis habuerunt, quod ſolent mediocres ludi. Apparatus enim ſpectatio tollebat omnem hilaritatem; quo quidem apparatu non dubito, quin animo æquiſſimo carueris. Quid enim delectationis habent ſexcenti muli in Clytæmneſtra? aut in equo Trojano cetrarum tria millia? aut armatura varia peditatus & equitatus in aliqua pugna? quæ popularem admirationem habuerunt, delectationem tibi

nullam attuliſſent. Quodſi tu per eos dies operam dediſti Protogeni tuo, dummodo is tibi quidvis potius, quam orationes meas legerit; næ tu haud paulo plus, quam quisquam noſtrûm, delectationis habuiſti. Non enim te puto Græcos, aut Oſcos ludos deſiderare; præſertim cum Oſcos ludos vel in ſenatu noſtro ſpectare poſſis; Græcos ita non ames, ut ne ad villam quidem tuam via Græca ire ſoleas. Nam quid ego te athletas putem deſiderare, qui gladiatores contemſeris? in quibus ipſe Pompejus confitetur, ſe & operam & oleum perdidiſſe. Reliquæ ſunt venationes binæ per dies quinque, magnificæ, nemo negat. ſed quæ poteſt homini eſſe polito delectatio, cum aut homo imbecillus a valentiſſima beſtia laniatur, aut præclara beſtia venabulo transverberatur? quæ tamen, ſi videnda ſunt, ſæpe vidiſti; neque nos, qui hæc ſpectavimus, quidquam novi vidimus. Extremus elephantorum dies fuit, in quo admiratio magna vulgi atque turbæ, delectatio nulla exſtitit. quin etiam miſericordia quædam conſecuta eſt, atque opinio ejusmodi, eſſe quandam illi belluæ cum genere humano ſocietatem. His ego tamen diebus, ludis ſcenicis, ne forte videar

tibi non modo beatus, ſed liber omnino fuiſſe, dirupi me pæne in judicio Galli Caninii, familiaris tui. Quod ſi tam facilem populum haberem, quam Aeſopus habuit, libenter mehercule artem deſinerem, tecumque, & cum ſimilibus noſtri viverem. Nam me cum antea tædebat, cum & ætas & ambitio me hortabantur, & licebat denique, quem nolebam, non defendere; tum vero hoc tempore vita nulla eſt. Neque enim fructum ullum laboris ex his exſpecto: & cogor nonnumquam homines non optime de me meritos, rogatu eorum, qui bene meriti ſunt, defendere. Itaque quæro cauſas omnes aliquando vivendi arbitratu meo; teque, & iſtam rationem otii tui, & laudo vehementer, & probo: quodque nos minus interviſis, hoc fero animo æquiore, quod, ſi Romæ eſſes, tamen neque nos lepore tuo, neque te (ſi qui eſt in me) meo frui liceret, propter moleſtiſſimas occupationes meas; quibus ſi me relaxaro, (nam, ut plane exſolvam, non poſtulo,) te ipſum, qui multos annos nihil aliud commentaris, docebo profecto, quid ſit humaniter vivere. Tu mihi modo iſtam imbecillitatem valetudinis tuæ ſuſtenta & tuere, ut facis, ut noſtras villas obire, & mecum

ſimul lecticula concurſare poſſis. Hæc ad te pluribus verbis ſcripſi, quam ſoleo, non otii abundantia, ſed amoris erga te, quod me quadam epiſtola ſubinvitaras, ſi memoria tenes, ut ad te aliquid hujusmodi ſcriberem, quo minus te prætermiſiſſe ludos pœniteret. Quod ſi aſſecutus ſum, gaudeo: ſin minus, hoc me tamen conſolor, quod poſthac ad ludos venies, nosque viſes; neque in epiſtolis relinques meis ſpem aliquam delectationis tuæ. Vale.

M. T. C. M. MARIO S. D.
(*Anno V. C. 701*).

2. MANDATVM tuum curabo diligenter. Sed homo acutus ei mandaſti potiſſimum, cui expediret, illud vænire quam plurimo. Sed eo vidiſti multum, quod præfiniſti, quo ne pluris emerem. Quod ſi mihi permiſiſſes, qui meus amor in te eſt, confeciſſem cum coheredibus: nunc, quum tuum pretium novi, licitatorem potius ponam, quam illud minoris væneat. Sed de joco ſatis eſt. Tuum negotium agam, ſicuti debeo, diligenter. De Burſa te gaudere certo ſcio: ſed nimis verecunde mihi gratularis. Putas enim, ut ſcribis, propter hominis ſordes, minus me

magnam illam lætitiam putare. Credas mihi velim, magis me judicio hoc, quam morte inimici lætatum. Primum enim judicio malo, quam gladio; deinde gloria potius amici, quam calamitate. In primisque me delectavit, tantum ſtudium bonorum in me exſtitiſſe contra incredibilem contentionem clariſſimi & potentiſſimi viri. Poſtremo (vix veriſimile fortaſſe videatur) oderam multo pejus hunc, quam illum ipſum Clodium. Illum enim oppugnaram: hunc defenderam. Et ille, cum omnis reſpublica in meo capite diſcrimen eſſet habitura, magnum quiddam ſpectavit; nec ſua ſponte, ſed eorum auxilio, qui me ſtante ſtare non poterant: hic ſimiolus, animi cauſa, me, in quem inveheretur, delegerat; perſuaſeratque nonnullis invidis meis, ſe in me emiſſarium ſemper fore. Quamobrem valde jubeo gaudere te. magna res geſta eſt. numquam ulli fortiores cives fuerunt, quam qui auſi ſunt eum contra tantas opes ejus, a quo ipſi lecti judices erant, condemnare. Quod feciſſent numquam, niſi iis dolori meus fuiſſet dolor. Nos hic multitudine & celebritate judiciorum, & novis legibus ita diſtinemur, ut quotidie vota faciamus, ne intercaletur, ut quam primum te videre poſſimus.

M. CICERO M. MARIO S. D.

(Anno V. C. 707).

3. PERSAEPE mihi cogitanti de communibus miſeriis, in quibus tot annos verſamur, & (ut video) verſabimur, ſolet in mentem venire illius temporis, quo proxime fuimus una: quin etiam ipſum diem memoria teneo. Nam ante diem III Idus Majas, Lentulo & Marcello conſulibus, cum in Pompejanum veſperi veniſſem, tu mihi ſollicito animo præſto fuiſti. Sollicitum autem te habebat cogitatio tum officii, tum etiam periculi mei. Si manerem in Italia, verebare, ne officio deeſſem; ſi proficiſcerer ad bellum, periculum te meum commovebat. Quo tempore vidiſti profecto me quoque ita conturbatum, ut non explicarem, quid eſſet optimum factu. pudori tamen malui famæque cedere, quam ſalutis meæ rationem ducere. Cujus me mei facti pœnituit, non tam propter periculum meum, quam propter vitia multa, quæ ibi offendi, quo veneram. Primum neque magnas copias, neque bellicoſas: deinde, extra ducem, paucoſque præterea, (de principibus loquor,) reliqui primum in ipſo bello rapaces, deinde in oratione ita crudeles, ut ipſam

victoriam horrerem : maximum autem æs alienum ampliſſimorum virorum. Quid quæris? nihil boni, præter cauſam. Quæ cum vidiſſem; deſperans victoriam, primum cœpi ſuadere pacem, cujus fueram ſemper auctor; deinde, cum ab ea ſententia Pompejus valde abhorreret, ſuadere inſtitui, ut bellum duceret. Hoc interdum probabat, & in ea ſententia videbatur fore, & fuiſſet fortaſſe, niſi quadam ex pugna cœpiſſet ſuis militibus confidere. Ex eo tempore vir ille ſummus, nullus imperator fuit. Signa, tirone & collectitio exercitu, cum legionibus robuſtiſſimis contulit. victus turpiſſime, amiſſis etiam caſtris, ſolus fugit. Hunc ego belli mihi finem feci; nec putavi, cum integri pares non fuiſſemus, fractos ſuperiores fore. Diſceſſi ab eo bello, in quo aut in acie cadendum fuit, aut in aliquas inſidias incidendum, aut deveniendum in victoris manus, aut ad Jubam confugiendum, aut capiendus tamquam exſilio locus, aut conſciſcenda mors voluntaria. Certe nihil fuit præterea, ſi te victori nolles, aut non auderes committere. Ex omnibus autem iis, quæ dixi, incommodis, nihil tolerabilius exſilio, præſertim innocenti, ubi nulla adjuncta eſt turpitudo :

addo etiam, cum ea urbe careas, in qua nihil ſit, quod videre poſſis ſine dolore. Ego cum meis (ſi quidquam nunc cujusquam eſt) etiam in meis eſſe malui. Quæ acciderunt, omnia dixi futura. Veni domum, non quo optima vivendi conditio eſſet: ſed tamen, ſi eſſet aliqua forma reipublicæ, tamquam in patria ut eſſem: ſi nulla, tamquam in exſilio. Mortem mihi cur conſciſſerem, cauſa nulla viſa eſt; cur optarem, multæ. Vetus eſt enim, *Ubi non ſis qui fueris, non eſſe cur velis vivere.* Sed tamen vacare culpa, magnum eſt ſolatium; præſertim cum habeam duas res, quibus me ſuſtentem, optimarum artium ſcientiam, & maximarum rerum gloriam; quarum altera mihi vivo numquam eripietur, altera ne mortuo quidem. Hæc ad te ſcripſi verboſius, & tibi moleſtus fui, quod te cum mei, tum reipublicæ cognovi amantiſſimum. Notum tibi omne meum conſilium eſſe volui, ut primum ſcires, me numquam voluiſſe plus quemquam poſſe, quam univerſam rempublicam. Poſtea autem quam alicujus culpa tantum valeret unus, ut obſiſti non poſſet, me voluiſſe pacem: amiſſo exercitu, & eo duce, in quo ſpes fuerat uno, me voluiſſe etiam reliquis omnibus; poſtquam

non potuerim, mihi ipſi finem feciſſe belli: nunc autem, ſi hæc civitas eſt, civem eſſe me; ſi non, exſulem eſſe non incommodiore loco, quam ſi Rhodum, aut Mitylenas contuliſſem. Hæc tecum coram malueram: ſed quia longius fiebat, volui per litteras eadem; ut haberes, quod diceres, ſi quando in vituperatores meos incidiſſes. Sunt enim, qui, cum meus interitus nihil fuerit reipublicæ profuturus, criminis loco putent eſſe, quod vivam. Quibus ego certo ſcio non videri ſatis multos periſſe: qui, ſi me audiſſent, quamvis iniqua pace, honeſte tamen viverent. Armis enim inferiores, non cauſa fuiſſent. Habes epiſtolam verboſiorem fortaſſe, quam velles. quod tibi ita videri putabo, niſi mihi longiorem remiſeris. Ego, ſi, quæ volo, expediero, brevi tempore te, ut ſpero, videbo. Vale.

M. T. C. M. MARIO S. D.

(*Anno V. C. 707*).

. ANTE diem IX Kalend. in Cumanum veni cum Libone tuo, vel noſtro potius. in Pompejanum ſtatim cogito. ſed faciam ante te certiorem. Te cum ſemper valere cupio, tum certe, dum hic ſumus. Vides enim, quanto poſt una futuri ſimus. Quare, ſi quod

conſtitutum

conſtitutum cum podagra habes, fac ut in alium diem differas. Cura igitur, ut valeas: & me hoc biduo aut triduo exſpecta.

CICERO CAESARI IMPER. S. D.

(*Anno V. C. 699*).

5. Vide, quam mihi perſuaſerim, te eſſe alterum me, non modo in his rebus, quæ ad me ipſum, ſed etiam in iis, quæ ad meos pertinent. C. Trebatium cogitaram, quocumque exirem, mecum ducere, ut eum meis omnibus ſtudiis, beneficiis quam ornatiſſimum domum reducerem. Sed poſteaquam & Pompeji commoratio diuturnior erat, quam putaram; & mea quædam tibi non ignota dubitatio, aut impedire profectionem meam videbatur, aut certe tardare: vide, quid mihi ſumſerim. Cœpi velle, ea Trebatium exſpectare a te, quæ ſperaſſet a me. neque mehercule minus ei prolixe de tua voluntate promiſi, quam eram ſolitus de mea polliceri. Caſus vero mirificus quidam intervenit, quaſi vel teſtis opinionis meæ, vel ſponſor humanitatis tuæ. Nam cum de hoc ipſo Trebatio cum Balbo noſtro loquerer accuratius domi meæ, litteræ mihi dantur a te; quibus in extremis ſcriptum erat, *M.*

Orſium, quem mihi commendas, vel regem Galliae faciam, vel hunc Leptae delega. Si vis tu, ad me alium mitte, quem ornem. Suſtulimus manus, & ego, & Balbus. tanta fuit opportunitas, ut illud neſcio quod, non fortuitum, ſed divinum videretur. Mitto igitur ad te Trebatium, atque ita mitto, ut initio mea ſponte, poſt autem invitatu tuo mittendum duxerim. Hunc, mi Cæſar, ſic velim omni tua comitate complectare, ut omnia, quæ per me poſſis adduci, ut in meos conferre velis, in unum hunc conferas: de quo tibi homine hæc ſpondeo, non illo vetere verbo meo, quod, cum ad te de Milone ſcripſiſſem, jure luſiſti, ſed more Romano, quo modo homines non inepti loquuntur; probiorem hominem, meliorem virum, pudentiorem eſſe neminem. Accedit etiam, quod familiam ducit, in jure civili ſingularis memoria, ſumma ſcientia. Huic ego neque tribunatum, neque præfecturam, neque ullius beneficii certum nomen peto: benevolentiam tuam & liberalitatem peto: neque impedio, quo minus, ſi tibi ita placuerit, etiam hisce eum ornes gloriolæ inſignibus. totum denique hominem tibi ita trado de manu (ut ajunt) in manum tuam iſtam, & victoria &

ſide præſtantem. Simus enim putidiuſculi; quamquam per te vix licet: verum, ut video, licebit. Cura, ut valeas, & me, ut amas, ama.

CICERO TREBATIO S. D.

(*Anno V. C. 699*).

6. IN omnibus meis epiſtolis, quas ad Cæſarem, aut ad Balbum mitto, legitima quædam eſt acceſſio commendationis tuæ, nec ea vulgaris, ſed cum aliquo inſigni indicio meæ erga te benevolentiæ. Tu modo ineptias iſtas, & deſideria urbis & urbanitatis depone; &, quo conſilio profectus es, id aſſiduitate & virtute conſequere. Hoc tibi tam ignoſcemus nos amici, quam ignoverunt Medeæ, *quae Corinthum arcem altam habebant matronae opulentae, optimates:* quibus illa manibus gypſatiſſimis perſuaſit, ne ſibi vitio illæ verterent, quod abeſſet a patria.

Nam multi ſuam rem bene geſſere, & publicam patria procul.
Multi, qui domi aetatem agerent, propterea ſunt improbati.

Quo in numero tu certe fuiſſes, niſi te extruſiſſemus. Sed plura ſcribemus alias. Tu, qui ceteris cavere didiciſti, in Britannia ne ab

eſſedariis decipiaris, caveto: &, quando Medeam agere cœpi, illud ſemper memento, *Qui ipſe ſibi ſapiens prodeſſe non quit, nequidquam ſapit.* Cura ut valeas.

CICERO TREBATIO.

(*Anno V. C. 699*).

7. Ego te commendare non deſiſto; ſed, quid proficiam, ex te ſcire cupio. Spem maximam habeo in Balbo; ad quem de te diligentiſſime & ſæpiſſime ſcribo. Illud ſoleo mirari, non me toties accipere tuas litteras, quoties a Quinto mihi fratre afferantur. In Britannia nihil eſſe audio neque auri, neque argenti. Id ſi ita eſt, eſſedum aliquod ſuadeo capias, & ad nos quam primum recurras. Sin autem ſine Britannia tamen aſſequi, quod volumus, poſſumus; perfice, ut ſis in familiaribus Cæſaris. multum te in eo frater adjuvabit meus, multum Balbus: ſed, mihi crede, tuus pudor & labor plurimum. Imperatorem liberaliſſimum, ætatem opportuniſſimam, commendationem certe ſingularem habes: ut tibi unum timendum ſit, ne ipſe tibi defuiſſe videare. Vale.

CICERO TREBATIO.

(*Anno V. C. 699*).

8. SCRIPSIT ad me Cæſar perhumaniter, nondum te ſibi ſatis eſſe familiarem propter occupationes ſuas, ſed certo fore. Cui quidem ego reſcripſi, quam mihi gratum eſſet futurum, ſi quam plurimum in te ſtudii, officii, liberalitatis ſuæ contuliſſet. Sed ex tuis litteris cognovi præproperam quandam feſtinationem tuam; & ſimul ſum admiratus, cur tribunatus commoda, demto præſertim labore militiæ, contemſeris. Querar cum Vacerra & Manilio: nam Cornelio nihil audeo dicere, cujus tu periculo ſtultus es, quum te ab eo ſapere didiciſſe profiteris. Quin tu urges iſtam occaſionem & facultatem, qua melior numquam reperietur? Quod ſcribis de illo Preciano jureconſulto, ego te ei non deſino commendare. ſcribit enim ipſe mihi, te ſibi gratias agere debere. De eo quid ſit, cura ut ſciam. Ego veſtras litteras Britannicas exſpecto. Vale.

M. CICERO TREBATIO.

(*Anno V. C. 699*).

9. JAMDIU ignoro, quid agas. nihil enim

ſcribis: neque ego ad te his duobus m…bus ſcripſeram; quia cum Quinto, fr… meo, non eras. quo mitterem, aut cui rem, neſciebam. Cupio ſcire quid agas, ubi ſis hiematurus. Equidem velim cum C… ſare; ſed ad eum propter ejus occupation… nihil ſum auſus ſcribere. ad Balbum tam… ſcripſi. Tu deeſſe tibi noli. *Serius potius a… nos, dum plenior.* Quod huc properes, ni… hil eſt, præſertim Vacerra mortuo. ſed tib… conſilium non deeſt. Quid conſtitueris, cu… pio ſcire. Cn. Octavius, an Cn. Cornelius quidam eſt, tuus familiaris, ſummo genere natus, terræ filius. is me, quia ſcit tuum familiarem eſſe, crebro ad cœnam invitat. adhuc non potuit perducere; ſed mihi tamen gratum eſt. Vale.

M. CICERO S. D. TREBATIO.

(*Anno V. C. 699*).

10. LEGI tuas litteras, ex quibus intellexi, te Cæſari noſtro valde jureconſultum videri. Eſt quod gaudeas, te in iſta loca veniſſe, ubi …liquid ſapere viderere. Quodſi in Britan…iam quoque profectus eſſes; profecto nemo … illa tanta inſula peritior te fuiſſet. Ve…mtamen (rideamus, licet: ſum enim a te

invitatus) ſubinvideo tibi, ultro te etiam arceſſitum ab eo, ad quem ceteri, non propter ſuperbiam ejus, ſed propter occupationem, adſpirare non poſſunt. Sed tu in iſta epiſtola nihil mihi ſcripſiſti de tuis rebus; quæ mehercule mihi non minori curæ ſunt, quam meæ. Valde metuo, ne frigeas in hibernis. quamobrem camino luculento utendum cenſeo: idem Mucio & Manilio placebat: præſertim qui ſagis non abundares. quamquam vos nunc iſtic ſatis calere audio. quo quidem nuntio valde mehercule de te timueram. Sed tu in re militari multo es cautior, quam in advocationibus; qui neque in Oceano natare volueris, ſtudioſiſſimus homo natandi; neque ſpectare eſſedarios, quem antea ne Andabatam quidem defraudare poteramus. Sed jam ſatis jocati ſumus. Ego de te ad Cæſarem quam diligenter ſcripſerim, tute ſcis; quam ſæpe, ego. Sed mehercule jam intermiſeram, ne viderer liberaliſſimi hominis meique amantiſſimi voluntati erga me diffidere. Sed tamen his litteris, quas proxime dedi, putavi eſſe hominem commonendum. id feci. quid profecerim, facias me velim certiorem; & ſimul de toto ſtatu tuo conſiliisque omnibus. Scire enim cupio, quid

agas, quid exſpectes, quam longum iſtum tuum diſceſſum a nobis futurum putes. Sic enim tibi perſuadeas velim, unum mihi eſſe ſolatium, quare facilius poſſim pati, te eſſe ſine nobis, ſi tibi eſſe id emolumento ſciam: ſin autem id non eſt, nihil duobus nobis eſt ſtultius; me, qui te non Romam attraham; te, qui non huc advoles. Una mehercule noſtra vel ſevera, vel jocoſa congreſſio, pluris erit, quam non modo hoſtes, ſed etiam fratres noſtri Aedui. Quare omnibus de rebus fac ut quam primum ſciam. *Aut conſolando, aut conſilio, aut re juvero.*

CICERO TREBATIO.

(*Anno V. C. 700*).

11. Nisi ante Roma profectus eſſes, nunc eam certe relinqueres. quis enim, tot interregnis, jureconſultum deſiderat? Ego omnibus, unde petitur, hoc conſilii dederim, ut a ſingulis interregibus binas advocationes poſtulent. Satisne tibi videor abs te jus civile didiciſſe? Sed heus tu, quid agis? ecquid fit? video enim, te jam jocari per litteras. Hæc ſigna meliora ſunt, quam in meo Tuſculano. Sed quid ſit, ſcire cupio. Conſuli quidem te a Cæſare ſcribis; ſed ego tibi

ab illo conſuli mallem. quod ſi aut ſit, aut futurum putas; perfer iſtam militiam, & permane: ego enim deſiderium tui, ſpe tuorum commodorum conſolabor: ſin autem iſta ſunt inaniora; recipe te ad nos. Nam aut erit hic aliquid aliquando; aut, ſi minus, una mehercule collocutio noſtra pluris erit, quam omnes Samarobrivæ. Denique, ſi cito te retuleris, ſermo nullus erit: ſi diutius fruſtra abſueris; non modo Laberium, ſed etiam ſodalem noſtrum Valerium pertimeſco. Mira enim perſona induci poteſt Britannici jureconſulti. Hæc ego non rideo, quamvis tu rideas: ſed de re ſeveriſſima tecum, ut ſoleo, jocor. Remoto joco, tibi hoc amiciſſimo animo præcipio, ut, ſi iſtic mea commendatione tuam dignitatem obtinebis, perferas noſtri deſiderium: honeſtatem & facultates tuas augeas. ſin autem iſta frigebunt, recipias te ad nos. Omnia tamen, quæ vis, & tua virtute profecto, & noſtro ſummo erga te ſtudio conſequere. Vale.

CICERO TREBATIO.

(*Anno V. C. 700*).

12 Mirabar, quid eſſet, quod tu mihi litteras mittere intermiſiſſes. Indicavit m ih

Panſa meus, Epicureum te eſſe factum. O caſtra præclara! quid tu feciſſes, ſi te Tarentum, & non Samarobrivam miſiſſem? Jam tum mihi non placebas, cum idem intuebare, quod & Titius familiaris meus. Sed quonam modo jus civile defendes, cum omnia tua cauſa facias, non civium? Ubi porro illa erit formula fiduciæ, *Ut inter bonos bene agier oportet?* quis enim eſt, qui facit nihil, niſi ſua cauſa? Quod jus ſtatues *Communi dividundo*, cum commune nihil poſſit eſſe apud eos, qui omnia voluptate ſua metiuntur? Quomodo autem tibi placebit, *Jovem lapidem* jurare, cum ſcias, Jovem iratum eſſe nemini poſſe? Quid porro fiet populo Ulubrano, ſi tu ſtatueris, πολιτεύεσθαι non oportere? Quare ſi plane a nobis deficis, moleſte fero: ſin Panſæ aſſentari commodum eſt, ignoſco. modo ſcribe aliquando ad nos, quid agas, & a nobis quid fieri, aut curari velis.

M. CICERO S. D. TREBATIO.

(*Anno U. C. 700*).

13. ADEONE me injuſtum eſſe exiſtimaſti, ut tibi iraſcerer, quod parum mihi conſtans & nimium cupidus decedendi viderere, ob eamque cauſam me arbitrarere litteras ad te

jamdiu non miſiſſe? Mihi perturbatio animi tui, quam primis litteris perſpiciebam, moleſtiam attulit. neque alia ulla fuit cauſa intermiſſionis epiſtolarum, niſi quod, ubi eſſes, plane neſciebam. Hic tu me etiam inſimulas, nec ſatisfactionem meam accipis. Audi, Teſta mi. Utrum ſuperbiorem te pecunia facit, an quod te imperator conſulit? Moriar, ni, quæ tua gloria eſt, puto te malle a Cæſare conſuli, quam inaurari. Si vero utrumque eſt; quis te feret, præter me, qui omnia ferre poſſum? Sed, ut ad rem redeam, te iſtic invitum non eſſe, vehementer gaudeo; &, ut illud erat moleſtum, ſic hoc eſt jucundum. Tantum metuo, ne artificium tuum tibi parum proſit. Nam, ut audio, iſtic

Non ex jure manu' conſertum, ſed mage ferro
Rem repetunt.

Et tu ſoles ad vim faciundam adhiberi? neque eſt, quod illam exceptionem in interdicto pertimeſcas: *Quod tu prior vi hominibus armatis veneris.* ſcio enim, te non eſſe procacem in laceſſendo. Sed, ut ego quoque te aliquid admoneam de noſtris cautionibus: Treviros vites cenſeo. audio capitales eſſe. mallem auro, ære, argento, eſſent. Sed

alias jocabimur. Tu ad me de iſtis rebus omnibus ſcribas velim quam diligentiſſime. Ante diem IV Non. Mart.

CICERO TREBATIO.

(*Anno V. C. 700*).

14. CHRYSIPPVS Vettius, Cyri architecti libertus, fecit, ut te non immemorem putarem mei. ſalutem enim verbis tuis mihi nuntiarat. Valde jam lautus es, qui gravere litteras ad me dare, homini præſertim prope domeſtico. Quodſi ſcribere oblitus es; minus multi jam, te advocato, cauſa cadent: ſin noſtri oblitus es; dabo operam, ut iſtuc veniam ante, quam plane ex animo tuo effluam: ſin æſtivorum timor te debilitat; aliquid excogita, ut feciſti de Britannia. Illud quidem perlibenter audivi ex eodem Chryſippo, te eſſe Cæſari familiarem. Sed mehercule mallem, id quod erat æquius, de tuis rebus ex tuis litteris quam ſæpiſſime cognoſcere. Quod certe ita fieret, ſi tu maluiſſes benevolentiæ, quam litium jura perdiſcere. Sed hæc jocati ſumus, & tuo more, & nonnihil etiam noſtro. Te valde amamus, nosque a te amari cum volumus, tum etiam confidimus.

CICERO TREBATIO.

(*Anno V. C. 700*).

15. QVAM ſint moroſi qui amant, vel ex hoc intelligi poteſt. moleſte ferebam antea, te invitum iſtic eſſe; pungit me rurſus, quod ſcribis eſſe te iſtic libenter. neque enim mea commendatione te non delectari facile patiebar; & nunc angor, quidquam tibi ſine me eſſe jucundum. ſed hoc tamen malo, ferre nos deſiderium, quam te non ea, quæ ſpero, conſequi. Quum vero in C. Matii, ſuaviſſimi doctiſſimique hominis familiaritatem veniſti, non dici poteſt quam valde gaudeam: qui fac ut te quam maxime diligat. mihi crede, nihil ex iſta provincia potes, quod jucundius ſit, deportare. Cura, ut valeas.

M. CICERO S. D. TREBATIO.

(*Anno V. C. 699*).

16. IN equo Trojano ſcis eſſe in extremo, *Sero ſapiunt.* Tu tamen, mi vetule, non ſero. primas illas rabioſulas ſat fatuas dediſti. deinde, quod in Britannia non nimis *φιλοθέωρον* te præbuiſti, plane non reprehendo. nunc vero in hibernis injectus mihi videris. itaque te commovere non curas. *Usque-*

quaque ſapere oportet. id erit telum acerrimum. Ego ſi foris cœnitarem, Cn. Octavio, familiari tuo, non defuiſſem. cui tamen dixi, cum me aliquoties invitaret: Oro te, quis tu es? Sed mehercules, extra jocum, homo bellus eſt. vellem eum tecum abduxiſſes. Quid agatis, & ecquid in Italiam venturi ſitis hac hieme, fac plane ſciam. Balbus mihi confirmavit, te divitem futurum. id utrum Romano more locutus ſit, bene nummatum te futurum, an, quomodo Stoici dicunt, *Omnes eſſe divites, qui coelo & terra frui poſſint*, poſtea videro. Qui iſtinc veniunt, ſuperbiam tuam accuſant, quod negent te percontantibus reſpondere. ſed tamen eſt quod gaudeas. conſtat enim inter omnes, neminem te uno Samarobrivae juris peritiorem eſſe.

CICERO TREBATIO S. D.

(*Anno V. C. 699*).

17. Ex tuis litteris, & Quinto fratri gratias egi, & te aliquando collaudare poſſum, quod jam videris certa aliqua in ſententia conſtitiſſe. Nam primorum menſium litteris tuis vehementer commovebar, quod mihi interdum (pace tua dixerim) levis in urbis urbanitatisque deſiderio, interdum piger, in-

terdum timidus in labore militari, ſæpe autem etiam, quod a te alieniſſimum eſt, ſubimpudens videbare. tamquam enim ſyngrapham ad imperatorem, non epiſtolam attuliſſes, ſic, pecunia ablata, domum redire properabas; nec tibi in mentem viniebat, eos ipſos, qui cum ſyngraphis veniſſent Alexandriam, nummum adhuc nullum auferre potuiſſe. Ego, ſi mei commodi rationem ducerem, te mecum eſſe maxime vellem. non enim mediocri afficiebar vel voluptate ex conſuetudine noſtra, vel utilitate ex conſilio atque opera tua. Sed cum te ex adoleſcentia tua in amicitiam & fidem meam contuliſſes; ſemper te non modo tuendum mihi, ſed etiam augendum atque ornandum putavi. Itaque quoad opinatus ſum me in provinciam exiturum, quæ ad te ultro attulerim, meminiſſe te credo. poſteaquam mea mutata ratio eſt, cum viderem, me a Cæſare honorificentiſſime tractari, & unice diligi, hominisque liberalitatem incredibilem & ſingularem fidem noſſem; ſic ei te commendavi & tradidi, ut graviſſime diligentiſſimeque potui. Quod ille ita accepit; & mihi ſæpe litteris ſignificat, & tibi & verbis & re oſtendit, mea commendatione ſeſe valde eſſe com-

motum. Hunc tu virum nactus, ſi me aut ſapere aliquid, aut velle tua cauſa putas, ne dimiſeris; &, ſi qua te forte res aliquando offenderit, cum ille aut occupatione, aut difficultate tardior tibi erit viſus, perferto, & ultima exſpectato; quæ ego tibi & jucunda & honeſta præſtabo. Pluribus te hortari non debeo. tantum moneo, neque amicitiæ confirmandæ clariſſimi ac liberaliſſimi viri, neque uberioris provinciæ, neque ætatis magis idoneum tempus, ſi hoc amiſeris, te eſſe ullum umquam reperturum. Hoc, quemadmodum vos ſcribere ſoletis in veſtris libris, idem Q. Cornelio videbatur. In Britanniam te profectum non eſſe gaudeo, quod & labore caruiſti, & ego te de rebus illis non audiam. Ubi ſis hibernaturus, & qua ſpe, aut conditione, perſcribas ad me velim. Vale.

CICERO TREBATIO S. D.

(*Anno V. C. 700*).

18. Accepi a te aliquot epiſtolas uno tempore, quæ tu diverſis temporibus dederas; in quibus me cetera delectarunt. ſignificabant enim, te iſtam militiam jam firmo animo ferre, & eſſe fortem virum & conſtantem, quæ ego paulisper in te ita deſideravi,

non

non imbecillitate animi tui, ſed magis, ut deſiderio noſtri te æſtuare putarem. Quare perge, ut cœpiſti: forti animo iſtam tolera militiam. Multa, mihi crede, aſſequere. Ego enim renovabo commendationem; ſed tempore. Sic habeto, non tibi majori eſſe curæ, ut iſte tuus a me diſceſſus quam fructuoſiſſimus tibi ſit, quam mihi. Itaque, quando veſtræ cautiones infirmæ ſunt, Græculam tibi miſi cautionem chirographi mei. Tu me velim de ratione Gallici belli certiorem facias. ego enim ignaviſſimo cuique maximam fidem habeo. Sed, ut ad epiſtolas tuas redeam, cetera belle: illud miror. quis ſolet eodem exemplo plures dare, qui ſua manu ſcribit? Nam quod in palimpſeſto, laudo equidem parſimoniam. ſed miror, quid in illa chartula fuerit, quod delere malueris, [quam hæc ſcribere;] niſi forte tuas formulas. Non enim puto te meas epiſtolas delere, ut reponas tuas. An hoc ſignificas, nihil fieri? frigere te? ne chartam quidem tibi ſuppeditare? Jam iſta tua culpa eſt, qui vereoundiam tecum extuleris, & non hic nobiscum reliqueris. Ego te Balbo, cum ad vos proficiſcetur, more Romano commendabo. Tu, ſi intervallum lon-

gius erit mearum litterarum, ne ſis admiratus. eram enim abſuturus menſe Aprili. Has litteras ſcripſi in Pomptino, cum ad villam Metrilii Philemonis devertiſſem; ex qua jam audieram fremitum clientium meorum, quos quidem tu mihi conciliaſti. Nam Ulubris honoris mei cauſa vim maximam ranunculorum ſe commoſſe conſtabat. Cura ut valeas. VI Idus April. de Pomptino.

Epiſtolam tuam, quam accepi ab L. Arruntio, conſcidi innocentem. nihil enim habebat, quod non vel in concione recte legi poſſet. Sed & Arruntius ita te mandaſſe ajebat, & tu adſcripſeras. Verum illud eſto. nihil te ad me poſtea ſcripſiſſe demiror, præſertim tam novis rebus.

CICERO TREBATIO S.

(*Anno V. C. 709*).

19. VIDE, quanti apud me ſis; etſi jure id
quidem. non enim te amore vinco. Verum-
amen quod præſenti tibi prope ſubnegaram,
on tribueram certe, id abſenti debere non
otui. Itaque ut primum Velia navigare cœ-
, inſtitui Topica Ariſtotelea conſcribere, ab
ſa urbe commonitus, amantiſſima tui. Eum
rum tibi miſi Rhegio, ſcriptum quam pla-

niſſime res illa ſcribi potuit. Sin tibi quædam videbuntur obſcuriora; cogitare debebis, nullam artem litteris, ſine interprete, & ſine aliqua exercitatione percipi poſſe. Non longe abieris. num jus civile veſtrum ex libris cognoſci poteſt? qui quamquam plurimi ſunt, doctorem tamen unum quem deſiderant. Quamquam tu ſi attente leges, ſi ſæpius, per te omnia conſequere, ut certe intelligas. ut vero etiam ipſi tibi loci, propoſita quæſtione, occurrant, exercitatione conſequere. In qua quidem nos te continebimus, ſi & ſalvi redierimus, & ſalva iſta offenderimus. v Kal. Sext. Rhegio.

CICERO TREBATIO S. D.
(*Anno V. C. 709*).

20. AMABILIOR mihi Velia fuit, quod te ab ea ſenſi amari. Sed quid ego dicam te, quem quis non amat? Ruſio, medius fidius, tuus ita deſiderabatur, ut ſi eſſet unus e nobis. Sed ego te non reprehendo, qui illum ad ædificationem tuam traduxeris. Quamquam enim Velia non eſt vilior, quam Lupercal, tamen iſtuc malo, quam hæc omnia. Tu, ſi me audies, quem ſoles, has paternas poſſeſſiones tenebis: (neſcio quid

enim Velienſes verebantur) neque Halethem, nobilem amnem, relinques, nec Papirianam domum deſeres. quamquam illa quidem habet lotum, a quo etiam advenæ teneri ſolent; quem tamen ſi excideris, multum proſpexeris. Sed in primis opportunum videtur, his præſertim temporibus, habere perfugium, primum eorum urbem, quibus carus ſis; deinde tuam domum, tuosque agros, eaque remoto, ſalubri, amœno loco: idque etiam mea intereſſe, mi Trebati, arbitror. Sed valebis, meaque negotia videbis, meque diis juvantibus, ante brumam exſpectabis. Ego a Sex. Fadio, Niconis diſcipulo, librum abſtuli, Νίκωνος περὶ πολυφαγίας. O medicum ſuavem, meque docilem ad hanc diſciplinam! Sed Baſſus noſter me de hoc libro celavit; te quidem non videtur. Ventus increbeſcit. Cura ut valeas. XIII Kal. Sext. Velia.

CICERO TREBATIO S. D.

(*Anno V. C. 709*).

21. SILII cauſam te docui. Is poſtea fuit apud me. Cum ei dicerem, tibi videri ſponſionem illam nos ſine periculo facere poſſe, *Ni bonorum Turpiliae poſſeſſionem* Q. Cae-

pio praetor ex edicto ſuo mihi dederit; negare ajebat Servium, tabulas teſtamenti eſſe eas, quas inſtituiſſet is, qui factionem teſtamenti non habuerit; hoc idem Ofilium dicere: tecum ſe locutum negabat; meque rogavit, ut ſe & cauſam ſuam tibi commendarem. Nec vir melior, mi Teſta, nec mihi amicior P. Silio quisquam eſt, te tamen excepto. Gratiſſimum igitur mihi feceris, ſi ad eum ultro veneris, eique pollicitus eris: ſed, ſi me amas, quam primum. Hoc te vehementer etiam atque etiam rogo. Vale.

CICERO TREBATIO S. D.

(*Anno incerto*).

22. ILLVSERAS heri inter ſcyphos, quod dixeram, controverſiam eſſe, poſſetne heres, quod furtum antea factum eſſet, furti recte agere. Itaque, etſi domum bene potus ſeroque redieram, tamen id caput, ubi hæc controverſia eſt, notavi, & deſcriptum tibi miſi; ut ſcires, id, quod tu neminem ſenſiſſe dicebas, Sex. Aelium, M'. Manilium, M. Brutum ſenſiſſe. Ego tamen Scævolæ & Teſtæ aſſentior. Vale.

CICERO S. D. FABIO GALLO.

(*Anno incerto*).

23. TANTVM quod ex Arpinati veneram, cum mihi a te litteræ redditæ ſunt; ab eodemque accepi Aviani litteras; in quibus hoc inerat liberaliſſimum, nomina ſe facturum, cum veniſſet, qua ego vellem die. Fac, quæſo, qui ego ſum, eſſe te. eſtne aut tui pudoris, aut noſtri, primum rogare de die; deinde plus annua poſtulare? Sed eſſent, mi Galle, omnia facilia, ſi & ea mercatus eſſes, quæ ego deſiderabam, & ad eam ſummam, quam volueram. Attamen iſta ipſa, quæ te emiſſe ſcribis, non ſolum rata mihi erunt, ſed etiam grata. plane enim intelligo, te non modo ſtudio, ſed etiam amore uſum, quæ te delectarint, hominem, ut ego ſemper judicavi, in omni judicio elegantiſſimum, quæ me digna putaris, coëmiſſe. Sed velim maneat Damaſippus in ſententia. prorſus enim ex iſtis emtionibus nullam deſidero. Tu autem ignarus inſtituti mei, quanti ego genus omnino ſignorum omnium non æſtimo, tanti iſta quatuor, aut quinque ſumſiſti. Bacchas iſtas cum Muſis Metelli comparas. Quid ſimile? primum, ipſas e

ſas numquam tanti putaſſem; atque id feciſſem Muſis omnibus approbantibus. ſed tamen erat aptum bibliothecæ, ſtudiisque noſtris congruens. Bacchis vero ubi eſt apud me locus? At pulchellæ ſunt. Novi optime, & ſæpe vidi. nominatim tibi ſigna mihi nota mandaſſem, ſi probaſſem. Ea enim ſigna ego emere ſoleo, quæ ad ſimilitudinem gymnaſiorum exornent mihi in palæſtra locum. Martis vero ſignum quo mihi pacis auctori? Gaudeo nullum Saturni ſignum fuiſſe. hæc enim duo ſigna putarem mihi æs alienum attuliſſe. Mercurii mallem aliquod fuiſſet. felicius, puto, cum Aviano tranſigere poſſemus. Quod tibi deſtinaras trapezophoron, ſi te delectat, habebis: ſin autem ſententiam mutaſti, ego habebo ſcilicet. Iſta quidem ſumma næ ego multo libentius emerim deverſorium Tarracinæ, ne ſemper hoſpiti moleſtus ſim. Omnino liberti mei video eſſe culpam, cui plane res certas mandaram; itemque Junii, quem puto tibi notum eſſe, Aviani familiarem. Exhedria quædam mihi nova ſunt inſtituta in porticula Tuſculani. ea volebam tabellis ornare. etenim, ſi quid generis iſtiusmodi me delectat, pictura de-

lectat. Sed tamen, ſi iſta mihi ſunt habenda, certiorem velim me facias, ubi ſint, quando arceſſantur, quo genere vecturæ. Si enim Damaſippus in ſententia non manebit, aliquem Pſeudodamaſippum vel cum jactura reperiemus. Quod ad me de domo ſcribis iterum, jam id ego proficiſcens mandaram meæ Tulliæ. ea enim ipſa hora acceperam tuas litteras. Egeram etiam cum tuo Nicia, quod is utitur, ut ſcis, familiariter Caſſio. Ut redii autem, prius quam tuas legi has proximas litteras, quæſivi de mea Tullia, quid egiſſet. per Liciniam ſe egiſſe dicebat. ſed opinor, Caſſium uti non ita multum ſorore. eam porro negare ſe audere, cum vir abeſſet (eſt enim profectus in Hiſpaniam Dexius) illo & abſente, & inſciente, migrare. Eſt mihi gratiſſimum, tanti a te æſtimatam conſuetudinem vitæ victusque noſtri; primum, ut eam domum ſumeres, ut non modo prope me, ſed plane mecum habitare poſſes: deinde ut migrare tanto opere feſtinares. Sed ne vivam, ſi tibi concedo, ut ejus rei tu cupidior ſis, quam ego ſum. Itaque omnia experiar. Video enim, quid mea interſit, quid utriusque noſtrûm. Si quid egero, faciam ut ſcias. Tu & ad omnia re-

ſcribes, & quando te exſpectem, facies me, ſi tibi videtur, certiorem. Vale.

CICERO S. D. M. FABIO GALLO.

(*Anno V. C. 708*).

24. AMORIS quidem tui, quoquo me verti, veſtigia: vel proxime de Tigellio. Senſi enim ex litteris tuis, valde te laboraſſe. Amo igitur voluntatem. Sed pauca de re. Cipius (opinor) olim, *Non omnibus dormio;* ſic ego non omnibus, mi Galle, ſervio. etſi quæ eſt hæc ſervitus? Olim, cum regnare exiſtimabamur, non tam ab ullis, quam hoc tempore obſervor a familiariſſimis Cæſaris omnibus, præter iſtum. Id ego in lucris pono, non ferre hominem peſtilentiorem patria ſua: eumque addictum jam tum puto eſſe Calvi Licinii Hipponacteo præconio. At vide, quid ſuccenſeat. Phameæ cauſam receperam, ipſius quidem cauſa. erat enim mihi ſane familiaris. Is ad me venit, dixitque, judicem ſibi operam dare conſtituiſſe, eo ipſo die, quo de P. Sextio in conſilium iri neceſſe erat. Reſpondi, nullo modo me facere poſſe, quum vellem: alium diem ſi ſumſiſſet, me ei non defuturum. Ille autem, qui ſciret, ſe nepotem, bellum tibicinem, ha-

bere, & ſat bonum unctorem, diſceſſit a me, ut mihi videbatur, iratior. Habes Sardos venales; alium alio nequiorem. Cognoſti meam cauſam, & iſtius Salaconis iniquitatem. Catonem tuum mihi mitte. cupio enim legere. me adhuc non legiſſe, turpe utrique noſtrûm eſt.

CICERO S. D. M. FABIO GALLO.
(*Anno V. C. 708*).

25. QVOD epiſtolam conſciſſam doles, noli laborare. ſalva eſt; domo petes, cum libebit. Quod autem me mones, valde gratum eſt; idque ut ſemper facias, rogo. Videris enim mihi vereri, ne, ſi iſtum habuerimus, rideamus γέλωτα Σαρδόνιον. Sed heus tu, manum de tabula. magiſter adeſt citius, quam putaramus. Vereor, ne in Catonium Catoninos. Mi Galle, cave putes quidquam melius, quam epiſtolæ tuæ partem ab eo loco, *Cetera labuntur*. Secreto hoc audi; tecum habeto; ne Apellæ quidem, liberto tuo, dixeris. præter duo nos, loquitur iſto modo nemo; bene malene, videro: ſed, quidquid eſt, noſtrum eſt. Urge igitur; nec transverſum unguem (quod ajunt) a ſtilo. is enim eſt dicendi opifex.

atque equidem aliquantum jam etiam noctis aſſumo. Vale.

CICERO S. D. GALLO.

(*Anno incerto*).

26. Cvm decimum jam diem graviter ex inteſtinis laborarem, neque iis, qui mea opera uti volebant, me probarem non valere, quia febrim non haberem; fugi in Tuſculanum; cum quidem biduum ita jejunus fuiſſem, ut ne aquam quidem guſtarem. Itaque confectus languore & fame, magis tuum officium deſideravi, quam abs te requiri putavi meum. Ego autem cum omnes morbos reformido, tum quod Epicurum tuum Stoici male accipiunt, quia dicat, *δυσουρικὰ καὶ δυσεντερικὰ πάθη* ſibi moleſta eſſe; quorum alterum, morbum edacitatis eſſe putant, alterum etiam turpioris intemperantiæ. Sane *δυσεντερίαν* pertimueram. Sed viſa eſt mihi vel loci mutatio, vel animi etiam relaxatio, vel ipſa fortaſſe jam ſeneſcentis morbi remiſſio profuiſſe. Attamen, ne mirere, unde hoc acciderit, quomodove commiſerim; lex ſumtuaria, quæ videtur *λιτότητα* attuliſſe, ea mihi fraudi fuit. Nam dum volunt iſti lauti terra nata, quæ lege ex-

cepta ſunt, in honorem adducere; fungos, helvellas, herbas omnes ita condiunt, ut nihil poſſit eſſe ſuavius. In eas cum incidiſſem in cena augurali apud Lentulum, tanta me διάῤῥοια arripuit, ut hodie primum videatur cœpiſſe conſiſtere. Ita ego, qui me oſtreis & murænis facile abſtinebam, a beta & a malva deceptus ſum. Poſthac igitur erimus cautiores. Tu tamen cum audiſſes ab Anicio (vidit enim me nauſeantem) non modo mittendi cauſam juſtam habuiſti, ſed etiam viſendi. Ego hic cogito commorari, quoad me reficiam. nam & vires & corpus amiſi. Sed, ſi morbum depulero, facile, ut ſpero, illa revocabo.

CICERO S. D. M. FABIO GALLO.

(*Anno V. C. 707*).

27. Miror, cur me accuſes, cum tibi id facere non liceat. quodſi liceret, tamen non debebas. *Ego enim te in conſulatu obſervavam.* Et ais, fore, ut te Cæſar reſtituat. Multa tu quidem dicis; ſed tibi nemo credit. Tribunatum plebei dicis te mea cauſa petiſſe. Utinam ſemper eſſes tribunus! interceſſorem non quæreres. Negas, me audere, quod ſentiam, dicere. Quaſi tibi, cum impuden-

per me rogares, parum fortiter reſponderim. Hæc tibi ſcripſi, ut iſto ipſo in genere, in quo aliquid poſſe vis, te nihil eſſe cognoſceres. Quodſi humaniter mecum queſtus eſſes, libenter tibi me, & facile purgaſſem. Non enim ingrata mihi ſunt, quæ feciſti; ſed quæ ſcripſiſti, moleſta. Me autem, propter quem ceteri liberi ſunt, tibi liberum non viſum demiror. Nam ſi falſa fuerunt, quæ tu ad me, ut ais, detuliſti; quid tibi ego debeo? ſi vera; tu es optimus teſtis, quid mihi populus Romanus debeat.

M. CICERO S. D. CVRIO.
(*Anno V. C. 707*).

28. Memini, cum mihi deſipere videbare, quod cum iſtis potius viveres, quam nobiscum: erat enim multo domicilium hujus urbis (cum quidem hæc urbs) aptius humanitati & ſuavitati tuæ, quam tota Peloponneſus, nedum Patræ: nunc contra & vidiſſe mihi multum videris, cum, prope deſperatis his rebus, te in Græciam contuliſti, & hoc tempore non ſolum ſapiens, qui hinc abſis, ſed etiam beatus. quamquam, quis, qui aliquid ſapiat, nunc eſſe beatus poteſt? Sed, quod tu, cui licebat, pedibus es conſecutus,

ut ibi eſſes, *ubi nec Pelopidarum*... noſti cetera; nos idem propemodum conſequimur alia ratione. Cum enim ſalutationi nos dedimus amicorum; quæ fit hoc etiam frequentius, quam ſolebat, quod, quaſi avem albam, videntur bene ſentientem civem videre; abdo me in bibliothecam. Itaque opera efficio tanta, quanta fortaſſe tu ſenties. Intellexi enim ex tuo ſermone quodam, cum meam mœſtitiam & deſperationem accuſares domi tuæ, te ex meis libris animum meum deſiderare. Sed, mehercule, & tum rempublicam lugebam, quæ non ſolum ſuis erga me, ſed etiam meis erga ſe beneficiis erat mihi carior; & hoc tempore, quamquam me non ratio ſolum conſolatur, quæ plurimum debet valere, ſed etiam dies, quæ ſtultis quoque mederi ſolet, tamen doleo, ita rem communem eſſe dilapſam, ut ne ſpes quidem melius aliquando fore, relinquatur. Nec vero nunc quidem culpa in eo eſt, in cujus poteſtate omnia ſunt, (niſi forte id ipſum eſſe non debuit,) ſed alia caſu, alia etiam noſtra culpa ſic acciderunt, ut de præteritis non ſit quærendum. Reliquam ſpem nullam video. quare ad prima redeo. Sapienter hæc reliquiſti, ſi conſilio; feliciter, ſi caſu. Vale.

CVRIVS M. CICERONI SVO S.

(*Anno V. C. 708*).

29. SI vales, bene eſt: ſum enim χρήσει μὲν tuus, κτήσει δὲ Attici noſtri. ergo fructus eſt tuus, mancipium illius: quod quidem ſi inter [ſenes] coëmtionales [vænale] proſcripſerit, egerit non multum. At illa noſtra prædicatio quanti eſt, nos, quod ſimus, quod habeamus, quod homines exiſtimemur, id omne abs te habere? Quare, Cicero mi, perſevera conſtanter nos conſervare, & Sulpicii ſucceſſori nos de meliore nota commenda; quo facilius tuis præceptis obtemperare poſſimus, teque ad ver lubentes videre, & noſtra refigere deportareque tuto poſſimus. Sed, amice magne, noli hanc epiſtolam Attico oſtendere: ſine eum errare, & putare, me virum bonum eſſe, nec ſolere duo parietes de eadem fidelia dealbare. Ergo, patrone mi, bene vale, Tironemque meum ſaluta noſtris verbis. Dat. ante diem IV Kal. Novemb.

CICERO CVRIO S. D.

(*Anno V. C. 709*).

30. EGO vero jam te nec hortor, nec rogo,

ut domum redeas; quin hinc ipſe evolare cupio, & aliquo pervenire, *ubi nec Pelopidarum nomen, nec facta audiam.* Incredibile eſt, quam turpiter mihi facere videar, qui his rebus interſim. Næ tu videris multo ante providiſſe, quid impenderet tum, cum hinc profugiſti. quamquam hæc etiam auditu acerba ſunt; tamen audire tolerabilius eſt, quam videre. In campo certe non fuiſti, cum hora ſecunda, comitiis quæſtoriis inſtitutis, ſella Q. Maximi, quem illi conſulem eſſe dicebant, poſita eſſet; quo mortuo nuntiato, ſella ſublata eſt. Ille autem, qui comitiis tributis eſſet auſpicatus, centuriata habuit: conſulem hora ſeptima renuntiavit, qui uſque ad Kal. Januar. eſſet; quæ erant futuræ mane poſtridie. Ita, Caninio conſule, ſcito neminem prandiſſe. nihil tamen eo conſule mali factum eſt. fuit enim mirifica vigilantia, qui ſuo toto conſulatu ſomnum non viderit. Hæc tibi ridicula videntur. non enim ades: quæ ſi videres, lacrimas non teneres. Quid, ſi cetera ſcribam? ſunt enim innumerabilia generis ejusdem: quæ quidem ego non ferrem, niſi me in philoſophiæ portum contuliſſem, & niſi haberem ſocium ſtudiorum meorum, Atticum noſtrum: cujus quum proprium te

eſſe

eſſe ſcribis mancipio & nexu; meum autem uſu & fructu, contentus iſto ſum. id enim eſt cujusque proprium, quo quisque fruitur atque utitur. Sed hæc alias pluribus. Acilius, qui in Græciam cum legionibus miſſus eſt, maximo meo beneficio eſt. bis enim eſt a me judicio capitis, rebus ſalvis, defenſus; & eſt homo non ingratus, meque vehementer obſervat. Ad eum de te diligentiſſime ſcripſi, eamque epiſtolam cum hac conjunxi; quam ille quomodo acceperit, & quid tibi pollicitus ſit, velim ad me ſcribas.

CICERO CVRIO S. D.

(*Anno V. C. 709*).

31. Facile perſpexi ex tuis litteris, quod ſemper ſtudui, & me a te plurimi fieri, & te intelligere, quam mihi carus eſſes. Quod quum uterque noſtrûm conſecutus eſt; reliquum eſt, ut officiis certemus inter nos; quibus æquo animo vel vincam te, vel vincar abs te. Acilio non fuiſſe neceſſe meas dari litteras, facile patior. Sulpicii tibi opera, intelligo ex tuis litteris, non multum opus fuiſſe, propter tuas res ita contractas, ut, quemadmodum ſcribis, nec caput, nec pedes. Equidem vellem, uti pedes haberent,

ut aliquando redires. Vides enim exaruiſſe jam veterem urbanitatem: ut Pomponius noſter ſuo jure poſſit dicere, *niſi nos pauci retineamus gloriam antiquam Atticam.* Ergo is tibi, nos ei ſuccedimus. Veni igitur, quæſo, ne tamen ſemen urbanitatis una cum republica intereat. Vale.

M. CICERO S. D. VOLVMNIO.

(*Anno V. C. 702*).

32. QVOD ſine prænomine familiariter, ut debebas, ad me epiſtolam miſiſti, primum addubitavi, num a Volumnio ſenatore eſſet, quocum mihi eſt magnus uſus: deinde εὐτραπελία litterarum fecit, ut intelligerem, tuas eſſe. Quibus in litteris omnia mihi perjucunda fuerunt, præter illud, quod parum diligenter poſſeſſio ſalinarum mearum a te procuratore defenditur. Ais enim, ut ego diſceſſerim, omnia omnium dicta, in his etiam Sextiana, in me conferri. Quid? tu id pateris? non defendis? non reſiſtis? Equidem ſperabam, ita notata me reliquiſſe genera dictorum meorum, ut cognoſci ſua ſponte poſſent. Sed quando tanta fæx eſt in urbe, ut nihil tam ſit ἀκύθηρον, quod non alicui venuſtum eſſe videatur; pugna, ſi me amas, niſi

acuta ἀμφιβολία, niſi elegans ὑπερβολὴ, niſi παράγραμμα bellum, niſi ridiculum παρὰ προσδοκίαν, niſi cetera, quæ ſunt a me in ſecundo libro de Oratore per Antonii perſonam diſputata de ridiculis, ἔντεχνα & arguta apparebunt, ut ſacramento contendas, mea non eſſe. Nam de judiciis quod quereris, multo laboro minus. trahantur per me pedibus omnes rei; ſit vel Selius tam eloquens, ut poſſit probare, ſe liberum; non laboro. Urbanitatis poſſeſſionem, amabo, quibusvis interdictis defendamus; in qua te unum metuo, contemno ceteros. Derideri te putas. Nunc demum intelligo te ſapere. Sed mehercules, extra jocum, valde mihi tuæ litteræ facetæ, elegantesque viſæ ſunt. Illa, quamvis ridicula eſſent, ſicut erant, mihi tamen riſum non moverunt. Cupio enim noſtrum illum amicum in tribunatu quam plurimum habere gravitatis: id cum ipſius cauſa, (eſt mihi, ut ſcis, in amoribus,) tum mehercule etiam reipublicæ. quam quidem, quamvis in me ingrata ſit, amare non deſinam. Tu, mi Volumni, quando inſtituiſti, & mihi vides eſſe gratum, ſcribe ad me quam ſæpiſſime de rebus urbanis, de republica. Jucundus eſt mihi ſermo littararum tuarum.

Præterea Dolabellam, quem ego perſpicio & judico cupidiſſimum eſſe atque amantiſſimum mei, cohortare & confirma, & redde plane meum. Non mehercule, quo quicquam deſit; ſed quia valde cupio, non videor nimium laborare.

M. CICERO VOLUMNIO S. D.

(*Anno U. C. 707*).

33 Quod declamationibus noſtris cares, damni nihil facis. Quod Hirtio invideres, niſi eum amares, non erat cauſa invidendi; niſi forte ipſius eloquentiæ magis, quam, quod me audiret, invideres. Nos enim plane, mi ſuaviſſime Volumni, aut nihil ſumus, aut nobis quidem ipſis diſplicemus, gregalibus illis, quibus, te plaudente, vigebamus, amiſſis: ut etiam, ſi quando aliquid dignum noſtro nomine emiſimus, ingemiſcamus, quod hæc *pennigero, non armigero in corpore tela exerceantur*, ut ait Philoctetes apud Accium, abjecta gloria. Sed tamen omnia mihi erunt, ſi tu veneris, hilariora: quamquam venies, ut ipſe intelligis, in maximarum quaſi concurſum occupationum; quas ſi, ut volumus, exceperimus, ego vero multam ſalutem & foro dicam, & curiæ; vivamque tecum mul-

tum, & cum communibus noſtris amatoribus. Nam & Caſſius tuus, & Dolabella noſter, vel potius uterque noſter, ſtudiis iisdem tenentur, & meis æquiſſimis utuntur auribus. Opus eſt huc limatulo & polito tuo judicio, & illis interioribus litteris, quibus ſæpe verecundiorem me in loquendo facis. Mihi enim judicatum eſt, ſi modo hoc Cæſar aut patietur; aut volet, deponere illam jam perſonam, in qua me ſæpe illi ipſi probavi, ac me totum in litteras abdere; tecumque & cum ceteris earum ſtudioſis honeſtiſſimo otio perfrui. Tu, vellem, ne veritus eſſes, ne perinvitus legerem tuas litteras, ſi mihi (quemadmodum ſcribis) longiores forte miſiſſes: ac velim poſthac ſic ſtatuas, tuas mihi litteras longiſſimas quasque, gratiſſimas fore.

M. COELII
EPISTOLARVM
AD
M. TVLLIVM CICERONEM
LIBER VIII.

M. COELIVS M. CICERONI S. D.

(*Anno V. C. 702*).

1. QVOD tibi decedenti pollicitus ſum, me omnes res urbanas diligentiſſime tibi perſcripturum; data opera paravi, qui ſic omnia perſequeretur, ut verear, ne tibi nimium arguta hæc ſedulitas videatur. Tametſi tu, ſcio, quam ſis curioſus, & quam omnibus peregrinantibus gratum ſit, minimarum quoque rerum, quæ domi gerantur, fieri certiores; tamen in hoc te deprecor, ne meum hoc officium arrogantiæ condemnes, quod hunc laborem lteri delegavi: non quin mihi ſuaviſſimum ſit, & occupato, & ad litteras ſcribendas, ut tu noſti, pigerrimo, tuæ memoriæ dare operam. Sed id ipſum volumen,

quod tibi miſi, facile, ut ego arbitror, me excuſat. Neſcio cujus otii eſſet, non modo perſcribere hæc, ſed omnino animadvertere. Omnia enim ſunt ibi ſenatusconſulta, edicta, fabulæ, rumores: quod exemplum ſi forte minus te delectarit; ne moleſtiam tibi cum impenſa mea exhibeam, fac me certiorem. Si quid in republica majus actum erit, quod iſti operarii minus commode perſequi poſſint; & quemadmodum actum ſit, & quæ exiſtimatio ſecuta, quæque de eo ſpes ſit, diligenter tibi perſcribemus. Ut nunc eſt, nulla magnopere exſpectatio eſt. Nam & illi rumores de comitiis Transpadanorum, Cumarum tenus caluerunt: Romam cum veniſſem, ne tenuiſſimam quidem auditionem de ea re accepi. Præterea Marcellus, quod adhuc nihil retulit de ſucceſſione [provinciarum] Galliarum; & in Kalendas Jun. ut mihi ipſe dixit, eam diſtulit relationem; ſane quam eos ſermones expreſſit, qui de eo tum fuerunt, cum Romæ nos eſſemus. Tu ſi Pompejum, ut volebas, offendiſti; qui tibi viſus ſit, & quam orationem habuerit tecum, quamque oſtenderit voluntatem, (ſolet enim aliud ſentire, & loqui; neque tantum valere ingenio, ut non appareat, quid cupiat) fac mihi per-

ſcribas. Quod ad Cæſarem, crebri & non belli de eo rumores; ſed ſuſurratores duntaxat veniunt: alius equitem perdidiſſe, quod opinor certe factum eſt; alius ſeptimam legionem vapulaſſe; ipſum apud Bellovacos circumſederi, interclusum ab reliquo exercitu: neque adhuc certi quidquam eſt, neque hæc incerta tamen vulgo jactantur; ſed inter paucos, quos tu noſti, palam ſecreto narrantur: at Domitius, cum manus ad os appoſuit. Te a. d. IX Kal. Junii ſubroſtrani, (quod illorum capiti ſit!) diſſiparant periiſſe; ita ut in urbe ac foro toto maximus rumor fuerit, te a Q. Pompejo in itinere occiſum. Ego, qui ſcirem, Q. Pompejum Baulis embæneticam facere, & usque eo, ut ego miſererer ejus eſuriei, non ſum commotus: & hoc mendacio, ſi qua pericula tibi impenderent, ut defungeremur, optavi. Plancus quidem tuus Ravennæ eſt: & magno congiario donatus a Cæſare, nec beatus, nec bene inſtructus eſt. Tui politici libri omnibus vigent. Vale.

COELIVS CICERONI S.

(*Anno V. C. 702*).

2. CERTE, inquam, abſolutus eſt: me præſente pronuntiatum eſt, & quidem omni-

bus ordinibus, ſed & ſingulis in unoquoque ordine ſententiis. Vide modo, inquis. Non, mehercules. nihil enim umquam tam præter opinionem, tam quod videretur omnibus indignum, accidit. quin ego, cum pro amicitia validiſſime faverem ei, & me jam ad dolendum præparaſſem; poſtquam factum eſt, obſtupui, & mihi viſus ſum captus eſſe. Quid alios putas? clamoribus ſcilicet maximis judices corripuerunt; & oſtenderunt, plane eſſe, quod ferri non poſſet. Itaque relictus lege Licinia, majore eſſe periculo videtur. Acceſſit huc, quod poſtridie ejus abſolutionem in theatrum Curionis Hortenſius introiit, puto, ut ſuum gaudium gauderemus. Hic tibi *ſtrepitus, fremitus, clamor, tonitruum & rudentum ſibilus*. Hoc magis animadverſum eſt, quod intactus a ſibilo pervenerat Hortenſius ad ſenectutem. Sed tum ita bene, ut in totam vitam cuivis ſatis eſſet, & pœniteret eum jam viciſſe. De republica quod tibi ſcribam, nihil habeo. Marcelli impetus reſederunt, non inertia, ſed (ut mihi videbatur) conſilio. De comitiis conſularibus incertiſſima eſt exiſtimatio. Ego incidi in competitorem nobilem, & nobilem agentem. Nam M. Octavius, Cn. filius, & C. Hirrus mecum

petit. Hoc ideo ſcripſi, quod ſcio, te acriter, propter Hirrum, nuntium noſtrorum comitiorum exſpectaturum. Tu tamen ſimul ac me deſignatum audieris, ut tibi curæ ſit, quod ad pantheras attinet, rogo. Syngrapham Sittianam tibi commendo. Commentarium rerum urbanarum primum dedi L. Caſtrinio Pæto; ſecundum ei, qui has litteras tibi dedit.

COELIVS CICERONI S.

(*Anno V. C. 702*).

3. Estne? vici? & tibi ſæpe, quod negaras diſcedens curaturum tibi, litteras mitto? Eſt, ſi quidem perferuntur, quas do. Atque hoc eo diligentius factito, quod cum otioſus ſum, plane, ubi delectem otiolum meum, non habeo. Tu cum Romæ eras, hoc mihi certum ac jucundiſſimum vacanti negotium erat, tecum id otii tempus conſumere; idque non mediocriter deſidero; ut non modo mihi ſolus eſſe, ſed Romæ, te profecto, ſolitudo videatur facta: & qui (quæ mea negligentia eſt) multos ſæpe dies ad te, cum hic eras, non accedebam, nunc quotidie non eſſe te, ad quem curſitem, diſcrucior. Maxime vero, ut te dies noctesque

quæram, competitor Hirrus curat. Quomodo illum putas auguratus tuum competitorem dolere, & diſſimulare, me certiorem, quam ſe, candidatum? de quo, ut, quem optas, quam primum nuntium accipias, tua medius fidius magis, quam mea cauſa cupio. Nam mea, ſi fio, forſitan cum locupletiore referam. ſed hoc usque eo ſuave eſt, quod ſi acciderit, tota vita riſus nobis deeſſe non poſſit. Sed tanti? ſed mehercule. Non multum M. Octavius eorum odia, quæ Hirrum premunt, quæ permulta ſunt, ſublevat. Quod ad Philotimi liberti officium, & bona Milonis attinet; dedimus operam, ut & Philotimus quam honeſtiſſime Miloni abſenti, ejusque neceſſariis ſatisfaceret, & ſecundum ejus fidem & ſedulitatem, exiſtimatio tua conſervaretur. Illud nunc a te peto, ſi eris (ut ſpero) otioſus, aliquod ad nos, ut intelligamus nos tibi curæ eſſe, σύνταγμα conſcribas. Qui tibi iſtuc, inquis, in mentem venit, homini non inepto? Aliquid ex tam multis tuis monumentis exſtare, quod noſtræ amicitiæ memoriam poſteris quoque prodat. Cujusmodi velim, puto, quæris. Tu citius, qui omnem noſti diſciplinam, quid maxime conveniat, excogitabis. Genere tamen, quod &

ad nos pertineat, & διδασκαλίαν quandam, ut verſetur inter manus, habeat. Vale.

M. COELIVS M. CICERONI S. D.
(*Anno V. C. 702*).

4. INVIDEO tibi: tam multa quotidie, quæ mirere, iſtoc perferuntur. Primum illud, abſolutum Meſſallam; deinde eundem condemnatum: C. Marcellum conſulem factum: M. Claudium a repulſa poſtulatum a Gallis duobus: P. Dolabellam quindecimvirum factum. Hoc tibi non invideo, caruiſſe te pulcherrimo ſpectaculo, & Lentuli Cruris repulſi vultum non vidiſſe. At qua ſpe, quam certa opinione deſcenderat? quam ipſo diffidente Dolabella? & hercules, niſi noſtri equites acutius vidiſſent, pæne concedente adverſario ſuperaſſent. Illud te non arbitror miratum, Servium, deſignatum tribunum plebis, condemnatum: cujus locum C. Curio petiit. Sane quam incutit multis, qui eum facilitatemque ejus non norunt, magnum metum: ſed, ut ſpero & volo, &, ut ſe fert ipſe, bonos & ſenatum malet. totus, ut nunc eſt, hoc ſcaturit. Hujus autem voluntatis initium & cauſa eſt, quod eum non mediocriter Cæſar, qui ſolet infimorum hominum

amicitias ſibi qualibet impenſa adjungere, valde contemſit. Qua in re mihi videtur illud perquam venuſte cecidiſſe (quod a reliquis quoque usque eo eſt animadverſum) ut Curio, qui nihil conſilio facit, ratione & inſidiis uſus videretur in evitandis eorum conſiliis, qui ſe intenderant adverſarios in ejus tribunatum: Lælios & Antonios, & id genus valentes dico. Has ego tibi litteras eo majore miſi intervallo, quod comitiorum dilationes occupatiorem me habebant, & exſpectare in dies exitum cogebant, ut, confectis omnibus, te facerem certiorem. Ad Kalendas Sextiles usque exſpectavi. Prætoriis moræ quædam inciderunt. Mea porro comitia quem eventum ſint habitura, neſcio. opinionem quidem, quod ad Hirrum attinet, incredibilem, ædilium plebis comitiis, nacta ſunt. Nam M. Cœlium Vinicianum mentio illa fatua, quam deriſeramus olim, & promulgatio de dictatore, ſubito dejecit, & dejectum magno clamore inſecuta eſt. Inde Hirrum cuncti, an non faciendum, flagitare. Spero, te celeriter, & de nobis quod ſperaſti, & de illo, quod vix ſperare auſus es, auditurum. De republica jam novi quidquam exſpectare deſieramus: ſed cum ſenatus ha-

bitus eſſet ad Apollinis, a. d. XI Kal. Sext. & referretur de ſtipendio Cn. Pompeji; mentio facta eſt de legione ea, quam expenſam tulit C. Cæſari Pompejus, quo numero eſſet, quo appeteretur. Cum ex Gallia, coactus eſſet dicere Pompejus, ſe legionem abducturum, ſed non ſtatim ſub mentionem & convicium obtrectatorum: inde interrogatus de ſucceſſione C. Cæſaris: de qua, [hoc eſt, de provinciis,] placitum eſt, ut quam primum ad urbem reverteretur Cn. Pompejus, ut coram eo de ſucceſſione provinciarum ageretur. Nam Ariminum ad exercitum Pompejus erat iturus: & ſtatim iit. puto idibus Sextil. de ea re actum iri. profecto aut tranſigetur aliquid, aut turpiter intercedetur. Nam in diſputando conjecit illam vocem Cn. Pompejus, *Omnes oportere ſenatui dicto audientes eſſe.* Ego tamen ſic nihil exſpecto, quomodo Paullum, conſulem deſignatum, primum ſententiam dicentem. Sæpius te admoneo de ſyngrapha Sittiana. cupio enim te intelligere, eam rem ad me valde pertinere. Item de pantheris, ut Cibyratas arceſſas, curesque, ut mihi vehantur. Præterea nunciatum nobis, & pro certo jam habetur, regem Alexandrinum mortuum. quid mihi ſuadeas,

quomodo regnum illud ſe habeat, quis procuret, diligenter mihi perſcribas. Kalendis Sextil.

COELIVS CICERONI S.

(*Anno V. C. 702*).

5. QVA tu cura ſis, quod ad pacem provinciæ tuæ, finitimarumque regionum attinet, neſcio: ego quidem vehementer animi pendeo. Nam ſi hoc moderari poſſemus, ut, pro viribus copiarum tuarum, belli quoque exſiſteret magnitudo, &, quantum gloriæ triumphoque opus eſſet, aſſequeremur, periculoſamque & gravem illam dimicationem evitaremus; nihil tam eſſet optandum. Nunc ſi Parthus movet aliquid, ſcio, non mediocrem fore contentionem. tuus porro exercitus vix unum ſaltum tueri poteſt. Hanc autem nemo ducit rationem; ſed omnia deſiderantur ab eo, (tamquam nihil denegatum ſit ei, quo minus quam paratiſſimus eſſet,) qui publico negotio præpoſitus eſt. Accedit huc, quod ſucceſſionem futuram, propter Galliarum controverſiam, non video. Tametſi hac de re puto te conſtitutum, quid facturus eſſes, habere; tamen, quo maturius conſtitueres, cum hunc eventum providebam,

viſum eſt, ut te facerem certiorem. Noſti enim hæc tralatitia: de Galliis conſtituetur: erit, qui intercedat: deinde alius exſiſtet, qui, niſi libere liceat de omnibus provinciis decernere ſenatui, reliquas impediat. ſic multum ac diu ludetur, atque ita diu, ut plus biennium in his tricis moretur. Si quid novi de republica, quod tibi ſcriberem, haberem, uſus eſſem mea conſuetudine, ut diligenter & quid actum eſſet, & quid ex eo futurum ſperarem, perſcriberem. Sane tamquam in quodam incili jam omnia adhæſerunt. Marcellus idem illud de provinciis urget; neque adhuc frequentem ſenatum efficere potuit. Quodſi anno præterito Curio tribunus, & eadem actio de provinciis introivit; quam facile nunc ſit omnia impedire, & quam hoc Cæſari, qui ſua cauſa rempublicam non curet, ſuperet, non te fallit.

COELIVS CICERONI S.

(*Anno V. C. 703*).

6. Non dubito, quin perlatum ad te ſit, Appium a Dolabella reum factum; ſane quam non ea, quam exiſtimaveram, invidia. Neque enim ſtulte Appius; qui ſimulatque Dolabella acceſſit ad tribunal, introierat in urbem,

bem, triumphique poſtulationem abjecerat. Quo facto retudit ſermones, paratiorque viſus eſt, quam ſperaverat accuſator. Is nunc in te maximam ſpem habet. Scio tibi eum non eſſe odio. quam velis eum obligare, in tua manu eſt; cum quo ſimultas ſi tibi non fuiſſet, liberius tibi de tota re eſſet. Nunc ſi ad illam ſummam veritatem legitimum jus exegeris, cavendum tibi erit, ne parum ſimpliciter & candide poſuiſſe inimicitias videaris. In hanc partem porro tutum tibi erit, ſi quid volueris, gratificari. nemo enim neceſſitudine & amicitia te deterritum ab officio dicet. Illud mihi occurrit, quod, inter poſtulationem & nominis delationem, uxor a Dolabella diſceſſit. Quid mihi diſcedens mandaris, memini; quid ego tibi ſcripſerim, te non arbitror oblitum. Non eſt jam tempus plura narrandi. Unum illud monere te poſſum: ſi res tibi non diſplicebit, tamen hoc tempore nihil de tua voluntate oſtendas, & exſpectes, quemadmodum exeat ex hac cauſa: ne qua invidioſum tibi ſit, ſi emanarit. Porro, ſignificatio ulla ſi interceſſerit, clarius, quam deceat, aut expediat, fiat. Neque ille tacere eam rem poterit, quæ ſuæ ſpei tam opportuna accide-

rit, quæque in negotio conficiendo tanto illuſtrior erit; cum præſertim is ſit, qui, ſi perniciofum ſciret eſſe, loqui de hac re, vix tamen ſe contineret. Pompejus dicitur valde pro Appio laborare, ut etiam putent alterutrum de filiis ad te miſſurum. Hic nos omnes abſolvimus: & hercule confecta omnia, fœda, & inhoneſta ſunt. Conſules autem habemus ſumma diligentia: adhuc ſenatusconſultum, niſi de feriis Latinis, nullum facere potuerunt. Curioni noſtro tribunatus conglaciat. Sed dici non poteſt, quomodo hic omnia jaceant. Niſi ego cum tabernariis & aquariis pugnarem, veternus civitatem occupaſſet. Si Parthi nos nihil calfaciunt, nos hic frigore frigeſcimus. Tamen, quoquo modo hic omnia jaceant, potuit ſine Parthis. Bibulus in Amano neſcio quid cohorticularum amiſit. Hoc ſic nuntiatum eſt. Quod tibi ſupra ſcripſi, Curionem valde frigere; jam calet. nam ferventiſſime concerpitur. Leviſſime enim, quia de intercalando non obtinuerat, transfugit ad populum, & pro Cæſare loqui cœpit: legemque Viariam, non diſſimilem Agrariæ Rulli, & Alimentariam, quæ jubet ædiles metiri, jactavit. Hoc nondum fecerat, cum

priorem partem epiſtolæ ſcripſi. Amabo te, ſi quid, quod opus fuerit, Appio facies, ponito me in gratia. De Dolabella integrum tibi reſerves, ſuadeo. & huic rei, de qua loquor, & dignitati tuæ, æquitatisque opinioni hoc ita facere expedit. Turpe tibi erit, pantheras Græcas me non habere.

COELIVS CICERONI S.

(*Anno V. C. 703*).

7. QVAM cito tu iſtinc decedere cupias, neſcio: ego quidem eo magis, quo adhuc felicius rem geſſiſti. Dum iſtic eris, de belli Parthici periculo cruciabor, ne hunc riſum meum metus aliquis perturbet. Breviores has litteras properanti publicanorum tabellario ſubito dedi: tuo liberto pluribus verbis ſcriptas pridie dederam. Res autem novæ nullæ ſane acciderunt, niſi hæc vis tibi ſcribi, quæ certe vis. Cornificius adoleſcens Oreſtillæ filiam ſibi deſpondit. Paulla Valeria, ſoror Triarii, divortium ſine cauſa, quo die vir e provincia venturus erat, fecit. Nuptura eſt D. Bruto. nondum retulerat. Multa in hoc genere incredibilia, te abſente, acciderunt. Servius Ocella nemini perſuaſiſſet ſe mœchum eſſe, niſi triduo bis depre-

henſus eſſet. Quæres, ubi? ubi hercule ego minime vellem. relinquo tibi, quod ab aliis quæras. neque enim diſplicet mihi, imperatorem ſingulos percontari, cum qua ſit aliquis deprehenſus.

M. COELIVS M. CICERONI S. D.
(*Anno V. C. 702*).

8. Etsi de republica quæ tibi ſcribam, habeo: tamen nihil, quod magis gaviſurum te putem, habeo, quam hoc. Scito, C. Sempronium Rufum, Rufum, mel ac delicias tuas, calumniam maximo plauſu tuliſſe. Quæris, qua in cauſa? M. Tuccium, accuſatorem ſuum, poſt ludos Romanos reum lege Plotia de vi fecit, hoc conſilio, quod videbat, ſi extraordinarius reus nemo acceſſiſſet, ſibi hoc anno cauſam eſſe dicendam. Dubium porro illi non erat, quid futurum eſſet. Nemini hoc deferre munuſculum maluit, quam ſuo accuſatori. Itaque ſine ullo ſubſcriptore deſcendit, & Tuccium reum fecit. At ego, ſimul atque audivi, invocatus ad ſubſellia rei occurro: ſurgo, neque verbum de re facio: totum Sempronium uſque eo perago, ut Veſtorium quoque interponam, & illam fabulam narrem, quemadmodum tibi pro

beneficio dederit, ſi quid in Thuriis ſuis eſſet, ut Veſtorius teneret. Hæc quoque magna nunc contentio forum tenet. M. Servilius, poſtquam, ut cœperat, omnibus in rebus turbarat, nec, quod non venderet, cuiquam reliquerat; maximeque nobis traditus erat invidiæ: neque Laterenſis prætor, poſtulante Pauſania, nobis patronis, *Quo pecunia perveniſſet*, recipere voluit. quod Pilius, neceſſarius Attici noſtri, de repetundis eum poſtulavit, magna illico fama ſurrexit, & de damnatione loqui ferventer eſt cœptum. Quo vento projicitur Appius minor, ut indicet, pecuniam ex bonis patris perveniſſe ad Servilium, prævaricationisque cauſa diceret depoſitum HS. LXXXI. Admiraris amentiam. Quid ſi actiones ſtultiſſimas, quid ſi nefarias patris confeſſiones audiſſes? Mittit in conſilium eosdem illos, qui lites æſtimarant, judices. Cum æquo numero ſententiæ fuiſſent, Laterenſis, leges ignorans, pronuntiavit, quod ſinguli ordines judicaſſent: & ad extremum, ut ſolent, *Non redigam*. Poſtquam diſceſſit, & pro abſoluto Servilius haberi cœptus, legisque unum & centeſimum caput legit, in quo ita erat: *Quod eorum judicum major pars judicarit,*

id jus ratumque eſto; in tabulas abſolutum non retulit, ordinum judicia perſcripſit. poſtulante rurſus Appio, cum L. Lollio transegit, & ſe relaturum dixit. Sic nunc neque abſolutus, neque damnatus Servilius, de repetundis ſaucius Pilio tradetur. Nam de divinatione Appius, cum calumniam juraſſet, contendere auſus non eſt, Pilioque ceſſit; & ipſe de pecuniis repetundis a Serviliis eſt poſtulatus, & præterea de vi reus a quodam emiſſario ſuo, Titio, factus eſt. Recte hoc par habet. Quod ad rempublicam pertinet, omnino multis diebus, exſpectatione Galliarum, actum nihil eſt. Aliquando tamen ſæpe re dilata & graviter acta, & plane perſpecta Cn. Pompeji voluntate in eam partem, ut eum decedere poſt Kalendas Martias placeret; ſenatusconſultum, quod tibi miſi, factum eſt, auctoritatesque perſcriptæ. S. C. AVCTORITAS. *Pridie Kal. Octob. in aede Apollinis ſcribendo affuerunt L. Domitius Cn. F. Ahenobarbus, Q. Caecilius Q. F. Metellus Pius Scipio, L. Villius L. F. Pomt. Annalis, C. Septimius T. F. Quirina, C. Luccejus C. F. Pup. Hirrus, C. Scribonius C. F. Pop. Curio, L. Attejus L. F. An. Capito, M. Oppius*

M. F. Terentina. Quod M. Marcellus conſul V. F. de provinciis conſularibus D. E. R. I. C. uti L. Paullus, C. Marcellus, conſules, cum magiſtratum iniſſent, ante diem X. Kal. Mart. quae in ſuo magiſtratu futurae eſſent, de conſularibus provinciis ad ſenatum referrent, neve quid prius ex Kalendis Mart. neve quid conjunctim de ea re referretur a conſulibus, utique ejus rei cauſa per dies comitiales ſenatum haberent, S. Q. C. facerent: &, cum de ea re ad ſenatum referretur a COSS. eorum, qui in CCC judicibus eſſent, ſex adducere liceret. Si quid ea re ad populum, ad plebemve lato opus eſſet, uti Ser. Sulpicius, M. Marcellus, COSS. praetores, tribunique plebis, quibus eorum videretur, ad populum plebemve referrent: quod ii non tuliſſent, uti, quicumque deinceps eſſent, ad populum plebemve ferrent. L. V. Prid. Kalend. Octob. in aede Apollinis ſcribendo affuerunt L. Domitius Cn. F. Ahenobarbus, Q. Caecilius Q. F. Metellus Pius Scipio, L. Villius L. F. Pomt. Annalis, C. Septimius T. F. Quirina, C. Scribonius C. F. Pop. Curio, L. Attejus L. F. An. Capito, M. Oppius M. F. Terentina. Quod M. Marcellus COS.

V. F. de provinciis, D. E. R. I. C. ſenatum exiſtimare, neminem eorum, qui poteſtatem habeant intercedendi, impediendi, moram afferre oportere, quo minus de republica ad ſenatum referri, ſenatusque conſultum fieri poſſit. qui impedierit, prohibuerit, eum ſenatum exiſtimare contra rempublicam feciſſe. Si quis huic ſenatus conſulto interceſſerit, ſenatui placere, auctoritatem perſcribi, & de ea re ad ſenatum populumque referri. Huic ſenatusconſulto interceſſit C. Cœlius, L. Vinicius, P. Cornelius, C. Vibius Panſa. *Item ſenatui placere, de militibus, qui in exercitu C. Caeſaris ſint; qui eorum ſtipendia emerita aut cauſas, quibus de cauſis miſſi fieri debeant, habeant, ad hunc ordinem referri, ut eorum ratio habeatur, cauſaeque cognoſcantur. Si quis huic S. C. interceſſerit, ſenatui placere, auctoritatem perſcribi, & de ea re ad ſenatum populumque referri.* Huic ſenatus conſulto interceſſit C. Cœlius, C. Panſa, tribuni plebis. *Itemque ſenatui placere, in Ciliciam provinciam, in octo reliquas provincias, quas praetorii pro praetore obtinerent, eos, qui praetores fuerunt, neque in provincia cum imperio fuerunt, quos eorum ex S. C. cum imperio in*

provincias pro praetore mitti oporteret; eos ſortito in provincias mitti placere. ſi ex eo numero, quos ex S. C. in provincias ire oporteret, ad numerum non eſſent, qui in eas provincias proficiſcerentur; tum uti quodque collegium primum praetorum fuiſſet, neque in provincias profecti eſſent, ita ſorte in provincias proficiſcerentur. ſi ii ad numerum non eſſent, tunc deinceps proximi cujusque collegii, qui praetores fuiſſent, neque in provincias profecti eſſent, in ſortem conjicerentur, quoad is numerus effectus eſſet, quem ad numerum in provincias mitti oporteret. Si quis huic S. C. interceſſiſſet, auctoritas perſcriberetur. Huic ſenatusconſulto interceſſit C. Cœlius, C. Panſa, tribuni plebis. Illa præterea Cn. Pompeji ſunt animadverſa, quæ maxime confidentiam attulerunt hominibus, ut diceret, ſe ante Kalendas Martias non poſſe ſine injuria de provinciis Caeſaris ſtatuere: poſt Kalendas Martias ſe non dubitaturum. Cum interrogaretur, ſi qui tum intercederent; dixit, hoc nihil intereſſe, utrum C. Cæſar ſenatui dicto audiens futurus non eſſet, an pararet, qui ſenatum decernere non pateretur. Quid ſi, inquit alius, & conſul eſſe, & exercitum habere

volet? At ille, quam clementer: Quid ſi filius meus fuſtem mihi impingere volet? His vocibus, ut exiſtimarent homines, Pompejo cum Cæſare eſſe negotium, effecit. Itaque jam, ut video, alterutram ad conditionem deſcendere vult Cæſar, ut aut maneat, neque hoc anno ſui ratio habeatur; aut, ſi deſignari poterit, decedat. Curio ſe contra eum totum parat. quid aſſequi poſſit, neſcio. Illud video, bene ſentientem, etſi nihil effecerit, cadere non poſſe. Me tractat liberaliter Curio, & mihi ſuo munere negotium impoſuit. Nam ſi mihi non dediſſet eas, quæ ad ludos ei advectæ erant Africanæ, potuit ſuperſederi. Nunc, quando dare neceſſe eſt, velim tibi curæ ſit, quod a te ſemper petii, ut aliquid iſthinc beſtiarum habeamus. Sittianamque ſyngrapham tibi commendo. Libertum Philonem iſtuc miſi, & Diogenem Græcum, quibus mandata & litteras ad te dedi. eos tibi & rem, de qua miſi, velim curæ habeas. nam, quam vehementer ad me pertineat, in iis, quas tibi illi reddent, litteris deſcripſi.

COELIVS CICERONI S.

(*Anno V. C. 702*).

9. Sic tu, inquis, Hirrum tractaſti? Immo, ſi ſcias, quam facile, quam ne contentionis quidem minimæ fuerit, pudeat te, auſum illum umquam eſſe incedere tamquam tuum competitorem. Poſt repulſam vero riſus facit: civem bonum ludit, & contra Cæſarem ſententias dicit: exſpectationem corripit: Curionem prorſus non mediocriter objurgat, ac repulſa ſe mutavit. Præterea qui numquam in foro apparuerit, non multum in judiciis verſatus ſit, agit cauſas liberales; ſed raro poſt meridiem. De provinciis, quod tibi ſcripſeram, Idibus Sextil. actum iri, interpellat judicium Marcelli, conſulis deſignati. In Kalend. rejecta re, ne frequentiam quidem efficere potuerunt. Has litteras ante diem IV Non. Septembr. dedi, cum ad eam diem ne profligatum quidem quidquam erat. Ut video, cauſa hæc integra in proximum annum transferetur; &, quantum divino, relinquendus tibi erit, qui provinciam obtineat. Nam non expedietur ſucceſſio, quum Galliæ, quæ habent interceſſorem, in eandem conditionem, quam

ceteræ provinciæ, vocantur. Hoc mihi non eſt dubium. quo tibi magis ſcripſi, ut ad hunc eventum te parares. Fere litteris omnibus tibi de pantheris ſcripſi. turpe tibi erit, Patiſcum Curioni decem pantheras miſiſſe; te non multis partibus plures: quas ipſas Curio mihi, & alias Africanas decem donavit; ne putes illum tantum prædia ruſtica dare ſcire. Tu, ſi modo memoria tenueris, & Cibyratas arceſſieris, itemque in Pamphiliam litteras miſeris, (nam ibi plures capi ajunt,) quod voles, efficies. Hoc vehementius laboro nunc, quod ſeorſum a collega puto mihi omnia paranda. Amabo te, impera tibi hoc curæ. Soles libenter, ut ego, majorem partem nihil curare. In hoc negotio nulla tua, niſi loquendi, cura eſt, hoc eſt, imperandi [& mandandi]. Nam ſimul atque erunt captæ; qui alant eas, & deportent, habes eos, quos ad Sittianam ſyngrapham miſi. Puto etiam, ſi ullam ſpem mihi litteris oſtenderis, me iſto miſſurum alios. M. Feridium, equitem Romanum, amici mei filium, bonum & ſtrenuum adoleſcentem, qui ad ſuum negotium iſtuc venit, tibi commendo; & te rogo, ut eum in tuorum numero habeas. Agros, quos

fructuarios habent civitates, vult tuo beneficio, quod tibi facile & honeſtum factu eſt, immunes eſſe. gratos & bonos viros tibi obligaris. Nolo te putare, Favonium a columnariis præteritum eſſe: optimus quisque eum non fecit. Pompejus tuus aperte Cæſarem vetat & provinciam tenere cum exercitu, & conſulem eſſe. tamen hanc ſententiam dixit, nullum hoc tempore ſenatusconſultum faciendum: Scipio hanc, ut Kalendis Martiis, [de provinciis Galliis,] neu quid conjunctim referretur. Contriſtavit hæc ſententia Balbum Cornelium; & ſcio, eum queſtum eſſe cum Scipione. Canidius in defenſione ſua fuit diſertiſſimus, in accuſatione ſatis frigidus. Vale.

COELIVS CICERONI S.

(*Anno V. C. 702*).

10. SANE quam litteris C. Caſſii & Dejotari ſumus commoti. Nam Caſſius cis Euphratem copias Parthorum eſſe ſcripſit; Dejotarus, profectas per Commagenem in provinciam noſtram. Ego quidem præcipuum metum, quod ad te attinebat, habui, qui ſcirem, quam paratus ab exercitu eſſes, ne quod hic tumultus dignitati tuæ periculum

afferret. Nam de vita, ſi paratior ab exercitu eſſes, timuiſſem. nunc hæc exiguitas copiarum receſſum, non dimicationem mihi tuam præſagiebat. Hoc quomodo acciperent homines, quam probabilis neceſſitas futura eſſet, vereor etiam nunc; neque prius deſinam formidare, quam tetigiſſe Italiam audiero. Sed de Parthorum tranſitu nuntii varios ſermones excitarunt. Alius enim, Pompejum mittendum; alius, ab urbe Pompejum non removendum; alius, Cæſarem cum ſuo exercitu; alius, conſules: nemo tamen ex ſenatusconſulto privatos. Conſules autem, quia verentur, ne illud ſenatusconſultum fiat, ut paludati exeant, aut contumelioſe, præter eos, ad alium res transferatur, omnino ſenatum haberi nolunt; uſque eo, ut parum diligentes in republica videantur: ſed honeſte, ſive negligentia, ſive inertia eſt, ſive ille, quem propoſui, metus, latent ſub hac temperantiæ exiſtimatione, nolle provinciam. A te litteræ non venerunt; &, niſi Dejotari ſubſecutæ eſſent, in eam opinionem Caſſius venerat, quæ diripuiſſet ipſe, ut viderentur ab hoſte vaſtata, finxiſſe bellum, & Arabas in provinciam immiſiſſe, eosque Parthos eſ-

ſe, ſenatui renuntiaſſe. Quare ti ſuadeo, quicumque eſt iſtic ſtatus rerum; diligenter & caute perſcribas, ne aut velificatus alicui dicaris, aut aliquid, quod referret ſcire, reticuiſſe. Nunc exitus eſt anni. nam ego has litteras ante diem XIV Kalend. Decemb. ſcripſi. Plane nihil video ante Kalendas Januarias agi poſſe. Noſti Marcellum, quam tardus & parum efficax ſit; itemque Servius quam cunctator. Cujusmodi putas hos eſſe? aut qui id, quod nolint, conficere poſſe, qui, quæ cupiunt, tamen ita frigide agunt, ut nolle exiſtimentur? Novis magiſtratibus autem, ſi Parthicum bellum erit, hæc cauſa primos menſes occupabit. Sin autem non erit iſtic bellum, aut tantum erit, ut vos, aut ſucceſſores parvis additis copiis, ſuſtinere poſſint; Curionem video ſe dupliciter jactaturum: primum, ut aliquid Cæſari adimat; inde ut aliquid Pompejo tribuat, quidvis, quamlibet tenue munuſculum. Paullus porro non humane de provincia loquitur. hujus cupiditati occurſurus eſt Furnius noſter. plures ſuſpicari non poſſum. Hæc novi. alia, quæ poſſunt accidere, non cerno. multa tempus afferre, & præparata multa ſcio. ſed intra fines hos, quæcumque

acciderint, vertentur. Illud addo ad actiones C. Curionis, de agro Campano: de quo negant Cæſarem laborare; ſed Pompejum valde nolle, ne vacuus advenienti Cæſari pateat. Quod ad tuum deceſſum attinet, illud tibi non poſſum polliceri, me curaturum, ut tibi ſuccedatur: illud certe præſtabo, ne amplius prorogetur. Tui conſilii eſt, ſi tempus, ſi ſenatus coget, ſi honeſte a nobis recuſari non poterit, velisne perſeverare: mei officii eſt, meminiſſe, qua obteſtatione decedens mihi, ne paterer fieri, mandaris. Vale.

COELIVS CICERONI S.

(*Anno V. C. 703*).

II. Non diu, ſed acriter nos tuæ ſupplicationes torſerunt. incideramus enim in difficilem nodum. Nam Curio tui cupidiſſimus, cui omnibus rationibus comitiales eripiebantur, negabat ſe ullo modo pati poſſe, decerni ſupplicationes, ne, quod furore Paulli adeptus eſſet boni, ſua culpa videretur amiſiſſe, & prævaricator cauſæ publicæ exiſtimaretur. Itaque ad pactionem deſcendimus; & confirmarunt conſules, ſe his ſupplicationibus in hunc annum non uſuros. Plane, quod

quod utrisque conſulibus gratias agas, eſt; Paulo magis certe. Nam Marcellus ſic reſpondit, ſe ſpem in iſtis ſupplicationibus non habere; Paulus, ſe omnino in hunc annum non edicturum. Renuntiatum nobis erat, Hirrum diutius dicturum: prendimus eum. non modo non fecit, ſed, cum de hoſtibus ageretur, & poſſet rem impedire, ſi, ut numeraretur, poſtularet, tacuit. Tantum Catoni aſſenſus eſt, qui de te locutus honorifice, non decrerat ſupplicationes. Tertius ad hos Favonius acceſſit. Quare, pro cujusque natura & inſtituto, gratiae ſunt agendæ: his, quod tantum voluntatem oſtenderunt; pro ſententia, cum impedire poſſent, non pugnarunt: Curioni vero, quod de ſuarum actionum curſu tua cauſa deflexit. Nam Furnius & Lentulus, ut debuerunt, quaſi eorum res eſſet, una nobiscum circumierunt, & laborarunt. Balbi quoque Cornelii operam & ſedulitatem laudare poſſum. Nam cum Curione vehementer locutus eſt; & eum, ſi aliter feciſſet, injuriam Cæſari facturum dixit: tum ejus ſidem in ſuſpicionem adduxit. Decrerant quidem, qui neque tranſigi volebant, Domitii, Scipiones; quibus hac re ad inter-

ceſſionem evocandam interpellantibus, venuſtiſſime Curio reſpondit, ſe eo libentius non intercedere, quod quosdam, qui decernerent, videret confici nolle. Quod ad rempublicam attinet, in unam cauſam omnis contentio conjecta eſt de provinciis: in quam adhuc incubuiſſe cum ſenatu Pompejus videtur, ut Cæſar Id. Novemb. decedat. Curio omnia potius ſubire conſtituit, quam id pati. ceteras ſuas abjecit actiones. Noſtri porro, quos tu bene noſti, ad extremum certamen rem deducere non audent. Scena rei totius hæc: Pompejus, tamquam Cæſarem non impugnet, ſed, quod illi æquum putet, conſtituat, ait Curionem quærere diſcordias. Valde autem non vult, & plane timet, Cæſarem conſulem deſignari prius, quam exercitum & provinciam tradiderit. Accipitur ſatis male a Curione; & totus ejus ſecundus conſulatus exagitatur. Hoc tibi dico: ſi omnibus rebus prement Curionem, Cæſar defendetur: ſi intercesſorem (quod videntur) reformidarint; Cæſar, quoad volet, manebit. Quam quisque ſententiam dixerit, in commentario eſt rerum urbanarum; ex quo tu, quæ digna ſunt, ſelige. multa tranſi, in primis ludorum

explofiones, & funerum, & ineptiarum ceterarum. plura habet utilia. Denique malo in hanc partem errare, ut, quæ non defideras, audias, quam quidquam, quod opus eſt, prætermittatur. Tibi curæ fuiſſe de Sittiano negotio, gaudeo. Sed, quum ſuſpicaris, minus certa fide eos tibi viſos; tamquam procurator ſic agas, rogo. Vale.

COELIVS CICERONI S.

(*Anno V. C. 703*).

12. PVDET me tibi confiteri, & queri de Appii, hominis ingratiſſimi, injuriis, qui me odiſſe, quia magna mihi debebat beneficia, cœpit: &, cum homo avarus, ut ea ſolveret, ſibi imperare non poſſet, occultum bellum mihi indixit; ita occultum tamen, ut multi mihi renuntiarent, & ipſe facile animadverterem, male eum de me cogitare. Poſteaquam vero comperi, eum collegium tentaſſe; deinde aperte cum quibusdam locutum: cum L. Domitio, ut nunc eſt, mihi inimiciſſimo homine, deliberare: velle hoc munuſculum deferre Cn. Pompejo: ipſum ut prehenderem, & ab eo deprecarer injuriam, quem vitam mihi debere putarem, impetrare

a me non potui. Quid ergo eſt? Tum quidem cum aliquot amicis, qui teſtes erant meorum in illum meritorum, locutus ſum. poſteaquam illum, ne, cui ſatisfaceret quidem, me dignum habere ſenſi, malui collegæ ejus, homini alieniſſimo mihi, & propter amicitiam tuam non æquiſſimo, me obligare, quam illius ſimiæ vultum ſubire. Id poſtquam reſciit, incanduit, & me cauſam inimicitiarum quærere clamitavit, ut, ſi mihi in pecunia minus ſatisfeciſſet, per hanc ſpeciem ſimultatis eum conſectarer. Poſtea non deſtitit arceſſere Polam Servium accuſatorem, inire cum Domitio conſilia. quibus cum parum procederet, ut ulla lege mihi ponerent accuſatorem, compellari ea lege me voluerunt, qua dicere non poterant. Inſolentiſſimi homines, ſummis Circenſibus ludis meis, poſtulandum me lege Scantinia curant. Vix hoc erat Pola elocutus, cum ego Appium cenſorem eadem lege poſtulavi. Quod melius caderet, nihil vidi. Nam ſic eſt a populo, & non infimo quoque approbatum, ut majorem Appio dolorem fama, quam poſtulatio, attulerit. Præterea cœpi ſacellum, in domo quod eſt, ab eo petere. Conturbat me

mora ſervi hujus, qui tibi litteras attulit. Nam acceptis prioribus litteris, amplius quadraginta manſit. Quid tibi ſcribam, neſcio. Scis, Domitio diem timori eſſe. Exſpecto te valde, & quam primum videre cupio. A te peto, ut meas injurias perinde doleas, ut me exiſtimas & dolere & ulciſci tuas ſolere. Vale.

COELIVS CICERONI S.

(*Anno V. C. 703*).

13. GRATVLOR tibi affinitate viri medius fidius optimi. Nam hoc ego de illo exiſtimo. Cetera porro, quibus adhuc ille ſibi parum utilis fuit, & ætate jam ſunt decurſa, & conſuetudine atque auctoritate tua, & pudore Tulliæ, ſi qua reſtabunt, confido celeriter ſublatum iri. Non eſt enim pugnax in vitiis, neque habes ad id, quod melius ſit, intelligendum. Deinde (quod maximum eſt) ego illum valde amo. Velles C. Curionem noſtrum lautum interceſſionis de provinciis exitum habuiſſe. Nam cum de interceſſione referretur, quæ relatio fiebat ex ſenatusconſulto, primaque M. Marcelli ſententia pronuntiata eſſet, qui agendum cum tribunis plebis cenſebat;

frequens ſenatus in alia omnia iit. Stomacho eſt ſcilicet Pompejus Magnus nunc ita languenti, ut vix id, quod ſibi placeat, reperiat. Tranſierant illuc, ut ratio eſſet ejus habenda, qui neque exercitum, neque provincias tradere vellet. Quemadmodum hoc Pompejus laturus ſit, cum cognoſcat, quidnam reipublicæ futurum ſit, ſi aut non poſſit, aut non curet, vos ſenes divites videritis. Q. Hortenſius, cum has litteras ſcripſi, animam agebat. Vale.

COELIVS CICERONI S.

(*Anno V. C. 703*).

14. TANTI non fuit Arſacem capere, Seleuciam expugnare, ut earum rerum, quæ hic geſtæ ſunt, ſpectaculo careres. numquam tibi oculi doluiſſent, ſi in repulſa Domitii vultum vidiſſes. Magna illa comitia fuerunt, & plane ſtudia ex partium ſenſu apparuerunt: perpauci neceſſitudinem ſecuti officium præſtiterunt. Itaque mihi eſt Domitius inimiciſſimus, ut ne familiarem quidem ſuum quemquam tam oderit, quam me; atque eo magis, quod per injuriam ſibi putat ereptum, cujus ego auctor fuerim. Nunc furit, tam

gaviſos homines ſuum dolorem, unumque me ſtudioſiorem Antonii. Nam Cn. Saturninum adoleſcentem ipſe Cn. Domitius reum fecit, ſane quam ſuperiore a vita invidioſum. quod judicium nunc in exſpectatione, ineſt etiam in bona ſpe, poſt Sex. Peducæi abſolutionem. De ſumma republica ſæpe tibi ſcripſi, me annum pacem non videre; & quo propius ea contentio, quam fieri neceſſe eſt, accedit, eo clarius id periculum apparet. Propoſitum hoc eſt, de quo, qui rerum potiuntur, ſunt dimicaturi; quod Cn. Pompejus conſtituit non pati C. Cæſarem conſulem aliter fieri, niſi exercitum & provincias tradiderit; Cæſari autem perſuaſum eſt, ſe ſalvum eſſe non poſſe, ſi ab exercitu receſſerit. Fert illam tamen conditionem, ut ambo exercitus tradant. Sic illi amores, & invidioſa conjunctio, non ad occultam recedit obtrectationem, ſed ad bellum ſe erumpit; neque, mearum rerum quod conſilium capiam, reperio, quod non dubito, quin te quoque hæc deliberatio ſit perturbatura. Nam mihi cum hominibus his & gratia & neceſſitudo eſt: tum cauſam illam, non homines odi. Illud te non arbitror fugere, quin homines in diſ-

ſenſione domeſtica debeant, quamdiu civil-
ter [ſine armis] certetur, honeſtiorem ſequ-
partem; ubi ad bellum & caſtra ventum ſit
firmiorem; & id melius ſtatuere, quod tu-
tius ſit. In hac diſcordia video, Cn. Pom-
pejum, ſenatum, quique res judicant, ſecum
habiturum; ad Cæſarem omnes, qui cum ti-
more aut mala ſpe vivant, acceſſuros; exer-
citum conferendum non eſſe. Omnino ſatis
ſpatii ſit ad conſiderandas utriusque copias,
& ad eligendam partem. Prope oblitus ſum,
quod maxime fuit ſcribendum. Scis Appium
cenſorem hic oſtenta facere? de ſignis & ta-
bulis, de agri modo, de ære alieno acerrime
agere? Perſuaſum eſt ei, cenſuram, lomen-
tum aut nitrum eſſe. errare mihi videtur.
nam ſordes eluere vult, venas ſibi omnes &
viſcera aperit. Curre, per deos atque homi-
nes, & quam primum hæc riſum veni: legis
Scantiniæ judicium apud Druſum fieri: Ap-
pium de tabulis & ſignis agere. Crede mihi,
eſt properandum. Curio noſter ſapienter id,
quod remiſit de ſtipendio Pompeji, feciſſe
exiſtimatur. Ad ſummam, quæris, quid pu-
tem futurum. Si alteruter eorum ad Parthi-
cum bellum non eat, video magnas impen-

dere diſcordias, quas ferrum & vis judicabit. uterque animo & copiis eſt paratus. Si ſine tuo periculo fieri poſſet, magnum & jucundum tibi fortuna ſpectaculum parabat. Vale.

COELIVS CICERONI S.

(*Anno V. C. 704*).

15. ECQVANDO tu hominem ineptiorem, quam tuum Cn. Pompejum vidiſti, qui tantas turbas, qui tam nugaces, commorit? Ecquem autem Cæſare noſtro acriorem in rebus gerendis, eodem in victoria temperatiorem, aut legiſti, aut audiſti? Quid eſt? nunc tibi noſtri milites, qui duriſſimis & frigidiſſimis locis, teterrima hieme, bellum ambulando confecerunt, malis orbiculatis eſſe paſti videantur. Quid jam, inquis? glorioſe omnia. ſi ſcias, quam ſollicitus ſim, tum hanc meam gloriam, quæ ad me nihil pertinet, derideas. quæ tibi exponere, niſi coram, non poſſum; idque celeriter fore ſpero. Nam me, cum expuliſſet ex Italia Pompejum, conſtituit ad urbem vocare; id quod jam exiſtimo confectum, niſi ſi maluit Pompejus Brundiſii circumſederi. Peream, ſi minima cauſa eſt pro-

perandi iſto mihi, quod te videre & intima conferre diſcupio. habeo autem, multa! Hui vereor, (quod ſolet fieri,) cum te videro, omnia obliviſcar. Sed ta quodnam ob ſcelus iter mihi neceſſarium tro ad Alpes verſus incidit? Adeo, quod timelii in armis ſunt, neque de magna cau Bellienus, verna Demetrii, qui ibi cum pr fidio erat, Domitium quendam, nobilem ill Cæſaris hoſpitem, a contraria factione num mis acceptis, comprehendit & ſtrangulavit Civitas ad arma iit. eo cum quatuor cohortibus mihi per nives eundum eſt. Usquequaque, inquies, Domitii mali dant. Vellem quidem Venere prognatus tantum animi habuiſſet in veſtro Domitio, quantum Pſecade natus in hoc habuit. Ciceroni F. S. D.

M. COELIVS M. CICERONI S. D.

(*Anno V. C. 704*).

16. EXANIMATVS ſum tuis litteris, quibus te nihil niſi triſte cogitare oſtendiſti; neque id quid eſſet, perſcripſiſti; neque non tamen, quale eſſet, quod cogitares, aperuiſti. Has illico ad te litteras ſcripſi. Per fortunas tuas, Cicero, per liberos, oro, obſe-

cro, ne quid gravius de ſalute & incolumitate tua conſulas. Nam deos hominesque, amicitiamque noſtram teſtificor, me neque temere tibi prædixiſſe, neque temere monuiſſe; ſed poſtquam Cæſarem convenerim, ſententiamque ejus, qualis futura eſſet, parta victoria, cognoverim, te certiorem feciſſe. Si exiſtimas, eandem rationem fore Cæſari in dimittendis adverſariis, & conditionibus ferendis, erras. Nihil niſi atrox & ſævum cogitat, atque etiam loquitur. Iratus ſenatui exiit: his interceſſionibus plane incitatus eſt: non, mehercule, erit deprecationi locus. Quare ſi tibi tu, ſi filius unicus, ſi domus, ſi ſpes tuæ reliquæ tibi caræ ſunt; ſi aliquid apud te nos, ſi vir optimus, gener tuus, valet, quorum fortunas non debes velle conturbare, ut eam cauſam, in cujus victoria ſalus noſtra eſt, odiſſe, aut relinquere cogamur, aut impiam cupiditatem contra ſalutem tuam habeamus. Denique illud cogita, quod offenſæ fuerit in iſta cunctatione, te ſubiſſe. nunc te contra victorem facere, quem dubiis rebus lædere noluiſti; & ad eos fugatos accedere, quos reſiſtentes ſequi nolueris, ſummæ ſtultitiæ eſt. Vide, ne, dum pudet te

parum optimatem eſſe, parum diligenter, quid optimum ſit, eligas. Quod ſi totum tibi perſuadere non poſſum; ſaltem, dum, quid de Hiſpaniis agamus, ſcitur, exſpecta; quas tibi nuntio adventu Cæſaris fore noſtras. Quam iſti ſpem habeant, amiſſis Hiſpaniis, neſcio. Quod porro tuum conſilium ſit ad deſperatos accedere, non medius fidius reperio. Hoc, quod tu non dicendo mihi ſignificaſti, Cæſar audierat; ac, ſimulatque, have, mihi dixit, ſtatim quid de te audiſſet, expoſuit. Negavi me ſcire; ſed tamen ab eo petii, ut ad te litteras mitteret, quibus maxime ad remanendum commoveri poſſes. Me ſecum in Hiſpaniam ducit. nam, niſi ita faceret, ego prius, quam ad urbem accederem, ubicumque eſſes, ad te percurriſſem, & hoc a te præſens contendiſſem, atque omni vi te retinuiſſem. Etiam atque etiam, Cicero, cogita, ne te tuosque omnes funditus evertas; ne te ſciens prudensque eo demittas, unde exitum vides nullum eſſe. Quodſi te aut voces optimatium commovent, aut nonnullorum hominum inſolentiam & jactationem ferre non potes; eligas cenſeo aliquod oppidum, vacuum a bello, dum hæc decer-

nuntur. quæ cum tu feceris, & ego te ſapienter feciſſe judicabo, & Cæſarem non offendes.

COELIVS CICERONI S.

(*Anno V. C. 704*).

17. Ergo me potius in Hiſpania fuiſſe tum, quam Formiis, cum tu profectus es ad Pompejum? Quod utinam, ut Appius Claudius, in iſta parte C. Curio, cujus amicitia me paulatim in hanc perditam cauſam impoſuit. nam mihi ſentio bonam mentem iracundia & amore ablatam. Tum tu porro, cum ad te proficiſcens noctu Ariminum veniſſem, dum mihi pacis mandata das ad Cæſarem, & mirificum civem agis, amici officium neglexiſti, neque mihi conſuluiſti. Neque hæc dico, quod diffidam huic cauſæ: ſed, crede mihi, perire ſatius eſt, quam hos videre. Quodſi timor veſtræ crudelitatis non eſſet, ejecti jam pridem hinc eſſemus. nam hic nunc, præter fœneratores paucos, nec homo, nec ordo quisquam eſt, niſi Pompejanus. Equidem jam effeci, ut maxime plebs, &, qui antea noſter fuit, populus, veſter eſſet. Cur hoc, inquis? immo reliqua exſpecta. vos in-

vitos vincere coëgero. Irritavi in me Catonem. vos dormitis: nec adhuc mihi videmini intelligere, quam nos pateamus, & quam ſimus imbecilli. Atque hoc nullius præmii ſpe faciam: ſed, quod apud me plurimum ſolet valere, doloris atque indignitatis cauſa. Quid iſtic facitis? prœlium exſpectatis, quod firmiſſimum eſt? Veſtras copias non novi. noſtri valde depugnare, & facile algere, & eſurire conſueverunt.

ANNOTATIO
DE
EPISTOLIS CICERONIS.

Ex Jo. Alb. Fabricii Bibliotheca Lat. a Jo. Avg. Ernesti auctius edita.

I. Epistolarvm ad diversos (*vulgo* ad Familiares) libri xvi, *quos* Franciſcus Petrarcha *primum reperit Vercellis. De illo Codice v. Politiani Miſc. cap. 25, unde diſcimus, eum eſſe in Bibl. Medic. & ex eo ductos eſſe ceteros Codices ſcriptos, ſive e Petrarchae apographo, quod ſervatur in Bibl. D. Marci Florentina, ut tradit Victorius ad IX, 16. Ille vero Codex antiquus eſt is, quem optimum vocat Victorius ad VII, 16. v. inpr. ad I, 8, in Caſtigg. poſter. adde Politian. Miſc. c. 87. Apographum autem Petrarchae ipſius in nonnullis diſcrepare ab exemplo vetere, notatum eſt ab iis, qui inſpexere. Ex quo intelligitur, quid edd. antiquis ſit tribuendum, & variis*

lectionibus MSS. & edd. Tabellas quasdam αὐτογράφους Epiſtolarum *Ciceronis adhuc ſupereſſe in Bibliotheca Thorunienſi, ſcripſit Simon Staravolſcius in Polonia ſua. Verum tantam illis tabellis antiquitatem tribuere non audet Chriſtophorus Hartknochius in Hiſtoria Eccleſiaſtica Boruſſiae, Germanice edita p. 923. Editae ſunt primum Romae, a. 1467, fol. isque eſt liber primus ab Sweinh. & Pan. Romae editus. In ea ad calcem libri hos leges verſiculos:*

Hoc *Conradus* opus *Sweynheimius* ordine miro
*Arnoldus*que ſimul *Pannartz* una æde colendi
Gente Theotonica Romæ expediere ſodales.
In domo Petri de Maximo.

Ea editio repetita eſt anno 1471, curante Jo. Alerienſi. Secuta proxime edit. Venet. 1469, fol. per Joannem de Spira. Anno 1471 editae ſunt Venetiis per Nic. Jenſon, quae edit. fuit in Bibl. du Boze. Ejusdem anni duae ſunt, ſed ſine loci & editoris nomine in Bibliotheca Duvii, Viri ill. Hannoverae, altera earum etiam apud nos: quae videtur eſſe Jo. Spirae.

In

In Bibl. Zviccavienſ. eſt edit. Mediolan. 1472, *fol. per Phil. Lavagnium. Aliae anno* 1474, 76, 77, *& antiqua Mediol. fuere apud Graevium. In Catal. Bibl. N. Heinſii eſt edit. an.* 1473, *fol. Pariſiis editae ſunt* 1477, *fol. ſine editoris nomine. Vicentiae autem* 1479, *fol. Venet.* 1483, *fol. Memoratur & Mediolanenſis in* 4. *apud* Alex. Minucianum, *qui opera Ciceronis primus univerſa edidit. Ea memoratur apud* Dom. de Colonia, *T. II*, *p.* 759. *Hiſt. lit. Lugd. qui eam Lugduni ſervari tradit. Exſtat & alia ſine loci & anni ſignatione de Seculo XIV, per Emilianum Fulginatem & Jo. Numeiſter, fol. cum hiſce ad calcem verſiculis:*

Emilianus auctor *Fulgina*: & fratres una
Ingenio præſtante viri. *Numeiſter* & auctor
Johannes Almanus recte qui plura peregit
Tulli ducenta nuper preſſere volumina recte,
Quæ viſerat probus Epiſcopus Alerienſis.
Fulginei acta vides ex laribus Emiliani.

Ex his verſibus diſces, recenſitas Epiſtolas Tullii & caſtigatas a Joanne Andrea, *Aleriae in Cyrno inſula Epiſcopo, & Pauli II tempore Bibliothecario Vaticano, cui renaſcen-*

tes litterae plurium optimorum ſcriptorum editionem debent.

Saepiſſime deinde recuſae ſunt variis in locis, & cum commentario Hubertini Clerici, Creſcinatis, Venet. 1480 & 1482, fol. per Baptiſtam de Tortis, & 1483, fol. impenſis Andreae Aſculani, Bartholomeique Alexandrini ſociorum, nec non 1487, fol. Cum commentario Hubertini Clerici, Martini Philetici, & in Epiſtolas ad Lentulum Spintherem argumentis Georgii Merulae Venet. 1498, fol. Cum Jo. Baptiſtae Egnatii &c. Venet. 1509, fol. Cum commentario Hubertini Creſcentinatis, & alior. Pariſiis 1534, fol. In quibus eſt parum bonae frugis, aut quod proſit Critico.

Sed ſeculo quintodecimo coepit melior lux effulgere his Epiſtolis. Nam ſtatim in principio, anno ſecundo (1502) ex officina Aldi Manutii facta ſunt nova exempla textus, in quibus hoc actum eſt, ut quam correctiſſima eſſent: qui textus repetitus eſt in edit. operum univerſorum an. 1719 ſeq. Sed veriſſimus & maximus ſoſpitator contigit his Epiſtolis in Victorio, qui etſi & alias partes operum Ciceronis, tamen has epiſtolas omnium diligentiſſime tractavit, & feliciſſime & correxit & illuſtravit.

Itaque in his notis ad Epp. Cic. eſt vera Criſeos rectae & accuratae diſciplina. Habemus exemplum harum notarum Victorii ſeparatim excuſarum Lugd. 1540, quod filio peregrinaturo dederat Jac. Gothofredus: in quo ſcripſerat ita, ut filio lectionem libri vehementer commendaret, & nullum diem praetermitti vellet, quo non aliquid in eo legiſſet &c. Atque ut in genere Critico felices hoc tempore fuere per Victorium, ſic in P. Manutio *nacti ſunt interpretem eximium: ut, qui his duobus adjutus Epiſtolas has legat, plurimum poſſit in intelligendo Cicerone proficere, nec modo in his Epiſtolis, ſed etiam aliis ſcriptis. Sed & ceteras ceterorum operas & editiones hujus ſeculi breviter commemorabimus.*

Igitur, Epiſtolae hae cum notis Seb. Corradi, Bernh. Rutilii, Phil. Melanchthonis, P. Victorii *&c. Baſil. 1540, 8. Pariſ. 1556, fol. prodiere ex officina Ambroſii a Porta. Sine notis Lugd. 1543, 1561, 12. &c. Cum* Paulli Manutii *ſcholiis Venet. 1544, 8. & Francof. apud Wechel 1600, 8. duobus Vol. Cum ſcholiis* Melanchthonis, Camerarii, Longolii, *Francof. 1570, 8. Cum commentario* Jodoci Badii Aſcenſii, *notis* Joan. Baptiſtæ Egnatii,

Franciſci Robortelli, Luc. Joannis Scopæ & *aliorum, atque argumentis* Chriſtophori Hegendorphini, & *lemmatibus* Giberti Longolii *Venet.* 1554, *fol. Pariſ.* 1556, *fol. Venet.* 1565, 1586, *fol. Cum explicatione & emendatione locorum quorundam a* Guil. Cantero *Antverp.* 1568, & *cum caſtigationibus* Titi Popmæ *ibid.* 1572. *Notae* Hieron. Ragazoni, *ſive* Caroli Sigonii *prodierunt Venet.* 1555, 8. Hieron. Arlotini *notae in lib.* 1. *Venet.* 1549, 8. Franciſci Priſcianenſis *obſervationes ibid. Enarrationes* Viti Amerbachii *Baſil.* 1553, 8. Joan. Fabri *Lipſ.* 1561, 8. *Notae eruditae* Jo. Glandorpii *poſt auctoris mortem editae a Reinero Reineccio Baſil.* 1580, 8.

Henrici Stephani *editio cum notis Paulli Manutii & Lambini atque* Hieron. Ragazoni *ſive* Sigonii, *additis* Guil. Canteri *explicationibus aliquot locorum & emendationibus, ipſiusque Stephani commentario de variis generibus Epiſtolarum Ciceronis, variaque earum ſcriptione an.* 1577, 8.

Ordine chronologico ex Sigonii & Manutii obſervationibus digeſtae & argumentis novis illuſtratae ab Adamo Theodoro Sibero *1611 &c. item cum notis* Juſti a Dransfeld, *Lipſ. 1697.*

Cum notis ſuccinctis Chriſtoph. Cellarii *V. C. Lipſ. 1698, 8.* Johannis Minellii, *qui notis in librum undecimum eſt immortuus. Eas deinde rogatu Leerſii neſcio quis continuavit. Roterd. 1704, ſaepe ſunt recuſae. Et exſtant aliae in uſum tironum editiones, ut* Reimanni, Bengelii, *hic non commemorandae.*

In uſum Delphini *explanatae a* Philippo Quartier *e Societate Jeſu, Pariſ. 1685, 4. praemiſſo charactere Hiſtorico ſingularum, ad quos Tullius ſcripſit. Sed huic editioni non magnum ſtatuitur ab eruditis pretium. Ex recenſione* Joan. Georgii Grævii *cum ejusdem animadverſionibus & notis integris P. Victorii, Paulli Manutii, Hieron. Ragazonii, Dionyſii Lambini, Fulvii Urſini, nec non ſelectis Jo. Frid. Gronovii, Bernhardi Rutilii, Jani Gebhardi, aliorumque, & ineditis Mureti atque H. Valeſii, Amſtelod. 1677, 8. duobus voluminibus. Repetita editio haec luculenta eſt a. 1693, et Epiſtolas Cic. cum ſolis Graevii notis Amſtelod. 1689, 12. recuſas praeteream. Notatam iam reperi editionem* Joan. Roſſ. *Cantabr. 1749, 8. Voll. 2.*

Gallice *poſt antiquam verſionem* Stephani Doleti & Franc. de Belleforeſt, *Lugd. 1569,*

12. redditae ex nova interpretatione abbatis de S Real *& aliorum, cum notis, Hagae Com.* *1709, 12. quatuor Volum. Selectas Epiſtolas Gallice vulgaverat* Jo. Corderius *Lugd. 1556, 8. Exſtant etiam* Italice *cum commentariis Joannis Fabrini, &* Franciſci Ranier Chiari *Piſani lettere di M. T. C. volgarizzate ſecondo l'uſo di ſinere de' tempi correnti. Libri IV. Venet. 1732, 12. &* Hungarice *Georgio* Balogio *interprete &c.*

II. Epiſtolarum ad T. Pompejum Atticum libri XVI, *ab conſulatu Ciceronis usque ad extremum vitae tempus ad illum miſſarum*, quae volumina qui legat, *inquit Nepos in Attici vita cap. XVI*, non multum deſideret hiſtoriam contextam eorum temporum. *Has Epiſtolas primus itidem Petrarcha reperit, illisque inventis exclamavit*, ſe tandem Ciceronem agnoſcere, praecipitem ac calamitoſum ſenem. *Alium Codicem antiquum Politiani ab Cavalcante acceperat Victorius, de quo videndus Politianus Miſc. cap. 53 & P. Victor. praef. ad Cic. Epp. ad Diverſos.*

In Lucae Langermanni Itinerario MS. notatum eſt, in Bibl. Laurentiana Florentiae

haberi Ciceronis Epiſtolas ad Atticum, *manu Franciſci Petrarchae ſcriptas: item ut Epiſtolas ad familiares, quas idem ille vir doctus in loco quodam, ubi minime putaret, invenerat, ſicut in Epiſtola quadam ſua docet, & primus in manus hominum dedit. Ante Petrarchae enim aetatem Ciceronis Epiſtolae per plures annorum centurias deſideratae fuerant, ac niſi ipſius ſtudio ac opera in lucem prolatae fuiſſent, fortaſſis ad haec usque tempora iis careremus.*

Epiſtolae hae ad Atticum, una cum iis, quae ſunt ad M. Brutum & Quintum fratrem, bis excuſae uno eodemque an. 1470. Romae & Venet. in fol. Romae, apud Conradum Sweynheim & Arnoldum Pannartz, cum Joannis Andreae Alerienſis Epiſcopi Epiſtola ad Paulum II. Venetiis, per Nicolaum Jenſon, in cujus editionis calce hoc exſtat Hexaſtichon:

Attice, nunc totus Veneta diffunderis urbe,
 Cum quondam fuerit copia rara tui.
Gallicus hoc Jenſon Nicolaus muneris Orbi
 Attulit ingenio Dædalicaque manu.
Chriſtophorus Mauro plenus bonitate fideque
 Dux erat. Auctorem, Lector, opusque tenes.

Neapoli in Bibliotheca nobiliſſimi Viri Joſephi Valletae exſtabat editio Romana Epiſtolarum ad Brutum, Q. Fratrem, Octavium & Atticum, cum vita Attici ſcripta a Nepote, anno 1490, fol. per Magiſtrum Eucharium Silber, alias Franck, cum notis MSS. Jani Parrhaſii. Hujus exempli repetitio facta eſt per Barthol. Salicetum Bonon. & Cornelium Regium ſine loci & anni nota, ſed correctione adhibita, quae videtur eſſe Pomponii Laeti, in Epp. ad Atticum e MS. Auguſtini Maffei. Nempe pauci erant, qui legerent, ut & nunc fit. Seculo deinde quintodecimo coeperunt diligentius tractari a Criticis, ſed ut facile intelligitur, per conjecturas magis, quam per libros, ut factum in edit. Aldina an. 1513, 8. in cujus praefatione promittit Aldus edere corpus univerſorum Ciceronis librorum. In praefatione eſt interpretatio Graecorum, quae in epiſtolis his occurrunt. Sed plus debent hae epiſtolae Victorio, P. Manutio, Corrado, Lambino & aliis, qui Opera univerſa edidere. Sed exemplorum editorum genera enumerabimus, quae nobis innotuere.

Cum notis igitur Jo. Baptiſtæ Pii, *Bononienſis, quas* Heotinas, *quia mane elucubra-*

inſcripſit, prodiere Bononiae 1527, *fol.*
ſ. 1531, *fol. E* Jo. Bovillerii *caſtigatione*
d. 1562, 8. Leonhardi Malaſpinæ *Floren-*
notae Venet. 1563, 8. *merito laudatae H.*
hano in Pſeudo-Cicerone pag. 108, & *re-*
ae a Graevio. Cum ſcholiis Sebaſt. Cor-
Venet. 1544, *fol. Prodiere etiam Corra-*
ıtae ibid. 1549, 8. *Cum notis* Jo. Mich.
i *Lugd.* 1571, 12. *Cum notis* Lambini
rancifci Junii *apud Commelin.* 1549, 8.
bros I & II Antonii Goveani *notae editae*
iſ. 1544, 4. & *in Opp. p.* 377. *Libri XVI*
notis Simeonis Boſii *Praetoris Lemovi-*
s, qui ex optimis Codd. plura emendavit,
aſti Lemovicum 1580, 8. *Antw.* 1585, 8.
e de Boſio Carrionem lib. I emendationum
;). *Junctim prodiere notae* Paulli Manutii
im. Boſii *Francof.* 1580, 8. *apud Wechel.*
ıutii commentarium (qui primum editus eſt
lit. majori Aldi Nepotis, nam ante erant
ılia brevia) Jano Parrhaſio *deberi, legas*
ithoeanis & Patinianis. Sane praeclariſſi-
eſt, & ad Ciceronem intelligendum utiliſ-
s, neque Manutii ingenio abjudicandus,
Parrhaſium praelectionibus has Epiſtolas
raſſe conſtet, quibus praemiſſam oratio-

Z 5

nem Gruterus inſeruit tomo primo facis *[illegible]tium p. 820. Editionem* Paulli Manutii *Venet.* 1540, 8. (*quae eſt pars Operum univerſorum*) *habeo notatam manu* Joſiæ Merceri.

Epiſtolae ad Atticum cum notis Auſonii Popmæ *Antw.* 1607, 12. *Franequ.* 1619, 8. *Ex recenſione* Joan. Georgii Grævii *cum notis integris P. Victorii, Paulli Manutii, Malaſpinae, Lambini, Fulvii Urſini, Sim. Boſii ex chirographo ejus auctioribus, Franciſci Junii, & Popmae ineditis, item Iſ. Caſauboni, Mureti & Jo. Frid. Gronovii, ſelectisque Corradi atque aliorum Amſtelod.* 1684, 8. *duobus voluminibus: accuratiſſima & elegantiſſima editio: de qua vide Acta Erudd. an.* 1684, *p.* 397. *In tanto ſtudio doctorum virorum has epiſtolas & emendandi & illuſtrandi, tamen non parvum ſpicilegium relictum eſt. Pluribus locis lucem attulit* Jacobus Tunſtallus *in Epiſt. ad Middletonum, Cantabr.* 1741, 8.

Epiſtolarum ad Atticum *librum I & II a ſe translatos, addita Epiſtola ſecunda libri primi ad Quintum fratrem,* Gallice *edidit paulo ante obitum Abbas* de S. Real *Pariſ.* 1691, 12. *intra ſex annos inde ſecundo tertioque recuſos. Libri quatuor ad Atticum pri-*

mores cum notis Hiſtoricis eadem lingua prodierunt Hagae Com. 1709, 12. Univerſos demum XVI Libros, ſimiliter verſos eleganter, & notis non contemnendis illuſtratos, debemus Clariſſimo Viro L. Mongault, Pariſ. 1714, ſex Voluminibus. Italice *Epiſtolas ad Atticum pridem convertit Matthaeus Senarega, Venet. apud Paullum Manutium 1552.*

III. Epiſtolarum ad Q. fratrem libri III *cum Epiſtolis ad Atticum ſaepiſſime editae primum uno volumine, a Graevio, nimiam voluminis molem metuente, ſejunctae, interventu mortis deſtitutae. Illuſtrarunt has Epiſtolas praeter Victorium, Lambinumque & Manutium, Chriſtophorumque Cornerum, Malaſpina, Brutus & Junius, quos paulo ante laudavi. Caſtigavit etiam* Bovillerius. Jo. Tiſſini *collectanea lucem viderunt Lugd. 1543, 8. Epiſtola princeps omnium eſt & lectu digniſſima, prima libri primi, quae eſt de ratione bene gerendae provinciae. Eam peculiaribus commentariis explicarunt Rol. Petrejus Pariſ. 1564, 4. Marcus Baumlerus Tiguri 1587, 8. & Zacharias Schaeferus Tubing. 1628, 8. inprimis Franciſc. Hotomanus Lugd. 1564, 4.*

atque T. 3. Opp. pag. 1417, & commentario poſtumo Nathan Chytraeus, & Facciolatus *ad calcem duarum Orationum, de quibus ſupra: Italice ex comta ac fideli verſione V. C. Jacobi Facciolati, in novellis litterariis anno 1730. Italice editis a Jo. Baptiſta Albrizzi, Venet. in 4. De Quinti fratris ſcriptis infra. Hanc epiſtolam ſine dubio ante oculos habuit & imitatus eſt* S. Bernardus *in egregio & lectu digniſſimo libello de* Conſideratione *ad Eugenium Pont. Rom.*

IV. Epiſtolarum ad M. Brutum liber *primum prodiit Rom. 1470, fol. Titulus eſt: M. Tullii ad Brutum & ceteros Epiſtolae. Romae &c. praeſidentibus magiſtris Conrado Schweinheim & Arn. Pannartz. 1470. Eam editionem ceterae ſecutae ſunt. Editio Cratandrina Opp. Cicer. addidit ſex nondum editas. Has quoque iidem viri docti cura ſua & lucubrationibus dignas habuerunt. Exſtant etiam cum notis* Jo. Baptiſtæ Pii *Bononiae 1527, fol. Pariſ. 1531, fol. Epiſtolas ad diverſos* Italice *vertit Aldus Manutius, Venet. 1573, 8.* Gallica *verſio cum argumentis notisque & Latino contextu ex editione Graeviana, Pariſ. 1704,*

12. *quatuor voluminibus. Vide, ſi placet, Jacobi Bernardi V. C. novellas relationes Reip. litterariae an. 1705, menſe Nov. p. 483.*

Ceterum quod Graevius perficere non potuit in his ad Q. & Brutum Epiſtolis, id alius vir doctus ſuſcepit, ejus rationem hactenus imitando, ut faceret eundem delectum notarum, adderetque textui notas Vict. P. Manutii, Malaſpinae, Lambini, Urſini, Fr. Junii, Gruteri & Jac. Gronovii, de ſuo nihil addidit. Sed in eo bene fecit, quod ad illam ad Q. Fr. epiſtolam principem addidit Commentarium Hotomani. *Acceſſit & libellus Q. Fr. de Petitione Conſulatus, cum* Valerii Palermi *Veronenſis Commentario. Volumen hoc prodiit Hagae Com. an. 1725, 8. Ceterum ad Brutum Epiſtolarum αυθεντιαν in dubium vocavit* Jacobus Tunſtallus *in Epiſtola ſupra commemorata pag. 192 ſqq.*

M. TVLLII
ICERONIS
OPERA OMNIA.

TOMVS DVODECIMVS.

M. TVLLII
CICERONIS
OPERA
QVAE SVPERSVNT
OMNIA
SECVNDVM OPTIMAS NOVISSIMASQVE EDITIONES.

VOLVMEN DVODECIMVM.

MANNHEMII,
Cura & Sumptibus Societatis literatae
MDCCLXXXIV.

M. TVLLII CICERONIS
EPISTOLARVM
LIBER IX.
AD
M. TERENTIVM VARRONEM ET CETEROS.

M. T. CICERO M. TERENTIO VARRONI S. D.

(*Anno V. C. 707*).

1. Ex his litteris, quas Atticus a te miſſas mihi legit, quid ageres, & ubi eſſes, cognovi: quando autem te viſuri eſſemus, nihil ſane ex iisdem litteris potui ſuſpicari. In ſpem tamen venio, appropinquare tuum adventum; qui mihi utinam ſolatio ſit! etſi tot tantisque rebus urgèmur, ut nullam allevationem quisquam non ſtultiſſimus ſperare debeat: ſed tamen aut tu potes me, aut ego te fortaſſe aliqua re juvare. Scito enim me, poſteaquam in urbem venerim, rediſſe cum veteribus amicis [id eſt, cum libris] noſtris in gratiam. etſi non idcirco eorum uſum dimiſeram, quod iis ſuccenſerem; ſed quod eorum me ſuppudebat. Vi-

debar enim mihi, cum me in res turbulentiſſimas infideliſſimis ſociis demiſiſſem, præceptis illorum non ſatis paruiſſe. Ignoſcunt mihi, revocant in conſuetudinem priſtinam; teque, quod in eo permanſeris, ſapientiorem, quam me, dicunt fuiſſe. Quamobrem, quando placatis his utor, videor ſperare debere, ſi te viderim, & ea, quæ premant, & ea, quæ impendeant, me facile tranſiturum. Quamobrem ſive in Tuſculano, ſive in Cumano ad te placebit, ſive (quod minime velim) Romæ: dummodo ſimul ſimus, perficiam profecto, ut id utrique noſtrûm commodiſſimum eſſe dijudicetur. Vale.

CICERO VARRONI.

(*Anno V. C. 707*).

2. Caninivs tuus idem, & idem noſter, cum ad me perveſperi veniſſet, & ſe poſtridie mane ad te iturum eſſe dixiſſet; dixi ei, me daturum aliquid mane; ut peteret, rogavi. Conſcripſi epiſtolam noctu; nec ille ad me rediit. oblitum credidi. Attamen eam ipſam tibi epiſtolam miſiſſem per meos, niſi audiſſem ex eodem, poſtridie te mane e Tuſculano exiturum. At tibi repente, paucis poſt diebus, cum minime exſpectarem, venit

ad me Caninius mane; proficiſci ad te ſtatim dixit. Etſi erat ἕωλος illa epiſtola, præſertim tantis poſtea novis rebus allatis, tamen perire lucubrationem meam nolui, & eam ipſam Caninio dedi: ſed cum eo, ut cum homine docto, & tui amantiſſimo, locutus ea ſum, quæ pertuliſſe illum ad te exiſtimo. Tibi autem idem conſilii do, quod mihimetipſi, ut vitemus oculos hominum, ſi linguas minus facile poſſimus. Qui enim victoria ſe efferunt, quaſi victos nos intuentur. Qui autem victos noſtros moleſte ferunt, nos dolent vivere. Quæres fortaſſe, cur, cum hæc in urbe ſint, non abſim, quemadmodum tu. Tu enim ipſe, qui & me, & alios prudentia vincis, omnia, credo, vidiſti: nihil te omnino fefellit. Quis eſt tam lynceus, qui tantis tenebris nihil offendat? nuſquam incurrat? Ac mihi quidem jam pridem venit in mentem, bellum eſſe aliquo exire, ut ea, quæ agebantur hic, quæque dicebantur, nec viderem, nec audirem. Sed calumniabar ipſe. putabam, qui obviam mihi veniſſet, ut cuique commodum eſſet, ſuſpicaturum, aut dicturum, etiamſi non ſuſpicaretur: Hic aut metuit, & ea re fugit; aut aliquid cogitat, & habet navem paratam. Denique,

leviſſime qui ſuſpicaretur, & qui fortaſſe me optime noviſſet, putaret me idcirco diſcedere, quod quosdam homines oculi mei ferre non poſſent. Hæc ego ſuſpicans, adhuc Romæ maneo: & tamen λεληθότως conſuetudo diuturna callum jam obduxit ſtomacho meo. Habes rationem mei conſilii. Tibi igitur hoc cenſeo, latendum tantiſper ibidem, dum defervefcat hæc gratulatio, & ſimul dum audiamus, quemadmodum negotium confectum ſit. confectum enim eſſe exiſtimo. Magni autem intererit, qui fuerit victoris animus, qui exitus rerum; quamquam quo me conjectura ducat, habeo: ſed exſpecto tamen. Te vero nolo, niſi ipſe rumor jam raucus erit factus, ad Bajas venire. Erit enim nobis honeſtius, etiam cum hinc diſceſſerimus, videri veniſſe in illa loca ploratum potius, quam natatum. Sed hæc tu melius: modo nobis ſtet illud, una vivere in ſtudiis noſtris; a quibus antea delectationem modo petebamus, nunc vero etiam ſalutem: non deeſſe, ſi quis adhibere volet, non modo ut architectos, verum etiam ut fabros, ad ædificandam rempublicam, & potius libenter accurrere: ſi nemo utetur opera, tamen & ſcribere & legere πολιτείας; & ſi

curia atque in foro, at in litteris & libris, ut doctiſſimi veteres fecerunt, navare rempublicam, & de moribus ac legibus quærere. Mihi hæc videntur. Tu, quid ſis acturus, & quid tibi placeat, pergratum erit, ſi ad me ſcripſeris.

CICERO VARRONI.

(*Anno V. C. 707*).

9. Etsi, quod ſcriberem, non habebam; tamen Caninio, ad te eunti, non potui nihil dare. Quid ergo potiſſimum ſcribam? quod velle te puto, cito me ad te eſſe venturum. Etſi vide, quæſo, ſatisne rectum ſit, nos, hoc tanto incendio civitatis, in iſtis locis eſſe. Dabimus ſermonem iis, qui neſciunt, nobis, quocumque in loco ſimus, eundem cultum, eundem victum eſſe. Quid refert? tamen in ſermonem incidemus. Valde id, credo, laborandum eſt, ne, cum omnes in omni genere & ſcelerum & flagitiorum volutentur, noſtra nobiscum aut inter nos ceſſatio vituperetur. Ego vero, neglecta barbarorum inſcitia, te perſequar. Quamvis enim hæc ſint miſera, quæ ſunt miſerrima; tamen artes noſtræ, neſcio quo modo, nunc uberiores fructus ferre videntur, quam olim

ferebant: ſive, quia nulla nunc in re alia acquieſcimus, ſive, quod gravitas morbi facit, ut medicinæ egeamus, eaque nunc appareat, cujus vim non ſentiebamus, cum valebamus. Sed quid ego nunc hæc ad te, cujus domi naſcuntur? γλαῦκ' εἰς Ἀθήνας. nihil ſcilicet, niſi ut reſcriberes aliquid, me exſpectares. ſic igitur facies.

CICERO VARRONI S.

(*Anno V. C. 707*).

4. Περὶ δυνατῶν me ſcito κατὰ Διόδωρον κρίνειν. Quapropter, ſi venturus es, ſcito neceſſe eſſe, te venire. ſin autem non es, τῶν ἀδυνάτων eſt, te venire. Nunc vide, utra te κρίσις magis delectet, Χρυσιππεία ne, an hæc, quam noſter Diodorus non concoquebat. Sed de his etiam rebus, otioſi cum erimus, loquemur. hoc etiam κατὰ Χρύσιππον δυνατὸν eſt. De Coctio mihi gratum eſt. Nam id etiam Attico mandaram. Tu ſi minus ad nos, accurremus ad te. ſi hortum in bibliotheca habes, deerit nihil.

CICERO VARRONI.

(*Anno V. C. 707*).

5. Mihi vero ad Nonas bene maturum videtur fore, neque ſolum propter reipublicæ, ſed etiam propter anni tempus. Quare diem iſtum probo: itaque eundem ipſe ſequar. Conſilii noſtri, ne ſi eos quidem, qui id ſecuti non ſunt, non pœniteret, nobis pœnitendum putarem. Secuti enim ſumus non ſpem, ſed officium: reliquimus autem non officium, ſed deſperationem. Ita verecundiores fuimus, quam qui ſe domo non commoverunt; ſaniores, quam qui, amiſſis opibus, domum non reverterunt. Sed nihil minus fero, quam ſeveritatem otioſorum; &, quoquo modo ſe res habet, magis illos vereor, qui in bello occiderunt, quam hos curo, quibus non ſatisfacimus, quia vivimus. Mihi ſi ſpatium fuerit in Tuſculanum ante Nonas veniendi, iſtic te videbo: ſin minus, perſequar in Cumanum; & ante te certiorem faciam, ut lavatio parata ſit.

CICERO VARRONI.

(*Anno V. C. 707*).

6. Caninius noſter me tuis verbis ad-

monuit, ut ſcriberem ad te, ſi quid eſſet, quod putarem te ſcire oportere. Eſt igitur adventus Cæſaris, ſcilicet, in exſpectatione; neque tu id ignoras. Sed tamen, cum ille ſcripſiſſet, ut opinor, ſe in Alſienſe venturum; ſcripſerunt ad eum ſui, ne id faceret: multos ei moleſtos fore, ipſumque multis: Oſtiæ videri commodius eum exire poſſe. Id ego non intelligebam, quid intereſſet. Sed tamen Hirtius mihi dixit, & ſe ad eum, & Balbum, & Oppium ſcripſiſſe, ut ita faceret, homines, ut cognovi, amantes tui. Hoc ego idcirco noſſe te volui, ut ſcires, hoſpitium tibi ubi parares, vel potius ubi utrique: quid enim ille facturus ſit, incertum eſt: & ſimul oſtentavi tibi, me iſtis eſſe familiarem, & conſiliis eorum intereſſe. Quod ego cur nolim, nihil video. Non enim eſt idem, ferre, ſi quid ferendum eſt, & probare, ſi quid probandum non eſt. Etſi quid non probem? quid enim jam ſcio præter initia rerum. nam hæc in voluntate fuerunt. Vidi enim (nam tu aberas) noſtros amicos cupere bellum; hunc autem non tam cupere, quam non timere. Ergo hæc conſilii fuerunt: reliqua neceſſaria. vincere autem aut hos, aūt illos, neceſſe

ıer meeum in luctu fuiſſe, cum videre-
, quam illud ingens malum alterius utrius
citus & ducum interitu: tum vero ex-
ıum malorum omnium eſſe civilis belli
ɔriam; quam quidem ego etiam illorum
bam, ad quos veneramus. Crudeliter
ı otioſis minabantur; eratque iis & tua
'a voluntas, & mea oratio. Nunc vero,
ſent noſtri potiti, valde intemperantes
ent. Erant enim nobis perirati, quaſi
quam de noſtra ſalute decreviſſemus,
l non idem illis cenſuiſſemus; aut quaſi
us reipublicæ fuerit, eos etiam ad be-
um auxilium confugere, quam vel emo-
vel cum ſpe, ſi non optima, at aliqua
en vivere. At in perturbata republica vi-
us. Quis negat? Sed hoc viderint ii,
nulla ſibi ſubſidia ad omnes vitæ ſtatus
ıverunt. huc enim ut venirem, ſuperior
;ius, quam volui, fluxit oratio. Cum
a te ſemper magnum hominem duxi;
ı, quod his tempeſtatibus es prope ſolus
ortu, fructusque doctrinæ percipis eos,
maximi ſunt, ut ea conſideres, eaque
tes, quorum & uſus & delectatio eſt
ıibus iſtorum & actis & voluptatibus an-
ɔnenda. Equidem hos tuos Tuſculanenſes

dies inſtar eſſe vitæ puto; libenterque bus omnes opes conceſſerim, ut mihi l vi nulla interpellante, iſto modo vi Quod nos quoque imitamur, ut poſſun & in noſtris ſtudiis libentiſſime conquie mus. Quis enim hoc non dederit nobis, cum opera noſtra patria ſive non poſſit u ſive nolit, ad eam vitam revertamur, qua multi docti homines, fortaſſe non recte, ſe tamen multi etiam reipublicæ præponendam putaverunt? Quæ igitur ſtudia, magnorum hominum ſententia, vacationem habent etiam publici muneris, iis, concedente republica, cur non abutamur? Sed plus facio, quam Caninius mandavit. Is enim ſi quid ego ſcirem, rogarat, quod tu neſcires; ego tibi ea narro, quæ tu melius ſcis, quam ipſe, qui narro. Faciam ergo illud, quod rogatus ſum, ut eorum, quæ temporis hujus ſint, quæve audiero, ne quid ignores.

CICERO VARRONI.

(*Anno V. C. 707*).

7. COENABAM apud Sejum, cum utrique noſtrûm redditæ ſunt a te litteræ. Mihi vero jam maturum videtur. Nam, quod antea calumniatus ſum, indicabo malitiam meam.

Volebam prope alicubi eſſe, ſi quid bonæ ſalutis, *σύν τε δύ' ἐρχομένω*. nunc, quum confecta ſunt omnia, dubitandum non eſt, quin equis, viris. Nam ut audivi de L. Cæſare F. mecum ipſe: *Quid hic mihi faciet patri?* Itaque non deſino apud iſtos, qui nunc dominantur, cœnitare. Quid faciam? tempori ſerviendum eſt. Sed ridicula miſſa; præſertim cum ſit nihil, quod rideamus.

Africa terribili tremit horrida terra tumultu.

Itaque nullum eſt *ἀποπροηγμένον*, quod non verear. Sed quod quæris, quando, qua, quo, nihil adhuc ſcimus. Iſtuc ipſum de Bajis, nonnulli dubitant, an per Sardiniam veniat. Illud enim adhuc prædium ſuum non inſpexit; nec ullum habet deterius, ſed tamen non contemnit. Ego omnino magis arbitror per Siciliam: vel jam ſciemus; adventat enim Dolabella. eum puto magiſtrum fore. *Πολλοὶ μαθηταὶ κρείττονες διδασκάλων.* Sed tamen, ſi ſciam, quid tu conſtitueris, meum conſilium accommodabo potiſſimum ad tuum. Quare exſpecto tuas litteras.

CICERO VARRONI.

(*Anno V. C. 708*).

8. Etsi munus flagitare, quamvis quis oſtenderit, ne populus quidem ſolet, niſi concitatus; tamen ego exſpectatione promiſſi tui moveor, ut admoneam te, non ut flagitem. Miſi autem ad te quatuor admonitores non nimis verecundos. Noſti enim profecto os adoleſcentioris Academiæ. Ex ea igitur media excitatos miſi; qui metuo ne te forte flagitent: ego autem mandavi, ut rogarent. Exſpectabam omnino jamdiu, meque ſuſtinebam, ne ad te prius ipſe quid ſcriberem, quam aliquid accepiſſem, ut poſſem te remunerari quam ſimillimo munere. Sed, cum tu tardius faceres, id eſt, ut ego interpretor, diligentius; teneri non potui, quin conjunctionem ſtudiorum amorisque noſtri, quo poſſem litterarum genere, declararem. Feci igitur ſermonem inter nos habitum in Cumano, cum eſſet una Pomponius. tibi dedi partes Antiochinas, quas a te probari intellexiſſe mihi videbar: mihi ſumſi Philonis. Puto fore, ut, cum legeris, mirere, nos id locutos eſſe inter nos, quod numquam locuti ſumus. ſed noſti morem dialogorum.

Poſthæc

Poſthæc autem, mi Varro, quam plurima, ſi videtur, & de nobis inter nos: ſero fortaſſe; ſed ſuperiorum temporum fortuna reipublicæ cauſam ſuſtineat. Hæc ipſi præſtare debemus. Atque utinam quietis temporibus, atque aliquo, ſi non bono, at ſaltem certo ſtatu civitatis, hæc inter nos ſtudia exercere poſſemus! Quamquam tum quidem vel aliæ quæpiam rationes, honeſtas nobis & curas & actiones darent: nunc autem quid eſt, ſine his cur vivere velimus? Mihi vero cum his ipſis vix: his autem detractis, ne vix quidem. Sed hæc coram, & ſæpius. Migrationem & emtionem feliciter evenire volo, tuumque in ea re conſilium probo. Cura ut valeas.

DOLABELLA CICERONI S. D.

(*Anno V. C. 705*).

9. SI vales, gaudeo: & ipſe valeo, & Tullia noſtra recte valet. Terentia minus belle habuit: ſed certum ſcio jam convaluiſſe eam. Præterea rectiſſime ſunt apud te omnia. Etſi nullo tempore in ſuſpicionem tibi debui venire, partium cauſa potius, quam tua, tibi ſuadere, ut te aut cum Cæſare nobiscumque conjungeres, aut certe in otium referres;

præcipue nunc, jam inclinata victoria, ne poſſum quidem in ullam aliam incidere opinionem, niſi in eam, in qua ſcilicet tibi ſuadere videar, quod pie tacere non poſſum. Tu autem, mi Cicero, ſic hæc accipies, ut, ſive probabuntur tibi, ſive non probabuntur, ab optimo certe animo ac deditiſſimo tibi, & cogitata, & ſcripta eſſe judices. Animadvertis, Cn. Pompejum nec nominis ſui, nec rerum geſtarum gloria, neque etiam regum ac nationum clientelis, quas oſtentare crebro ſolebat, eſſe tutum; & hoc etiam, quod infimo cuique contigit, illi non poſſe contingere, ut honeſte effugere poſſit, pulſo Italia, amiſſis Hiſpaniis, capto exercitu veterano, circumvallato nunc denique: quod neſcio an nulli unquam noſtro acciderit imperatori. Quamobrem, quid aut ille ſperare poſſit, aut tu, animum adverte pro tua prudentia. ſic enim faciIlime, quod tibi utiliſſimum erit, conſilii capies. Illud autem a te peto, ut, ſi jam ille evitaverit hoc periculum, & ſe abdiderit in claſſem, tu tuis rebus conſulas; & aliquando tibi potius, quam cuivis, ſis amicus. Satisfactum eſt jam a te vel officio, vel familiaritati; ſatisfactum etiam partibus, & ei reipublicæ, quam tu probabas.

Reliquum eſt, ubi nunc eſt reſpublica, ibi ſimus potius, quam, dum illam veterem ſequimur, ſimus in nulla. Quare velim, mi jucundiſſime Cicero, ſi forte Pompejus pulſus his quoque locis, rurſus alias regiones petere cogatur, ut tu te vel Athenas, vel in quamvis quietam recipias civitatem. Quod ſi eris facturus, velim mihi ſcribas, ut ego, ſi ullo modo potero, ad te advolem. Quæcunque de tua dignitate ab imperatore erunt impetranda, qua eſt humanitate Cæſar, facillimum erit ab eo tibi ipſi impetrare: & meas tamen preces apud eum non minimum auctoritatis habituras puto. Erit tuæ quoque fidei & humanitatis, curare, ut is tabellarius, quem ad te miſi, reverti poſſit ad me, & a te mihi litteras referat. Vale.

M. CICERO P. DOLABELLAE S. D.

(*Anno V. C. 708*).

10. Non ſum auſus Salvio noſtro nihil ad te litterarum dare. nec mehercule habebam, quod ſcriberem, niſi te a me mirabiliter amari; de quo, etiam nihil ſcribente me, te non dubitare, certo ſcio. Omnino mihi magis litteræ ſunt exſpectandæ a te, quam a me tibi. Nihil enim Romæ geritur, quod te

putem ſcire curare; niſi forte ſcire vis, me inter Niciam noſtrum & Vidium, judicem eſſe. Profert alter (ut opinor) duobus verſiculis expenſum Niciæ: alter Ariſtarchus hos ὀβελίζει. Ego, tanquam criticus antiquus, judicaturus ſum, utrum ſint τοῦ ποιητοῦ, an παρεμβεβλημένοι. Puto nunc dicere: Oblitusne es igitur fungorum illorum, quos apud Niciam? & ingentium ſquillarum cum Sophia Septimiæ? Quid ergo? tu adeo mihi excuſſam ſeveritatem veterem putas, ut ne in foro quidem reliquiæ priſtinæ frontis appareant? Sed tamen ſuaviſſimum συμβιώτην noſtrum præſtabo integellum; nec committam, ut, ſi ego eum condemnaro, tu reſtituas, ne habeat Burſa Plancus, apud quem litteras diſcat. Sed quid ago? cum mihi ſit incertum, tranquillone ſis animo, an, ut in bello, in aliqua majuſcula cura negotiove verſere; labor longius. Cum igitur mihi erit exploratum, te libenter eſſe riſurum, ſcribam ad te pluribus. Te tamen hoc ſcire volo, vehementer populum ſollicitum fuiſſe de P. Sullæ morte, antequam certum ſcierit. Nunc quærere deſierunt, quomodo perierit. ſatis putant, ſe ſcire, quod ſciunt. Ego ceteroqui animo æquo fero; unum vereor, ne haſta Cæſaris refrixerit. Vale.

CICERO DOLABELLAE.

(*Anno V. C. 708*).

II. Vel meo ipſius interitu mallem litteras meas deſiderares, quam eo caſu, quo ſum graviſſime afflictus; quem ferrem certe moderatius, ſi te haberem. Nam & oratio tua prudens, & amor erga me ſingularis, multum levaret. Sed quoniam brevi tempore, ut opinio noſtra eſt, te ſum viſurus, ita me affectum offendes, ut multum a te poſſim juvari: non quo ita ſim fractus, ut aut hominem me eſſe oblitus ſim, aut fortunæ ſuccumbendum putem; ſed tamen hilaritas illa noſtra & ſuavitas, quæ te præter ceteros delectabat, erepta mihi omnis eſt. Firmitatem tamen & conſtantiam, ſi modo fuit aliquando in nobis, eandem cognoſces, quam reliquiſti. Quod ſcribis, prœlia te mea cauſa ſuſtinere, non tam id laboro, ut, ſi qui mihi obtrectent, a te refutentur, quam intelligi cupio, quod certe intelligitur, me a te amari. quod ut facias, te etiam atque etiam rogo; ignoſcasque brevitati litterarum mearum. nam & celeriter una futuros nos arbitror, & nondum ſatis confirmatus ſum ad ſcribendum.

CICERO DOLABELLAE.

(*Anno V. C. 708*).

12. GRATVLOR Bajis noſtris, ſiquidem, ut ſcribis, ſalubres repente factæ ſunt: niſi forte te amant, & tibi aſſentantur, & tamdiu, dum tu ades, ſunt oblitæ ſui. Quod quidem ſi ita eſt, minime miror, cœlum etiam & terras vim ſuam, ſi tibi ita conveniat, dimittere. Oratiunculam pro Dejotaro, quam requirebas, habebam mecum, quod non putaram. Itaque eam tibi miſi. quam velim ſic legas, ut cauſam tenuem & inopem, nec ſcriptione magno opere dignam. Sed ego hoſpiti veteri & amico munuſculum mittere volui levidenſe, craſſo filo, cujusmodi ipſius ſolent eſſe munera. Tu velim animo ſapienti fortique ſis; ut tua moderatio & gravitas aliorum infamet injuriam. Vale.

CICERO DOLABELLAE S.

(*Anno V. C. 708*).

13. CAJVS Suberinus Calenus, & meus eſt familiaris, & Leptæ noſtri familiariſſimi perneceſſarius. is cum vitandi belli cauſa profectus eſſet in Hiſpaniam cum M. Varrone ante bellum, ut in ea provincia eſſet, in qua

nemo noſtrûm, poſt Afranium ſuperatum, bellum ullum fore putarat; incidit in ea ipſa mala, quæ ſummo ſtudio vitaverat. Oppreſſus eſt enim bello repentino; quod bellum commotum a Scapula, ita poſtea confirmatum eſt a Pompejo, ut nulla ratione ſe ab illa miſeria eripere poſſet. Eadem cauſa fere eſt M. Planii Heredis, qui eſt item Calenus, Leptæ noſtri familiariſſimus. Hosce igitur ambo tibi ſic commendo, ut majore cura, ſtudio, ſollicitudine animi commendare non poſſim. Volo ipſorum cauſa; meque in eo vehementer & amicitia movet, & humanitas. Lepta vero cum ita laboret, ut ejus fortunæ videantur in diſcrimen venire; non poſſum ego non aut proxime, atque ille, aut etiam æque laborare. Quapropter, etſi ſæpe expertus ſum, quantum me amares; tamen ſic velim tibi perſuadeas, id me in hac re maxime judicaturum. Peto igitur a te, vel, ſi pateris, oro, ut homines miſeros, & fortuna, quam vitare nemo poteſt, magis, quam culpa, calamitoſos, conſerves incolumes, veliſque per te me hoc muneris cum ipſis amicis hominibus, tum municipio Caleno, quocum mihi magna neceſſitudo eſt, tum Leptæ, quem omnibus antepono, dare. Quod

dicturus ſum, puto equidem non valde ad rem pertinere, ſed tamen nihil obeſt dicere. res familiaris alteri eorum valde exigua eſt, alteri vix equeſtris. Quapropter quando his Cæſar vitam ſua liberalitate conceſſit, nec eſt, quod iis præterea magnopere poſſit adimi; reditum, ſi me tantum amas, quantum certe amas, hominibus confice. In quo nihil eſt, præter viam longam; quam idcirco non fugiunt, ut & vivant cum ſuis, & moriantur domi. Quod ut enitare contendaſque, vel potius ut perficias (poſſe enim te, mihi perſuaſi) vehementer te etiam atque etiam rogo.

CICERO DOLABELLAE CONSVLI S.

(*Anno V. C. 709*).

14. ETSI contentus eram, mi Dolabella, tua gloria, ſatisque ex ea magnam lætitiam voluptatemque capiebam; tamen non poſſum on confiteri, cumulari me maximo gaudio, uod vulgo hominum opinio ſocium me adribat tuis laudibus. Neminem conveni, onvenio autem quotidie plurimos: ſunt im permulti optimi viri, qui valetudinis ſa in hæc loca veniant; præterea ex mupiis frequentes neceſſarii mei) quin omnes,

cum te ſummis laudibus ad cœlum extulerunt, mihi continuo maximas gratias agant. Negant enim ſe dubitare, quin tu, meis præceptis & conſiliis obtemperans, præſtantiſſimum te civem & ſingularem conſulem præbeas. Quibus ego, quamquam veriſſime poſſum reſpondere, te, quæ facias, tuo judicio & tua ſponte facere, nec cujusquam egere conſilio; tamen neque plane aſſentior, ne imminuam tuam laudem, ſi omnis a meis conſiliis profecta videatur; neque valde nego. ſum enim avidior etiam, quam ſatis eſt, gloriæ. Eſt tamen non alienum dignitate tua, quod ipſi Agamemnoni, regum regi, fuit honeſtum, habere aliquem in conſiliis capiundis Neſtorem; mihi vero glorioſum, te juvenem conſulem florere laudibus, quaſi alumnum diſciplinæ meæ. L. quidem Cæſar, cum ad eum ægrotum Neapolim veniſſem, quamquam erat oppreſſus totius corporis doloribus, tamen ante, quam me plane ſalutavit, O mi Cicero, inquit, gratulor tibi, cum tantum vales apud Dolabellam, quantum ſi ego apud ſororis filium valerem, jam ſalvi eſſe poſſemus. Dolabellæ vero tuo & gratulor, & gratias ago: quem quidem, poſt te conſulem, ſolum poſſumus vere conſulem

dicere. Deinde multa de facto ac de re ſta: tum nihil magnificentius, nihil præc rius actum unquam, nihil reipublicæ ſalu rius. Atque hæc una vox omnium eſt. A autem peto, ut me hanc quaſi falſam her ditatem alienæ gloriæ ſinas cernere; mequ aliqua ex parte in ſocietatem tuarum laudu venire patiare. Quamquam, mi Dolabella (hæc enim jocatus ſum) libentius omnes meas, ſi modo ſunt aliquæ meæ, laudes ad te transfuderim, quam aliquam partem exhauſerim ex tuis. Nam cum te ſemper tantum dilexerim, quantum tu intelligere potuiſti; tum his tuis factis ſic incenſus ſum, ut nihil unquam in amore fuerit ardentius. Nihil eſt enim, mihi crede, virtute formoſius, nihil pulchrius, nihil amabilius. Semper amavi, ut ſcis, M. Brutum, propter ejus ſummum ingenium, ſuaviſſimos mores, ſingularem probitatem atque conſtantiam. tamen Idibus Martiis tantum acceſſit ad amorem, ut mirarer, locum fuiſſe augendi in eo, quod mihi jampridem cumulatum etiam videbatur. Quis erat, qui putaret, ad eum amorem, quem erga te habebam, poſſe aliquid accedere? tantum acceſſit, ut mihi nunc denique amare videar, antea dilexiſſe.

Quare quid eſt, quod ego te hortor, ut dignitati & gloriæ ſervias? proponam tibi claros viros, quod facere ſolent, qui hortantur? neminem habeo clariorem, quam te ipſum. te imitere oportet: tecum ipſe certes. ne licet quidem tibi jam, tantis rebus geſtis, non tui ſimilem eſſe. Quod cum ita ſit, hortatio non eſt neceſſaria, gratulatione magis utendum eſt. Contigit enim tibi, quod haud ſcio an nemini, ut ſumma ſeveritas animadverſionis, non modo non invidioſa, ſed etiam popularis eſſet, & cum bonis omnibus, tum infimo cuique gratiſſima. Hoc ſi tibi fortuna quadam contigiſſet, gratularer felicitati tuæ: ſed contigit magnitudine cum animi, tum etiam ingenii atque conſilii. Legi enim concionem tuam. nihil illa ſapientius. ita pedetentim & gradatim tum acceſſus a te ad cauſam facti, tum receſſus, ut res ipſa maturitatem tibi animadvertendi omnium conceſſu daret. Liberaſti igitur & urbem periculo, & civitatem metu; neque ſolum ad tempus maximam utilitatem attuliſti, ſed etiam ad exemplum facti. Intelligere debes, in te poſitam eſſe rempublicam, tibique non modo tuendos, ſed etiam ornandos eſſe illos viros, a quibus initium libertatis profectum

eſt. Sed his de rebus coram plura propediem ut ſpero. Tu quando rempublicam nosque conſervas, fac ut diligentiſſime te ipſum, mi Dolabella, cuſtodias.

CICERO PAETO S.

(*Anno V. C. 707*).

15. DVABVS tuis epiſtolis reſpondebo: uni, quam triduo ante acceperam a Zetho; alteri, quam attulerat Phileros tabellarius. Ex prioribus tuis litteris intellexi, pergratam tibi *eſſe curam meam valetudinis tuae, quam tibi* perſpectam eſſe gaudeo. Sed, mihi crede, non perinde, ut eſt reapſe, ex litteris perſpicere potuiſti. Nam cum a ſatis multis (non enim poſſum aliter dicere) & coli me videam, & diligi; nemo eſt illorum omnium mihi te jucundior. Nam quod me amas, quod id & jampridem & conſtanter facis, eſt id quidem magnum, atque haud ſcio an maximum; ſed tibi commune cum multis: quod tu ipſe tam amandus es, tamque dulcis, tamque in omni genere jucundus, id eſt proprie tuum. Accedunt non Attici, ſed ſalſiores, quam illi Atticorum, Romani veteres atque urbani ſales. Ego autem (exiſtimes licet, quod lubet) mirifice capior facetiis, maxime

noſtratibus; præſertim cum eas videam primum oblitas Latio tum, cum in urbem noſtram eſt infuſa peregrinitas, nunc vero etiam braccatis & transalpinis nationibus, ut nullum veteris leporis veſtigium appareat. Itaque, te cum video, omnes mihi Granios, omnes Lucilios, (vere ut dicam,) Craſſos quoque, & Lælios videre videor. Moriar, ſi, præter te, quemquam reliquum habeo, in quo poſſim imaginem antiquæ & vernaculæ feſtivitatis agnoſcere. Ad hos lepores cum amor erga me tantus accedat, miraris, me tanta perturbatione valetudinis tuæ tam graviter exanimatum fuiſſe? Quod autem altera epiſtola purgas te, non diſſuaſorem mihi emtionis Neapolitanæ fuiſſe, ſed auctorem commorationis urbanæ; neque ego aliter accepi. intellexi tamen idem, quod his intelligo litteris, non exiſtimaſſe te, mihi licere, id quod ego arbitrabar, res has non omnino quidem, ſed magnam partem relinquere. Catulum mihi narras, & illa tempora. Quid ſimile? ne mihi quidem ipſi tunc placebat, diutius abeſſe ab reipublicæ cuſtodia. ſedebamus enim in puppi, & clavum tenebamus. nunc autem vix eſt in ſentina locus. An minus multa ſenatusconſulta futura putas,

ſi ego ſim Neapoli? Romæ cum ſum, & urgeo forum, ſenatusconſulta ſcribuntur apud amatorem tuum, familiarem meum. Et quidem cum in mentem venit, ponor ad ſcribendum; & ante audio ſenatusconſultum in Armeniam & Syriam eſſe perlatum, quod in meam ſententiam factum eſſe dicatur, quam omnino mentionem ullam de ea re eſſe factam. Atque hoc nolim me jocari putes. nam mihi ſcito jam a regibus ultimis allatas eſſe litteras, quibus mihi gratias agant, quod ſe mea ſententia reges appellaverim; quos ego non modo reges appellatos, ſed omnino natos neſciebam. Quid ergo eſt? tamen, quamdiu hic erit noſter hic præfectus moribus, parebo auctoritati tuæ. cum vero aberit, ad fungos me tuos conferam. Domum ſi habebo, in denos dies, ſingulos ſumtuariæ legis dies conferam. ſin autem minus invenero, quod placeat; decrevi habitare apud e. ſcio enim me nihil tibi gratius facere oſſe. Domum Sullanam deſperabam jam, t tibi proxime ſcripſi: ſed tamen non abci. Tu velim, ut ſcribis, cum fabris eam rſpicias. Si enim nihil eſt in parietibus, t in tecto vitii, cetera mihi probabuntur. le.

CICERO PAPIRIO PAETO S.

(*Anno V. C. 707*).

16. Delectarunt me tuæ litteræ; in quibus primum amavi amorem tuum, qui te ad ſcribendum excitavit, verentem, ne Silius ſuo nuntio aliquid mihi ſollicitudinis attuliſſet: de quo & tu mihi antea ſcripſeras, bis quidem eodem exemplo, facile ut intelligerem, te eſſe commotum; & ego tibi accurate reſcripſeram, ut quoquo modo, in tali re atque tempore, aut liberarem te iſta cura, aut certe levarem. Sed, quum proximis quoque litteris oſtendis, quantæ tibi curæ ſit ea res, ſic, mi Paete, habeto: quidquid arte fieri poterit (non enim jam ſatis eſt conſilio pugnare: artificium quoddam excogitandum eſt:) ſed tamen quidquid elaborari aut effici potuerit ad iſtorum benevolentiam conciliandam & colligendam, ſummo ſtudio me conſecutum eſſe: nec fruſtrà, ut arbitor. ſic enim color, ſic obſervor ab omnibus his, qui a Cæſare diliguntur, ut ab his me amari putem. Nam etſi non facile dijudicatur amor verus & fictus, niſi aliquod incidat ejusmodi tempus, ut, quaſi aurum igni, ſic benevolentia fidelis periculo aliquo perſpici poſſit;

cetera ſunt ſigna communia: ſed ego uno utor argumento, quamobrem me ex animo vereque arbitrer diligi, quia & noſtra fortuna ea eſt, & illorum, ut ſimulandi cauſa non ſit. De illo autem, quem penes eſt omnis poteſtas, nihil video, quod timeam; niſi quod omnia ſunt incerta, cum a jure diſceſſum eſt; nec præſtari quidquam poteſt, quale futurum ſit, quod poſitum eſt in alterius voluntate, ne dicam libidine. Sed tamen ejus ipſius nulla re a me offenſus eſt animus. Eſt enim adhibita in ea re ipſa ſumma a nobis moderatio. Ut enim olim arbitrabar eſſe meum libere loqui, cujus opera eſſet in civitate libertas; ſic, ea nunc amiſſa, nihil loqui, quod offendat aut illius, aut eorum, qui ab illo diliguntur, voluntatem. Effugere autem ſi vellem nonnullorum acute aut facete dictorum offenſionem, fama ingenii mihi eſſet abjicienda: quod ſi poſſem, non recuſarem. Sed tamen ipſe Cæſar habet peracre judicium; &, ut Servius, frater tuus, quem litteratiſſimum fuiſſe judico, facile diceret, hic verſus Plauti non eſt, hic eſt, quod tritas aures haberet notandis generibus poetarum, & conſuetudine legendi: ſic audio Cæſarem, cum volumina jam confecerit ἀποφθεγμάτων,

ſi

ſi quod afferatur ad eum pro meo, quod meum non ſit, rejicere ſolere: quod eo nunc magis facit, quia vivunt mecum fere quotidie illius familiares. Incidunt autem in ſermone vario multa, quæ fortaſſe illis, cum dixi, nec illitterata, nec inſulſa eſſe videantur. Hæc ad illum cum reliquis actis perferuntur. ita enim ipſe mandavit. Sic ſit, ut, ſi quid præterea de me audiat, non audiendum putet. Quamobrem Oenomao tuo nihil utor: etſi poſuiſti loco verſus Accianos. Sed quæ eſt invidia? aut quid mihi nunc inviderі poteſt? Verum fac eſſe omnia. Sic video philoſophis placuiſſe iis, qui mihi ſoli videntur vim virtutis tenere, nihil eſſe ſapientis præſtare, niſi culpam; qua mihi videor dupliciter carere; & quod ea ſenſerim, quæ rectiſſima fuerunt; & quia, cum viderem præſidii non ſatis eſſe ad ea obtinenda, viribus certandum cum valentioribus non putarim. Ergo in officio boni civis certe non ſum reprehendendus. Reliquum eſt, ne quid ſtulte, ne quid temere dicam aut faciam contra potentes. id quoque puto eſſe ſapientis. Cetera vero, quid quiſque me dixiſſe dicat, aut quomodo ille accipiat, aut qua fide mecum vivant ii, qui me aſſidue colunt

& obſervant, præſtare non poſſum. Ita fit, ut & conſiliorum ſuperiorum conſcientia, & præſentis temporis moderatione me conſoler, & illam Accii ſimilitudinem non [modo] jam ad invidiam, ſed ad fortunam transferam; quam exiſtimo levem & imbecillam, & ab animo firmo & gravi, tanquam fluctum a ſaxo, frangi oportere. Etenim cum plena ſint monumenta Græcorum, quemadmodum ſapientiſſimi viri regna tulerint vel Athenis, vel Syracuſis, cum, ſervientibus ſuis civitatibus, fuerint ipſi quodammodo liberi; ego me non putem tueri meum ſtatum ſic poſſe, ut neque offendam animum cujusquam, nec frangam dignitatem meam? Nunc venio ad jocationes tuas, quum tu ſecundum Oenomaum Accii, non, ut olim ſolebat, Atellanum, ſed, ut nunc fit, mimum introduxiſti. Quem tu mihi Popilium, quem Denarium narras? quam Tyrotarichi patinam? facilitate mea iſta ferebantur antea; nunc mutata res eſt. Hirtium ego & Dolabellam dicendi diſcipulos habeo, cœnandi magiſtros. Puto enim, te audiſſe, (ſi forte ad vos omnia perferuntur,) illos apud me declamitare, me apud eos cœnitare. Tu autem, quod mihi bonam copiam ejures, nihil

eſt. tum enim, cum rem habebas, quæſticulis te faciebam attentiorem. nunc, cum tam æquo animo bona perdas, non eo ſis conſilio, ut, cum me hoſpitio recipias, æſtimationem te aliquam putes accipere. etiam hæc levior eſt plaga ab amico, quam a debitore. Nec tamen eas cœnas quæro, ut magnæ reliquiæ fiant: quod erit, magnificum ſit & lautum. Memini te mihi Phameæ cœnam narrare. temperius fiat; cetera eodem modo. Quodſi perſeveras me ad matris tuæ cœnam revocare, feram id quoque. Volo enim videre animum, qui mihi audeat iſta, quæ ſcribis, apponere, aut etiam polypum Miniani Jovis ſimilem. Mihi crede: non audebis. Ante meum adventum fama ad te de mea nova lautitia veniet: eam extimeſces. Neque eſt, quod in promulſide ſpei ponas aliquid; quam totam ſuſtuli. Solebam enim antea debilitari oleis & lucanicis tuis. Sed quid hæc loquimur? liceat modo iſto venire. Tu vero (volo enim abſtergere animi tui metum) ad Tyrotarichum antiquum redi. Ego tibi unum ſumtum afferam, quod balneum calfacias oportebit: cetera more noſtro; ſuperiora illa luſimus. De villa Seliciana & curaſti diligen-

ter, & ſcripſiſti facetiſſime. Itaque puto me prætermiſſurum. Salis enim ſatis eſt, ſannionum parum. Vale.

CICERO L. PAPIRIO PAETO S.

(*Anno V. C. 707*).

17. Non tu homo ridiculus es, qui, cum Balbus noſter apud te fuerit, ex me quæras, quid de iſtis municipiis & agris futurum putem? quaſi aut ego quidquam ſciam, quod iſte neſciat; aut, ſi quid aliquando ſcio, non ex iſto ſoleam ſcire. Immo vero, ſi me amas, tu fac, ut ſciam, quid de nobis futurum ſit. Habuiſti enim in tua poteſtate, ex quo vel ex ſobrio, vel certe ex ebrio ſcire poſſes. Sed ego iſta, mi Paete, non quæro: primum quia de lucro prope jam quadriennium vivimus; ſi aut hoc lucrum eſt, aut hæc vita, ſuperſtitem reipublicæ vivere: deinde, quod ſcire quoque mihi videor, quid futurum ſit. fiet enim quodcunque volent, qui valebunt: valebunt autem ſemper arma. Satis igitur nobis eſſe debet, quidquid conceditur. hoc ſi quis pati non potuit, mori debuit. Vejentem quidem agrum & Capenatem metiuntur. hoc non longe abeſt a Tuſculano. Nihil tamen timeo: fruor, dum

licet; opto, ut ſemper liceat. Si id minus contigerit; tamen, quando ego vir fortis, idemque philoſophus, vivere pulcherrimum duxi, non poſſum eum non diligere, cujus beneficio id conſecutus ſum. qui ſi cupiat eſſe rempublicam, qualem fortaſſe & ille & omnes optare debemus; quid faciat tamen, non habet: ita ſe cum multis colligavit. Sed longius progredior. ſcribo enim ad te. Hoc tamen ſcito, non modo me, qui conſiliis non interſum, ſed ne ipſum quidem principem ſcire, quid futurum ſit. Nos enim illi ſervimus; ipſe temporibus. ita nec ille, quid tempora poſtulatura ſint, nec nos, quid ille cogitet, ſcire poſſumus. Hæc tibi antea non reſcripſi: non quo ceſſator eſſe ſolerem, præſertim in litteris; ſed cum explorati nihil haberem, nec tibi ſollicitudinem ex dubitatione mea, nec ſpem ex affirmatione afferre volui. Illud tamen adſcribam, quod eſt veriſſimum, me his temporibus adhuc de iſto periculo nihil audiſſe. Tu tamen pro tua ſapientia debebis optare optima, cogitare difficillima, ferre quæcunque erunt. Vale.

CICERO S. D. L. PAPIRIO PAETO.

(*Anno V. C. 707*).

18. Cvm eſſem otioſus in Tuſculano, propterea quod diſcipulos obviam miſeram, ut iidem me quam maxime conciliarent familiari ſuo; accepi tuas litteras, pleniſſimas ſuavitatis: ex quibus intellexi probari tibi meum conſilium, quod, ut Dionyſius tyrannus, cum Syracuſis expulſus eſſet, Corinthi dicitur ludum aperuiſſe; ſic ego, ſublatis judiciis, amiſſo regno forenſi, ludum quaſi habere cœperim. Quid quæris? me quoque delectat conſilium. multa enim conſequor: primum id, quod maxime nunc opus eſt, munio me ad hæc tempora. Id cujusmodi ſit neſcio: tantum video, nullius adhuc conſilia me huic anteponere; niſi forte mori melius fuit. in lectulo; fateor: ſed non accidit. in acie non fui. Ceteri quidem, Pompejus, Lentulus tuus, Scipio, Afranius, fœde perierunt. At Cato præclare. Jam iſtuc quidem, cum volemus, licebit. demus modo operam, ne tam neceſſe nobis ſit, quam illi fuit. id quod agimus. Ergo hoc primum. Sequitur illud, Ipſe melior fio: primum valetudine, quam, intermiſſis exercitationibus, amiſeram:

deinde ipſa illa, ſi qua fuit in me, facultas orationis, niſi me ad has exercitationes retuliſſem, exaruiſſet. Extremum illud eſt, quod tu neſcio an primum putes. plures jam pavones confeci, quam tu pullos columbinos. Tu iſtic te Atheriano jure delectato: ego me hic Hirtiano. Veni igitur, ſi vir es, & diſce jam προλεγομένας, quas quæris: etſi ſus Minervam. Sed quando, ut video, æſtimationes tuas vendere non potes, neque ollam denariorum implere, Romam tibi remigrandum eſt. Satius eſt hic cruditate, quam iſtic fame. Video te bona perdidiſſe: ſpero idem iſtuc familiares tuos. Actum igitur de te eſt, niſi provides. Potes mulo iſto, quem tibi reliquum dicis eſſe, quum cantherium comediſti, Romam pervehi. Sella tibi erit in ludo, tanquam hypodidaſcalo proxima. eam pulvinus ſequetur. Vale.

CICERO S. D. L. PAPIRIO PAETO.
(*Anno V. C. 707*).

19. TAMEN a malitia non diſcedis. tenuiculo apparatu ſignificas Balbum fuiſſe contentum. hoc videris dicere, cum reges tam ſint continentes, multo magis conſulares eſſe oportere. neſcis me ab illo omnia expiſcatum;

recta eum a porta domum meam veniſſe. neque hoc admiror, quod non ad tuam potius; ſed illud, quod non ad ſuam. Ego autem primis tribus verbis, Quid noſter Paetus? at ille adjurans, Nuſquam ſe unquam libentius. Hoc ſi verbis aſſecutus es, aures ad te afferam non minus elegantes. ſin autem obſonio; peto a te, ne pluris eſſe balbos, quam diſertos putes. Me quotidie aliud ex alio impedit. Sed, ſi me expediero, ut in iſta loca venire poſſim, non committam, ut te ſero a me certiorem factum putes.

CICERO PAETO.

(*Anno V. C. 707*).

20. DVPLICITER delectatus ſum tuis litteris, & quod ipſe riſi, & quod te intellexi jam poſſe ridere. Me autem a te, ut ſcurram velitem, malis oneratum eſſe, non moleſte tuli. Illud doleo, in iſta loca venire me, ut conſtitueram, non potuiſſe. habuiſſes enim non hoſpitem, ſed contubernalem. At quem virum? non eum, quem tu es ſolitus promulſide conficere. Integram famem ad ovum affero. Itaque uſque ad aſſum vitulinum opera perducitur. Illa mea, quæ ſolebas antea laudare, O hominem facilem! o hoſpitem

non gravem! abierunt. Nam omnem noſtram de republica curam, cogitationem de dicenda in ſenatu ſententia, commentationem cauſarum, abjecimus. In Epicuri nos adverſarii noſtri caſtra conjecimus: nec tamen ad hanc inſolentiam; ſed ad illam tuam lautitiam, veterem dico, cum in ſumtum habebas. etſi nunquam plura prædia habuiſti. Proinde te para. cum homine & edaci tibi res eſt, & qui jam aliquid intelligat. ὀψιμαθεῖς autem homines, ſcis quam inſolentes ſint. dediſcendæ tibi ſunt ſportellæ & artolagani tui. Nos jam artis tantum habemus, ut Verrium tuum & Camillum, qua munditia homines? qua elegantia? vocare ſæpius audeamus. Sed vide audaciam. etiam Hirtio cœnam dedi ſine pavone, tamen in ea cœna coquus meus præter jus fervens nihil potuit imitari. Hæc igitur eſt nunc vita noſtra. Mane ſalutamus domi & bonos viros multos, ſed triſtes, & hos lætos victores; qui me quidem perofficioſe & peramanter obſervant. Ubi ſalutatio defluxit, litteris me involvo, aut ſcribo, aut lego. Veniunt etiam, qui me audiant, quaſi doctum hominem, quia paulo ſum, quam ipſi, doctior. Inde corpori omne tempus datur. Patriam eluxi jam & gravius & diutius,

quam ulla mater unicum filium. Sed cura, ſi me amas, ut valeas: ne ego, te jacente, bona tua comedim. Statui enim tibi ne ægroto quidem parcere. Vale.

CICERO PAETO S.

(*Anno incerto*).

21. AIN' tandem? inſanire tibi videris, quod imitere verborum meorum, ut ſcribis, fulmina? tum inſanires, ſi conſequi non poſſes. cum vero etiam vincas, me prius irrideas, quam te, oportet. Quare nihil tibi opus eſt illud a Trabea, ſed potius ἀπότευγμα meum. Verumtamen quid tibi ego in epiſtolis videor? nonne plebejo ſermone agere tecum? nec enim ſemper eodem modo. Quid enim ſimile habet epiſtola aut judicio, aut concioni? quin ipſa judicia non ſolemus omnia tractare uno modo. Privatas cauſas, & eas tenues, agimus ſubtilius; capitis aut famæ ſcilicet ornatius. epiſtolas vero, quotidianis verbis texere ſolemus. Sed tamen, mi Paete, qui tibi venit in mentem negare, Papirium quemquam unquam, niſi plebejum fuiſſe? fuerunt enim patricii minorum gentium, quorum princeps L. Papirius Mugillanus, qui cenſor cum L. Sempronio Atratino fuit, cum

antea conſul cum eodem fuiſſet, annis poſt Romam conditam CCCXII. Sed tum Papiſii dicebamini. Poſt hunc XIII fuerunt ſella curuli ante L. Papirium Craſſum, qui primum Papiſius eſt vocari deſitus. Is dictator cum L. Papirio Curſore, magiſtro equitum, factus eſt, annis poſt Romam conditam CCCCXV, & quadriennio poſt conſul cum C. Duillio. Hunc ſecutus eſt Curſor, homo valde honoratus: deinde L. Maſſo, ædilitius: inde multi Maſſones: quorum quidem tu omnium patriciorum imagines habeas, volo. Deinde Carbones & Turdi inſequuntur. Hi plebeji fuerunt; quos contemnas, cenſeo. Nam præter hunc C. Carbonem, quem Damaſippus occidit, civis e republica Carbonum nemo fuit. Cognovimus Cn. Carbonem, & ejus fratrem ſcurram. quid his improbius? de hoc amico meo, Rubriæ filio, nihil dico. Tres illi fratres fuere, C. Cn. M. Carbones: Marcus, P. Flacco accuſante, condemnatus, fur magnus ex Sicilia: Cajus, accuſante L. Craſſo, cantharidas ſumſiſſe dicitur. is & tribunus plebis ſeditioſus, & P. Africano vim attuliſſe exiſtimatus eſt. Hoc vero, qui Lilybæi a Pompejo noſtro eſt interfectus, improbior nemo, meo judicio, fuit. Jam pater

ejus accuſatus a M. Antonio, ſutorio atramento abſolutus putatur. Quare ad patres cenſeo revertare. plebeji quam fuerint importuni, vides. Vale.

CICERO PAETO.

(*Anno incerto*).

22. AMO verecundiam, vel potius libertatem loquendi. Atqui hoc Zenoni placuit, homini mehercule acuto; etſi Academiæ noſtræ cum eo magna rixa eſt. Sed, ut dico, placet Stoicis, ſuo quamque rem nomine appellare. Sic enim diſſerunt, Nihil eſſe obſcœnum, nihil turpe dictu. Nam, ſi quod ſit in obſcœnitate flagitium, id aut in re eſſe, aut in verbo: nihil eſſe tertium. In re non eſt. Itaque non modo in comœdiis res ipſa narratur; ut ille in Demiurgo modo (forte noſti canticum; meminiſti Roſcium) *Ita me deſtituit nudum* . . . totus eſt ſermo verbis tectus, re impudentior; ſed etiam in tragœdiis. quid eſt enim illud? *Quae mulier una* . . . quid, inquam, eſt? *uſurpata duplex cubile*. Quid? *hujus Pheraei hic cubile inire eſt auſus*. Quid eſt? *Virginem me quondam invitam per vim violat?* Jupiter bone, violat? atqui idem ſignificat: ſed alterum ne-

mo tuliſſet. Vides igitur, cum eadem res ſit, quia verba non ſint, nihil videri turpe. Ergo in re non eſt; multo minus in verbis. Si enim quod verbo ſignificatur, id turpe non eſt, verbum, quod ſignificat, turpe eſſe non poteſt. Anum appellas alieno nomine: cur non ſuo potius? Si turpe eſt, ne alieno quidem; ſi non eſt, ſuo potius. Caudam antiqui *penem* vocabant: ex quo eſt propter ſimilitudinem penicillus. At hodie penis eſt in obſcœnis. At vero Piſo ille Frugi in Annalibus ſuis queritur, adoleſcentes peni deditos eſſe. Quod tu in epiſtola appellas ſuo nomine, ille tectius penem. Sed quia multi, factum eſt tam obſcœnum, quam id verbum, quo tu uſus es. Quid, quod vulgo dicitur, *Cum nos te voluimus convenire*, num obſcœnum eſt? Memini, in ſenatu diſertum conſularem ita eloqui: *Hanc pulpam majorem, an illam dicam?* potuit obſcœnius? non, inquis. non enim ita ſenſit. Non ergo in verbo eſt. docui autem in re non eſſe. nuſquam igitur eſt. *Liberis dare operam*, quam honeſte dicitur? etiam patres rogant filios. ejus operæ nomen non audent dicere. Socratem fidibus docuit nobiliſſimus fidicen. Is Connus vocitatus eſt. num id obſcœnum

putas? Cum loquimur terni, nihil flagitii dicimus. at cum *bini*, obſcœnum eſt. Græcis quidem, inquies. nihil eſt ergo in verbo, quando & ego Græce ſcio; & tamen tibi dico, *bini*: idque tu facis, quaſi ego Græce, non Latine dixerim. *Ruta*, & *menta*, recte utrumque. Volo mentam puſillam ita appellare, ut rutulam: non licet. Bella tectoriola: dic ergo etiam pavimenta iſto modo. non potes. Viden' igitur nihil eſſe, niſi ineptias: turpitudinem nec in verbo eſſe, nec in re: itaque nuſquam eſſe. Igitur in verbis honeſtis obſcœna ponimus. Quid enim? non honeſtum verbum eſt *diviſio*? At ineſt obſcœnum, cui reſpondet *intercapedo*. num hæc ergo obſcœna ſunt? Nos autem ridicule. Si dicimus, ille patrem ſtrangulavit, honorem non præfamur. ſin de Aurelia aliquid, aut Lollia; honos præfandus eſt. Et quidem jam etiam non obſcœna verba, pro obſcœnis ſunt. *Batuit*, inquit, impudenter; *depſit* multo impudentius. Atqui neutrum eſt obſcœnum. ſtultorum plena ſunt omnia. *Teſtes*, verbum honeſtiſſimum in judicio; alio loco, non nimis. at honeſti *Colei* Lanuvini: Cliternini, non honeſti. Quid? ipſa res modo honeſta, modo turpis? *Suppedit*, flagi-

ſtum eſt. jam erit nudus in balneo, non reprehendes. Habes ſcholam Stoicam, ὁ σοφὸς εὐθυῤῥημονήσει. Quam multa eo uno verbo tuo? Te adverſus me omnia audere gratum eſt. Ego ſervo & ſervabo (ſic enim aſſuevi) Platonis verecundiam. Itaque tectis verbis ea ad te ſcripſi, quæ apertiſſimis agunt Stoici. Sed illi etiam crepitus ajunt æque liberos; ac ructus, eſſe oportere. Honorem igitur Kalendis Mart. Tu me diliges, & valebis. Vale.

CICERO PAPIRIO PAETO.

(*Anno V. C. 707*).

23. HERI veni in Cumanum: cras ad te fortaſſe. Sed cum certum ſciam, faciam te paulo ante certiorem. Etſi M. Ceparius, cum mihi in ſilva Gallinaria obviam veniſſet, quæſiſſemque quid ageres, dixit te in lecto eſſe, quod ex pedibus laborares. Tuli ſcilicet moleſte, ut debui: ſed tamen conſtitui ad te venire, ut & viderem te, & viſerem, & cœnarem etiam. Non enim arbitror coquum etiam te arthriticum habere. Exſpecta igitur hoſpitem cum minime edacem, tum inimicum cœnis ſumtuoſis. Vale.

CICERO PAETO.

(*Anno V. C. 710*).

24. RVFVM iſtum, amicum tuum, de quo iterum jam ad me ſcribis, adjuvarem, quantum poſſem, etiamſi ab eo læſus eſſem, cum te tantopere viderem ejus cauſa laborare. cum vero & ex tuis litteris, & ex illius ad me miſſis intelligam & judicem, magnæ curæ ei ſalutem meam fuiſſe; non poſſum ei non amicus eſſe, neque ſolum tua commendatione, quæ apud me, ut debet, valet plurimum, ſed etiam voluntate ac judicio meo. Volo enim te ſcire, mi Paete, initium mihi ſuſpicionis, & cautionis, & diligentiæ fuiſſe litteras tuas; quibus litteris congruentes fuerunt aliæ poſtea multorum. Nam & Aquini, & Fabrateriæ conſilia ſunt inita de me, quæ te video inaudiſſe; &, quaſi divinarent, quam his moleſtus eſſem futurus, nihil aliud egerunt, niſi me ut opprimerent. quod ego non ſuſpicans, incautior fuiſſem, niſi a te admonitus eſſem. Quamobrem iſte tuus amicus apud me non eget commendatione. Utinam ea fortuna reipublicæ ſit, ut ille me quam gratiſſimum poſſit cognoſcere! Sed hæc hactenus. Te ad cœnas itare deſiſſe,

moleſte

moleſte fero. Magna enim te delectatione & voluptate privaſti. Deinde etiam vereor (licet enim verum dicere) ne neſcio quid illud, quod ſolebas, dediſcas, & obliviſcare cœnulas facere. Nam ſi tum, cum habebas, quos imitarere, non multum proficiebas: quid nunc te facturum putem? Spurinna quidam, cum ei rem demonſtraſſem, & vitam tuam ſuperiorem expoſuiſſem, magnum periculum ſummæ reipublicæ demonſtrabat, niſi ad ſuperiorem conſuetudinem tum, cum Favonius flaret, reverti ſſes. hoc tempore ferri poſſe, ſi forte tu frigus ferre non poſſes. Sed, mehercule, mi Paete, extra jocum, moneo te, quod pertinere ad beate vivendum arbitror; ut cum viris bonis, jucundis, amantibus tui vivas. Nihil aptius vitæ; nihil ad beate vivendum accommodatius. Nec id ad voluptatem refero, ſed ad communitatem vitæ atque victus, remiſſionemque animorum; quæ maxime ſermone efficitur familiari, qui eſt in conviviis dulciſſimus: ut ſapientius noſtri, quam Græci; illi *συμπόσια*, aut *σύνδειπνα*, id eſt, compotationes, aut concœnationes: nos *convivia*, quod tum maxime ſimul vivitur. Vides, ut te philoſophando revocare coner ad cœnas? Cura, ut

valeas. id foris cœnitando facillime conſequere. Sed cave, ſi me amas, exiſtimes, me, quod jocoſius ſcribam, abjeciſſe curam reipublicæ. Sic tibi, mi Paete, perſuade, me dies & noctes nihil aliud agere, nihil curare, niſi ut mei cives ſalvi liberique ſint. nullum locum prætermitto monendi, agendi, providendi: hoc denique animo ſum, ut, ſi in hac cura atque adminiſtratione vita mihi ponenda ſit, præclare actum mecum putem. Etiam atque etiam vale.

CICERO IMP. PAETO.

(*Anno V. C. 703*).

25. SVMMVM me ducem litteræ tuæ reddidere. plane neſciebam, te tam peritum eſſe rei militaris. Pyrrhi te libros & Cineæ video lectitaſſe. Itaque obtemperare cogito præceptis tuis: hoc amplius, navicularum habere aliquid in ora maritima. contra equitem Parthum negant ullam armaturam meliorem inveniri poſſe. Sed quid ludimus? neſcis, quocum imperatore tibi negotium ſit. παιδείαν Κύρου, quam contriveram legendo, totam in hoc imperio explicavi. Sed jocabimur alias coram, ut ſpero, brevi tempore. Nunc ades ad imperandum, vel ad parendum

potius: ſic enim antiqui loquebantur. Cum M. Fabio (quod ſcire te arbitror) mihi ſummus uſus eſt; valdeque eum diligo, cum propter ſummam probitatem ejus, ac ſingularem modeſtiam, tum quod in his controverſiis, quas habeo cum tuis combibonibus Epicureis, optima opera ejus uti ſoleo. Is cum ad me Laodiceam veniſſet, mecumque ego eum eſſe vellem, repente percuſſus eſt atrociſſimis litteris, in quibus ſcriptum erat, ſundum Herculanenſem a Q. Fabio, fratre, proſcriptum eſſe, qui fundus cum eo communis eſſet. Id M. Fabius pergraviter tulit; exiſtimavitque, fratrem ſuum, hominem non ſapientem, impulſu inimicorum ſuorum eo progreſſum eſſe. Nunc, ſi me amas, mi Paete, negotium totum ſuſcipe, & moleſtia Fabium libera. Auctoritate tua nobis opus eſt, & conſilio, & etiam gratia. Noli pati litigare fratres, & judiciis turpibus conflictari. Matonem & Pollionem inimicos habet Fabius. Quid multa? non mehercule tam perſcribere poſſum, quam mihi gratum feceris, ſi otioſum Fabium reddideris. Id ille in te poſitum eſſe putat, mihique perſuadet.

CICERO PAETO S. D.

(*Anno V. C. 707*).

26. ACCVBVERAM hora nona, cum ad te harum exemplum in codicillis exaravi. Dices, ubi? apud Volumnium Eutrapelum, & quidem ſupra me Atticus, infra Verrius, familiares tui. Miraris tam exhilaratam eſſe ſervitutem noſtram? Quid ergo faciam? te conſulto, qui philoſophum audis. Angar? excruciemne me? quid aſſequar? Deinde quem ad finem? Vivas, inquis, in litteris. An quidquam me aliud agere cenſes? aut poſſem vivere, niſi in litteris viverem? Sed eſt earum etiam non ſatietas, ſed quidam modus. A quibus cum diſceſſi, etſi minimum mihi eſt in cœna; quod tu unum ζήτημα Dioni philoſopho poſuiſti; tamen quid potius faciam, priusquam me dormitum conferam, non reperio. audi reliqua. Infra Eutrapelum Cytheris accubuit. In eo igitur, inquis, convivio Cicero ille? *quem adſpectabant, cujus ob os Graji ora obvertebant ſua.* Non, mehercule, ſuſpicatus ſum illam affore: ſed tamen ne Ariſtippus quidem ille Socraticus erubuit, cum eſſet objectum, habere eum Laida. *Habeo*, inquit, *non habeor a Laide.*

Græce hoc melius. tu, ſi voles, interpretabere. Me vero nihil iſtorum, ne juvenem quidem, movit unquam; ne nunc ſenem. convivio delector. ibi loquor, quod in ſolum, ut dicitur; & gemitum in riſus maximos transfero. An tu id melius, qui etiam philoſophum irriſeris? cum ille, ſi quis quid quæreret, dixiſſet, cœnam te quærere a mane dixeris. Ille baro te putabat quæſiturum, unum cœlum eſſet, an innumerabilia. Quid ad te? At hercule cœna numquid ad te? ibi præſertim. Sic igitur vivitur: quotidie aliquid legitur aut ſcribitur: dein, ne amicis nihil tribuam epulamur una non modo non contra legem, ſi ulla nunc lex eſt, ſed etiam intra legem, & quidem aliquanto. Quare nihil eſt, quod adventum noſtrum extimeſcas. Non multi cibi hoſpitem accipies; multi joci. Vale.

M. TVLLII CICERONIS EPISTOLARVM LIBER X.

AD CN. PLANCVM ET CETEROS.

CICERO PLANCO.

(*Anno V. C. 709*).

1. Et abfui proficiſcens in Græciam; & poſteaquam de meo curſu reipublicæ ſum voce revocatus, numquam per M. Antonium quietus fui; cujus tanta eſt, non inſolentia (nam id quidem vulgare vitium eſt) ſed immanitas, non modo ut vocem, ſed ne vultum quidem liberum poſſit ferre cujusquam. Itaque mihi maximæ curæ eſt, non de mea quidem vita, cui ſatisfeci, vel ætate, vel factis, vel (ſi quid etiam hoc ad rem pertinet) gloria: ſed me patria ſollicitat, in primisque, mi Plance, exſpectatio conſulatus tui; quæ ita longa eſt, ut optandum ſit, ut poſſimus ad id tempus reipublicæ ſpiritum

ducere. Quæ poteſt enim ſpes eſſe in ea republica, in qua hominis impotentiſſimi atque intemperatiſſimi armis oppreſſa ſunt omnia? & in qua nec ſenatus, nec populus vim habet ullam? nec leges ullæ ſunt, nec judicia, nec omnino ſimulacrum aliquod ac veſtigium civitatis? Sed quando acta omnia mitti ad te arbitrabar; nihil erat, quod ſingulis de rebus ſcriberem. Illud autem erat amoris mei, quem a tua pueritia ſuſceptum non ſervavi ſolum, ſed etiam auxi; monere te atque hortari, ut in rempublicam omni cogitatione curaque incumberes. Quæ ſi ad tuum tempus perducitur, facilis gubernatio eſt: ut perducatur autem, magnæ cum diligentiæ eſt, tum etiam fortunæ. Sed & te aliquanto ante, ut ſpero, habebimus, &, præterquam quod reipublicæ conſulere debemus, tamen tuæ dignitati ita favemus, ut omne noſtrum conſilium, ſtudium, officium, operam, laborem, diligentiam, ad amplitudinem tuam conferamus. Ita facillime & reipublicæ, quæ mihi cariſſima eſt, & amicitiæ noſtræ, quam ſanctiſſime nobis colendam puto, me intelligo ſatisfacturum. Furnium noſtrum tanti a te fieri, quantum ipſius humanitas & dignitas poſtulat, nec

miror, & gaudeo; teque hoc exiſtimare volo, quidquid in eum judicii officiique contuleris, id ita me accipere, ut in meipſum te putem contuliſſe.

CICERO PLANCO S.
(*Anno V. C. 709*).

2. Mevm ſtudium honori tuo pro neceſſitudine noſtra non defuiſſet, ſi aut tuto in ſenatum, aut honeſte venire potuiſſem. Sed nec ſine periculo quiſquam libere de republica ſentiens verſari poteſt in ſumma impunitate gladiorum; nec noſtræ dignitatis videtur eſſe, ibi ſententiam de republica dicere, ubi me & melius & propius audiant armati, quam ſenatores. Quapropter in privatis rebus nullum neque officium, neque ſtudium meum deſiderabis: ne in publicis quidem, ſi quid erit, in quo me intereſſe neceſſe ſit, unquam deero, ne cum periculo quidem meo, dignitati tuæ. In iis autem rebus, quæ nihilominus, ut ego abſim, confici poſſunt, peto a te, ut me rationem habere velis & ſalutis, & dignitatis meæ.

CICERO PLANCO S. D.

(*Anno V. C. 710*).

3. Cvm ipſum Furnium per ſe vidi libentiſſime, tum hoc libentius, quod illum audiens, te videbar audire. Nam & in re militari virtutem, & in adminiſtranda provincia juſtitiam, & in omni genere prudentiam mihi tuam expoſuit, & præterea mihi non ignotam in conſuetudine & familiaritate ſuavitatem tuam adjunxit; præterea ſummam erga ſe liberalitatem. Quæ omnia mihi jucunda, hoc extremum etiam gratum fuit. Ego, Plance, neceſſitudinem conſtitutam habui cum domo veſtra ante aliquanto, quam tu natus eſſes; amorem autem erga te ab ineunte pueritia tua; confirmata jam ætate, familiaritatem cum ſtudio meo, tum judicio tuo conſtitutam. His de cauſis mirabiliter faveo dignitati tuæ, quam mihi tecum ſtatuo eſſe communem. Omnia ſumma conſecutus es, virtute duce, comite fortuna; eaque es adeptus adoleſcens, multis invidentibus, quos ingenio induſtriaque fregiſti. Nunc me, amantiſſimum tui, nemini concedentem, qui tibi vetuſtate neceſſitudinis potior poſſit eſſe, ſi audies, omnem tibi reliquæ vitæ dignitatem

ex optimo reipublicæ ſtatu acquires. S profecto, (nihil enim te fugere potuit,) fu ſe quoddam tempus, cum homines exiſtim rent, te nimis ſervire temporibus: quod eg quoque exiſtimarem, te ſi ea, quæ patieba re, probare etiam arbitrarer. Sed cum in-telligerem, quid ſentires, te arbitrabar vide-re, quid poſſes. Nunc alia ratio eſt. omnium rerum tuum judicium eſt, idque liberum. Conſul es deſignatus, optima ætate, ſumma eloquentia, maxima orbitate reipublicæ vi-rorum talium. Incumbe, per deos immor-tales, in eam curam, & cogitationem, quæ tibi ſummam dignitatem & gloriam afferat. Unus autem eſt, hoc præſertim tempore, per tot annos republica devexata, republi-ca bene gerenda curſus ad gloriam. Hæc amore magis impulſus ſcribenda ad te pu-tavi, quam quo arbitrarer te monitis & præ-ceptis egere. Sciebam enim, ex iisdem te hæc haurire fontibus, ex quibus ipſe hau-eram. Quare modum faciam. Nunc tantum ignificandum putavi, ut potius amorem tibi ſtenderem meum, quam oſtentarem pru-entiam. Interea, quæ ad dignitatem tuam rtinere arbitrabor, ſtudioſe diligenterque rabo. Vale.

PLANCVS CICERONI.

(*Anno V. C. 710*).

4. Gratissimae mihi tuæ litteræ fuerunt, quas ex Furnii ſermone te ſcripſiſſe animadverti. Ego autem præteriti temporis excuſationem affero, quod te profectum audieram; nec multo ante rediſſe ſcivi, quam ex epiſtola tua cognovi. Nullum enim in te officium, ne minimum quidem, ſine maxima culpa videor poſſe præterire. in quo tuendo habeo cauſas plurimas, vel paternæ neceſſitudinis, vel meæ a pueritia obſervantiæ, vel tui erga me mutui amoris. Quare, mi Cicero, quod mea tuaque patitur ætas, perſuade tibi, te unum eſſe, in quo ego colendo patriam mihi conſtituerim ſanctitatem. Omnia igitur tua conſilia mihi non magis prudentiæ plena, quæ ſumma eſt, videntur, quam fidelitatis, quam ego ex mea conſcientia metior. Quare ſi aut aliter ſentirem, certe admonitio tua me reprimere, aut, ſi dubitarem, hortatio impellere poſſet, ut id ſequerer, quod tu optimum putares. Nunc vero quid eſt, quod me in aliam partem trahere poſſit? Quæcunque in me bona ſunt, aut fortunæ beneficio tributa, aut meo la-

bore parta, etſi a te propter amorem cariu ſunt æſtimata, tamen vel inimiciſſimi judicio tanta ſunt, ut, præter bonam famam, nihil deſiderare videantur. Quare hoc unum tibi perſuade; quantum viribus eniti, conſilio providere, auctoritate monere potero, hoc omne reipublicæ ſemper futurum. Non eſt ignotus mihi ſenſus tuus; neque, ſi facultas, optabilis mihi quidem, tui præſentis eſſet, unquam a tuis conſiliis diſceparem; nec nunc committam, ut ullum meum factum reprehendere jure poſſis. Sum in exſpectatione omnium rerum, quid in Gallia citeriore, quid in urbe menſe Januario geratur, [ut ſciam.] Interim maximam hic ſollicitudinem curamque ſuſtineo, ne inter aliena vitia hæ gentes noſtra mala ſuam putent occaſionem. Quod ſi proinde, ut ipſe mereor, mihi ſucceſſerit; certe & tibi, cui maxime cupio, & omnibus viris bonis ſatisfaciam. Fac valeas, meque mutuo diligas.

CICERO PLANCO S.

(*Anno V. C. 710*).

5. BINAS a te accepi litteras eodem exemplo; quod ipſum argumento mihi fuit diligentiæ tuæ. intellexi enim te laborare, ut

ad me mihi exſpectatiſſimæ litteræ perferrentur. Ex quibus cepi fructum duplicem, mihique in comparatione difficilem ad judicandum, amoremne erga me tuum, an animum in rempublicam pluris æſtimandum putarem. Eſt omnino patriæ caritas, meo quidem judicio, maxima; ſed amor voluntatisque conjunctio plus certe habet ſuavitatis. Itaque commemoratio tua paternæ neceſſitudinis, benevolentiæque ejus, quam erga me a pueritia contuliſſes, ceterarumque rerum, quæ ad eam ſententiam pertinebant, incredibilem mihi lætitiam attulerunt. Rurſus declaratio animi tui, quem haberes de republica, quemque habiturus eſſes, mihi erat jucundiſſima. eoque major erat hæc lætitia, quod ad illa ... eriora accedebat. Itaque te non hortor ſolum, mi Plance, ſed plane etiam rogo, quod feci his litteris, quibus tu humaniſſime reſpondiſti, ut tota mente, omnique animi impetu in rempublicam incumbas. Nihil eſt, quod tibi majori fructui gloriæque eſſe poſſit: nec quidquam ex omnibus rebus humanis eſt præclarius, aut præſtantius, quam de republica bene mereri. adhuc enim patitur tua ſumma humanitas & ſapientia, me, quod ſentiam, libere dicere. Fortuna ſuffra-

gante videris res maximas conſecutus; quod quamquam ſine virtute non potuiſſes, tamen ex maxima parte, ea, quæ es adeptus, fortunæ temporibusque tribuuntur. His temporibus difficillimis reipublicæ, quidquid ſubveneris, id erit totum & proprie tuum. Incredibile eſt omnium civium, latronibus exceptis, odium in Antonium: magna ſpes in te & in tuo exercitu magna exſpectatio. Cujus, per deos, gratiæ gloriæque cave tempus amittas. Sic moneo, ut filium; ſic faveo, ut mihi; ſic hortor, ut & pro patria, & amiciſſimum. Vale.

CICERO PLANCO.

(*Anno V. C. 710*).

6. QVAE locutus eſt Furnius noſter de animo tuo in rempublicam, ea gratiſſima fuerunt ſenatui, populoque Romano probatiſſima: quæ autem recitatæ litteræ ſunt in ſenatu, nequaquam conſentire cum Furnii oratione viſæ ſunt. Pacis enim auctor eras, cum collega tuus, vir clariſſimus, a fœdiſſimis latronibus obſideretur: qui aut poſitis armis pacem petere debent; aut, ſi pugnantes eam poſtulant, victoria pax, non pactione, parienda eſt. Sed de pace litteræ vel Lepidi,

vel tuæ, quam in partem acceptæ ſint, ex viro optimo, fratre tuo, & ex C. Furnio poteris cognoſcere. Me autem impulit tui caritas, ut, quamquam nec tibi ipſi conſilium deeſſet, & fratris, Furniique benevolentia fidelisque prudentia tibi præſto eſſet futura, vellem tamen meæ quoque auctoritatis, pro plurimis noſtris neceſſitudinibus, præceptum ad te aliquod pervenire. Crede igitur mihi, Plance, omnes, quos adhuc gradus dignitatis conſecutus ſis, (es autem adeptus ampliſſimos,) eos honorum vocabula habituros, non dignitatis inſignia, niſi te cum libertate populi Romani, & cum ſenatus auctoritate conjunxeris. Sejunge te, quæſo, aliquando ab iis, cum quibus te non tuum judicium, ſed temporum vincula conjunxerunt. Complures in perturbatione reipublicæ conſules dicti: quorum nemo conſularis habitus, niſi qui animo exſtitit in rempublicam conſularis. Talem igitur te eſſe oportet, qui primum te ab impiorum civium, tui diſſimillimorum, ſocietate ſejungas; deinde & ſenatui, bonisque omnibus auctorem, principem, ducem præbeas; poſtremo, ut pacem eſſe judices non in armis poſitis, ſed in abjecto armorum & ſervitutis metu. Hæc ſi &

ages, & ſenties, tum eris non modo co & conſularis, ſed magnus etiam & conſul conſularis. ſin aliter, tua in iſtis ampliſſi nominibus honorum non modo dignitas nu la erit, ſed etiam ſumma deformitas. Hæc impulſus benevolentia, ſcripſi paulo ſeverius; quæ tu experiendo, in ea ratione, quæ te digna eſt, vera eſſe cognoſces. D. XIII Kal. Aprilis. Vale.

PLANCVS CICERONI.

(*Anno V. C. 710*).

7. PLVRA tibi de meis conſiliis ſcriberem, rationemque omnium rerum redderem verboſius, quo magis judicares, omnia me reipublicæ præſtitiſſe, quæ & tua exhortatione excepi, & mea affirmatione tibi recepi: (non minus enim a te probari, quam diligi ſemper volui; nec te magis in culpa defenſorem mihi paravi, quam prædicatorem meritorum meorum eſſe volui:) ſed breviorem me duæ res faciunt; una, quod publicis litteris omnia ſum perſecutus; altera, quod M. Variſidium, equitem Romanum, familiarem meum, ipſum ad te tranſire juſſi, ex quo omnia cognoſcere poſſes. Non, medius fidius, mediocri dolore afficiebar, cum alii

occupare

occupare poſſeſſionem laudis viderentur: ſed uſque mihi temperavi, dum perducerem eo rem, ut dignum aliquid & conſulatu meo, & veſtra exſpectatione efficerem. Quod ſpero, ſi me fortuna non fefellerit, me conſecuturum; ut maximo præſidio reipublicæ nos fuiſſe, & nunc ſentiant homines, & in poſterum memoria teneant. A te peto, ut dignitati meæ ſuffrageris: &, quarum rerum ſpe ad laudem me vocaſti, harum fructu in reliquum facias alacriorem. Non minus poſſe te, quam velle, exploratum mihi eſt. Fac valeas, meque mutuo diligas.

PLANCVS IMP. CONS. DES. S. D. COSS, PR. TRIB. PLEB. SEN. POP. PL. Q. R.

(*Anno V. C. 710*).

8. SI cui forte videor diutius & hominum exſpectationem, & ſpem reipublicæ de mea voluntate tenuiſſe ſuſpenſam; huic prius excuſandum me eſſe arbitror, quam de inſequenti officio quidquam ulli pollicendum. Non enim præteritam culpam videri volo redemiſſe; ſed optimæ mentis cogitata jampridem, maturo tempore enuntiare. Non me præteribat, in tanta ſollicitudine hominum, & tam perturbato ſtatu civitatis, fructuoſiſ-

ſimam eſſe profeſſionem bonæ voluntatis; magnosque honores ex ea re complures conſecutos videbam. Sed, cum in eum caſum me fortuna demiſiſſet, ut aut celeriter polliſcendo, magna mihi ipſe ad proficiendum impedimenta opponerem; aut, ſi in eo mihi temperaviſſem, majores occaſiones ad opitulandum haberem; expeditius iter communis ſalutis, quam meæ laudis, eſſe volui. Nam quis in ea fortuna, quæ mea eſt, & ab ea vita, quam in me cognitam hominibus arbitror, & cum ea ſpe, quam in manibus habeo, aut ſordidum quidquam pati, aut perniciosum concupiſcere poteſt? Sed aliquantum nobis temporis & magni labores, & multæ impenſæ opus fuerunt, ut, quæ reipublicæ bonisque omnibus polliceremur, exitu præſtaremus, neque ad auxilium patriæ nudi cum bona voluntate, ſed cum facultatibus accederemus. Confirmandus erat exercitus nobis, magnis ſæpe præmiis ſollicitatus, ut ab republica potius moderata, quam ab uno infinita ſperaret. Confirmandæ complures civitates, quæ ſuperiore anno largitionibus conceſſionibusque præmiorum erant obligatæ; ut & illa vana putarent, & eadem a melioribus auctoribus petenda exi-

ſtimarent: alliciendæ etiam voluntates reliquorum, qui finitimis provinciis, exercitibusque præfuerunt; ut potius cum pluribus ſocietatem defendendæ libertatis iniremus, quam cum paucioribus funeſtam orbi terrarum victoriam partiremur. Muniendi vero nosmetipſi fuimus, aucto exercitu, auxiliisque multiplicatis; ut cum præferremus ſenſus aperte, tum etiam, invitis quibusdam, ſciri, quid defenſuri eſſemus, non eſſet periculoſum. Ita nunquam diffitebor, multa me, ut ad effectum horum conſiliorum pervenirem, & ſimulaſſe invitum, & diſſimulaſſe cum dolore; quod præmatura denuntiatio boni civis imparati, quam periculoſa eſſet, ex caſu collegæ videbam. Quo nomine etiam C. Furnio legato, viro forti atque ſtrenuo, plura etiam verbo, quam ſcriptura, mandata dedimus; ut & tectius ad vos perferrentur, & nos eſſemus tutiores; quibusque rebus & communem ſalutem muniri, & nos armari conveniret, præcepimus. Ex quo intelligi poteſt, curam reipublicæ ſummæ defendendæ jampridem apud nos excubare. Nunc, cum deûm benignitate ab omni re ſumus paratiores, non ſolum bene ſperare de nobis homines, ſed explorate judicare volu-

mus. Legiones habeo v ſub ſignis, & ſua fide virtuteque reipublicæ conjunctiſſimas, & noſtra liberalitate nobis obſequentes: provinciam, omnium civitatum conſenſu, paratiſſimam, & ſumma contentione ad officia certantem: equitatus auxiliorumque tantas copias, quantas hæ gentes ad defendendam ſuam ſalutem libertatemque conficere poſſunt. Ipſe ita ſum animo paratus, ut vel provinciam tueri, vel ire, quo reſpublica vocet, vel tradere exercitum, auxilia, provinciamque, vel omnem impetum belli in me convertere non recuſem, ſi modo meo caſu aut confirmare patriæ ſalutem, aut periculum poſſim morari. Hæc ſi jam expeditis omnibus rebus, tranquilloque ſtatu civitatis polliceor; in damno meæ laudis, reipublicæ commodo lætabor. ſin ad ſocietatem integerrimorum & maximorum periculorum accedam; conſilia mea æquis judicibus ab obtrectatione invidorum defendenda commendo. Mihi quidem ipſi fructus meritorum meorum in reipublicæ incolumitate ſatis magnus eſt paratus. Eos vero, qui, meam auctoritatem & multo magis veſtram fidem ſecuti, nec ulla ſpe decipi, nec ullo metu terreri potuerunt, ut commendatos vobis habeatis, petendum videtur.

PLANCVS CICERONI S. D.

(*Anno V. C. 710*).

9. Nihil me tibi temere, aut te ceteris de me fruſtra recepiſſe lætor. Certe hoc majus habes teſtimonium amoris mei, quo maturius tibi, quam ceteris, conſilia mea volui eſſe nota. In dies vero meritorum meorum fieri acceſſiones, prævidere te ſpero: cogniturum magis recipio. Quod ad me attinet, mi Cicero, (ita ab imminentibus malis reſpublica me adjuvante liberetur) ſic honores præmiaque veſtra ſuſpicio, conferenda certe cum immortalitate, ut ſine his nihil de meo ſtudio perſeverantiaque ſim remiſſurus. Niſi in multitudine optimorum civium impetus animi mei fuerit ſingularis, & opera præcipua, nihil ad meam dignitatem accedere volo ſuffragatione veſtra. Concupiſco autem nihil mihi (contra quod ipſe pugno): & temporis, & rei te moderatorem facile patior eſſe. Nihil aut fero, aut exigue a patria civi tributum poteſt videri. Exercitum ante diem ſextum Kal. Majas Rhodanum trajeci, magnis itineribus. Vienna equites mille via breviore præmiſi. Ipſe, ſi ab Lepido non impediar, celeritate ſatisfaciam: ſi autem itineri meo

ſe oppoſuerit; ad tempus conſilium capiam. Copias adduco & numero, & genere, & fidelitate firmiſſimas. Te, ut diligas me, ſi mutuo me facturum ſcis, rogo. Vale.

CICERO PLANCO.

(*Anno V. C. 710*).

10. Etsi ſatis ex Furnio noſtro cognoras, quæ tua voluntas, quod conſilium de republica eſſet; tamen, tuis litteris lectis, liquidius de toto ſenſu tuo judicavi. Quamobrem, quamquam in uno prœlio omnis fortuna reipublicæ diſceptat; quod quidem, cum hæc legeres, jam decretum arbitrabar fore: tamen ipſa fama, quæ de tua voluntate percrebruit, magnam es laudem conſecutus. Itaque ſi conſulem Romæ habuiſſemus, declaratum eſſet ab ſenatu cum tuis magnis *honoribus*, quam gratus eſſet conatus & apparatus tuus. cujus rei non modo non præteriit tempus, ſed ne maturum quidem etiam nunc, meo quidem judicio, fuit. Is enim denique honos mihi videri ſolet, qui non propter ſpem futuri beneficii, ſed propter magna merita claris viris defertur & datur. Quare, ſit modo aliqua reſpublica, in qua honos elucere poſſit; omnibus, mihi crede,

ampliſſimis honoribus abundabis. Is autem, qui vere appellari poteſt honos, non invitamentum ad tempus, ſed perpetuæ virtutis eſt præmium. Quamobrem, mi Plance, incumbe toto pectore ad laudem; ſubveni patriæ; opitulare collegæ; omnium gentium conſenſum & incredibilem conſpirationem adjuva. Me tuorum conſiliorum adjutorem, dignitatis fautorem, omnibus in rebus tibi amiciſſimum fideliſſimumque cognoſces. Ad eas enim cauſas, quibus inter nos amore ſumus, officiis, vetuſtate conjuncti, patriæ caritas acceſſit; eaque effecit, ut tuam vitam anteferrem meæ. III Kalendas Aprilis. Vale.

PLANCVS CICERONI.

(*Anno V. C. 710*).

II. IMMORTALES ago tibi gratias, agamque dum vivam. nam relaturum me, affirmare non poſſum. Tantis enim tuis officiis non videor mihi reſpondere poſſe; niſi forte, ut tu graviſſime diſertiſſimeque ſcripſiſti, ita ſenſurus es, ut me referre gratiam putes, cum memoria tenebo. Si de filii tui dignitate eſſet actum, amabilius certe nihil facere potuiſſes. Primæ tuæ ſententiæ infinitis cum

muneribus, poſteriores ad tempus arbitriumque amicorum meorum compoſitæ, oratio de me aſſidua, & perpetua jurgia cum obtrectatoribus propter me, notiſſima mihi ſunt. non mediocris adhibenda mihi eſt cura, ut reipublicæ me civem dignum tuis laudibus præſtem, in amicitia tua memorem atque gratum. Quod reliquum eſt, tuum munus tuere, & me, ſi, quem eſſe voluiſti, eum exitu rebusque cognoſcis, defende ac ſuſcipe. Cum Rhodanum copias trajeciſſem, fratremque cum tribus millibus equitum præmiſiſſem, ipſe iter ad Mutinam dirigerem; in itinere, de prœlio facto, Brutoque & Mutina obſidione liberatis, audivi. Animadverti, nullum alium receptum Antonium, reliquiasque, quæ cum eo eſſent, habere, niſi in his partibus; duasque ei ſpes eſſe propoſitas, unam Lepidi ipſius, alteram exercitus. Quod quædam pars exercitus non minus furioſa eſt, quam qui cum Antonio fuerunt, equitatum revocavi. Ipſe in Allobrogibus conſtiti, ut proinde ad omnia paratus eſſem, ac res moneret. Si nudus huc ſe Antonius conferet; facile mihi videor per me ſuſtinere poſſe, remque publicam ex veſtra ſententia adminiſtrare,

quamvis ab exercitu Lepidi recipiatur. Si vero copiarum aliquid ſecum adducet, &, ſi decima legio veterana, quæ noſtra opera revocata cum reliquis eſt, ad eundem furorem redierit; tamen, ne quid detrimenti fiat, dabitur opera a me; idque me præſtaturum ſpero, dum iſtinc copiæ trajiciantur, conjunctæque nobiscum facilius perditos opprimant. Hoc tibi ſpondeo, mi Cicero, neque animum, nec diligentiam mihi defuturam. Cupio mehercules nullam reſiduam ſollicitudinem eſſe. ſed ſi fuerit, nec animo, nec benevolentiæ, nec patientiæ cujusquam, pro vobis cedam. Do quidem ego operam, ut etiam Lepidum ad hujus rei ſocietatem incitem; omniaque ei obſequia polliceor, ſi modo rempublicam reſpicere volet. Utor in hac re adjutoribus interpretibusque fratre meo, & Laterenſe, & Furnio noſtro. Non me impedient privatæ offenſiones, quo minus pro reipublicæ ſalute, etiam cum inimiciſſimo conſentiam. Quod ſi nihil profecero, nihilominus maximo ſum animo; & majore fortaſſe cum mea gloria vobis ſatisfaciam. Fac valeas, meque mutuo diligas.

CICERO PLANCO.

(*Anno V. C. 710*).

12. Etsi reipublicæ cauſa maxime gaudere debeo, tantum ei te præſidii, tantum opis attuliſſe extremis pæne temporibus; tamen ita te victorem complectar, republica recuperata, ut magnam partem mihi lætitiæ tua dignitas afferat, quam & eſſe jam & futuram ampliſſimam intelligo. Cave enim putes, ullas unquam litteras graviores, quam tuas, in ſenatu eſſe recitatas. idque contigit cum meritorum tuorum in rempublicam eximia quadam magnitudine, tum verborum ſententiarumque gravitate. Quod mihi quidem minime novum, qui & te noſſem, & tuarum litterarum ad me miſſarum promiſſa meminiſſem, & haberem a Furnio noſtro tua penitus conſilia cognita. Sed ſenatui majora viſa ſunt, quam erant exſpectata: non quo unquam de tua voluntate dubitaſſet; ſed nec, quantum facere poſſes, nec quo progredi velles, exploratum ſatis habebat. Itaque cum ante diem VII Idus Apriles mane mihi tuas litteras M. Variſidius reddidiſſet, easque legiſſem, incredibili gaudio ſum elatus: cumque magna multitudo optimorum virorum &

civium me domo deduceret, feci continuo omnes participes meæ voluptatis. Interim ad me venit Munatius noſter, ut conſuerat: at ego ei litteras tuas; nihildum enim ſciebat. nam ad me primum Variſidius; idque ſibi a te mandatum eſſe dicebat. Paulò poſt idem mihi Munatius eas litteras legendas dedit, quas ipſi miſeras, & eas, quas publice. Placuit nobis, ut ſtatim ad Cornutum prætorem urbanum litteras deferremus; qui, quod conſules aberant, conſulare munus ſuſtinebat more majorum. Senatus eſt continuo convocatus, frequensque convenit propter famam atque exſpectationem tuarum litterarum. Recitatis litteris, oblata religio Cornuto eſt, pullariorum admonitu, non ſatis diligenter eum auſpiciis operam dediſſe. idque a noſtro collegio comprobatum eſt Itaque res dilata eſt in poſterum. Eo autem die magna mihi pro tua dignitate contentio cum Servilio; qui cum gratia effeciſſet, ut ſua ſententia prima pronuntiaretur, frequens eum ſenatus reliquit, & in alia omnia diſceſſit; meæque ſententiæ, quæ ſecunda pronuntiata erat, cum frequenter aſſentiretur ſenatus, rogatu Servilii P. Titius interceſſit. Res in poſterum dilata. Venit paratus Servilius, Jovi ipſi

iniquus, cujus in templo res agebatur. Hunc quemadmodum fregerim, quantaque contentione Titium interceſſorem abjecerim; ex aliorum te litteris malo cognoſcere. Unum hoc ex meis: ſenatus gravior, conſtantior, amicior tuis laudibus eſſe non potuit, quam tum fuit. Nec vero tibi ſenatus amicior, quam cuncta civitas. mirabiliter enim populus Romanus univerſus, & omnium generum ordinumque conſenſus ad liberandam rempublicam conſpiravit. Perge igitur, ut agis, nomenque tuum commenda immortalitati; atque hæc omnia, quæ habent ſpeciem gloriæ, collectam inanibus ſplendoris inſignibus, contemne; brevia, fugacia, caduca exiſtima. Verum decus in virtute poſitum eſt, quæ maxime illuſtratur magnis in rempublicam meritis. Eam facultatem habes maximam; quam quando complexus es, tene; perfice, ut ne minus reſpublica tibi, quam tu reipublicæ debeas. Me tuæ dignitatis non modo fautorem, ſed etiam amplificatorem cognoſces. Id cum reipublicæ, quæ mihi vita eſt mea carior, tum noſtræ neceſſitudini debere me judico. Atque in his curis, quas contuli ad dignitatem tuam, cepi magnam voluptatem, quod bene cognitam mihi T. Mu-

natii prudentiam & fidem, magis etiam perſpexi in ejus incredibili erga te benevolentia & diligentia. III Idus Apriles.

CICERO PLANCO.

(*Anno V. C. 710*).

13. UT primum poteſtas data eſt augendæ dignitatis tuæ, nihil prætermiſi in te ornando, quod poſitum eſſet aut in præmio virtutis, aut in honore verborum. Id ex ipſo ſenatusconſulto poteris cognoſcere. ita enim eſt perſcriptum, ut a me de ſcripto dicta ſententia eſt; quam ſenatus frequens ſecutus eſt ſummo ſtudio, magnoque conſenſu. Ego quamquam ex tuis litteris, quas mihi miſiſti, perſpexeram, te magis judicio bonorum, quam inſignibus gloriæ delectari; tamen conſiderandum exiſtimavi, etiamſi tu nihil poſtulares, quantum tibi a republica deberetur. Tu contexes extrema cum primis. Qui enim M. Antonium oppreſſerit, is bellum confecerit. Itaque Homerus non Ajacem, nec Achillem, ſed Ulyſſem appellavit πτολίπορθον.

CICERO PLANCO S.

(*Anno V. C. 710*).

14. O GRATAM famam biduo ante victoriam, de ſubſidio tuo, de ſtudio, de celeritate, de copiis! Atque etiam hoſtibus fuſis, ſpes omnis in te eſt. Fugiſſe enim ex prœlio Mutinenſi dicuntur notiſſimi latronum duces. Eſt autem non minus gratum extrema delere, quam prima depellere. Equidem exſpectabam jam tuas litteras, idque cum multis: ſperabamque etiam, Lepidum, reipublicæ temporibus admonitum, tecum reipublicæ ſatis eſſe facturum. In illam igitur curam incumbe, mi Plance, ut ne qua ſcintilla tæterrimi belli relinquatur. Quod ſi erit factum; & rempublicam divino beneficio affeceris, & ipſe æternam gloriam conſequere. Die III Non. Maj.

PLANCVS CICERONI.

(*Anno V. C. 710*).

15. HIS litteris ſcriptis, quæ poſtea accidiſſent, ſcire te, ad rempublicam putavi pertinere. Sedulitas mea, ut ſpero, & mihi, & reipublicæ tulit fructum. Namque aſſiduis internuntiis cum Lepido egi, ut, omiſſa

omni contentione, reconciliataque voluntate noſtra, communi conſilio reipublicæ ſuccurreret: ſe, liberos, urbemque pluris, quam unum perditum abjectumque latronem, putaret; obſequioque meo, ſi ita faceret, ad omnes res abuteretur. Profeci itaque per Laterenſem internuntium. fidem mihi dedit, ſe Antonium, ſi prohibere provincia ſua non potuiſſet, bello perſecuturum: me, ut venirem, copiasque conjungerem, rogavit; eoque magis, quod & Antonius ab equitatu firmus eſſe dicebatur, & Lepidus ne mediocrem quidem equitatum habebat. Nam etiam ex paucitate ejus, non multis ante diebus, decem, qui optimi fuerant, ad me tranſierunt. Quibus rebus ego cognitis, cunctatus non ſum; in curſu bonorum conſiliorum Lepidum adjuvandum putavi. Adventus meus quid profecturus eſſet, vidi: vel quod equitatu meo perſequi atque opprimere equitatum ejus poſſem; vel quod exercitus Lepidi eam partem, quæ corrupta eſt, & ab republica alienata, & corrigere, & coërcere præſentia mei exercitus poſſem. Itaque in Iſara, flumine maximo, quod in finibus eſt Allobrogum, ponte, uno die facto, exercitum ante diem quartum Idus Maji traduxi.

Cum vero mihi nuntiatum eſſet, L. Antonium præmiſſum cum equitibus & cohortibus ad Forum Julii veniſſe; fratrem cum equitum quatuor millibus, ut occurrĕret ei, miſi ante diem v Idus Maji: ipſe maximis itineribus cum quatuor legionibus expeditis & reliquo equitatu ſubſequar. Si nos mediocris modo fortuna reipublicæ adjuverit; & audaciæ perditorum, & noſtræ ſollicitudinis hic finem reperiemus. Quodſi latro, præcognito noſtro adventu, rurſus in Italiam ſe recipere cœperit, Bruti erit officium, occurrere ei: cui ſcio nec conſilium, nec animum defuturum. Ego tamen, ſi id acciderit, fratrem cum equitatu mittam, qui ſequatur, Italiam a vaſtatione defendat. Fac valeas, meque mutuo diligas.

CICERO PLANCO.

(*Anno V. C. 710*).

16. Nihil poſt hominum memoriam glorioſius, nihil gratius, ne tempore quidem ipſo opportunius accidere vidi, quam tuas, Plance, litteras. Redditæ ſunt enim frequenti ſenatu Cornuto, cum is frigidas ſane & inconſtantes recitaſſet litteras Lepidi. ſub eas ſtatim recitatæ ſunt tuæ, non ſine magnis

quidem

quidem clamoribus. Cum rebus enim ipſis eſſent, & ſtudiis beneficiisque in rempublicam gratiſſimæ; tum erant graviſſimis verbis & ſententiis. Flagitare ſenatus inſtitit Cornutum, ut referret ſtatim de tuis litteris. Ille ſe conſiderare velle. Cum ei magnum convicium fieret cuncto a ſenatu, quinque tribuni plebei retulerunt. Servilius rogatus, rem diſtulit. ego eam ſententiam dixi, cui ſunt aſſenſi ad unum. ea quæ fuerit, ex ſenatusconſulto cognoſces. Tu, quamquam conſilio non eges, vel abundas potius, tamen hoc animo eſſe debes, ut nihil huc rejicias; neve in rebus tam ſubitis, tamque anguſtis a ſenatu conſilium petendum putes. Ipſe tibi ſis ſenatus: quocumque te ratio reipublicæ ducet, ſequare. Cures, ut ante factum aliquod a te egregium audiamus, quam futurum putarimus. Illud tibi promitto, quidquid a te erit factum, id ſenatum, non modo ut fideliter, ſed etiam ut ſapienter factum, comprobaturum.

PLANCVS CICERONI.

(*Anno V. C. 710*).

17. ANTONIVS Id. Maji ad Forum Julii cum primis copiis venit. Ventidius bidui

ſpatio abeſt ab eo. Lepidus ad Forum Voconii caſtra habet: qui locus a Foro Julii quatuor & viginti millia paſſuum abeſt: ibique me exſpectare conſtituit, quemadmodum ipſe mihi ſcripſit. Quodſi omnia mihi integra & ipſe, & fortuna ſervarit; recipio vobis, celeriter me negotium ex ſententia confecturum. Fratrem meum, aſſiduis laboribus concurſationibusque confectum, graviter ſe habuiſſe, antea tibi ſcripſi: ſed tamen cum primum poſſe ingredi cœpit, non magis ſibi, quam reipublicæ ſe convaluiſſe exiſtimans, ad omnia pericula princeps eſſe non recuſavit. Sed ego eum non ſolum hortatus ſum, verum etiam coëgi iſto proficiſci; quod & illa valetudine magis conficere ſe, quam me juvare poſſet in caſtris; & quod acerbiſſimo interitu conſulum rempublicam nudatam, tali cive prætore in urbanis officiis indigere exiſtimabam. Quod ſi qui veſtrûm non probabit, mihi prudentiam in conſilio defuiſſe ſciat, non illi erga patriam fidelitatem. Lepidus tamen, quod ego deſiderabam, fecit, ut Apellam ad me mitteret, quo obſide fide illius & ſocietatis in republica adminiſtranda uterer. Studium mihi ſuum L. Gellius, de tribus fratribus Sexto Gaviano probavit; quo ego

interprete noviſſime ad Lepidum ſum uſus. Amicum eum reipublicæ cognoſſe videor; libenterque ei ſum teſtimonio, & omnibus ero, qui bene merentur. Fac valeas, meque mutuo diligas, dignitatemque meam, ſi mereor, tuearis, ſicut adhuc ſingulari cum benevolentia feciſti.

PLANCVS CICERONI.

(*Anno V. C. 710*).

18. QVID in animo habuerim, cum Lævus Nervaque diſceſſerunt a me, & ex litteris, quas eis dedi, & ex ipſis cognoſcere potuiſti, qui omnibus rebus conſiliiſque meis interfuerunt. Accidit mihi, quod homini pudenti, & cupido ſatisfaciendi reipublicæ boniſque omnibus accidere ſolet, ut conſilium ſequerer periculoſum magis, dum me probarem, quam tutum, quod habere poſſet obtrectationem. Itaque poſt diſceſſum legatorum, cum binis continuis litteris & Lepidus me, ut venirem, rogaret, & Laterenſis multo etiam magis, prope implorans, obteſtaretur, non ullam rem aliam extimeſcens, quam eandem, quæ mihi quoque facit timorem, varietatem atque infidelitatem exercitus ejus; non dubitandum putavi, quin ſuccurrerem, meque

communi periculo offerrem. Sciebam enim, etſi cautius illud erat conſilium, exſpectare me ad Iſaram, dum Brutus trajiceret exercitum, & cum collega conſentiente, [ſicut milites faciunt,] hoſtibus obviam ire; tamen, ſi quid Lepidus bene ſentiens detrimenti cepiſſet, hoc omne aſſignatum iri aut pertinaciæ meæ, aut timori videbam, ſi aut hominem offenſum mihi, conjunctum cum republica, non ſublevaſſem; aut ipſe a certamine belli tam neceſſarii me removiſſem. Itaque potius periclitari volui, ſi poſſem mea præſentia & Lepidum tueri, & exercitum facere meliorem, quam nimis cautus videri. Sollicitiorem certe hominem, non ſuis contractis, neminem puto fuiſſe. Nam, quæ res nullam habeat dubitationem, ſi exercitus Lepidi abſit; ea nunc magnam affert ſollicitudinem, magnumque habet caſum. Mihi enim ſi contigiſſet, ut prior occurrerem Antonio, non mehercules horam conſtitiſſet: tantum ego & mihi confido, & perculſas illius copias, Ventidiique mulionis caſtra deſpicio. Sed non poſſum non exhorreſcere, ſi quid intra cutem ſubeſt ulceris, quod prius nocere poteſt, quam ſciri curarique poſſit. Sed certe niſi uno loco me tenerem, magnum pericu-

lum ipſe Lepidus, magnum ea pars exercitus adiret, quæ bene de republica ſentit. Magnam etiam perditi hoſtes acceſſionem ſibi feciſſent, ſi quas copias a Lepido abſtraxiſſent. Quæ ſi adventus meus repreſſerit, agam gratias fortunæ conſtantiæque meæ, quæ me ad hanc experientiam excitavit. Itaque ante diem XII Kalend. Jun. ab Iſara caſtra movi: pontem tamen, quem in Iſara feceram, caſtellis duobus ad capita poſitis, reliqui, præſidiaque ibi firma poſui, ut venienti Bruto exercituique ejus ſine mora tranſitus eſſet paratus. Ipſe, ut ſpero, diebus octo, quibus has litteras dabam, cum Lepidi copiis me conjungam.

CICERO PLANCO.

(*Anno V. C. 710*).

19. QVAMQVAM gratiarum actionem a te non deſiderabam, cum te re ipſa, atque animo ſcirem eſſe gratiſſimum; tamen (fatendum eſt enim) fuit ea mihi perjucunda. Sic enim vidi, quaſi ea, quæ oculis cernuntur, me a te amari. Dices, quid antea? Semper equidem; ſed nunquam illuſtrius. Litteræ tuæ mirabiliter gratæ fuerunt ſenatui, cum rebus ipſis, quæ erant graviſſimæ

& maximæ, fortiſſimi animi, ſummique conſilii; tum etiam gravitate ſententiarum atque verborum. Sed, mi Plance, incumbe, ut belli extrema perficias. in hoc erit ſumma & gratia & gloria. Cupio omnia reipublicæ cauſa: ſed, mehercules, in ea conſervanda jam defatigatus, non multo plus patriæ faveo, quam tuæ gloriæ; cujus maximam facultatem tibi dii immortales, ut ſpero, dedere; quam complectere, obſecro. Qui enim Antonium oppreſſerit, is hoc bellum teterrimum periculoſiſſimumque confecerit.

CICERO PLANCO.

(*Anno V. C. 710*).

20. ITA erant omnia, quæ iſtinc afferebantur, incerta, ut, quid ad te ſcriberem, non occurreret. Modo enim, quæ vellemus, de Lepido, modo contra nuntiabantur. De te tamen fama conſtans, nec decipi poſſe, nec vinci; quorum alterius fortuna partem habet quandam; alterum proprium eſt prudentiæ tuæ. Sed accepi litteras a collega tuo, datas Idibus Majis: in quibus erat, te ad ſe ſcripſiſſe, a Lepido non recipi Antonium. Quod erit certius, ſi tu ad nos idem ſcripſe-

ris. ſed minus audes fortaſſe propter inanem lætitiam litterarum ſuperiorum. Verum, ut errare, mi Plance, potuiſti; (quis enim id effugerit?) ſic decipi te non potuiſſe, quis non videt? Nunc vero etiam jam erroris cauſa ſublata eſt. Culpa enim illa, *Bis ad eundem*, vulgari reprehenſa proverbio eſt. Sin, ut ſcripſiſti ad collegam, ita ſe res habet, omni cura liberati ſumus: nec tamen erimus prius, quam ita eſſe, tu nos feceris certiores. Mea quidem, ut ad te ſæpius ſcripſi, hæc ſententia eſt: Qui reliquias hujus belli oppreſſerit, eum totius belli confectorem fore; quem te & opto eſſe, & confido futurum. Studia mea erga te, quibus certe nulla eſſe majora potuerunt, tibi tam grata eſſe, quam ego putavi fore, minime miror, vehementerque lætor. Quæ quidem tu, ſi recte iſtic erit, majora & graviora cognoſces. Quarto Kalendas Junias.

PLANCVS CICERONI.

(*Anno V. C. 710*).

21. PVDERET me inconſtantiæ mearum litterarum, ſi non hæc ex aliena levitate penderent. Omnia feci, quare, Lepido conjuncto ad rempublicam defendendam, minore

ſollicitudine veſtra perditis reſiſterem. Omnia ei & petenti recepi, & ultro pollicitus ſum, ſcripſique tibi biduo ante, confidere me, bono Lepido eſſe uſurum, communique conſilio bellum adminiſtraturum. Credidi chirographis ejus, affirmationi præſentis Laterenſis, qui tum apud me erat, reconciliaremque me Lepido, fidemque haberem, orabat. Non licuit diutius bene de eo ſperare. Illud certe cavi, & cavebo, ne mea crudelitate reipublicæ ſumma fallatur. Cum Iſaram flumen, uno die ponte effecto, exercitum traduxiſſem, pro magnitudine rei celeritatem adhibens, quod petierat per litteras ipſe, ut maturarem venire; præſto mihi fuit ſtator ejus cum litteris, quibus, ne venirem, denuntiabat; ſe poſſe per ſe conficere negotium; interea ad Iſaram exſpectarem. Indicabo temerarium meum conſilium tibi: nihilominus ire decreram, exiſtimans, eum ſocium gloriæ vitare. Putabam poſſe me nec de laude jejuni hominis delibare quidquam, & ſubeſſe tamen propinquis locis, ut, ſi durius aliquid eſſet, ſuccurrere celeriter poſſem. Ego non malus homo hoc ſuſpicabar. At Laterenſis, vir ſanctiſſimus, ſuo chirographo mittit mihi litteras, in eisque deſpe-

rans de ſe, de exercitu, de Lepidi fide, querensque ſe deſtitutum, aperte denuntiat, videam, ne fallar; ſuam fidem ſolutam eſſe; reipublicæ ne deſim. Exemplar ejus chirographi Titio miſi. Ipſa chirographa omnia, & quibus credidi, & ea, quibus fidem non habendam putavi, Lævo Ciſpio dabo perferenda, qui omnibus his interfuit rebus. Acceſſit eo, ut milites ejus, cum Lepidus concionaretur, improbi per ſe, corrupti etiam per eos, qui præſunt, Canidios, Rufrenosque, & ceteros, quos, cum opus erit, ſcietis, conclamarint viri boni, pacem ſe velle, neque eſſe cum ullis pugnaturos, duobus jam conſulibus ſingularibus occiſis, tot civibus pro patria amiſſis, hoſtibus denique omnibus judicatis, bonisque publicatis. Neque hoc aut vindicarat Lepidus, aut ſanarat. Huc me venire, & duobus exercitibus conjunctis objicere exercitum fideliſſimum, auxilia maxima, principes Galliæ, provinciam cunctam, ſummæ dementiæ & temeritatis eſſe vidi: mihique, ſi ita oppreſſus eſſem, remque publicam mecum prodidiſſem, mortuo non modo honorem, ſed miſericordiam quoque defuturam. Itaque rediturus ſum; nec tanta munera perditis hominibus dari

poſſe ſinam. Ut exercitum locis habeam opportunis, provinciam tuear, etiamſi ille exercitus deſciérit, omniaque integra ſervem, dabo operam, quoad exercitus huc ſummittatis, parique felicitate rempublicam hic vindicetis. Nec depugnare, ſi occaſio tulerit; nec obſideri, ſi neceſſe fuerit; nec mori, ſi caſus inciderit, pro vobis, paratior fuit quiſquam. Quare hortor te, mi Cicero, exercitum huc trajiciendum quam primum cures, & matures prius, quam hoſtes magis corroborentur, & noſtri perturbentur. In quo ſi celeritas erit adhibita, respublica in poſſeſſione victoriæ, deletis ſceleratis, permanebit. Fac valeas, meque diligas. Fratrem meum tibi, fortiſſimum civem, & ad omnia paratiſſimum, excuſem litteris? qui ex labore in febriculam incidit aſſiduam, & ſatis moleſtam. Cum primum poterit iſtuc recurrere, non dubitabit, ne quo loco reipublicæ deſit. Meam dignitatem commendatam habeas, rogo. Concupiſcere me nihil oportet. habeo te & amantiſſimum mei, & quod optavi, ſummæ auctoritatis. Tu videris, quantum & quando tuum munus apud me velis eſſe. Tantum te rogo, in Hirtii locum me ſubdas, & ad tuum amorem, & ad meam obſervantiam.

CICERO PLANCO.

(*Anno V. C. 710*).

22. In te, & in collegæ omnis ſpes eſt, diis approbantibus. Concordia veſtra, quæ ſenatui declarata litteris veſtris eſt, mirifice & ſenatus, & cuncta civitas delectata eſt. Quod ad me ſcripſeras de re agraria; ſi conſultus ſenatus eſſet, ut quisque honorificentiſſimam de te ſententiam dixiſſet, eam ſecutus eſſem: qui certe ego fuiſſem. Sed propter tarditatem ſententiarum moramque rerum, cum ea, quæ conſulebantur, ad exitum non pervenirent; commodiſſimum mihi Plancoque fratri viſum eſt, uti eo, quod ne noſtro arbitratu componeretur, quis fuerit impedimento, arbitror te ex Planci litteris cognoviſſe. Sed ſive in ſenatusconſulto, ſive in ceteris rebus deſideras aliquid; ſic tibi perſuade, tantam eſſe apud omnes bonos tui caritatem, ut nullum genus ampliſſimæ dignitatis excogitari poſſit, quod tibi non paratum ſit. Litteras tuas vehementer exſpecto, & quidem tales, quales maxime opto. Vale.

PLANCVS CICERONI.

(*Anno V. C. 710*).

23. NVNQVAM mehercules, mi Cicero, me pœnitebit maxima pericula pro patria ſubire, dum, ſi quid acciderit mihi, a reprehenſione temeritatis abſim. Confiterer imprudentia me lapſum, ſi unquam Lepido ex animo credidiſſem. Credulitas enim error eſt magis, quam culpa; & quidem in optimi cujusque mentem facillime irrepit. Sed ego non hoc vitio pæne ſum deceptus. Lepidum enim pulchre noram. Quid ergo eſt? Pudor me, qui in bello maxime eſt periculoſus, hunc caſum coëgit ſubire. Nam, ſi uno loco eſſem, verebar, ne cui obtrectatorum viderer & nimium pertinaciter Lepido offenſus, & mea patientia etiam alere bellum. Itaque copias prope in conſpectum Lepidi Antoniique adduxi, quadragintaque millium paſſuum ſpatio relicto conſedi, eo conſilio, ut vel celeriter accedere, vel ſalutariter recipere me poſſem. Adjunxi hæc in loco eligendo, flumen oppoſitum ut haberem, in quo mora tranſitus eſſet: Vocontii ſub manu ut eſſent, per quorum loca fideliter mihi pateret iter. Lepidus, deſperato adventu meo, quem non

mediocriter captabat, ſe cum Antonio conjunxit ante diem IV Kal. Junias; eodemque die ad me caſtra moverunt. Viginti millia paſſuum cum abeſſent, res mihi nuntiata eſt. Dedi operam deûm benignitate, ut & celeriter me reciperem, & hic diſceſſus nihil fugæ ſimile haberet; non miles ullus, non eques, non quidquam impedimentorum amitteretur, aut ab illis ferventibus latronibus interciperetur. Itaque pridie Nonas Junias omnes copias Iſaram trajeci, pontesque, quos feceram, interrupi, ut ſpatium ad colligendum ſe homines haberent, & ego me interea cum collega conjungerem, quem triduo, cum has dabam litteras, exſpectabam. Laterenſis noſtri & fidem, & animum ſingularem in rempublicam ſemper fatebor. Sed certe nimia ejus indulgentia in Lepidum, ad hæc pericula perſpicienda fecit eum minus ſagacem. Qui quidem cum in fraudem ſe deductum videret, manus, quas juſtius in Lepidi perniciem armaſſet, ſibi afferre conatus eſt. In quo caſu tamen interpellatus & adhuc vivit, & dicitur victurus. Sed tamen de hoc mihi parum certum eſt. Magno cum dolore parricidarum elapſus ſum iis. veniebant enim eodem furore in me, quo in patriam, inci-

tati. Iracundias autem harum rerum recentes habebant; quod Lepidum caſtigare non deſtiteram, ut exſtingueret bellum; quod colloquia facta improbabam; quod legatos, fide Lepidi miſſos ad me, in conſpectum venire vetueram; quod C. Catium Veſtinum, tribunum militum, miſſum ab Antonio ad me cum litteris, exceperam. In quo hanc capio voluptatem, quod certe, quo magis me petiverunt, tanto majorem his fruſtratio dolorem attulit. Tu, mi Cicero, quod adhuc feciſti, idem præſta; ut vigilanter nervoſeque nos, qui ſtamus in acie, ſubornes. Veniat Cæſar cum copiis, quas habet firmiſſimas; aut, ſi ipſum aliqua res impedit, exercitus mittatur; cujus ipſius magnum agitur periculum. Quidquid aliquando futurum fuit in caſtris perditorum contra patriam, hoc omne jam convenit. Pro urbis vero ſalute cur non omnibus facultatibus, quas habemus, utamur? Quodſi vos iſtic non defueritis, profecto, quod ad me attinet, omnibus rebus abunde reipublicæ ſatisfaciam. Te quidem, mi Cicero, in dies, mehercules, habeo cariorem; ſollicitudinesque meas quotidie magis tua merita exacuunt, ne quid aut ex amore, aut ex judicio tuo perdam. Opto ut

mihi liceat jam, præſenti pietate meorum officiorum tua beneficia tibi facere jucundiora. Octavo Idus Jun. Civarone, ex finibus Allobrogum.

PLANCVS IMP. CONS. DESIGN. S. D. CICERONI.

(*Anno V. C. 710*).

24. FACERE non poſſum, quin in ſingulas res, méritaque tua, tibi gratias agam. Sed mehercule facio cum pudore. neque enim tanta neceſſitudo, quantam tu mihi tecum eſſe voluiſti, deſiderare videtur gratiarum actionem: neque ego lubenter pro maximis tuis beneficiis tam vili munere defungor orationis; & malo præſens obſervantia, indulgentia, aſſiduitate, memorem me tibi probare. Quodſi mihi vita contigerit, omnes gratas amicitias atque etiam pias propinquitates in tua obſervantia, indulgentia, aſſiduitate vincam. Amor enim tuus, ac judicium de me, utrum mihi plus dignitatis in perpetuum, an voluptatis quotidie ſit allaturus, non facile dixerim. De militum commodis, fuit tibi curæ; quos ego non potentiæ meæ cauſa (nihil enim me non ſalutariter cogitare ſcio) ornari volui a ſenatu: ſed primum,

quod ita meritos judicabam; deinde, quod ad omnes caſus conjunctiores reipublicæ eſſe volebam; noviſſime, ut ab omni omnium ſollicitatione averſos eos, tales vobis præſtare poſſem, quales adhuc fuerunt. Nos adhuc hic omnia integra ſuſtinuimus. quod conſilium noſtrum, etſi, quanta ſit aviditas hominum, non ſine cauſa, talis victoriæ, ſcio, tamen vobis probari ſpero. Non enim, ſi quid in his exercitibus ſit offenſum, magna ſubſidia reſpublica habet expedita, quibus ſubito impetu ac latrocinio parricidarum reſiſtat. Copias vero noſtras notas tibi eſſe arbitror. In caſtris meis legiones ſunt veteranæ tres, tironum vel luculentiſſima ex omnibus una: in caſtris Bruti una veterana legio, altera bima, octo tironum. Ita univerſus exercitus numero ampliſſimus eſt, firmitate exiguus. Quantum autem in acie tironi ſit committendum, nimium ſæpe expertum habemus. Ad hoc robur noſtrorum exercituum, ſive Africanus exercitus, qui eſt veteranus, ſive Cæſaris acceſſiſſet, æquo animo ſummam rempublicam in diſcrimen deduceremus. Aliquanto autem propius eſſe, quod ad Cæſarem attinet, videbamus. Nihil deſtiti eum litteris hortari; neque ille intermiſit

affirmare,

ſe ſine mora venire; cum interim averſum illum ab hac cogitatione ad alia conſilia video ſe contuliſſe. Ego tamen ad eum Furnium noſtrum cum mandatis litterisque miſi, ſi quid forte proficere poſſet. Scis tu, mi Cicero, quod ad Cæſaris amorem attinet, ſocietatem mihi eſſe tecum: vel quod in familiaritate Cæſaris, vivo illo, jam tueri eum & diligere fuit mihi neceſſe: vel quod ipſe, quoad ego noſſe potui, moderatiſſimi atque humaniſſimi fuit ſenſus: vel quod ex tam inſigni amicitia mea atque Cæſaris, hunc filii loco, & illius, & veſtro judicio ſubſtitutum, non perinde habere, turpe mihi videtur. Sed, quidquid tibi ſcribo, dolenter mehercule magis, quam inimice facio. Quod vivit Antonius hodie, quod Lepidus una eſt, quod exercitus habent non contemnendos, quod ſperant, quod audent; id omne Cæſari acceptum referre poſſunt. Neque ego ſuperiora repetam. Sed ex eo tempore, quo ipſe mihi profeſſus eſt ſe venire, ſi venire voluiſſet, aut oppreſſum jam bellum eſſet, aut in adverſiſſimam illi Hiſpaniam cum detrimento eorum maximo extruſum. Quæ mens eum, aut quorum conſilia a tanta gloria, ſibi vero etiam neceſſaria ac ſalutari, avocarint, &

ad cogitationem conſulatus bimeſtris, ſummo cum terrore hominum, & inſulſa cum efflagatione tranſtulerint, exputare non poſſum. Multum in hac re mihi videntur neceſſarii ejus, & reipublicæ, & ipſius cauſa proficere poſſe; plurimum, ut puto, tu quoque, cujus ille tanta merita habet, quanta nemo, præter me. nunquam enim obliviſcar, maxima ac plurima me tibi debere. De his rebus, ut exigeret cum eo, Furnio mandavi. Quodſi, quantam debeo, habuero apud eum auctoritatem, plurimum ipſum juvero. Nos interea duriore conditione bellum ſuſtinemus, quod neque expeditiſſimam dimicationem putamus, neque tamen refugiendo commiſſuri ſumus, ut majus detrimentum reſpublica accipere poſſit. Quodſi aut Cæſar ſe reſpexerit, aut Africanæ legiones celeriter venerint, ſecuros vos ab hac parte reddemus. Tu, ut inſtituiſti, me diligas rogo, proprieque tuum eſſe, tibi perſuadeas. v Kalend. [Sext.] ex caſtris.

CICERO S. D. FVRNIO.

(*Anno V. C. 710*).

25. SI intereſt, id quod homines arbitrantur, reipublicæ te, ut inſtituiſti atque feciſti, na-

vare operam, rebusque maximis, quæ ad exſtinguendas reliquias belli pertinent, intereſſe; nihil videris melius, neque laudabilius, neque honeſtius facere poſſe: iſtamque operam tuam, navitatem, animum in rempublicam celeritati præturæ anteponendam cenſeo. Nolo enim te ignorare, quantam laudem conſecutus ſis: mihi crede, proximam Planco, idque ipſius Planci teſtimonio, præterea fama ſcientiaque omnium. Quamobrem ſi quid operis tibi etiam nunc reſtat, id maximo opere cenſeo perſequendum. Quid enim honeſtius, aut quid honeſto anteponendum? Sin autem ſatisfactum reipublicæ putas, celeriter ad comitia, quando mature futura ſunt, veniendum cenſeo; dummodo ne quid hæc ambitioſa feſtinatio imminuat ejus gloriæ, quam conſecuti ſumus. Multi clariſſimi viri, cum reipublicæ darent operam, annum petitionis ſuæ non obierunt. Quod eo facilius nobis eſt, quod non eſt annus hic tibi deſtinatus; ut, ſi ædilis fuiſſes, poſt biennium tuus annus eſſet. Nunc nihil prætermittere videbere uſitati, & quaſi legitimi temporis ad petendum. Video autem, Planco conſule, etſi etiam ſine eo rationes expeditas haberes, tamen ſplendidiorem petitionem

tuam fore, ſi modo iſta ex ſententia confecta eſſent. Omnino plura me ſcribere, cum tuum tantum conſilium judiciumque ſit, arbitrabar non ita neceſſe; ſed tamen ſententiam meam tibi ignotam eſſe nolebam; cujus eſt hæc ſumma, ut omnia te metiri dignitate malim, quam ambitione; majoremque fructum ponere in perpetuitate laudis, quam in celeritate præturæ. Hæc eadem locutus ſum domi meæ, adhibito Q. fratre meo, & Cæcina, & Calviſio, ſtudioſiſſimis tui, cum Dardanus, libertus tuus, intereſſet. omnibus probari videbatur oratio mea. ſed tu optime judicabis. Vale.

M. CICERO S. D. C. FVRNIO.

(*Anno V. C. 710*).

26. LECTIS tuis litteris, quibus declarabas, aut omittendos Narbonenſes, aut cum periculo dimicandum; illud magis timui: quod vitatum non moleſte fero. Quod de Planci & Bruti concordia ſcribis, in eo vel maximam ſpem pono victoriæ. De Gallorum ſtudio nos aliquando cognoſcemus, ut ſcribis, cujus id opera maxime excitatum ſit. Sed jam, mihi crede, cognovimus. Itaque jucundiſſimis tuis litteris ſtomachatus ſum in

extremo. Scribis enim, ſi in Sextilem comitia, cito te; ſin jam confecta, citius, ne diutius cum periculo fatuus ſis. O mi Furni, quam tu cauſam tuam non noſti, qui alienas tam facile diſcas! Tu nunc canditatum te putas, & id cogitas, ut aut ad comitia curras; aut, ſi jam confecta, domi tuæ ſis; ſcilicet ne cum maximo periculo, ut ſcribis, ſtultiſſimus ſis. Non arbitror te ita ſentire. omnes enim tuos ad laudem impetus novi. Quodſi, ut ſcribis, ita ſentis, non magis te, quam de te judicium reprehendo meum. Te adipiſcendi magiſtratus leviſſimi & divulgatiſſimi, ſi ita adipiſcare, ut plerique, præpropera feſtinatio abducet a tantis laudibus, quibus te omnes in cœlum jure & vere ferunt? Scilicet id agitur, utrum hac petitione, an proxima prætor fias; non ut ita de republica mereare, omni honore ut digniſſimus judicere? Utrum neſcis, quam alte aſcenderis? an pro nihilo id putas? Si neſcis, tibi ignoſco; nos in culpa ſumus: ſin intelligis; ulla tibi eſt prætura, vel officio, quod pauci, vel gloria, quam omnes ſequuntur, dulcior? Hac de re & ego, & Calviſius, homo magni judicii, tuique amantiſſimus, te accuſamus quotidie. Comitia tamen, quando

ex his pendes, quantum facere poſſumus, quod multis de cauſis reipublicæ arbitramur conducere, in Januarium menſem protrudimus. Vince igitur, & vale.

CICERO LEPIDO S.
(*Anno V. C. 710*).

27. QVOD mihi, pro ſumma erga te benevolentia, magnæ curæ eſt, ut quam ampliſſima dignitate ſis; moleſte tuli, te ſenatui gratias non egiſſe, cum eſſes ab eo ordine ornatus ſummis honoribus. Pacis inter cives conciliandæ te cupidum eſſe, lætor. eam ſi a ſervitute ſejunges, conſules & reipublicæ & dignitati tuæ: ſin iſta pax perditum hominem in poſſeſſionem impotentiſſimi dominatus reſtitutura eſt, hoc animo ſcito eſſe omnes ſanos, ut mortem ſervituti anteponant. Itaque ſapientius, meo quidem judicio, facies, ſi te in iſtam pacificationem non interpones, quæ neque ſenatui, neque populo, neque cuiquam bono probatur. Sed hæc audies ex aliis, aut certior fies litteris. Tu pro tua prudentia, quid optimum factu ſit, videbis. Vale.

CICERO TREBONIO S.

(*Anno V. C. 710*).

28. QVAM vellem ad illas pulcherrimas epulas me Idibus Martiis invitaſſes! reliquiarum nihil haberemus. At nunc cum his tantum negotii eſt, ut veſtrum illud divinum in rempublicam beneficium nonnullam habeat querelam. Quod vero a te, viro optimo, ſeductus eſt, tuoque beneficio adhuc vivit hæc peſtis; interdum, quod mihi vix fas eſt, tibi ſubiraſcor. mihi enim negotii plus reliquiſti uni, quam, præter me, omnibus. Ut enim primum poſt Antonii fœdiſſimum diſceſſum ſenatus haberi libere potuit, ad illum animum meum reverti priſtinum, quem tu cum cive acerrimo, patre tuo, in ore & amore ſemper habuiſti. Nam cum ſenatum ante diem XIII Kalendas Januarias tribuni plebis vocaviſſent, deque alia re referrent; totam rempublicam ſum complexus, egique acerrime, ſenatumque, jam languentem & defeſſum, ad priſtinam virtutem conſuetudinemque revocavi, magis animi, quam ingenii viribus. Hic dies, meaque contentio atque actio, ſpem primum populo Romano attulit libertatis recuperandæ. Nec vero ipſe

poſtea tempus ullum intermiſi de re non cogitandi ſolum, ſed etiam agendi. niſi res urbanas actaque omnia ad te pe arbitrarer, ipſe perſcriberem; quam eram maximis occupationibus impeditus. illa cognoſces ex aliis; a me pauca, & ſummatim. Habemus fortem ſenatum; c ſulares partim timidos, partim male ſentie tes. Magnum damnum factum eſt in Servi L. Cæſar optime ſentit: ſed, quod avunculus eſt, non acerrimas dicit ſententias. Conſules egregii: præclarus D. Brutus: puer egregius Cæſar, de quo ſpero equidem reliqua. Hoc vero certum habeto, niſi ille veteranos celeriter conſcripſiſſet, legionesque duæ de exercitu Antonii ad ejus ſe auctoritatem contuliſſent, atque is oppoſitus eſſet terror Antonio; nihil Antonium ſceleris, nihil crudelitatis præteriturum fuiſſe. Hæc tibi, etſi audita eſſe arbitrabar, volui tamen notiora eſſe. Plura ſcribam, ſi plus otii habuero.

CICERO APPIO.

(*Anno V. C. 707*).

9. DE meo ſtudio erga ſalutem & incolumitatem tuam, credo te cognoſſe ex litteris

tuorum; quibus me cumulatiſſime ſatisfeciſſe certo ſcio: nec his concedo, quamquam ſunt ſingulari in te benevolentia, ut te ſalvum malint, quam ego. Illi mihi neceſſe eſt concedant, ut tibi plus, quam ipſi, hoc tempore prodeſſe poſſim; quod quidem nec deſtiti facere, nec deſiſtam: & jam in maxima re feci, & fundamènta jeci ſalutis tuæ. Tu fac bono animo magnoque ſis, meque tibi nulla re defuturum eſſe confidas. Pridie Nonas Quinctiles. Vale.

GALBA CICERONI S.

(*Anno U. C. 710*).

30. XVII Kalend. Maji, quo die Panſa in caſtris Hirtii erat futurus, cum quo ego eram (nam ei obviam proceſſeram millia paſſuum centum, quo maturius veniret) Antonius legiones eduxit duas, ſecundam & quintamtriceſimam, & cohortes prætorias duas, unam ſuam, alteram Silani, & evocatorum partem. Ita obviam venit nobis, quod nos quatuor legiones tironum habere ſolum arbitrabatur. Sed noctu, quo tutius venire in caſtra poſſemus, legionem Martiam, cui ego præeſſe ſolebam, & duas cohortes prætorias miſerat Hirtius nobis. Cum equites Antonii apparuiſ-

ſent, contineri neque legio Martia, neque cohortes prætoriæ potuerunt; quas ſequi cœpimus coacti, quando eas retinere non poteramus. Antonius ad Forum Gallorum ſuas copias continebat; neque ſciri volebat, ſe legiones habere; tantum equitatum & levem armaturam oſtendebat. Poſtea quam vidit, ſe invito, legionem ire Panſa, ſequi ſe duas legiones juſſit tironum. poſteaquam anguſtias paludis & ſilvarum tranſivimus, acies eſt inſtructa a nobis duodecim cohortium. Nondum venerant legiones duæ. repente Antonius in aciem ſuas copias de vico produxit, & ſine mora concurrit. Primo ita pugnatum eſt, ut acrius non poſſet ex utraque parte pugnari; etſi dexterius cornu, in quo ego eram cum Martiæ legionis cohortibus octo, impetu primo fugaverat legionem XXXV Antonii, ut amplius paſſus quingentos ultra aciem, quo loco ſteterat, proceſſerit. Itaque cum equites noſtrum cornu circuire vellent, recipere me cœpi, & levem armaturam opponere Maurorum equitibus, ne averſos noſtros aggrederentur. Interim video, me eſſe inter Antonianos, Antoniumque poſt me eſſe aliquanto. repente equum immiſi ad eam legionem tironum, quæ veniebat ex caſtris, ſcuto

rejecto. Antoniani me inſequi: noſtri pila conjicere velle. Ita, neſcio quo fato, ſum ſervatus, quod ſum cito a noſtris cognitus. In ipſa Aemilia, ubi cohors Cæſaris prætoria erat, diu pugnatum eſt. Cornu ſiniſterius, quod erat infirmius, ubi Martiæ legionis duæ cohortes erant, & cohors prætoria, pedem referre cœperunt, quod ab equitatu circuibantur, quo vel plurimum valet Antonius. Cum omnes ſe recepiſſent noſtri ordines, recipere me noviſſimus cœpi ad caſtra. Antonius, tanquam victor, caſtra putavit ſe poſſe capere. Quo cum venit, complures ibi amiſit, nec egit quidquam. Audita re, Hirtius cum cohortibus viginti veteranis redeunti Antonio in ſua caſtra occurrit, copiasque ejus omnes delevit, fugavit, eodemque loco, ubi erat pugnatum, ad Forum Gallorum. Antonius cum equitibus hora noctis quarta, ſe in caſtra ſua ad Mutinam recepit. Hirtius in ea caſtra rediit, unde Panſa exierat, ubi duas legiones reliquerat, quæ ab Antonio erant oppugnatæ. Sic partem majorem ſuarum copiarum Antonius amiſit veteranarum. Nec id tamen ſine aliqua jactura cohortium prætorianarum noſtrarum, & legionis Martiæ fieri potuit. Aquilæ duæ, ſigna ſexaginta ſunt relata Antonii. Res bene geſta eſt. A. d. XII Kalendas Maji, ex caſtris.

C. ASINIVS POLLIO CICERONI S.D.

(*Anno V. C. 710*).

31. Minime mirum tibi debet videri, n hil me ſcripſiſſe de republica, poſteaqua itum eſt ad arma. Nam ſaltus Caſtulonenſi qui ſemper tenuit noſtros tabellarios, etſi nu frequentioribus latrociniis infeſtior factus e tamen nequaquam tanta in mora eſt, quant qui locis omnibus diſpoſiti ab utraque par ſcrutantur tabellarios, & retinent. Itaq nisi nave perlatæ litteræ eſſent, omnino n ſcirem, quid iſtic fieret. Nunc vero nact occaſionem, poſteaquam navigari cœptu eſt, cupidiſſime & quam creberrime poter ſcribam ad te. Ne movear ejus ſermonibu quem tametſi nemo eſt, qui videre velit, t men nequaquam proinde, ac dignus eſt, od runt homines, periculum non eſt. adeo e enim inviſus mihi, ut nihil non acerbum p tem, quod commune cum illo fit. Natu autem mea, & ſtudia trahunt me ad pacis libertatis cupiditatem. Itaque illud initiu civilis belli ſæpe deflevi. Cum vero non lic ret mihi nullius partis eſſe, quia utrobiq magnos inimicos habebam; ea caſtra fugi, i quibus plane tutum me ab inſidiis inimi

ſciebam non futurum. compulſus eo, quo minime volebam, ne in extremis eſſem, plane pericula non dubitanter adii. Cæſarem vero, quod me in tanta fortuna, modo cognitum, vetuſtiſſimorum familiarium loco habuit, dilexi ſumma cum pietate & fide. Quæ mea ſententia gerere mihi licuit, ita feci, ut optimus quisque maxime probarit. quod juſſus ſum, eo tempore atque ita feci, ut appareret, invito imperatum eſſe. Cujus facti injuſtiſſima invidia erudire me potuit, quam jucunda libertas, & quam miſera ſub dominatione vita eſſet. Ita, ſi id agitur, ut rurſus in poteſtate omnia unius ſint; quicunque is eſt, ei me profiteor inimicum. nec periculum eſt ullum, quod pro libertate aut refugiam aut deprecer. Sed conſules neque ſenatusconſulto, neque litteris præceperant mihi, quid facerem. Unas enim poſt Idus Martias demum a Panſa litteras accepi, in quibus hortatur me, ut ſenatui ſcribam, me & exercitum in poteſtate ejus futurum. quod, cum Lepidus concionaretur, atque omnibus ſcriberet, ſe conſentire cum Antonio, maxime contrarium fuit. Nam quibus commeatibus, invito illo, per illius provinciam legiones ducerem? aut, ſi cetera tranſiſſem, num etiam Alpes poteram

transvolare, quæ præſidio illius tenentur? Adde huc, quod perferri litteræ nulla conditione potuerunt. Sexcentis enim locis excutiuntur; deinde etiam retinentur a Lepido tabellarii. Illud me Cordubæ pro concione dixiſſe, nemo vocabit in dubium, provinciam me nulli, niſi qui ab ſenatu miſſus veniſſet, traditurum. Nam de legione triceſima tradenda quantas habuerim contentiones, quid ego ſcribam? qua tradita, quanto pro republica infirmior futurus fuerim, quis ignorat? Hac enim legione, noli acrius aut pugnacius quidquam putare. Quare eum me exiſtima eſſe, qui primum pacis cupidiſſimus ſim; omnes enim cives plane ſtudeo eſſe ſalvos: deinde, qui & me & rempublicam vindicare in libertatem paratus ſim. Quod familiarem meum tuorum numero habes, opinione tua mihi gratius eſt. Invideo illi tamen, quod ambulat & jocatur tecum. Quæres, quanti æſtimem? Si unquam licuerit vivere in otio, experietis. Nullum enim veſtigium abs te receſſurus ſum. Illud vehementer admiror, non ſcripſiſſe te mihi, manendo in provincia, an ducendo exercitum in Italiam, reipublicæ magis ſatisfacere poſſim. Ego quidem, etſi mihi tutius ac minus laborioſum eſt, ma-

nere; tamen, quia video, tali tempore multo magis legionionibus opus eſſe, quam provinciis, quæ præſertim recuperari nullo negotio poſſunt, conſtitui, ut nunc eſt, cum exercitu proficiſci. Deinde ex litteris, quas Panſæ miſi, cognoſces omnia. nam tibi earum exemplar miſi. XVII Kal. April. Cordubæ. Vale.

C. ASINIVS POLLIO CICERONI.

(*Anno V. C. 710*).

32. BALBVS quæſtor, magna numerata pecunia, magno pondere auri, majore argenti coacto de publicis exactionibus, ne ſtipendio quidem militibus reddito, duxit ſe a Gadibus, & triduum tempeſtate retentus ad Calpen, Kal. Juniis trajecit ſeſe in regnum Bogudis, plane bene peculiatus. His rumoribus utrum Gades referatur, an Romam, (ad ſingulos enim nuntios turpiſſime conſilia mutat,) nondum ſcio. ſed præter furta, & rapinas, & virgis cæſos ſocios, hæc quoque fecit, ut ipſe gloriari ſolet, eadem, quæ C. Cæſar. Ludis, quos Gadibus fecit, Herennium Gallum, hiſtrionem, ſummo ludorum die annulo aureo donatum, in XIV ſeſſum deduxit. tot enim fecerat ordines equeſtris

loci. Quatuorviratum ſibi prorogavit: comitia biennii biduo habuit, hoc eſt, renuntiavit, quos ei viſum eſt: exſules reduxit, non horum temporum, ſed illorum, quibus a ſeditioſis ſenatus trucidatus, aut expulſus eſt, Sex. Varo proconſule. Illa vero jam ne Cæſaris quidem exemplo; quod ludis prætextam, de ſuo itinere ad L. Lentulum proconſulem ſollicitandum, poſuit. Et quidem cum ageretur, flevit, memoria rerum geſtarum commotus. Gladiatoribus autem Fadium quendam, militem Pompejanum, quia, cum depreſſus in ludum bis gratis depugnaſſet, auctore ſeſe nolebat, & ad populum confugerat; primum Gallos equites immiſit in populum: (collecti enim lapides ſunt in eum, cum abriperetur Fadius:) deinde abſtractum defodit in ludo, & vivum combuſſit; cum quidem pranſus, nudis pedibus, tunica ſoluta, manibus ad tergum rejectis, inambularet, & illi miſero quiritanti, *Civis Romanus natus ſum*, reſponderet: *Abi nunc, populi fidem implora.* Beſtiis vero cives Romanos, etiam in his circulatorem quendam auctionum, notiſſimum hominem Hiſpali, quia deformis erat, objecit. Cum hujuſcemodi portento res mihi fuit. Sed de illo plura coram.

Nunc,

Nunc, quod præſtat, quid me velitis facere, conſtituite. Tres legiones firmas habeo: quarum unam, duodetriceſimam, cum ad ſe initio belli arceſſiſſet Antonius hac pollicitatione, quo die in caſtra veniſſet, denarios quingenos ſingulis militibus daturum; in victoria vero eadem præmia, quæ ſuis legionibus (quorum quis ullum finem, aut modum futurum putavit?) incitatiſſimam retinui, ægre mehercules; nec retinuiſſem, ſi uno loco habuiſſem, utpote cum ſingulæ quædam cohortes ſeditionem fecerint. Reliquas quoque legiones non deſtitit litteris atque infinitis pollicitationibus incitare. Nec vero minus Lepidus urſit me & ſuis, & Antonii litteris, ut legionem triceſimam mitterem ſibi. Itaque quem exercitum neque vendere ullis præmiis volui, nec eorum periculorum metu, quæ, victoribus illis, portendebantur, diminuere, debetis exiſtimare retentum & conſervatum reipublicæ eſſe; atque ita credere, quodcunque imperaſſetis, facturum fuiſſe, ſi, quod juſſiſtis, feci. Nam & provinciam in otio, & exercitum in mea poteſtate tenui: finibus meæ provinciæ nuſquam exceſſi: militem non modo legionarium, ſed ne auxiliarium quidem ullum quoquam miſi; &, ſi quos

equites decedentes nactus ſum, ſupplicio affeci. Quarum rerum fructum ſatis magnum, republica ſalva, tuliſſe me putabo. Sed respublica ſi me ſatis noviſſet, & major pars ſenatus; majores ex me fructus tuliſſet. Epiſtolam, quam Balbo, cum etiam nunc in provincia eſſet, ſcripſi, legendam tibi miſi: etiam prætextam, ſi voles legere, Gallum Cornelium, familiarem meum, poſcito. VI Idus Junias, Corduba.

POLLIO CICERONI S. P.

(*Anno V. C. 710*).

33. SI vales, bene eſt: ego quoque valeo. Quo tardius certior fierem de prœliis apud Mutinam factis, Lepidus effecit, qui meos tabellarios novem dies retinuit: tametſi tantam calamitatem reipublicæ quam tardiſſime audire optandum eſt; ſed illis, qui prodeſſe nihil poſſunt, neque mederi. Atque utinam eodem ſenatusconſulto, quo Plancum & Lepidum in Italiam arceſſiſtis, me quoque juſſiſſetis venire! profecto non accepiſſet respublica hoc vulnus. quo ſi qui lætantur in præſentia, quia videntur & duces, & veterani Cæſaris partium interiiſſe; tamen poſtmodum neceſſe eſt doleant, cum vaſtitatem

Italiæ reſpexerint. Nam & robur, & ſoboles militum interiit; ſi quidem, quæ nuntiantur, ulla ex parte vera ſunt. Neque ego non videbam, quanto uſui reipublicæ eſſem futurus, ſi ad Lepidum veniſſem. omnem enim cunctationem ejus diſcuſſiſſem, præſertim adjutore Planco. Sed ſcribenti ad me ejusmodi litteras, quas leges, concionibus videlicet, quas Narbone habuiſſe dicitur, ſimiles, palparer plane neceſſe erat, ſi vellem commeatus, per provinciam ejus iter faciens, habere. Præterea verebar, ne, ſi ante, quam ego incepta perficerem, prœlium confectum eſſet, pium meum conſilium raperent in contrariam partem obtrectatores mei, propter amicitiam, quæ mihi cum Antonio, non major tamen, quam Planco fuit. Itaque a Gadibus menſe Aprili binis tabellariis, in duas naves impoſitis, & tibi, & conſulibus, & Octaviano ſcripſi, ut me faceretis certiorem, quonam modo plurimum poſſem prodeſſe reipublicæ. Sed, ut rationem ineo, quo die prœlium Panſa commiſit, eodem a Gadibus naves profectæ ſunt. Nulla enim poſt hiemem fuit ante eam diem navigatio. Et hercules longe remotus ab omni ſuſpicione futuri civilis tumultus, penitus in Luſitania legiones in hi-

bernis collocaram. Ita porro feſtinavit uterque confligere, tanquam nihil pejus timerent, quam ne ſine maximo reipublicæ detrimento bellum componeretur. Sed, ſi properandum fuit, nihil non ſummi ducis conſilio geſſiſſe Hirtium video. Nunc hæc mihi ſcribuntur ex Gallia Lepidi & nuntiantur: Panſæ exercitum conciſum eſſe: Panſam ex vulneribus mortuum: eodem prœlio Martiam legionem interiiſſe, & L. Fabatum, & C. Peducæum, & D. Cariſulenum. Hirtiano autem prœlio & quartam legionem, & omnes peræque Antonii cæſas: item Hirtii: quartam vero, cum caſtra quoque Antonii cepiſſet, a quinta legione conciſam eſſe: ibi Hirtium quoque periiſſe & Pontium Aquilam: dici etiam Octavianum cecidiſſe: (quæ ſi, quod dii prohibeant! vera ſunt; non mediocriter doleo:) Antonium turpiter Mutinæ obſeſſionem reliquiſſe, ſed habere equitum * legiones ſub ſignis armatas tres, & P. Bagienni unam, inermes bene multos: Ventidium quoque ſe cum legione ſeptima, octava, nona conjunxiſſe: ſi nihil in Lepido ſpei ſit, deſcenſurum ad extrema, & non modo nationes, ſed etiam ſervitia concitaturum: Parmam direptam: L. Antonium Alpes occupaſſe. Quæ ſi vera

ſunt, nemini noſtrûm ceſſandum eſt, nec exſpectandum, quid decernat ſenatus. Res enim cogit huic tanto incendio ſuccurrere omnes, qui aut imperium, aut nomen denique populi Romani ſalvum volunt eſſe. Brutum enim cohortes XVII, & duas non frequentes tironum legiones, quas conſcripſerat Antonius, habere audio. Neque tamen dubito, quin omnes, qui ſuperſint de Hirtii exercitu, confluant ad eum. Nam in delectu non multum ſpei puto eſſe; præſertim cum nihil ſit periculoſius, quam ſpatium confirmandi ſeſe Antonio dari. Anni autem tempus libertatem majorem mihi dat, propterea quia frumenta aut in agris, aut in villis ſunt. Itaque proximis litteris conſilium meum expedietur. Nam neque deeſſe, neque ſupereſſe reipublicæ volo. Maxime tamen doleo, adeo & longo & infeſto itinere ad me veniri, ut die quadrageſimo poſt, aut ultra etiam, quam facta ſunt, omnia nuntientur.

M. LEPIDVS IMP. ITERVM, PONT. MAX.
M. T. C. S. P. D.
(*Anno V. C. 710*).

34. SI vales, bene eſt: ego valeo. Cum audiſſem, Antonium cum ſuis copiis, præmiſſo

L. Antonio cum parte equitatus, in provinciam meam venire; cum exercitu meo ab confluente Rhodano caſtra movi, ac contra eos venire inſtitui. Itaque continuis itineribus ad Forum Vocontii veni, & ultra, caſtra ad flumen Argenteum contra Antonianos feci. P. Ventidius ſuas legiones tres conjunxit cum eo, & ultra me caſtra poſuit. habebat antea legionem ſecundam, & ex reliquis legionibus magnam multitudinem, ſed inermorum. Equitatum habet magnum. nam omnis ex prœlio integer deceſſit, ita ut ſint amplius equitum *. Itaque ad me complures milites, & equites ab eo tanſierunt; & in dies ſingulos ejus copiæ minuuntur. Silanus & Culleo ab eo diſceſſerunt. Nos etſi graviter ab his læſi eramus, quod contra noſtram voluntatem ad Antonium ierant; tamen noſtræ humanitatis & neceſſitudinis cauſa, eorum ſalutis rationem habuimus. nec tamen eorum opera utimur; neque in caſtris habemus, neque ulli negotio præfecimus. Quod ad bellum hoc attinet, nec ſenatui, nec reipublicæ deerimus. Quæ poſtea egerimus, faciam te certiorem. Etſi omni tempore ſumma ſtudia officii mutuo inter nos certatim conſtiterunt, pro noſtra inter nos familiaritate, & proinde

diligenter ab utroque conſervata ſunt; tamen non dubito, in tanto & tam repentino reipublicæ motu, quin nonnulla de me falſis rumoribus a meis obtrectatoribus, me indigna, ad te delata ſint, quæ tuum animum magno opere moverent, pro tuo amore in rempublicam. Ea te moderate accepiſſe, neque temere credendum judicaſſe, a meis procuratoribus certior ſum factus; quæ mihi, ut debent, gratiſſima ſunt. Memini enim & illa ſuperiora, quæ abs tua voluntate profecta ſunt, ad meam dignitatem augendam & ornandam; quæ perpetuo animo meo fixa manebunt. Abs te, mi Cicero, magnopere peto, ſi meam vitam & ſtudium diligentiſſime ſuperioribus temporibus in republica adminiſtranda, quæ Lepido digna ſunt, perſpecta habes, ut paria, aut eo ampliora reliquo tempore exſpectes; & proinde tua auctoritate me tuendum exiſtimes, quo tibi plura tuo merito debeo. Vale. D. XI Kalendas Junias, ex caſtris, ex Ponte Argenteo.

LEPIDVS IMP. ITERVM, PONT. MAX.
S. D. SENAT. POP. PL. Q. R.
(*Anno V. C. 710*).

35. SI vos, liberique veſtri valetis, bene eſt:

ego quidem valeo. Deos hominesque teſtor, patres conſcripti, qua mente & quo animo ſemper in rempublicam fuerim, & quam nihil antiquius communi ſalute ac libertate judicarim; quod vobis brevi probaſſem, niſi mihi fortuna proprium conſilium extorſiſſet. Nam exercitus cunctus conſuetudinem ſuam in civibus conſervandis, communique pace, ſeditione facta, retinuit; meque tantæ multitudinis civium Romanorum ſalutis atque incolumitatis cauſam ſuſcipere, ut vere dicam, coëgit. In qua re ego vos, patres conſcripti, oro atque obſecro, ut, privatis offenſionibus omiſſis, ſummæ reipublicæ conſulatis, neve miſericordiam noſtram, exercitusque noſtri, in civili diſſenſione, ſceleris loco ponatis. Quodſi ſalutis omnium ac dignitatis rationem habueritis; melius & vobis & reipublicæ conſuletis. Data III Kal. a Ponte Argenteo. Valete.

M. TVLLII CICERONIS EPISTOLARVM LIBER XI.

AD D. BRVTVM ET ALIOS.

D. BRVTVS BRVTO SVO ET C. CASSIO S.

(*Anno V. C. 709*).

1. Qvo in ſtatu ſimus, cognoſcite. Heri veſperi apud me Hirtius fuit: qua mente eſſet Antonius, demonſtravit; peſſima ſcilicet & infideliſſima. Nam ſe neque mihi provinciam dare poſſe ajebat, neque arbitrari, tuto in urbe eſſe quemquam noſtrûm; adeo eſſe militum concitatos animos, & plebis. Quod utrumque eſſe falſum, puto vos animadvertere; atque illud eſſe verum, quod Hirtius demonſtrabat, timere eum, ne, ſi mediocre auxilium dignitatis noſtræ habuiſſemus, nullæ partes iis in republica relinquerentur. Cum in his anguſtiis verſarer,

placitum eſt mihi, ut poſtularem legationem liberam mihi, reliquisque noſtris, ut aliqua cauſa proficiſcendi honeſta quæreretur. Hic ſe impetraturum pollicitus eſt: nec tamen impetraturum confido: tanta eſt hominum inſolentia & noſtri inſectatio. Ac ſi dederint, quod petimus, tamen paulo poſt futurum puto, ut hoſtes judicemur, aut aqua & igni interdicamur. Quid ergo eſt, inquis, tui conſilii? dandus eſt locus fortunæ; cedendum ex Italia; migrandum Rhodum, aut aliquo terrarum arbitror. Si melior caſus fuerit, revertemur Romam; ſi mediocris, in exſilio vivemus; ſi peſſimus, ad noviſſima auxilia deſcendemus. Succurret fortaſſe hoc loco alicui veſtrûm, cur noviſſimum tempus exſpectemus potius, quam nunc aliquid moliamur? Quia ubi conſiſtamus, non habemus, præter Sex. Pompejum, & Baſſum Cæcilium; qui mihi videntur, hoc nuntio de Cæſare allato, firmiores futuri. Satis tempore ad eos accedemus, ubi, quid valeant, ſcierimus. Pro Caſſio, & te, ſi quid me velitis recipere, recipiam. Poſtulat enim hoc Hirtius, ut faciam. Rogo vos, quam primum mihi reſcribatis. nam non dubito, quin his de rebus ante horam quartam Hirtius

certiorem me ſit facturus, quem in locum convenire poſſimus. Quo me velitis venire, reſcribite. Poſt noviſſimum Hirtii ſermonem, placitum eſt mihi poſtulare, ut liceret nobis eſſe Romæ publico præſidio; quod illos nobis conceſſuros non puto. magnam enim invidiam iis faciemus. Nihil tamen non poſtulandum putavi, quod æquum eſſe ſtatuerem.

BRVTVS ET CASSIVS PRAETT. M. ANTONIO COS.

(*Anno V. C. 709*).

2. DE tua fide & benevolentia in nos niſi perſuaſum eſſet nobis, non conſcripſiſſemus hæc tibi; quæ profecto, quum iſtum animum habes, in optimam partem accipies. Scribitur nobis, magnam veteranorum multitudinem Romam conveniſſe jam, & ad Kalendas Junias futuram multo majorem. De te ſi dubitemus, aut vereamur, ſimus noſtri diſſimiles. Sed certe, cum ipſi in tua poteſtate fuerimus, tuoque adducti conſilio dimiſerimus ex municipiis noſtros neceſſarios, neque ſolum edicto, ſed etiam litteris id fecerimus; digni ſumus, quos habeas tui conſilii participes, in ea præſertim re, quæ ad nos per-

tinet. Quare petimus a te, facias nos certiores tuæ voluntatis in nos; putesne, nos tutos fore in tanta frequentia militum veteranorum, quos etiam de reponenda ara cogitare audimus: quod velle & probare vix quisquam poſſe videtur, qui nos ſalvos & honeſtos velit. Nos ab initio ſpectaſſe otium, nec quidquam aliud libertate communi quæſiſſe, exitus declarat. Fallere nemo nos poteſt, niſi tu; quod certe abeſt a tua virtute & fide: ſed alius nemo facultatem habet decipiendi nos. tibi enim uni credidimus, & credituri ſumus. Maximo de nobis timore afficiuntur amici noſtri: quibus etſi tua fides explorata eſt, tamen illud in mentem venit, multitudinem veteranorum facilius impelli ab alio quolibet, quam a te retineri poſſe. Reſcribas nobis ad omnia, rogamus. Nam illud valde leve eſt ac nugatorium, ea re denuntiatum eſſe veteranis, quod de commodis eorum menſe Junio laturus eſſes. Quem enim impedimento futurum putas, cum de nobis certum ſit, nos quieturos? Non debemus cuiquam videri nimium cupidi vitæ, cum accidere nobis nihil poſſit ſine pernicie & confuſione omnium rerum. Vale.

BRVTVS ET CASSIVS PRAETT. S. D. ANTONIO COS.

(*Anno V. C. 709*).

3. SI vales, bene eſt. Litteras tuas legimus, ſimillimas edicti tui, contumelioſas, minaces, minime dignas, quæ a te nobis mitterentur. Nos, Antoni, te nulla laceſſivimus injuria; neque miraturum credidimus, ſi prætores, & ea dignitate homines, aliquid edicto poſtulaſſemus a conſule. Quodſi indignaris, auſos eſſe id facere; concede nobis, ut doleamus, ne hoc quidem abs te Bruto & Caſſio tribui. Nam de dilectibus habitis, & pecuniis imperatis, exercitibus ſollicitatis, & nuntiis trans mare miſſis, quod te queſtum eſſe negas; nos quidem tibi credimus, optimo animo te feciſſe: ſed tamen neque agnoſcimus quidquam eorum; & te miramur, cum hæc reticueris, non potuiſſe continere iracundiam tuam, quin nobis de morte Cæſaris objiceres. Illud vero quemadmodum ferendum ſit, tute cogita: non licere prætoribus, concordiæ ac libertatis cauſa, per edictum de ſuo jure decedere, quin conſul arma minetur. Quorum fiducia nihil eſt, quod nos terreas. neque enim decet, aut

convenit nobis, periculo ulli ſubmittere animum noſtrum. neque eſt Antonio poſtulandum, ut iis imperet, quorum opera liber eſt. Nos ſi alia hortarentur, ut bellum civile ſuſcitare vellemus, litteræ tuæ nihil proficerent. nulla enim minantis auctoritas apud liberos eſt. Sed pulchre intelligis, non poſſe nos quoquam impelli; & fortaſſis ea re minaciter agis, ut judicium noſtrum metus videatur. Nos in hac ſententia ſumus, ut te cupiamus in libera republica magnum atque honeſtum eſſe; vocemus te ad nullas inimicitias; ſed tamen pluris noſtram libertatem, quam tuam amicitiam æſtimemus. Tu etiam atque etiam vide, quid ſuſcipias, quid ſuſtinere poſſis; neque, quam diu vixerit Cæſar, ſed quam non diu regnarit, fac cogites. Deos quæſumus, conſilia tua reipublicæ ſalutaria ſint, ac tibi. ſi minus; ut, ſalva atque honeſta republica, tibi quam minimum noceant, optamus. Pridie Nonas Sext.

D. BRVTVS IMP. COS. DESIGN. S. D. CICERONI.

(*Anno V. C. 709*).

4. SI de tua in me voluntate dubitarem, multis a te verbis peterem, ut dignitatem

meam tuerere. ſed profecto eſt ita, ut mihi perſuaſi, me tibi eſſe curæ. Progreſſus ſum ad Inalpinos cum exercitu, non tam nomen imperatorium captans, quam cupiens militibus ſatisfacere, firmosque eos ad tuendas noſtras res efficere; quod mihi videor conſecutus. Nam & liberalitatem noſtram, & animum ſunt experti. Cum omnium bellicoſiſſimis bellum geſſi, multa caſtella cepi, multa vaſtavi. Non ſine cauſa ad ſenatum litteras miſi. Adjuva nos tua ſententia; quod cum feceris, ex magna parte communi commodo inſervieris. Vale.

M. CICERO D. BRVTO IMP. COS. DES. S.

(*Anno V. C. 709*).

5. LVPVS, familiaris noſter, cum a te veniſſet, cumque Romæ quosdam dies commoraretur, ego eram in iis locis, in quibus maxime me tuto eſſe arbitrabar. Eo factum eſt, ut ad te Lupus ſine meis litteris rediret, cum tamen curaſſet tuas ad me perferendas. Romam autem veni ante diem quintum Idus Decembris, nec habui quidquam antiquius, quam ut Panſam ſtatim convenirem; ex quo ea de te cognovi, quæ maxime optabam.

Quare hortatione tu quidem non eges, ſi ne illa quidem in re, quæ a te geſta eſt poſt hominum memoriam maxima, hortatorem deſideraſti. Illud tamen breviter ſignificandum videtur, populum Romanum omnia a te exſpectare, atque in te aliquando recuperandæ libertatis omnem ſpem ponere. Tu, ſi dies noctesque memineris, (quod te facere certo ſcio,) quantam rem geſſeris; non obliviſcere profecto, quantæ tibi etiam nunc gerendæ ſint. Si enim iſte provinciam nactus erit, cui quidem ego ſemper amicus fui ante, quam illum intellexi, non modo aperte, ſed etiam libenter cum republica bellum gerere; ſpem reliquam nullam video ſalutis. Quamobrem te obſecro iisdem precibus, quibus S. P. Q. R. ut in perpetuum rempublicam dominatu regio liberes; ut principiis conſentiant exitus. Tuum eſt hoc munus, tuæ partes; a te hoc civitas, vel omnes potius gentes, non exſpectant ſolum, ſed etiam poſtulant. quamquam, cum hortatione non egeas, ut ſupra ſcripſi, non utar ea pluribus verbis: faciam illud, quod meum eſt, ut tibi omnia mea officia, ſtudia, curas, cogitationes pollicear, quæ ad tuam laudem, & gloriam pertinebunt. Quamobrem velim tibi ita perſuadeas,

me

me cum reipublicæ cauſa, quæ mihi vita mea eſt carior, tum quod tibi ipſe faveam, tuamque dignitatem amplificari velim, tuis optimis conſiliis, amplitudini, gloriæ, nullo loco defuturum. Vale.

M. CICERO D. BRVTO IMP. COS. DES. S.

(*Anno V. C. 709*).

6. Lvpvs noſter cum Romam ſexto die Mutina veniſſet, poſtridie me mane convenit, tua mihi mandata diligentiſſime expoſuit, & litteras reddidit. Quod mihi tuam dignitatem commendas, eodem tempore exiſtimo te mihi meam [dignitatem] commendare, quam mehercule non habeo tua cariorem. Quare mihi gratiſſimum facies, ſi exploratum habebis, tuis laudibus nullo loco nec conſilium, nec ſtudium meum defuturum. Cum tribuni plebis edixiſſent, ſenatus adeſſet ante diem XIII Kal. Jan. haberentque in animo de præſidio conſulum deſignatorum referre; quamquam ſtatueram in ſenatum ante Kal. Jan. non venire; tamen, cum eo die ipſo edictum tuum propoſitum eſſet, nefas eſſe duxi, aut ita haberi ſenatum, ut de tuis divinis in rempublicam meritis ſileretur, (quod

factum eſſet, niſi ego veniſſem,) aut, etiamſi quid de te honorifice diceretur, me non adeſſe. Itaque in ſenatum veni mane. Quod cum eſſet animadverſum, frequentiſſimi ſenatores convenerunt. Quæ de te in ſenatu egerim, quæ in concione maxima dixerim, aliorum te litteris malo cognoſcere. Illud tibi perſuadeas velim, me omnia, quæ ad tuam dignitatem augendam pertinebunt, quæ eſt per ſe ampliſſima, ſummo ſemper ſtudio ſuſcepturum, & defenſurum: quod quamquam intelligo me cum multis eſſe facturum, tamen appetam hujus rei principatum. Vale.

M. CICERO S. D. D. BRVTO IMP. COS. DES.

(*Anno V. C. 709*).

7. CVM adhibuiſſet domi meæ Lupus me & Libonem, & Servium, conſobrinum tuum, quæ mea fuerit ſententia, cognoſſe te ex M. Sejo arbitror, qui noſtro ſermoni interfuit. Reliqua, quamquam ſtatim Sejum Græcejus eſt ſubſecutus, tamen ex Græcejo poteris cognoſcere. Caput autem eſt hoc, quod te diligentiſſime percipere & meminiſſe velim, ut ne in libertate & ſalute populi Romani conſervanda auctoritatem ſenatus exſpectes,

nondum liberi; ne & tuum factum condemnes, (nullo enim publico conſilio rempublicam liberaſti; quo etiam eſt res illa major, & clarior) & adoleſcentem, vel puerum potius, Cæſarem, judices temere feciſſe, qui tantam cauſam publicam privato conſilio ſuſceperit: denique homines ruſticos, ſed fortiſſimos viros, civesque optimos, dementes fuiſſe judices, primum milites veteranos, commilitones tuos, deinde legionem Martiam, legionem quartam, quæ ſuum conſulem hoſtem judicaverunt, ſeque ad ſalutem reipublicæ defendendam contulerunt. Voluntas ſenatus pro auctoritate haberi debet, cum auctoritas impeditur metu. Poſtremo ſuſcepta tibi cauſa jam bis eſt, ut non ſit integrum; primum Idibus Martiis, deinde proxime, exercitu novo & copiis comparatis. Quamobrem ad omnia ita paratus, ſeu animatus debes eſſe, non ut nihil facias, niſi juſſus; ſed ut ea geras, quæ ab omnibus ſumma cum admiratione laudentur. Vale.

M. CICERO D. BRVTO IMP. COS. DES. S.

(*Anno V. C. 710*).

8. Eo tempore Polla tua miſit, ut ad te,

factum eſſet, niſi ego veniſſem,) aut quid de te honorifice diceretur, adeſſe. Itaque in ſenatum veni mane; cum eſſet animadverſum, frequentiſſ natores convenerunt. Quæ de te in egerim, quæ in concione maxima di aliorum te litteris malo cognoſcere. Illi perſuadeas velim, me omnia, quæ ad dignitatem augendam pertinebunt, qu per ſe ampliſſima, ſummo ſemper ſtudi cepturum, & defenſurum: quod quam intelligo me cum multis eſſe facturum, appetam hujus rei principatum. Vale.

M. CICERO S. D. D. BRVTO IMP. COS. DES.

(*Anno V. C. 709*).

7. Cvm adhibuiſſet domi meæ Lupus & Libonem, & Servium, conſobrinum tuu quæ mea fuerit ſententia, cognoſſe te ex Sejo arbitror, qui noſtro ſermoni interfu Reliqua, quamquam ſtatim Sejum Græcej eſt ſubſecutus, tamen ex Græcejo pote cognoſcere. Caput autem eſt hoc, quod diligentiſſime percipere & meminiſſe veli ut ne in libertate & ſalute populi Rom conſervanda auctoritatem ſenatus exſpect

ſi quid vellem, darem litterarum; cum, quod ſcriberem, non habebam. Omnia enim erant ſuſpenſa propter exſpectationem legatorum; qui quid egiſſent, nihildum nuntiabatur. Hæc tamen ſcribenda exiſtimavi; primum S. P. Q. R. de te laborare, non ſolum ſalutis ſuæ cauſa, ſed etiam dignitatis tuæ. admirabilis enim eſt quædam tui nominis caritas, amorque in te ſingularis omnium civium. Ita enim ſperant atque confidunt, ut antea rege, ſic hoc tempore regno te rempublicam liberaturum. Romæ dilectus habetur, totaque Italia; ſi hic dilectus appellandus eſt, cum ultro ſe offerunt omnes: tantus ardor occupavit animos hominum deſiderio libertatis, odioque diutinæ ſervitutis. De reliquis rebus a te jam exſpectare litteras debemus, quid ipſe agas, quid noſter Hirtius, quid Cæſar meus; quos ſpero brevi tempore ſocietate victoriæ tecum copulatos fore. Reliquum eſt, ut de me id ſcribam, quod te ex tuorum litteris & ſpero & malo cognoſcere, me neque deeſſe ulla in re, neque unquam defuturum dignitati tuæ. Fac valeas.

D. BRVTVS S. D. M. CICERONI.

(*Anno V. C. 710*).

9. PANSA amiſſo, quantum detrimenti reſpublica acceperit, non te præterit. nunc auctoritate & prudentia tua proſpicias oportet, ne inimici noſtri, conſulibus ſublatis, ſperent ſe convaleſcere poſſe. Ego, ne conſiſtere poſſit in Italia Antonius, dabo operam. ſequar eum confeſtim. utrumque me præſtaturum ſpero, ne aut Ventidius elabatur, aut Antonius in Italia moretur. In primis rogo te, ad hominem ventoſiſſimum, Lepidum, mittas, ne bellum nobis redintegerare poſſit, Antonio ſibi conjuncto. Nam de Pollione Aſinio puto te perſpicere, quid facturus ſit. multæ, & bonæ, & firmæ ſunt legiones Lepidi & Aſinii. Neque hæc idcirco tibi ſcribo, quod te non eadem advertere ſciam, ſed quod mihi perſuaſiſſimum eſt, Lepidum recte facturum nunquam, ſi forte vobis id de hoc dubium eſt. Plancum quoque confirmetis oro; quem ſpero, pulſo Antonio, reipublicæ non defuturum. Si ſe Alpes Antonius trajecerit, conſtitui præſidium in Alpibus collocare, & te de omni re facere certiorem. XII. Kal. Maji, ex caſtris Regii. Vale.

D. BRVTVS S. D. M. CICERONI.

(*Anno V. C. 710*)

10. Non mihi rempublicam plus debere arbitror, quam me tibi. Gratiorem me eſſe in te poſſe, quam iſti perverſi ſint in me, exploratum habes: ſi tamen hoc temporis videatur dici cauſa, malle me tuum judicium, quam ex altera parte omnium iſtorum. Tu enim a certo ſenſu & vero judicas de nobis; quod iſti ne faciant, ſumma malevolentia & livore impediuntur. Interpellent me, quo minus honoratus ſim, dum ne interpellent, quo minus reſpublica a me commode adminiſtrari poſſit. quæ quanto ſit in periculo, quam potero breviſſime exponam. Primum omnium, quantam perturbationem rerum urbanarum afferat obitus conſulum, quantamque cupiditatem hominibus injiciat vacivitas, non te fugit. Satis me multa ſcripſiſſe, quæ litteris commendari poſſint, arbitror. ſcio enim, cui ſcribam. Revertor nunc ad Antonium: qui ex fuga cum parvulam manum militum haberet inermium, ergaſtula ſolvendo, omneque genus hominum arripiendo, ſatis magnum numerum videtur effeciſſe. Huc acceſſit manus Ventidii, quæ

trans Apenninum itinere facto difficillimo ad Vada pervenit, atque ibi ſe cum Antonio conjunxit. Eſt numerus veteranorum & armatorum ſatis frequens cum Ventidio. Conſilia Antonii hæc ſint, neceſſe eſt: aut ad Lepidum ut ſe conferat, ſi recipitur; aut Apennino Alpibusque ſe teneat, & decurſionibus per equites, quos habet multos, vaſtet ea loca, in quæ incurrerit; aut rurſus ſe in Etruriam referat, quod ea pars Italiæ ſine exercitu eſt. Quodſi me Cæſar audiſſet, atque Apenninum tranſiſſet; in tantas anguſtias Antonium compuliſſem, ut inopia potius, quam ferro conficeretur. Sed neque Cæſari imperari poteſt, nec Cæſar exercitui ſuo: quod utrumque peſſimum eſt. Cum hæc talia ſint; quo minus, quod ad me pertinebit, homines interpellent, ut ſupra ſcripſi, non impedio. Hæc quemadmodum explicari poſſint, aut, a te cum explicabuntur, ne impediantur, timeo. Alere jam milites non poſſum. Cum ad rempublicam liberandam acceſſi, H-S. mihi fuit quadringenties amplius. Tantum abeſt, ut meæ rei familiaris liberum ſit quidquam, ut omnes jam meos amicos ære alieno obſtrinxerim. Septem nunc numeros legionum alo:

qua difficultate, tu arbitrare. Non, ſi Varronis theſauros haberem, ſubſiſtere ſumtui poſſem. Cum primum de Antonio exploratum habuero, faciam te certiorem. Tu me amabis ita, ſi hoc idem me in te facere ſenſeris. III Non. Maji, ex caſtris, Dertona. Vale.

D. BRVTVS IMP. COS. DES. S. D. M. CICERONI.

(*Anno V. C. 710*).

II. EODEM exemplo a te mihi litteræ redditæ ſunt, quo pueri mei attulerunt. Tantum me tibi debere exiſtima, quantum perſolvere difficile eſt. Scripſi tibi, quæ hic gererentur. in itinere eſt Antonius: ad Lepidum proficiſcitur: ne de Planco quidem ſpem adhuc abjecit, ut ex libellis ejus animadverti, qui in me inciderunt: in quibus quos ad Aſinium, quos ad Lepidum, quos ad Plancum mitteret, ſcribebat. Ego tamen non habui ambiguum, & ſtatim ad Plancum miſi: & biduo ab Allobrogibus, & totius Galliæ legatos exſpecto, quos confirmatos domum remittam. Tu, quæ iſtic opus erunt adminiſtrari, proſpicies, ut ex tua voluntate reique publicæ commodo fiant. Male-

volentiæ hominum in me, ſi poteris, occurres. ſi non potueris, hoc te conſolabere, quod me de ſtatu meo nullis contumeliis deterrere poſſunt. Pridie Nonas Maji, ex caſtris, finibus Statiellenſium. Vale.

M. CICERO S. D. BRVTO IMP. COS. DES.

(*Anno V. C. 710*).

12. Tres uno die à te accepi epiſtolas: unam brevem, quam Flacco Volumnio dederas; duas pleniores: quarum alteram tabellarius T. Vibii attulit; alteram ad me miſit Lupus. Ex tuis litteris, & ex Græceji oratione, non modo non reſtinctum bellum, ſed etiam inflammatum videtur. Non dubito autem, pro tua ſingulari prudentia, quin perſpicias, ſi aliquid firmitatis nactus ſit Antonius, omnia tua illa præclara in rempublicam merita ad nihilum eſſe ventura. Ita enim Romam erat nuntiatum, ita perſuaſum omnibus, cum paucis inermibus, perterritis metu, fracto animo, fugiſſe Antonium. Qui ſi ita ſe habet, ut, quemadmodum audiebam de Græcejo, confligi cum eo ſine periculo non poſſit; non ille mihi fugiſſe a Mutina videtur, ſed locum belli gerendi mu-

taſſe. Itaque homines alii facti ſunt. nonnulli etiam queruntur, quod perſecuti non ſitis. opprimi potuiſſe, ſi celeritas adhibita eſſet, exiſtimant. Omnino eſt hoc populi, maximeque noſtri, in eo potiſſimum abuti libertate, per quem eam conſecutus ſit. Sed tamen providendum eſt, ne qua juſta querela eſſe poſſit. Res ſic ſe habet. Is bellum confecerit, qui Antonium oppreſſerit. Hoc quam vim habeat, te exiſtimare malo, quam me apertius ſcribere. Vale.

D. BRVTVS M. T. C. S. D.
(*Anno V. C. 710*).

13. JAM non ago tibi gratias. cui enim re vix referre poſſum, huic verbis non patitur res ſatisfieri. Attendere te volo, quæ in manibus ſunt. Qua enim prudentia es, nihil te fugiet, ſi meas litteras diligenter legeris. Sequi confeſtim Antonium his de cauſis, Cicero, non potui. eram ſine equitibus, ſine jumentis: Hirtium periiſſe neſciebam: Cæſari non credebam prius, quam conveniſſem, & collocutus eſſem. Hic dies hoc modo abiit. Poſtero die mane a Panſa ſum arceſſitus Bononiam. Cum in itinere eſſem, nuntiatum mihi eſt, eum mortuum eſſe. Recurri ad

meas copiolas. ſic enim vere eas appellare poſſum. ſunt extenuatiſſimæ, & inopia omnium rerum peſſime acceptæ. Biduo me Antonius anteceſſit, itinera multo majora fugiens, quam ego ſequens. Ille enim iit paſſim, ego ordinatim. Quacumque iit, ergaſtula ſolvit, homines arripuit. conſtitit nuſquam prius, quam ad Vada venit. Quem locum volo tibi eſſe notum. Jacet inter Apenninum & Alpes, impeditiſſimus ad iter faciendum. Cum abeſſem ab eo millia paſſuum triginta, & ſe jam Ventidius conjunxiſſet; concio ejus ad me eſt allata: in qua petere cœpit a militibus, ut ſe trans Alpes ſequerentur: ſibi cum M. Lepido convenire. Succlamatum eſt, & frequenter a militibus Ventidianis, (nam ſuos valde quam paucos habet,) ſibi aut in Italia pereundum eſſe, aut vincendum: & orare cœperunt, ut Pollentiam iter facerent. Cum ſuſtinere eos non poſſet, in poſterum diem iter ſuum contulit. Hac re mihi nuntiata, ſtatim quinque cohortes Pollentiam præmiſi, meumque iter eo contuli. hora ante præſidium meum Pollentiam venit, quam Trebellius cum equitibus. ſane quam ſum gaviſus. In hoc enim victoriam puto conſiſtere. In ſpem venerant, quod neque Planci quatuor

legiones omnibus ſuis copiis pares arbitrabantur; neque ex Italia tam celeriter exercitum trajici poſſe credebant. quos ipſi adhuc ſatis arroganter Allobroges, equitatusque omnis, qui eo præmiſſus erat a nobis, ſuſtinebant; noſtroque adventu ſuſtineri facilius poſſe confidimus. Tamen, ſi quo etiam caſu Iſaram ſe trajecerint, ne quod detrimentum reipublicæ injungant, ſumma a nobis dabitur opera. Vos magnum animum optimamque ſpem de ſumma republica habere volumus, cum & nos, & exercitus noſtros, ſingulari concordia conjunctos, ad omnia pro vobis videatis paratos. Sed tamen nihil de diligentia remittere debetis, dareque operam, ut quam paratiſſimi & ab exercitu, reliquiſque rebus, pro veſtra ſalute contra ſceleratiſſimam conſpirationem hoſtium confligamus: qui quidem eas copias, quas diu ſimulatione reipublicæ comparabant, ſubito ad patriæ periculum converterunt. Vale.

M. T. C. D. BRVTO IMP. COS. DES. S. P. D.

(*Anno V. C. 710*).

14. Mirabiliter, mi Brute, lætor, mea conſilia, meaſque ſententias a te pro-

bari de decemviris, de ornando adoleſcente. Sed quid refert? mihi crede, homini non glorioſo: plane jam, Brute, frigeo. Οργανον enim erat meum ſenatus. id eſt jam diſſolutum. Tantam ſpem attulerat exploratæ victoriæ tua præclara Mutina eruptio, fuga Antonii, conciſo exercitu, ut omnium animi relaxati ſint, meæque illæ vehementes contentiones, tanquam σκιαμαχίαι eſſe videantur. Sed, ut ad rem redeam, legionem Martiam & quartam negant, qui illas norunt, ulla conditione ad te poſſe perduci. Pecuniæ, quam deſideras, ratio poteſt haberi, eaque habebitur. De Bruto arceſſendo, Cæſareque ad Italiæ præſidium tenendo, valde tibi aſſentior. Sed, ut ſcribis, habes obtrectatores; quos equidem facillime ſuſtineo: ſed impediunt tamen. Ex Africa legiones exſpectantur. Sed bellum iſtic renatum mirantur homines, nihil tam præter ſpem unquam. Nam die tuo natali victoria nuntiata, in multa ſecula videbamur rempublicam liberatam. Novi timores retexunt ſuperiora. Scripſiſti autem ad me iis, quas Idibus Majis dediſti, modo te accepiſſe a Planco litteras, non recipi a Lepido Antonium. Id ſi ita eſt, omnia faciliora: ſin aliter, magnum negotium,

cujus exitum non extimeſco: tuæ partes
Ego plus, quam feci, facere non poſſum.
tamen, id quod ſpero, omnium maximum
clariſſimum videre cupio. Vale.

M. T. C. D. BRVTO IMP. COS. DES. S. P. D.

(*Anno V. C. 710*).

15. Etsi mihi tuæ litteræ jucundiſſimæ ſunt; tamen jucundius fuit, quod in ſumma occupatione tua Planco collegæ mandaſti, ut te mihi per litteras excuſaret: quod fecit ille diligenter. mihi autem nihil amabilius officio tuo & diligentia. Conjunctio tua cum collega, concordiaque veſtra, quæ litteris communibus declarata eſt, S. P. Q. R. gratiſſima accidit. Quod ſupereſt, perge, mi Brute, & jam non cum aliis, ſed tecum ipſe certa. Plura ſcribere non debeo, præſertim ad te; quo magiſtro brevitatis uti cogito. Litteras tuas vehementer exſpecto, & quidem tales, quales maxime opto. Vale.

M. T. C. D. BRVTO IMP. COS. DES. S. P. D.

(*Anno V. C. 709*).

16. Permagni intereſt, quo tibi hæc

tempore epiſtola reddita ſit; utrum cum ſollicitudinis aliquid haberes, an cum ab omni moleſtia vacuus eſſes. Itaque ei præcepi, quem ad te miſi, ut tempus obſervaret epiſtolæ tibi reddendæ. Nam quemadmodum coram qui ad nos intempeſtive adeunt, moleſti ſæpe ſunt; ſic epiſtolæ offendunt, non loco redditæ. Si autem, ut ſpero, nihil te perturbat, nihil impedit; & ille, cui mandavi, ſatis ſcite & commode tempus ad te cepit adeundi; confido, me, quod velim, facile a te impetraturum. L. Lamia præturam petit. hoc ego utor uno omnium plurimum. Magna vetuſtas, magna conſuetudo intercedit; quodque plurimum valet, nihil mihi ejus eſt familiaritate jucundius. Magno præterea beneficio ejus, magnoque merito ſum obligatus. Nam Clodianis temporibus, cum equeſtris ordinis princeps eſſet, proque mea ſalute acerrime propugnaret, a Gabinio conſule relegatus eſt; quod ante id tempus civi Romano contigit nemini. Hoc cum populus Romanus meminerit, meipſum non meminiſſe turpiſſimum eſt. Quapropter perſuade tibi, mi Brute, me petere præturam. Quamquam enim Lamia ſummo ſplendore, ſumma gratia eſt, magnificentiſſimo munere ædilitio; ta-

men, quaſi ea ita non eſſent, ego ſuſcepi totum negotium. Nunc, ſi me tanti facis, quanti certe facis, quando equitum centurias tenes, in quibus regnas, mitte ad Lupum noſtrum, ut is nobis eas centurias conficiat. Nec tenebo te pluribus. Ponam in extremo quod ſentio. Nihil eſt, Brute, cum omnia a te exſpectem, quod mihi gratius facere poſſis. Vale.

M. T. C. D. BRVTO IMP. S. D.

(*Anno V. C.* 709).

17. LAMIA uno omnium familiariſſime utor. Magna ejus in me, non dico officia, ſed merita, eaque ſunt populo Romano notiſſima. Is magnificentiſſimo munere ædilitatis perfunctus, petit præturam; omneſque intelligunt, nec dignitatem ei deeſſe, nec gratiam. Sed is ambitus exſtare videtur, ut ego omnia pertimeſcam, totamque petitionem Lamiæ mihi ſuſtinendam putem. In ea re quantum me poſſis adjuvare, facile perſpicio; nec vero, quantum mea cauſa velis, dubito. Velim igitur, mi Brute, tibi perſuadeas, nihil me majore ſtudio a te petere, nihil te mihi gratius facere poſſe, quam ſi omnibus tuis opibus, omni ſtudio, Lamiam in petitione juveris: quod tu facias, vehementer te rogo.

M. T. C.

M. T. C. D. BRVTO IMP. COS. DES. S. D.

(*Anno V. C. 710*).

18. Etsi ex mandatis, quæ Galbæ Volumnioque ad ſenatum dediſti, quid timendum ſuſpicandumque putares, ſuſpicabamur; tamen timidiora mandata videbantur, quam erat dignum tua populique Romani victoria. Senatus autem, mi Brute, fortis eſt, & habet fortes duces. Itaque moleſte ferebat, ſe a te, quem omnium, quicunque fuiſſent, fortiſſimum judicaret, timidum atqe ignavum judicari. Etenim cum, te incluſo, ſpem maximam omnes habuiſſent in tua virtute, florente Antonio; quis erat, qui quidquam timeret, profligato illo, te liberato? Nec vero Lepidum timebamus. Quis enim eſſet, qui illum tam furioſum arbitraretur, ut, qui in maximo bello pacem velle ſe dixiſſet, is in optatiſſima pace bellum reipublicæ indiceret? Nec dubito, quin tu plus provideas. Sed tamen tam recenti gratulatione, quam tuo nomine ad omnia deorum templa fecimus, renovatio timoris magnam moleſtiam afferebat. Quare velim equidem, id quod ſpero, ut plane abjectus

& fractus ſit Antonius: ſin aliquid virium forte collegerit; ſentiet, nec ſenatui conſilium, nec populo Romano virtutem deeſſe, nec reipublicæ, te vivo, imperatorem. XIV Kal. Jun.

D. BRVTVS M. T. C. S. P. D.
(*Anno V. C. 710*).

19. AD ſenatum quas litteras miſi, velim prius perlegas, &, ſi qua tibi videbuntur, commutes. Neceſſario me ſcripſiſſe, ipſe animadvertes: nam cum putarem, quartam & Martiam legiones mecum futuras, ut Druſo Paulloque placuerat, vobis aſſentientibus; minus de reliquis rebus laborandum exiſtimavi. Nunc vero, cum ſim cum tironibus egentiſſimis, valde & meam & veſtram vicem timeam neceſſe eſt. Vicetini me & M. Brutum præcipue obſervant. His ne quam patiare injuriam fieri in ſenatu vernarum cauſa, a te peto. Cauſam habent optimam, officium in rempublicam ſummum, genus hominum adverſariorum ſeditioſum & inertiſſimum. XIII Kalend. Jun. Vercellis. Vale.

D. BRVTVS IMP. COS. DES. M. T. C. S. P. D.

(*Anno V. C. 710*).

20 QVOD pro me non facio, id pro te facere meus in te amor, tuaque officia cogunt, ut timeam. Sæpe enim mihi cum eſſet dictum, neque a me contemtum, noviſſime Labeo Segulius, homo ſibi ſimillimus, narravit mihi, apud Cæſarem ſe fuiſſe, multumque ſermonem de te habitum eſſe: ipſum Cæſarem nihil ſane de te queſtum, niſi [dictum] quod diceret, te dixiſſe, *laudandum adoleſcentem, ornandum, tollendum*: ſe non eſſe commiſſurum, ut tolli poſſit. Hoc ego Labeonem credo illi retuliſſe, aut finxiſſe dictum, non ab adoleſcente prolatum. Veteranos vero peſſime loqui, volebat Labeo me credere, & tibi ab iis inſtare periculum; maximeque indignari, quod in decemviris neque Cæſar, neque ego habiti eſſemus, atque omnia ad veſtrum arbitrium eſſent collata. Hæc cum audiſſem, & jam in itinere eſſem, committendum non putavi, prius ut Alpes transgrederer, quam, quid iſtic ageretur, ſcirem. Nam de tuo periculo, crede mihi, jactatione verborum, &

denuntiatione periculi, ſperare eos, te pertimefacto, adoleſcente impulſo, poſſe magna conſequi prœmia; & totam iſtam cantilenam ex hoc pendere, ut quam plurimum lucri faciant. Neque tamen non te cautum eſſe volo, & inſidias vitantem. nihil enim tua mihi vita poteſt eſſe jucundius, neque carius. Illud vide, ne timendo magis timere cogare; &, quibus rebus poteſt occurri veteranis, occurras. Primum, quod deſiderant de decemviris, facias; deinde de præmiis. Si tibi videtur, agros eorum militum, qui cum Antonio veterani fuerunt, his dandos cenſeas ab utriſque nobis: de nummis, lente ac ratione habita pecuniæ: ſenatum de ea re conſtituturum: quatuor legionibus iis, quibus agros dandos cenſuiſtis, video facultatem fore ex agris Sullanis & agro Campano. Aequaliter, aut ſorte agros legionibus aſſignari puto oportere. Hæc me tibi ſcribere non prudentia mea hortatur, ſed amor in te, & cupiditas otii; quod ſine te conſiſtere non poteſt. Ego, niſi valde neceſſe fuerit, ex Italia non excedam. Legiones armo, paro: ſpero me non peſſimum exercitum habiturum ad omnes caſus & impetus hominum. De exercitu, quem Panſa

habuit, legionem mihi Cæſar non remittit. Ad has litteras ſtatim mihi reſcribe, tuorumque aliquem mitte, ſi quid reconditum magis erit, meque ſcire opus eſſe putaris. Vale. VIII Kal. Jun. Eporedia.

M. T. C. D. BRVTO IMP. S. P. D.
(*Anno V. C. 710*).

21. DII iſti Segulio malefaciant, homini nequiſſimo omnium, qui ſunt, qui fuerunt, qui futuri ſunt! Quid? tu illum tecum ſolum, aut cum Cæſare? qui neminem prætermiſerit, quicum loqui potuerit, cui non eadem iſta dixerit? Te tamen, mi Brute, ſic amo, ut debeo, quod iſtud, quidquid eſſet nugarum, me ſcire voluiſti. Signum enim magnum amoris dediſti. Nam quod idem Segulius, veteranos queri, quod tu & Cæſar in decemviris non eſſetis, utinam ne ego quidem eſſem! Quid enim moleſtius? Sed tamen, cum ego ſenſiſſem, de iis, qui exercitus haberent, ſententiam ferri oportere; iidem illi, qui ſolent, reclamarunt. Itaque excepti etiam eſtis, me vehementer repugnante. Quocirca Segulium negligamus, qui res novas quærit: non quo veterem comederit, (nullam enim habuit) ſed

hanc ipſam recentem novam devoravit. Quod autem ſcribis, te, quod pro te ipſo non facias, id pro me, ut de me timeas aliquid; omni te, vir optime, mihique cariſſime Brute, de me metu libero. Ego enim, quæ provideri poterunt, non fallar in iis; quæ cautionem non habebunt, de his non ita valde laboro. Sim enim impudens, ſi plus poſtulem, quam homini a rerum natura tribui poteſt. Quod mihi præcipis, ut caveam, ne timendo magis timere cogar; & ſapienter, & amiciſſime præcipis. Sed velim tibi perſuadeas, cum te conſtet excellere hoc genere virtutis, ut nunquam extimeſcas, nunquam perturbere, me huic tuæ virtuti proxime accedere. Quamobrem neque metuam quidquam, & cavebo omnia. Sed vide, ne tua jam, mi Brute, culpa futura ſit, ſi ego quidquam timeam. Tuis enim opibus, & conſulatu tuo, etiamſi timidi eſſemus, tamen omnem timorem abjiceremus; præſertim cum perſuaſum omnibus eſſet, mihique maxime, a te nos unice diligi. Conſiliis tuis, quæ ſcribis de quatuor legionibus, deque agris aſſignandis ab utriſque veſtrûm, vehementer aſſentior. Itaque cum quidam de collegis noſtris agrariam curationem ligurrirent; diſc-

turbavi rem, totamque vobis integram reſervavi. Si quid erit occultius, & (ut ſcribis) reconditum, meorum aliquem mittam, quo fidelius ad te litteræ perferantur. Pridie Nonas Junii.

M. T. C. D. BRVTO IMP. S. P. D.
(*Anno V. C. 710*).

23. Cvm Appio Claudio, C. F. ſumma mihi neceſſitudo eſt, multis ejus officiis, & meis mutuis conſtituta. Peto a te majorem in modum, vel humanitatis tuæ, vel mea cauſa, ut eum auctoritate tua, quæ plurimum valet, conſervatum velis. Volo te, cum fortiſſimus vir cognitus ſis, etiam clementiſſimum exiſtimari. Magno tibi erit ornamento, nobiliſſimum adoleſcentem beneficio tuo eſſe ſalvum. Cujus quidem cauſa hoc melior debet eſſe, quod pietate adductus, propter patris reſtitutionem, ſe cum Antonio conjunxit. Quare etſi minus veram cauſam habebis, tamen vel probabilem aliquam poteris inducere. Nutus tuus poteſt hominem, ſummo loco natum, ſummo ingenio, ſumma virtute, officioſiſſimum præterea, & gratiſſimum, incolumem in civitate retinere. Quod ut facias, ita a te peto, ut

majore ſtudio, magisve ex animo petere non poſſim.

D. BRVTVS M. T. C. S. P. D.
(*Anno V. C. 710*).

23. Nos hic valemus recte, &, quo melius valeamus, operam dabimus. Lepidus commode de nobis ſentire videtur. Omni timore depoſito, debemus libere reipublicæ conſulere. Quodſi omnia eſſent aliena, tamen tribus tantis exercitibus, propriis reipublicæ, valentibus, magnum animum habere debebas, quem & ſemper habuiſti, & nunc fortuna adjuvante augere potes. Quæ tibi ſuperioribus litteris mea manu ſcripſi, terrendi tui cauſa homines loquuntur. Si frenum momorderis, peream, ſi te omnes, quot ſunt, conantem loqui ferre poterunt. Ego, tibi ut ante ſcripſi, dum mihi a te litteræ veniant, in Italia morabor. VIII Kal. Jun. Eporedia.

CICERO D. BRVTO S. P. D.
(*Anno V. C. 710*).

24. Narro tibi. antea ſubiraſcebar brevitati tuarum litterarum. nunc mihi loquax eſſe videor. te igitur imitabor. Quam multa, quam paucis? Te recte valere, operamque

dare, ut quotidie melius: Lepidum commode ſentire: tribus exercitibus quidvis nos oportere confidere. Si timidus eſſem; tamen iſta epiſtola mihi omnem metum abſterſiſſet. Sed, ut mones, frenum momordi. etenim qui, te incluſo, omnem ſpem habuerim in te, quid nunc putas? Cupio jam vigiliam meam, Brute, tibi tradere; ſed ita, ut ne deſim conſtantiæ meæ. Quod ſcribis, in Italia te moraturum, dum tibi litteræ meæ veniant; ſi per hoſtem licet, non erraris. multa enim Romæ. ſin adventu tuo bellum confici poteſt, nihil ſit antiquius. Pecunia expeditiſſima quæ erat, tibi decreta eſt. Habes amantiſſimum Servium. nos non deſumus. VIII Idus Junias.

M. T. C. D. BRVTO S. P. D.

(*Anno V. C. 710*).

25. EXSPECTANTI mihi tuas quotidie litteras, Lupus noſter ſubito denuntiavit, ut ad te ſcriberem, ſi quid vellem. Ego autem, etſi, quod ſcriberem, non habebam, (acta enim ad te mitti ſciebam; inanem autem ſermonem litterarum tibi injucundum eſſe audiebam) brevitatem ſecutus ſum, te magiſtro. Scito igitur, in te & in collega ſpem omnem

eſſe. De Bruto autem nihil adhuc certi: quem ego, quemadmodum præcipis, privatis litteris ad bellum commune vocare non deſino: qui utinam jam adeſſet! inteſtinum urbis malum, quod eſt non mediocre, minus timeremus. Sed quid ago? non imitor λακωνισμὸν tuum. altera jam pagella procedit. Vince, & vale. XIV Kal. Quintiles.

D. BRVTVS IMP. M. T. C. S. P. D.

(*Anno V. C. 710.*)

26. IN maximo meo dolore hoc ſolatio utor, quod intelligunt homines, non ſine cauſa me timuiſſe iſta, quæ acciderunt. Deliberent, utrum trajiciant legiones ex Africa, necne; & ex Sardinia: & Brutum arceſſant, necne: & mihi ſtipendium dent, an non, decernant. Ad ſenatum litteras miſi. Crede mihi, niſi iſta omnia ita fiant, quemadmodum ſcribo, magnum nos omnes adituros periculum. Rogo te, videte, quibus hominibus negotium detis, qui ad me legiones adducant. Et fide opus eſt, & celeritate. III Non. Jun. ex caſtris.

M. CICERO MATIO S.

(*Anno U. C. 709*).

27. NONDUM ſatis conſtitui, moleſtiæne plus, an voluptatis attulerit mihi Trebatius noſter, homo cum plenus officii, tum utriusque noſtrûm amantiſſimus. Nam cum in Tuſculanum veſperi veniſſem, poſtridie ille ad me, nondum ſatis firmo corpore cum eſſet, mane venit. Quem cum objurgarem, quod parum valetudini parceret; tum ille, nihil ſibi longius fuiſſe, quam ut me videret. Num quidnam, inquam, novi? Detulit ad me querelam tuam: de qua prius, quam reſpondeo, pauca præponam. Quantum memoria repetere præterita poſſum, nemo eſt mihi te amicus antiquior. Sed vetuſtas habet aliquid commune cum multis, amor non habet. Dilexi te, quo die cognovi; meque a te diligi judicavi. Tuus deinde diſceſſus, isque diuturnus, ambitio noſtra, & vitæ diſſimilitudo non eſt paſſa voluntates noſtras conſuetudine conglutinari. Tuum tamen erga me animum agnovi multis annis ante bellum civile, cum Cæſar eſſet in Gallia. Quod enim vehementer mihi utile eſſe putabas, nec inutile ipſi Cæſari, perfeciſti, ut ille me dili-

geret, coleret, haberet in ſuis. Multa prætereo, quæ temporibus illis inter nos familiariſſime dicta, ſcripta, communicata ſunt. graviora enim conſecuta ſunt. Et initio belli civilis cum Brundiſium verſus ires ad Cæſarem, veniſti ad me in Formianum. Primum hoc ipſum quanti, præſertim temporibus illis? Deinde oblitum me putas conſilii, ſermonis, humanitatis tuæ? quibus rebus intereſſe memini Trebatium. Nec vero ſum oblitus litterarum tuarum, quas ad me miſiſti, cum Cæſari obviam veniſſes in agro, ut arbitror, Trebulano. Secutum illud tempus eſt, cum me ad Pompejum proficiſci, ſive pudor meus coëgit, ſive officium, ſive fortuna. Quod officium tuum, quod ſtudium vel in abſentem me, vel in præſentes meos defuit? quem porro omnes mei & mihi & ſibi te amiciorem judicaverunt? Veni Brundiſium. oblitumne me putas, qua celeritate, ut primum audieris, ad me Tarento advolaris? quæ tua fuerit aſſeſſio, oratio, confirmatio animi mei, fracti communium miſeriarum metu? Tandem aliquando Romæ eſſe cœpimus. quid defuit noſtræ familiaritati? In maximis rebus quonam modo me gererem adverſus Cæſarem, uſus tuo conſilio ſum,

In reliquis officiis, cui tu tribuiſti, excepto Cæſare, præter me, ut domum ventitaras, horasque multas ſæpe ſuaviſſimo ſermone conſumeres? tum, cum etiam, ſi meminiſti, ut hæc Φιλοσοφέμενα ſcriberem, tu me impuliſti. Poſt Cæſaris reditum, quid tibi majori curæ fuit, quam ut eſſem ego illi quam familiariſſimus? quod effeceras. Quorſum igitur hæc oratio longior, quam putaram? quia ſum admiratus, te, qui hæc noſſe deberes, quidquam a te commiſſum, quod eſſet alienum noſtra amicitia, credidiſſe. Nam præter hæc, quæ commemoravi, quæ teſtata ſunt, & illuſtria, habeo multo occultiora, quæ vix verbis exſequi poſſum. Omnia me tua delectant; ſed maxime maxima cum fides in amicitia, conſilium, gravitas, conſtantia, tum lepos, humanitas, litteræ. Quapropter redeo nunc ad querelam. Ego te ſuffragium tuliſſe in illa lege, primum non credidi: deinde, ſi crediḋiſſem, nunquam id ſine aliqua juſta cauſa exiſtimarem te feciſſe. Dignitas tua facit, ut animadvertatur, quidquid facias; malevolentia autem hominum, ut nonnulla durius, quam a te facta ſint, proferantur. Ea tu ſi non audis, quid dicam, neſcio. equidem, ſi quando audio, tam de-

fendo, quam me ſcio a te contra iniquos meos ſolere defendi. Defenſio mea eſt duplex. Alia ſunt, quæ liquido negare ſoleam, ut de iſto ipſo ſuffragio; alia, quæ defendam a te pie fieri & humane, ut de curatione ludorum. Sed te, hominem doctiſſimum, non fugit, ſi Cæſar rex fuerit, quod mihi quidem videtur, in utramque partem de tuo officio diſputari poſſe: vel in eam, qua ego uti ſoleo, laudandam eſſe fidem & humanitatem tuam, qui amicum etiam mortuum diligas; vel in eam, qua nonnulli utuntur, libertatem patriæ, vitæ amici anteponendam. Ex his ſermonibus utinam eſſent delatæ ad te diſputationes meæ! Illa vero duo, quæ maxima ſunt laudum tuarum, quis aut libentius, quam ego, commemorat, aut ſæpius? te & non ſuſcipiendi belli civilis graviſſimum auctorem fuiſſe, & moderandæ victoriæ; in quo, qui mihi non aſſentiretur, inveni neminem. Quare habeo gratiam Trebatio, familiari noſtro, qui mihi dedit cauſam harum litterarum; quibus niſi credideris, me omnis officii & humanitatis expertem judicaris: quo nec mihi gravius quidquam poteſt eſſe, nec a te alienius.

MATIVS CICERONI S.

(*Anno V. C. 709*).

28. Magnam voluptatem ex tuis litteris cepi, quod, quam ſperaram atque optaram, habere te de me opinionem, cognovi. De qua etſi non dubitabam, tamen, quia maximi æſtimabam, ut incorrupta maneret, laborabam. Conſcius autem mihi eram, nihil a me commiſſum eſſe, quod boni cujusquam offenderet animum. Eo minus credebam, plurimis atque optimis artibus ornato tibi temere quidquam perſuaderi potuiſſe, præſertim in quem mea propenſa & perpetua fuiſſet atque eſſet benevolentia. Quod quando, ut volui, ſcio eſſe; reſpondebo criminibus, quibus tu pro me, ut par erat, tua ſingulari bonitate & amicitia noſtra, ſæpe reſtitiſti. Nota enim mihi ſunt, quæ in me poſt Cæſaris mortem contulerint. Vitio mihi dant, quod mortem hominis neceſſarii graviter fero, atque eum, quem dilexi, periiſſe indignor. Ajunt enim, patriam amicitiæ præponendam eſſe; proinde ac ſi jam vicerint, obitum ejus reipublicæ fuiſſe utilem. Sed non agam aſtute. Fateor, me ad iſtum gradum ſapientiæ non perveniſſe. Neque enim

Cæſarem in diſſenſione civili ſum ſecutus; ſed amicum, quamquam re offendebar, tamen non deſerui: neque bellum unquam civile, aut etiam cauſam diſſenſionis probavi; quam etiam naſcentem extingui, ſumme ſtudui. Itaque in victoria hominis neceſſarii, neque honoris, neque pecuniæ dulcedine ſum captus; quibus præmiis reliqui, minus apud eum, quam ego, cum poſſent, immoderate ſunt abuſi. Atque etiam res familiaris mea, lege Cæſaris diminuta eſt; cujus beneficio plerique, qui Cæſaris morte lætantur, remanſerunt in civitate. Civibus victis ut parceretur, æque, ac pro mea ſalute, laboravi. Poſſum igitur, qui omnes voluerim incolumes, eum, a quo id impetratum eſt, periiſſe non indignari; cum præſertim iidem homines illi, & invidiæ & exitio fuerint? Plecteris ergo, inquiunt, quoniam factum noſtrum improbare audes. O ſuperbiam inauditam! alios in facinore gloriari, aliis ne dolere quidem impunite licere! At hæc etiam ſervis ſemper libera fuerunt, timerent, gauderent, dolerent ſuo potius, quam alterius arbitrio: quæ nunc, ut quidem iſti dictitant, libertatis auctores, metu nobis extorquere conantur. Sed nihil agunt. Nullius unquam

periculi terroribus ab officio, aut ab humanitate deſciſcam. Nunquam enim honeſtam mortem fugiendam, ſæpe etiam oppetendam putavi. Sed quid mihi ſuccenſent, ſi id opto, ut pœniteat eos ſui facti? Cupio enim, Cæſaris mortem omnibus eſſe acerbam. At debeo pro civili parte rempublicam velle ſalvam. Id quidem me cupere, niſi & ante acta vita, & reliqua mea ſpes, tacente me, probat, dicendo vincere non poſtulo. Quare majorem in modum te rogo, ut rem potiorem oratione ducas: mihique, ſi ſentis expedire, recte fieri, credas nullam communionem cum improbis eſſe poſſe. An, quod adoleſcens præſtiti, cum etiam errare cum excuſatione poſſem; id nunc, ætate præcipitata, commutem, ac me ipſe retexam? Non faciam; neque, quod diſpliceat, committam, præterquam quod hominis mihi conjunctiſſimi ac viri ampliſſimi doleo gravem caſum. Quodſi aliter eſſem animatus, nunquam, quod facerem, negarem; ne & in peccando improbus, & in diſſimulando timidus ac vanus exiſtimarer. At ludos, quos Cæſaris victoriæ Cæſar adoleſcens fecit, curavi. At id ad privatum officium, non ad ſtatum reipublicæ pertinet. Quod tamen mu-

nus & hominis amiciſſimi memoriæ, atque honoribus præſtare etiam mortui debui; & optimæ ſpei adoleſcenti, ac digniſſimo Cæſare, petenti negare non potui. Veni etiam conſulis Antonii domum ſæpe, ſalutandi cauſa: ad quem, qui me parum patriæ amantem eſſe exiſtimant, rogandi quidem aliquid, aut auferendi cauſa, frequentes ventitare reperies. Sed quæ hæc eſt arrogantia, quod Cæſar nunquam interpellavit, quin, quibus vellem, atque etiam quos ipſe non diligebat, tamen iis uterer; eos, qui mihi amicum eripuerunt, carpendo me, efficere conari, ne, quos velim, diligam? Sed non vereor, ne aut meæ vitæ modeſtia parum ſit in poſterum contra falſos rumores; aut ne etiam ii, qui me non amant, propter meam in Cæſarem conſtantiam, non malint mei, quam ſui ſimiles amicos habere. Mihi quidem ſi optata contingant, quod reliquum eſt vitæ, in otio Rhodi degam: ſin caſus aliquis interpellarit, ita ero Romæ, ut recte fieri ſemper cupiam. Trebatio noſtro magnas ago gratias, quod tuum erga me animum, ſimplicem atque amicum, aperuit; & quod eum, quem ſemper lubenter dilexi, quo magis jure colere atque obſervare deberem, fecit. Bene vale, & me dilige.

CICERO APPIO S.

(*Anno V. C. 709*).

29. DVBITANTI mihi (quod ſcit Atticus noſter) de hoc toto conſilio profectionis, quod in utramque partem in mentem multa veniebant, magnum pondus acceſſit ad tollendam dubitationem, judicium & conſilium tuum. Nam & ſcripſiſti aperte, quid tibi videretur, & Atticus ad me ſermonem tuum pertulit. Semper judicavi, in te & in capiendo conſilio prudentiam ſummam eſſe, & in dando fidem; maximeque ſum expertus, cum initio civilis belli per litteras te conſuluiſſem, quid mihi faciendum eſſe cenſeres, eundumne ad Pompejum, an manendum in Italia. Suaſiſti, ut conſulerem dignitati meæ. ex quo, quid ſentires, intellexi; & ſum admiratus fidem tuam, & in conſilio dando religionem; quod, cum aliud malle amiciſſimum tuum putares, antiquius tibi officium meum, quam illius voluntas fuit. Equidem & ante hoc tempus te dilexi, & ſemper me a te diligi ſenſi. Et cum abeſſem, atque in magnis periculis eſſem; & me abſentem, & meos præſentes a te cultos & defenſos eſſe, memini. Et poſt meum reditum, quam fa-

miliariter mecum vixeris, quæque ego de te & ſenſerim & prædicarim, omnes, qui ſolent hæc animadvertere, teſtes habemus. Graviſſimum vero judicium de mea fide & conſtantia feciſti, cum poſt mortem Cæſaris totum te ad amicitiam meam contuliſti. Quod tuum judicium, niſi mea ſumma benevolentia erga te, omnibusque meritis comprobaro, ipſe me hominem non putabo. Tu, mi Appi, conſervabis amorem tuum, (etſi more magis hoc quidem ſcribo, quam quo te admonendum putem,) meaque omnia tuebere; quæ tibi ne ignota eſſent, Attico mandavi: a me autem, cum paulum otii nacti erimus, uberiores litteras exſpectato. Da operam, ut valeas. hoc mihi gratius facere nihil potes.

M. TVLLII CICERONIS EPISTOLARVM LIBER XII.

AD C. CASSIVM ET ALIOS.

M. T. C. C. CASSIO S. P. D.

(*Anno V. C. 709*).

1. Finem nullam facio, mihi crede, Caſſi, de te & de Bruto noſtro, id eſt, de tota republica cogitandi, cujus omnis ſpes in vobis eſt, & in D. Bruto. Quam quidem jam habeo ipſe meliorem, republica a Dolabella meo præclariſſime geſta. Manabat enim illud malum urbanum, & ita corroborabatur quotidie, ut ego quidem & urbi, & otio diffiderem urbano. Sed ita compreſſum eſt, ut mihi videamur omne jam ad tempus ab illo duntaxat ſordidiſſimo periculo tuti futuri. Reliqua magna ſunt ac multa; ſed poſita omnia in vobis. quamquam primum quidque explicemus. Nam, ut adhuc quidem actum

eſt, non regno, ſed rege liberati videmur. Interfecto enim rege, regios omnes nutus tuemur. Neque vero id ſolum, ſed etiam, quæ ipſe ille, ſi viveret, non faceret, ea nos, quaſi cogitata ab illo, probamus. Nec ejus quidem rei finem video. Tabulæ figuntur: immunitates dantur: pecuniæ maximæ deſcribuntur: exſules reducuntur: ſenatusconſulta falſa referuntur: ut tantummodo odium illud hominis impuri, & ſervitutis dolor depulſus eſſe videatur; reſpublica jaceat in his perturbationibus, in quas eam ille conjecit. Hæc omnia vobis ſunt expedienda. nec hoc cogitandum, ſatis jam habere rempublicam a vobis. Habet illa quidem tantum, quantum nunquam mihi in mentem venit optare; ſed contenta non eſt, &, pro magnitudine & animi & beneficii veſtri, a vobis magna deſiderat. Adhuc ulta ſuas injurias eſt per vos, interitu tyranni; nihil amplius. Ornamenta vero ſua quæ recuperavit? an quod ei mortuo paret, quem vivum ferre non poterat? cujus æra refigere debebamus, ejus etiam chirographa defendimus? At enim ita decrevimus. Fecimus id quidem, temporibus cedentes, quæ valent in republica plurimum: ſed immoderate quidam & ingrate noſtra fa-

cilitate abutuntur. Verum hæc propediem, & multa alia coram. Interim velim ſic tibi perſuadeas, mihi cum reipublicæ, quam ſemper habui cariſſimam, tum amoris noſtri cauſa, maximæ curæ eſſe tuam dignitatem. Da operam, ut valeas.

M. T. C. C. CASSIO S. P. D.
(*Anno V. C. 709*).

2. VEHEMENTER lætor, tibi probari ſententiam & orationem meam; qua ſi ſæpius uti liceret, nihil eſſet negotii, libertatem & rempublicam reciperare. Sed homo amens & perditus, multoque nequior, quam ille ipſe, quem tu nequiſſimum occiſum eſſe dixiſti, cædis initium quærit; nullamque aliam ob cauſam, me auctorem fuiſſe Cæſaris interficiendi, criminatur, niſi, ut in me veterani incitentur. Quod ego periculum non extimeſco; modo veſtri facti gloriam cum mea laude communicet. Ita nec Piſoni, qui in eum primus invectus eſt, nullo aſſentiente, nec mihi, qui idem triceſimo poſt die feci, nec P. Servilio, qui me eſt conſecutus, tuto in ſenatum venire licet. Cædem enim gladiator quærit, ejusque initium ante diem XIII Kalend. Octob. a me ſe facturum putavit. At

quam paratus venerat, cum in villa Metelli complures dies commentatus eſſet! Quæ autem in luſtris & in vino commentatio potuit eſſe? Itaque omnibus eſt viſus, ut ad te antea ſcripſi, vomere ſuo more, non dicere. Quare, quod ſcribis, te confidere, auctoritate & eloquentia noſtra aliquid profici poſſe; nonnihil, ut in tantis malis, eſt profectum. Intelligit enim populus Romanus, tres eſſe conſulares, qui, quia, quæ de republica bene ſenſerint, libere locuti ſint, tuto in ſenatum venire non poſſint. Nec eſt præterea quod quidquam exſpectes. Tuus enim neceſſarius affinitate nova delectatur. Itaque jam non eſt ſtudioſus ludorum, infinitoque fratris tui plauſu dirumpitur. Alter item affinis novis commentariis Cæſaris delinitus eſt. Sed hæc tolerabilia; illud non ferendum, quod eſt, qui veſtro anno filium ſuum conſulem futurum putet, ob eamque cauſam, ſe huic latroni deſervire, præ ſe ferat. Nam L. Cotta, familiaris meus, fatali quadam deſperatione, ut ait, minus in ſenatum venit. L. Cæſar, optimus & fortiſſimus civis, valetudine impeditur. Ser. Sulpicius, & ſumma auctoritate, & optime ſentiens, non adeſt. Reliquos, exceptis deſignatis, ignoſce mihi, ſi non nu-

mero conſulares. Habes auctores conſilii publici; qui numerus, etiam bonis rebus, exiguus eſſet, quid cenſes perditis? Quare ſpes eſt omnis in vobis: qui ſi idcirco abeſtis, ut ſitis in tuto; ne in vobis quidem. ſin aliquid dignum veſtra gloria cogitatis; velim ſalvis nobis. ſin id minus, res tamen publica per vos brevi tempore jus ſuum reciperabit. Ego tuis neque deſum, neque deero. qui ſive ad me referent, ſive non, mea tibi tamen benevolentia fideſque præſtabitur. Vale.

M. T. C. C. CASSIO S. P. D.

(*Anno V. C. 709*).

3. AVGET tuus amicus furorem in dies. Primum in ſtatua, quam poſuit in Roſtris, inſcripſit PARENTI OPTIME MERITO; ut non modo ſicarii, ſed jam etiam patricidæ judicemini: quid dico judicemini? judicemur potius. Veſtri enim pulcherrimi facti ille furioſus me principem dicit fuiſſe. Utinam quidem fuiſſem! moleſtus nobis non eſſet. Sed hoc veſtrum eſt: quod quum præteriit, utinam haberem, quid vobis darem conſilii! Sed ne mihi quidem ipſi reperio, quid faciendum ſit. Quid enim eſt, quod contra vim ſine vi fieri poſſit? Conſilium omne autem

hoc eſt illorum, ut mortem Cæſaris perſequantur. Itaque ante diem ſext. Non. Octob. productus in concionem a Canutio, turpiſſime ille quidem diſceſſit; ſed tamen ea dixit de conſervatoribus patriæ, quæ dici deberent de proditoribus. De me quidem non dubitanter, quin omnia de meo conſilio & vos feciſſetis, & Canutius faceret. Cetera cujusmodi ſint, ex hoc judica, quod legato tuo viaticum eripuerunt. Quid eos interpretari putas, cum hoc faciunt? Ad hoſtem ſcilicet portari. O rem miſeram! dominum ferre non potuimus, conſervo ſervimus. Et tamen me quidem favente magis, quam ſperante, etiam nunc reſidet ſpes in virtute tua. Sed ubi ſunt copiæ? De reliquo, malo teipſum loqui tecum, quam noſtra dicta cognoſcere. Vale.

M. T. C. C. CASSIO S. P. D.

(*Anno V. C. 710*).

4. VELLEM Idibus Martiis me ad cœnam invitaſſes. reliquiarum nihil fuiſſet. Nunc me reliquiæ veſtræ exercent, & quidem præter ceteros me: quamquam egregios conſules habemus, ſed turpiſſimos conſulares; ſenatum fortem, ſed infimo quemque honore fortiſſimum. Populo vero nihil fortius, nihil

melius, Italiaque univerſa. Nihil autem fœdius Philippo & Piſone, legatis, nihil flagitioſius: qui cum eſſent miſſi, ut Antonio ex ſenatus ſententia certas res nuntiarent; cum ille earum rerum nulli paruiſſet, ultro ab illo ad nos intolerabilia poſtulata retulerunt. Itaque ad nos concurritur; factique jam in re ſalutari populares ſumus. Sed tu quid ageres, quid acturus, ubi denique eſſes, neſciebam. Fama nuntiabat, te eſſe in Syriam: auctor erat nemo. De Bruto, quo propius eſt, eo firmiora videntur eſſe, quæ nuntiantur. Dolabella valde vituperabatur ab hominibus non inſulſis, quod tibi tam cito ſuccederet, cum tu vixdum triginta dies in Syria fuiſſes. Itaque conſtabat, eum recipi in Syriam non oportere. Summa laus & tua & Bruti eſt, quod exercitum præter ſpem exiſtimamini comparaſſe. Scriberem plura, ſi rem cauſamque noſſem. Nunc quæ ſcribo, ſcribo ex opinione hominum atque fama. Tuas litteras avide exſpecto. Vale.

M. T. C. C. CASSIO S. P. D.
(*Anno V. C. 710*).

5. HIEMEM credo adhuc prohibuiſſe, quo minus de te certum haberemus, quid ageres,

maximeque ubi eſſes. Loquebantur omnes tamen, credo, quod volebant, in Syria te eſſe, habere copias. Id autem eo facilius credebatur, quia ſimile vero videbatur. Brutus quidem noſter egregiam laudem eſt conſecutus. Res enim tantas geſſit, tamque inopinatas, ut eæ cum per ſe gratæ eſſent, tum gratiores propter celeritatem. Quodſi tu ea tenes, quæ putamus; magnis ſubſidiis fulta reſpublica eſt. A prima enim ora Græciæ uſque ad Aegyptum, optimorum civium imperiis muniti erimus & copiis. Quamquam, niſi me fallebat, res ſe ſic habebat, ut totius belli omne diſcrimen in D. Bruto poſitum videretur: qui ſi, ut ſperabamus, erupiſſet Mutina; nihil belli reliquum fore videbatur. Parvis omnino jam copiis obſidebatur, quod magno præſidio Bononiam tenebat Antonius. Erat autem Claternæ noſter Hirtius: ad Forum Cornelium Cæſar: uterque cum firmo exercitu: magnasque Romæ Panſa copias ex dilectu Italiæ comparabat. Hiems adhuc rem geri prohibuerat. Hirtius nihil niſi conſiderate, ut mihi crebris litteris ſignificat, acturus videbatur. Præter Bononiam, Regium Lepidi, Parmam, totam Galliam tenebamus, ſtudioſiſſimam reipublicæ. Tuos etiam clien-

tes Transpadanos mirifice conjunctos cum cauſa habebamus. Erat firmiſſimus ſenatus, exceptis conſularibus: ex quibus unus L. Cæſar firmus eſt & rectus. Ser. Sulpicii morte magnum præſidium amiſimus. Reliqui partim inertes, partim improbi: nonnulli invident eorum laudi, quos in republica probari vident. Populi vero Romani totiusque Italiæ mira conſenſio eſt. Hæc erant fere, quæ tibi nota eſſe vellem. Nunc autem opto, ut ab iſtis Orientis partibus virtutis tuæ lumen eluceat. Vale.

M. T. C. C. CASSIO S. P. D.
(*Anno V. C. 710*).

6. QVI ſtatus rerum fuerit tum, cum has litteras dedi, ſcire poteris ex C. Tidio Strabone, viro bono, & optime de republica ſentiente: nam quid dicam, cupidiſſimo tui, qui, domo & fortunis relictis, ad te potiſſimum profectus ſit? Itaque eum tibi ne commendo quidem. adventus ipſius ad te ſatis eum commendabit. Tu velim ſic exiſtimes, tibique perſuadeas, omne perfugium bonorum in te & Bruto eſſe poſitum, ſi, quod nolim, adverſi quid evenerit. Res, cum hæc ſcribebam, erat in extremum adducta diſcrimen. Brutus enim

Mutinæ vix jam ſuſtinebat. Qui ſi conſervatus erit, vicimus: ſin (quod dii omen avertant!) omnis omnium curſus eſt ad vos. Proinde fac animum tantum habeas, tantumque apparatum, quanto opus eſt ad univerſam rempublicam reciperandam. Vale.

M. T. C. C. CASSIO S. P. D.

(*Anno V. C. 710*).

7. QVANTO ſtudio dignitatem tuam, & in ſenatu, & ad populum defenderim, ex tuis te malo, quam ex me, cognoſcere. Quæ mea ſententia in ſenatu facile valuiſſet, niſi Panſa vehementer obſtitiſſet. Ea ſententia dicta, productus ſum in concionem a tribuno plebis, M. Servilio. Dixi de te, quæ potui, tanta contentione, quantum forum eſt, tanto clamore conſenſuque populi, ut nihil unquam ſimile viderim. Id velim mihi ignoſcas, quod invita ſocru tua fecerim. Mulier timida verebatur, ne Panſæ animus offenderetur. In concione quidem Panſa dixit, matrem quoque tuam, & fratrem, illam a me ſententiam noluiſſe dici. Sed me hæc non movebant: alia malebam. Favebam & reipublicæ, cui ſemper favi, & dignitati ac gloriæ tuæ. Quod autem & in ſenatu pluribus verbis diſſerui,

& dixi in concione, in eo velim fidem meam liberes. Promiſi enim, & prope confirmavi, te non exſpectaſſe, nec exſpectaturum decreta noſtra; ſed te ipſum tuo more rempublicam defenſurum. &, quamquam nihildum audieramus, nec ubi eſſes, nec quas copias haberes; tamen ſic ſtatuebam, omnes, quæ in iſtis partibus eſſent opes copiæque, tuas eſſe: per teque Aſiam provinciam confidebam jam reipublicæ reciperatam. Tu fac in augenda gloria te ipſe vincas. Vale.

M. T. C. C. CASSIO S. P. D.
(*Anno V. C. 710*).

8. SCELVS affinis tui, Lepidi, ſummamque levitatem & inconſtantiam, ex actis, quæ ad te mitti certo ſcio, cognoſſe te arbitror. Itaque nos, confecto bello, ut arbitrabamur, renovatum bellum gerimus, ſpemque omnem in D. Bruto & Planco habemus: ſi verum quæris, in te, & in meo Bruto, non ſolum ad præſens perfugium, ſi, quod nolim, adverſi quid acciderit, ſed etiam ad confirmationem perpetuæ libertatis. Nos hic de Dolabella audiebamus, quæ vellemus; ſed certos auctores non habebamus. Te quidem magnum hominem, & præſenti judicio, &

reliqui temporis exſpectatione ſcito eſſe. Hoc tibi propoſito, fac ut ad ſumma contendas. Nihil eſt tantum, quod non populus Romanus a te perfici atque obtineri poſſe judicet. Vale.

M. T. C. C. CASSIO S. P. D.
(*Anno V. C. 710*).

9. BREVITAS tuarum litterarum me quoque breviorem in ſcribendo facit; &, vere ut dicam, non ſatis occurrit, quid ſcribam. Noſtras enim res in actis perferri ad te certo ſcio; tuas autem ignoramus. Tanquam enim clauſa ſit Aſia, ſic nihil perfertur ad nos, præter rumores de oppreſſo Dolabella, ſatis illos quidem conſtantes, ſed adhuc ſine auctore. Nos, confectum bellum cum putaremus, repente a Lepido tuo in ſummam ſollicitudinem adducti ſumus. Itaque perſuade tibi, maximam reipublicæ ſpem in te, & in tuis copiis eſſe. Firmos omnino exercitus habemus; ſed tamen, ut omnia, ut ſpero, proſpere procedant, multum intereſt te venire. Exigua enim ſpes eſt reipublicæ. nam nullam non libet dicere; ſed quæcunque eſt, ea deſpondetur anno conſulatus tui. Vale.

M. T. C.

M. T. C. C. CASSIO S. P. D.

(*Anno V. C. 710*).

10. LEPIDVS, tuus affinis, meus familiaris, pridie Kal. Quintiles ſententiis omnibus hoſtis a ſenatu judicatus eſt, ceterique, qui una cum illo a republica defecerunt; quibus tamen ad ſanitatem redeundi ante Kal. Sept. poteſtas facta eſt. Fortis ſane ſenatus, ſed maxima ſpes ſubſidii tui. Bellum quidem, cum hæc ſcribebam, ſane magnum erat, ſcelere & levitate Lepidi. Nos de Dolabella quotidie, quæ volumus, audimus; ſed adhuc ſine capite, ſine auctore, rumore nuntio. Quod cum ita eſſet, tamen litteris tuis, quas Nonis Maji ex caſtris datas acceperamus, ita perſuaſum erat civitati, ut illum jam oppreſſum omnes arbitrarentur, te autem in Italiam venire cum exercitu: ut, ſi hæc ex ſententia confecta eſſent, conſilio atque auctoritate tua; ſin quid forte titubatum, ut fit in bello, exercitu tuo niteremur. Quem quidem ego exercitum, quibuscunque potero rebus, ornabo; cujus rei tum tempus erit, cum, quid opis reipublicæ laturus is exercitus ſit, aut quid jam tulerit, notum eſſe cœperit. Nam adhuc tantum conatus

audiuntur, optimi illi quidem & præclariſſimi, ſed geſta res exſpectatur; quam quidem aut jam eſſe aliquam, aut appropinquare confido. Tua virtute & magnitudine animi nihil eſt nobilius. Itaque optamus, ut quam primum te in Italia videamus. Rempublicam nos habere arbitrabimur, ſi vos habebimus. Præclare viceramus, niſi ſpoliatum, inermem, fugientem Lepidus recepiſſet Antonium. Itaque nunquam tanto odio civitati Antonius fuit, quanto eſt Lepidus. Ille enim ex turbulenta republica; hic ex pace & victoria bellum excitavit. Huic oppoſitos conſules deſignatos habemus: in quibus eſt magna illa quidem ſpes, ſed anceps cura, propter incertos exitus prœliorum. Perſuade tibi igitur, in te & in Bruto tuo eſſe omnia; vos exſpectari; Brutum quidem jam jamque. Quodſi, ut ſpero, victis hoſtibus noſtris veneritis; tamen auctoritate veſtra reſpublica exſurget, & in aliquo ſtatu tolerabili conſiſtet. Sunt enim permulta, quibus erit medendum; etiamſi reſpublica ſatis eſſe videbitur ſceleribus hoſtium liberata. Vale.

C. CASSIVS PROCOS. M. T. C. S. P. D.

(*Anno V. C. 710*).

11. SI vales, bene eſt: ego quidem valeo. In Syriam me profectum eſſe ſcito ad L. Murcum & Q. Criſpum, imperatores. Viri fortes optimique cives, poſteaquam audierunt, quæ Romæ gererentur, exercitus mihi tradiderunt: ipſique mecum una fortiſſimo animo rempublicam adminiſtrant. Item legionem, quam Q. Cæcilius Baſſus habuit, ad me veniſſe ſcito; quatuorque legiones, quas A. Allienus ex Aegypto eduxit, traditas ab eo mihi eſſe ſcito. Nunc te cohortatione non puto indigere, ut nos abſentes remque publicam, quantum eſt in te, defendas. Scire te volo, firma præſidia vobis ſenatuique non deeſſe, ut optima ſpe & maximo animo rempublicam defendas. Reliqua tecum aget L. Cartejus, familiaris meus. Vale. Data Nonis Martiis, ex caſtris Taricheis.

CASSIVS PROCOS. S. D. M. CICERONI SVO.

(*Anno V. C. 710*).

12. SI vales, bene eſt: ego quidem valeo. Legi tuas litteras, in quibus mirificum tuum

erga me amorem recognovi. Videbaris enim non ſolum favere nobis, id quod & noſtri & reipublicæ cauſa ſemper feciſti; ſed etiam gravem curam ſuſcepiſſe, vehementerque eſſe de nobis ſollicitus. Itaque, quod te primum exiſtimare putabam, nos, oppreſſa republica, quieſcere non poſſe: deinde, cum ſuſpicare nos moliri, quod te ſollicitum eſſe & de ſalute noſtra, & de rerum eventu putabam; ſimul ac legiones accepi, quas A. Allienus eduxerat ex Aegypto, ſcripſi ad te, tabellariosque complures Romam miſi. Scripſi etiam ad ſenatum litteras, quas reddi vetui prius, quam tibi recitatæ eſſent; ſi forte mei obtemperare mihi voluerint. Quodſi litteræ perlatæ non ſunt, non dubito, quin Dolabella, qui, nefarie Trebonio occiſo, Aſiam occupavit, tabellarios meos deprehenderit, litterasque interceperit. Exercitus omnes, qui in Syria fuere, teneo. Habui paululum moræ, dum promiſſa militibus perſolvo. Nunc jam ſum expeditus. A te peto, ut dignitatem meam commendatam tibi habeas, ſi me intelligis, nullum neque periculum neque laborem patriæ denegaſſe: ſi contra importuniſſimos latrones arma cepi te hortante & auctore: ſi non ſolum exercitus ad rempubli-

eam libertatemque defendendam comparavi; ſed etiam crudeliſſimis tyrannis eripui: quos ſi occupaſſet Dolabella, non ſolum adventu, ſed etiam opinione & exſpectatione exercitus ſui Antonium confirmaſſet. Quas ob res milites tuere, ſi eos mirifice de republica meritos eſſe animadvertis; & effice, ne quem pœniteat, rempublicam, quam ſpem prædæ & rapinarum, ſequi maluiſſe. Item Murci & Criſpi, imperatorum, dignitatem, quantum eſt in te, tuere. Nam Baſſus miſere noluit mihi legionem tradere. Quod niſi milites, invito eo, legatos ad me miſiſſent, clauſam Apameam tenuiſſet, quoad vi eſſet expugnata. Hæc a te peto, non ſolum reipublicæ, quæ tibi ſemper fuit cariſſima, ſed etiam amicitiæ noſtræ nomine, quam confido apud te plurimum poſſe. Crede mihi, hunc exercitum, quem habeo, ſenatus atque optimi cujusque eſſe, maximeque tuum: de cujus voluntate aſſidue audiendo, mirifice te diligit, carumque habet. Qui ſi intellexerit, commoda ſua curæ tibi eſſe; debere etiam ſe tibi omnia putabit. Litteris ſcriptis, audii Dolabellam in Ciliciam veniſſe cum ſuis copiis. Proficiſcar in Ciliciam. Quid egerim, celeriter ut ſcias, dabo operam. Ac velim,

ut meremur de republica, ſic felices ſimus. Fac valeas, meque mutuo ames. Nonis Maji, ex caſtris. Vale.

C. CASSIUS S. D. M. CICERONI.

(*Anno U. C. 710.*)

13. SI vales, bene eſt: ego quidem valeo. Cum reipublicæ vel ſalute vel victoria gaudemus; tum inſtauratione tuarum laudum, quod maximus conſularis maximum conſulem te ipſe viciſti, & lætamur, & mirari ſatis non poſſumus. Fatale neſcio quid tuæ virtuti datum; idque ſæpe jam experti ſumus. Eſt enim tua toga omnium armis felicior; quæ nunc quoque nobis pæne victam rempublicam ex manibus hoſtium eripuit ac reddidit. Nunc ergo vivemus liberi: nunc te, omnium maxime civis, & mihi cariſſime, id quod maximis reipublicæ tenebris comperiſti, nunc te habebimus teſtem noſtri & in te, & in conjunctiſſimam tibi rempublicam amoris: &, quæ ſæpe pollicitus es, te & taciturum, dum ſerviremus, & dicturum de me tum, cum mihi profutura eſſent; nunc illa non ego quidem dici tantopere deſiderabo, quam ſentiri a te ipſo. Neque enim omnium judicio malim me a te commendari,

quam ipſe tuo judicio digne, ac mereor, commendatus eſſe: ut hæc noviſſima noſtra facta, non ſubita, nec inconvenientia, ſed ſimilia illis cogitationibus, quarum tu teſtis es, fuiſſe judices, meque ad optimam ſpem patriæ non minimum tibi ipſi producendum putes. Sunt tibi, M. Tulli, liberi, propinquique, digni quidem te, & merito tibi cariſſimi. Eſſe etiam debent in republica proxime hos cari, qui ſtudiorum tuorum ſunt æmuli; quorum eſſe cupio tibi copiam. Sed tamen non maxima me turba puto excludi, quo minus tibi vacet me excipere, & ad omnia, quæ velis & probes, producere. Animum tibi noſtrum fortaſſe probavimus: ingenium diutina ſervitus certe, qualecunque eſt, minus tamen, quam erat, paſſa eſt videri. Nos ex ora maritima Aſiæ provinciæ & ex inſulis, quas potuimus, naves deduximus. Dilectum remigum, magna contumacia civitatum, tamen ſatis celeriter habuimus. Secuti ſumus claſſem Dolabellæ, cui Lucilius præerat: qui ſpem ſæpe tranſitionis præbendo, neque unquam non decedendo, noviſſime Corycum ſe contulit, & clauſo portu ſe tenere cœpit. Nos, illa relicta, quod & in caſtra pervenire ſatius eſſe putabamus, &

ſequebatur claſſis altera, quam anno priore in Bithynia Tillius Cimber compararat, cui Turulius quæſtor præerat, Cyprum petivimus. Ibi, quæ cognovimus, ſcribere ad vos quam celerrime voluimus. Dolabellam, ut Tarſenſes, peſſimi ſocii, ita Laodiceni, multo amentiores, ultro arceſſierunt; ex quibus utriſque civitatibus, Græcorum militum numero, ſpeciem exercitus effecit. Caſtra habet ante oppidum Laodiceam poſita; & partem muri demolitus eſt, & caſtra oppido conjunxit. Caſſius noſter cum decem legionibus, & cohortibus viginti auxiliariis, & quatuor millium equitatu, a millibus paſſuum viginti, caſtra habet poſita Πάλτῳ, & exiſtimat, ſe ſine prœlio poſſe vincere. Nam jam ternis tetradrachmis triticum apud Dolabellam eſt. niſi quod navibus Laodicenorum ſupportarit, cito fame pereat, neceſſe eſt. ne ſupportare poſſit, & Caſſii claſſis bene magna, cui præeſt Sextilius Rufus, & tres, quas nos adduximus, ego, Turulius, Patiſcus, facile præſtabunt. Et volo vos bene ſperare, & rempublicam ut vos iſtic expediſtis, ita pro noſtra parte celeriter vobis expediri poſſe, confidere. Vale. Data Idibus Jun. Cypro, a Crommyu-acride.

LENTVLVS CICERONI SVO S. P. D.

(*Anno V. C. 710*).

14. Cvm Brutum noſtrum conveniſſem, eumque tardius in Aſiam venturum animadverterem; in Aſiam redii, ut reliquias mei laboris colligerem, & pecuniam quam primum Romam mitterem. Interim cognovi, in Lycia eſſe claſſem Dolabellæ, ampliusque centum naves onerarias, in quas exercitus ejus imponi poſſet; idque Dolabellam ea mente comparaſſe, ut, ſi Syriæ ſpes eum fruſtrata eſſet, conſcenderet in naves, & Italiam peteret, ſeque cum Antoniis & reliquis latronibus conjungeret. Cujus rei tanto in timore fui, ut, omnibus rebus relictis, cum paucioribus & minoribus navibus ad illas ire conatus ſim. Quæ res, ſi a Rhodiis non eſſem interpellatus, fortaſſe tota ſublata eſſet, tamen magna ex parte profligata eſt; cum quidem claſſis diſſipata eſſet, adventus noſtri timore, milites ducesque effugerent, onerariæ omnes ad unam a nobis ſunt exceptæ. Certe (quod maxime timui) videor conſecutus, ut non poſſit Dolabella in Italiam pervenire, nec, ſociis ſuis firmatis, durius vobis efficere negotium. Rhodii nos & rem-

publicam quam valde deſperaverint, ex litteris, quas publice miſi, cognoſces. & quidem multo parcius ſcripſi. mirari noli. mira eſt eorum amentia. nec me meæ ullæ privatim injuriæ unquam: malus animus eorum in noſtram ſalutem, cupiditas partium aliarum, perſeverantia in contemptione optimi cujusque, ferenda mihi non fuit. nec tamen omnes perditos eſſe puto. Sed iidem illi, qui tum fugientem patrem meum, qui L. Lentulum, qui Pompejum, qui ceteros viros clariſſimos non receperunt, iidem, tanquam aliquo fato, & nunc aut magiſtratum gerunt, aut eos, qui ſunt in magiſtratu, in ſua habent poteſtate. Itaque eadem ſuperbia in pravitate utuntur. Quorum improbitatem aliquando retundi, & non pati impunitate augeri, non ſolum utile eſt reipublicæ noſtræ, ſed etiam neceſſarium. De noſtra dignitate velim tibi ut ſemper curæ ſit: &, quocunque tempore occaſionem habueris, & in ſenatu, & in ceteris rebus laudi noſtræ ſuffragere. Quando conſulibus decreta eſt Aſia, & permiſſum eſt iis, ut, dum ipſi venirent, darent negotium, qui Aſiam obtineant; rogo te, petas ab iis, ut hanc dignitatem potiſſimum nobis tribuant, & mihi dent negotium,

ut Aſiam obtineam, dum ipſorum alteruter venerit. Nam, quod huc properent in magiſtratu venire, aut exercitum mittere, cauſam non habent. Dolabella enim in Syria eſt; &, ut tu divina tua mente proſpexiſti & prædicaſti, dum iſti veniant, Caſſius eum opprimet. Excluſus enim ab Antiochia Dolabella, & in oppugnando male aeceptus, nulla alia confiſus urbe, Laodiceam, quæ eſt in Syria ad mare, ſe contulit. ibi ſpero celeriter eum pœnas daturum. nam neque, quo refugiat, habet; neque diutius ibi poterit tantum exercitum Caſſii ſuſtinere. ſpero etiam confectum eſſe jam & oppreſſum Dolabellam. Quare non puto, Panſam & Hirtium in conſulatu properaturos in provincias exire, ſed Romæ acturos conſulatum. Itaque ſi ab his petieris, ut interea nobis procurationem Aſiæ dent, ſpero te poſſe impetrare. præterea mihi promiſerunt Panſa & Hirtius coram, & abſenti mihi ſcripſerunt, Verrioque noſtro Panſa affirmavit, ſe daturum operam, ne in ſuo conſulatu mihi ſuccedatur. Ego porro non, medius fidius, cupiditate provinciæ produci longius ſpatium mihi volo. nam mihi fuit iſta provincia plena laboris, periculi, detrimenti. Quæ ego

ne fruſtra ſubierim, neve prius, quam reliquias meæ diligentiæ conſequar, decedere cogar, valde laboro. Nam ſi potuiſſem, quam exegeram pecuniam, univerſam mittere; poſtularem, ut mihi ſuccederetur. Nunc, quod Caſſio dedi, quod Trebonii morte amiſimus, quod etiam crudelitate Dolabellæ, aut perfidia eorum, qui mihi fidem reique publicæ non præſtiterunt, id conſequi & reficere volo. Quod aliter non poteſt fieri, niſi ſpatium habuero. id, ut per te conſequar, velim, ut ſolet, tibi curæ ſit. Ego me de republica puto eſſe meritum, ut non provinciæ iſtius beneficium exſpectare debeam, ſed tantum, quantum Caſſius & Bruti, non ſolum illius facti periculique ſocietate, ſed etiam hujus temporis ſtudio & virtute. Primus enim ego leges Antonias fregi: primus equitatum Dolabellæ ad rempublicam traduxi, Caſſioque tradidi: primus dilectus habui pro ſalute omnium contra conjurationem ſceleratiſſimam: ſolus Caſſio & reipublicæ Syriam, exercituſque, qui ibi erant, conjunxi. Nam niſi ego tantam pecuniam, tantaque præſidia, & tam celeriter Caſſio dediſſem, ne auſus quidem eſſet ire in Syriam; & nunc non minora pericula

reipublicæ a Dolabella inſtarent, quam ab Antonio. Atque hæc omnia is feci, qui ſodalis & familiariſſimus Dolabellæ eram, conjunctiſſimus ſanguine Antoniis; provinciam quoque illorum beneficio habebam: ſed πατρίδα ἐμὴν μᾶλλον φιλῶν, omnibus meis bellum primus indixi. Hæc etſi adhuc non magnopere mihi tuliſſe fructum animadverto, tamen non deſpero; nec defatigabor permanere, non ſolum in ſtudio libertatis, ſed etiam in labore & periculis. Attamen, ſi etiam aliqua gloria juſta & merita provocabimur, ſenatus & optimi cujusque officiis; majore cum auctoritate apud ceteros erimus, & eo plus prodeſſe reipublicæ poterimus. Filium tuum, ad Brutum cum veni, videre non potui, ideo quod jam in hiberna cum equitibus erat profectus: ſed, medius fidius, ea eſſe eum opinione, & tua, & ipſius, & in primis mea cauſa gaudeo. Fratris enim loco mihi eſt, qui ex te natus, teque dignus eſt. Vale. D. IV Kalend. Jun. Pergæ.

P. LENTVLVS P. F. PROQVAEST. PROPR. COSS. PRAETT. TRIBB. PL. SEN. P. Q. R. S. P. D.

(*Anno V. C. 710*).

15. SI valetis, liberique veſtri valent, bene eſt: ego valeo. Scelere Dolabellæ oppreſſa Aſia, in proximam provinciam Macedoniam, præſidiaque reipublicæ, quæ M. Brutus, vir clariſſimus, tenebat, me contuli; & id egi, ut, per quos celerrime poſſet, Aſia provincia, vectigaliaque in veſtram poteſtatem redigerentur. Quod cum pertimuiſſet Dolabella, vaſtata provincia, correptis vectigalibus, præcipuè civibus Romanis omnibus crudeliſſime denudatis ac divenditis; celeriusque Aſia exceſſiſſet, quam eo præſidium adduci potuiſſet; diutius morari, aut exſpectare præſidium non neceſſe habui; & quam primum ad meum officium revertendum mihi eſſe exiſtimavi, ut & reliqua vectigalia exigerem, & quam depoſui pecuniam, colligerem; quidquid ex ea correptum eſſet, aut quorum id culpa accidiſſet, cognoſcerem quam primum, & vos de omni re facerem certiores. Interim cum per inſulas in Aſiam naviganti mihi nuntiatum eſſet, claſſem Do-

labellæ in Lycia eſſe, Rhodiosque naves complures inſtructas & paratas in aqua habere; cum his navibus, quas aut mecum adduxeram, aut comparaverat Patiſcus proquæſtor, homo mihi cum familiaritate, tum etiam ſenſibus in republica conjunctiſſimus, Rhodum reverti, confiſus auctoritate veſtra, ſenatusque conſulto, quo hoſtem Dolabellam judicaratis; fœdere quoque, quod cum his, M. Marcello, Ser. Sulpicio, conſulibus, renovatum erat; quo juraverant Rhodii, eosdem hoſtes ſe habituros, quos S. P. Q. R. Quæ res nos vehementer fefellit. Tantum enim abfuit, ut illorum præſidio noſtram firmaremus claſſem, ut etiam a Rhodiis urbe, portu, ſtatione, quæ extra urbem eſt, commeatu, aqua denique prohiberentur noſtri milites; nos vix ipſi ſingulis cum navigiolis reciperemur. Quam indignitatem, diminutionemque, non ſolum juris noſtri, ſed etiam majeſtatis imperiique populi Romani idcirco tulimus, quod interceptis litteris cognoramus, Dolabellam, ſi deſperaſſet de Syria Aegyptoque, quod neceſſe erat fieri, in naves cum omnibus ſuis latronibus, atque omni pecunia conſcendere eſſe paratum, Italiamque petere: idcirco etiam naves onera-

rias, quarum minor nulla erat duûm millium amphorûm, contractas, in Lycia a claſſe ejus obſideri. Hujus rei timore, patres conſcripti, percitus, injurias perpeti, & cum contumelia etiam noſtra, omnia prius experiri malui. Itaque ad illorum voluntatem introductus in urbem, & in ſenatum eorum, quam diligentiſſime potui, cauſam reipublicæ egi; periculumque omne, quod inſtaret, ſi ille latro cum omnibus ſuis naves conſcendiſſet, expoſui. Rhodios autem tanta in pravitate animadverti, ut omnes firmiores putarent, quam bonos: ut hanc concordiam & conſpirationem omnium ordinum ad defendendam libertatem, propenſe non crederent eſſe factam: ut patientiam ſenatus, & optimi cujusque manere etiam nunc confiderent, nec potuiſſe audere quemquam Dolabellam hoſtem judicare: ut denique omnia, quæ improbi fingebant, magis vera exiſtimarent, quam quæ vere facta erant, & a nobis docebantur. Qua mente etiam ante noſtrum adventum, poſt Trebonii indigniſſimam cædem, ceteraque tot tamque nefaria facinora, binæ profectæ erant ad Dolabellam legationes eorum, & quidem novo exemplo, contra leges ipſorum, prohibentibus

iis,

s, qui tum magiſtratus gerebant. Hæc, ve timore (ut dictitant) de agris, quos in ontinenti habent, ſive furore, ſive potentia aucorum, qui & antea pari contumelia vios clariſſimos affecerant, & nunc maximos agiſtratus gerentes, nullo exemplo, neque eſtro ex parte, neque noſtro præſenti, neue imminenti Italiæ urbique noſtræ periulo, ſi ille parricida cum ſuis latronibus, avibus, ex Aſia Syriaque expulſus, Itaam petiſſet, mederi cum facile poſſent, noerunt. Nonnullis etiam ipſi magiſtratus eniebant in ſuſpicionem, detinuiſſe nos, & emorati eſſe, dum claſſis Dolabellæ certior eret de adventu noſtro. Quam ſuſpicionem onſecutæ res aliquot auxerunt; maxime uod ſubito ex Lycia Sex. Marius & C. Tilus, legati Dolabellæ, a claſſe diſceſſerunt, avique longa profugerunt, onerariis relictis; n quibus colligendis non minimum tempois laborisque conſumſerant. Itaque cum ab Rhodo cum iis, quas habueramus, navibus, n Lyciam veniſſemus, naves onerarias recepimus, dominisque reſtituimus: iidemque, quod maxime verebamur, ne poſſet Dolaella cum ſuis latronibus in Italiam venire, imere deſiimus: claſſem fugientem perſecuti

ſumus uſque Sidam, quæ extrema regio eſt provinciæ meæ. Ibi cognovi, partem navium Dolabellæ diffugiſſe, reliquas Syriam Cyprumque petiiſſe. Quibus disjectis, cum ſcirem, C. Caſſii, ſingularis civis & ducis, claſſem maximam fore præſto in Syria, ad meum officium reverti: daboque operam, ut meum ſtudium, diligentiam vobis, patres conſcripti, reique publicæ præſtem; pecuniamque, quam maximam potero, & quam celerrime cogam, omnibusque cum rationibus ad vos mittam. Si percurrero provinciam, & cognovero, qui nobis & reipublicæ fidem præſtiterunt in conſervanda pecunia, a me depoſita, quique ſcelere ultro deferentes pecuniam publicam, hoc munere ſocietatem facinorum cum Dolabella inierunt, faciam vos certiores. De quibus, ſi vobis videbitur, ſi, ut meriti ſunt, graviter conſtitueritis, nosque veſtra auctoritate firmaveritis; facilius & reliqua exigere vectigalia, & exacta ſervare poterimus. Interea quo commodius vectigalia tueri, provinciamque ab injuria defendere poſſim, præſidium neceſſarium voluntariumque comparavi. His litteris ſcriptis, milites circiter xxx, quos Dolabella ex Aſia conſcripſerat, e Syria

fugientes in Pamphyliam venerunt. hi nuntiaverunt, Dolabellam Antiocheam, quæ in Syria eſt, veniſſe: non receptum, conatum eſſe aliquoties vi introire: repulſum ſemper eſſe cum magno ſuo detrimento. Itaque centum circiter amiſſis, ægris relictis, noctu Antiochea profugiſſe Laodiceam verſus: ea nocte omnes fere Aſiaticos milites ab eo diſceſſiſſe: ex his ad octingentos Antiocheam rediiſſe, & ſe iis tradidiſſe, qui a Caſſio relicti, urbi illi præerant, ceteros per Amanum in Ciliciam deſcendiſſe: quo ex numero ſe quoque eſſe dicebant: Caſſium autem, cum ſuis omnibus copiis, nuntiatum eſſe, quatridui iter Laodicea abfuiſſe, tum cum Dolabella eo tenderet. Quamobrem opinione celerius confido ſceleratiſſimum latronem pœnas daturum. Quarto Nonas Junias, Pergæ.

TREBONIVS CICERONI S.

(*Anno V. C. 709*).

16. SI vales, bene eſt. Athenas veni ante diem XI Kal. Jun. atque ibi, quod maxime optabam, vidi filium tuum, deditum optimis ſtudiis, ſummaque modeſtiæ fama. Qua ex re quantam voluptatem ceperim, ſcire

potes, etiam me tacente. Non enim neſcis, quanti te faciam, & quam, pro noſtro veterrimo veriſſimoque amore, omnibus tuis, etiam minimis commodis, non modo tanto bono, gaudeam. Noli putare, mi Cicero, me hoc auribus tuis dare: nihil adoleſcente tuo, atque adeo noſtro, (nihil enim mihi a te poteſt eſſe ſejunctum,) aut amabilius omnibus iis, qui Athenis ſunt, eſt; aut ſtudioſius earum artium, quas tu maxime amas, hoc eſt, optimarum. Itaque tibi, quod vere facere poſſum, libenter quoque gratulor, nec minus etiam nobis; quod eum, quem neceſſe erat diligere, qualiscunque eſſet, talem habemus, ut libenter quoque diligamus. Qui cum mihi in ſermone injeciſſet, ſe velle Aſiam viſere; non modo invitatus, ſed etiam rogatus eſt a me, ut id potiſſimum nobis obtinentibus provinciam faceret. Cui nos & caritate & amore tuum officium præſtaturos non debes dubitare. Illud quoque erit nobis curae, ut Cratippus una cum eo ſit, ne putes, in Aſia feriatum illum ab iis ſtudiis, in quæ tua cohortatione incitatur, futurum. Nam illum paratum, ut video, & ingreſſum pleno gradu, cohortari non intermittemus, quo in dies longius,

diſcendo exercendoque ſe, procedat. Vos quid ageretis in republica, cum has litteras dabam, non ſciebam. Audiebam quædam turbulenta, quæ ſcilicet cupio eſſe falſa, ut aliquando otioſa libertate fruamur, quod vel minime adhuc mihi contigit. Ego tamen nactus in navigatione noſtra puſillum laxamenti, concinnavi tibi munuſculum ex inſtituto meo: & dictum, cum magno noſtro honore a te dictum, concluſi, & tibi infra ſubſcripſi. In quibus verſiculis ſi tibi quibusdam verbis ἐυθυῤῥημονέςερος videbor; turpitudo perſonæ ejus, in quam liberius invehimur, nos vindicabit. Ignoſces etiam iracundiæ noſtræ, quæ juſta eſt in ejusmodi & homines & cives. Deinde, qui magis hoc Lucilio licuerit aſſumere libertatis, quam nobis? cum, etiamſi odio pari fuerit in eos, quos læſit, tamen certe non magis dignos habuerit, in quos tanta libertate verborum incurreret. Tu, ſicut mihi pollicitus es, adjunges me quam primum ad tuos ſermones. Namque illud non dubito, quin, ſi quid de interitu Cæſaris ſcribas, non patiaris me minimam partem & rei, & amoris tui ferre. Vale, & matrem, meosque tibi

commendatos habe. D. VIII Kalendas Junias, Athenis.

CICERO S. D. CORNIFICIO COLLEGAE.

(*Anno V. C. 708*).

17. Grata mihi vehementer eſt memoria noſtri tua, quam ſignificaſti litteris: quam ut conſerves, non quo de tua conſtantia dubitem, ſed quia mos eſt ita rogandi, rogo. Ex Syria nobis tumultuoſiora quædam nuntiata ſunt: quæ, quia tibi ſunt propiora, quam nobis, tua me cauſa magis movent, quam mea. Romæ ſummum otium eſt; ſed ita, ut malis ſalubre aliquod & honeſtum negotium; quod ſpero fore. video id curæ eſſe Cæſari. Me ſcito, dum tu abſis, quaſi occaſionem quandam & licentiam nactum, ſcribere audacius; & cetera quidem fortaſſe, quæ etiam tu concederes; ſed proxime ſcripſi de optimo genere dicendi: in quo ſæpe ſuſpicatus ſum, te a judicio noſtro, ſic ſcilicet, ut doctum hominem a non indocto, paululum diſſidere. Huic tu libro, maxime velim ex animo, ſi minus, gratiæ cauſa ſuffragere. Dicam tuis, ut eum, ſi velint, deſcribant, ad teque mittant. Puto enim,

etiam ſi rem minus probaris, tamen in iſta ſolitudine, quidquid a me profectum ſit, jucundum tibi fore. Quod mihi exiſtimationem tuam, dignitatemque commendas, facis tu quidem omnium more: ſed velim ſic exiſtimes, me, cum amori, quem inter nos mutuum eſſe intelligam, plurimum tribuam, tum de ſummo ingenio, & de ſtudiis tuis optimis, & de ſpe ampliſſimæ dignitatis ita judicare, ut neminem tibi anteponam, comparem paucos.

CICERO CORNIFICIO COLLEGAE S. D.

(*Anno V. C. 708*).

18. QVOD extremum fuit in ea epiſtola, quam a te proxime accepi, ad id primum reſpondebo. Animum adverti enim, hoc vos magnos oratores facere nonnunquam. Epiſtolas requiris meas. ego autem nunquam, cum mihi denuntiatum eſſet a tuis, ire aliquem, non dedi. Quod mihi videor ex tuis litteris intelligere, te nihil commiſſurum eſſe temere, nec ante, quam ſciſſes, quo iſte, neſcio qui, Cæcilius Baſſus erumperet, quidquam certi conſtituturum; id ego & ſperaram, prudentia tua fretus; &,

ut conſiderem, fecerunt tuæ gratiſſimæ mihi litteræ: idque ut facias quam ſæpiſſime, ut &, quid tu agas, & quid agatur, ſcire poſſim, & etiam quid acturus ſis, valde te rogo. Etſi periniquo patiebar animo, te a me digredi; tamen eo tempore me conſolabar, quod & in ſummum otium te ire arbitrabar, & ab impendentibus magnis negotiis diſcedere. Utrumque contra accidit. iſtic enim bellum eſt exortum; hic pax conſecuta: ſed tamen ejusmodi pax, in qua, ſi adeſſes, multa te non delectarent; ea tamen, quæ ne ipſum Cæſarem quidem delectant. Bellorum enim civilium hi ſemper exitus ſunt, ut non ea ſolum fiant, quæ velit victor, ſed etiam, ut iis mos gerendus ſit, quibus adjutoribus ſit parta victoria. Equidem ſic jam obdurui, ut ludis Cæſaris noſtri, æquiſſimo animo viderem T. Plancum, audirem Laberii & Publii poemata. Nihil mihi tam deeſſe ſcito, quam quicum hæc familiariter docteque rideam. Is tu eris, ſi quam primum veneris. Quod tu facias, non mea ſolum, ſed etiam tua intereſſe arbitror. Vale.

M. T. C. CORNIFICIO S. D.

(*Anno V. C. 709*).

29. LIBENTISSIME legi tuas litteras; in quibus jucundiſſimum mihi fuit, quod cognovi meas tibi redditas eſſe. Non enim dubitabam, quin eas lubenter lecturus eſſes: verebar, ut redderentur. Bellum, quod eſt in Syria, Syriamque provinciam tibi tributam eſſe a Cæſare, ex tuis litteris cognovi. Eandem rem tibi volo bene & feliciter evenire. Quod ita fore confido, fretus & induſtria, & prudentia tua. Sed de Parthici belli ſuſpicione quod ſcribis, ſane me commovit. Quantum copiarum haberes, cum ipſe conjectura conſequi poteram; tum ex tuis litteris cognovi. Itaque opto, ne ſe illa gens moveat hoc tempore, dum ad te legiones eæ perducantur, quas audio duci. Quodſi pares copias ad confligendum non habebis, non te fugiet uti conſilio M. Bibuli; qui ſe oppido munitiſſimo & copioſiſſimo tamdiu tenuit, quamdiu in provincia Parthi fuerunt. Sed hæc melius ex re & ex tempore conſtitues. Mihi quidem uſque curæ erit, quid agas, dum, quid egeris, ſciero, Litteras ad te nunquam habui cui

N —

darem, quin dederim. A te, ut idem facias, peto; in primisque, ut ita ad tuos ſcribas, ut me tuum ſciant eſſe.

CICERO CORNIFICIO.

(*Anno incerto*).

20. Gratae mihi tuæ litteræ, niſi quod Sinueſſanum diverſoriolum contemſiſti. Quam quidem contumeliam villa puſilla iniquo animo feret, niſi in Cumano & Pompejano reddideris πάντα περὶ πάντων. Sic igitur facies, meque amabis, & ſcripto aliquo laceſſes. Ego enim reſpondere facilius poſſum, quam provocare. Quodſi, ut es, ceſſabis, laceſſam; nec tua ignavia etiam inertiam afferet. Plura otioſus. Hæc, cum eſſem in ſenatu, exaravi.

M. T. C. CORNIFICIO S. D.

(*Anno V. C. 709*).

21. Cajus Anicius, familiaris meus, vir omnibus rebus ornatus, negotiorum ſuorum cauſa legatus eſt in Africam legatione libera. Eum velim rebus omnibus adjuves, operamque des, ut quam commodiſſime ſua negotia conficiat. in primisque, quod ei cariſſimum eſt, dignitatem ejus tibi commendo;

idque a te peto, quod ipſe in provincia facere ſum ſolitus non rogatus, ut omnibus ſenatoribus lictores darem; quod idem acceperam & cognoveram a ſummis viris factitatum. Hoc igitur, mi Cornifici, facies; ceterisque rebus omnibus ejus dignitati reique, ſi me amas, conſules. id erit mihi gratiſſimum. Da operam, ut valeas.

M. T. C. S. P. D. CORNIFICIO.
(*Anno V. C. 709*).

22. Nos hic cum homine gladiatore, omnium nequiſſimo, collega noſtro, Antonio, bellum gerimus; ſed non pari conditione, contra arma verbis. At etiam de te concionatur: nec impune. nam ſentiet, quos laceſſierit. Ego autem acta ad te omnia arbitror perſcribi ab aliis: a me futura debes cognoſcere; quorum quidem non eſt difficilis conjectura. Oppreſſa omnia ſunt; nec habent ducem boni; noſtrique τυραννοκτόνοι longe gentium abſunt. Panſa & ſentit bene, & loquitur fortiter: Hirtius noſter tardius convaleſcit. Quid futurum ſit, plane neſcio. Spes tamen una eſt, aliquando populum Romanum majorum ſimilem fore. Ego certe reipublicæ non deero, &, quidquid

acciderit, a quo mea culpa abſit, animo forti feram. Illud profecto, quoad potero, tuam famam & dignitatem tuebor. Ante diem XIII Kalendas Januar. ſenatus frequens mihi eſt aſſenſus, cum de ceteris rebus magnis & neceſſariis, tum de provinciis, ab iis, qui obtinerent, retinendis, neque cuiquam tradendis, niſi qui ex ſenatusconſulto ſucceſſiſſet. Hoc ego cum reipublicæ cauſa cenſui, tum, mehercule, inprimis retinendæ dignitatis tuæ. Quamobrem te amoris noſtri cauſa rogo, reipublicæ cauſa hortor, ut ne cui quidquam juris in tua provincia eſſe patiare; atque ut omnia referas ad dignitatem, qua nihil poteſt eſſe præſtantius. Vere tecum agam, ut neceſſitudo noſtra poſtulat. In Sempronio, ſi meis litteris obtemperaſſes, maximam ab omnibus laudem adeptus eſſes. Sed illud & præteriit, & levius eſt. Hæc magna res eſt: fac ut provinciam retineas in poteſtate reipublicæ. Plura ſcripſiſſem, niſi tui feſtinarent. Itaque Cherippo noſtro me velim excuſes.

M. T. C. P. CORNIFICIO S. D.

(*Anno V. C. 709*).

23. OMNEM conditionem imperii tui, ſtatumque provinciæ mihi demonſtravit Stratorius. O multa intolerabilia locis omnibus! Sed quo tua major dignitas, eo, quæ tibi acciderunt, minus ferenda. Neque enim, quæ tu propter magnitudinem & animi, & ingenii moderate fers, a te non ulciſcenda ſunt, etiamſi non ſunt dolenda. Sed hæc poſterius. Rerum urbanarum acta tibi mitti certo ſcio. quod ni ita putarem, ipſe perſcriberem, in primisque Cæſaris Octaviani conatum: de quo multitudini fictum ab Antonio crimen videtur, ut in pecuniam adoleſcentis impetum faceret. Prudentes autem & boni viri, & credunt factum, & probant. Quid quæris? magna ſpes eſt in eo. Nihil eſt, quod non exiſtimetur laudis & gloriæ cauſa facturus. Antonius autem, noſter familiaris, tanto ſe odio eſſe intelligit, ut, cum interfectores ſuos domi comprenderit, rem proferre non audeat. Ante diem VII Idus Octobr. Brundiſium erat profectus obviam legionibus Macedonicis IV, quas ſibi conciliare pecunia cogitabat, eas-

que ad urbem adducere, & in cervicibus noſtris collocare. Habes formam reipublicæ, ſi in caſtris poteſt eſſe reſpublica: in qua tuam vicem ſæpe doleo, quod nullam partem, per ætatem, ſanæ & ſalvæ reipublicæ guſtare potuiſti. Atque antehac quidem ſperare ſaltem licebat; nunc etiam id ereptum eſt. Quæ enim eſt ſpes, cum in concione dicere auſus ſit Antonius, Canutium apud eos ſibi locum quærere, quibus, ſe ſalvo, locus in civitate eſſe non poſſet? Equidem & hæc, & omnia, quæ homini accidere poſſunt, ſic fero, ut philoſophiæ magnam habeam gratiam, quæ me non modo ab ſollicitudine abducit, ſed etiam contra omnes fortunæ impetus armat: tibique idem cenſeo faciundum, nec, a quo culpa abſit, quidquam in malis numerandum. Sed hæc tu melius. Stratorium noſtrum cum ſemper probaſſem, tum maxime in tuis rebus ſummam ejus fidem, diligentiam, prudentiamque cognovi. Da operam, ut valeas. hoc mihi gratius facere nihil potes.

M. T. C. S. P. D. CORNIFICIO.

(*Anno V. C. 710*).

24. Ego nullum locum prætermitto (nec enim debeo) non modo laudandi tui, ſed ne ornandi quidem. Sed mea ſtudia erga te & officia malo tibi ex tuorum litteris, quam ex meis, eſſe nota. Te tamen hortor, ut omni cura in rempublicam incumbas. hoc eſt animi, hoc eſt ingenii tui, hoc ejus ſpei, quam habere debes, amplificandæ dignitatis tuæ. Sed hac de re alias ad te pluribus. cum enim hæc ſcribebam, in exſpectatione erant omnia. Nondum legati redierant, quos ſenatus non ad pacem deprecandam, ſed ad denuntiandum bellum miſerat, niſi legatorum nuntio paruiſſet. Ego tamen, ut primum occaſio data eſt, meo priſtino more rempublicam defendi: me principem ſenatui, populoque Romano profeſſus ſum, nec poſtea, quam ſuſcepi cauſam libertatis, minimum tempus amiſi tuendæ ſalutis libertatisque communis. Sed hæc quoque te ex aliis malo. T. Pinarium, familiariſſimum meum, tanto tibi ſtudio commendo, ut majore non poſſim. Cui cum propter omnes virtutes, tum etiam propter ſtudia communia,

ſum amiciſſimus. Is procurat rationes negotiaque Dionyſii noſtri, quem & tu multum amas, & ego omnium plurimum. Ea tibi ego non debeo commendare: ſed commendo tamen. Facies igitur, ut ex Pinarii, gratiſſimi hominis, litteris, tuum & erga illum & erga Dionyſium ſtudium perſpiciamus.

M. T. C. S. P. D. CORNIFICIO.

(*Anno V. C. 710*).

25. LIBERALIBVS litteras accepi tuas, quas mihi Cornificius altero viceſimo die, ut dicebat, reddidit. Eo die non fuit ſenatus, neque poſtero. Quinquatribus frequenti ſenatu cauſam tuam egi, non invita Minerva. Etenim eo ipſo die ſenatus decrevit, ut Minerva noſtra, cuſtos urbis, quam turbo dejecerat, reſtitueretur. Panſa tuas litteras recitavit. Magna ſenatus approbatio conſecuta eſt cum ſummo gaudio, & offenſione Minotauri, id eſt, Calviſii & Tauri. Factum de te ſenatusconſultum honorificum. Poſtulabatur autem, ut etiam illi notarentur: ſed Panſa clementior. Ego, mi Cornifici, quo die primum in ſpem libertatis ingreſſus ſum, & cunctantibus ceteris a. d. XIII. Kal. Jan.

fundamenta

fundamenta jeci reipublicæ, eo ipſo die providi multum, atque habui rationem dignitatis tuæ. Mihi enim eſt aſſenſus ſenatus de obtinendis provinciis. Nec vero poſtea deſtiti labefactare eum, qui ſumma cum tua injuria, contumeliaque reipublicæ provinciam abſens obtinebat. Itaque crebras, vel potius quotidianas compellationes meas non tulit, ſeque in urbem recepit invitus: neque ſolum ſpe, ſed certa re jam & poſſeſſione deturbatus eſt, meo juſtiſſimo honeſtiſſimoque convicio. Te tuam dignitatem ſumma tua virtute tenuiſſe, provinciæque honoribus ampliſſimis affectum, vehementer gaudeo. Quod te mihi de Sempronio purgas, accipio excuſationem. fuit enim illud quoddam cæcum tempus ſervitutis. Ego tuorum conſiliorum auctor, dignitatisque fautor, iratus temporibus, in Græciam, deſperata libertate, rapiebar; cum me Eteſiæ, quaſi boni cives, relinquentem rempublicam proſequi noluerunt; Auſterque adverſus maximo flatu me ad tribules tuos Rhegium retulit: atque inde ventis, remis in patriam omni feſtinatione properavi, poſtridieque in ſumma reliquorum ſervitute liber unus fui. Sic ſum in Antonium invectus, ut ille non ferret, omnem-

que ſuum vinolentum furorem in me unum effunderet, meque cum elicere vellet ad cædis cauſam, tum tentaret inſidiis: quem ego ructantem & nauſeantem conjeci in Cæſaris Octaviani plagas. Puer enim egregius præſidium ſibi primum & nobis, deinde ſummæ reipublicæ comparavit: qui niſi fuiſſet, Antonii reditus a Brundiſio peſtis patriæ fuiſſet. Quæ deinceps acta ſint, ſcire te arbitror. Sed redeamus ad illud, unde divertimus. Accipio excuſationem tuam de Sempronio. neque enim ſtatuti quid in tanta perturbatione habere potuiſti. *Nunc hic dies aliam vitam defert, alios mores poſtulat*, ut ait Terentius. Quamobrem, mi Quinte, conſcende nobiſcum, & quidem ad puppim. Una navis eſt jam bonorum omnium: quam quidem nos damus operam, ut rectam teneamus. utinam proſpero curſu! Sed quicumque venti erunt, ars noſtra certe non aberit. Quid enim præſtare aliud virtus poteſt? Tu fac magno animo ſis, & excelſo, cogitesque, omnem dignitatem tuam cum republica conjunctam eſſe debere. P. Luccejum mihi meum commendas; quem, quibuscumque rebus potero, diligenter tuebor. Hirtium quidem & Panſam, collegas noſtros, homi-

nes in conſulatu reipublicæ ſalutares, alieno ſane tempore amiſimus, republica Antoniano quidem latrocinio liberata, ſed nondum omnino explicata: quam nos, ſi licebit, more noſtro tuebimur; quamquam admodum ſumus jam defatigati. Sed nulla laſſitudo impedire officium & fidem debet. Verum hæc hactenus. Ab aliis te de me, quam a me ipſo, malo cognoſcere. De te audiebamus ea, quæ maxime vellemus. De Cn. Minucio, quem tu quibusdam litteris ad cœlum laudibus extuliſti, rumores duriores erant. Id quale ſit, omninoque, quid iſtic agatur, facias me velim certiorem.

CICERO CORNIFICIO S. D.

(*Anno V. C. 709*).

26. Q. TVRIVS, qui in Africa negotiatus eſt, vir bonus & honeſtus, heredes fecit ſimiles ſui, Cn. Saturninum, Sex. Aufidium, C. Annejum, Q. Conſidium Gallum, L. Servilium Poſtumum, C. Rubellium. Ex eorum oratione intellexi, gratiarum actione eos magis egere, quam commendatione. Tanta enim liberalitate ſe tua uſos prædicabant, ut iis plus a te tributum intelligerem, quam ego te auderem rogare. Audebo tamen. ſcio

enim, quantum ponderis mea commendatio ſit habitura. Quare a te peto, ut ad eam liberalitatem, qua ſine meis litteris uſus es, quam maximus his litteris cumulus accedat. Caput autem eſt meæ commendationis, ne patiare, Erotem Turium, Q. Turii libertum, ut adhuc fecit, hereditatem Turianam avertere, ceterisque omnibus rebus habeas eos commendatiſſimos. Magnam ex eorum ſplendore & obſervantia capies voluptatem. Quod ut velis, te vehementer etiam atque etiam rogo.

M. T. C. S. P. D. Q. CORNIFICIO.
(*Anno V. C. 709*).

27. SEX. Aufidius & obſervantia, qua me colit, accedit ad proximos; & ſplendore equiti Romano nemini cedit. Eſt autem ita temperatis moderatisque moribus, ut ſumma ſeveritas ſumma cum humanitate jungatur. Cujus tibi negotia, quæ ſunt in Africa, ita commendo, ut majore ſtudio, magisve ex animo, commendare non poſſim. Pergratum mihi feceris, ſi dederis operam, ut is intelligat, meas apud te litteras maximum pondus habuiſſe. Hoc te vehementer, mi Cornifici, rogo.

M. T. C. S. P. D. Q. CORNIFICIO.

(*Anno V. C. 709*).

28. Assentior tibi, eos, quos ſcribis Lilybæo minari, iſtic pœnas dare debuiſſe: ſed metuiſti, ut ais, ne nimis liber in ulciſcendo viderere. Metuiſti igitur, ne gravis civis, ne nimis fortis, ne nimis te dignus viderere. Quod ſocietatem reipublicæ conſervandæ tibi mecum a patre acceptam renovas, gratum eſt: quæ ſocietas inter nos ſemper, mi Cornifici, manebit. Gratum etiam illud, quod mihi tuo nomine gratias agendas non putas. nec enim id inter nos facere debemus. Senatus ſæpius pro dignitate tua appellaretur, ſi, abſentibus conſulibus, umquam, niſi ad rem novam, cogeretur. Itaque nec de H-S xx, nec de H-S ıɔcc, quidquam agi nunc per ſenatum poteſt. Tibi autem ex ſenatusconſulto imperandum, mutuumque ſumendum cenſeo. In republica quid agatur, credo te ex eorum litteris cognoſcere, qui ad te acta debent perſcribere. Ego ſum ſpe bona: conſilio, cura, labore non deſum: omnibus inimicis reipublicæ eſſe me acerrimum hoſtem, præ me fero. Res neque nunc difficili loco mihi vi-

d·tur esſe: & fuiſſet facillimo, ſi culpa a quibusdam abfuiſſet.

M. T. C. S. P. D. Q. CORNIFICIO.
(*Anno V. C. 710*).

29. Non modo tibi, cui omnia noſtra notiſſima ſunt, ſed neminem in populo Romano arbitror eſſe, cui ſit ignota ea familiaritas, quæ mihi cum L. Lamia eſt. Etenim magno theatro ſpectata eſt tum, cum eſt ab A. Gabinio conſule relegatus, quod libere & fortiter ſalutem meam defendiſſet. Nec ex eo amor inter nos natus eſt; ſed quod erat vetus & magnus, propterea nullum periculum pro me adire dubitavit. Ad hæc officia, vel merita potius, jucundiſſima conſuetudo accedit, ut nullo prorſus plus homine delecter. Non puto te jam exſpectare, quibus eum tibi verbis commendem. Cauſas enim tanti amoris intelligis; quæ verba deſideret, iis me omnibus uſum putato. Tantum velim exiſtimes, ſi negotia Lamiæ, procuratores, libertos, familiam, quibuscumque rebus opus erit, defenderis, gratius mihi futurum, quam ſi ea tua liberalitas pertinuiſſet ad rem familiarem meam. Nec dubito, quin ſine mea commendatio-

ne, quod tuum eſt judicium de hominibus, ipſius Lamiæ cauſa ſtudioſe omnia facturus ſis: quanquam erat nobis dictum, te exiſtimare, alicui ſenatusconſulto, quod contra dignitatem tuam fieret, ſcribendo Lamiam affuiſſe; qui omnino conſulibus illis numquam fuit ad ſcribendum: deinde omnia tum falſa ſenatusconſulta deferebantur. Niſi forte etiam illi Semproniano ſenatusconſulto me cenſes affuiſſe: qui ne Romæ quidem tum fui, deque eo ad te ſcripſi, re recenti. Sed hæc hactenus. Te, mi Cornifici, etiam atque etiam rogo, ut omnia Lamiæ negotia, mea putes eſſe, curesque, ut intelligat, hanc commendationem maximo ſibi uſui fuiſſe. Hoc mihi gratius facere nihil potes. Cura, ut valeas.

M. T. C. S. P. D. CORNIFICIO.
(*Anno V. C. 710*).

30. Itane, præter litigatores, nemo ad te meas litteras? multæ iſtæ quidem. Tu enim perfeciſti, ut nemo ſine litteris meis tibi ſe commendatum putaret. Sed quis umquam tuorum mihi dixit eſſe, cui darem, quin dederim? aut quid mihi jucundius, quam, cum coram tecum loqui non poſſim,

aut ſcribere ad te, aut tuas legere litteras? Illud magis mihi ſolet eſſe moleſtum, tantis me impediri occupationibus, ut ad te ſcribendi meo arbitratu facultas nulla detur. Non enim te epiſtolis, ſed voluminibus laceſſerem; quibus quidem me a te provocari oportebat. Quamvis enim occupatus ſis, otii tamen plus habes. Aut, ſi ne tu quidem vacas, noli impudens eſſe, nec mihi moleſtiam exhibere, & a me litteras crebriores, cum tu mihi raro mittas, flagitare. Nam cum antea diſtinebar maximis occupationibus, propterea quod omnibus curis rempublicam mihi tuendam putabam; tum hoc tempore multo diſtineor vehementius. Ut enim gravius ægrotant ii, qui, cum levati morbo viderentur, in eum de integro inciderunt; ſic vehementius nos laboramus, qui, profligato bello, ac pæne ſublato, renovatum bellum gerere conamur. Sed hæc hactenus. Tu tibi, mi Cornifici, fac ut perſuadeas, non eſſe me tam imbecillo animo, ne dicam inhumano, ut a te vinci poſſim aut officiis aut amore. Non dubitabam equidem: verumtamen multo mihi notiorem amorem tuum effecit Cherippus. O hominem, ſemper illum quidem mihi aptum,

nunc vero etiam ſuavem! Vultus mehercule tuos mihi expreſſit omnes, non ſolum animum ac verba pertulit. Itaque noli vereri, ne tibi ſuccenſuerim, quod eodem exemplo ad me, quo ad ceteros. Requiſivi equidem proprias ad me unum litteras, ſed neque vehementer, & amanter. De ſumtu, quem te in rem militarem facere & feciſſe dicis, nihil ſane poſſum tibi opitulari, propterea quod & orbus ſenatus, conſulibus amiſſis, & incredibiles anguſtiæ pecuniæ publicæ; quæ conquiritur undique, ut optime meritis militibus promiſſa ſolvantur: quod quidem fieri ſine tributo poſſe non arbitror. De Attio Dionyſio nihil puto eſſe; quoniam mihi nihil dixit Stratorius. De P. Luccejo nihil tibi concedo, quo ſtudioſior ejus ſis, quam ego ſum. eſt enim nobis neceſſarius. Sed a magiſtris cum contenderem de proferendo die, probaverunt mihi, ſeſe, quo minus id facerent, & compromiſſo & jurejurando impediri. Quare veniendum arbitror Luccejo. quamquam, ſi meis litteris obtemperavit, cum tu hæc leges, illum Romæ eſſe oportebit. Ceteris de rebus, maximeque de pecunia, cum Panſæ mortem ignorares, ſcripſiſti, quæ per nos ab eo conſequi

te poſſe arbitrarere. quæ te non fefelliſſent, ſi viveret. nam te diligebat. Poſt mortem autem ejus quid fieri poſſet, non videbamus. De Venulejo, Latino, Horatio, valde laudo. Illud non nimium probo, quod ſcribis, quo illi animo æquiore ferrent, te tuis etiam legatis lictores ademiſſe. Honore enim digni cum ignominia dignis non erant comparandi; eosque ex ſenatusconſulto, ſi non decedunt, cogendos, ut decedant, exiſtimo. Hæc fere ad eas litteras, quas eodem exemplo binas accepi. De reliquo velim tibi perſuadeas, non eſſe mihi meam dignitatem tua cariorem.

M. TVLLII CICERONIS EPISTOLARVM LIBER XIII.

AD C. MEMMIVM ET ALIOS.

M. T. C. S. P. D. C. MEMMIO.

(*Anno V. C. 702*).

1. Etsi non ſatis mihi conſtiterat, cum aliquane animi mei moleſtia, an potius libenter te Athenis viſurus eſſem, quod injuria, quam accepiſti, dolore me afficeret; ſapientia tua, qua fers injuriam, lætitia; tamen vidiſſe te mallem. Nam quod eſt moleſtiæ, non ſane multo levius eſt, cum te non video: quod eſſe potuit voluptatis, certe, ſi vidiſſem te, plus fuiſſet. Itaque non dubitabo dare operam, ut te videam, cum cum id ſatis commode facere potero. Interea, quod per litteras & agi tecum, &, ut arbitror, confici poteſt, agam nunc. Ac te illud primum rogabo, ne quid invitus mea

cauſa facias: ſed id, quod mea intelliges, tua nullam in partem, mea multum intereſſe, ita mihi des, ſi tibi, ut id libenter facias, ante perſuaſeris. Cum Patrone Epicureo mihi omnia ſunt: niſi quod in philoſophia vehementer ab eo diſſentio. Sed & initio Romæ, cum te quoque & tuos omnes obſervabat, me coluit inprimis; & nuper, cum ea, quæ voluit, de ſuis commodis & præmiis conſecutus eſt, me habuit ſuorum defenſorum & amicorum fere principem: & jam a Phædro, qui nobis, cum pueri eſſemus, antequam Philonem cognovimus, valde, ut philoſophus, poſtea tamen, ut vir bonus, & ſuavis, & officioſus probabatur, traditus, mihique commendatus eſt. Is igitur Patro, cum ad me Romam litteras miſiſſet, uti te ſibi placarem, peteremque, ut, neſcio quid illud Epicuri parietinarum ſibi concederes; nihil ſcripſi ad te ob eam rem, quod ædificationis tuæ conſilium mea commendatione nolebam impediri. Idem, ut veni Athenas, cum, idem ut ad te ſcriberem, rogaſſet; ob eam cauſam impetravit, quod te abjeciſſe illam ædificationem conſtabat inter omnes amicos tuos. Quod ſi ita eſt, & ſi jam plane tua nihil intereſt, velim, ſi qua offenſiuncula

facta eſt animi tui, perverſitate aliquorum, (novi enim gentem illam) des te ad lenitatem, vel propter tuam ſummam humanitatem, vel etiam honoris mei cauſa. Equidem, ſi, quid ipſe ſentiam, quæris; nec, cur ille tantopere contendat, video, nec, cur tu repugnes: niſi tamen multo minus tibi concedi poteſt, quam illi, laborare ſine cauſa. Quamquam Patronis & orationem & cauſam tibi cognitam eſſe certo ſcio. honorem, officium, teſtamentorum jus, Epicuri auctoritatem, Phædri obteſtationem, ſedem, domicilium, veſtigia ſummorum hominum, ſibi tuenda eſſe dicit. Totam hominis vitam rationemque, quam ſequitur in philoſophia, derideamus licet, ſi hanc ejus contentionem volumus reprehendere. Sed, mehercules, quando illi ceterisque, quos illa delectant, non valde inimici ſumus; neſcio an ignoſcendum ſit huic, ſi tantopere laborat: in quo etiamſi peccat, magis ineptiis, quam improbitate peccat. Sed, ne plura, (dicendum enim aliquando eſt,) Pomponium Atticum ſic amo, ut alterum fratrem. nihil eſt illo mihi nec carius, nec jucundius. Is (non quo ſit ex iſtis: eſt enim omni liberali doctrina politiſſimus: ſed valde diligit Patro-

nem, valde Phædrum amavit,) ſic a me hoc contendit, homo minime ambitioſus, minime in rogando moleſtus, ut nihil umquam magis; nec dubitat, quin ego a te nutu hoc conſequi poſſem, etiam ſi ædificaturus eſſes. Nunc vero, ſi audierit, te ædificationem depoſuiſſe, neque tamen me a te impetraſſe; non te in me illiberalem, ſed me in ſe negligentem putabit. Quamobrem peto a te, ut ſcribas ad tuos, poſſe tua voluntate decretum illud Areopagitarum, quem ὑπομνηματισμὸν illi vocant, tolli. Sed redeo ad prima. Prius velim tibi perſuadeas, ut hoc mea cauſa libenter facias, quam ut facias. ſic tamen habeto: ſi feceris, quod rogo, fore mihi gratiſſimum. Vale.

CICERO MEMMIO SAL.

(*Anno V. C. 702*).

2. C. AVIANO Evandro, qui habitat in tuo ſacrario, & ipſo multum utor, & patrono ejus M. Aemilio familiariſſime. Peto igitur a te in majorem modum, quod ſine tua moleſtia fiat, ut ei de habitatione accommodes. Nam propter opera inſtituta multa multorum, ſubitum eſt ei remigrare Kalend. Quint. Impedior verecundia, ne te pluribus

verbis rogem. Neque tamen dubito, quin, ſi tua nihil, aut non multum interſit, eo ſis animo, quo ego eſſem, ſi quid tu me rogares. mihi certe gratiſſimum feceris.

M. T. C. S. P. D. C. MEMMIO.
(*Anno V. C. incerto*).

3. A. FVFIVM, unum ex meis intimis, obſervantiſſimum, ſtudioſiſſimumque noſtri, eruditum hominem, & ſumma humanitate, tuaque amicitia digniſſimum, velim ita tractes, ut mihi coram recepiſti. Tam gratum mihi id erit, quam quod gratiſſimum. Ipſum præterea ſummo officio, & ſumma obſervantia tibi in perpetuum devinxeris. Vale.

M. T. C. Q. VALERIO Q. F. ORCAE, LEG. PROPRAET. S. D.
(*Anno V. C. 708*).

4. CVM municipibus Volaterranis mihi ſumma neceſſitudo eſt. magno enim meo beneficio affecti, cumulatiſſime mihi gratiam retulerunt. nam nec in honoribus meis, nec in laboribus umquam defuerunt. Cum quibus ſi mihi nulla cauſa intercederet, tamen, quod te vehementiſſime diligo, quodque me a te plurimi fieri ſentio, & monerem te, & hor-

tarer, ut eorum fortunis conſuleres, præſertim cum prope præcipuam cauſam haberent ad jus obtinendum: primum quod Sullani temporis acerbitatem, deorum immortalium benignitate, ſubterfugerunt; deinde, quod ſummo ſtudio populi Romani a me in conſulatu meo defenſi ſunt. Cum tribuni plebis legem iniquiſſimam de eorum agris promulgaviſſent; facile ſenatui populoque Romano perſuaſi, ut eos cives, quibus fortuna peperciſſet, ſalvos eſſe vellent. Hanc actionem meam C. Cæſar primo ſuo conſulatu in lege Agraria comprobavit, agrumque Volaterranum & oppidum omni periculo in perpetuum liberavit; ut mihi dubium non ſit, quin is, qui novas neceſſitudines adjungat, vetera ſua beneficia conſervari velit. Quamobrem eſt tuæ prudentiæ, aut ſequi ejus auctoritatem, cujus ſectam atque imperium ſumma cum tua dignitate ſecutus es; aut certe illi integram omnem cauſam reſervare. Illud vero dubitare non debes, quin tam grave, tam firmum, tam honeſtum municipium tibi tuo ſummo beneficio in perpetuum obligari velis. Sed hæc, quæ ſupra ſcripta ſunt, eo ſpectant, ut te horter & ſuadeam. Reliqua ſunt, quæ pertinent ad

rogandum;

rogandum; ut non ſolum tua cauſa tibi conſilium me dare putes, ſed etiam, quod mihi opus ſit, me a te petere & rogare. Gratiſſimum igitur mihi feceris, ſi Volaterranos omnibus rebus integros, incolumesque eſſe volueris. Eorum ego domicilia, ſedes, rem, fortunas, quæ a diis immortalibus, & a præſtantiſſimis in noſtra republica civibus, ſummo ſenatus populique Romani ſtudio, conſervatæ ſunt, tuæ fidei, juſtitiæ, bonitatique commendo. Si pro meis priſtinis opibus facultatem mihi res hoc tempore daret, ut ita defendere poſſem Volaterranos, quemadmodum conſuevi tueri meos; nullum officium, nullum denique certamen, in quo illis prodeſſe poſſem, prætermitterem. Sed, quando apud te nihilominus hoc tempore valere me confido, quam valuerim ſemper apud omnes; pro noſtra ſumma neceſſitudine, parique inter nos & mutua benevolentia abs te peto, ut ita de Volaterranis mereare, ut exiſtiment, eum quaſi divino conſilio iſti negotio præpoſitum eſſe, apud quem unum nos, eorum perpetui defenſores, plurimum valere poſſemus.

M. T. C. Q. VALERIO Q. F. ORCAE, LEG. PROPRAET. S. P. D.

(*Anno V. C. 708*).

5. NON moleſte fero, eam neceſſitudinem, quæ mihi tecum eſt, notam eſſe quam plurimis: neque tamen ob eam cauſam (quod tu optime exiſtimare potes) te impedio, quo minus ſuſceptum negotium, pro tua fide & diligentia, & voluntate Cæſaris, qui tibi rem magnam difficilemque commiſit, gerere poſſis. Nam cum multi a me petant multa, quod de tua erga me voluntate non dubitent, non committo, ut ambitione mea conturbem officium tuum. C. Curtio ab ineunte ætate familiariſſime ſum uſus. Ejus & Sullani temporis injuſtiſſima calamitate dolui, & cum iis, qui ſimilem injuriam acceperant, amiſſis omnibus fortunis, reditus tamen in patriam voluntate omnium concedi videretur, adjutor incolumitatis fui. Is habet in Volaterrano poſſeſſionem, cum in eam, tanquam e naufragio, reliquias contuliſſet. Hoc autem tempore eum Cæſar in ſenatum legit: quem ordinem ille, iſta poſſeſſione amiſſa, tueri vix poteſt. Graviſſimum autem eſt, cum ſuperior factus ſit ordine, inferiorem eſſe fortuna;

minimeque convenit, ex eo agro, qui Cæſaris juſſu dividatur, eum moveri, qui Cæſaris beneficio ſenator fit. Sed mihi minus libet multa de æquitate rei ſcribere, ne cauſa potius apud te valuiſſe videar, quam gratia. Quamobrem te in majorem modum rogo, ut C. Curtii rem, meam putes eſſe: quidquid mea cauſa faceres, ut id C. Curtii cauſa cum feceris, exiſtimes, quod ille per me habuerit, id me habere abs te. Hoc te vehementer atque etiam rogo.

M. T. C. Q. VALERIO Q. F. ORCAE PROCOS. S. P. D.
(*Anno V. C. 708*).

6. Si vales, bene eſt: valeo. Credo te memoria tenere, me & coram P. Cuſpio tecum locutum eſſe, cum te proſequerer paludatum; & item poſtea pluribus verbis tecum egiſſe, ut, quoscunque tibi ejus neceſſarios commendarem, haberes eos in numero meorum neceſſariorum. Id tu pro tua ſumma erga me benevolentia, perpetuaque obſervantia, mihi liberaliſſime atque humaniſſime recepiſti. Cuſpius, homo in omnes ſuos officioſiſſimus, mirifice quosdam homines ex iſta provincia tuetur & diligit, propterea, quod

fuit in Africa bis, cum maximis ſocietatis negotiis præeſſet. Itaque hoc ejus officium, quod adhibet erga illos, ego mea facultate & gratia ſoleo, quantum poſſum, adjuvare. Quare Cuſpianorum omnium commendationis cauſam hac tibi epiſtola exponendam putavi. Reliquis epiſtolis tantum faciam, ut notam apponam eam, quæ mihi tecum convenit, & ſimul ſignificem, de numero eſſe Cuſpii amicorum. Sed hanc commendationem, quam his litteris conſignare volui, ſcito eſſe omnium graviſſimam. Nam P. Cuſpius ſingulari ſtudio contendit a me, ut tibi quam diligentiſſime L. Julium commendarem. Ejus ego ſtudio vix videor mihi ſatisfacere poſſe, ſi utar verbis iis, quibus, cum diligentiſſime quid agimus, uti ſolemus. Nova quædam poſtulat, & putat me ejus generis artificium quoddam tenere. Ei ego pollicitus ſum, me ex intima noſtra arte depromturum mirificum genus commendationis. Id quum aſſequi non poſſum, tu re velim efficias, ut ille, genere mearum litterarum incredibili, quiddam perfectum arbitretur. Id facies, ſi omne genus liberalitatis, quod & ab humanitate & poteſtate tua proficiſci poterit, non modo re, ſed etiam verbis, vultu denique expromſeris:

quæ quantum in provincia valerent, vellem expertus eſſes. Sed tamen [ſuſpicor] ipſum hominem, quem tibi commendo, perdignum eſſe tua amicitia, non ſolum, quia mihi Cuſpius dicit, credo, (tametſi id ſatis eſſe debebat,) ſed quia novi ejus judicium in hominibus & amicis deligendis. Harum litterarum vis quanta fuerit, propediem judicabo; tibique, ut confido, gratias agam. Ego, quæ te velle, quæque ad te pertinere arbitrabor, omnia ſtudioſe diligenterque curabo. Cura, ut valeas.

P. Cornelius, qui tibi has litteras dedit, eſt mihi a P. Cuſpio commendatus: cujus cauſa quanto opere cuperem deberemque, profecto ex me facile cognoſti. Vehementer te rogo, ut cures, ut ex hac commendatione mihi Cuſpius quam maximas, quam primum, quam ſæpiſſime gratias agat. Vale.

M. T. C. CLVVIO S. P. D.
(*Anno V. C. 708*).

7. CVM in Galliam proficiſcens, pro noſtra neceſſitudine tuaque ſumma in me obſervantia, ad me domum veniſſes, locutus ſum tecum de agro vectigali municipii Atellani, qui eſſet in Gallia; quantoque opere ejus mu-

nicipii cauſa laborarem, tibi oſtendi. Poſt tuam autem profectionem, cum & maxima res municipii honeſtiſſimi mihique conjunctiſſimi, & ſummum meum officium ageretur; pro tuo animo in me ſingulari, exiſtimavi, me oportere ad te accuratius ſcribere: etſi non ſum neſcius, & quæ temporum ratio, & quæ tua poteſtas ſit; tibique negotium datum eſſe a C. Cæſare, non judicium, præclare intelligo. Quare a te tantum peto, quantum & te facere poſſe, & libenter mea cauſa facturum eſſe arbitror. Et primum velim exiſtimes, quod res eſt, municipii fortunas omnes in iſto vectigali conſiſtere: his autem temporibus hoc municipium maximis oneribus preſſum, ſummis affectum eſſe difficultatibus. Hoc etſi commune videtur eſſe cum multis; tamen mihi crede, ſingulares huic municipio calamitates accidiſſe; quas idcirco non commemoro, ne de miſeriis meorum neceſſariorum conquerens, homines, quos nolo, videar offendere. Itaque, niſi magnam ſpem haberem, C. Cæſari nos cauſſam municipii probaturos; non erat cauſa, cur a te hoc tempore aliquid contenderem. ſed quia confido, mihique perſuaſi, illum & dignitatis municipii, & æquitatis, etiam vo-

luntatis erga ſe habiturum eſſe rationem; ideo a te non dubitavi contendere, ut hanc cauſam illi integram conſervares. Quod etſi nihilominus a te peterem, ſi nihil audiviſſem te tale feciſſe; tamen majorem ſpem impetrandi nactus ſum, poſteaquam mihi dictum eſt; hoc idem a te Regienſes impetraviſſe; qui etſi te aliqua neceſſitudine attingunt, tamen tuus amor in me ſperare me cogit, te, quod tuis neceſſariis tribueris, idem eſſe tributurum meis: præſertim cum ego pro his unis petam; habeam autem, qui ſimili cauſa laborent, complures neceſſarios. Hoc me non ſine cauſa facere, neque aliqua levi ambitione commotum a te contendere, etſi te exiſtimare arbitror; tamen mihi affirmanti credas velim, me huic municipio debere plurimum; nullum unquam fuiſſe tempus neque honorum, neque laborum meorum, in quo non hujus municipii ſtudium in me exſtiterit ſingulare. Quapropter a te etiam atque etiam, pro noſtra ſumma conjunctione, proque tua in me perpetua & maxima benevolentia, majorem in modum peto atque contendo, ut, cum fortunas agi ejus municipii intelligas, quod ſit mihi neceſſitudine, officiis, benevolentia conjunctiſſimum, id mihi

des; quod erit hujuſmodi, ut, ſi a Cæſare, quod ſperamus, impetrarimus, tuo beneficio nos id conſecutos eſſe judicemus: ſin minus; pro eo tamen id habeamus, quum a te data ſit opera, ut impetraremus. Hoc cum mihi gratiſſimum feceris, tum viros optimos, homines honeſtiſſimos, eosdemque gratiſſimos, & tua neceſſitudine digniſſimos, ſummo beneficio in perpetuum tibi tuisque devinxeris. Vale.

M. T. C. M. RVTILIO S. P. D.

(*Anno V. C. 708*).

§ Cvm & mihi conſcius eſſem, quanti te facerem, & tuam erga me benevolentiam expertus eſſem, non dubitavi a te petere, quod mihi petendum eſſet. P. Sextium quanti faciam, ipſe optime ſcio: quanti autem facere debeam, & tu, & omnes homines ſciunt. Is cum ex aliis te mei ſtudioſiſſimum eſſe cognoſſet, petivit a me, ut ad te quam accuratiſſime ſcriberem de re C. Albinii ſenatoris, cujus ex filia natus eſt L. Sextius, optimus adoleſcens, filius P. Sextii. Hoc idcirco ſcripſi, ut intelligeres, non ſolum me pro P. Sextio laborare debere, ſed Sextium etiam pro Albinio. Res autem eſt hæc: a

M. Laberio C. Albinius prædia in æſtimationem accepit; quæ prædia Laberius emerat a Cæſare de bonis Plotianis. Ea ſi dicam non eſſe e republica dividi, docere te videar, non rogare. Sed tamen cum Cæſar Sullanas venditiones & aſſignationes ratas eſſe velit, quo firmiores exiſtimentur ſuæ; ſi ea prædia dividentur, quæ ipſe Cæſar vendidit, quæ tandem in ejus venditionibus eſſe poterit auctoritas? Sed hoc quale ſit, tu pro tua prudentia conſiderabis. Ego te plane rogo, atque ita, ut majore ſtudio, juſtiore de cauſa, magis ex animo rogare nihil poſſim, ut Albinio parcas, prædia Laberiana ne attingas. Magna me affeceris non modo lætitia, ſed etiam quodammodo gloria, ſi P. Sextius homini maxime neceſſario ſatisfecerit per me, ut ego illi uni plurimum debeam. Quod ut facias, te vehementer etiam atque etiam rogo. Majus mihi dare beneficium nullum potes. Id mihi intelliges eſſe gratiſſimum. Vale.

M. T. C. CRASSIPEDI S. P. D.

(*Anno V. C. 702*).

9. QVAMQVAM tibi præſens commendavi, ut potui, diligentiſſime, ſocios Bithyniæ;

teque cum mea commendatione, tum etiam tua ſponte intellexi cupere ei ſocietati, quibuscunque rebus poſſes, commodare: tamen, cum ii, quorum res agitur, magni ſua intereſſe arbitrarentur, me etiam per litteras declarare tibi, qua eſſem erga ipſos voluntate, non dubitavi hæc ad te ſcribere. Volo enim te exiſtimare, me, cum univerſo ordini publicanorum multum ſemper libentiſſime tribuerim, idque magnis ejus ordinis erga me meritis facere debuerim, tum in primis amicum eſſe huic Bithynicæ ſocietati; quæ ſocietas ordine ipſo, & hominum genere, pars eſt maxima civitatis. Conſtat enim ex ceteris ſocietatibus; & caſu permulti ſunt in ea ſocietate valde mihi familiares; in primisque is, cujus præcipuum officium agitur hoc tempore, P. Rupilius, P. F. Menenia, qui eſt magiſter in ea ſocietate. Quæ cum ita ſint, in majorem modum a te peto, Cn. Pupium, qui eſt in operis ejus ſocietatis, omnibus tuis officiis atque omni liberalitate tueare; curesque, ut ejus operæ, quod tibi facile factu eſt, quam gratiſſimæ ſint ſociis; remque & utilitatem ſociorum, (cujus rei quantam poteſtatem quæſtor habeat, non ſum ignarus,) per te quam maxime defenſam

& auctam velis. Id cum mihi gratiſſimum feceris, tum illud tibi expertus promitto & ſpondeo, te ſocios Bithyniæ, ſi iis commodaris, memores eſſe & gratos, cogniturum. Vale.

CICERO BRVTO S.

(*Anno V. C. 707*).

10. CVM ad te tuus quæſtor, M. Varro, proficiſceretur, commendatione egere eum non putabam. Satis enim commendatum tibi eum arbitrabar ab ipſo more majorum; qui, ut te non fugit, hanc quæſturæ conjunctionem, liberorum neceſſitudini proximam voluit eſſe. Sed cum ſibi ita perſuaſiſſet ipſe, meas de ſe accurate ſcriptas litteras, maximum apud te pondus habituras, a meque contenderet, ut quam diligentiſſime ſcriberem; malui facere, quod meus familiaris tanti ſua intereſſe arbitraretur. Ut igitur debere me facere hoc intelligas, cum primum M. Terentius in forum venit, ad amicitiam ſe meam contulit. Deinde, ut ſe corroboravit, duæ cauſæ acceſſerunt, quæ meam in illum benevolentiam augerent: una, quod verſabatur in hoc ſtudio noſtro, quo etiam nunc maxime delectam

ut noſti, nec ſine induſtria: deinde, quod mature ſe contulit in ſocietates publicanorum; quod quidem nollem. maximis enim damnis affectus eſt. Sed tamen cauſa communis ordinis, mihi commendatiſſimi, fecit amicitiam noſtram firmiorem. Deinde verſatus in utrisque ſubſelliis optima & fide & fama, jam ante hanc commutationem reipublicæ, petitioni ſeſe dedit, honoremque honeſtiſſimum exiſtimavit fructum laboris ſui. His autem temporibus a me Brundiſio cum litteris & mandatis profectus ad Cæſarem eſt: qua in re & amorem ejus in ſuſcipiendo negotio perſpexi, & in conficiendo ac renuntiando fidem. Videor mihi, cum ſeparatim de probitate ejus & moribus dicturus fuiſſem, ſi prius cauſam, cur eum tantopere diligerem, tibi expoſuiſſem, in ipſa cauſa exponenda ſatis etiam de probitate dixiſſe. Sed tamen ſeparatim promitto, in meque recipio, fore eum tibi & voluptati, & uſui. Nam & modeſtum hominem cognoſces, & prudentem, & a cupiditate omni remotiſſimum; præterea magni laboris, ſummæque induſtriæ. Neque ego hæc polliceri debeo, quæ tibi ipſi, cum bene cognoris, judicanda ſunt; ſed tamen in omnibus novis conjunctionibus

intereſt, qualis primus aditus ſit, & qua commendatione quaſi amicitiæ fores aperiantur. quod ego his litteris efficere volui. etſi id ipſa per ſe neceſſitudo quæſturæ efficere debet. ſed tamen nihilo infirmius illud, hoc addito. Cura igitur, ſi me tanti facis, quanti & Varro exiſtimat, & ipſe ſentio, ut quam primum intelligam, hanc meam commendationem tantum illi utilitatis attuliſſe, quantum & ipſe ſperarit, nec ego dubitarim.

M. T. C. BRVTO S. P. D.
(*Anno V. C. 707*).

II. QVIA ſemper animadverti, ſtudioſe te operam dare, ut ne quid meorum tibi eſſet ignotum; propterea non dubito, quin ſcias, non ſolum cujus municipii ſim, ſed etiam, quam diligenter ſoleam meos municipes Arpinates tueri. Quorum quidem omnia commoda, omnesque facultates, quibus & ſacra conficere, & ſarta tecta ædium ſacrarum, locorumque communium tueri poſſint, conſiſtunt in his vectigalibus, quæ habent in provincia Gallia. Ad ea viſenda, pecuniasque, quæ a colonis debentur, exigendas, totamque rem & cognoſcendam, & adminiſtrandam, legatos [illegible]

Q. Fufidium Q. F. M. Faucium M. F. Q. Mamercum Q. F. Peto a te in majorem modum, pro noſtra neceſſitudine, ut tibi ea res curæ ſit, operamque des, ut per te quam commodiſſime negotium municipii adminiſtretur, quamprimumque conficiatur; ipſosque, quorum nomina ſcripſi, ut quam liberaliſſime tractes. Bonos viros ad tuam neceſſitudinem adjunxeris; municipiumque gratiſſimum beneficio tuo devinxeris: mihi vero etiam gratius feceris, quod cum ſemper tueri municipes meos conſuevi, tum hic annus præcipue ad meam curam officiumque pertinet. Nam conſtituendi municipii cauſa, hoc anno ædilem filium meum fieri volui, & fratris filium, & M. Cæſium, hominem mihi maxime neceſſarium (is enim magiſtratus in noſtro municipio, nec alius ullus creari ſolet) quos cohoneſtaris, in primisque me, ſi res publica municipii, tuo ſtudio, & diligentia bene adminiſtrata erit. Quod ut facias, te vehementer etiam atque etiam rogo.

M. T. C. BRVTO S. D.

(*Anno V. C. 707*).

12. ALIA epiſtola communiter commendavi tibi legatos Arpinatium, ut potui, diligen-

tiſſime: hac ſeparatim Q. Fuſidium, quocum mihi omnes neceſſitudines ſunt, diligentius commendo: non ut aliquid de illa commendatione comminuam, ſed ut ad hanc addam. Nam & privignus eſt M. Cæſii, mei maxime & familiaris & neceſſarii, & fuit in Cicilia mecum tribunus militum; quo in munere ita ſe tractavit, ut accepiſſe ab eo beneficium viderer, non dediſſe. Eſt præterea (quod apud te valet plurimum) a noſtris ſtudiis non abhorrens. Quare velim eum quam liberaliſſime complectare; operamque des, ut in ea legatione, quam ſuſcepit contra ſuum commodum, ſecutus auctoritatem meam, quam maxime ejus excellat induſtria. Vult enim, id quod optimo cuique natura tributum eſt, quam maximam laudem, cum a nobis, qui eum impulimus, tum a municipio conſequi; quod ei continget, ſi hac mea commendatione tuum erga ſe ſtudium erit conſecutus.

M. T. C. BRVTO S. P. D.
(*Anno V. C. 707*).

13. L. Castronivs Pætus, longe princeps municipii Lucenſis, eſt honeſtus, gravis, plenus officii, bonus plane vir, & cum

virtutibus, tum etiam fortuna, ſi quid hoc ad rem pertinet, ornatus: meus autem eſt familiariſſimus, ſic prorſus, ut noſtri ordinis obſervet neminem diligentius. Quare ut & meum amicum, & tua dignum amicitia, tibi commendo. Cui quibuscunque rebus commodaveris, tibi profecto jucundum, mihi certe erit gratum. Vale.

M. T. C. BRVTO S. P. D.

(*Anno V. C. 707*).

14. L. Titio Strabone, equite Romano, in primis honeſto & ornato, familiariſſime utor. Omnia mihi cum eo intercedunt jura ſummæ neceſſitudinis. Huic in tua provincia pecuniam debet P. Cornelius. Ea res a Volcatio, qui Romæ jus dicit, rejecta in Galliam eſt. Peto a te hoc diligentius, quam ſi mea res eſſet, quo eſt honeſtius de amicorum pecunia laborare, quam de ſua; ut negotium conficiendum cures. Ipſe ſuſcipias, tranſigas, operamque des, quoad tibi æquum & rectum videbitur, ut quam commodiſſima conditione libertus Strabonis, qui ejus rei cauſa miſſus eſt, negotium conficiat, ad nummosque perveniat. Id & mihi gratiſſimum erit; & tu ipſe L. Titium cognoſces amici-

amicitia tua digniſſimum. Quod ut tibi curæ ſit, ut omnia ſolent eſſe, quæ me velle ſcis, te vehementer etiam atque etiam rogo.

M. T. C. C. CAESARI IMP. S. P. D.
(*Anno V. C. 708*).

15. PRAECILIVM tibi commendo unice, tui neceſſarii, mei familiariſſimi, viri optimi filium; quem cum adoleſcentem ipſum, propter ejus modeſtiam, humanitatem, animum & amorem erga me ſingularem, mirifice diligo; tum patrem ejus, re doctus, intellexi & didici mihi fuiſſe ſemper amiciſſimum. En, hic ille eſt de illis maxime, qui irridere atque objurgare me ſoliti ſunt, quod me non tecum, præſertim cum abs te honorificentiſſime invitarer, conjungerem.

Ἀλλ' ἐμὸν οὔποτε θυμὸν ἐνὶ στήθεσσιν ἔπειθεν,
Ὡς νεφέλη ἐκάλυψε μέλαινα.

Audiebam enim noſtros proceres clamitantes,

Ἄλκιμος ἔσσ', ἵνα τίς σε καὶ ὀψιγόνων εὖ εἴπῃ.

Sed tamen iidem me conſolantur: & jam hominem peruſtum, inani gloria volunt incendere; atque ita loquuntur:

Μὴ μὰν ἀσπουδεί γε καὶ ἀκλειῶς ἀπολοίμην,
Ἀλλὰ μέγα ῥέξας τι, καὶ ἐσσομένοισι πυθέσθαι.

Sed me minus jam movent, ut vides. Itaque ab Homeri magniloquentia confero me ad vera præcepta Εὐριπίδȣ.

Μισῶ σοφιςὴν, ὅςις ȣ̓χ ἀυτῷ σοφὸς.

quem verſum ſenex Præcilius laudat egregie; & ait, poſſe eundem & ἅμα πρόσω καὶ ὀπίσω videre, & tamen nihilominus

Αἰὲν ἀριςεύειν, καὶ ὑπείροχον ἔμμεναι ἄλλων.

Sed, ut redeam ad id, unde cœpi: vehementer mihi gratum feceris, ſi hunc adoleſcentem humanitate tua, quæ eſt ſingularis, comprehenderis; & ad id, quod ipſorum Præciliorum cauſa te velle arbitror, addideris cumulum commendationis meæ. Genere novo ſum litterarum ad te uſus, ut intelligeres, non vulgarem eſſe commendationem.

M. T. C. C. CAESARI IMP. S. P. D.
(*Anno V. C. 708*).

16. P. Crassvm ex omni nobilitate adoleſcentem dilexi plurimum: & de eo cum ab ineunte ejus ætate bene ſperaviſſem, tum per me exiſtimare cœpi, iis judiciis, quæ de eo feceram, cognitis. Ejus libertum Apollonium jam tum equidem, cum ille viveret, & magni faciebam, & probabam. Erat enim & ſtudioſus Craſſi, & ad ejus optima ſtudia

vehementer aptus. itaque ab eo admodum diligebatur. Poſt mortem autem Craſſi, eo mihi etiam dignior viſus eſt, quem in fidem atque amicitiam meam reciperem, quod eos a ſe obſervandos & colendos putabat, quos ille dilexiſſet, & quibus carus fuiſſet. Itaque & ad me in Ciliciam venit, multisque in rebus mihi magno uſui fuit & fides ejus, & prudentia; &, ut opinor, tibi in Alexandrino bello, quantum ſtudio & fidelitate conſequi potuit, non defuit. Quod cum ſperaret, te quoque ita exiſtimare, in Hiſpaniam ad te, maxime ille quidem ſuo conſilio, ſed etiam me auctore, eſt profectus. Cui ego commendationem non ſum pollicitus; non quin eam valituram apud te arbitrarer; ſed neque mihi egere commendatione videbatur, qui & in bello tecum fuiſſet, & propter memoriam Craſſi, de tuis unus eſſet: &, ſi uti commendationibus vellet, etiam per alios eum videbam id conſequi poſſe. Teſtimonium mei de eo judicii, quod & ipſe magni æſtimabat, & ego apud te valere eram expertus, ei libenter dedi. Doctum igitur hominem cognovi, & ſtudiis optimis deditum, idque a puero. Nam domi meæ cum Diodoto Stoico, homine, meo judicio, erudi-

tiſſimo, multum a puero fuit. Nunc autem, incenſus ſtudio rerum tuarum, eas litteris Græcis mandare cupit. Poſſe arbitror: valet ingenio: habet uſum: jam pridem in eo genere ſtudii litterarumque verſatur: ſatisfacere immortalitati laudum tuarum mirabiliter cupit. Habes opinionis meæ teſtimonium: ſed tu hoc facilius multo, pro tua ſingulari prudentia, judicabis. Et tamen, quod negaveram, commendo tibi eum. Quidquid ei commodaveris, erit id majorem in modum gratum.

M. T. C. SER. SVLPICIO S. P. D.
(*Anno V. C. 707*).

17. M'. Cvrivs, qui Patris negotiatur, multis & magnis de cauſis a me diligitur. Nam & amicitia pervetus mihi cum eo eſt, ut primum in forum venit, inſtituta; & Patris cum aliquoties antea, tum proxime hoc miſerrimo bello, domus ejus tota mihi patuit; qua ſi opus fuiſſet, tam eſſem uſus, quam mea. Maximum autem mihi vinculum cum eo eſt quaſi ſanctioris cujusdam neceſſitudinis, quod eſt Attici noſtri familiariſſimus, eumque unum præter ceteros obſervat ac diligit. Quem ſi tu jam forte cognoſti, puto

me hoc, quod facio, facere ſerius. Ea eſt enim humanitate & obſervantia, ut eum tibi jam per ſe ipſum commendatum putem. Quod tamen ſi ita eſt, magnopere a te quæſo, ut ad eam voluntatem, ſi quam in illum ante has meas litteras contuliſti, quam maximus poſt mea commendatione cumulus accedat. Sin autem propter verecundiam ſuam minus ſe tibi obtulit, aut nondum eum ſatis habes cognitum, aut quæ cauſa eſt, cur majoris commendationis indigeat; ſic tibi eum commendo, ut neque majore ſtudio quemquam, neque juſtioribus de cauſis commendare poſſim. Faciamque id, quod debent facere ii, qui religioſe & ſine ambitione commendant. Spondebo enim tibi, vel potius ſpondeo, in meque recipio, eos eſſe M'. Curii mores, eamque tum probitatem, tum etiam humanitatem, ut eum & amicitia tua, & tam accurata commendatione, ſi tibi ſit cognitus, dignum ſis exiſtimaturus. Mihi certe gratiſſimum feceris, ſi intellexero, has litteras tantum, quantum ſcribens confidebam, apud te pondus habuiſſe.

CICERO SERVIO S.

(*Anno V. C. 707*).

18 NON concedam, ut Attico noſtro, quem elatum lætitia vidi, jucundiores tuæ ſuaviſſime ad eum & humaniſſime ſcriptæ litteræ fuerint, quam mihi. Nam etſi utrique noſtrûm prope æque gratæ erant; tamen ego admirabar magis, te, quaſi rogatus, aut certe admdnitus, liberaliter Attico reſpondiſſes, (quod tamen dubium nobis, quin ita futurum fuerit, non erat,) ultro ad eum ſcripſiſſe, eique nec opinanti voluntatem tuam tantam per litteras detuliſſe. De quo non modo rogare te, ut eo ſtudioſius mea quoque cauſa facias, non debeo, (nihil enim cumulatius fieri poteſt, quam polliceris,) ſed ne gratias quidem agere, quod tu & ipſius cauſa, & tua ſponte feceris. Illud tamen dicam, mihi id, quod feciſti, eſſe gratiſſimum. Tale enim tuum judicium de homine eo, quem unice diligo, non poteſt mihi non ſumme eſſe jucundum. Quod cum ita ſit, eſſe gratum neceſſe eſt. Sed tamen, quum mihi, pro conjunctione noſtra, vel peccare apud te in ſcribendo licet; utrumque eorum, quæ negavi mihi facienda eſſe, faciam. Nam &

ad id, quod Attici cauſa te oſtendiſti eſſe facturum, tantum velim addas, quantum ex noſtro amore acceſſionis fieri poteſt: &, quod modo verebar tibi gratias agere, nunc plane ago, teque ita exiſtimare volo, quibuscunque officiis in Epiroticis reliquisque rebus Atticum obſtrinxeris, iisdem me tibi obligatum fore.

M. T. C. SER. SVLPICIO S. P. D.

(*Anno V. C. 707*).

19. Cvm Lyſone Patrenſi eſt mihi quidem hoſpitium vetus; quam ego neceſſitudinem ſancte colendam puto. ſed ea cauſa etiam cum aliis compluribus: familiaritas tanta nullo cum hoſpite: & ea cum officiis ejus multis, tum etiam conſuetudine quotidiana ſic eſt aucta, ut nihil ſit familiaritate noſtra conjunctius. Is cum Romæ annum prope ita fuiſſet, ut mecum viveret, etſi eramus in magna ſpe, te meis litteris, commendationeque diligentiſſime facturum, id quod feciſti, ut ejus rem & fortunas abſentis tuerere; tamen quod in unius poteſtate erant omnia, & quod Lyſo fuerat in noſtra cauſa, noſtrisque præſidiis, quotidie aliquid timebamus. Effectum tamen eſt & ipſius ſplen-

dore, & noſtro reliquorumque hoſpitum ſtudio, ut omnia, quæ vellemus, a Cæſare impetrarentur; quod intelliges ex iis litteris, quas Cæſar ad te dedit. Nunc non modo non remittimus tibi aliquid ex noſtra commendatione, quaſi adepti jam omnia; ſed eo vehementius a te contendimus, ut Lyſonem in fidem neceſſitudinemque tuam recipias: cujus dubia fortuna timidius tecum agebamus, verentes, ne quid accideret ejusmodi, ut ne tu quidem mederi poſſes; explorata vero ejus incolumitate, omnia a te ſtudia ſumma cura peto. Quæ ne ſingula enumerem, totam tibi domum commendo: in his adoleſcentem filium ejus, quem C Memmius Gemellus, cliens meus, cum in calamitate exſilii ſui Patrenſis civis factus eſſet, Patrenſium legibus adoptavit; ut ejus ipſius hereditatis jus cauſamque tueare. Caput illud eſt, ut Lyſonem, quem ego virum optimum gratiſſimumque cognovi, recipias in neceſſitudinem tuam. Quod ſi feceris, non dubito, quin in eo diligendo, ceterisque poſtea commendando, idem, quod ego, ſis judicii & voluntatis habiturus. Quod cum fieri vehementer ſtudeo, tum etiam illud vereor, ne, ſi minus cumulate videbere feciſſe aliquid

ejus cauſa, me ille negligenter ſcripſiſſe putet, non te oblitum mei. Quanti enim me faceres, cum ex ſermonibus quotidianis meis, tum ex epiſtolis etiam tuis potuit cognoſcere.

CICERO SERVIO S.
(*Anno V. C. 707*).

20 ASCLAPONE Patrenſi, medico, utor valde familiariter, ejusque cum conſuetudo mihi jucunda fuit, tum ars etiam, quam ſum expertus in valetudine meorum. In qua mihi cum ipſa ſcientia, tum etiam fidelitate benevolentiaque ſatisfecit. Hunc igitur tibi commendo; & a te peto, des operam, ut intelligat, diligenter me ſcripſiſſe de ſeſe, meamque commendationem uſui magno ſibi fuiſſe. Erit id mihi vehementer gratum.

M. T. C. SER. SVLPICIO S. P. D.
(*Anno V. C. 707*).

21 M. AEMILIVS Avianus ab ineunte adoleſcentia me obſervavit, ſemperque dilexit, vir cum bonus, tum perhumanus, & in omni genere officii diligendus. Quem ſi arbitrarer eſſe Sicyone, & niſi audirem, ibi eum etiam nunc, ubi ego reliqui, Cybiræ commorari, nihil eſſet neceſſe, plura me ad

te de eo ſcribere. Perficeret enim ipſe profecto ſuis moribus, ſuaque humanitate, ut ſine cujusquam commendatione diligeretur abs te non minus, quam & a me, & a ceteris ſuis familiaribus. Sed cum filium abeſſe putem, commendo tibi in majorem modum domum ejus, quæ eſt Sicyone, remque familiarem, maxime Cajum Avianum Hammonium, libertum ejus; quem quidem tibi etiam ſuo nomine commendo. Nam cum propterea mihi eſt probatus, quod eſt in patronum ſuum officio & fide ſingulari, tum etiam in me ipſum magna officia contulit, mihique moleſtiſſimis temporibus ita fideliter benevoleque præſto fuit, ut ſi a me manumiſſus eſſet. Itaque peto a te, ut eum Hammonium, & in patroni ejus negotio ſic tueare, ut ejus procuratorem, [quem tibi commendo,] & ipſum ſuo nomine diligas, habeasque in numero tuorum. Hominem pudentem & officioſum cognoſces, & dignum, qui a te diligatur.

M. T. C. SERVIO S.

(*Anno V. C. 707*).

22. T. Manlivm, qui negotiatur Theſpiis, vehementer diligo. nam & ſemper me

coluit, diligentiſſimeque obſervavit, & a ſtudiis noſtris non abhorret. Accedit eo, quod Varró Murena magnopere ejus cauſa vult omnia: qui tamen exiſtimavit, etſi ſuis litteris, quibus tibi Manlium commendabat, valde confideret, tamen mea commendatione aliquid acceſſionis fore. Me quidem cum Manlii familiaritas, tum Varronis ſtudium commovit, ut ad te quam accuratiſſime ſcriberem. Gratiſſimum igitur mihi feceris, ſi huic commendationi meæ tantum tribueris, quantum cui tribuiſti plurimum; id eſt, ſi T. Manlium, quam maxime, quibuscunque rebus honeſte ac pro tua dignitate poteris, juveris atque ornaveris. Ex ipſiusque præterea gratiſſimis & humaniſſimis moribus confirmo tibi, te eum, quem ſoles fructum a bonorum virorum officiis exſpectare, eſſe capturum.

CICERO SERVIO S.

(*Anno V. C. 707*).

23. L. Cossinio, amico & tribuli tuo, valde familiariter utor. Nam & inter nosmetipſos vetus uſus intercedit, & Atticus noſter majorem etiam mihi cum Coſſinio conſuetudinem fecit. Itaque tota Coſſinii domus

me diligit, in primisque libertus ejus, L. Coſſinius Anchialus, homo & patrono, & patroni neceſſariis, quo in numero ego ſum, probatiſſimus. Hunc tibi ita commendo, ut, ſi meus libertus eſſet, eodemque apud me loco eſſet, quo & eſt apud patronum ſuum, majore ſtudio commendare non poſſem. Quare pergratum mihi feceris, ſi eum in amicitiam tuam receperis; atque eum, quod ſine moleſtia tua fiat, ſi qua in re opus ei fuerit, juveris. Id & mihi vehementer gratum erit, & tibi poſtea jucundum. Hominem enim ſumma probitate, humanitate, obſervantiaque cognoſces.

CICERO SERVIO S.

(*Anno V. C. 707*).

24. Cvm antea capiebam ex officio meo voluptatem, quod memineram, quam tibi diligenter Lyſonem, hoſpitem & familiarem meum, commendaſſem; tum vero poſteaquam ex litteris ejus cognovi, tibi eum falſo ſuſpectum fuiſſe, vehementiſſime lætatus ſum, me tam diligentem in eo commendando fuiſſe. Ita enim ſcripſit ad me, ſibi meam commendationem maximo adjumento fuiſſe, quod ad te delatum diceret, ſeſe contra dignita-

tem tuam Romæ de te loqui ſolitum eſſe. De quo, etſi pro tua facilitate & humanitate purgatum ſe tibi ſcribit eſſe; tamen primum, ut debeo, tibi gratias ago, cum tantum litteræ meæ potuerunt, ut, his lectis, omnem offenſionem ſuſpicionis, quam habueras de Lyſone, deponeres: deinde credas mihi affirmanti velim, me hoc non pro Lyſone magis, quam pro omnibus ſcribere, hominem eſſe neminem, qui unquam mentionem tui ſine tua ſumma laude fecerit. Lyſo vero cum mecum prope quotidie eſſet, unaque viveret, non ſolum, quia me libenter audire arbitrabatur, ſed quia libentius ipſe loquebatur, omnia mihi tua & facta & dicta laudabat. Quapropter etſi a te ita tractatur, ut jam non deſideret commendationem meam, unisque ſe litteris meis omnia conſecutum putet; tamen a te peto in majorem modum, ut eum etiam atque etiam tuis officiis, liberalitate complectare. Scriberem ad te, qualis vir eſſet, ut ſuperioribus litteris feceram, niſi eum jam per ſeipſum tibi ſatis eſſe notum arbitrarer. Vale.

CICERO SERVIO S.

(*Anno V. C. 707*).

25. HEGESARETVS Lariſſæus, magnis meis beneficiis ornatus in conſulatu meo, memor & gratus fuit, meque poſtea diligentiſſime coluit. Eum tibi magnopere commendo, ut & hoſpitem meum, & familiarem, & gratum hominem, & virum bonum, & principem civitatis ſuæ, & tua neceſſitudine digniſſimum. Pergratum mihi feceris, ſi dederis operam, ut is intelligat, hanc meam commendationem magnum apud te pondus habuiſſe. Vale.

CICERO SERVIO S.

(*Anno V. C. 707*).

26. L. MESCINIVS ea mecum neceſſitudine conjunctus eſt, quod mihi quæſtor fuit. Sed hanc cauſam, quam ego, ut a majoribus accepi, ſemper gravem duxi, fecit virtute & humanitate ſua juſtiorem. Itaque eo ſic utor, ut nec familiarius ullo, nec libentius. Is quamquam confidere videbatur, & ſua cauſa, quæ honeſte poſſes, libenter eſſe facturum; magnum eſſe tamen ſperavit apud te meas quoque litteras pondus habituras.

Id cum ipſe ita judicabat, tum pro familiari conſuetudine ſæpe ex me audierat, quam ſuavis eſſet inter nos, & quanta conjunctio. Peto igitur a te, tanto ſcilicet ſtudio, quanto intelligis debere me petere pro homine tam mihi neceſſario, & tam familiari, ut ejus negotia, quæ ſunt in Achaja, ex eo, quod heres eſt M. Mindio, fratri ſuo, qui Eli negotiatus eſt, explices & expedias cum jure & poteſtate, quam habes, tum etiam auctoritate & conſilio tuo. Sic enim præſcripſimus iis, quibus ea negotia mandavimus, ut omnibus in rebus, quæ in aliquam controverſiam vocarentur, te arbitro, &, quod commodo tuo fieri poſſet, te diſceptatore uterentur. Id ut honoris mei cauſa ſuſcipias, vehementer te etiam atque etiam rogo. Illud præterea, ſi non alienum tua dignitate putabis eſſe, feceris mihi pergratum, ſi qui difficiliores erunt, ut rem ſine controverſia conficí nolint, ſi eos, quando cum ſenatore res eſt, Romam rejeceris. Quod quo minore dubitatione facere poſſes, litteras ad te a M. Lepido conſule, non quæ te aliquid juberent, (neque enim id tuæ dignitatis eſſe arbitrabamur,) ſed quodam modo quaſi commendatitias ſumſimus. Scriberem, quam id benefi-

cium bene apud Meſcinium poſiturus eſſes, niſi & te ſcire confiderem; & mihi peterem. Sic enim velim exiſtimes, non minus me de illius re laborare, quam ipſum de ſua. Sed cum illum ſtudeo quam faciliime ad ſuum pervenire; tum illud laboro, ut non minimum hac mea commendatione ſe conſecutum arbitretur. Vale.

CICERO SERVIO S.
(*Anno V. C. 707*).

27. Licet eodem exemplo ſæpius tibi hujus generis litteras mittam, cum gratias agam, quod meas commendationes tam diligenter obſerves: (quod feci in aliis, & faciam, ut video, ſæpius:) ſed tamen non parcam operæ, & ut vos ſoletis in *formulis*, ſic ego in epiſtolis de eadem re *alio modo*. C. Avianus igitur Hammonius incredibiles mihi gratias per litteras egit, & ſuo, & Aemilii Aviani, patroni ſui, nomine; nec liberalius, nec honorificentius potuiſſe tractari, nec ſe præſentem, nec rem familiarem abſentis patroni ſui. Id mihi cum jucundum eſt eorum cauſa, quos tibi ego ſumma neceſſitudine & ſumma conjunctione adductus commendaveram, quod M. Aemilius unus eſt

ex

ex meis familiariſſimis atque intimis, maxime neceſſarius homo, & magnis meis beneficiis devinctus, & prope omnium, qui mihi debere aliquid videntur, gratiſſimus; tum multo jucundius, te eſſe in me tali voluntate, ut plus proſis amicis meis, quam ego præſens fortaſſe prodeſſem: credo, quod magis ego dubitarem, quid illorum cauſa facerem, quam tu, quid mea. Sed hoc non dubito, quin exiſtimes mihi eſſe gratum. Illud te rogo, ut illos quoque gratos homines eſſe putes; quod ita eſſe tibi promitto atque confirmo. Quare velim, quidquid habent negotii, des operam, quod commodo tuo fiat, ut, te obtinente Achajam, conficiant. Ego cum tuo Servio jucundiſſime conjunctiſſime vivo; magnamque cum ex ingenio ejus, ſingularique ſtudio, tum ex virtute & probitate voluptatem capio. Vale.

CICERO SERVIO S.

(*Anno V. C. 707*).

28. Etsi libenter petere a te ſoleo, ſi quid opus eſt meorum cuipiam; tamen multo libentius gratias tibi ago, cum feciſti aliquid commendatione mea; quod ſemper facis. Incredibile eſt enim, quas mihi gratias omnes

agant, etiam mediocriter a me tibi commendati: quæ mihi omnia grata; ſed de L. Meſcinio gratiſſimum. Sic enim eſt mecum locutus, te, ut meas litteras legeris, ſtatim procuratoribus ſuis pollicitum eſſe omnia; multo vero plura & majora feciſſe. Id igitur (puto enim etiam atque etiam mihi dicendum eſſe) velim exiſtimes, mihi te feciſſe gratiſſimum. Quod quidem hoc vehementius lætor, quod ex ipſo Meſcinio te video magnam capturum voluptatem. Eſt enim in eo cum virtus, & probitas, & ſummum officium, ſummaque obſervantia; tum ſtudia illa noſtra, quibus antea delectabamur, nunc etiam vivimus. Quod reliquum eſt, velim augeas tua in eum beneficia omnibus rebus, quæ te erunt dignæ. Sed duo quidem te nominatim rogo: primum, ut, ſi quid ſatisdandum erit, *amplius eo nomine non peti*, cures, ut ſatisdetur fide mea. Deinde, cum fere conſiſtat hereditas in iis rebus, quas avertit Oppia, quæ uxor Mindii fuit; adjuves, ineasque rationem, quemadmodum ea mulier Romam perducatur. Quodſi putarit illa fore, ut opinio noſtra eſt, negotium conficiemus. Hoc ut aſſequamur, te vehementer etiam atque etiam rogo. Illud, quod

ſupra ſcripſi, id in me recipio, te ea, quæ feciſti Meſcinii cauſa, quæque feceris, ita bene collocaturum, ut ipſe judices, homini te gratiſſimo, jucundiſſimo benigne feciſſe. Volo enim, ad id, quod mea cauſa feciſti, hoc etiam accedere. Nec Lacedæmonios dubitare arbitror, quin ipſi ſua majorumque ſuorum auctoritate ſatis commendati ſint fidei & juſtitiæ tuæ; & ego, qui te optime noviſſem, non dubitavi, quin tibi notiſſima & jura & merita populorum eſſent. Itaque cum a me peteret Philippus Lacedæmonius, ut tibi civitatem commendarem; etſi memineram, me ei civitati omnia debere, tamen reſpondi, commendatione Lacedæmonios apud te non egere. Itaque ſic velim exiſtimes, me omnes Achajæ civitates arbitrari pro horum temporum perturbatione felices, quod his tu præſis; eundemque me ita judicare, te, quod unus optime noſſes non noſtra ſolum, ſed etiam Græciæ monumenta omnia, tua ſponte amicum Lacedæmoniis & eſſe & fore. Quare tantum a te peto, ut, cum ea facies Lacedæmoniorum cauſa, quæ tua fides, amplitudo, juſtitia poſtulat, ut his, ſi tibi videbitur, ſignifices, te non moleſte ferre, quod intelligas, ea, quæ facias, mihi quoque

grata eſſe. Pertinet enim ad officium meum, eos exiſtimare, curæ mihi ſuas res eſſe. Hoc te vehementer etiam atque etiam rogo. Vale.

M. T. C. L. PLANCO S. D.
(*Anno V. C. 707*).

29. Non dubito, quin ſcias, in iis neceſſariis, qui tibi a patre relicti ſunt, me tibi eſſe vel conjunctiſſimum, non his modo cauſis, quæ ſpeciem habeant magnæ conjunctionis, ſed iis etiam, quæ familiaritate & conſuetudine teneantur; quam ſcis mihi jucundiſſimam cum patre tuo, & ſummam fuiſſe. Ab his initiis noſter in te amor profectus, auxit paternam neceſſitudinem, & eo magis, quod intellexi, ut primum per ætatem judicium facere potueris, quanti quisque tibi faciendus eſſet, me a te in primis cœptum eſſe obſervari, coli, diligi. Accedebat non mediocre vinculum cum ſtudiorum, quod ipſum eſt per ſe grave; tum eorum ſtudiorum, earumque artium, quæ per ſe ipſæ eos, qui voluntate eadem ſunt, etiam familiaritate devinciunt. Exſpectare te arbitror, hæc tam longe repetita principia quo ſpectent. Id primum ergo habeto, non ſine magna juſtaque cauſa hanc a me commemorationem eſſe fa-

ctam. C. Atejo Capitone utor familiariſſime. Notæ tibi ſunt varietates meorum temporum. In omni genere & honorum & laborum meorum, & animus, & opera, & auctoritas, & gratia, etiam res familiaris C. Capitonis præſto fuit, & patuit & temporibus, & fortunæ meæ. Hujus propinquus fuit T. Antiſtius; qui cum forte quæſtor Macedoniam obtineret, neque ei ſucceſſum eſſet, Pompejus in eam provinciam cum exercitu venit. Facere Antiſtius nihil potuit. nam, ſi potuiſſet, nihil ei fuiſſet antiquius, quam ad Capitonem, quem ut parentem diligebat, reverti; præſertim cum ſciret, quanti is Cæſarem faceret, ſemperque feciſſet. Sed oppreſſus, tantum attigit negotii, quantum recuſare non potuit. Cum ſignaretur argentum Apolloniæ, non poſſum dicere, eum præfuiſſe, neque poſſum negare affuiſſe, ſed non plus duobus, an tribus menſibus. Deinde abfuit a caſtris: fugit omne negotium. Hoc mihi, ut teſti, velim credas. Meam enim ille mœſtitiam in illo bello videbat, mecum omnia communicabat. Itaque abdidit ſe in intimam Macedoniam, quo potuit longiſſime a caſtris, non modo ut non præeſſet ulli negotio, ſed etiam ut ne intereſſet quidem. Is poſt prœ-

lium ſe ad hominem neceſſarium, A. Plautium, in Bithyniam contulit. Ibi eum Cæſar cum vidiſſet, nihil aſpere, nihil acerbe dixit. Romam juſſit venire. Ille in morbum continuo incidit, ex quo non convaluit. Aeger Corcyram venit: ibi eſt mortuus. Teſtamento, quod Romæ Paullo & Marcello conſulibus fecerat, heres ex parte dimidia & tertia eſt Capito: in ſextante ſunt ii, quorum pars, ſine ulla cujusquam querela, publica poteſt eſſe: ea eſt ad H-S xxx. Sed de hoc Cæſar viderit. Te, mi Plance, pro paterna neceſſitudine, pro noſtro amore, pro ſtudiis & omni curſu noſtro totius vitæ ſimillimo, rogo, & a te ita peto, ut majore cura, majore ſtudio nullo poſſim, ut hanc rem ſuſcipias, meam putes eſſe, enitare, contendas, efficias, ut mea commendatione, tuo ſtudio, Cæſaris beneficio, hereditatem propinqui ſui C. Capito obtineat. Omnia, quæ potui, in hac ſumma tua gratia ac potentia, a te impetrare, ſi petiiſſem, ultro te ad me detuliſſe putabo, ſi hanc rem impetravero. Illud fore tibi adjumento ſpero, cujus ipſe Cæſar eſſe optimus judex poteſt: ſemper Cæſarem Capito coluit & dilexit. Sed ipſe hujus rei teſtis eſt: novi hominis memoriam. Itaque

nihil te doceo. tantum tibi ſumito pro Capitone apud Cæſarem, quantum ipſum meminiſſe ſenties. Ego, quod in meipſo experiri potui, ad te deferam. in eo quantum ſit ponderis, tu videbis. Quam partem in republica cauſamque defenderim, per quos homines ordinesque ſteterim, quibusque munitus fuerim, non ignoras. Hoc mihi velim credas: ſi quid fecerim hoc ipſo in bello minus ex Cæſaris voluntate, (quod intellexerim ſcire ipſum Cæſarem, me invitiſſimum feciſſe,) id feciſſe aliorum conſilio, hortatu, auctoritate: quod fuerim moderatior temperatiorque, quam in ea parte quisquam, id me feciſſe maxime auctoritate Capitonis; cujus ſimiles ſi reliquos neceſſarios habuiſſem, reipublicæ fortaſſe nonnihil, mihi certe plurimum profuiſſem. Hanc rem, mi Plance, ſi effeceris; meam de tua erga me benevolentia ſpem confirmaveris, ipſum Capitonem, gratiſſimum, officioſiſſimum, optimum virum, ad tuam neceſſitudinem tuo ſummo beneficio adjunxeris.

M. T. C. ACILIO PROC. S. P. D.
(*Anno V. C. 707*).

30. L. Manlius eſt Soſis. Is fuit Catinenſis: ſed eſt, una cum reliquis Neapolita-

nis, civis Romanus factus, decurioque Neapoli. erat enim adſcriptus in municipium ante civitatem ſociis & Latinis datam. Ejus frater Catinæ nuper mortuus eſt. Nullam omnino arbitramur de ea hereditate controverſiam eum habiturum; & eſt hodie in bonis: ſed, quum habet præterea negotia vetera in Sicilia ſua; & hanc hereditatem fraternam, & omnia ejus tibi commendo, inprimisque ipſum virum optimum, mihique familiariſſimum, his ſtudiis litterarum doctrinæque præditum, quibus ego maxime delector. Peto igitur abs te, ut eum, ſive aderit, ſive non venerit in Siciliam, in meis intimis, maximeque neceſſariis ſcias eſſe; itaque tractes, ut intelligat, meam commendationem ſibi magno adjumento fuiſſe.

M. T. C. ACILIO PROC. S. P. D.
(*Anno V. C. 707*).

31. C. Flavio, honeſto & ornato equite Romano, utor valde familiariter. fuit enim generi mei, C. Piſonis, perneceſſarius; meque diligentiſſime obſervat & ipſe, & L. Flavius, frater ejus. Quapropter velim honoris mei cauſa, quibus rebus honeſte & pro tua dignitate poteris, quam honorificentiſſi-

me & quam liberaliſſime C. Flavium tractes. Id mihi ſic erit gratum, ut gratius eſſe nihil poſſit. Sed præterea tibi affirmo, neque id ambitione adductus facio, ſed cum familiaritate & neceſſitudine, tum etiam veritate; te ex C. Flavii officio & obſervantia, & præterea ſplendore atque inter ſuos gratia, magnam voluptatem eſſe capturum.

M. T. C. ACILIO PROC. S. P. D.

(*Anno V. C. 707*).

32. IN Haleſina civitate, tam lauta, tamque nobili, conjunctiſſimos habeo & hoſpitio & familiaritate M. & C. Clodios, Archagathum, & Philonem. Sed vereor, ne, quia complures tibi præcipue commendo, exæquare videar ambitione quadam commendationes meas. quamquam a te quidem cumulate ſatisfit & mihi, & meis omnibus. Sed velim ſic exiſtimes, hanc familiam, & hos, mihi maxime eſſe conjunctos vetuſtate, officiis, benevolentia. Quamobrem peto a te in majorem modum, ut his, omnibus in rebus, quantum tua fides dignitasque patietur, commodes. Id ſi feceris, erit mihi vehementiſſime gratum.

M. T. C. ACILIO PROC. S. P. D.

(*Anno V. C. 707*).

33. CN. Otacilio Naſone utor familiariſſime, ita prorſus, ut illius ordinis nullo familiarius. Nam & humanitate ejus & probitate in conſuetudine quotidiana magnopere delector. Nihil jam opus eſt exſpectare te, quibus eum verbis tibi commendem, quo ſic utar, ut ſcripſi. Habet is in provincia tua negotia, quæ procurant liberti, Hilarus, Antigonus, Demoſtratus; quos tibi, negotiaque omnia Naſonis, non ſecus commendo, ac ſi mea eſſent. Gratiſſimum mihi feceris, ſi intellexero, hanc commendationem magnum apud te pondus habuiſſe.

M. T. C. ACILIO PROC. S. P. D.

(*Anno V. C. 707*).

34. AVITVM mihi hoſpitium eſt cum Lyſone, Lyſonis filio, Lilybætano, valdeque ab eo obſervor; cognovique dignum & patre & avo. eſt enim nobiliſſima familia. Quapropter commendo tibi majorem in modum rem domumque ejus; magnoque opere abs te peto, cures, ut is intelligat, meam commendationem maximo ſibi apud te, & adjumento, & ornamento fuiſſe. Vale.

M. T. C. ACILIO PROC. S. P. D.

(*Anno V. C. 707*).

35. C. Avianvs Philoxenus, antiquus eſt hoſpes meus, & præter hoſpitium valde etiam familiaris; quem Cæſar meo beneficio in Novocomenſes retulit. Nomen autem Aviani ſecutus eſt, quod homine nullo plus eſt uſus, quam Flacco Aviano, meo, quemadmodum te ſcire arbitror, familiariſſimo. Quæ ego omnia collegi, ut intelligeres, non vulgarem eſſe commendationem hanc meam. Peto igitur abs te, ut omnibus rebus, quod ſine moleſtia tua facere poſſis, ei commodes, habeasque in numero tuorum; perficiasque, ut intelligat, has litteras meas magno ſibi uſui fuiſſe. Erit id mihi majorem in modum gratum.

M. T. C. ACILIO PROC. S. P. D.

(*Anno V. C. 707*).

36. Cvm Demetrio Mega mihi vetuſtum hoſpitium eſt; familiaritas autem tanta, quanta cum Siculo nullo. Ei Dolabella rogatu meo civitatem a Cæſare impetravit; qua in re ego interfui. Itaque nunc P. Cornelius vocatur. Cumque propter quosdam ſordidos

homines, qui Cæſaris beneficia vendebant, tabulam, in qua nomina civitate donatorum incisa eſſent, revelli juſſiſſet; eidem Dolabellæ, me audiente, Cæſar dixit, nihil eſſe, quod de Mega vereretur; beneficium ſuum in eo manere. Hoc te ſcire volui, ut eum in civium Romanorum numero haberes; ceterisque in rebus tibi eum ita commendo, ut majore ſtudio neminem commendarim. Gratiſſimum mihi feceris, ſi eum ita tractaris, ut intelligat, meam commendationem magno ſibi ornamento fuiſſe.

M. T. C. ACILIO PROC. S. P. D.

(*Anno V. C. 707*).

37. Hippiam, Philoxeni filium, Calactinum, hoſpitem & neceſſarium meum, tibi commendo in majorem modum. Ejus bona, quemadmodum ad me delata res eſt, publice poſſidentur alieno nomine, contra leges Calactinorum. Id ſi ita eſt, etiam ſine mea commendatione ab æquitate tua res ipſa impetrare debet, ut ei ſubvenias. Quoquo modo autem ſe res habet, peto a te, ut honoris mei cauſa, eum expedias, tantumque ei commodes & in hac re, & in ceteris, quantum tua fides dignitasque patietur. Id mihi vehementer gratum erit.

M. T. C. ACILIO PROC. S. P. D.

(*Anno V. C. 707*).

38. L. Brvttivs, eques Romanus, adoleſcens omnibus rebus ornatus, in meis familiariſſimis eſt, meque obſervat diligentiſſime; cujus cum patre magna mihi fuit amicitia jam inde a quæſtura mea Sicilienſi. Omnino nunc ipſe Bruttius Romæ mecum eſt: ſed tamen domum ejus, & rem familiarem, & procuratores tibi ſic commendo, ut majore ſtudio commendare non poſſim. Gratiſſimum mihi feceris, ſi curaris, ut intelligat Bruttius, id quod ei recepi, hanc meam commendationem ſibi magno adjumento fuiſſe.

M. T. C. ACILIO PROC. S. P. D.

(*Anno V. C. 707*).

39. Cvm familia Titurnia neceſſitudo mihi intercedit vetus; ex qua reliquus eſt M. Titurnius Rufus, qui mihi omni diligentia atque officio eſt tuendus. Eſt igitur in tua poteſtate, ut ille in me ſatis ſibi præſidii putet eſſe. Quapropter eum tibi commendo in majorem modum; & abs te peto, efficias, ut is commendationem hanc intelligat ſibi magno adjumento fuiſſe. Erit mihi vehementer gratum.

M. T. C. Q. ANCHARIO Q. F. PROC. S. P. D.

(*Anno V. C. 699*).

40. L. & C. Aurelios, L. filios, quibus & ipſis, & patre eorum, viro optimo, familiariſſime utor, commendo tibi majorem in modum, adoleſcentes omnibus optimis artibus ornatos, meos perneceſſarios, tua amicitia digniſſimos. Si ulla me apud te commendatio valuit; quod ſcio multas plurimum valuiſſe; hæc ut valeat, rogo. Quodſi eos honorifice liberaliterque tractaris; & tibi gratiſſimos optimosque adoleſcentes adjunxeris, & mihi gratiſſimum feceris. Vale.

M. T. C. L. CVLLEOLO S. P. D.

(*Anno incerto*).

41. QVAE feciſti L. Lucceji cauſa, ſcire te plane volo, te homini gratiſſimo commodaſſe; & cum ipſi, quæ feciſti, pergrata ſunt, tum Pompejus, quotiescunque me videt, (videt autem ſæpe,) gratias tibi agit ſingulares. Addo etiam illud, quod tibi jucundiſſimum eſſe certo ſcio, me ipſum ex tua erga Lucceſjum benignitate, maxima voluntate affici. Quod ſupereſt, quamquam mihi non eſt du-

bium, quin cum antea noſtra cauſa, nunc jam etiam tuæ conſtantiæ gratia, manſurus ſis in eadem iſta liberalitate; tamen abs te vehementer etiam atque etiam peto, ut ea, quæ initio oſtendiſti, deincepsque feciſti, ad exitum augeri & cumulari per te velis. Id & Luccejo & Pompejo valde gratum fore, teque apud eos præclare poſiturum confirmo & reſpondeo. De republica, deque his negotiis, cogitationibusque noſtris perſcripſeram ad te diligenter paucis ante diebus; easque litteras dederam pueris tuis.

M. T. C. L. CVLLEOLO PROC. S. P. D.
(*Anno incerto*).

42. L. Lvccejvs meus, homo omnium gratiſſimus, mirificas tibi apud me gratias egit, cum diceret, omnia te cumulatiſſime & liberaliſſime procuratoribus ſuis pollicitum eſſe. Cum oratio tua tam ei grata fuerit, quam gratam rem ipſam exiſtimas fore, cum, ut ſpero, quæ pollicitus es, feceris? Omnino oſtenderunt Bulliones, ſeſe Luccejo Pompeji arbitratu ſatisfacturos. Sed vehementer opus eſt nobis, & voluntatem, & auctoritatem, & imperium tuum accedere. Quod ut facias, te etiam atque etiam rogo. Illudque

mihi gratiſſimum eſt, quod ita ſciunt Luccejl procuratores, & ita Luccejus ipſe ex litteris tuis, quas ad eum miſiſti, intellexit, hominis nullius apud te auctoritatem aut gratiam valere plus, quam meam. Id ut re experiatur, iterum & ſæpius te rogo.

M. T. C. QVINTIO GALLO S. P. D.

(*Anno incerto*).

43. ETSI plurimis rebus ſpero fore, ut perſpiciam, quod tamen jampridem perſpicio, me a te amari; tamen nunc ea cauſa tibi datur, in qua facile declarare poſſis tuam erga me benevolentiam. L. Oppius, M. F. Philomeli negotiatur, homo mihi familiaris. eum tibi unice commendo; eoque magis, quod cum ipſum diligo, tum quod negotia procurat L. Egnatii Rufi; quo ego uno equite Romano familiariſſime utor, & qui cum conſuetudine quotidiana, tum officiis plurimis maximisque mihi conjunctus eſt. Oppium igitur præſentem ut diligas, Egnatii abſentis rem ut tueare, æque a te peto, ac ſi mea negotia eſſent. Velim, memoriæ tuæ cauſa, des litterarum aliquid, quæ tibi in provincia reddantur; ſed ita conſcribas, ut tum, cum eas leges, facile recordari poſſis hujus meæ commenda-

mendationis diligentiam. Hoc te vehementer etiam atque etiam rogo.

CICERO GALLO S.

(*Anno incerto*).

44. Etsi ex tuis, & ex L. Oppii, familiariſſimi mei, litteris cognovi, te memorem commendationis meæ fuiſſe, idque, pro tua ſumma erga me benevolentia, proque noſtra neceſſitudine, minime ſum admiratus; tamen etiam atque etiam tibi L. Oppium præſentem, & L. Egnatii, mei familiariſſimi, abſentis negotia commendo. Tanta mihi cum eo neceſſitudo eſt familiaritasque, ut, ſi mea res eſſet, non magis laborarem. Quapropter gratiſſimum mihi feceris, ſi curaris, ut is intelligat, me a te tantum amari, quantum ipſe exiſtimo. Hoc mihi gratius facere nihil potes. Idque ut facias, vehementer te rogo.

M. T. C. APVLEJO PROQVAESTORI S. P. D.

(*Anno incerto*).

45. L. Egnatio uno equite Romano vel familiariſſime utor. Ejus Anchialum ſervum, negotiaque, quæ habet in Aſia, tibi com-

mendo, non minore ſtudio, quam ſi rem meam commendarem. Sic enim exiſtimes velim, mihi cum eo non modo quotidianam conſuetudinem ſummam intercedere, ſed etiam officia magna & mutua [noſtra] inter nos eſſe. Quamobrem etiam atque etiam a te peto, ut cures, ut intelligat, me ad te ſatis diligenter ſcripſiſſe. nam de tua erga me voluntate non dubitabat. Id ut facias, te etiam atque etiam rogo.

M. T. C. APVLEJO PROQVAESTORI S. P. D.

(*Anno incerto*).

46. L. Nostivs Zoilus eſt coheres meus; heres autem patroni ſui. Ea-re utrumque ſcripſi, ut & mihi cum illo cauſam amicitiæ ſcires eſſe, & hominem probum exiſtimares, qui patroni judicio ornatus eſſet. Eum tibi igitur ſic commendo, ut unum ex noſtra domo. Valde mihi gratum erit, ſi curaris, ut intelligat, hanc commendationem ſibi apud te magno adjumento fuiſſe.

M. T. C. SILIO S. P. D.

(*Anno V. C. 702*).

47. Qvid ego tibi commendem eum, quem

tu ipſe diligis? Sed tamen, ut ſcires, eum a me non diligi ſolum, verum etiam amari, ob eam rem tibi hæc ſcribo. Omnium tuorum officiorum, quæ & multa & magna ſunt, mihi gratiſſimum fuerit, ſi ita tractaris Egnatium, ut ſentiat, & ſe a me, & me a te amari. Hoc te vehementer etiam atque etiam rogo. Illa noſtra ſcilicet ceciderunt. Utamur igitur vulgari conſolatione, *quid, ſi melius hoc?* Sed hæc coram. Tu fac, quod facis, ut me ames, teque amari a me ſcias.

M. T. C. C. SEXTILIO RVFO QVAEST. S. P. D.

(*Anno incerto*).

48. Omnes tibi commendo Cyprios, ſed magis Paphios: quibus tu quæcunque commodaris, erunt mihi gratiſſima. Eoque facio libentius, ut eos tibi commendem, quod & tuæ laudi, cujus ego fautor ſum, conducere arbitror, cum primus in eam inſulam quæſtor veneris, ea te inſtituere, quæ ſequantur alii: quæ, ut ſpero, facilius conſequere, ſi & P. Lentuli, neceſſarii tui, legem, & ea, quæ a me conſtituta ſunt, ſequi volueris. Quam rem tibi confido magnæ laudi fore.

CICERO REGI S. D.

(*Anno incerto*).

52. A. Licinivs Ariſtoteles, Melitenſis, antiquiſſimus eſt hoſpes meus, & præterea conjunctus magno uſu familiaritatis. Hæc cum ita ſint, non dubito, quin tibi ſatis commendatus ſit. Etenim ex multis cognoſco, meam commendationem plurimum apud te valere. Hunc ego a Cæſare liberavi. frequens enim fuerat nobiscum, atque etiam diutius in cauſa eſt, quam nos, commoratus: quo melius te de eo exiſtimaturum arbitror. Fac igitur, mi Rex, ut intelligat, has ſibi litteras plurimum profuiſſe.

CICERO THERMO PROPR. S.

(*Anno V. C. 702*).

53. L. Genvcilio Curvo jampridem utor familiariſſime, optimo viro, & homine gratiſſimo. Eum tibi penitus commendo atque trado. Primum, ut omnibus in rebus ei te commodes, quoad fides tua dignitasque patietur; patietur autem in omnibus. Nihil enim abs te unquam, quod ſit alienum tuis aut etiam ſuis moribus, poſtulabit. Præcipue autem tibi commendo negotia ejus, quæ

ſunt in Helleſponto, primum, ut obtineat id juris in agris, quod ei Pariana civitas decrevit & dedit, & quod ſemper obtinuit ſine ulla controverſia; deinde, ſi quid habebit cum aliquo Helleſpontio controverſiæ, ut in illam διοίκησιν rejicias. Sed non mihi videor, cum tibi totum hominem diligentiſſime commendarim, ſingulas ad te ejus cauſas perſcribere debere. Summa illa ſit: quidquid officii, beneficii, honoris, in Genucilium contuleris, id te exiſtimabo in me ipſum atque in rem meam contuliſſe.

M. T. C. THERMO PROPR. S. D.
(*Anno V. C. 703*).

54. CVM multa mihi grata ſunt, quæ tu adductus mea commendatione feciſti, tum in primis, quod M. Marcillium, amici atque interpretis mei filium, liberaliſſime tractaviſti. Venit enim Laodiceam, & tibi apud me, mihique propter te gratias maximas egit. Quare, quod reliquum eſt, a te peto, quum apud gratos homines beneficium ponis, ut eo libentius his commodes, operamque des, quoad fides tua patietur, ut ſocrus adoleſcentis rea ne fiat. Ego cum antea ſtudioſe commendabam Marcillium, tum multo nunc ſtu-

dioſius, quod in longa apparitione ſingularem & prope incredibilem patris Marcilii fidem, abſtinentiam, modeſtiamque cognovi.

M. T. C. THERMO PROPR. S. D.
(*Anno V. C. 702*).

55. Etsi mihi videor intellexiſſe, cum tecum Epheſi de re M. Anneji, legati mei, locutus ſum, te ipſius cauſa vehementer omnia velle; tamen & M. Annejum tanti facio, ut mihi nihil putem prætermittendum, quod illius interſit; & me a te tanti fieri puto, ut non dubitem, quin ad tuam voluntatem magnus cumulus accedat commendationis meæ. Nam cum jam diu diligerem M. Annejum, deque eo ſic exiſtimarem, ut res declarat, quod ultro ei detulerim legationem, cum multis petentibus denegaſſem; tum vero poſteaquam mecum in bello atque in re militari fuit, tantam in eo virtutem, prudentiam, fidem, tantamque erga me benevolentiam cognovi, ut hominem neminem pluris faciam. Eum cum Sardianis habere controverſiam ſcis: cauſam tibi expoſuimus Epheſi; quam tu tamen coram facilius meliusque cognoſces. De reliquo mihi, mehercule, diu dubium fuit, quid ad te petiſſimum

ſcriberem. Jus enim quemadmodum dicas, clarum & magna cum tua laude notum eſt. Nobis autem in hac cauſa nihil aliud opus eſt, niſi te jus inſtituto tuo dicere. Sed tamen cum me non fugiat, quanta ſit in prætore auctoritas, præſertim iſta integritate, gravitate, clementia, qua te eſſe inter omnes conſtat; peto abs te pro noſtra conjunctiſſima neceſſitudine plurimisque officiis paribus ac mutuis, ut voluntate, auctoritate, ſtudio tuo perficias, ut M. Annejus intelligat, te & ſibi amicum eſſe, quod non dubitat, (ſæpe enim mecum locutus eſt,) & multo amiciorem his meis litteris eſſe factum. In tuo toto imperio atque provincia nihil eſt, quod mihi gratius facere poſſis. Jam apud ipſum gratiſſimum hominem, atque optimum virum, quam bene poſiturus ſis ſtudium tuum atque officium, dubitare te non exiſtimo.

M. T. C. THERMO PROPR. S. D.

(*Anno V. C. 702*).

56. CLVVIVS Puteolanus valde me obſervat, valdeque eſt mihi familiaris. Is ita ſibi perſuadet, quod in tua provincia negotii habeat, niſi, te provinciam obtinente, meis commendationibus confecerit, id ſe in per-

ditis & deſperatis habiturum. Nunc, quum mihi ab amico officioſiſſimo tantum oneris imponitur, ego quoque tibi imponam pro tuis in me ſummis officiis; ita tamen, ut tibi nolim moleſtus eſſe. Mylaſeis & Alabandeis pecuniam Cluvio debent. Dixerat mihi Euthydemus, cum Epheſi eſſem, ſe curaturum, ut ecdici Mylaſii Romam mitterentur. Id factum non eſt. Legatos audio miſſos eſſe. ſed malo ecdicos, ut aliquid confici poſſit. Quare peto a te, ut & eos, & Alabandeis jubeas ecdicos Romam mittere. Præterea Philotes Alabandenſis ὑποθήκας Cluvio dedit. hæ commiſſæ ſunt. Velim cures, ut aut de hypothecis decedat, easque procuratoribus Cluvii tradat, aut pecuniam ſolvat. Præterea Heracleotæ & Bargyletæ, qui item debent, aut pecuniam ſolvant, aut fructibus ſuis ſatisfaciant. Caunii præterea debent; ſed ajunt ſe depoſitam pecuniam habuiſſe. Id velim cognoſcas; &, ſi intellexeris, eos neque ex edicto, neque ex decreto depoſitam habuiſſe, des operam, ut uſuræ Cluvio, inſtituto tuo, conſerventur. His de rebus eo magis laboro, quod agitur res Cn. Pompeji, etiam noſtri neceſſarii, & quod is magis etiam mihi laborare videtur, quam ipſe Clu-

vius; cui ſatisfactum eſſe a nobis valde volo. His de rebus te vehementer etiam atque etiam rogo. Vale.

CICERO THERMO PROPR. S.

(*Anno V. C. 702*).

57. QVO magis quotidie ex litteris nuntiisque bellum magnum eſſe in Syria cognoſco, eo vehementius a te pro noſtra neceſſitudine contendo, ut mihi M. Annejum legatum primo quoque tempore remittas. Nam ejus opera, conſilio, ſcientia rei militaris, vel maxime intelligo, me & rempublicam adjuvari poſſe. Quod niſi tanta res ejus ageretur, nec ipſe adduci potuiſſet, ut a me diſcederet, neque ego, ut eum a me dimitterem. Ego in Ciliciam proficiſci cogito circiter Kal. Maj. Ante eam diem Annejus ad me redeat oportet. Illud, quod tecum & coram, & per litteras diligentiſſime egi, id & nunc etiam atque etiam rogo, curæ tibi ſit, ut ſuum negotium, quod habet cum populo Sardiano, pro cauſæ veritate & pro ſua dignitate conficiat. Intellexi ex tua oratione, cum tecum Epheſi locutus ſum, te ipſius M. Anneji cauſa omnia velle. Sed tamen ſic velim exiſtimes, te mihi nihil gratius facere

poſſe, quam ſi intellexero, per te, illum ipſum negotium ex ſententia confeciſſe. Itaque quam primum ut efficias, te etiam atque etiam rogo.

M. CICERO C. TITIO L. F. RVFO PR. VRBANO S.

(*Anno V. C. 703*).

58. L. Cvstidivs eſt tribulis, & municeps, & familiaris meus. Is cauſam habet; quam cauſam ad te deferet. Commendo tibi hominem, ſicuti tua fides & meus pudor poſtulat: tantum, ut faciles ad te aditus habeat: quæ æqua poſtulabit, ut libente te impetret: ſentiatque meam ſibi amicitiam, etiam cum longiſſime abſim, prodeſſe in primis apud te.

M. T. C. C. CVRTIO PEDVCAEANO PRAETORI S. D.

(*Anno V. C. 703*).

59. M. Fabivm unice diligo, ſummaque mihi cum eo conſuetudo & familiaritas eſt pervetus. In ejus controverſiis quid decernas, a te non peto, (ſervabis, ut tua fides & dignitas poſtulat, edictum & inſtitutum tuum,) ſed ut quam faciliimos ad te aditus

habeat: quæ erunt æqua, libente te impetret: ut meam amicitiam ſibi, etiam cum procul abſim, prodeſſe ſentiat, præſertim apud te. Hoc te vehementer etiam atque etiam rogo.

M. T. C. MVNATIO C. F. S. D.
(*Anno incerto*).

60. L. LIVINEJVS Trypho eſt omnino L. Reguli, familiariſſimi mei, libertus: cujus calamitas etiam officioſiorem me facit in illum. Nam benevolentior, quam ſemper fui, eſſe non poſſum. Sed ego libertum ejus per ſe ipſum diligo. ſumma enim ejus erga me officia exſtiterunt his noſtris temporibus, quibus facillime bonam benevolentiam hominum & fidem perſpicere potui. Eum tibi ita commendo, ut homines grati & memores bene meritos de ſe commendare debent. Pergratum mihi feceris, ſi ille intellexerit, ſe, quod pro ſalute mea multa pericula adierit, ſæpe hieme ſumma navigarit, pro tua erga me benevolentia gratum etiam tibi feciſſe.

M. T. C. P. SILIO PROPR. S. D.
(*Anno V. C. 702*).

61. T. PINNIO familiariſſime me uſum

eſſe, ſcire te arbitror: quod quidem ille teſtamento declaravit; qui me cum tutorem, tum etiam ſecundum heredem inſtituerit. Ejus filio mire ſtudioſo, & erudito, & modeſto, pecuniam Nicæenſes grandem debent, ad H-S octogies; &, ut audio, in primis volunt ei ſolvere. Pergratum igitur mihi feceris, quando non modo reliqui tutores, qui ſciunt, quanti me facias, ſed etiam puer ipſe ſibi perſuaſit, te omnia mea cauſa facturum eſſe, ſi dederis operam, quod tua fides dignitasque patietur, ut quam primum pecunia Pinnio ſolvatur Nicæenſium nomine.

M. T. C. P. SILIO PROPR. S. D.
(*Anno V. C. 702*).

62 ET in Atilii negotio te amavi. Cum enim ſero veniſſem, tamen honeſtum equitem Romanum beneficio tuo conſervavi. Et mehercule ſemper ſic in animo habui, te in meo ære eſſe propter Lamiæ noſtri conjunctionem & ſingularem neceſſitudinem. Itaque primum tibi ago gratias, quod me omni moleſtia liberas: deinde impudentia proſequor; ſed idem ſarciam. Te enim ſemper ſic colam & tuebor, ut quem diligentiſſime. Quintum fratrem meum, ſi me diligis, eo

numero cura ut habeas, quo me. Ita magnum beneficium tuum magno cumulo auxeris.

M. T. C. P. SILIO PROPR. S. D.

(*Anno V. C. 702*).

63. Non putavi fieri poſſe, ut mihi verba deeſſent: ſed tamen in C. Lænio commendando deſunt. Itaque rem tibi exponam paucis verbis; ſed tamen, ut plane perſpicere poſſis voluntatem meam. Incredibile eſt, quanti faciamus & ego, & frater meus, qui mihi cariſſimus eſt, M. Lænium. Id fit cum plurimis ejus officiis, tum ſumma probitate & ſingulari modeſtia. Eum ego a me invitiſſimus dimiſi, cum propter familiaritatem & conſuetudinis ſuavitatem, tum quod conſilio ejus fideli ac bono libenter utebar. Sed vereor, ne jam mihi ſupereſſe verba putes, quæ dixeram defutura. Commendo tibi hominem, ſicut intelligis, me, de quo es ſupra ſcripſerim, debere commendare; a teque vehementer etiam atque etiam peto, ut, quod habet in tua provincia negotii, expedias: quod tibi videbitur rectum eſſe, ipſi dicas. Hominem facillimum, liberaliſſimumque cognoſcės. Itaque te rogo, ut eum ſo-

lu'um, liberum, confectis ejus negotiis pr
te, quam primum ad me remittas. Id mi
fratrique meo gratiſſimum feceris.

M. T. C. P. SILIO PROPR. S. D.
(*Anno V. C. 702*).

64. NERO meus mirificas apud me tibi gratias egit, prorſus incredibiles, ut nullum honorem ſibi haberi potuiſſe diceret, qui a te prætermiſſus eſſet. Magnum fructum ex ipſo capies. nihil eſt enim illo adoleſcente gratius. Sed mehercule mihi quoque gratiſſimum feciſti. Pluris enim ex omni nobilitate neminem facio. Itaque ſi ea feceris, quæ ille per me tecum agi voluit, gratiſſimum mihi feceris. Primum de Pauſania Alabandenſi, ſuſtentes rem, dum Nero veniat. vehementer ejus cauſa cupere eum intellexi. itaque hoc valde te rogo. Deinde Niſæos, quos Nero in primis habet neceſſarios, diligentiſſimeque tuetur ac defendit, habeas tibi commendatiſſimos; ut intelligat illa civitas, ſibi in Neronis patrocinio ſummum eſſe præſidium. Strabonem Servilium tibi ſæpe commendavi: nunc eo facio id impenſius, quod ejus cauſam Nero ſuſcepit. Tantum a te petimus, ut agas eam rem, ne relinquas ho-

minem

minem innocentem ad alicujus tui diſſimilis quæſtum. Id cum gratum mihi erit; tum etiam exiſtimabo, te humanitate tua eſſe uſum. Summa hujus epiſtolæ hæc eſt, ut ornes omnibus rebus Neronem, ſicut inſtituiſti atque feciſti. Magnum theatrum habet iſta provincia [non ut hæc noſtra] ad adoleſcentis nobilis, ingenioſi, abſtinentis commendationem atque gloriam. Quare, ſi te fautore uſus erit, ſicuti profecto & utetur, & uſus eſt, ampliſſimas clientelas, acceptas a majoribus, confirmare poterit, & beneficiis ſuis obligare. Hoc in genere ſi eum adjuveris eo ſtudio, quo oſtendiſti; apud ipſum præclariſſime poſueris: ſed mihi etiam gratiſſimum feceris.

M. T. C. P. SILIO PROPR. S. D.

(*Anno V. C. 702*).

65. Cvm P. Terentio Hiſpone, qui operas in ſcriptura pro magiſtro dat, mihi ſumma familiaritas conſuetudoque eſt; multaque & magna inter nos officia paria & mutua intercedunt. Ejus ſumma exiſtimatio agitur in eo, ut pactiones, cum civitatibus reliquis conficiat. Non me præterit, nos eam rem Epheſi expertos eſſe; neque ab Epheſiis ullo

modo impetrare potuiſſe. Sed quum, quemadmodum omnes exiſtimant, & ego intelligo, tua cum ſumma integritate, tum ſingulari humanitate & manſuetudine conſecutus es, ut libentiſſimis Græcis, nutu, quod velis, conſequare; peto a te in majorem modum, ut honoris mei cauſa, hac laude Hiſponem affici velis. Præterea cum ſociis ſcripturæ mihi ſumma neceſſitudo eſt, non ſolum ob eam cauſam, quod ea ſocietas univerſa in mea fide eſt, ſed etiam quod plerisque ſociis utor familiariſſime. Ita & Hiſponem meum per me ornaris, & ſocietatem mihi conjunctiorem feceris; tuque ipſe & ex hujus obſervantia, gratiſſimi hominis, & ex ſociorum gratia, hominum ampliſſimorum, maximum fructum capies, & me ſummo beneficio affeceris. Sic enim velim exiſtimes, ex tota tua provincia, omnique iſto imperio, nihil eſſe, quod mihi gratius facere poſſis.

M. T. C. P. SERVILIO PROPR. S. D.
(*Anno V. C. 707*).

66. A. Caecinam, maxime proprium clientem familiæ veſtræ, non commendarem tibi, cum ſcirem, qua fide in tuos, qua clementia in calamitoſos ſoleres eſſe; niſi me &

patris ejus, quo ſum familiariſſime uſus, memoria, & hujus fortuna ita moveret, ut hominis, omnibus mecum ſtudiis officiisque conjunctiſſimi, movere debebat. A te hoc omni contentione peto, ſic, ut majore cura, majore animi labore petere non poſſim, ut ad ea, quæ tua ſponte ſine cujusquam commendatione faceres in hominem tantum, & talem, calamitoſum, aliquem afferant cumulum meæ litteræ, quo ſtudioſius eum, quibuscunque rebus poſſis, juves. Quodſi Romæ fuiſſes, etiam ſalutem A. Cæcinæ eſſemus (ut opinio mea fert) per te conſecuti. De qua tamen magnam ſpem habemus, freti clementia collegæ tui. Nunc, quum tuam juſtitiam ſecutus, tutiſſimum ſibi portum provinciam iſtam eſſe duxit; etiam atque etiam te rogo atque oro, ut eum & in reliquis veteris negotiationis colligendis juves, & ceteris rebus tegas atque tueare. Hoc mihi gratius facere nihil potes.

M. T. C. P. SERVILIO PROPR. S. D.

(*Anno V. C. 707*).

67. Ex provincia mea Ciliciensi, cui ſcis τρεῖς διοικήσεις Aſiaticas attributas fuiſſe, nullo ſum familiarius uſus, quam Androne, Ar-

temonis filio, Laodicenſi; eumque habui in ea civitate cum hoſpitem, tum vehementer ad meæ vitæ rationem & conſuetudinem accommodatum. Quem quidem multo etiam pluris, poſteaquam deceſſi, facere cœpi, quod multis rebus expertus ſum gratum hominem, meique memorem. Itaque eum Romæ libentiſſime vidi. Non te enim fugit, qui plurimis in iſta provincia benigne feciſti, quam multi grati reperiantur. Hæc propterea ſcripſi, ut & me non ſine cauſa laborare intelligeres, & ut ipſe eum dignum hoſpitio tuo judicares. Feceris igitur mihi gratiſſimum, ſi ei declararis, quanti me facias, id eſt, ſi receperis eum in fidem tuam, & quibuscunque rebus honeſte, ac ſine moleſtia tua poteris, adjuveris. Hoc mihi erit vehementer gratum; idque ut facias, te etiam atque etiam rogo. Vale.

M. T. C. P. SERVILIO ISAVRICO PROC. COLLEGAE S. D.

(*Anno V. C. 707*).

68. GRATAE mihi vehementer tuæ litteræ fuerunt; ex quibus cognovi curſus navigationum tuarum. Significabas enim memoriam tuam noſtræ neceſſitudinis, qua mihi

nihil poterat eſſe jucundius. Quod reliquum eſt, multo etiam erit gratius, ſi ad me de republica, id eſt, de ſtatu provinciæ, de inſtitutis tuis familiariter ſcribes. Quæ quamquam ex multis pro tua claritate audiam, tamen libentiſſime ex tuis litteris cognoſcam. Ego ad te, de reipublicæ ſumma quid ſentiam, non ſæpe ſcribam, propter periculum ejusmodi litterarum. Quid agatur autem, ſcribam ſæpius. Sperare tamen videor, Cæſari, collegæ noſtro, fore curæ, & eſſe, ut habeamus aliquam rempublicam; cujus conſiliis magni referebat te intereſſe. Sed, ſi tibi utilius eſt, id eſt, glorioſius, Aſiæ præeſſe, & iſtam partem reipublicæ male affectam tueri; mihi quoque idem, quod tibi & laudi tuæ profuturum eſt, optatius debet eſſe. Ego, quæ ad tuam dignitatem pertinere arbitrabor, ſummo ſtudio diligentiaque curabo; in primisque tuebor omni obſervantia clariſſimum virum, patrem tuum: quod & pro vetuſtate neceſſitudinis, & pro beneficiis veſtris, & pro dignitate ipſius facere debeo.

M. T. C. P. SERVILIO COLLEGAE S. D.

(*Anno V. C. 707*).

69. C. Cvrtivs Mithres, eſt ille quidem, ut ſcis, libertus Poſtumi, familiariſſimi mei; ſed me colit & obſervat æque, atque illum ipſum patronum ſuum. Apud eum ego ſic Epheſi fui, quotiescunque fui, tanquam domi meæ; multaque acciderunt, in quibus & benevolentiam ejus erga me experirer, & fidem. Itaque ſi quid aut mihi, aut meorum cuipiam in Aſia opus eſt, ad hunc ſcribere conſuevi; hujus cum opera & fide, tum domo & re uti, tanquam mea. Hæc ad te eo pluribus ſcripſi, ut intelligeres, me non vulgariter, nec ambitioſe, ſed ut pro homine intimo, ac mihi perneceſſario, ſcribere. Peto igitur a te, ut in ea controverſia, quam habet de fundo cum quodam Colophonio, & in ceteris rebus, quantum fides tua patietur, quantumque tuo commodo poteris, tantum & honoris mei cauſa commodes; etſi, ut ejus modeſtiam cognovi, gravis tibi nulla in re erit. Si & mea commendatione & ſua probitate aſſecutus erit, uti de ſe bene exiſtimes; omnia ſe adeptum arbitrabitur. Ut igitur eum recipias in fi-

dem, habeasque in numero tuorum, te vehementer etiam atque etiam rogo. Ego, quæ te velle, quæque ad te pertinere arbitrabor, omnia ſtudioſe diligenterque curabo.

M. T. C. P. SERVILIO COLLEGAE
S. P. D.
(*Anno V. C. 707*).

70. QVIA non eſt obſcura tua in me benevolentia, ſic fit, ut multi per me tibi velint commendari. Ego autem tribuo nonnunquam in vulgus; ſed plerumque neceſſariis in hoc tempore. Nam cum T. Ampio Balbo mihi ſumma familiaritas, neceſſitudoque eſt. Ejus libertum, T. Ampium Menandrum, hominem frugi & modeſtum, & patrono & nobis vehementer probatum, tibi commendo majorem in modum. Vehementer mihi gratum feceris, ſi, quibuscunque rebus ſine tua moleſtia poteris, ei commodaris. Quod ut facias, te vehementer etiam atque etiam rogo. Vale.

M. T. C. P. SERVILIO COLLEGAE S. D.
(*Anno V. C. 707*).

71. MVLTOS tibi commendem neceſſe eſt, quando omnibus nota noſtra neceſſitudo

eſt, tuaque erga me benevolentia. Sed tamen, etſi omnium cauſa, quos commendo, velle debeo; tamen cum omnibus non eadem mihi cauſa eſt. T. Aguſius & comes meus fuit illo miſerrimo tempore, & omnium itinerum, navigationum, laborum, periculorum meorum ſocius; neque hoc tempore diſceſſiſſet a me, niſi ego ei permiſiſſem. Quare ſic tibi eum commendo, ut unum de meis domeſticis & maxime neceſſariis. Pergratum mihi feceris, ſi eum ita tractaris, ut intelligat, hanc commendationem ſibi magno uſu atque adjumento fuiſſe.

M. T. C. P. SERVILIO COLLEGAE S. D.
(*Anno V. C. 707*).

72. CAERELLIAE, neceſſariæ meæ, rem, nomina, poſſeſſiones Aſiaticas commendavi tibi præſens in hortis tuis, quam potui diligentiſſime; tuque mihi, pro tua conſuetudine, proque tuis in me perpetuis maximisque officiis, omnia te facturum, liberaliſſime recepiſti. Meminiſſe te id ſpero. ſcio enim ſolere. Sed tamen Cærelliæ procuratores ſcripſerunt, te propter magnitudinem provinciæ, multitudinemque negotiorum etiam atque etiam eſſe commonefaciendum. Peto igitur,

ut memineris, te omnia, quæ tua fides pateretur, mihi cumulate recepiſſe. Equidem exiſtimo, habere te magnam facultatem, (ſed hoc eſt tui conſilii & judicii) ex eo ſenatusconſulto, quod in heredes C. Vennonii factum eſt, Cærelliæ commodandi. Id ſenatusconſultum tu interpretabere pro tua ſapientia. Scio enim, ejus ordinis auctoritatem ſemper apud te magni fuiſſe. Quod reliquum eſt, ſic velim exiſtimes, quibuscunque rebus Cærelliæ benigne feceris, mihi te gratiſſimum eſſe facturum.

M. T. C. Q. PHILIPPO PROCOS. S. D.

(*Anno incerto*).

73. Gratvlor tibi, quod ex provincia ſalvum te ad tuos recepiſti, incolumi fama & republica. Quodſi Romæ te vidiſſem, coram gratias egiſſem, quod tibi L. Egnatius, familiariſſimus meus, abſens, L. Oppius, præſens, curæ fuiſſet. Cum Antipatro Derbete mihi non ſolum hoſpitium, verum etiam ſumma familiaritas intercedit. Ei te vehementer ſuccenſuiſſe audivi, & moleſte tuli. De re nihil poſſum judicare, niſi illud mihi certe perſuadeo, te, talem virum, nihil temere feciſſe. A te autem, pro vetere

noſtra neceſſitudine, etiam atque etiam peto, ut ejus filios, qui in tua poteſtate ſunt, mihi potiſſimum condones; niſi quid exiſtimas in ea re violari exiſtimationem tuam. Quod ego ſi arbitrarer, nunquam te rogarem; mihique tua fama multo antiquior eſſet, quam illa neceſſitudo eſt. Sed mihi ita perſuadeo, (poteſt fieri, ut fallar,) eam rem laudi tibi potius, quam vituperationi fore. Quid fieri poſſit, & quid mea cauſa facere poſſis, (nam, quin velis, non dubito,) velim, ſi tibi grave non erit, certiorem me facias.

M. T. C. Q. PHILIPPO PROCOS. S. D.

(*Anno incerto*).

74. Etsi non dubito, pro tua in me obſervantia, proque noſtra neceſſitudine, quin commendationem meam memoria teneas; tamen etiam atque etiam eundem tibi L. Oppium, familiarem meum, præſentem, & L. Egnatii, familiariſſimi mei, abſentis, negotia commendo. Tanta mihi cum eo neceſſitudo eſt, familiaritasque, ut, ſi mea res eſſet, non magis laborarem. Quapropter gratiſſimum mihi feceris, ſi curaris, ut is intelligat, me a te tantum amari, quantum ipſe exiſtimo. Hoc mihi gratius facere ni-

hil potes; idque ut facias, te vehementer rogo.

M. T. C. T. TITIO T. F. LEGATO S. D.
(*Anno V. C. 701*).

75. Etsi non dubito, quin apud te mea commendatio prima ſatis valeat, tamen obſequor homini familiariſſimo, C. Aviano Flacco; cujus cauſa omnia tum cupio, tum mehercule etiam debeo. De quo & præſens tecum egi diligenter, cum tu mihi humaniſſime reſpondiſti; & ſcripſi ad te accurate antea: ſed putat intereſſe ſua, me ad te quam ſæpiſſime ſcribere. Quare velim mihi ignoſcas, ſi illius voluntati obtemperans, minus videbor meminiſſe conſtantiæ tuæ. A te idem illud peto, ut de loco, quo deportet frumentum, & de tempore, Aviano commodes; quorum utrumque per eundem me obtinuit triennium, dum Pompejus iſti negotio præfuit. Summa eſt, in quo mihi gratiſſimum facere poſſis, ſi curaris, ut Avianus, quando ſe a me amari putat, me a te amari ſciat. Erit id mihi pergratum. Vale.

M. T. C. QVATVOR VIRIS ET DECVRIONIBVS S. D.

(*Anno incerto*).

76. TANTAE mihi cum Q. Hippio cauſæ neceſſitudinis ſunt, ut nihil poſſit eſſe conjunctius, quam nos inter nos ſumus. Quod niſi ita eſſet, uterer mea conſuetudine, ut vobis nulla in re moleſtus eſſem. Etenim vos mihi optimi teſtes eſtis, cum mihi perſuaſum eſſet, nihil eſſe, quod a vobis impetrare non poſſem, nunquam me tamen gravem vobis eſſe voluiſſe. Vehementer igitur vos etiam atque etiam rogo, ut honoris mei cauſa liberaliſſime C. Valgium Hippianum tractetis, remque cum eo conficiatis, ut, quam poſſeſſionem habet in agro Fregellano, a vobis emtam, eam liberam & immunem habere poſſit. Id ſi a vobis impetraro, ſummo me beneficio veſtro affectum arbitrabor.

M. T. C. P. SVLPICIO IMP. S. D.

(*Anno V. C. 708*).

77. CVM his temporibus non ſane in ſenatum ventitarem; tamen, ut tuas litteras legi, non exiſtimavi, me, ſalvo jure noſtræ veteris amicitiæ, multorumque inter nos of-

ficiorum, facere poſſe, ut honori tuo deeſſem. Itaque affui, ſupplicationemque tibi libenter decrevi; nec reliquo tempore ullo aut rei, aut exiſtimationi, aut dignitati tuæ deero. Atque, hoc ut tui neceſſarii ſciant, hoc me animo erga te eſſe, velim facias eos per litteras certiores, ut, ſi quid tibi opus ſit, ne dubitent mihi jure ſuo denuntiare. M. Bolanum, virum bonum & fortem, & omnibus rebus ornatum, meumque veterem amicum, tibi magnopere commendo. Pergratum mihi feceris, ſi curaris, ut is intelligat, hanc commendationem ſibi magno adjumento fuiſſe. Ipſumque virum optimum, gratiſſimumque cognoſces. Promitto tibi, te ex ejus amicitia magnam voluptatem eſſe capturum. Præterea a te peto in majorem modum, pro noſtra amicitia, & pro tuo perpetuo in me ſtudio, ut in hac re etiam elabores. Dionyſius, ſervus meus, qui meam bibliothecen multorum nummorum tractavit, cum multos libros ſurripuiſſet, nec ſe impune laturum putaret, aufugit. Is eſt in provincia tua. Eum & M. Bolanus, familiaris meus, & multi alii Naronæ viderunt: ſed cum ſe a me manumiſſum eſſe diceret, crediderunt. Hunc tu ſi mihi reſtituendum cu-

raris, non poſſum dicere, quam mihi gratum futurum ſit. Res ipſa parva, ſed animi mei dolor magnus eſt. Ubi ſit, & quid fieri poſſit, Bolanus te docebit. Ego ſi hominem per te reciperaro, ſummo me a te beneficio affectum arbitrabor.

M. T. C. ALLIENO PROCOS. S. D.
(*Anno V. C. 707*).

78. DEMOCRITVS Sicyonius non ſolum hoſpes meus eſt, ſed etiam, quod non multis contingit, Græcis præſertim, valde familiaris. Eſt enim in eo ſumma probitas, ſumma virtus, ſumma in hoſpites liberalitas & obſervantia; meque præter ceteros & colit, & obſervat, & diligit. Eum tu non modo ſuorum civium, verum pæne Achajæ principem cognoſces. Huic ego tantummodo aditum ad tuam cognitionem patefacio & munio: cognitum, per te ipſum, quæ tua natura eſt, dignum tua amicitia atque hoſpitio judicabis. Peto igitur a te, ut, his litteris lectis, recipias eum in tuam fidem: polliceare, omnia te facturum mea cauſa. De reliquo, ſi, id quod confido, fore dignum eum tua amicitia, hoſpitioque cognoveris; peto, ut eum complectare, diligas, in tuis

habeas. Erit id mihi majorem in modum gratum. Vale.

M. T. C. ALLIENO PROCOS. S. D.

(*Anno V. C. 707*).

79. ET te ſcire arbitror, quanti fecerim C. Avianum Flaccum; & ego ex ipſo audieram, optimo & gratiſſimo homine, quam a te liberaliter eſſet tractatus. Ejus filios, digniſſimos illo patre, meosque neceſſarios, quos ego unice diligo, commendo tibi ſic, ut majore ſtudio nullos commendare poſſim. C. Avianus in Sicilia eſt. Marcus eſt nobiſcum. Ut illius dignitatem præſentis ornes, rem utriusque defendas, te rogo. Hoc mihi gratius in iſta provincia facere nihil potes: idque ut facias, te vehementer etiam atque etiam rogo. Vale.

M. TVLLII CICERONIS EPISTOLARVM LIBER XIV. AD TERENTIAM VXOREM.

TVLLIVS TERENTIAE SVAE, TVL LIOLAE SVAE, CICERONI SVO S. D.

(*Anno V. C. 695*).

1. ET litteris multorum, & ſermo omnium perfertur ad me, incredibilem tua virtutem & fortitudinem eſſe; teque nec an mi, nec corporis laboribus defatigari. M miſerum! te, iſta virtute, fide, probitat humanitate, in tantas ærumnas propter m incidiſſe! Tulliolamque noſtram, ex quo pa tre tantas voluptates capiebat, ex eo tant percipere luctus! Nam quid ego de Cicero dicam? qui, cum primum ſapere cœpit, ace biſſimos dolores, miſeriasque percepit. Qu ſi, ut tu ſcribis, fato facta putarem, ferre paulo

paulo facilius: ſed omnia ſunt mea culpa commiſſa, qui ab his me amari putabam, qui invidebant; eos non ſequebar, qui petebant. Quodſi noſtris conſiliis uſi eſſemus, neque apud nos tantum valuiſſet ſermo aut ſtultorum amicorum, aut improborum; beatiſſimi viveremus. Nunc, quum ſperare nos amici jubent, dabo operam, ne mea valetudo tuo labori deſit. Res quanta ſit, intelligo; quantoque fuerit facilius manere domi, quam redire. Sed tamen, ſi omnes tribunos plebis habemus, ſi Lentulum tam ſtudioſum, quam videtur, ſi vero etiam Pompejum & Cæſarem; non eſt deſperandum. De familia, quomodo placuiſſe amicis ſcribis, faciemus. De loco nunc quidem jam abiit peſtilentia; ſed quamdiu fuit, me non attigit. Plancius, homo officioſiſſimus, me cupit eſſe ſecum; & adhuc retinet. Ego volebam loco magis deſerto eſſe in Epiro, quo neque Hiſpo veniret, nec milites: ſed adhuc Plancius me retinet. ſperat poſſe fieri, ut mecum in Italiam decedat. Quem ego diem ſi videro, & ſi in veſtrum complexum venero, ac ſi & vos, & me ipſum recuperaro; ſatis magnum mihi fructum videbor percepiſſe & veſtræ pietatis, & meæ. Piſonis humanitas, virtus, amor

in omnes nos tantus eſt, ut nihil ſupra poſſit. Utinam ea res ei voluptati ſit! gloriæ quidem video fore. De Q. fratre nihil ego te accuſavi; ſed vos, cum præſertim tam pauci ſitis, volui eſſe quam conjunctiſſimos. Quibus me voluiſti agere gratias, egi, & me a te certiorem factum eſſe ſcripſi. Quod ad me, mea Terentia, ſcribis, te vicum vendituram; quid, obſecro te, (me miſerum!) quid futurum eſt? &, ſi nos premet eadem fortuna, quid puero miſero fiet? Non queo reliqua ſcribere, (tanta vis lacrymarum eſt;) neque te in eundem fletum adducam. Tantum ſcribo: ſi erunt in officio amici, pecunia non deerit. ſi non erunt, tu efficere tua pecunia non poteris. Per fortunas miſeras noſtras, vide, ne puerum perditum perdamus. cui ſi aliquid erit; ne egeat, mediocri virtute opus eſt, & mediocri fortuna, ut cetera conſequatur. Fac valeas, & ad me tabellarios mittas, ut ſciam, quid agatur, & vos quid agatis. Mihi omnino jam brevis exſpectatio eſt. Tulliolæ & Ciceroni ſalutem dic. Valete. D. a. d. VI Kalendas Decembres, Dyrrachii. Dyrrachium veni, quod & libera civitas eſt, & in me officioſa, & proxima Italiæ. Sed ſi me offendet loci

celebritas, alio me conferam, & ad te ſcribam.

TVLLIVS TERENTIAE SVAE, TVLLIOLAE ET CICERONI SVIS S. D.

(*Anno V. C.* 695).

2. Noli putare, me ad quemquam longiores epiſtolas ſcribere, niſi, ſi quis ad me plura ſcripſit, cui puto reſcribi oportere. Nec enim habeo, quod ſcribam; nec hoc tempore quidquam difficilius facio. Ad te vero, & ad noſtram Tulliolam non queo ſine plurimis lacrymis ſcribere. Vos enim video eſſe miſerrimas, quas ego beatiſſimas ſemper eſſe volui; idque præſtare debui; & niſi tam timidi fuiſſemus, præſtitiſſem. Piſonem noſtrum merito ejus amo plurimum. Eum, ut potui, per litteras cohortatus ſum, gratiasque egi, ut debui. In novis tribunis plebis intelligo ſpem te habere. id erit firmum, ſi Pompeji voluntas erit. ſed Craſſum tamen metuo. A te quidem omnia fieri fortiſſime & amantiſſime video; nec miror: ſed mœreo caſum ejusmodi, ut tantis tuis miſeriis meæ miſeriæ ſubleventur. Nam ad me P. Valerius, homo officioſus, ſcripſit, id quod ego maximo cum fletu legi, quemadmodum a

Veſtæ ad tabulam Valeriam ducta eſſes. Hem, mea lux, meum deſiderium, unde omnes opem petere ſolebant! te nunc, mea Terentia, ſic vexari, ſic jacere in lacrymis & ſordibus! idque fieri mea culpa, qui ceteros ſervavi, ut nos periremus! Quod de domo ſcribis, hoc eſt, de area; ego vero tum denique mihi videbor reſtitutus, ſi illa nobis erit reſtituta. Verum hæc non ſunt in noſtra manu. Illud doleo, quæ impenſa facienda eſt, in ejus partem te miſeram & deſpoliatam venire. Quod ſi conficitur negotium, omnia conſequemur. ſin eadem nos fortuna premet, etiamne reliquias tuas miſera projicies? Obſecro te, mea vita, quod ad ſumtum attinet, ſine alios, qui poſſunt, ſi modo volunt, ſuſtinere: & valetudinem iſtam infirmam, ſi me amas, noli vexare. Nam mihi ante oculos dies noctesque verſaris. Omnes labores te excipere video. timeo, ut ſuſtineas. ſed video in te eſſe omnia. Quare, ut id, quod ſperas, & quod agis, conſequamur, ſervi valetudini. Ego, ad quos ſcribam, neſcio, niſi ad eos, qui ad me ſcribunt, aut ad eos, de quibus ad me vos aliquid ſcribitis. Longius, quoniam ita vobis placet, non diſcedam: ſed velim, quam ſæpiſſime litteras

mittatis, præſertim, ſi quid eſt firmius, quod ſperemus. Valete, mea deſideria, valete. A. d. III Nonas Octobr. Theſſalonica.

TVLLIVS TERENTIAE ET TVLL. ET CICERONI SVIS S. D.

(*Anno V. C. 695*).

3. ACCEPI ab Ariſtocrito tres epiſtolas, quas ego lacrymis prope delevi. Conficior enim mœrore, mea Terentia; nec meæ me miſeriæ magis excruciant, quam tuæ veſtræque. Ego autem hoc miſerior ſum, quam tu, quæ es miſerrima, quod ipſa calamitas communis eſt utriusque noſtrum, ſed culpa mea propria eſt. Meum fuit officium, vel legatione vitare periculum, vel diligentia & copiis reſiſtere, vel cadere fortiter. hoc miſerius, turpius, indignius nobis nihil fuit. Quare cum dolore conficior, tum etiam pudore. pudet enim me uxori meæ optimæ, ſuaviſſimis liberis, virtutem & diligentiam non præſtitiſſe. Nam mihi ante oculos dies noctesque verſatur ſqualor veſter, & mœror, & infirmitas valetudinis tuæ: ſpes autem ſalutis pertenuis oſtenditur. Inimici ſunt multi; invidi pæne omnes. Ejicere nos magnum fuit, excludere facile eſt. Sed tamen, quam-

diu vos eritis in ſpe, non deficiam, ne omnia mea culpa cecidiſſe videantur. Ut tuto ſim, quod laboras, id mihi nunc facillimum eſt; quem etiam inimici volunt vivere in his tantis miſeriis. Ego tamen faciam, quæ præcipis. Amicis, quibus voluiſti, egi gratias, & eas litteras Dexippo dedi, meque de eorum officio ſcripſi a te certiorem eſſe factum. Piſonem noſtrum mirifico eſſe ſtudio in nos & officio, & ego perſpicio, & omnes prædicant. Dii faxint, ut tali genero mihi præſenti tecum ſimul & cum liberis noſtris frui liceat! Nunc ſpes reliqua eſt in novis tribunis plebis & in primis quidem diebus. nam ſi inveterarit, actum eſt. Ea re ad te ſtatim Ariſtocritum miſi, ut ad me continuo initia rerum & rationem totius negotii poſſes ſcribere; etſi Dexippo quoque ita imperavi, ſtatim ut recurreret; & ad fratrem miſi, ut crebro tabellarios mitteret. Nam ego eo nomine ſum Dyrrachii hoc tempore, ut quam celerrime, quid agatur, audiam; & ſum tuto. Civitas enim hæc ſemper a me defenſa eſt. Cum inimici noſtri venire dicentur, tum in Epirum ibo. Quod ſcribis, te, ſi velim, ad me venturam; ego vero, cum ſciam magnam partem iſtius oneris abs te ſuſtineri, te iſtic

eſſe volo. Si perficitis, quod agitis; me ad vos venire oportet. ſin autem .... ſed nihil opus eſt reliqua ſcribere. Ex primis, aut ſummum ſecundis litteris tuis, conſtituere poterimus, quid nobis faciendum ſit. Tu modo ad me velim omnia diligentiſſime perſcribas; etſi magis jam rem, quam litteras, debeo exſpectare. Cura, ut valeas, & ita tibi perſuadeas, mihi te carius nihil eſſe, nec unquam fuiſſe. Vale, mea Terentia, quam ego videre videor: itaque debilitor lacrymis. Vale. Pridie Kalendas Decembr.

TVLLIVS TERENTIAE ET TVLL. ET CICERONI SVIS S. P. D.

(*Anno V. C. 695*).

4. Ego minus ſæpe ad vos do litteras, quam poſſum, propterea quod cum omnia mihi tempora ſunt miſera, tum vero cum aut ſcribo ad vos, aut veſtras lego, conficior lacrymis, ſic, ut ferre non poſſim. Quod utinam minus vitæ cupidi fuiſſemus! certe nihil, aut non multum in vita mali vidiſſemus. Quodſi nos ad aliquam alicujus commodi aliquando recuperandi ſpem fortuna reſervavit; minus eſt erratum a nobis: ſin hæc mala fixa ſunt; ego vero te quam primum, mea vita,

cupio videre, & in tuo complexu emori: quando neque dii, quos tu caſtiſſime coluiſti, neque homines, quibus ego ſervivi, nobis gratiam retulerunt. Nos Brundiſii apud M. Lenium Flaccum dies XIII fuimus, virum optimum, qui periculum fortunarum & capitis ſui præ mea ſalute neglexit; neque legis improbiſſimæ pœna deductus eſt, quo minus hoſpitii & amicitiæ jus, officiumque præſtaret. Huic utinam aliquando gratiam referre poſſimus! Habebimus quidem ſemper. Brundiſio profecti ſumus a. d. v Kalendas Maji. per Macedoniam Cyzicum petebamus. O me perditum! o afflictum! quid nunc rogem te, ut venias, mulierem ægram, & corpore, & animo confectam? non rogem? ſine te igitur ſim? Opinor, ſic agam. Si eſt ſpes noſtri reditus, eam confirmes, & rem adjuves. ſin, ut ego metuo, tranſactum eſt, quoquo modo potes, ad me fac venias. Unum hoc ſcito; ſi te habebo, non mihi videbor plane periiſſe. Sed quid de Tulliola mea fiet? jam id vos videte; mihi deeſt conſilium. Sed certe, quoquo modo ſe res habebit, illius miſellæ & matrimonio & famæ ſerviendum eſt. Quid? Cicero meus quid aget? Iſte vero ſit in ſinu ſemper & comple-

xu meo. Non queo plura jam ſcribere; impedit mœror. Tu quid egeris, neſcio; utrum aliquid teneas, an, quod metuo, plane ſis ſpoliata. Piſonem, ut ſcribis, ſpero fore ſemper noſtrum. De familia liberata, nihil eſt, quod te moveat. Primum, tuis ita promiſſum eſt, te facturam eſſe, ut quisque eſſet meritus. Eſt autem in officio adhuc Orpheus; præterea magnopere nemo. Ceterorum ſervorum ea cauſa eſt, ut, ſi res a nobis abiiſſet, liberti noſtri eſſent, ſi obtinere potuiſſent; ſin ad nos pertinerent, ſervirent, præterquam oppido pauci. Sed hæc minora ſunt. Tu quod me hortaris, ut animo ſim magno, & ſpem habeam recuperandæ ſalutis; id velim ſit ejusmodi, ut recte ſperare poſſimus. Nunc miſer quando tuas jam litteras accipiam? quis ad me perferet? quas ego exſpectaſſem Brundiſii, ſi eſſet licitum per nautas, qui tempeſtatem prætermittere noluerunt. Quod reliquum eſt, ſuſtenta te, mea Terentia, ut potes. honeſtiſſime viximus, floruimus. Non vitium noſtrum, ſed virtus noſtra nos afflixit. peccatum eſt nullum, niſi quod non una animam cum ornamentis amiſimus. Sed ſi hoc fuit liberis noſtris gratius, nos vivere; cetera, quamquam ferenda non ſunt,

feramus. Atque ego, qui te confirmo, ipſe me non poſſum. Clodium Philetærum, quod valetudine oculorum impediebatur, hominem fidelem, remiſi. Salluſtius officio vincit omnes. Peſcennius eſt perbenevolus nobis; quem ſemper ſpero tui fore obſervantem. Sicca dixerat, ſe mecum fore; ſed Brundiſio diſceſſit. Cura, quoad potes, ut valeas; & ſic exiſtimes, me vehementius tua miſeria, quam mea commoveri. Mea Terentia, fidiſſima atque optima uxor, & mea cariſſima filiola, & ſpes reliqua noſtra, Cicero, valete. Pridie Kalendas Maji. Brundiſio.

M. T. C. TERENTIAE ET TVLL. SVIS S. P. D.

(*Anno V. C. 703*).

5. SI tu & Tullia, lux noſtra, valetis, ego & ſuaviſſimus Cicero valemus. Pridie Idus Octobres Athenas venimus, cum ſane adverſis ventis uſi eſſemus, tardeque & incommode navigaſſemus. De nave exeuntibus nobis Acaſtus cum litteris præſto fuit uno & viceſimo die, ſane ſtrenue. Accepi tuas litteras, quibus intellexi, te vereri, ne ſuperiores mihi redditæ non eſſent. Omnes ſunt redditæ; diligentiſſimeque a te perſcripta

ſunt omnia; idque mihi gratiſſimum fuit. Neque ſum admiratus, hanc epiſtolam, quam Acaſtus attulit, brevem fuiſſe. jam enim me ipſum exſpectas, ſive nos ipſos, qui quidem quam primum ad vos venire cupimus; etſi in quam rempublicam veniamus, intelligo. Cognovi enim ex multorum amicorum litteris, quas attulit Acaſtus, ad arma rem ſpectare; ut mihi, cum venero, diſſimulare non liceat, quid ſentiam. Sed, quando ſubeunda fortuna eſt, eo citius dabimus operam, ut veniamus, quo facilius de tota re deliberemus. Tu velim, quod commodo valetudinis tuæ fiat, quam longiſſime poteris, obviam nobis properes. De hereditate Preciana, quæ quidem mihi magno dolori eſt, (valde enim illum amavi,) hoc velim cures: ſi auctio ante meum adventum fiet, ut Pomponius, aut, ſi is minus poterit, Camillus noſtrum negotium curet. Nos cum ſalvi venerimus, reliqua per nos agemus. ſin tu jam Roma profecta eris, tamen curabis, ut hoc ita fiat. Nos, ſi dii adjuvabunt, circiter Idus Novembres in Italia ſperamus fore. Vos, mea ſuaviſſima & optatiſſima Terentia, & Tulliola, ſi nos amatis, curate ut valeatis. Athenis, a. d. xv Kalendas Novembr.

M. T. C. TERENTIAE ET TVLLIAE S. P. D.

(*Anno V. C.* 705).

6. Nec ſæpe eſt, cui litteras demus; nec rem habemus ullam, quam ſcribere velimus. Ex tuis litteris, quas proxime accepi, cognovi, prædium nullum vænire potuiſſe. Quare videatis velim, quomodo ſatisfiat ei, cui ſcitis me ſatisfieri velle. Quod noſtra tibi gratias agit, id ego non miror te mereri, ut ea tibi merito tuo gratias agere poſſit. Pollicem, ſi adhuc non eſt profectus, quam primum fac extrudas. Cura, ut valeas. Idibus Quintil.

M. T. C. TERENTIAE SVAE ET TVLL. S. P. D.

(*Anno V. C.* 704).

7. Omnes moleſtias & ſollicitudines, quibus & te miſerrimam habui, id quod mihi moleſtiſſimum eſt, Tulliolamque, quæ nobis noſtra vita dulcior eſt, depoſui & ejeci. Quid cauſæ autem fuerit, poſtridie intellexi, quam a vobis diſceſſi. Χολὴν ἄκρατον noctu ejeci. ſtatim ita ſum levatus, ut mihi deus aliquis medicinam feciſſe videatur. Cui quidem tu

deo, quemadmodum ſoles, pie & caſte ſatisfacias, id eſt, Apollini & Aeſculapio. Navem ſpero nos valde bonam habere; in eam ſimulatque conſcendi, hæc ſcripſi. Deinde conſcribam ad noſtros familiares multas epiſtolas, quibus te & Tulliolam noſtram diligentiſſime commendabo. Cohortarer vos, quo animo fortiore eſſetis, niſi vos fortiores cognoſſem, quam quemquam virum. Et tamen ejusmodi ſpero negotia eſſe, ut & vos iſtic commodiſſime ſperem eſſe, & me aliquando cum ſimilibus noſtri rempublicam defenſurum. Tu primum valetudinem tuam velim cures; deinde, tibi ſi videbitur, villis iis utere, quæ longiſſime aberunt a militibus. Fundo Arpinati bene poteris uti cum familia urbana, ſi annona carior fuerit. Cicero belliſſimus tibi ſalutem plurimam dicit. Etiam atque etiam vale. D. III Idus Jun.

M. T. C. TERENTIAE S. P. D.
(*Anno V. C. 705*).

8. SI vales, bene eſt: ego valeo. Valetudinem tuam velim cures diligentiſſime. Nam mihi & ſcriptum & nuntiatum eſt, te in febrim ſubito incidiſſe. Quod celeriter me feciſti de Cæſaris litteris certiorem, feciſti mihi

gratum. Item poſthac, ſi quid opus erit, ſi quid acciderit novi, facies ut ſciam. Cura, ut valeas. Vale. D. IV Nonas Jun.

M. T. C. TERENTIAE S. P. D.
(*Anno V. C. 705*).

9. AD ceteras meas miſerias acceſſit dolor e Dolabellæ valetudine, & Tulliæ. Omnino de omnibus rebus nec quid conſilii capiam, nec quid faciam, ſcio. Tu velim tuam & Tulliæ valetudinem cures. Vale.

M. T. C. TERENTIAE SVAE S. P. D.
(*Anno V. C. 706*).

10. QVID fieri placeret, ſcripſi ad Pomponium ſerius, quam oportuit. Cum eo ſi locuta eris, intelliges, quid fieri velim. Apertius ſcribi, quando ad illum ſcripſeram, neceſſe non fuit. De ea re, & de ceteris rebus, quam primum velim nobis litteras mittas. Valetudinem tuam cura diligenter. Vale. Septimo Idus Quintil.

M. T. C. TERENTIAE SVAE S. P. D.
(*Anno V. C. 706*).

11. SI vales, bene eſt: valeo. Tullia noſtra venit ad me pridie Idus Junii; cujus ſumma

virtute & ſingulari humanitate, graviore etiam ſum dolore affectus, noſtra factum eſſe negligentia, ut longe alia in fortuna eſſet, atque ejus pietas ac dignitas poſtulabat. Nobis erat in animo, Ciceronem ad Cæſarem mittere, & cum eo Cn. Salluſtium. Si profectus erit, faciam te certiorem. Valetudinem tuam cura diligenter. Vale. XVII Kalend. Quintil.

M. T. C. TERENTIAE S. P. D.
(*Anno V. C. 705*).

12. QVOD nos in Italiam ſalvos veniſſe gaudes, perpetuo gaudeas velim. Sed perturbati dolore animi, magniſque injuriis, metuo ne id conſilii ceperimus, quod non facile explicare poſſimus. Quare, quantum potes, adjuva. Quid autem poſſis, mihi in mentem non venit. In viam quod te des hoc tempore, nihil eſt: & longum eſt iter, & non tutum: & non video, quid prodeſſe poſſis, ſi veneris. Vale. D. prid. Nonas Novemb. Brundiſio.

M. T. C. TERENTIAE S. P. D.
(*Anno V. C. 706*).

13. QVOD ſcripſi ad te proximis litteris de nuntio remittendo; quæ ſit iſtius vis hoc

tempore, & quæ concitatio multitudinis, ignoro. Si metuendus iratus eſt, quies tamen ab illo fortaſſe naſcetur. Totum judicabis, quale ſit: & quod in miſerrimis rebus minime miſerum putabis, id facies. Vale. VI Idus Quintil.

TVLLIVS TERENTIAE, ET PATER TVLLIOLAE, DVABVS ANIMIS SVIS, ET CICERO MATRI OPTIMAE, SVAVISS. SORORI S. P. D.

(*Anno V.* C. *704*).

14. SI vos valetis: nos valemus. Veſtrum jam conſilium eſt, non ſolum meum, quid ſit vobis faciendum. Si ille Romam modeſte venturus eſt; recte in præſentia domi eſſe poteſtis: ſin homo amens diripiendam urbem daturus eſt, vereor, ut Dolabella *ipſe ſatis* nobis prodeſſe poſſit. Etiam illud metuo, ne jam intercludamur, ut, cum velitis exire, non liceat. Reliquum eſt, quod ipſæ optime conſiderabitis, veſtri ſimiles feminæ ſintne Romæ. Si enim non ſunt, videndum eſt, ut honeſte vos eſſe poſſitis. Quomodo quidem nunc ſe res habet, modo ut hæc vobis loca tenere liceat, belliſſime vel mecum, vel in noſtris prædiis eſſe poteritis. Etiam illud

veren-

verendum eſt, ne brevi tempore fames in urbe ſit. His de rebus velim cum Pomponio, cum Camillo, cum quibus vobis videbitur, conſideretis. Ad ſummam, animo forti ſitis. Labienus rem meliorem fecit. Adjuvat etiam Piſo, quod ab urbe diſcedit, & ſceleris condemnat generum ſuum. Vos, meæ cariſſimæ animæ, quam ſæpiſſime ad me ſcribite, & vos quid agatis, & quid iſtic agatur. Quintus pater, & filius, & Rufus vobis ſalutem dicunt. Valete. VIII Kalend. Quintil. Minturnis.

M. T. C. TERENTIAE SVAE S. P. D.

(*Anno V. C. 706*).

15. SI vales, bene eſt. Conſtitueramus, ut ad te ante ſcripſeram, obviam Ciceronem Cæſari mittere; ſed mutavimus conſilium, quia de illius adventu nihil audiebamus. De ceteris rebus, etſi nihil erat novi, tamen quid velimus, & quid hoc tempore putemus opus eſſe, ex Sicca poteris cognoſcere. Tulliam adhuc mecum teneo. Valetudinem tuam cura diligenter. Vale. XII Kalendas Quintil.

M. T. C. TERENTIAE SVAE S. P. D.

(*Anno V. C. 705*).

16. SI vales, bene eſt: valeo. Etſi ejusmodi tempora noſtra ſunt, ut nihil habeam, quod aut a te litterarum exſpectem, aut ipſe ad te ſcribam; tamen neſcio quomodo & ipſe veſtras litteras exſpecto, & ſcribo ad vos, cum habeo, qui ferat. Volumnia debuit in te officioſior eſſe, quam fuit, & id ipſum, quod fecit, potuit diligentius facere & cautius. quamquam alia ſunt, quæ magis curemus, magisque doleamus. Quæ me ita conficiunt, ut ii voluerunt, qui me de mea ſententia detruſerunt. Cura ut valeas. Pridie Kalend. Januar.

M. T. C. TERENTIAE SVAE S. D.

(*Anno V. C. 705*).

17. SI vales, bene eſt: valeo. Si quid haberem, quod ad te ſcriberem, facerem id & pluribus verbis, & ſæpius. Nunc quæ ſint negotia, vides. Ego autem quomodo ſim affectus, ex Lepta & Trebatio poteris cognoſcere. Tu fac, ut tuam & Tulliæ valetudinem cures. Vale.

TVLLIVS TERENTIAE SVAE, ET PATER SVAVISS. FILIAE TVLLIOLAE, CICERO MATRI ET SORORI S. P. D.

(*Anno V. C. 704*).

18. Conſiderandvm vobis etiam atque etiam, animæ meæ, diligenter puto, quid faciatis; Romæne ſitis, an mecum in aliquo tuto loco. Id non ſolum meum conſilium eſt, ſed etiam veſtrum. Mihi veniunt in mentem hæc: Romæ vos eſſe tuto poſſe per Dolabellam, eamque rem poſſe nobis adjumento eſſe, ſi qua vis, aut ſi quæ rapinæ fieri cœperint. Sed rurſus illud me movet, quod video, omnes bonos abeſſe Roma, & eos mulieres ſuas ſecum habere. Hæc autem regio, in qua ego ſum, noſtrorum eſt cum oppidorum, tum etiam prædiorum; ut & multum eſſe mecum, &, cum abieritis, commode & in noſtris eſſe poſſitis. Mihi plane non ſatis conſtat adhuc, utrum ſit melius. Vos videte, quid aliæ faciant iſto loco feminæ; & ne, cum velitis, exire non liceat. Id velim diligenter etiam atque etiam vobiscum, & cum amicis conſideretis. Domus ut propugnacula & præſidium habeat,

Philotimo diceti. Et velim tabellarios inſtituatis certos, ut quotidie aliquas a vobis litteras accipiam. Maxime autem date operam, ut valeatis, ſi nos vultis valere. VIII Kal. Formiis.

M. T. C. TERENTIAE S. D.

(*Anno V. C. 705*).

19. IN maximis meis doloribus excruciat me valetudo Tulliæ noſtræ. De qua nihil eſt, quod ad te plura ſcribam. tibi enim æque magnæ curæ eſſe certo ſcio. Quod me propius vultis accedere, video ita eſſe faciendum. Etiam ante feciſſem; ſed me multa impedierunt, quæ ne nunc quidem expedita ſunt. Sed a Pomponio exſpecto litteras, quas ad me quam primum perferendas cures velim. Da operam ut valeas.

M. T. C. TERENTIAE SVAE S. P. D.

(*Anno V. C. 706*).

20. IN Tuſculanum nos venturos putamus aut Nonis, aut poſtridie. ibi ut ſint omnia parata. Plures enim fortaſſe nobiſcum erunt, &, ut arbitror, diutius ibi commorabimur. Labrum ſi in balneo non eſt; ut ſit. item cetera, quæ ſunt ad victum & ad valetudinem neceſſaria. Vale. Kal. Octobr. de Venuſino.

M. T. C. TERENTIAE SVAE S. P. D.

(*Anno V. C. 705*).

21. SI vales, bene eſt: valeo. Da operam, ut convaleſcas. quod opus erit, ut res tempusque poſtulat, provideas atque adminiſtres; & ad me de omnibus rebus quam ſæpiſſime litteras mittas. Vale.

M. T. C. TERENTIAE SVAE S. P. D.

(*Anno V. C. 706*).

22. SI vales, bene eſt: valeo. Nos quotidie tabellarios noſtros exſpectamus: qui ſi venerint, fortaſſe erimus certiores, quid nobis faciendum ſit; faciemusque te ſtatim certiorem. Valetudinem tuam cura diligenter. Vale. Kalendis Septemb.

M. T. C. TERENTIAE SVAE S. P. D.

(*Anno V. C. 706*).

23. SI valeas, bene eſt: valeo. Redditæ mihi tandem ſunt a Cæſare litteræ ſatis liberales; & ipſe opinione celerius venturus eſſe dicitur. Cui utrum obviam procedam, an hic eum exſpectem, cum conſtituero, faciam te certiorem. Tabellarios mihi velim quam

primum remittas. Valetudinem tuam cura diligenter. Vale. D. pridie Idus Sext.

M. T. C. TERENTIAE SVAE S. P. D.

(*Anno V. C. 706*).

24. SI vales, bene eſt; valeo. Nos neque de Cæſaris adventu, neque de litteris, quas Philotimus habere dicitur, quidquam adhuc certi habemus. Si quid erit certi, faciam te ſtatim certiorem. Valetudinem tuam fac ut cures. Vale. III Idus Sextiles.

M. TVLLII CICERONIS EPISTOLARVM LIBER XV.

AD CONSVLES ET CETEROS.

M. TVLLIVS M. F. CICERO PROCOS. S. P. D. COSS. PRAETT. TRIBB. PL. SENATVI.

(*Anno V. C. 702*).

1. SI vos valetis, bene eſt: ego quidem valeo. Etſi non dubie mihi nuntiabatur, Parthos tranſiſſe Euphratem cum omnibus fere ſuis copiis; tamen, quod arbitrabar, a M. Bibulo proconſule certiora de his rebus ad vos ſcribi poſſe, ſtatuebam mihi non neceſſe eſſe publice ſcribere ea, quæ de alterius provincia nuntiarentur. Poſtea vero quam certiſſimis auctoribus, legatis, nuntiis, litteris ſum certior factus; vel quod tanta res erat, vel quod nondum audieramus, Bibulum in Syriam veniſſe, vel quia adminiſtratio hujus

elli mihi cum Bibulo pæne eſt communis;
uæ ad me delata eſſent, ſcribenda ad te
utavi. Regis Antiochi Commageni legati
rimi mihi nuntiarunt, Parthorum magnas
opias Euphratem tranſire cœpiſſe. Quo nun-
io allato, cum eſſent nonnulli, qui ei regi
minorem fidem habendam putarent, ſtatui ex-
ſpectandum eſſe, ſi quid certius afferretur.
A. d. XIII Kalendas Octobr. cum exercitum
in Ciliciam ducerem, in finibus Lycaoniæ &
Cappadociæ mihi litteræ redditæ ſunt a Tar-
condimoto, qui fideliſſimus ſocius trans Tau-
rum, amiciſſimusque populi Romani exiſti-
matur: Pacorum Orodis, regis Parthorum,
filium, cum permagno equitatu Parthico tran-
ſiſſe Euphratem, & caſtra poſuiſſe Tybæ;
magnumque tumultum eſſe in provincia Sy-
ria excitatum. Eodem die ab *Jamblicho*,
Phylarcho Arabum, quem homines opinan-
tur bene ſentire, amicumque eſſe reipublicæ
noſtræ, litteræ de eisdem rebus mihi redditæ
ſunt. His rebus allatis, etſi intelligebam,
ſocios infirme animatos eſſe, & novarum re-
rum exſpectatione ſuſpenſos; ſperabam ta-
men, eos, ad quos jam acceſſeram, quique
noſtram manſuetudinem, integritatemque per-
ſpexerant, amiciores populo Romano eſſe fa-
ctos; Ciliciam autem firmiorem fore, ſi æqui-

tatis noſtræ particeps facta eſſet. Et ob eam cauſam, & ut opprimerentur ii, qui ex Cilicum gente in armis eſſent, & ut hoſtis is, qui eſſet in Syria, ſciret, exercitum populi Romani non modo non cedere his nuntiis allatis, ſed etiam propius accedere, exercitum ad Taurum inſtitui ducere. Sed, ſi quid apud vos auctoritas mea ponderis habet, in iis præſertim rebus, quas vos audiſtis, ego pæne cerno; magno opere vos & hortor & moneo, ut his provinciis ſerius vos quidem, quam decuit, ſed aliquando tamen conſulatis. Nos quemadmodum inſtructos, & quibus præſidiis munitos ad tanti belli opinionem miſeritis, non eſtis ignari, quod ego negotium non ſtultitia obcæcatus, ſed verecundia deterritus, non recuſavi. Neque enim unquam ullum periculum tantum putavi, quod ſubterfugere mallem, quam veſtræ auctoritati obtemperare. Hoc autem tempore res ſeſe ſic habet, ut, niſi exercitum tantum, quantum ad maximum bellum mittere ſoletis, mature in has provincias miſeritis, ſummum periculum ſit, ne amittendæ ſint omnes hæ provinciæ, quibus vectigalia populi Romani continentur. Quamobrem autem in hoc provinciali delectu ſpem habeatis aliquam, cauſa nulla eſt. Ne-

que multi ſunt; & diffugunt qui ſunt, metu oblato. Et, quod genus hoc militum ſit, judicavit vir fortiſſimus M. Bibulus in Aſia; qui, cum vos ei permiſiſſetis delectum habere, noluit. Nam ſociorum auxilia, propter acerbitatem atque injurias imperii noſtri, aut ita imbecilla ſunt, ut non multum nos juvare poſſint, aut ita alienata a nobis, ut neque exſpectandum ab iis, neque committendum iis quidquam eſſe videatur. Regis Dejotari & voluntatem, & copias, quantæcunque ſunt, noſtras eſſe duco. Cappadocia eſt inanis. Reliqui reges tyrannique, neque opibus ſatis firmi, nec voluntate ſunt. Mihi in hac paucitate militum animus certe non deerit; ſpero ne conſilium quidem. Quid caſurum ſit, incertum eſt. Utinam ſaluti noſtræ conſulere poſſimus! dignitati certe conſulemus.

M. TVLLIVS M. F. CICERO PROCOS. S. P. D. COSS. PRAETT. TRIBB. PL. SENATVI.

(*Anno V. C. 702*).

2. SI vos valetis, bene eſt: ego quidem valeo. Cum pridie Kalend. Sext. in provinciam veniſſem, neque maturius propter iti-

rerum & navigationum difficultatem venire potuiſſem; maxime convenire officio meo, reique publicæ conducere putavi, parare ea, quæ ad exercitum, quæque ad rem militarem pertinerent. Quæ cum eſſent a me, cura magis & diligentia, quam facultate & copia, conſtituta, nuntiique & litteræ de bello a Parthis in provinciam Syriam illato, quotidie fere afferrentur; iter mihi faciendum per Lycaoniam, & per Iſauros, & per Cappadociam arbitratus ſum. Erat enim magna ſuſpicio, Parthos, ſi ex Syria egredi, atque irrumpere in meam provinciam conarentur, iter eos per Cappadociam, quod ea maxime pateret, eſſe facturos. Itaque cum exercitu per Cappadociæ partem eam, quæ cum Cilicia continens eſt, iter feci; caſtraque ad Cybiſtra, quod oppidum eſt ad montem Taurum, locavi; ut Artuasdes, rex Armenius, quocunque animo eſſet, ſciret, non procul a ſuis finibus exercitum populi Romani eſſe; & Dejotarum, fideliſſimum regem atque amiciſſimum reipublicæ noſtræ, maxime conjunctum haberem, cujus & conſilio & opibus adjuvari poſſet reſpublica. Quo cum in loco caſtra haberem, equitatumque in Ciliciam miſiſſem, ut & meus adventus

lis civitatibus, quæ in ea parte eſſent, nunciatus, firmiores animos omnium faceret, & ego mature, quid ageretur in Syria, ſcire poſſem; tempus ejus tridui, quod in his caſtris morabar, in magno officio & neceſſarie mihi ponendum putavi. Cum enim veſtra auctoritas interceſſiſſet, ut ego regem Ariobarzanem, Euſeben & Philoromæum tuerer, ejusque regis ſalutem, incolumitatem, regnumque defenderem, regi regnoque præſidio eſſem; adjunxiſſetisque, ſalutem ejus regis, populo, ſenatuique magnæ curæ eſſe, quod nullo unquam de rege decretum eſſet a noſtro ordine; exiſtimavi, me judicium veſtrum ad regem deferre debere, eique præſidium meum, & fidem, & diligentiam polliceri; ut, quum ſalus ipſius, & incolumitas regni mihi commendata eſſet à vobis, diceret, ſi quid vellet. Quæ cum eſſem in conſilio meo cum rege locutus; initio ille orationis ſuæ vobis maximas, ut debuit, deinde etiam mihi gratias egit; quod ei permagnum & perhonorificum videbatur, S. P. Q. R. tantæ curæ eſſe ſalutem ſuam; meque tantam diligentiam adhibere, ut & mea fides, & commendationis veſtræ auctoritas perſpici poſſet. Atque ille primo, quod mihi

[m]aximæ lætitiæ fuit, ita mecum locutus eſt, [u]t nullas inſidias neque vitæ ſuæ, neque regno diceret ſe aut intelligere fieri, aut etiam ſuſpicari. Cum ego ei gratulatus eſſem, idque me gaudere dixiſſem, cohortatus, ut recordaretur caſum illum interitus paterni, & vigilanter ſe tueretur, atque admonitu ſenatus conſuleret ſaluti ſuæ; tum a me diſceſſit in oppidum Cybiſtra. Poſtero autem die cum Ariarathe, fratre ſuo, & cum paternis amicis, majoribus natu, ad me in caſtra venit; perturbatusque & flens, cum idem & frater faceret, & amici, meam fidem, veſtram commendationem implorare cœpit. Cum admirarer, quid accidiſſet novi; dixit, ad ſe indicia manifeſtarum inſidiarum eſſe delata, quæ eſſent ante adventum meum occultata, quod ii, qui ea patefacere poſſent, propter metum reticuiſſent: eo autem tempore, ſpe mei præſidii, complures ea, quæ ſcirent, audacter ad ſe detuliſſe: in his amantiſſimum ſui, ſumma pietate præditum, fratrem, dicere ea, quæ is me quoque audiente dicebat, ſe ſollicitatum eſſe, ut regnare vellet: id vivo fratre ſuo accidere non potuiſſe: ſe tamen ante illud tempus eam rem nunquam in medium, propter periculi metum,

protuliſſe. Quæ cum eſſet locutus; monui regem, ut omnem diligentiam ad ſe conſervandum adhiberet; amicosque patris ejus atque avi judicio probatos, hortatus ſum, regis ſui vitam, docti caſu acerbiſſimo patris ejus, omni cura cuſtodiaque defenderent. Cum rex a me equitatum, cohortesque de exercitu meo poſtularet; etſi intelligebam, veſtro ſenatusconſulto non modo poſſe me id facere, ſed etiam debere; tamen, cum respublica poſtularet, propter quotidianos ex Syria nuntios, ut quam primum exercitum ad Ciliciæ fines adducerem; cumque mihi rex, patefactis jam inſidiis, non egere exercitu populi Romani, ſed poſſe ſe ſuis opibus defendere videretur; illum cohortatus ſum, ut in ſua vita conſervanda primum regnare diſceret: a quibus perſpexiſſet ſibi inſidias paratas, in eos uteretur jure regio: pœna afficeret eos, quos neceſſe eſſet; reliquos metu liberaret: præſidio exercitus mei ad eorum, qui in culpa eſſent, timorem potius, quam ad contentionem uteretur. fore autem, ut omnes, quum ſenatusconſultum noſſent, intelligerent, me regi, ſi opus eſſet, ex auctoritate veſtra præſidio futurum. Ita confirmato illo, ex eo loco caſtra movi, iter in

Ciliciam facere inſtitui; cum hac opinione e Cappadocia diſcederem, ut conſilio veſtro, caſu incredibili ac pæne divino, regem, quem vos honorificentiſſime appellaſſetis, nullo poſtulante, quemque meæ fidei commendaſſetis, & cujus ſalutem magnæ vobis curæ eſſe decreviſſetis, meus adventus præſentibus inſidiis liberaret. Quod ad vos a me ſcribi non alienum putavi, ut intelligeretis ex iis, quæ pæne acciderunt, vos multo ante, ne ea acciderent, providiſſe; eoque vos ſtudioſius feci certiores, quod in rege Ariobarzane ea mihi ſigna videor virtutis, ingenii, fidei, benevolentiæque erga vos perſpexiſſe, ut non ſine cauſa tantam curam diligentiamque in ejus vos ſalutem videamini contuliſſe.

M. T. C. M. CATONI S. D.

(*Anno V. C. 702*).

3. CVM ad me legati, miſſi ab Antiocho Commageno, veniſſent in caſtra ad Iconium a. d. III Non. Septembr. iique mihi nuntiaſſent, regis Parthorum filium, quocum eſſet nupta regis Armeniorum ſoror, ad Euphraten cum maximis Parthorum copiis, multarumque præterea gentium magna manu ve-

niſſe, Euphratenque jam tranſire cœpiſſe; dicique Armenium regem in Cappadociam impetum eſſe facturum; putavi, pro noſtra neceſſitudine, me hoc ad te ſcribere oportere. Publice propter duas cauſas nihil ſcripſi; quod & ipſum Commagenum legati dicebant ad ſenatum ſtatim nuntios litterasque miſiſſe; & exiſtimabam, M. Bibulum proconſulem, qui circiter Idus Sextiles ab Epheſo in Syriam navibus profectus erat, quod ſecundos ventos habuiſſet, jam in provinciam ſuam perveniſſe; cujus litteris omnia certiora perlatum iri ad ſenatum putabam. Mihi, ut in hujusmodi re, tantoque bello, maximæ curæ eſt, ut, quæ copiis & opibus tenere vix poſſimus, ea manſuetudine & continentia noſtra, ſociorum fidelitate teneamus. Tu velim, ut conſueſti, nos abſentes diligas & defendas. Vale.

M. T. C. IMP. M. CATONI S. D.

(*Anno U. C. 703*).

4. SVMMA tua auctoritas fecit, meumque perpetuum de tua ſingulari virtute judicium, ut magni mea intereſſe putarem, & res eas, quas geſſiſſem, tibi notas eſſe, & non ignorari a te, qua æquitate & continen-

tia

tia tuerer ſocios, provinciamque adminiſtrarem. His enim a te cognitis, arbitrabar, facilius me tibi, quæ vellem, probaturum. Cum in provinciam pridie Kal. Sext. veniſſem, & propter anni tempus ad exercitum mihi confeſtim eſſe eundum viderem, biduum Laodiceæ fui; deinde Apameæ quatriduum; triduum Synnadis; totidem dies Philomeli. Quibus in oppidis cum magni conventus fuiſſent, multas civitates acerbiſſimis tributis, & graviſſimis uſuris, & falſo ære alieno liberavi. Cumque ante adventum meum ſeditione quadam exercitus eſſet diſſipatus, quinque cohortes ſine legato, ſine tribuno militum, denique etiam ſine centurione ullo apud Philomelum conſediſſent, reliquus exercitus eſſet in Lycaonia; M. Annejo legato imperavi, ut eas quinque cohortes ad reliquum exercitum duceret, coactoque in unum locum exercitu, caſtra in Lycaonia apud Iconium faceret. Quod cum ab illo diligenter eſſet actum; ego in caſtra a. d. VII Kal. Septemb. veni; cum interea ſuperioribus diebus ex ſenatusconſulto & evocatorum firmam manum, & equitatum ſane idoneum, & populorum liberorum regumque ſociorum auxilia voluntaria comparaviſſem. Interim cum, exercitu luſ-

ſtrato, iter in Ciliciam facere cœpiſſem; Kal. Septemb. legati a rege Commageno ad me miſſi, pertumultuoſe, neque tamen non vere, Parthos in Syriam tranſiſſe nuntiaverunt. Quo audito, vehementer ſum commotus, cum de Syria, tum de mea provincia, de reliqua denique Aſia. Itaque exercitum mihi ducendum per Cappadociæ regionem eam, quæ Ciliciam attingeret, putavi. Nam ſi me in Ciliciam demiſiſſem, Ciliciam quidem ipſam propter montis Amani naturam facile tenuiſſem; (duo ſunt enim aditus in Ciliciam ex Syria; quorum uterque parvis præſidiis propter anguſtias intercludi poteſt, nec eſt quidquam Cilicia contra Syriam munitius;) ſed me Cappadocia movebat, quæ patet a Syria, regesque habet finitimos, qui etiamſi ſunt amici nobis, tamen aperte Parthis inimici eſſe non audent. Itaque in Cappadocia extrema, non longe a Tauro, apud oppidum Cybiſtra caſtra feci, ut & Ciliciam tuerer, & Cappadociam tenens, nova finitimorum conſilia impedirem. Interea in hoc tanto motu, tantaque exſpectatione maximi belli, rex Dejotarus, cui non ſine cauſa plurimum ſemper & meo, & tuo, & ſenatus judicio tributum eſt, vir cum benevolentia & fide erga

populum Romanum ſingulari, tum præſentis magnitudine & animi & conſilii, legatos ad me miſit, ſe cum omnibus ſuis copiis in mea caſtra eſſe venturum. Cujus ego ſtudio officioque commotus, egi ei per litteras gratias; idque ut maturaret hortatus ſum. Cum autem ad Cybiſtra propter rationem belli quinque dies eſſem moratus; regem Ariobarzanem, cujus ſalutem a ſenatu, te auctore, commendatam habebam, præſentibus inſidiis nec opinantem liberavi; neque ſolum ei ſaluti fui, ſed etiam curavi, ut cum auctoritate regnaret. Metram, & eum, quem tu diligenter mihi commendaras, Athenæum, importunitate Athenaidis exſilio multatos, maxima apud regem auctoritate gratiaque conſtitui. Cumque magnum bellum in Cappadocia concitaretur, ſi ſacerdos armis ſe, quod facturus putabatur, defenderet, adoleſcens & equitatu, & peditatu, & pecunia paratus, & toto iis, qui novari aliquid volebant; perfeci, ut e regno ille diſcederet; rexque ſine tumultu, ac ſine armis, omni auctoritate aulæ communita, regnum cum dignitate obtineret. Interea cognovi multorum litteris atque nuntiis, magnas Parthorum copias & Arabum ad oppidum Antiochiam acceſſiſſe, magnum-

que eorum equitatum, qui in Ciliciam tranſiſſet, ab equitum meorum turmis, & a cohorte prætoria, quæ erat Epiphaneæ præſidii cauſa, occidione occiſum. Quare cum viderem, a Cappadocia Parthorum copias averſas, non longe a finibus eſſe Ciliciæ; quam potui maximis itineribus ad Amanum exercitum duxi. Quo ut veni, hoſtem ab Antiochia receſſiſſe, Bibulum Antiochiæ eſſe cognovi; Dejotarumque confeſtim, jam ad me venientem cum magno & firmo equitatu & peditatu, & cum omnibus ſuis copiis, certiorem feci, non videri eſſe cauſam, cur abeſſet a regno; meque ad eum, ſi quid novi forte accidiſſet, ſtatim litteras nuntiosque miſſurum eſſe. Cumque eo animo veniſſem, ut utrique provinciæ, ſi ita tempus ferret, ſubvenirem; tum id, quod jam ante ſtatueram, vehementer intereſſe utriusque provinciæ, pacare Amanum, & perpetuum hoſtem ex eo monte tollere, agere perrexi. Cumque me diſcedere ab eo monte ſimulaſſem, & alias partes Ciliciæ petere, abeſſemque ab Amano iter unius diei, & caſtra apud Epiphaneam feciſſem; a. d. quartum Idus Octobres, cum adveſperaſceret, expedito exercitu ita noctu iter feci, ut a. d. tertium Idus

Octobres, cum luciſceret, in Amanum aſcenderem; diſtributisque cohortibus & auxiliis, cum aliis Q. frater, legatus, mecum ſimul; aliis C. Pomtinus, legatus; reliquis M. Annejus, & L. Tullejus, legati præeſſent; plerosque nec opinantes oppreſſimus, qui occiſi, captique ſunt, interclusi fuga. Eranam autem, quæ fuit non vici inſtar, ſed urbis, quod erat Amani caput, itemque Sepyram, & Commorin, acriter & diu repugnantibus, Pomtino illam partem Amani tenente, ex antelucano tempore, usque ad horam diei decimam, magna multitudine hoſtium occiſa, cepimus; caſtellaque ſex capta: complura incendimus. His rebus ita geſtis, caſtra in radicibus Amani habuimus apud Aras Alexandri quatriduum; & in reliquiis Amani delendis, agrisque vaſtandis, quæ pars ejus montis meæ provinciæ eſt, id tempus omne conſumſimus. Confectis his rebus, ad oppidum Eleutherocilicum Pindeniſſum exercitum adduxi: quod cum eſſet altiſſimo & munitiſſimo loco, ab iisque incoleretur, qui ne regibus quidem unquam paruiſſent; cum & fugitivos reciperent, & Parthorum adventum acerrime exſpectarent; ad exiſtimationem imperii pertinere arbitratus

ſum, comprimere eorum audaciam; quo facilius etiam ceterorum animi, qui alieni eſſent ab imperio noſtro, frangerentur. Vallo & foſſa circumdedi, ſex caſtellis, caſtrisque maximis ſepſi; aggere, vineis, turribus oppugnavi; uſusque tormentis multis, multis ſagittariis, magno labore meo, ſine ulla moleſtia ſumtuve ſociorum, ſeptimo quinquageſimo die rem confeci: ut, omnibus partibus urbis diſturbatis, aut incenſis, compulſi in poteſtatem meam pervenirent. His erant finitimi pari ſcelere & audacia Tibarani: ab his, Pindeniſſo capto, obſides accepi: exercitum in hiberna dimiſi. Q. fratrem negotio præpoſui, ut in vicis, aut captis, aut male pacatis, exercitus collocaretur. Nunc velim tibi ſic perſuadeas, ſi de his rebus ad ſenatum relatum ſit, me exiſtimaturum, ſummam mihi laudem tributam, ſi tu honorem meum ſententia tua comprobaris. Idque, etſi talibus de rebus graviſſimos homines & rogare ſolere, & rogari ſcio, tamen admonendum potius te a me, quam rogandum puto. Tu es enim is, qui me tuis ſententiis ſæpiſſime ornaſti: qui oratione, qui prædicatione, qui ſummis laudibus in ſenatu, in concionibus ad cœlum extuliſti: cujus ego ſemper tanta

eſſe verborum pondera putavi, ut uno verbo tuo, cum mea laude conjuncto, omnia aſſequi me arbitrarer. Te denique memini, cum cuidam clariſſimo atque optimo viro ſupplicationem non decerneres, dicere, te decreturum, ſi referretur ob eas res, quas is conſul in urbe geſſiſſet. Tu idem mihi ſupplicationem decreviſti togato, non, ut multis, republica bene geſta, ſed, ut nemini, republica conſervata. Mitto, quod invidiam, quod pericula, quod omnes meas tempeſtates & ſubieris, & multo etiam magis, ſi per me licuiſſet, ſubire paratiſſimus fueris: quod denique inimicum meum, tuum inimicum putaris: cujus etiam interitum, ut facile intelligerem, mihi quantum tribueres, Milonis cauſa in ſenatu defendenda approbaris. A me autem hæc ſunt profecta, quæ ego in beneficii loco non pono, ſed in veri teſtimonii atque judicii; ut præſtantiſſimas tuas virtutes non tacitus admirarer, (quis enim idem non facit?) ſed in omnibus orationibus, ſententiis dicendis, cauſis agendis, omnibus ſcriptis, Græcis, Latinis, omni denique varietate litterarum mearum, te non modo iis, quos vidiſſemus, ſed iis, de quibus audiſſemus, omnibus anteferrem. Quæres fortaſſe,

quid ſit; quod ego hoc neſcio quid gratulationis & honoris a ſenatu, tanti æſtimem. Agam jam tecum familiariter, ut eſt & ſtudiis & officiis noſtris mutuis, & ſumma amicitia dignum, & neceſſitudine etiam paterna. Si quisquam fuit unquam remotus & natura, & magis etiam, ut mihi quidem ſentire videor, ratione atque doctrina, ab inani laude, & ſermonibus vulgi, ego profecto is ſum. Teſtis eſt conſulatus meus; in quo, ſicut in reliqua vita, fateor, ea me ſtudioſe ſecutum, ex quibus vera gloria naſci poſſet; ipſam quidem gloriam per ſe nunquam putavi expetendam. Itaque & provinciam ornatam, & ſpem non dubiam triumphi, neglexi. Sacerdotium denique, cum (quemadmodum te exiſtimare arbitror) non difficillime conſequi poſſem, non appetivi. Idem poſt injuriam acceptam, (quam tu reipublicæ calamitatem ſemper appellas, ego meam non modo non calamitatem, ſed etiam gloriam,) ſtudui quam ornatiſſima ſenatus, populique Romani de me judicia intercedere. Itaque & augur poſtea fieri volui, quod antea neglexeram; & eum honorem, qui a ſenatu tribui rebus bellicis ſolet, neglectum a me olim, nunc mihi expetendum puto. Huic

meæ voluntati, in qua ineſt aliqua vis deſiderii ad ſanandum vulnus injuriæ, ut faveas, adjutorque ſis, quod paulo ante me negaram rogaturum, vehementer te rogo; ſed ita, ſi non jejunum hoc neſcio quid, quod ego geſſi, & contemnendum videbitur, ſed tale atque tantum, ut multi, nequaquam paribus rebus, honores ſummos a ſenatu conſecuti ſint. Equidem etiam mihi illud animum advertiſſe videor (ſcis enim, quam attente te audire ſoleam) te non tam res geſtas, quam mores, inſtituta, atque vitam imperatorum ſpectare ſolere in habendis, aut non habendis honoribus. Quod ſi in mea cauſa conſiderabis, reperies, me exercitu imbecillo, contra metum maximi belli, firmiſſimum præſidium habuiſſe æquitatem & continentiam. His ego ſubſidiis ea ſum conſecutus, quæ nullis legionibus conſequi potuiſſem; ut ex alieniſſimis ſociis amiciſſimos, ex infideliſſimis firmiſſimos redderem, animosque, novarum rerum exſpectatione ſuſpenſos, ad veteris imperii benevolentiam traducerem. Sed nimis hæc multa de me, præſertim ad te, a quo uno omnium ſociorum querelæ audiuntur: cognoſces ex iis, qui meis inſtitutis ſe recreatos putant. Cumque omnes uno prope

conſenſu de me apud te ea, quæ mihi optatiſſima ſunt, prædicabunt; tum duæ maximæ clientelæ tuæ, Cyprus inſula & Cappadociæ regnum, tecum de me loquentur. puto etiam regem Dejotarum, qui uni tibi eſt maxime neceſſarius. Quæ ſi etiam majora ſunt; & in omnibus ſeculis pauciores viri reperti ſunt, qui ſuas cupiditates, quam qui hoſtium copias vincerent; eſt profecto tuum, cum ad res bellicas hæc, quæ rariora & difficiliora ſunt, genera virtutis adjunxeris, ipſas etiam illas res geſtas, juſtiores & majores putare. Extremum illud eſt, ut, quaſi diffidens rogationi meæ, philoſophiam ad te allegem; qua nec mihi carior ulla unquam res in vita fuit, nec hominum generi majus a diis munus ullum eſt datum. Hæc igitur, quæ mihi tecum communis eſt, ſocietas ſtudiorum atque artium noſtrarum, quibus a pueritia dediti ac divincti, ſoli propemodum nos philoſophiam illam veram & antiquam, quæ quibusdam otii eſſe ac deſidiæ videtur, in forum atque in rempublicam, atque in ipſam aciem pæne deduximus, tecum agit de mea laude; cui negari a Catone fas eſſe non puto. Quamobrem tibi ſic perſuadeas, velim: ſi mihi tua ſententia tributus honos

ex meis litteris fuerit, me ſic exiſtimaturum, cum auctoritate tua, tum benevolentia erga me, mihi, quod maxime cupierim, contigiſſe. Vale.

M. CATO M. T. C. IMP. S. P. D.

(*Anno V. C. 703*).

5. QVOD & reſpublica me & noſtra amicitia hortatur, libenter facio, ut tuam virtutem, innocentiam, diligentiam, cognitam in maximis rebus, domi togati, armati foris, pari induſtria adminiſtrari gaudeam. Itaque, quod pro meo judicio facere potui, ut innocentia conſilioque tuo defenſam provinciam, ſervatum Ariobarzanis cum ipſo rege regnum, ſociorum revocatam ad ſtudium imperii noſtri voluntatem, ſententia mea & decreto laudarem, feci. Supplicationem decretam, ſi tu, qua in re nihil fortuito, ſed ſumma tua ratione & continentia, reipublicæ proviſum eſt, diis immortalibus gratulari nos, quam tibi referre acceptum mavis, gaudeo. Quodſi triumphi prærogativam putas ſupplicationem, & idcirco caſum potius, quam te lau-[illegible] dari mavis; neque ſupplicationem ſeq[illegible] ſemper triumphus, & triumpho [illegible]

rius eſt, ſenatum judicare, potius manſuetudine & innocentia imperatoris, provinciam, quam vi militum, aut benignitate deorum, retentam atque conſervatam eſſe; quod ego mea ſententia cenſebam. Atque hæc ego idcirco ad te contra conſuetudinem meam pluribus ſcripſi, ut, quod maxime volo, exiſtimes, me laborare, ut tibi perſuadeam, me & voluiſſe de tua majeſtate, quod ampliſſimum ſim arbitratus; & quod tu maluiſti, factum eſſe gaudere. Vale, & nos dilige, & inſtituto itinere ſeveritatem, diligentiamque ſociis & reipublicæ præſta.

M. T. C. M. CATONI S. P. D.

(*Anno V. C. 703*).

6. *LAETVS ſum laudari me*, inquit Hector, opinor apud Nævium, *abs te, pater, a laudato viro.* Ea eſt enim profecto jucunda laus, quæ ab iis proficiſcitur, qui ipſi in laude vixerunt. Ego vero vel gratulatione litterarum tuarum, vel teſtimoniis ſententiæ dictæ, nihil eſt, quod me non aſſecutum putem. Idque mihi cum ampliſſimum, tum gratiſſimum eſt, te libenter amicitiæ dediſſe, quod liquido veritati dares. Et, ſi non modo

omnes, verum etiam multi Catones eſſent in civitate noſtra, in qua unum exſtitiſſe mirabile eſt; quem ego currum, aut quam lauream cum tua laudatione conferrem? Nam ad meum ſenſum, & ad illud ſincerum ac ſubtile judicium, nihil poteſt eſſe laudabilius, quam ea tua oratio, quæ eſt ad me perſcripta a meis neceſſariis. Sed cauſam meæ voluntatis, non enim dicam cupiditatis, expoſui tibi ſuperioribus litteris; quæ etiamſi parum juſta tibi viſa eſt, hanc tamen habet rationem, non ut nimis concupiſcendus honos, ſed tamen, ſi deferatur a ſenatu, minime aſpernandus eſſe videatur. Spero autem, illum ordinem, pro meis ob rempublicam ſuſceptis laboribus, me non indignum honore, uſitato præſertim, exiſtimaturum. Quod ſi ita erit, tantum ex te peto, quod amiciſſime ſcribis, ut, cum tuo judicio, quod ampliſſimum eſſe arbitraris, mihi tribueris, ſi id, quod maluero, acciderit; gaudeas. Sic enim feciſſe te, & ſenſiſſe, & verius ſcripſiſſe video; resque ipſa declarat, tibi illum honorem noſtrum ſupplicationis jucundum fuiſſe, quod ſcribendo affuiſti. Hæc enim ſenatusconſulta, non ignoro, ab amiciſſimis ejus, cujus de honore agitur, ſcribi ſolere.

Ego, ut ſpero, te propediem videbo, atque utinam republica meliore, quam timeo!

M. T. C. PROCOS. C. MARCELLO COS. DESIGN. S. P. D.

(*Anno V. C. 702*).

7. Maxima ſum lætitia affectus, cum audivi, te conſulem factum eſſe; eumque honorem tibi deos fortunare volo, atque a te pro tua, parentisque tui dignitate adminiſtrari. Nam cum te ſemper amavi dilexique, tum mei amantiſſimum cognovi in omni varietate rerum mearum; tum patris tui pluribus beneficiis, vel defenſus triſtibus temporibus, vel ornatus ſecundis, & ſum totus veſter, & eſſe debeo; cum præſertim matris tuæ, graviſſimæ atque optimæ feminæ, majora erga ſalutem, dignitatemque meam ſtudia, quam erant a muliere poſtulanda, perſpexerim. Quapropter a te peto in majorem modum, ut me abſentem diligas atque defendas.

M. T. C. PROC. C. MARCELLO COLLE-
GAE S. P. D.

(*Anno V. C. 702*).

8. MARCELLVM tuum conſulem factum, teque ea lætitia affectum eſſe, quam maxime optaſti, mirandum in modum gaudeo; idque cum ipſius cauſa, tum quod te omnibus ſecundiſſimis rebus digniſſimum judico, cujus erga me ſingularem benevolentiam vel in labore meo, vel in honore perſpexi: totam denique domum veſtram vel ſalutis, vel dignitatis meæ ſtudioſiſſimam, cupidiſſimamque cognovi. Quare gratum mihi feceris, ſi uxori tuæ Juniæ, graviſſimæ atque optimæ feminæ, meis verbis eris gratulatus. A te id, quod ſueſti, peto, me abſentem diligas atque defendas.

M. T. C. PROCOS. M. MARCELLO COS.
S. P. D.

(*Anno V. C. 702*).

9. TE & pietatis in tuos, & animi in rempublicam, & clariſſimi atque optimi conſulatus, C. Marcello conſule facto, fructum cepiſſe, vehementer gaudeo. Non dubito,

quid præſentes ſentiant: nos quidem longinqui, & a te ipſo miſſi in ultimas gentes, ad cœlum mehercule te tollimus veriſſimis ac juſtiſſimis laudibus. Nam cum te a pueritia tua unice dilexerim, tuque me in omni genere ſemper ampliſſimum eſſe & volueris, & judicaris; tum hoc vel tuo facto, vel populi Romani de te judicio, multo acrius, vehementiusque diligo: maximaque lætitia afficior, cum ab hominibus prudentiſſimis, virisque optimis, omnibus dictis, factis, ſtudiis, inſtitutis, vel me tui ſimilem eſſe audio, vel te mei. Unum vero ſi addis ad præclariſſimas res conſulatus tui, ut aut mihi ſuccedat quam primum aliquis, aut ne quid accedat temporis ad id, quod tu mihi & ſenatusconſulto & lege finiſti; omnia me per te conſecutum putabo. Cura ut valeas, & me abſentem diligas atque defendas. Quæ mihi de Parthis nuntiata ſunt, quia non putabam a me etiam nunc ſcribenda eſſe publice, propterea ne pro familiaritate quidem noſtra volui ad te ſcribere; ne, cum ad conſulem ſcripſiſſem, publice viderer ſcripſiſſe.

M. T. C.

M. T. C. IMP. C. MARCELLO C. F. COS. DESIGN. S. P. D.

(*Anno V. C. 703*).

10. QVANDO id accidit, quod mihi maxime fuit optatum, ut omnium Marcellorum, Marcellinorum etiam, (mirificus enim generis ac nominis veſtri fuit erga me ſemper animus,) quando ergo ita accidit, ut omnium veſtrum ſtudio tuus conſulatus ſatisfacere poſſet, in quem meæ res geſtæ, lausque & honos earum potiſſimum incideret; peto a te id, quod facillimum factu eſt, non aſpernante, ut confido, ſenatu, ut quam honorificentiſſimum ſenatusconſultum, litteris meis recitatis, faciundum cures. Si mihi tecum minus eſſet, quam eſt cum tuis omnibus, allegarem ad te illos, a quibus intelligis me præcipue diligi. Patris tui beneficia in me ſunt ampliſſima. Neque enim ſaluti meæ, neque honori amicior quisquam dici poteſt. Frater tuus quanti me faciat, ſemperque fecerit, eſſe hominem, qui ignoret, arbitror neminem. Domus tua denique tota me ſemper omnibus ſummis officiis proſecuta eſt. Neque vero tu in me diligendo cui-

quam conceſſiſti tuorum. Quare a te peto in majorem modum, ut me per te quam ornatiſſimum velis eſſe; meamque & in ſupplicatione decernenda, & in ceteris rebus exiſtimationem ſatis tibi eſſe commendatam putes.

M. T. C. IMP. C. MARCELLO COS. DESIGN. S. P. D.

(*Anno V. C. 703*).

II. QVANTAE curæ tibi meus honos fuerit, & quam idem exſtiteris conſul in me ornando & amplificando, qui fueras ſemper cum parentibus tuis, & cum tota domo, etſi res ipſa loquebatur, cognovi tamen ex meorum omnium litteris. Itaque nihil eſt tantum, quod ego non tua cauſa debeam, facturusque ſim cum ſtudioſe, tum libenter. Nam magni intereſt, cui debeas: debere autem nemini malui, quam tibi; cui me cum ſtudia communia, beneficia paterna, tuaque jam ante conjunxerant; tum accedit, mea quidem ſententia, maximum vinculum, quod ita rempublicam geris atque geſſiſti, qua mihi carius nihil eſt, ut, quantum tibi omnes

boni debeant, quo minus tantundem ego unus debeam, non recuſem. Quamobrem tibi velim hi ſint exitus, quos mereris, & quos fore confido. Ego, ſi me navigatio non morabitur, quæ incurrebat in ipſos Eteſias, propediem te, ut ſpero, videbo.

M. T. C. IMP. L. PAVLLO COS. DESIGN. S. P. D.

(*Anno V. C. 702*).

12. Etsi mihi nunquam fuit dubium, quin te populus Romanus, pro tuis ſummis in rempublicam meritis, & pro ampliſſima familiæ dignitate, ſummo ſtudio, cunctis ſuffragiis conſulem facturus eſſet: tamen incredibili lætitia ſum affectus, cum id mihi nuntiatum eſt; eumque honorem tibi deos fortunare volo, a teque ex tua, majorumque tuorum dignitate adminiſtrari. Atque utinam præſens illum diem mihi optatiſſimum videre potuiſſem, proque tuis ampliſſimis erga me ſtudiis atque beneficiis tibi operam meam, ſtudiumque navare! Quam mihi facultatem quum hic nec opinatus & improviſus provinciæ caſus eripuit; tamen, ut te

conſulem, rempublicam pro tua dignitate gerentem, videre poſſim, magnopere a te peto, ut operam des, efficiasque, ne quid mihi fiat injuriæ, neve quid temporis ad meum annuum munus accedat. Quod ſi feceris, magnus ad tua priſtina erga me ſtudia cumulus accedet.

M. T. C. IMP. L. PAVLLO COS. S. P. D.

(*Anno V. C. 703*).

13. MAXIME mihi fuit optatum, Romæ eſſe tecum, multas ob cauſas, ſed præcipue, ut & in petendo, & in gerendo conſulatu meum tibi debitum ſtudium perſpicere poſſes. Ac petitionis quidem tuæ ratio mihi ſemper fuit explorata; ſed tamen navare operam volebam. In conſulatu vero cupio equidem te minus habere negotii; ſed moleſte fero, me conſulem ſtudium tuum adoleſcentis perſpexiſſe, te meum, cum id ætatis ſim, perſpicere non poſſe. Sed ita, fato neſcio quo, contigiſſe arbitror, ut tibi ad me ornandum ſemper detur facultas; mihi ad remunerandum nihil ſuppetat, præter volun-

tatem. Ornaſti conſulatum, ornaſti reditum meum. Incidit meum tempus rerum gerendarum in ipſum conſulatum tuum. Itaque cum & tua ſumma amplitudo, & dignitas, & meus magnus honos, magnaque exiſtimatio poſtulare videatur, ut a te plurimis verbis contendam ac petam, ut quam honorificentiſſimum ſenatusconſultum de meis rebus geſtis faciendum cures; non audeo vehementer a te contendere, ne aut ipſe tuæ perpetuæ conſuetudinis erga me oblitus eſſe videar, aut te oblitum putem. Quare, ut te velle arbitror, ita faciam; atque ab eo, quem omnes gentes ſciunt de me optime meritum, breviter petam. Si alii conſules eſſent, ad te potiſſimum, Paulle, mitterem, ut eos mihi quam amiciſſimos redderes. Nunc, cum tua ſumma poteſtas, ſummaque auctoritas, notaque omnibus noſtra neceſſitudo ſit, vementer te rogo, ut & quam honorificentiſſime cures decernendum de meis rebus geſtis, & quam celerrime. Dignas res eſſe honore & gratulatione, cognoſces ex iis litteris, quas ad te & collegam, & ſenatum publice miſi: omniumque mearum reliquarum rerum, maximeque exiſtimationis meæ pro-

curationem ſuſceptam velim habeas. In primisque tibi curæ ſit, quod abs te ſuperioribus quoque litteris petivi, ne mihi tempus prorogetur. Cupio te conſulem videre, omniaque ſpero, cum abſens, tum etiam præſens te conſule aſſequi. Vale.

M. T. C. IMP. C. CASSIO PROQVAEST.
S. P. D.

(*Anno V. C. 703*).

14. M. Fabivm quod mihi amicum tua commendatione das, nullum in eo facio quæſtum. Multi enim anni ſunt, cum ille in ære meo eſt, & a me diligitur propter ſummam humanitatem & obſervantiam. Sed tamen, quod ab eo te egregie diligi ſenſi, multo amicior ei ſum factus. Itaque quamquam profecerunt litteræ tuæ; tamen aliquanto plus commendationis apud me habuit animus ipſius erga te, mihi perſpectus & cognitus. Sed de Fabio faciemus ſtudioſe, quæ rogas: tu multis de cauſis vellem me convenire potuiſſes; primum, ut te, quem jamdiu plurimi facio, tanto intervallo viderem; deinde, ut tibi, quod feci per litteras, poſſem præ-

ſens gratulari; tum, ut, quibus de rebus vellemus, tu tuis, ego meis, inter nos communicaremus; poſtremo, ut amicitia noſtra, quæ ſummis officiis ab utroque culta eſt, ſed longis intervallis temporum interruptam conſuetudinem habuit, confirmaretur vehementius. Id quum non accidit, utemur bono litterarum, & eadem fere abſentes, quæ, ſi coram eſſemus, conſequemur. Unus ſcilicet fructus, qui in te videndo eſt, percipi litteris non poteſt: alter gratulationis, eſt is quidem exilior, quam ſi tibi teipſum intuens gratularer; ſed tamen & feci ante, & facio nunc, tibique cum pro rerum magnitudine, quas geſſiſti, tum pro opportunitate temporis gratulor, quod te de provincia decedentem ſumma laus & ſumma gratia provinciæ proſecuta eſt. Tertium eſt, ut id, quod de noſtris rebus coram communicaſſemus inter nos, conficiamus idem litteris. Ego ceterarum rerum cauſa tibi Romam properandum magnopere cenſeo. Nam & ea, quæ reliqui, tranquilla de te erant: & hac tua recenti victoria tanta, clarum adventum tuum fore intelligo. Sed ſi qua ſunt onera tuorum, ſi tanta ſunt, ut ea ſuſtinere poſſis,

propera: nihil tibi erit lautius, nihil glorioſius. ſin majora; conſidera, ne in alieniſſimum tempus cadat adventus tuus. Hujus rei totum conſilium tuum eſt. tu enim ſcis, quid ſuſtinere poſſis. Si potes; laudabile atque populare eſt: ſin plane non potes; abſens hominum ſermones facilius ſuſtinebis. De me autem idem tecum his ago litteris, quod ſuperioribus egi, ut omnes tuos nervos in eo contendas, ne quid mihi ad hanc provinciam, quam & ſenatus & populus annuam eſſe voluit, temporis prorogetur. Hoc a te ita contendo, ut in eo fortunas meas poſitas putem. Habes Paullum noſtrum noſtri cupidiſſimum: eſt Curio: eſt Furnius. Sic velim enitare, quaſi in eo ſint mihi omnia. Extremum illud eſt de iis, quæ propoſueram, confirmatio noſtræ amicitiæ; de qua pluribus verbis nihil opus eſt. Tu puer me appetiſti; ego autem ſemper ornamento te mihi fore duxi. Fuiſti etiam præſidio triſtiſſimis meis temporibus. Acceſſit poſt tuum diſceſſum familiaritas mihi cum Bruto tuo maxima. Itaque in veſtro ingenio & induſtria mihi plurimum & ſuavitatis & dignitatis conſtitutum puto. Id tu ut tuo ſtudio

confirmes, te vehementer rogo; litteraſque ad me & continuo mittas, & cum Romam veneris, quam ſæpiſſime.

M. T. C. C. CASSIO S. P. D.

(*Anno V. C. 707*).

15. Etsi uterque noſtrum ſpe pacis, & odio civilis ſanguinis, abeſſe a belli pertinacia voluit; tamen, quando ejus conſilii princeps ego fuiſſe videor, plus fortaſſe tibi præſtare ipſe debeo, quam a te exſpectare. Etſi, ut ſæpe ſoleo mecum recordari, ſermo familiaris meus tecum, & item mecum tuus, adduxit utrumque noſtrum ad id conſilium, ut uno prœlio putaremus, ſi non totam cauſam, at certe noſtrum judicium definiri convenire. Neque quiſquam hanc noſtram ſententiam vere unquam reprehendit, præter eos, qui arbitrantur melius eſſe, deleri omnino rempublicam, quam imminutam & debilitatam manere. Ego autem ex interitu ejus nullam ſpem ſcilicet mihi proponebam; ex reliquis magnam. Sed ea ſunt conſecuta, ut magis mirum ſit, accidere illa potuiſſe, quam nos non vidiſſe ea futura; nec, homines cum

eſſemus, divinare potuiſſe. Equidem fateor, meam conjecturam hanc fuiſſe, ut, illo quaſi quodam fatali prœlio facto, & victores communi ſaluti conſuli vellent, & victi ſuæ: utrumque autem poſitum eſſe arbitrabar in celeritate victoris. Quæ ſi fuiſſet, eandem clementiam experta eſſet Africa, quam cognovit Aſia, quam etiam Achaja; &, ut opinor, ipſo legato ac deprecatore. Amiſſis autem temporibus, quæ plurimum valent, præſertim in bellis civilibus, interpoſitus annus alios induxit, ut victoriam ſperarent, alios, ut ipſum vinci contemnerent. Atque horum malorum omnium culpam fortuna ſuſtinet. Quis enim aut Alexandrini belli tantam moram huic bello adjunctum iri, aut neſcio quem iſtum Pharnacem Aſiæ terrorem illaturum putaret? Nos tamen, in conſilio pari, caſu diſſimili uſi ſumus. tu enim eam partem petiſti, ut & conſiliis intereſſes, &, quod maxime curam levat, futura animo proſpicere poſſes. Ego, qui feſtinavi, ut Cæſarem in Italia viderem, (ſic enim arbitrabamur,) eumque, multis honeſtiſſimis viris conſervatis redeuntem, ad pacem currentem, ut ajunt, incitarem; ab illo longiſſime & ab-

ſum, & abſui. Verſor autem in gemitu Italiæ, & in urbis miſerrimis querelis: quibus aliquid opis fortaſſe ego pro mea, tu pro tua, pro ſua quisque parte ferre potuiſſet, ſi auctor affuiſſet. Quare velim pro tua perpetua erga me benevolentia, ſcribas ad me, quid videas, quid ſentias, quid exſpectandum, quid agendum nobis exiſtimes. Magni erunt mihi tuæ litteræ: atque utinam primis illis, quas Luceria miſeras, paruiſſem! ſine ulla enim moleſtia dignitatem meam retinuiſſem. Vale.

M. T. C. C. CASSIO S. P. D.

(*Anno V. C. 708*).

16. Pvto te ſuppudere, cum hæc te tertia jam epiſtola ante oppreſſerit, quam tu ſcidulam, aut litteram. ſed non urgeo. longiores enim exſpectabo, vel potius exigam. Ego, ſi ſemper haberem, cui darem, vel ternas in hora darem. fit enim neſcio qui, ut quaſi coram adeſſe videare, cum ſcribo aliquid ad te; neque id κατ᾽ εἰδώλων φαντασίας, ut dicunt tui amici novi; qui putant etiam διανοητικὰς φαντασίας ſpectris Catianis

excitari. Nam, ne te fugiat, Catius Inſuber, Epicureus, qui nuper eſt mortuus, quæ ille Gargettius, etiam ante Democritus, εἴδωλα, hic ſpectra nominat. His autem ſpectris etiamſi oculi poſſint feriri, quod vel iis ipſa accurrunt; animus qui poſſit, ego non video. Doceas tu me oportebit, cum ſalvus veneris, in meane poteſtate ſit ſpectrum tuum, ut, ſimulac mihi collibitum ſit de te cogitare, illud accurrat: neque ſolum de te, qui mihi hæres in medullis; ſed, ſi inſulam Britanniam cœpero cogitare, ejus εἴδωλον mihi advolet ad pectus. Sed hæc poſterius. tento enim te, quo animo accipias. ſi enim ſtomachabere, & moleſte feres, plura dicemus; poſtulabimusque, ex qua hæreſi, *vi, hominibus armatis*, dejectus ſis, in eam reſtituare.. In hoc interdicto non ſolet addi, *in hoc anno*. Quare ſi jam biennium aut triennium eſt, cum virtuti nuntium remiſiſti, delinitus illecebris voluptatis; in integro res nobis erit. quamquam quicum loquor? cum uno fortiſſimo viro; qui, poſteaquam forum attigiſti, nihil feciſti, niſi pleniſſimum ampliſſimæ dignitatis. In iſta ipſa αἱρέσει metuo ne plus nervorum ſit, quam ego putarim,

ſi modo eam tu probas. Quid tibi in mentem venit? inquies. quia nihil habebam aliud, quod ſcriberem. De republica enim nihil ſcribere poſſum: neque enim, quod ſentio, libet ſcribere.

M. T. C. C. CASSIO S. P. D.

(*Anno V. C. 708*).

17. Praeposteros habes tabellarios; etſi me quidem non offendunt: ſed tamen, cum a me diſcedunt, flagitant litteras; cum ad me veniunt, nullas afferunt. Atque id ipſum facerent commodius, ſi mihi aliquid ſpatii ad ſcribendum darent: ſed petaſati veniunt: comites ad portam exſpectare dicunt. Ergo ignoſces: alteras habebis has breves: ſed exſpecta πάντα περὶ πάντων. Etſi quid ego me tibi purgo, cum tui ad me inanes veniant; ad te cum epiſtolis revertantur? Nos hic (tamen ad te ſcribam aliquid) D. Sullam patrem mortuum habebamus. alii a latronibus, alii cruditate dicebant. populus non curabat. combuſtum enim eſſe conſtabat. Hoc tu pro ſapientia tua feres æquo animo. quamquam πρόσωπον πόλεως amiſimus. Cæſa-

rem putabant moleſte laturum, verentem, ne haſta refrixiſſet. Mindius Marcellus & Attius pigmentarius valde gaudebant, ſe adverſarium perdidiſſe. De Hiſpania novi nihil; ſed exſpectatio valde magna; rumores triſtiores, ſed ἀδέσποτοι. Panſa noſter paludatus a. d. III Kalend. Jan. profectus eſt, ut quivis intelligere poſſet id, quod tu nuper dubitare cœpiſti, τὸ καλὸν δι' αὑτὸ αἱρετὸν eſſe. Nam quod multos miſeriis levavit, & quod ſe in his malis hominem præbuit, mirabilis eum virorum bonorum benevolentia proſecuta eſt. Tu quod adhuc Brundiſii moratus es, valde probo, & gaudeo; & mehercule puto te ſapienter facturum, ſi ἀκενόσπουδος fueris. Nobis quidem, qui te amamus, erit gratum. &, amabo te, cum dabis poſthac aliquid domum litterarum, mei memineris. Ego nunquam quemquam ad te, cum ſciam, ſine meis litteris ire patiar.

M. T. C. C. CASSIO S. P. D.

(*Anno V. C. 708*).

18. Longior epiſtola fuiſſet, niſi eo ipſo tempore petita eſſet a me, cum jam iretur

ad te: longior etiam, ſi φλύαρον aliquem habuiſſet. Nam σπȣδάζειν ſine periculo vix poſſumus. Ridere igitur, inquies, poſſumus. Non mehercule facillime. verumtamen aliam aberrationem a moleſtiis nullam habemus. Ubi igitur, inquies, philoſophia? Tua quidem in culina, mea moleſta eſt. pudet enim ſervire. Itaque facio me alias res agere, ne convicium Platonis audiam. De Hiſpania nihil adhuc certi, nihil omnino novi. Te abeſſe, mea cauſa moleſte fero, tua gaudeo. Sed flagitat tabellarius. Valebis igitur, meque, ut a puero feciſti, amabis.

C. CASSIVS M. T. C. S. P. D.

(*Anno V. C. 708*).

19. S. V. B. Non mehercule in hac mea peregrinatione quidquam libentius facio, quam ſcribo ad te. videor enim cum præſente loqui & jocari. Nec tamen hoc uſu venit propter ſpectra Catiana; pro quo tibi proxima epiſtola tot ruſticos Stoicos regeram, ut Catium Athenis natum eſſe dicas. Panſam noſtrum ſecunda voluntate hominum paludatum ex urbe exiſſe, cum ipſius cauſa gaudeo,

tum mehercule etiam omnium noſtrum. Spero enim, homines intellecturos, quanto ſit omnibus odio crudelitas, & quanto amori probitas & clementia; atque ea, quæ maxime mali petant & concupiſcant, ad bonos pervenire. Difficile eſt enim perſuadere hominibus, τὸ καλὸν δι' αὐτὸ αἱρετὸν eſſe: ἡδονὴν vero, & ἀταραξίαν virtute, juſtitia, τῷ καλῷ parari, & verum, & probabile eſt. Ipſe enim Epicurus, a quo omnes Catii & Amafinii, mali verborum interpretes, proficiſcuntur, dicit: οὐκ ἔστιν ἡδέως, ἄνευ τοῦ καλῶς καὶ δικαίως, ζῆν. Itaque & Panſa, qui ἡδονὴν ſequitur, virtutem retinet; & ii, qui a nobis Φιλήδονοι vocantur, ſunt Φιλόκαλοι καὶ Φιλοδίκαιοι, omnesque virtutes & colunt & retinent. Itaque Sulla, cujus judicium probare debemus, cum diſſentire philoſophos videret, non quæſiit, quid bonum eſſet; omnia bona cœmit: cujus ego mortem forti mehercules animo tuli. Nec tamen Cæſar diutius nos eum deſiderare patietur. nam habet damnatos, quos pro illo nobis reſtituat: nec ipſe ſectorem deſiderabit, cum filium viderit. Nunc, ut ad rempublicam redeam, quid in Hiſpaniis geratur, reſcribe. Peream, niſi

ſolli-

ſollicitus ſum, ac malo veterem & clementem dominum habere, quam novum & crudelem experiri. Scis, Cnæus quam ſit fatuus: ſcis, quomodo crudelitatem virtutem putet: ſcis, quam ſe ſemper a nobis deriſum putet. Vereor, ne nos ruſtice gladio velit ἀντιμυκτηρίσαι. Quid fiat, ſi me diligis, reſcribe. Hui, quam velim ſcire, utrum iſta ſollicito animo, an ſoluto legas! ſciam enim eodem tempore, quid me facere oporteat. Ne longior ſim, vale, & me, ut facis, ama. Si Cæſar vicit, celeriter me exſpecta.

M. T. C. TREBONIO S. P. D.

(*Anno V. C. 709*).

20. ORATOREM meum (ſic enim inſcripſi) Sabino tuo commendavi. Natio me hominis impulit, ut ei recte putarem, niſi forte candidatorum licentia hic quoque uſus, hoc ſubito cognomen arripuit; etſi modeſtus ejus vultus, ſermoque conſtans, habere quiddam a Curibus videbatur. Sed de Sabino ſatis. Tu, mi Treboni, quando ad amorem meum aliquantum olim diſcedens addidiſti; quo tolerabilius feramus igniculum deſiderii tui,

crebris nos litteris appellato, atque ita, ſi idem fiet a nobis. quamquam duæ cauſæ ſunt, cur tu frequentior in iſto efficio eſſe debeas, quam nos; primum, quod olim ſolebant, qui Romæ erant, ad provinciales amicos de republica ſcribere; nunc tu nobis ſcribas oportet. res enim publica iſtic eſt. Deinde, quod nos aliis officiis tibi abſenti ſatisfacere poſſumus; tu nobis, niſi litteris, non video, qua re alia ſatisfacere poſſis. Sed cetera ſcribes ad nos poſtea. Nunc hæc primo cupio cognoſcere, iter tuum cujusmodi ſit, ubi Brutum noſtrum videris, quamdiu ſimul fueris: deinde, cum proceſſeris longius, de bellicis rebus, de toto negotio, ut exiſtimare poſſimus, quo ſtatu ſimus. Ego tantum me ſcire putabo, quantum ex tuis litteris habebo cognitum. Cura ut valeas, meque ames amore illo tuo ſingulari.

M. T. C. TREBONIO S. P. D.

(*Anno V. C. 709*).

21. ET epiſtolam tuam legi libenter, & librum libentiſſime: ſed tamen in ea voluptate hunc accepi dolorem, quod, cum incendiſ-

ſes cupiditatem meam conſuetudinis noſtræ augendæ, (nam ad amorem quidem nihil poterat accedere,) tum diſcedis a nobis, meque tanto deſiderio afficis, ut unam mihi conſolationem relinquas, fore, ut utriusque noſtrum abſentis deſiderium crebris & longis epiſtolis leniatur. Quod ego non modo de me tibi ſpondere poſſum, ſed de te etiam mihi. Nullam enim apud me reliquiſti dubitationem, quantum me amares. Nam, ut illa omittam, quæ civitate teſte feciſti, cum mecum inimicitias communicaſti, cum me concionibus tuis defendiſti, cum quæſtor in mea atque in publica cauſa conſulum partes ſuſcepiſti, cum tribuno plebis quæſtor non paruiſti, cui tuus præſertim collega pareret: ut hæc recentia, quæ meminero ſemper, obliviſcar, quæ tua ſollicitudo de me in armis, quæ lætitia in reditu, quæ cura, qui dolor, cum ad te curæ & dolores mei perferrentur? Brundiſium denique te ad me venturum fuiſſe, niſi ſubito in Hiſpaniam miſſus eſſes? Ut hæc igitur omitam, quæ mihi tanti æſtimanda ſunt, quanti vitam æſtimo & ſalutem meam; liber iſte, quem mihi miſiſti. quantam habet declarationem amoris tui? pri-

mum, quod tibi facetum videtur, quidquid ego dixi; quod aliis fortaſſe non item: deinde, quod illa, ſive faceta ſunt, ſive ſecus, fiunt, narrante te, venuſtiſſima. quin etiam antequam ad me veniatur, riſus omnis pæne conſumitur. Quodſi in his ſcribendis nihil aliud, niſi, quod neceſſe fuit, de uno me tamdiu cogitaviſſes; ferreus eſſem, ſi te non amarem. Cum vero ea, quæ ſcriptura perſecutus es, ſine ſummo amore cogitare non potueris; non poſſum exiſtimare, plus quemquam a ſe ipſo, quam me a te amari. Cui quidem ego amori, utinam ceteris rebus poſſem! amore certe reſpondebo: quo tamen ipſo tibi confido futurum ſatis. Nunc ad epiſtolam venio, cui copioſe & ſuaviter ſcriptæ nihil eſt quod multa reſpondeam. Primum enim ego illas Calvo litteras miſi, non plus, quam has, quas nunc legis, exiſtimans exituras. Aliter enim ſcribimus, quod eos ſolos, quibus mittimus; aliter, quod multos lecturos putamus. Deinde ingenium ejus melioribus extuli laudibus, quam tu id vere potuiſſe fieri putas. Primum, quod ita judicabam, acute movebatur. genus quoddam ſequebatur, in quo, judicio lapſus, quo vale-

bat, tamen aſſequebatur, quod probaret. Multæ erant & reconditæ litteræ; vis non erat. ad eam igitur adhortabar. In excitando autem & in acuendo plurimum valet, ſi laudes eum, quem cohortere. Habes de Calvo judicium & conſilium meum: conſilium, quod hortandi cauſa laudavi: judicium, quod de ingenio ejus valde exiſtimavi bene. Reliquum eſt, tuam profectionem amore proſequar, reditum ſpe exſpectem, abſentem memoria colam, omne deſiderium litteris mittendis, accipiendisque leniam. Tu velim tua in me ſtudia & officia multum tecum recordere; quæ cum tibi liceat, mihi nefas ſit oblivisci, non modo virum bonum me exiſtimabis, verum etiam te a me amari plurimum judicabis. Vale.

M. TVLLII CICERONIS EPISTOLARVM LIBER XVI. AD TIRONEM.

M. T. C. ET CICERO MEVS, ET FR. ET FRATRIS FIL. TIRONI S. P. D.

(*Anno V. C. 703*).

I. Paulo facilius putavi poſſe me ferre deſiderium tui; ſed plane non fero: & quamquam magni ad honorem noſtrum intereſt, quam primum ad urbem me venire, tamen peccaſſe mihi videor, qui a te diſceſſerim: ſed quia tua voluntas ea videbatur eſſe, ut prorſus, niſi confirmato corpore, nolles navigare, approbavi tuum conſilium; neque nunc muto, ſi tu in eadem es ſententia. Sin autem poſtea, quam cibum cepiſti, videris

tibi poſſe me conſequi, tuum conſilium eſt. Marionem ad te eo miſi, ut aut tecum ad me quam primum veniret, aut, ſi tu morarere, ſtatim ad me rediret. Tu autem hoc tibi perſuade, ſi commodo valetudinis tuæ fieri poſſit, nihil me malle, quam te eſſe mecum: ſi autem intelliges opus eſſe, te Patris, convaleſcendi cauſa, paulum commorari, nihil me malle, quam te valere. Si ſtatim navigas, nos Leucade conſequere: ſin te confirmare vis; & comites, & tempeſtates, & navem idoneam ut habeas, diligenter videbis. Unum illud, mi Tiro, videto, ſi me amas, ne te Maronis adventus & hæ litteræ moveant. Quod valetudini tuæ maxime conducet, ſi feceris, maxime obtemperaris voluntati meæ. Hæc pro tuo ingenio conſidera. Nos ita te deſideramus, ut amemus: amor, ut valentem videamus, hortatur: deſiderium, ut quam primum. Illud igitur potius. Cura ergo potiſſimum, ut valeas. De tuis innumerabilibus in me officiis erit hoc gratiſſimum. III Nonas Novembres.

TVLLIVS TIRONI SVO S. P. D.

(*Anno V. C. 703*).

2. Non queo ad te, nec lubet ſcribere, quo animo ſim affectus: tantum ſcribo, & tibi, & mihi maximæ voluptati fore, ſi te firmum quam primum videro. Tertio die abs te ad Alyziam acceſſeramus. Is locus eſt citra Leucadem ſtadia cxx. Leucade aut te ipſum, aut tuas litteras a Marione putabam me accepturum. Quantum me diligis, tantum fac ut valeas, vel quantum te a me ſcis diligi. Nonis Novembr. Alyzia.

TVLLIVS ET CICERO TIRONI SVO, ET Q. PATER, ET Q. FILIVS S. D.

(*Anno V. C. 703*).

3. Nos apud Alyziam, ex quo loco tibi litteras ante dederamus, unum diem commorati ſumus, quod Quintus nos conſecutus non erat. Is dies fuit Nonæ Novembr. Inde ante lucem proficiſcentes, ante diem VIII Idus Novembr. has litteras dedimus. Tu, ſi nos omnes amas, & præcipue me, ma-

giſtrum tuum, confirma te. Ego valde ſuſpenſo animo exſpecto, primum te ſcilicet, deinde Marionem cum tuis litteris. Omnes cupimus, ego in primis, quam primum te videre, ſed, mi Tiro, valentem. Quare nihil properaris: ſatis quotidie videro, ſi valebis. Utilitatibus tuis poſſum carere: te valere, tua cauſa primum volo, tum mea, mi Tiro. Vale.

M. T. C. ET Q. FR. ET Q. FIL. TIRONI S.

(*Anno V. C. 703*).

4. VARIE ſum affectus tuis litteris; valde priore pagina perturbatus, paulum altera recreatus. Quare nunc quidem non dubito, quin, quoad plane valeas, te neque navigationi, neque viæ committas. ſatis te mature videro, ſi plane confirmatum videro. De medico & tu bene exiſtimari ſcribis, & ego ſic audio. ſed plane curationes ejus non probo. Jus enim dandum tibi non fuit, cum κακοςόμαχος eſſes: ſed tamen & ad illum ſcripſi accurate, & ad Lyſonem. Ad Curium vero, ſuaviſſimum hominem, & ſummi of-

ficii, ſummæque humanitatis, multa ſcripſi; in his etiam, ut, ſi tibi videretur, te ad ſe transferret. Lyſo enim noſter, vereor, ne negligentior ſit: primum, quia omnes Græci; deinde, quod, cum a me litteras accepiſſet, mihi nullas remiſit. ſed eum tu laudas. Tu igitur, quid faciendum ſit, judicabis. Illud, mi Tiro, te rogo, ſumtu ne parcas ulla in re, quod ad valetudinem opus ſit. Scripſi ad Curium, quod dixiſſes, daret. Medico [ipſi] puto aliquid dandum eſſe, quo ſit ſtudioſior. Innumerabilia tua ſunt in me officia, domeſtica, forenſia, urbana, provincialia, in re privata, in publica, in ſtudiis, in litteris noſtris. Omnia viceris, ſi, ut ſpero, te validum videro. Ego puto te belliſſime, ſi recte erit, cum quæſtore Meſcinio decurſurum. non inhumanus eſt, teque, ut mihi viſus eſt, diligit. Et cum valetudini tuæ diligentiſſime conſulueris, tum, mi Tiro, conſulito navigationi. Nulla in re jam te feſtinare velo. nihil laboro, niſi ut ſalvus ſis. Sic habeto, mi Tiro, neminem eſſe, qui me amet, quin idem te amet; & cum tua & mea maxime intereſt te valere, tum multis eſt curæ. Adhuc, dum mihi nullo loco deeſſe vis,

nunquam te confirmare potuiſti. nunc te nihil impedit. Omnia depone, corpori ſervi. quantam diligentiam in valetudinem tuam contuleris, tanti me fieri judicabo. † Vale, mi Tiro, vale, vale, & ſalve. Lepta tibi ſalutem dicit, & omnes. Vale. VII Idus Novembr. Leucade.

TVLLIVS, ET CICERO, ET Q. Q. TIRONI HVMANISS. ET OPT. S. P. D.

(*Anno V. C. 703*).

5. VIDE, quanta ſit in te ſuavitas. Duas horas Thyrei fuimus. Xenomenes hoſpes tam te diligit, quam ſi vixerit tecum. Is omnia pollicitus eſt, quæ tibi eſſent opus. facturum puto. Mihi placebat, ſi firmior eſſes, ut te Leucadem deportaret, ut ibi te plane confirmares. Videbis, quid Curio, quid Lyſoni, quid medico placeat. Volebam ad te Marionem remittere, quem, cum meliuſcule tibi eſſet, ad me mitteres; ſed cogitavi, unas litteras Marionem afferre poſſe, me autem crebras exſpectare. Poteris igitur, & facies, ſi me diligis, ut quotidie ſit Acaſtus in portu.

Multi erunt, quibus recte litteras dare poſſis, qui ad me libenter perferant. Equidem Patras euntem neminem prætermittam. Ego omnem ſpem tui diligenter curandi in Curio habeo. Nihil poteſt illo fieri humanius, nihil noſtri amantius. Ei te totum trade. malo te paulo poſt valentem, quam ſtatim imbecillum videre. Cura igitur nihil aliud, niſi ut tu valeas: cetera ego curabo. Etiam atque etiam vale. Leucade proficiſcens, VII Idus Novembr.

M. TVLLIVS CIC. PATER ET FIL. ET Q. Q. TIRONI S. D.

(*Anno V. C. 703*).

6. Tertiam ad te hanc epiſtolam ſcripſi eodem die, magis inſtituti mei tenendi cauſa, quia nactus eram cui darem, quam, quo haberem, quod ſcriberem. Igitur illa: quantum me diligis, tantum adhibe in te diligentiæ. Ad tua innumerabilia in me officia adde hoc, quod mihi erit gratiſſimum omnium. Cum valetudinis rationem, ut ſpero, habueris, habeto etiam navigationis. In Italiam euntibus omnibus ad me litteras dabis, ut

ego euntem Patras neminem prætermitto. Cura, cura te, mi Tiro. quando non contigit, ut ſimul navigares, nihil eſt, quod feſtines; nec quidquam cures, niſi ut valeas. Etiam atque etiam vale. VII Idus Novembr. Actio, veſperi.

M. T. C. TIRONI S. P. D.

(*Anno V. C. 703*).

7. SEPTIMVM jam diem Corcyræ tenebamur; Quintus autem pater & filius Buthroti. Solliciti eramus de tua valetudine mirum in modum; nec mirabamur, nihil a te litterarum. iis enim ventis iſtinc navigatur, qui ſi eſſent, nos Corcyræ non ſederemus. Cura igitur te, & confirma; &, cum commode, & per valetudinem, & per anni tempus navigare poteris, ad nos, amantiſſimos tui, veni. Nemo nos amat, qui te non diligat. carus omnibus exſpectatusque venies. Cura ut valeas etiam atque etiam, Tiro noſter. Vale. XV Kalend. Novembr. Corcyra.

Q. C. TIRONI S.

(*Anno V. C. 704*).

8. MAGNAE nobis eſt ſollicitudini valetudo tua. nam, tametſi qui veniunt, *ἀκίνδυνα μὲν, χρονιώτερα δὲ* nuntiant, tamen in magna conſolatione ingens ineſt ſollicitudo, ſi diutius a nobis abfuturus eſt is, cujus uſum & ſuavitatem deſiderando ſentimus. Attamen quamquam videre te tota cogitatione cupio, tamen te penitus rogo, ne te tam longæ navigationi & viæ per hiemem, niſi bene firmum, committas, neve naviges, niſi explorate. Vix in ipſis tectis & oppidis frigus infirma valetudine vitatur; nedum in mari & via ſit facile abeſſe ab injuria temporis.

Ψύχος δὲ λεπτῷ χρωτὶ πολεμιώτατον,

inquit Euripides. Cui tu quantum credas, neſcio. Ego certe ſingulos ejus verſus, ſingula ejus teſtimonia puto. Effice, ſi me diligis, ut valeas, & ut ad nos firmus ac valens quam primum venias. Ama nos, & vale. Q. F. tibi ſalutem dicit.

M. T. ET C. ET Q. TIRONI S. P. D.

(*Anno V. C. 703*).

9. Nos a te, ut ſcis, diſceſſimus a. d. IV Non. Novembr. Leucadem venimus a. d. VIII Idus Novembr. a. d. VII Actium. ibi propter tempeſtatem ad VI Idus morati ſumus. Inde a. d. quintum Idus Corcyram belliſſime navigavimus. Corcyræ fuimus usque ad XVI Kalend. Decembr. tempeſtatibus retenti. A. d. XV Kalend. Decembr. a portu Corcyræorum ad Caſſiopen ſtadia CXX proceſſimus. Ibi retenti ventis ſumus usque ad IX Kalendas. Interea, qui cupide profecti ſunt, multi naufragia fecerunt. Nos eo die cœnati ſolvimus. Inde auſtro leniſſimo, cœlo ſereno, nocte illa & die poſtero in Italiam ad Hydruntem ludibundi pervenimus; eodemque vento poſtridie (id erat a. d. VII Kalend. Decembr.) hora quarta Brundiſium venimus; eodemque tempore ſimul nobiscum in oppidum introiit Terentia, quæ te facit plurimi. A. d. V Kalend. Decembr. ſervus Cn. Plancii Brundiſii tandem aliquando mihi a te exſpectatiſſimas litteras reddidit, datas Idibus Novembr. quæ me moleſtia valde le-

varunt: utinam omnino liberaſſent! Sed tamen Aſclapo medicus plane confirmat, propediem te valentem fore. Nunc quid ego te horter, ut omnem diligentiam adhibeas ad convaleſcendum? Tuam prudentiam, temperantiam, amorem erga me novi. ſcio te omnia facturum, ut nobiſcum quam primum ſis. ſed tamen ita velim, ut ne quid properes. Symphoniam Lyſonis velim vitaſſes, ne in quartam hebdomada incideres. ſed, quum puderi tuo maluiſti obſequi, quam valetudini, reliqua cura. Curio miſi, ut medico honos haberetur, & tibi daret, quod opus eſſet: me, cui juſſiſſet, curaturum. Equum & mulum Brundiſii tibi reliqui. Romæ, vereor, ne ex Kal. Jan. magni tumultus ſint. Nos agemus omnia modice. Reliquum eſt, ut te hoc rogem & a te petam, ne temere naviges. Solent nautæ feſtinare quæſtus ſui cauſa. Cautus ſis, mi Tiro. Mare magnum & difficile tibi reſtat. Si poteris, cum Meſcinio. caute is ſolet navigare. ſi minus, cum honeſto aliquo homine, cujus auctoritate navicularius moveatur. In hoc omnem diligentiam ſi adhibueris, teque nobis incolumem præſtiteris, omnia a te habebo.

bebo. Etiam atque etiam, noſter Tiro, vale. Medico, Curio, Lyſoni de te ſcripſi diligentiſſime. Vale, ſalve.

M. T. C. TIRONI S. P. D.

(*Anno V. C. 708*).

10. Ego vero cupio te ad me venire: ſed viam timeo. graviſſime ægrotaſti; inedia, & purgationibus, & vi ipſius morbi conſumtus es. Graves ſolent offenſiones eſſe ex gravibus morbis, ſi qua culpa commiſſa eſt. Jam ad id biduum, quod fueris in via, dum in Cumanum venis, accedent continuo ad reditum dies quinque. Ego in Formiano a. d. III Kalend. eſſe volo. Ibi te ut firmum offendam, mi Tiro, effice. Litterulæ meæ, ſive noſtræ, tui deſiderio oblanguerunt. Hac tamen epiſtola, quam Acaſtus attulit, oculos paulum ſuſtulerunt. Pompejus erat apud me, cum hæc ſcribebam, hilare & libenter. ei cupienti audire noſtra, dixi, ſine te omnia mea muta eſſe. Tu Muſis noſtris para ut operas reddas. noſtra ad diem dictam fient. Docui enim te, fides ἔτυμον quod haberet. Fac plane ut valeas. nos ad ſummum. Vale. XIV Kal.

M. T. ET C. TERENTIA ET TVLLIA, Q. FRATER ET Q. F. TIRONI S. P. D.

(*Anno V. C. 704*):

11. Etsi opportunitatem operæ tuæ omnibus locis deſidero; tamen non tam mea, quam tua cauſa doleo, te non valere. Sed quum in quartanam converſa vis eſt morbi, (ſic enim ſcribit Curius,) ſpero, te, diligentia adhibita, etiam firmiorem fore. Modo fac, id quod humanitatis tuæ eſt, ne quid aliud cures hoc tempore, niſi ut quam commodiſſime convaleſcas. Non ignoro, quantum ex deſiderio labores; ſed erunt omnia facilia, ſi valebis. feſtinare te nolo, ne nauſeæ moleſtiam ſuſcipias æger, & periculoſe hieme naviges. Ego ad urbem acceſſi pridie Nonas Januar. obviam mihi ſic eſt proditum, ut nihil potuerit fieri ornatius. Sed incidi in ipſam flammam civilis diſcordiæ, vel potius belli: cui cum cuperem mederi, &, ut arbitror, poſſem; cupiditates certorum hominum (nam ex utraque parte ſunt, qui pugnare cupiant,) impedimento mihi fuerunt omnino. & ipſe Cæſar, amicus noſter, mi-

naces ad ſenatum & acerbas litteras miſerat. & erat adhuc impudens, qui exercitum & provinciam invito ſenatu teneret: & Curio meus illum incitabat. Antonius quidem noſter, & Q. Caſſius, nulla vi expulſi, ad Cæſarem cum Curione profecti erant. Poſteaquam ſenatus conſulibus, prætoribus, tribunis plebis, & nobis, qui proconſules ſumus, negotium dederat, ut curaremus, ne quid respublica detrimenti caperet; nunquam majore in periculo civitas fuit: nunquam improbi cives habuerunt paratiorem ducem. Omnino ex hac quoque parte diligentiſſime comparatur. id fit auctoritate & ſtudio Pompeji noſtri, qui Cæſarem ſero cœpit timere. Nobis inter has turbas ſenatus tamen frequens flagitavit triumphum; ſed Lentulus conſul, quo majus ſuum beneficium faceret, ſimul atque expediſſet, quæ eſſent neceſſaria de republica, dixit ſe relaturum. Nos agimus nihil cupide, eoque eſt noſtra pluris auctoritas. Italiæ regiones deſcriptæ ſunt, quam quisque partem tueretur. Nos Capuam ſumſimus. Hæc te ſcire volui. Tu etiam atque etiam cura, ut valeas, litterasque ad me mittas, quotiescunque habebis,

cui des. Etiam atque etiam vale. D. pridie Idus Jan.

M. T. C. TIRONI SVO S. P. D.

(*Anno V. C. 704*).

12. QVO in diſcrimine verſetur ſalus mea, & bonorum omnium, atque univerſæ reipublicæ, ex eo ſcire potes, quod domos noſtras, & patriam ipſam vel diripiendam, vel inflammandam reliquimus. In eum locum deducta eſt, ut, niſi qui deus, vel caſus aliquis ſubvenerit, ſalvi eſſe nequeamus. Equidem ut veni ad urbem, non deſtiti omnia & ſentire, & dicere, & facere, quæ ad concordiam pertinerent: ſed mirus invaſerat furor non ſolum improbis, ſed etiam his, qui boni habentur, ut pugnare cuperent, me clamante, nihil eſſe bello civili miſerius. Itaque cum Cæſar amentia quadam raperetur, & oblitus nominis atque honorum ſuorum, Ariminum, Piſaurum, Anconam, Arretium occupaviſſet, Urbem reliquimus: quam ſapienter, aut quam fortiter, nihil attinet diſputare. Quo quidem in caſu ſimus, vides. Feruntur omnino conditiones ab illo,

ut Pompejus eat in Hiſpaniam: delectus, qui ſunt habiti, & præſidia noſtra dimittantur: ſe ulteriorem Galliam Domitio, citeriorem Conſidio Noniano (his enim obtigerunt) traditurum: ad conſulatus petitionem ſe venturum; neque ſe jam velle, abſente ſe, rationem haberi ſui: ſe præſentem trinum nundinum petiturum. Accepimus conditiones; ſed ita, ut removeat præſidia ex his locis, quæ occupavit, ut ſine metu de iis ipſis conditionibus Romæ ſenatus haberi poſſit. Id ille ſi fecerit, ſpes eſt pacis non honeſtæ. leges enim imponuntur. ſed quidvis eſt melius, quam ſic eſſe, ut ſumus. Sin autem ille ſuis conditionibus ſtare noluerit, bellum paratum eſt; ejusmodi tamen, quod ſuſtinere ille non poſſit, præſertim cum a ſuis conditionibus ipſe fugerit: tantummodo ut eum intercludamus, ne ad urbem poſſit accedere; quod ſperabamus fieri poſſe. Delectus enim magnos habebamus; putabamusque illum metuere, ſi ad urbem ire cœpiſſet, ne Gallias amitteret, quas ambas habet inimiciſſimas, præter Transpadanos: ex Hiſpaniaque ſex legiones, & magna auxilia, Afranio & Petrejo ducibus, habet a tergo. Videtur, ſi

inſaniet, poſſe opprimi, modo ut urbe ſalva. Maximam autem plagam accepit, quod is, qui ſummam auctoritatem in illius exercitu habebat, T. Labienus, ſocius ſceleris eſſe noluit: reliquit illum, & nobiſcum eſt: multique idem facturi eſſe dicuntur. Ego adhuc oræ maritimæ præſum a Formiis. Nullum majus negotium ſuſcipere volui, quo plus apud illum meæ litteræ, cohortationesque ad pacem valerent. Sin autem erit bellum, video me caſtris & certis legionibus præfuturum. Habeo etiam illam moleſtiam, quod Dolabella noſter apud Cæſarem eſt. Hæc tibi nota eſſe volui: quæ cave ne te perturbent, & impediant valetudinem tuam. Ego A. Varroni, quem cum amantiſſimum mei cognovi, tum etiam valde tui ſtudioſum, diligentiſſime te commendavi, ut & valetudinis tuæ rationem haberet & navigationis, & totum te ſuſciperet ac tueretur: quem omnia facturum confido. recepit enim, & mecum locutus eſt ſuaviſſime. Tu, quum eo tempore mecum eſſe non potuiſti, quo ego maxime operam & fidelitatem deſideravi tuam, cave feſtines, aut committas, ut aut æger, aut hieme naviges. Nunquam ſero te ve-

niſſe putabo, ſi ſalvus veneris. Adhuc neminem videram, qui te poſtea vidiſſet, quam M. Voluſius, a quo tuas litteras accepi: quod non mirabar. neque enim meas puto ad te litteras tanta hieme perferri. Sed da operam, ut valeas; &, ſi valebis, cum recte navigari poterit, tum naviges. Cicero meus in Formiano erat: Terentia & Tullia Romæ. Cura, ut valeas. IV Kalend Febr. Capua.

M. T. C. TIRONI S. P. D.

(*Anno V. C. 708*).

13. Omnia a te data mihi putabo, ſi te valentem videro. Summa cura exſpectabam adventum Menandri, quem ad te miſeram. Cura, ſi me diligis, ut valeas: &, cum te bene confirmaris, ad nos venias. Vale. IV Idus April.

M. T. C. TIRONI S. P. D.

(*Anno V. C. 708*).

14. Andricus poſtridie ad me venit, quam exſpectaram. Itaque habui noctem plenam timoris ac miſeriæ. Tuis litteris ni-

hilo ſum factus certior, quomodo te habe-res: ſed tamen ſum recreatus. Ego omni delectatione, litterisque omnibus careo; quas ante, quam te videro, attingere non poſſum. Medico mercedis, quantum poſcet, promitti jubeto. id ſcripſi ad Ummium. Audio, te animo angi, & medicum dicere, ex eo te laborare. Si me diligis, excita ex ſomno tuas litteras humanitatemque, propter quam mihi es cariſſimus. nunc opus eſt te animo valere, ut corpore poſſis. Id cum tua, tum mea cauſa facias, a te peto. Acaſtum retine, quo commodius tibi miniſtretur. Conſerva te mihi. dies promiſſorum adeſt: quem etiam repræſentabo, ſi adveneris. Etiam atque etiam vale. IV Idus, hora VI.

M. T. C. TIRONI S. P. D.

(*Anno V. C. 708*).

15. AEGYPTA ad me venit pridie Idus Apriles. Is etſi mihi nuntiavit, te plane febri carere, & belle habere; tamen, quod negavit te potuiſſe ad me ſcribere, curam mihi attulit, & eo magis, quod Hermia, quem eodem die venire oportuerat, non ve-

nerat. Incredibili ſum ſollicitudine de tua valetudine: qua ſi me liberaris, ego te omni cura liberabo. Plura ſcriberem, ſi jam putarem, libenter te legere poſſe. Ingenium tuum, quod ego maximi facio, confer ad te mihi tibique conſervandum. Cura te etiam atque etiam diligenter. Vale.

Scripta jam epiſtola, Hermia venit. Accepi tuam epiſtolam vacillantibus litterulis: nec mirum, tam gravi morbo. Ego ad te Aegyptam miſi, quod nec inhumanus eſt, & te viſus eſt mihi diligere, ut is tecum eſſet; & cum eo coquum, quo utere. Vale.

Q. C. M. CICERONI FRATRI S. P. D.

(*Anno V. C. 708*).

16. DE Tirone, mi Marce, ita te, meumque Ciceronem, & meam Tulliolam, tuumque filium videam, ut mihi gratiſſimum feciſti, cum eum, indignum illa fortuna, nobis amicum, quam ſervum eſſe maluiſti. Mihi crede, tuis & illius litteris perlectis, exſilui gaudio, & tibi & ago gratias, & gratulor. Si enim mihi Statii fidelitas eſt tantæ voluptati; quantæ eſſe in iſto hæc eadem

bona debent, additis litteris, ſermonibus, humanitate, quæ ſunt his ipſis commodis potiora? Amo te omnibus equidem maximis de cauſis, verum etiam propter hanc, vel quod mihi ſic, ut debuiſti, nuntiaſti. Te totum in litteris vidi. Sabini pueris & promiſi omnia, & faciam.

M. T. C. TIRONI S. P. D.

(*Anno V. C. 708*).

17. VIDEO, quid agas. tuas quoque epiſtolas vis referri in volumina. Sed heus tu, qui *κανὼν* eſſe meorum ſcriptorum ſoles, unde illud tam *ἄκυρον*, *valetudini fideliter inſerviendo?* Unde in iſtum locum *fideliter* venit? cui verbo domicilium eſt proprium in officiò; migrationes in alienum multæ. Nam & doctrina, & domus, & ars, & ager etiam, fidelis dici poteſt; ut ſit, quomodo Theophraſto placet, verecunda tralatio. Sed hæc coram. Demetrius venit ad me: quo quidem comitatu *ἀφωμίλησα*: ſatis ſcis. Tu eum videlicet non potuiſti videre. cras aderit. videbis igitur. Nam ego hinc perendie mane cogito. Valetudo tua me valde ſollicitat:

ſed inſervi, & fac omnia. tum te mecum eſſe, tum mihi cumulatiſſime ſatisfacere putato. Cuſpio quod operam dediſti, mihi gratum eſt. Valde enim ejus cauſa volo. Vale.

TVLLIVS TIRONI S. P. D.

(*Anno V. C. 708*).

18. QVID igitur? non ſic oportet? Equidem cenſeo ſic, addendum etiam, *ſuo*. ſed, ſi placet, invidia vitetur: quam quidem ego ſæpe contemſi. Tibi διαφόρησιν gaudeo profuiſſe. ſi vero etiam Tuſculanum, dii boni! quanto mihi illud erit amabilius? Sed, ſi me amas: quod quidem aut facis, aut perbelle ſimulas; quod tamen in modum procedit: ſed ut eſt, indulge valetudini tuæ; cui quidem tu adhuc, dum mihi deſervis, ſerviſti non ſatis. Ea quid poſtulet, non ignoras; πέψιν, ἀκοπίαν, περίπατον σύμμετρον, τέρψιν, εὐλυσίαν κοιλίας. Fac bellus revertare. non modo te, ſed etiam Tuſculanum noſtrum plus amem. Parhedrum excita, ut hortum ipſe conducat. ſic olitorem ipſum commovebis. Helico nequiſſimus H-S CIↃ dabat, nullo aprico horto, nullo emiſſario, nulla

maceria, nulla caſa. Iſte nos tanta impenſa derideat? calface hominem, ut ego Mothonem. Itaque abutor coronis. De Crabra quid agatur, etſi nunc quidem etiam nimium eſt aquæ, tamen velim ſcire. Horologium mittam, & libros, ſi erit ſudum. Sed tu nullosne tecum libellos? an pangis aliquid Sophocleum? fac opus appareat. A. Ligurius, Cæſaris familiaris, mortuus eſt, bonus homo, & nobis amicus. Te quando exſpectemus, fac ut ſciam. Cura te diligenter. Vale.

M. T. C. TIRONI S. P. D.

(*Anno V. C. 708*).

19. EXSPECTO tuas litteras de multis rebus: te ipſum multo magis. Demetrium redde noſtrum, & aliud, ſi quid poteſt boni. De Aufidiano nomine nihil te hortor. ſcio tibi curæ eſſe. ſed confice. Et, ſi ob eam rem moraris, accipio cauſam. ſi id te non tenet, advola. Litteras tuas valde exſpecto. Vale.

M. T. C. TIRONI S. P. D.

(*Anno V. C. 708*).

20. SOLLICITAT, ita vivam, me tua, mi Tiro, valetudo: ſed confido, ſi diligentiam, quam inſtituiſti, adhibueris, cito te firmum fore. Libros compone; indicem, cum Metrodoro lubebit, quando ejus arbitratu vivendum eſt. Cum olitore, ut videtur. Tu potes Kalendis ſpectare gladiatores, poſtridie redire, & ita cenſeo. Verum, ut videbitur. Cura te, ſi me amas, diligenter. Vale.

C. FIL. TIRONI SVO DVLCISS. S. P. D.

(*Anno V. C. 709*).

21. CVM vehementer tabellarios exſpectarem quotidie, aliquando venerunt poſt diem VI & XL, quam a vobis diſceſſerant: quorum mihi fuit adventus optatiſſimus. Nam cum maximam cepiſſem lætitiam ex humaniſſimi & cariſſimi patris epiſtola; tum vero jucundiſſimæ tuæ litteræ cumulum mihi gaudii attulerunt. Itaque me jam non pœnitebat, intercapedinem ſcribendi feciſſe; ſed potius lætabar. Fructum enim magnum hu-

manitatis tuæ capiebam ex ſilentio mearum litterarum. Vehementer igitur gaudeo, te meam ſine dubitatione accepiſſe excuſationem. Gratos tibi optatosque eſſe, qui de me rumores afferuntur, non dubito, mi dulciſſime Tiro: præſtaboque, & enitar, ut in dies magis magisque hæc naſcens de me duplicetur opinio. Quare quod polliceris te buccinatorem fore exiſtimationis meæ, firmo id conſtantique animo facias licet. Tantum enim mihi dolorem, crucitatumque attulerunt errata ætatis meæ, ut non ſolum animus a factis, ſed aures quoque a commemoratione abhorreant. Cujus te ſollicitudinis & doloris participem fuiſſe, notum exploratumque eſt mihi: nec id mirum. Nam cum omnia mea cauſa velles mihi ſucceſſa; tum etiam tua. ſocium enim te meorum commodorum ſemper eſſe volui. Quod igitur tum ex me doluiſti, nunc, ut duplicetur tuum ex me gaudium, præſtabo. Cratippo me, ſcito, non ut diſcipulum, ſed ut filium, eſſe conjunctiſſimum. Nam cum audio illum libenter, tum etiam propriam ejus ſuavitatem vehementer amplector. Sum totos dies cum eo, noctisque ſæpenumero partem. exoro

enim, ut mecum quam ſæpiſſime cœnet. Hac introducta conſuetudine, ſæpe inſcientibus nobis & cœnantibus obrepit, ſublataque ſeveritate philoſophiæ, humaniſſime nobiscum jocatur. Quare da operam, ut hunc talem, tam jucundum, tam excellentem virum videas quam primum. Nam quid ego de Bruttio dicam? quem nullo tempore a me patior diſcedere: cujus cum frugi ſeveraque eſt vita, tum etiam jucundiſſima convictio. non eſt enim ſejunctus jocus a philologia & quotidiana συζητήσει. Huic ego locum in proximo conduxi, &, ut poſſum, ex meis anguſtiis illius ſuſtento tenuitatem. Præterea declamitare Græce apud Caſſium inſtitui; Latine autem apud Bruttium exerceri volo. Utor familiaribus & quotidianis convictoribus, quos ſecum Mitylenis Cratippus adduxit, hominibus & doctis, & illi probatiſſimis. Multum etiam mecum eſt Epicrates, princeps Athenienſium, & Leonides, & horum ceteri ſimiles. τὰ μὲν οὖν καθ' ἡμᾶς τάδε. De Gorgia autem quod mihi ſcribis, erat quidem ille in quotidiana declamatione utilis: ſed omnia poſtpoſui, dummodo præceptis patris parerem. διαῤῥήδην enim ſcripſerat,

ut eum dimitterem ſtatim. Tergiverſari nolui, ne mea nimia σπουδὴ ſuſpicionem ei aliquam importaret. Deinde illud etiam mihi ſuccurrebat, grave eſſe, me de judicio patris judicare. Tuum tamen ſtudium & conſilium, gratum acceptumque eſt mihi. Excuſationem anguſtiarum tui temporis accipio. ſcio enim, quam ſoleas eſſe occupatus. Emiſſe te prædium vehementer gaudeo; feliciterque tibi rem iſtam evenire cupio. Hoc loco me tibi gratulari, noli mirari. eodem enim fere loco, tu quoque, emiſſe te, feciſti me certiorem. Habes. deponendæ tibi ſunt urbanitates. ruſticus Romanus factus es. Quomodo ego mihi nunc ante oculos tuum jucundiſſimum conſpectum propono? videor enim vidère ementem te ruſticas res, cum villico loquentem, in lacinia ſervantem ex menſa ſecunda ſemina. Sed quod ad rem pertinet, me tum tibi defuiſſe, æque ac tu, doleo. Sed noli dubitare, mi Tiro, quin te ſublevaturus ſim, ſi modo fortuna me: præſertim cum ſciam, communem nobis emtum eſſe iſtum fundum. De mandatis quod tibi curæ fuit, eſt mihi gratum. Sed peto a te, ut quam celerrime mihi librarius mittatur,

maxi-

maxime quidem Græcus: multum mihi enim eripitur operæ in exſcribendis hypomnematis. Tu velim imprimis cures, ut valeas, ut una συμφιλολογεῖν poſſimus. Anterum tibi commendo. Vale.

TVLLIVS TIRONI S. P. D.

(*Anno V. C. 708*).

22. SPERO ex tuis litteris, tibi melius eſſe: cupio certe. Cui quidem rei omni ratione cura ut inſervias; & cave ſuſpiceris, contra meam voluntatem te facere, quod non ſis mecum. mecum es, ſi te curas. Quare malo te valetudini tuæ ſervire, quam meis oculis & auribus. Etſi enim & audio te, & video libenter; tamen hoc multo erit, ſi valebis, jucundius. Ego hic ceſſo, quia ipſe nihil ſcribo: lego autem libentiſſime. Tu iſtic, ſi quid librarii mea manu non intelligent, monſtrabis. Una omnino interpoſitio difficilior eſt, quam ne ipſe quidem facile legere ſoleo, de quadrimo Catone. De triclinio cura, ut facis. Tertia aderit, modo ne Publius rogatus ſit. Demetrius iſte nunquam omnino Phalereus fuit; ſed nunc plane Bi-

lienus eſt. Itaque te do vicarium. tu eum obſervabis. Etſi: verumtamen de illis: noſti cetera. Sed tamen, ſi quem cum eo ſermonem habueris, ſcribes ad me, ut mihi naſcatur epiſtolæ argumentum, & ut tuas quam longiſſimas litteras legam. Cura, mi Tiro, ut valeas. hoc mihi gratius facere nihil potes. Vale.

TVLLIVS TIRONI SVO S. P. D.

(*Anno V. C. 709*).

23. TV vero confice profeſſionem, ſi poteſ, etſi hæc pecunia ex eo genere eſt, ut profeſſione non egeat. Verumtamen Balbus ad me ſcripſit, tanta ſe epiphora oppreſſum, ut loqui non poſſit, Antonius de lege quid egerit. Liceat modo ruſticari. Ad Bithynicum ſcripſi. De Servilio tu videris, qui ſenectutem non contemnis. Etſi Atticus noſter, quia quondam me commoveri πανικοῖς intellexit, idem ſemper putat, nec videt, quibus præſidiis philoſophiæ ſeptus ſim: & hercle, quod timidus ipſe eſt, θορυβοποιεῖ. Ego tamen Antonii inveteratam ſine ulla offenſione amicitiam retinere ſane volo, ſcribamque ad

eum, ſed non ante, quam te videro. nec tamen te avoco a ſyngrapha, γόνυ κνήμης. Cras exſpecto Leptam. etenim ad cujus rutam pulegio mihi tui ſermonis utendum eſt. Vale.

TVLLIVS TIRONI S. P. D.

(*Anno V. C. 709*).

24. Etsi mane Harpalum miſeram; tamen, cum haberem, cui recte darem litteras, etſi novi nihil erat, iisdem de rebus volui ad te ſæpius ſcribere: non quin confiderem diligentiæ tuæ; ſed rei me magnitudo movebat. Mihi prora & puppis, ut Græcorum proverbium eſt, fuit a me tui dimittendi, ut rationes noſtras explicares. Ofillio & Aurelio utique ſatis fiat. A Flamma, ſi non potes omne, partem aliquam velim extorqueas; in primisque, ut expedita ſit penſio Kalendis Jan. De attributione conficies. De repræſentatione videbis. De domeſticis hactenus. De publicis omnia mihi certa, quid Octavius, quid Antonius: quæ hominum opinio: quid futurum putes. Ego vix teneor, quin accurram. Sed ſt! litteras tuas exſpecto: & ſcito Balbum tum fuiſſe Aquini,

eum tibi eſt dictum, & poſtridie Hirtium. Puto utrumque ad aquas. Sed quod egerint Dolabellæ procuratores, fac admoneantur. appellabis etiam Papiam. Vale.

CICERO FIL. TIRONI S. P. D.

(*Anno V. C. 709*).

25. Etsi juſta & idonea uſus es excuſatione de intermiſſione litterarum tuarum, tamen id ne ſæpius facias, rogo. Nam etſi de republica rumoribus & nuntiis certior fio, & de ſua in me voluntate ſemper ad me perſcribit pater; tamen de quavis minima re ſcripta a te ad me epiſtola ſemper fuit gratiſſima. Quare cum in primis tuas deſiderem litteras, noli committere, ut excuſatione potius expleas officium ſcribendi, quam aſſiduitate epiſtolarum. Vale.

Q. CICERO TIRONI SVO S. P D.

(*Anno incerto*).

26. Verberavi te cogitationis tacito duntaxat convicio, quod faſciculus alter ad me jam ſine tuis litteris perlatus eſt. Non

potes effugere hujus culpæ pœnam. De patrono Marcus eſt adhibendus; isque diu & multis lucubrationibus commentata oratione, vide ut probare poſſit, te non peccaſſe. Plane te rogo, ſicut olim matrem noſtram facere memini, quæ lagenas etiam inanes obſignabat, ne dicerentur inanes aliquæ fuiſſe, quæ furtim eſſent exſiccatæ: ſic tu, etiamſi, quod ſcribas, non habebis, ſcribito tamen, ne furtum ceſſationis quæſiviſſe videaris. Valde enim mihi ſemper & vera & dulcia tuis epiſtolis nuntiantur. Ama nos, & vale.

Q. C. TIRONI SVO S. P. D.

(*Anno V. C. 709*).

27. MIRIFICAM mihi verberationem ceſſationis epiſtola dediſti. Nam, quæ parcius frater perſcripſerat, verecundia videlicet & properatione, ea tu ſine aſſentatione, ut erant, ad me ſcripſiſti, & maxime de conſulibus deſignatis: quos ego penitus novi libidinum & languoris effeminatiſſimi animi plenos: qui niſi a gubernaculis receſſerint, maximum ab univerſo naufragio periculum eſt. Incredibile eſt, quæ ego illos ſcio, op-

poſitis Gallorum caſtris, in æſtivis feciſſe; quos ille latro, niſi aliquid firmius fuerit, ſocietate vitiorum deliniet. Res eſt aut tribunitiis, aut privatis conſiliis munienda. Nam iſti duo vix ſunt digni, quibus alteri Cæſenam, alteri Coſſutianarum tabernarum fundamenta credas. Te, ut dixi, fero oculis. Ego vos a. d. III Kalend. videbo, tuosque oculos, etiamſi te veniens in medio foro videro, diſſuaviabor. Me ama. Vale.

urbanitas = ἀστεισμός, feine Sitte.

rerum prolatio = die [illegible] senatus
Verschiebung.

aestiva heißen die Feldzüge – Sommer
weil die Soldaten [illegible] in die
hiberna zu rücken [illegible] III,
cf. Liv. 37. 5.

[illegible] in ungaren [illegible]
[illegible] Theil [illegible], wo die
[illegible] gefallen. —
[illegible] frangere — [illegible]
[illegible] cf. I. 6. —
[illegible]
[illegible] cf. I. 6. [illegible] 4. [illegible]
[illegible] potestas [illegible]
[illegible]
([illegible])
[illegible]
[illegible]
[illegible] ([illegible]) [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] cf. II.
[illegible] II. 16. [illegible]
[illegible]

FROM
H. D. CHAPIN'S
Cheap Book Hou
91 MADISON ST.,
Chicago, - Ills.
Libraries Purchased.

UNIVERSITY OF MICHIGAN
3 9015 06301 3844

A 475163